

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SERVET-İ FÜNÛN'DA MENSÛR ŞİİR

(İnceleme — Metin)

(Yüksek Lisans Tezi)

Firat Üniversitesi Merkez Kütüphanesi

0068805

255.07.02.03.00.00/06/0068805

TD YL/3

İsmail ÇETİŞLİ

Firat Üniversitesi	
Kütüphane	Yayın
DAL	İGİ
Demirbaş No : 77-884	

96

77-684

Y.L.

Sos. Bil.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	IV
Önsöz	V

BİRİNCİ BÖLÜM (İNCELEME).. 1

I- GİRİŞ (MENSÜR ŞİİRİN DOĞUŞU VE NİTELİKLERİ).....	2
II- MENSÜR ŞİİRLERİN KONU BAKIMINDAN TASNİF VE TAHLİLLERİ	35
A- FERDÎ TAHASSÜSLER	35
1- Hayat ve Hadiseler Karşısındaki Tavrı	35
2- Aşk	51
a- Sevmeye ve Sevilme Arzusu	52
b- Aşkta Mutluluk	61
c- Aşkta Mutsuzluk	66
3- Yalnızlık	77
4- Kaçış	79
5- İntihar	85
6- Ölüm	87
B- SOSYAL AKSAKLIKLAR	96
1- Zavallılara Acıma	97
2- Sosyal Tenkit	106
C- TABİAT	114
III- MENSÜR ŞİİRLERDEKİ FARKLİLİKLERİN İZAHI	118
IV- MENSÜR ŞİİRLERİN KRONOLOJİK LİSTELERİ	123
A- SERVET-İ FÜNÛN'DA MENSÜR ŞİİRLERİN UMUMİ KRONOLOJİK LİSTESİ	123
B- YAZARLARA GÖRE MENSÜR ŞİİRLERİN KRONOLOJİK LİSTELERİ. 132	
1- Halit Ziya Uşaklıgil	132

III

2- Mehmet Rauf	133
3- Hüseyin Cahit	136
4- Celâl Sâhir ve Diğerleri	138

İ K İ N C İ B Ö L Ü M (M E T İ N L E R) 141

Sonuç	459
Bibliyografya	464

K I S A L T M A L A R

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
Ağ.	: Ağustos
Ank.	: Ankara
Ar.	: Aralık
C.	: cilt
Ek.	: Ekim
Ey.	: Eylül
H.H.S.	: Hayat-ı Hakikiye Sahheleri
Haz.	: Haziran
İst.	: İstanbul
İzm.	: İzmir
K.Evvel	: Kanûn-ı Evvel
K. Sâni	: Kanûn-ı Sâni
May.	: Mayıs
M.Ş.	: Mensûr Şiirler
Nis.	: Nisan
nr.	: numara, sayı
Oc.	: Ocak
s.	: sayfa
S.F.M.	: Servet-i Fünûn Mecmuası
S.İ.	: Siyah İnciler
T.Evvel	: Teşrin-i Evvel
T.Sâni	: Teşrin-i Sâni
v.b.	: ve benzeri

Ö N S Ö Z

İnsan zihni, ruhu ve gönlünün vücut verdiği güzel sanatlar, başlangıçtan günümüze kadar birçok problemi ve tartışmayı beraberinde getirmiştir. Onun temel kollarından biri olan edebiyat da, "dil" malzemesiyle vücut bulurken bu problem ve tartışmalardan uzak kalmamıştır. Bunlardan birisi "yeni türlerin ortaya çıkışı ve gelişmesi" meselesidir. Çünkü her yeni edebî topluluk veya dönem ya mevcut türlerin sınırları içinde edebî faaliyetini sürdürmüş ya da bunları yeterli bulmayarak yeni bir tür arayışı içine girmiştir.

Bu hususu, Türk edebiyatı tarihi içinde de görmek mümkündür. Özellikle Tanzimat'tan sonra idrak edilen gelişmeler, bazı türlerin edebiyatımıza girmesine zemin hazırlamıştır. Batılı manada roman, hikâye, tiyatro, tenkit v.b. edebî türlerin edebiyatımızda görülmeğe başlaması, değişen dünya görüşü ve medeniyet anlayışımızın edebiyata tesiriyle izah edilebilir. Zira bu tarihten itibaren sanat ve edebiyata bakış tarzımız büyük ölçüde değişmiştir.

Ferdî duygu ve küçük hassasiyetlerin ifadesine önem veren A.Hâmid ve R.Mahmut Ekrem nesli, yeni bir anlatma tarzının arayışı içinde olmalarıyla dikkati çeker. Makber Mukaddimesi ve Ekrem Bey'in bazı eserlerinde görülen bu arayış, H.Ziya Uşaklıgil'in gayretleriyle yeni bir edebî tür olan "mensûr şiir" in edebiyatımızdaki türler yelpazesinde yerini alması sonucunu getirir.

Biz bu çalışmamızda, mensûr şiir türünün Türk edebiyatındaki görünüşünü ve Servet-i Fünûn dönemindeki durumunu gün ışığına çıkarmak istedik. Çünkü günümüze kadar, bir iki iddiasız makale dışında gerek "mensûr şiir", gerekse "Servet-i Fünûn'da mensûr şiir" konusunda bir çalışma yapılmamıştır.

Çalışmamız "İNCELEME" ve "METİNLER" olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir.

İnceleme bölümü kendi içinde dört kısma ayrılmıştır. Bunlardan ilki "Mensûr Şiirin Doğuşu ve Nitelikleri" başlığını taşır. Burada edebiyatımızda mensûr şiirin doğuşu, gelişmesi ve özelliklerini izah etmeye çalıştık. Bunun için edebiyat tarihimiz içindeki nazım-nesir durumunu, birbirlerine tesirlerini, a-

radaki geçişleri kısaca özetleyerek Divan ve Halk edebiyatlarında mensûr şiir türünün izlerini, kaynaklarını aradık. Bu türün asıl kaynağı olarak gördüğümüz Fransız edebiyatı ve tercüme faaliyetlerinin tesirleri üzerinde durduk. Daha sonra mensûr şiirin edebiyatımızdaki ilk örnekleri, ilk yazarları, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî edebî topluluklarında yaygınlaşıp moda haline gelişini izah ettik. Bu alt bölümde ikinci husus olarak mensûr şiir türünün özelliklerini vermeye çalıştık.

İkinci alt bölüm "Mensûr Şiirlerin Konuları Bakımından Tasnif ve Tahlilleri"ne ayrılmıştır. Burada, metinler bölümünde verilen 175 mensûr şiirin konularına göre tasnif ve tahlilleri yapıldı. Metinler önce "Ferdî Tahassüsler", "Sosyal Aksaklıklar" ve "Tabiat" ana başlıklarına; sonra da bunlar alt başlıklara ayrıldı. Buradaki gayemiz, Servet-i Fünûn edebiyatında mensûr şiirleri konu, şekil ve üslup yönlerinden tanıtmamız yanında, bu edebî topluluğun özelliklerinin de ortaya konması oldu. Metinleri kronolojik sıraya göre ele alırken, türde ve topluluktaki muhteva gelişmesini vermek istedik.

Üçüncü alt bölüm "Mensûr Şiirlerin Kronolojik Listeleri" ile ilgilidir. Mensûr şiir metinlerinden daha kolay faydalanılabilmesi düşüncesiyle bu alt bölümde, önce 13 yazarın 175 mensûr şiirinin umumî kronolojik listesi, daha sonra da yazarlara göre kronolojik listeler verildi. Kronolojik tarih sırası tesbit edilirken şu üç esastan hareket edildi:

- a- Öncelikle yazarın metnin sonuna koyduğu tarih,
- b- Yazar tarih koymamışsa, metnin Servet-i Fünûn Mecmuasında yayınlanmış tarihi,
- c- Yazar tarih koymamış, mecmuada da yayınlanmamışsa, o mensûr şiirin yer aldığı kitabın basım tarihi sıralamada esas kabul edildi. Ayrıca metinlerin ve mecmuanın rumî tarihlerini miladî tarihe çevirerek daha kolay faydalanılmasını sağlamak istedik.

Dördüncü alt bölüm ise, "Mensûr Şiirlerdeki Farklılıkların İzahı"na aittir. Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit'in Servet-i Fünûn Mecmuasında yayınlanan mensûr şiirleriyle, daha sonradan kitap olarak basılan (Siyah İnciler, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri)

aynı mensûr şiir metinleri arasında bazı farklılıkların olduğu dikkatimizi çekti. Bu iki metni karşılaştırarak farklılıkları tesbit; bunların sebeplerini, niteliklerini izah etmeye çalıştık. Böylece Servet-i Fünûn'cuların sanat ve üslup endişelerini, bir edebî eserin tekevvünü konusuna aydınlatmak istedik.

Ayrıca mensûr şiirlerdeki ilaveleri, çıkarmaları, karşılıklı değişimleri metinler bölümünde tek tek gösterdik. Burada Servet-i Fünûn Mecmuasındaki metinleri asıl metin olarak kabul ettik. Farklılıkları gösterirken şu üç işareti kullandık.

a- Asıl metne yeni ilaveler yapılmışsa, metnin içinde rakamlarla (1, 2, 3 gibi) numaralayarak sayfa altında bu ilaveleri verdik.

b- Asıl metinle kitaptaki metin arasında karşılıklı değişiklikler yapılmışsa, metin içinde (x) işareti kullanıldı. Sayfa altında da bu değişiklik eğik bir çizgiyle (/) ayrılarak gösterildi. (sandalye/iskemle)

c- Asıl metinden çıkarma yapılmışsa, çıkarılan bölüm parantez içine alındı. Ayrıca sayfa altında gösterilmedi.

Çalışmamızın ikinci bölümü "METİNLER"e ayrılmıştır. Burada önce Servet-i Fünûn Mecmuasının 7 Şubat 1896-16 Ekim 1901 tarihleri arasında yayınlanan nüshaları taranarak tesbit edilen mensûr şiirler yeni Türk alfabesine aktarıldı. Metin tesbiti için ikinci müracaat yerimiz, Servet-i Fünûn mensuplarından kitap halinde mensûr şiir yayınlamış olan yazarların eserleri oldu. Bunlar; Halit Ziya'nın "Mensûr Şiirler", "Mezardan Sesler"; Mehmet Rauf'un "Siyah İnciler"; Hüseyin Cahit'in Hayat-ı Hakkîye Sahneleri" isimli eserleridir. Hüseyin Cahit'in eserinin hikâye bölümünü tabîî olarak çalışmamızın hâricinde tuttuk. Böylece "Servet-i Fünûn'da Mensûr Şiir" derken iki mana kastedilmiş oldu: a-"Servet-i Fünûn Mecmuasında Mensûr Şiir", b-"Servet-Fünûn Edebî Topluluğunda Mensûr Şiir".

Metinlerin yeni Türk alfabesine aktarılmasında sadece a-yın (ġ = ċ, ta^cyîn, iş^câr), hemze (ç = ' , neş'e, te'essür) ile uzatma ve inceltme işareti için (^ , kâinât, bâlâ) transkripsiyon işaretleri kullanıldı.

Mensûr şiirlerin tesbit ve seçiminde zaman zaman tereddütlerimiz oldu. Çünkü mensûr şiir türünün üslubu, Edebiyat-ı Cedîde ve Fecr-i Âtî dönemi edebî eserlerine geniş ölçüde tesir etmiştir. Bu husus, mensûr şiir üzerinde söz söyleyen veya bu edebî topluluk üzerinde çalışanlar arasında da ihtilaflara sebep olmuştur. Elimizden geldiği ölçüde mensûr şiir özellikleri taşıyan metinleri seçmeye gayret gösterdik. Gerek mecmua sayfalarında, gerekse bugün artık bulunması güç olan kitaplar halinde kütüphâne köşelerinde unutulmuş olan mensûr şiir metinlerini gün ışığına çıkarmak düşüncesiyle çalışmamızın sonuna almayı faydalı ve lüzumlu bulduk.

Bana, konunun tesbiti, çalışma tarzı, çalışmalarımın yönlendirilmesi ve düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen, bunun için kıymetli zamanlarını ayırma lutfunda bulunan muhterem hocam Doç.Dr. Şerif Aktaş'a en derin şükranlarımı burada arz etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca, tez danışmanlığımı yürüten, zaman zaman yol gösterici yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Yrd.Doç.Dr. M.Naci Onur'a da teşekkür ederim.

ELAZIĞ, 29 Mayıs 1986

İsmail ÇETİŞLİ

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

İ N C E L E M E

M E N S Ő R Ő İ İ R İ N D O Ğ U Ő U V E N İ T E L İ K L E R İ

İnsan hayatında önemli bir yer işgal eden Güzel Sanatlar, insanlık tarihi kadar uzun bir mâziye sahiptir. Hegel tasnifine göre mimarî, heykel, resim, müzik ve edebiyat olarak beş ana dalda ayrılan Güzel Sanatlar "te'essürî hayat"ımızın mahsûlleridir. Bunlardan ilk üçü "plastik sanatlar"; müzik ve edebiyat ise "fonetik sanatlar" diye isimlendirilir. Dikkat edilecek olursa bu beşli tasnifin "basitten karmaşığa, müşahhasan mücerrete, madde-den manaya, faydadan güzele doğru" (1) gittiği görülür.

Malzemesi "dil" olan edebiyat, genelde "nazım" ve "nesir" adı altında iki temel anlatma şeklinden meydana gelir. Bunlar da kendi içerisinde birçok türlere ayrılır. Edebî türler, eserin hem dış formu (yapı, vezin, kafiye, dil gibi unsurlar) hem de iç formu (üslûp, tavır, ton, konu gibi unsurlar) dikkate alınarak isimlendirilirler. Ancak asıl faktörün dilin kullanılış biçimi olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Diğer sanatlar gibi edebiyat da disiplinli bir zekanın "nizamî" bir ürünüdür. Hâricî âlem karşısında veya kendi dünyası içinde huzursuz ve muzdarip ruhun "mutlak güzellik"i arayışının tezâhürüdür. Ruhumuzun bu, taş, ağaca, mermere, tuvale, notalara ve dile akseden tezâhürünü zekanın disiplininden, nizamın cehdinden geçirmediğimiz müddetçe son derece dağınık, istenileni vermekten çok uzak olacağı muhakkaktır. Elbette ki böyle bir şey "sanat"ın büyüünden de mahrum olacaktır. İşte edebî türler ve sanatın nizamını sağlayan nazım şekilleri, vezin, kafiye, edebî sanatlar v.b. diğer unsurlar bu noktada dikkate alınmak mecburiyetindedir.

Çoğu zaman bunların sanatı ve sanatkârı tahdit ettiği, hürriyetini kısıtladığı iddia edilmiş, bundan dolayı da karşı çıkmıştır. Sınırsız bir hürriyetin olması arzu edilmiştir. Doğruluk payı büyük olan bu iddia, önemli bir tehlikeyi de beraberinde getirir: Disiplinsizlik ve anarşi. En basit bir yapının bile bir plân dahilinde inşa edildiği veya edilmesi icap ettiği

1- Doç.Dr. M.Orhan Okay, "Estetik ve Güzel Sanatlar", Hareket Dergisi, nr.11-12, Ocak-Şubat 1980, s.26.

düşünülürse konunun önemi izah edilmiş olur. Dil, her türlü teşekküle müsait bir mahiyet arz eder. Yeter ki ona sanatın istediği şekli verebilecek sanatkâr bulunabilsin.

Burada "edebî tür" meselesi üzerinde durmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Edebî tür nedir? Bir duyuş tarzının kendini bulduğu ifade kalıbı mı? Farklı beşerî ihtiyaçlara cevap veren anlatma şekillerinin birleşmesiyle ortaya çıkan ifade formu mu? Yoksa tenkidin ortaya attığı muhayyel kavramlar mı?

Edebî tür proplemi üzerinde duranlar, çok farklı kanaatler ileri sürmektedirler. Bu konu, Batı'da daha ziyade klâsik dönemden sonra, yani XVIII. asrın ortalarından itibaren tartışılmaya başlanır. Çünkü, hayata bakış tarzının, hadiseleri değerlendirme mahiyetinin değiştiği yeni bir döneme girilmiştir. Artık her şeye ilim zihniyetiyle bakıldığından tenkit de ilmileşme yolundadır.

Tür meselesinin tartışılmasının başlangıcı değilse bile, önemli bir merhale idrak etmesi Ferdinand Brunetiere'in "Edebiyat Tarihinde Türlerin Gelişmesi" (1890) adlı eseriyle başlamıştır. Brunetiere, temelde türlerin bir menş'e'den kaynaklandığı, zamanın akışına paralel olarak bunun kendi içinde bölünüp geliştiği, böylece aynı menş'e'den kaynaklanan farklı türlerin ortaya çıktığı görüşündedir.

Brunetiere, türlerin gelişmesi ile ilgili olarak beş problem ortaya kor. Bunlar:

1- Türlerin Varlığı Hakkında: Acaba türler yalnız kelimelerden mi ibarettir? Sebepsiz kategoriler midir? Yoksa münekkitlerin ortaya attığı muhayyel kavramlar mıdır?

Sanat vasıtaları kadar sanat konuları da çok çeşitlidir. Bunlar karşısındaki insanın tavrı da elbette ki farklı olacaktır. Kimi resmi, kimi edebiyatı, kimi musikiyi sevecektir. Hatta bazıları lirik şiirden hoşlanırken bazıları ise didaktik şiirden zevk olabilecektir. İşte bu, sanata yaklaşmadaki, onu kullanmadaki niyet farklılığı ve sanatı anlamadaki zihniyet ve zevk farklılığı türlerin var olma zeminini hazırlar. Yine bu farklılık-

lar türlerin varlığını ve var olmasını mecburî kılar. Yani biz istesek de istemesek de türler vardır ve var olacaktır.

2- Türlerin Farklılaşması Hakkında: Kabul edelim ki türler vardır. Acaba bunlar başlangıçtaki belirsizliklerinden nasıl kurtuluyorlar? Onları birbirinden ayıran farklılıklar nasıl oluşmaktadır?

Türlerin farklılaşması ve kendine has bir nitelik kazanması tarihî zaman içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bir olandan çok olana, basitten karmaşığa gidilir. Bütün bunlar karakterlerin farklılaşması prensibine dayanmaktadır. Mesala; belki temelde sadece nazım ve nesir vardır. Sonra nesirden; destan, menkıbe, masal, hikâye, roman ve yeni roman tarzları ortaya çıkmıştır.

3- Türlerin Tesbiti Hakkında: Acaba türler sürekli olarak aynı durumda donmuş olarak kalamazlar mı? Bu soruya Brunetiere "Tabiatın yalnız bir olgunluk noktası vardır." cevabını verir. Edebiyatta da bu prensip geçerlidir. Mesela; Klâsizmin bir olgunluk dönemi vardır. Öyle ise türlerin tesbit edilmesi bu kazandıkları mükemmel noktadaki hallerinin tasvirinden başka bir şey değildir. Edebî türler-canlı varlıklar gibi- doğar, büyür, mükemmele ulaşır, çözülür ve nihayet ölür.

4- Türlerin Değiştiricileri Hakkında: Türlerin sabit kalmasını önleyen veya onlar üzerinde değiştirici rol oynayan faktörler nelerdir? Ferdinand Brunetiere bu faktörleri üç maddede toplar. Bunlar:

- a- Irk ve miras
- b- Çevre
 - aa- İklim ve coğrafya şartları
 - bb- Sosyal şartlar
 - cc- Tarihî şartlar
- c- Ferdîyet

Demek ki türlerin değişmesinde san'atkarın mensubu olduğu ırk ve bu ırktan devraldığı miras; yaşadığı çevrenin tarihî, sosyal, iklim ve coğrafî şartları ile ferdîliği temel faktörlerdir.

5- Türlerin Kendi İçerisinde Şekil Değişikliği Hakkında: Mademki edebî türler çeşitli faktörlerin tesiriyle değişiyorlar,

acaba bu değişmenin bir kanunu var mıdır? Edebiyat ve san'at tarihinde eğer birbirine benzer şeylere rastlanırsa buna "benzerlik" adı verilir. Eğer bazı türlerin görünüşü, belirli mekan ve zamanda bazı türlerin kaybolmasına sebep oluyorsa veya varlığını devam ettirmek için komşu türler arasında sert bir mücadele varsa, ortaya değişiklikler çıkar. Demek ki bir tür hayatıyetini devam ettirmek ve mükemmel noktaya ulaşmak için diğerlerini ortadan kaldırmak mecburiyetindedir. Yani, tabiattaki denge meselesi gibi, türler arasında da bir hayat mücadelesi vardır. Kısaca, bir tür belli bir dönemde teşekkül devrini yaşar. İkinci devrede farklı tesirler altında, farklı istikametlerde gidiş gelişleriyle zenginleşir. Üçüncü dönem gelişme devresidir. Dördüncü dönemde ise en mükemmele ulaşır. Son dönem olan beşinci dönemde tür kendi içinde çöker, dağılır, başka türlere malzeme olur. (1)

Türler hakkındaki bu genel bilgilerden sonra konumuz olan "Mensûr Şiir" in doğuş sebepleri ve bunun türler yelpazesindeki yerinin neresi olabileceği hususuna dönelim. Bu konuyu açıklığa kavuşturabilmek için edebiyat tarihimiz içinde nazım ve nesrin durumlarını, türler arası geçiş ve tartışmaları kısaca özetlemeye çalışalım. Ümit ederiz ki bu izah gayretimiz mensûr şiirin doğuşunu, bunun sebeplerini ve türler arasındaki yerini aydınlayabilir.

Bir hayli uzun bir dönemi içine alan, fakat yeterince ulaşamadığımız **Kavmî** devir edebiyatımızda şiirin kendi ölçüleri içerisinde edebî sahaya hâkim olduğu sezilmektedir.

Eski edebiyat veya Divan edebiyatı, Türk edebiyatı tarihinin en uzun ömürlü devrelerinden biridir. Sekiz-dokuz asır müddetince büyük san'atkârlarımızın kaleminden şaheserler bira- kan bu edebiyatta ilk akla gelen nazımdır. Şiir, nesre göre çok daha güçlü ve yaygındır. Nesir ise her zaman ikinci plânda ve cılız kalmıştır. Hatta büyük ölçüde şiir estetiği ve üslûbunun tesirinde olduğu ilk bakışta görülür. Kısacası "Divan edebiyatında aslî tarz olarak kalan şiir ... nesre kendi zihniyet ve üslû-

-
- 1- Edebî türler konusunda Doç. Dr. Şerif Aktaş'ın "Mukayeseli Edebiyat" ders notlarından geniş ölçüde faydalanılmıştır.

bunu hâkim kılar." (1)

Divan edebiyatında şiirin şekli hemen hiç tartışma konusu olmaz. Zaten bu edebiyatın estetik prensipleri, poetikası yazılı olmaktan çok, usta-çırak halinde devam edip giden bir "gelenek" halindedir. Kendi ruh dünyamıza göre bir takım değişiklikler, ilaveler yapmışsak da Divan edebiyatının poetikasını büyük ölçüde Arap ve Fars edebiyatlarından aldığımız söylenir. Öyle ki, bu gelenek tartışılmadan, asırlar boyu özelliklerinden pek bir şey kaybetmez. Nazım şekilleri, edebî san'atlar, mazmunlar, vezin, kafiye ve şekille ilgili diğer hususlar, muhteva ile birlikte Şeyh Galib'e kadar kıstaslarını geniş ölçüde değiştirmez.

"Mavzûn ve mukaffa söz" olarak şekil yönüyle tarif edilen şiir, tezkirelerde değerlendirilirken daha ziyade nitelikleri üzerinde durulur. Çoğunluğu sübjektif ve sathî kalan tezkirecilerin bu kalıplaşmış değerlendirmelerine göre şiir; "matbû, rengîn, musanna', revnak, küşâde, hoş-âyende, pür-rüsûn, latîf, âbdâr"dır. Şairler de kendi şiirlerini överken aynı durumdadırlar:

Ekser şuarâ-yı asr kullanmazlar

Biber olduğu için sühande taze mazmun

(Nedim)

Bâkîyâ tarz-ı şi'r böyle gerek

Hem zarîfâne hem levendâne

(Bâkî)

Hatt-ı la'l ü kadd ü ruhsârın anıp eşârımı

Hûb u rengîn ü latîf ü âbdâr itsem gerek

(Ahmet Paşa)

Teşbîh sâde vermez zînet söze Hayâlî

Rengîn eda gerekir eşâr-ı dil-güşâde

(Hayâlî)

Şiir estetiği, şekil ve muhtevasının asırlar boyu değişmeden devam etmesinin en önemli sebebini, hayata hâkim olan değerler sisteminin asırlarca kendi varlığını sürdürmesinde ara-

mak yerinde olur. Bilindiği gibi Osmanlı toplumu dinî hükümler çevresinde vücut bulan bir devlete vücut vermiş, onu imparatorluk haline getirmiştir. Osmanlı cemiyetinde insanı ve toplumu derinden sarsacak, hayatın nizamını değiştirecek ihtilâller, inkılâplar yoktur. "Klâsik adını verdiğimiz bu edebiyatın altı asır geçen seyri esnasında onu içten sarsacak devrim olmamıştır. Harpler ve mezheb, tarikat teşekkülleri gibi sosyolojik hadiseler, cemiyetin içinde sarsıntılar vücuda getirmişse de sanat telakkisinin dıştan (İran'dan) gelmesi, ve bundan dolayı hayata kıs-men yabancı olması yüzünden edebiyatın geniş yürüyüşünü bozmamıştır. Sonra dinî durumu istikrar halinde tutan kuvvetli bir saltanat vardır." (1) Bu, belki de ihtiyaç duymamanın bir neticesidir. Edebiyatı cemiyetin "ayna"sı olarak kabul eden görüşe bu sonuç uygun düşmektedir.

Bütün bunlara rağmen -Tanzimat'tan sonrakilerle kıyaslanmayacak kadar cüz'î bile olsa- bir takım arayışların, gelenegi zorlayışların vaki olduğu da muhakkaktır. Şarkî ve Tuyuğ gibi, Arap ve Fars edebiyatlarında görülmeyen nazım şekilleri; Nedim ve Şeyh galib'in hece vezni denemeleri, söylemek istediğimize küçük birer misal olabilir.

Nesre gelince: Divan nesrini, "sade, orta, süslü" diye ayırmak artık gelenekleşmiş bir husustur. Sade ve orta nesir üzerinde durmuyoruz. Ancak süslü nesrin, konumuz olan mensûr şiire dış görünüş itibariyle yakın olduğu kanaatindeyiz. Divan edebiyatında süslü nesir denince ilk akla gelen Sinan Paşa ve onun Tazarru'nâme'sidir. Bu konuda A. Mertol Tulum şunları söyler: "Tazarru'nâme'de ibdâ ettiği, bazan zincirleme izafet tamlamaları ile Arapça ve Farsça kelimelerle yüklü; bazan sade, açık ve külfetsiz, hakiki Türkçe cümleleriyle süslü nesir üslûbu, baştan başa şiiriyet doludur. Bir nevî serbest nazım olan mensûr ları gözden geçirilince görüldü ki, nazımın en mühim unsuru kafiye, kolaylıkla kullanabilmekte, bu hususta hiçbir güçlüğü uğramamaktadır." (2)

1- Prof. Dr. A. Nihat Tarlan, Edebiyat Meseleleri, İstanbul, 1981, s.193.

2- A. Mertol Tulum, Tazarru'nâme, İstanbul, 1971, s.11.

"M a n z u m n e s i r" olarak nitelendirilen Tazarru'-nâme'den bir bölümü buraya almanın faydalı olacağını zannediyorum.

"Işık efsâne vü efsûn degildir; ışık san'at-ı her dûn degildir.

Her ışık da'vâsın iden âşık olmaz, ve her muhabbetten dem uran sâdık olmaz.

Her serde bu sevdâ olmaz, ve her dest yed-i beyzâ olmaz.

Şeker dimeg-ile dehâh şîrîn olmaz; husrev dimeg-ile Hüsrev-âyîn olmaz.

Her halka ki kolda ola, sivâr olmaz, ve her tıfl ki kamaşa bine, süvâr olmaz.

.....

İlâhî! Her kişi merd-i ışık olmaz, ve degme yirde derd-i ışık bulunmaz.

Işık bir kimyâdur, anun ma'deni lâ-mekân olur; ışık bir cevherdür, anun mekânı kân olur.

Işık bir dürdür, degme denizde bulunmaz; ışık bir incidür ki, her kulakta salınmaz." (1)

Mehmet Kaplan da aynı eser hakkında kaleme aldığı yazısında, Sinan Paşa'nın üslûbunun tezat, teşbih ve kalb gibi edebî sanatlarla dolu olduğunu; kısa ve kesif cümle yapısıyla dikkati çektiğini vurgular. "Yapı bakımından birbirine benzeyen kafiye cümleler m e n s u r b i r ş i i r teşkil ederler." (2) dedikten sonra T.Fikret, H.Ziya, R.Halit ve Y.Kadri'nin bu üslûptan hareket ederek güzel örnekler ortaya koyduklarını söyler. Fevziye Abdullah Tansel ise, edebiyatımızda ilk mensûr şiir örneğinin Tazarru'nâme olduğu fikrini savunur. (3)

Tanzimat öncesi Türk edebiyatı elbette ki sadece Divan edebiyatından ibaret değildir. Halk edebiyatı da yüzyıllar boyu

-
- 1- A.Mertol Tulum, Tazarru'nâme, İstanbul, 1971, s.166,169
 - 2- Mehmet Kaplan, Edebiyatımızın İçinden, İstanbul, 1978, s.27.
 - 3- Fevziye Abdullah Tansel, İyi ve Doğru Yazma Usulleri III, İstanbul, 1983, s.346-347.

Türk insanının ifade vasıtalarından biri olmuş, edebî zenginliğimizin bir yönünü meydana getirmiştir. Halk edebiyatında da şiiir ağırlık taşır. Halk hikâyesi, masal, efsane, atasözü gibi türler bu edebiyatın nesir sahasını teşkil ederler. Ancak bunlardan bazılarının bilinen normal nesirden farklı olduğu ilk bakışta dikkati çeker. Atasözleri, masalların tekerleme bölümleri ve Dede Korkut Hikâyeleri söylemek istediğimizi en iyi isbat edecek örneklerdir. Biz bunlardan sadece Dede Korkut Hikâyeleri üzerinde durmak istiyoruz.

Dede Korkut soylamış: Allah Allah dimeyince işler onmaz, kâdir Tanrı vvirme yince er bayımaz. Ezelden yazılmasa kul başına kaza gelmez, ecel va'de ermeyince kimse ölmez. Ölen adam dirilmez, çıhan can'giri gelmez. Bir yigidiün kara tağ yumrısınca malı olsa yığar direr talep eyler, nasibinden artuğın yiye bilmez. Urlaşuban sular taşsa deniz tolma z. Tekeppürlik eyleyeni Tanrı savmez, könlün yüce tutan erde devlet olma z." (1)

Destan-halk hikâyesi arasında yer alan ve nazım-nesir karışımı olan Dede Korkut Hikâyelerinin, mensûr kısımlarından bir çoğunun normal hikâyelerde gördüğümüz nesirden farklı olduğu açıktır. "Birbirini kovalayan cümleler büyük bir ahankle sıralanmakta, bunların meydana getirdikleri akıcı bütünlük, taşıdıkları seci unsurlarının dışında ayrı bir ölçü izleri taşımaktadır. Secili olmayan yerlerde de düzenli bir nesirle karşılaşılması Dede Korkut nesrinde manzumeye yakın bir ifadenin bulunduğunu açıkça göstermektedir." (2) Muharrem Ergin bunu, hikâyelerin, destandan ayrılmış ve yeni unsurlarla zenginleşmiş olmasisebebine bağlamaktadır. "İşte bu sebeptendir ki kitabın mensur kısımları da bir çeşit d e s t a n î n e s i r benliği almıştır." (3)

Tanzimat'la birlikte geniş ölçüde kapılarını Batı'ya açmak mecburiyetinde kalan Osmanlı İmparatorluğu yeni bir medeni-

1- Dr. Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı, Ankara, 1958, s.73.

2- a.g.e., s.30.

3- a.g.e., s.31.

yet dünyasına adını atar. Bu adım kısa bir zaman içinde cemiyet hayatında aksini bulur. Asırların Türk ruhuna nakşettiği değerler manzumesi -özellikle aydınlardan başlayarak- yavaş yavaş çürümeye yüz tutar. İmparatorluğun yıkılışına paralel olarak ruh dünyamızdaki çatlaklar büyür. Uzun müddet Doğu ve Batı medeniyetleri arasında âdeta Berzah'ta kalan aydınımız, bu tereddütün boşluğunda bocalar. Bir tarafta yüzyılların biriktirdiği hatıralar cenneti, ama çürüdüğüne inanılan Doğu medeniyeti ve zihniyeti; öte yanda güçlü, gözleri kamaştıran, ama bilinmezliğin büyüğü içindeki Batı medeniyeti ve zihniyeti... Bu dönemi bir medeniyet krizi olarak düşünmek yanlış olmaz.

İctimaî hayatımızdaki bu sarsıntılar, ruh dünyamızdaki bu çöküntüler, istikbâle yönelik bu arayışlar kısa zamanda edebiyatımızda yankısını bulur. Edebiyatımız da bir "kimlik arayışı" içine girer. Çünkü "Sanat cemiyetin ifadesidir; büyük manasında onu uzaktan veya yakından takip eder, fakat her zaman aynı kıymetleri aksettirmedeği gibi, aynı sarahatle de konuşmaz"(1)

Böylece asırların örsünde dövüle dövüle, büyük sanatkârların elinde bir mermer ustası titizliğiyle zirveye ulaştırılan Divan edebiyatı ömrünü tamamlar. Koyduğu bediî kurallar, hayal ve mazmunlar âlemi, hayat felsefesi, bir metin mimarînin taşları gibi birer birer yerlerinden sökülür. "Klâsik sanatlarımızda çöküşün tarihini, batılaşma tarihimizle beraber düşünmek gerekir." (2) "Buna paralel olarak geleneğin ifade vasıtaları da temelinden sarsılmış, büyük bir nizam verici bir güç yerine, modalar, günlük hevesler ve taklit tarafından idare edilmeye başlamıştır."(3) Bu gelişmeler edebiyat tarihimizde yeni bir sayfanın, yeni bir dönemin açılmasına zemin hazırlamış olur: Tanzimat sonrası Türk edebiyatı ve Batı tesirindeki Türk edebiyatı.

Tanzimat edebiyatı işe, Divan edebiyatına, karşı tavır almakla başlar. Bir yeninin yerleşebilmesi ve ayakta kalabilmesi

1- Prof.Dr. Ahmet Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1982, s.79.

2- Beşir Ayvazoğlu, Aşk Estetiği, Ankara, 1982, s.15.

3- a.g.e., s.21.

için eskinin yıkılması icap ettiği prensibinden hareket eder. Çünkü yeninin var olabilmesi, eskinin ortadan kalkmasıyla kâim olabilir, inancı hâkimdir. Divan kültürüyle yetişmiş -gönüller- riyle de hâlâ oraya bağlı- olan Namık Kemal ve nesli hücum okla- rını hep bu hedefe atarlar. Artık edebiyat anlayışı, edebiyata bakış açısı, edebiyattan beklenenler, estetik değerler bütünüyle değişmiştir. Bu nesil, edebiyatı sosyal ve politik fikirler üzerine bina eder. Estetik gaye yerine sosyal fayda fikrini hâ- kim kılar. Bu konuda Namık Kemal'in "Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmildir" adlı makalesi devrin anlayı- şını aksettirmesi açısından son derece önemlidir.

Tanzimat edebiyatı ile birlikte ilk dikkatimizi çeken hu- sus, nesir ile nazım arasındaki eski durumun değişmiş olmasıdır. Bu defa şiirin hâkimiyeti nesre geçme yönündedir. "Nesirci zih- niyet, ikinci sırada kalan şiire de kendisini hâkim kılmıştır." (1) Tanpınar, nesre yönelişin "anahtar"ını İzzet Molla'da bulur:

Gel ey hâme-i Nergisî'ül-beyân
Gül-i nesrinniki gözüm kıl ıyân
Yeter cevher-i nazm-ı deryâ hurûş
Biraz nesr ile ol cevâhir furûş

(2)

Roman, hikâye, tiyatro, makale, musahabe, tenkit gibi ne- sir türlerinin ve bunların en önemli yayın vasıtası olan gazete- nin birdenbire edebiyat dünyamıza girdikleri gözden uzak tutul- mazsa, şiire ayrılan yerin ne kadar az olduğu açıkça görülür. Zaten şiir, "Artık o sadece eski belâgat kaidelerine göre söylen- miş söz" (3) de değildir. İnsanımızın ruh, kafa ve şeklindeki değişmeler gibi, şiirimizin de muhteva ve şeklinde büyük değiş- meler olur. Şiir "Divan" sayfalarından gazeteye arz-ı endâm e- der. Geniş okuyucu kitlesiyle sıcağı sıcağına yüzyüze gelir.

Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Tanzimat'ın I. nesli, şiirde şekilden çok muhtevada önemli yenilikler getirir. Bunlar- dan Namık Kemal, genelde şiirde iki prensip arar: Sosyal fayda fikri; hakikate, tabiata ve akla uygunluk. O, "gayesi "tezhîb-i

1- Mehmet Kaplan, Tefvik Fikret, İstanbul, 1971, s.4.

2- Prof.Dr. A.Hamdî Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Ta- rihi, İstanbul, 1982, s.81.

3- a.g.e., s.275.

ahlak" olan. akıl ve mantığa uygun, muhteva kadar şekil bakımından da mükemmel bir edebiyat" (1)ın peşindedir.

Ziya Paşa, 1868'de Hürriyet Gazetesi'nde kaleme aldığı meşhur "Şiir ve İnşâ" makalesinde şiiri şu şekilde tarif eder: "Şiirin ta'rif-i umumîyesi kelâm-ı mevzûndur. Yani iki satır sözün her birindeki sükûn ve harekâtın musâvî olmasından ibarettir. Hatta kafiye usûlü milel-i müte'ahhire beyninde hâdis olmuştur." (2)

Tanzimat'ın II. neslinde (Hâmid, Ekrem) edebiyatımız sosyal fayda fikri peşinde koşmaktan uzaklaşır. Ferdî ihtiras ve ızdırapların ifade vasıtası olan estetik bir varlık olarak karşımıza çıkar. Şiir bu dönemde daha fazla önem kazanır. Şekildeki asıl şuurlu yenilik bu neslin eseridir. Özellikle A.Hâmid'in yaptıklarını Tanpınar "bir şekil ihtilâli" olarak karşılar. Artık klâsik nazım şekilleri geniş ölçüde edebiyat tarihinin malı olmuştur.

Bu arada Hâmid, manzum tiyatrolarında vezni bir kenara bırakır, sadece kafiye ile yetinir. Yani o güne kadar nazmın temel unsuru olarak kabul edilen "mevzûn olma" şartını ihmal eder. "Fransızcada "en prose" (nesren), "en vers" (nazman), yollarından başka bir de "en rime" (mukaffa) yolu var. ... (Türkçede bunlardan başka mukaffa namıyla bir -genre- daha ihdasa da çalışıyorsun) diyorsun. İhdas benim işim değil, ama ihdas olunsa fena mı olur? İhdas olunsa da -manzum ve mensurdan fazla olarak- ismine mukaffa, yahut müheccâ denilse olmaz mı?" (3) Hâmid'in bu mektubu, şâirin nasıl bir arayış içinde olduğunu açıkça gösterir.

Ancak A.Hâmid'in konumuzla alakalı en dikkate değer eseri "Makber Mukaddimesi"dir. Birçok münekkidin, Tanzimat nesrinin zirvesi olduğunda birleştikleri bu mukaddime, mensûr şiir türü içinde mütalaa edilebilecek en güzel örneklerden biridir.

-
- 1- Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, Edebiyat Bilgi ve Teorileri I Belâgat, Ankara, 1980, s.7.
 - 2- Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II, Hazırlayanlar: M. Kaplan -İ.Enginün-B.Emil, İstanbul, 1978, s.45.
 - 3- Celal Tarakçı, Muallim Naci Efendi, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1973, s.212.

Makber Mukaddimesi'ndeki cümle yapısı, muhtevadaki duygu yoğunluğu, sanatlı ifade tarzı, onun normal Tanzimat nesrinden çok daha başka bir hüviyet kazanmasını sağlamıştır.

"İnsan bazı kere hatırına gelen bir hayali tanıyamaz, o kadar güzeldir. Zihninde uçan bir fikre yetişemez, o kadar yüksektir. Kalbinde doğan bir hissi bulamaz, o kadar derindir. Bu acz ile bir feryâd koparır, yahut pek karanlık bir şeyler söyler, yahut hiç bir şey söyleyemez de kalemini ayağının altına alıp ezer, bunlar şiidir.

.....

Makber uğradığım felaketin ağırlığına nisbetle hafif, derinliğine nisbetle tehî, şiirliğine nisbetle hiçtir. Fakat bana nisbetle bir şeydir.

Makber, makber değil bir türbe, türbe değil bir ma'bed, ma'bed değil bir küre, küre değil bir feza-yı bî-intihâ olmalıydı. Halbuki bir makber bile değil. Makber, nûr-ı ilâhînin indiği fikr-i insânînin çıkamadığı bir minber olmalıydı." (1)

Talim-i Edebiyat, III. Zemzeme Mukaddimesi, Takdir-i Elhân ve benzeri teorik eserleriyle, yeni edebiyatın estetiğini yapan şahsın Recaizâde Mahmut Ekrem olduğu muhakkaktır. Edebiyatımızın estetiği ilk defa onunla Arap belâgatine bağlı olmaktan kurtulmuş ve yepyeni bir anlayışla ele alınmıştır denilebilir. Nesrimiz de münşeât kitaplarından alınarak şiirle yanyana getirilmiştir. Eski-yeni kavgasında yeninin kutbu olan Ekrem, genç neslin, özellikle Servet-i Fünûn topluluğunun "üstâd"ıdır.

Recaizâde, edebiyatı önce ikiye ayırır: "Havza-i edebiyatta dâhil olan âsâr ve müellefât ise iki şekilde arz-ı vücûd eder ki birisi nesr ve tâbir-i diğerle inşâ, diğeri nazm ve tâbir-i âharla şiidir." (2) "Zerrâttan şümûsa kadar her güzel şey şiidir." (3) diyen yazar şiiri; "his", "hayal" ve "fikir" üçgeni ü-

1- Abdülhak Hâmid, Makber, İstanbul, 1293, s.10,12.

2- Recaizâde M.Ekrem, Talim-i Edebiyat, İst.,1330, s.12.

3- Recaizâde M.Ekrem, Takdir-i Elhân, İst., 1301, s.9.

zerine bina etmeye çalışır. Zaman zaman düşündürücü ve fikrî muhtevalı eserlerden hoşlandığını ifade etse de, o, hep hislerin dünyasını seçmiştir, Ekrem'in bahsettiği fikrin, büyük felsefî düşünce ve ızdıraplarla alakası yoktur.

Konumuz olan "Mensûr Şiir"in asıl kaynağı ve hareket noktası Recaizâde'nin şu cümlesi olmalıdır: "H e r m e v z û n v e m u k a f f a l a k ı r t ı ş i i r o l m a k l a z ı m g e l m e z , h e r ş i i r m e v z û n v e m u k a f f a b u l u n m a k i k t i z â e t m e d i ğ i g i b i ." (1) Bu cümle şiir anlayışında, o güne kadar görülmeyen yepyeni bir ufuk açar. "Mevzûn ve mukaffa söz" klişesi tamamıyla kırılmıştır artık. Önemli olan sözün vezinli ve kafiyele olması değil, güzel olmasıdır. "...ifadesi muntazam.. manası güzel.. his ü hayali muvafık-ı hakikat ü tabiat olan her güzel söze şiir denir." (2) Ekrem, mensûr şiire giden yolu sanki biraz daha açabilmek için şöyle devam eder: "...erbâb-ı şi'r ve inşâ belâgate itinâ etmek.. fesâhetten de düşmemek şartıyla sözlerini istedikleri tavır ve şekl ve kıyafeti verebilir." (3)

Ekrem, yeni edebiyatçılara "üstâd" olurken, sadece bu edebiyatın poetikasını yapmakla kalmaz. Söylediklerinin tatbikatını -pek başarılı olmasa da- eserleriyle de göstermeye çalışır. Nitekim Tanpınar, onun daha gençlik yıllarında (1291) "Bir Yetimin Mezar-ı Mâderini Ziyareti" isimli bir mensûre yazdığını haber verir. Ve şunu ilave eder: "Ekrem Bey, şiiri behemahal nazım çerçevesinde görmezdi. Türk edebiyatında mensûr şiir denilen nev'î onunla başlar. Şiirlerinin arasına uzun nesir parçaları karıştırmaktan çekinmediği gibi, bazan nazma nesir ile başlardı." (4) Daha sonraki yıllarda kaleme aldığı Nijat Ekrem, Tefekkür, Pejmürde isimli eserlerinde mensûr şiir veya bu türe çok yakın örnekler verir. Hatta Recaizâde bu yeni nesir tarzının adını da bulmuştur: "N e s r-i M u h a y y e l". O halde niçin kafiye ve vezin gibi iki güçlüğü bırakarak fikir ve his-

1- Recaizâde M.Ekrem, Takdir-i Elhân, İst., 1301, s.10.

2- a.g.e., s.10.

3- a.g.e., s.57.

4- A.Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 1977, s.250.

lerimizi daha serbestçe ifade imkanını bahşeden nesr-i muhayya-li tercih etmeyelim? İşte Ekrem'in soruyla biten cümlesi: "Bu halde niçin faidelerin birini terk ve feda edelim? Veyahut niçin güçlüklerin ikisini de bırakarak daha serbestâne tasvir-i efkâr ve hissiyâta müsa'ade olan nesr-i muhayyele iltifat etmeyelim?" (1)

Şimdi de, daha ziyade eski edebiyat taraftarı ve Recaizâde'nin karşısında olarak bilinen Muallim Naci'nin fikirlerini görelim. Muallim Naci, bir sözün edebiyattan sayılabilmesine "beliğ" olma şartını getirir. Yani, eğer söz belîğ ise -nazım olsun nesir olsun- edebiyattır. Aksi halde edebiyattan sayılamaz. Şiir isi "en belîğ sözler"dir. "Zannederiz ki, şiir öteden beri bazı kayıtlarla beraber; "vezinli ve kafiye"li söz" diye tarif olunur. (2) Ona göre bu yanlış anlayışın sebebi, insan tabiatının vezinli ve kafiye"li sözü, mensûr söze tercih etmesinden kaynaklanmaktadır. "Yoksa ş i i r i n m u t l a k a v e z i n l i v e k a f i y e l i o l m a s ı i ç i n g e r ç e k b i r s e b e p y o k t u r." (3) Zaten böyle bir tarif "sun'î" olur. Bir sözün şiir olabilmesi için önce edebiyattan sayılması icap eder. O da belîğ olmasını gerektirir. "Manzum olmasına değil. Olabilir ki bir söz manzum olur da edebiyattan sayılmaz. Ruhsuz denilen kimseye "insan" denilebilir mi? Mademki sözün edebiyattan sayılabilmesi için belîğ olması gerekiyor, mademki sözün manzum olması belîğ olmasını gerektirmiyor; şiir denilecek sözün manzum olması gerekmez." (4)

İstilahât-ı Edebiyye'sinde bunlarla da yetinmeyen Muallim Naci, nesir olduğu halde şiir sayılabilecek; nazım olduğu halde şiir değil, edebiyattan bile sayılamayacak örnekler verir. "Kemal Bey'in "Edebî eserlere tabiatın çocuğu diyenler kalbin sırlarına ne büyük vukuf göstermişler! Her edebiyat mensubunun vicdanına müracaat ederim: İnsanın yazdığı şeyler sevilşte evladıyla beraber değil midir?" sözüne bakılsın. Pek sevimli bir şiir değil

1- Recaizâde M.Ekrem, Takdir-i Elhân, İst., 1301, s.69.

2- Muallim Naci, İstilahât-ı Edebiyye, İst,(tarihiz), s.70.

3- a.g.e., s.71.

4- a.g.e., s.69.

midir?" (1) İkinci örnek olarak Fuzûlî'nin "Şikayetnâme"si üzerinde durur.

Nazım olduğu halde şiir, hatta edebiyat bile olmayan örnek beyitler ise şunlardır:

Çerb ü şi'rini yiyüp âşık eder hamd ü senâ
Hisse yok mu o söğüşten bize bir pâre medad
Pâre pâre dil-i mecrûh u perişânımdan
Ser-i kûyunda gezen her ite bir pâre fedâ

İşte bu beyitler şiir adını alamaz. "Nasıl alabilsin ki! Bir kere edebiyattan sayılmaz. Böyle sözlere denilse denilse "nazım" denilir. Halbuki yukarıda belirtildiği gibi, manzum bir sözün edebiyattan sayılmaması normaldir. Edebiyattan sayılmayan söz ise hiç bir vakit şiir olamaz." (2)

Köprülüzâde Mehmet Fuat ve Şahabeddin Süleyman, Malumât-ı Edebiyye'de, Muallim Naci'ye yakın fikirler ileri sürerler. Onlara göre; bugüne kadar manzum olduğu halde bedîî heyacan vermekten çok uzak, manasız pek çok şey; öte yandan şiiriyet hususiyetleri taşıyan pek çok da mensûreler yazılmıştır. "Tuhfe-i Vehbî" nazma, "Makber Mukaddimesi" ise nesre örnektir. "Manzum eserlerin dâire-i şiire idhâl edilerek âsâr-ı mensûrenin bundan hâriç bırakılması, eski Arapların sanat hakkındaki en yanlış tarz-ı telakkilerinden birini teşkil eder." (3)

Buraya kadar söylediklerimizden şöyle toplu bir sonuç çıkarmak mümkündür.

1- Tanzimat edebiyatına kadar şiir denilince hep "mevzûn ve mukaffa söz" anlaşılmıştır. Çok güçlü olan şiir, bir "gelenek" halinde şekil ve muhtevada değişmeden aynı bedîî çerçeve içinde yürümüştür. Yeterince gelişemeyen nesir, şiirin tesirindedir.

2- Gerek Divan, gerekse Halk edebiyatındaki bazı nesir örnekleri, devrinin ve bugünün nesir ölçülerinden farklı ve baş-

1- Muallim Naci, Istılâhât-ı Edebiyye, İst., (tashîh) s.70.

2- a.g.e., s.70.

3- Köprülüzâde M.Fuat-Şâhabeddin Süleyman, Malumât-ı Edebiyye, İst., 1330, s.42.

kadır. Bunlarda mensûr şiirin kaynağını bulmak, hatta ilk örnekler gözüyle bakmak imkan dahilindedir. Fevziye Abdullah Tansel'in aşağıdaki cümlesi bu fikrimizi kuvvetlendirir: "Mensûr şiir, sanıldığı, hatta kökleşmiş bir fikir hâlini aldığı gibi, edebiyatımızda ilk örneklerini, Garb edebiyatı tesiriyle, önce Halit Ziya Uşaklıgil tarafından verilmiş değildir." (1) Bu husus, mensûr şiirin -roman, hikâye ve tiyatrodan olduğu gibi- gelenekten gelen yönüdür.

3- Tanzimat edebiyatı ile birlikte edebiyatımızda büyük bir şekil ve muhteva değişikliği olduğu açık bir hakikattir. Her şeyden önce eski şiir anlayışı kırılmıştır. Şiirin hâkimiyeti nesre geçmiştir. Nesir-nazım arasındaki uçurum kapanmış, bu iki anlatma tarzı iç içe ve yan yana yürür hale gelmiştir. Böylece nesir şiirleşirken, şiir de nesirleşle yoluna girmiştir. İşte bütün bu gelişmeler mensûr şiirin doğuşuna zemin hazırlamış olur.

Mensûr şiirin edebiyatımızda vücut bulmasının diğer iki önemli sebebi ve büyük ölçüde kaynağı F r a n s ı z e d e b i t i ve t e r c ü m e f a a l i y e t i d i r .

Fransa'da mensur şiirin bazı özelliklerini taşıyan düzyazıya, 1842'ye kadar "prose poetique-şairane düzyazı" deniliyordu; fakat Fransız şairi Aloysius Bertrand "Gaspard de la Nuit" adlı mensur şiirlerini yayınlanınca şairane düzyazının adı "mensur şiir-poeme en prose" olur; bu suretle yeni bir edebî tür ortaya çıkar. Yeni türün özelliklerini ve kişiliğini bulmasını, tutunmasını, sırasıyla B a u d e l a i r e , İ s i d o r e D u c a s s e ve A r t h u r R i m b a u t sağlar." (2) Nihat S. Banarlı, "mensûr şiir" isminin Baudelaire'in Petits Poemes en prose adlı kitabından aldığını söyler. M a l l a r m e ' y i yukarıdaki isimlere ilave eder. Baudelaire'in Amerikan şairi E d g a r A l l a n P o e ' n u n tesirinde bu tarz eserler yazdığı bilinmektedir.

2- Prof.Dr. Niyazi Akı, "H.Ziya Uşaklıgil'in Mensur Şiirleri", Atatürk Ün. Ed. Fak. Araştırma Dergisi, C.1, nr.1, Erzurum, 1970, s.1.

1- Fevziye A.Tansel, İyi ve Doğru Yazma Usulleri III, İst., 1983, s.346-347.

İşte XIX. yüzyıl Fransız edebiyatında doğan mensûr şiir tarzı kısa zaman sonra edebiyatımıza yansır. Bunda, Tanzimat'la birlikte yazar ve şairlerimizin yüzlerini Batı'ya çevirmiş olmaları, tercüme faaliyetlerine girişmeleri temel faktördür. Şinasi ile başlayan ve gittikçe hızını artıran tercüme çalışmalarını, bize sadece Batı'nın fikir dünyasını taşımakla kalmaz. Duyuş tarzımıza ve duygularımızın ifade şekline geniş ölçüde tesir eder. "Bunun bir misalini de bu yeni nevin edebiyatımıza girişinde görürüz. Çünkü mensur şiirimizi hazırlayan âmillerden biri manzum yazıların nesre çevrilmesi ve şerhi ise diğeri de dilimize yabancı dilden şiir tercümesidir. Tercüme dil zaruretleri yüzünden bazı fedakarlıkları icap ettirdiği için yabancı bir dilde yazılmış bir şiiri tercüme etmeyi o şiirin dış yapısına karşı nisbî bir taarruz saymak lazımdır. Bu gibi durumlarda şiirin iç yapısını ve derinliğini mühimser, ona sığınırız." (1) "İşte bu dışı bırakarak içe yöneliş mensur şiire doğru atılmış ilk adımı teşkil eder." (2)

Dr. Niyazi Akı daha sonra Recaizâde'nin nazmı dar bularak bazı gazelleri nesre çevirmeye, şerhetmeye kalkışmasının, şiir unsurlarının nesre geçmesine sebep olduğu, bunun da mensûr şiirin gelişmesine yol açtığını belirtir. Yine bu tarzın doğuşuna İntibah, Makber Mukaddimesi, Mustafa Reşit'in Göz Yaşları isimli eserlerin önemli rol oynadığını söyler. "İşte Uşaklıgil, düzyazımızın ulaştığı bu aşamadan sonra ve kısmen bu yazıların etkisi altında mensur şiirler yazmağa başlamıştır." (3)

Baştan beri izah etmeye çalıştığımızı çeşitli hazırlayıcı faktörlerin yardımıyla edebiyatımızda yeni bir tür olan mensûr şiir tarzı doğmuş olur. Yeni nesiller, Tanzimatçılara göre Batı'yı çok daha yakından takip ederler. Bunlardan biri olan ve edebiyata ilk adımını İzmir'de atan Halit Ziya, "mensur şiir" adı altında ilk denemelerini kaleme alır.

Dr. Ömer F. Huyugüzel'in verdiği bilgiye göre ilk mensûr

1- Dr. Niyazi Akı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İst., 1960, s.49-50.

2- Prof.Dr. Niyazi Akı, "H.Ziya Uşaklıgil'in Mensur Şiirleri", Atatürk Ün. Ed. Fak. Araştırma Dergisi, C.1, nr.1, s.1.

3- a.g.m., s.2.

şiiir İzmir'de Nevruz'da (1 Mart 1300/14 Mart 1884) yayınlanır. "Nevruz'da onun "Mehmet Halit" veya "Halit" imzalarıyla Musset, hugo v.b. gibi romantiklerden yaptığı şiiir çevirileri, çeviri hikayeler, mensur şiiirler ve bunların yanı sıra da bazı fennî yazılar yer alır." (1) H.Ziyanın Mensûr Şiiirler isimli eserinin önsözünde söylediği "İçlerinde on altı yaşımdan beri karalanmışlar vardır." (2) cümlesine dikkat edersek bu tarihin doğru olduğunu görürüz.

Fakat mensûr şiiirlerin asıl beşiği Hizmet Gazetesi'dir. (13 Kasım 1886)"Mensûr şiiirler! İlk sayıdan başlayarak bunlardan ikişer tane basılıyordu." (3) Halit Ziya'nın bu yeni tarzına kısa zamanda Fazlı Necib, Ali Kemal, Mehmet Abdurrahman, Ali Nihat, Mehmet Rafet gibi genç imzalar iştirak ederler. Tabii ki takdir ve teşvik edenler kadar tenkit edenler, karşı çıkanlar da vardır.

Tevfik Nevzat bu hususa şunları söyler: "Halid'in sözlerine vicdanî bir meyalan, ruhanî bir incizab hissederim. Ziya'yı hursîdin in'ikâsiyle, elvân-ı nur içine müstağrak olan sabah bulutları gibi, pertev-i dehâ ile tetevvüç eden o semavî tasvirlerle, ulvî tavsiflere meftûn olurum." (4) Fazlı Necib ise, bu yeni tarzın uyandırdığı hayranlığı dile getirdikten sonra Recaizâde Ekrem'in bu konuda söylediklerini nakleder. "Bakınız, işte o, yeni ve güzel bir çağırdır. Hakikî şairliğin fâilât-nüvislik olmadığı hakikat-i ulviyesi aramızda bilinmeden evvel hiç kimse "Mensûr Şiiirler" namıyla öyle bedayi'în tasvirine cesaret etmek şöyle dursun, hatta tasavvuruna kedret-yâb olabilir miydi?" (5)

Ancak Halit Ziya'yı asıl mutlu eden ve sevindiren, üstâd

-
- 1- Yrd.Doç.Dr. Ö.Faruk Huyugüzöl, "H.Ziya Uşaklıgil'in İzmir Devresi ve Bu Devrede Verdiği Eserler", Ege Ün. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi III, İzm. 1984, s.72.
 - 2- Halit Ziya, Mensûr Şiiirler, İzmir, 1307, s.4.
 - 3- Halit Ziya, Kırk Yıl, İstanbul, 1969, s.195.
 - 4- Ziya Somar, Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihi-mizde İzmir, C.1, İzmir, 1944, s.70,
 - 5- a.g.e., s.70.

Recaizâde'nin bir mektupla Hizmet'i, muhtevasını ve mensûr şiirleri takdir etmiş olmasıdır. "Mensûr Şiirler yazarı bu sevincini hatıralarında şu cümlelerle anlatır: "...ve asıl bana çığır-lığa yakın bir sevinç veren cihet, muktubun hususî bir fıkrası, Mensur Şiirlere ve onun sahibine aitti. Bütün öteki yazılardan ayrıca üstat bunlar hakkında öyle övücü bir dil kullanıyordu ki bunları burada tekrar etmeye cesaret edemiyeceğim." (1) Adı geçen ve Hizmet'te "Taltifnâme" başlığıyla yayınlanan mektupta Ekrem konuyla ilgili bölümde şunları söyler: "Hele o "Mensûr Şiirleri okumakla fevka'l-had mütelizziz oluyorum. Muharriri olan şâir-i bedayi-perverdi hâlisâne tebrik ile bekâ-yı teveccühünü-zü temenni ederim efendim." (2)

Recaizâde böylece, daha önceden zeminini hazırladığı mensûr şiiri, şimdi de beğendiğini, bundan büyük haz duyduğunu belirtirerek gençleri takdir ve teşvik ediyordu. Öte yandan bu yeni türe yapılan veya yapılacak olan itirazlara cevap vermiş oluyordu. Gençlerdde bundan güç alarak kendilerini ve yaptıklarını savunma imkanına kavuşmuş oluyorlardı. Yukarıda bahsedilen mektubun Hizmet'te yayınlanmasının önemli bir sebebi de budur. İşte Halit Ziya'nın üstadın sözlerinden aldığı güç ve cesareti ifade eden cümleleri: " Mekteb-i Mülkiyenin edebiyat muallimi, Talim-i Edebiyat yazarı, şiir ve edebiyat âleminin yüksek üstadı Recaizâde'nin bir vilayet köşesinde kekelemekle uğraşan bir gence çevrilmiş olan bu umulmadık iltifatlı bakışı, artık onun için, her tehlikeyi, her engeli hafif görerek parlaklığına doğru yürüyecek bir yıldız oldu." (3)

Bu teşvik edenlerin yanında, karşı çıkan, itiraz edenler de vardır. "İlk sayıdan, ilk çıkandan başlayarak sahibinin etrafında takılmaların, tenkitlerin, hafife almaların ve alay etmelerin toplanmasına yol açmıştı"r.(4) İtiraz edenler Tarık ve Sa-

1- Halit Ziya, Kırk Yıl, İstanbul, 1969, s.192.

2- Yrd.Doç.Dr. Ö.Faruk Huyugüzel, "H.Z.Uşaklıgil'in İzmir Devresi ve Bu Devrede Verdiği Eserler", Ege Ün. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Der.III, s.78.

3- Halit Ziya, Kırk Yıl, İstanbul, 1969, s.193.

4- a.g.e., s.190.

adet gazetesini çevresinde toplanırlar. Bunlardan birini Halit Ziya hatıralarında şöyle nakleder: Bu sıralarda İzmir İdâdisinde muallim olan yazar, inşâat ve kitâbet hocası olan bir arkadaşının "Bu nasıl olur?" itirazıyla karşılaşır. Çünkü ona göre şiir vezinli ve kafiyele olmalıdır. Aksi takdirde şiir olamaz. İtiraz, eski şiir anlayışına bağlı olmaktan kaynaklanmaktadır. "Onun mantığı, ötekilerinde olduğu gibi, ne zaman bu Mensûr Şiirler sözünü fütursuzca, cesaretle gazetenin bir tarafında görse apaçık söylenmiş bir küfrü işiten bir sofî isyanıyla püskürüyordu." (1)

Yine hatıralarında o dönemin tenkit anlayışı hakkında bilgi verirken, bir ölçüde mensur şiire yapılan itirazları anlatmış olur. "Bizde bütün tenkit, nazımda vezne ve kafiye, nesirde kelime ve şiveye, sarf ve nahiv çerçevesi içinde kalır, bu daireleri aşmaya, fikir ve his kısımlarına yükselmeye yeltenmezdi." (2) H.Ziya, taassup içindeki ve sadece şekle yönelik bu tenkit tarzına karşıdır. Belâgat kitaplarının hâricinde bir fikir ve sanat dünyasının olabileceğini düşünemiyenlerin münekkît olamayacaklarını belirtir. Halbuki ona göre tenkit şekilden ziyade, muhtevaya yönelik olmalıdır. "Fikir ve his âlemine yeni bir şey getirilmiş midir, sanata yeni bir sermaye katılmış mıdır, o zamana kadar varlığından şüphe olunmayan bir inşâusulü tatbik edilmiş, hayata, insanlığa, eşyaya, duygulara yeni bir görüş köşesinden bakılmış, kısacası sanat zemininde o güne kadar hiç tamınmayan alanlar açılmış mıdır?" (3) Bu cümleler Uşaklıgil'in sanata yeni bir anlayışla yaklaştığını açıkça vurgulamaktadır.

Kırk Yıldan alacağımız şu son bölüm, o dönemde eskiye bağlı olanların tutumunu açıkça vermiş olması bakımından önemlidir. "... yeni bir manzumenin yeni bir şekline hücum ederler, onun üzerinde kaynaşan bir küme olurlardı. Bu ne garip bir şiir!.. Gazel değil, kıt'a değil, ne rubaiye, ne şarkıya benziyor, hele müstesatın hiç bir bilinen şekline uygun değil, bu da Frenk taklitçilerinin yeni bir icadı, edebiyat mukaddesâtına yeni bir küf-

1- Halit Ziya, Kırk Yıl, İstanbul, 1969, s.191.

2- a.g.e., s.167.

3- a.g.e., s.429.

rü.." (1) Buraya kadar aldığımız iktibaslar, mensûr şiirin nasıl bir tenkitle karşılaşmış olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuş olmalıdır.

Mehmet Rauf, bu yeni türün karşısına çıkan itirazları mübalağalı bir şekilde şöyle anlatır: "Hizmet'in ilk sayılarından itibaren, mensur şiirler namında bir silsile yazmağa başlamıştı. Bunların gerek ismi, gerek mevzuu, gerek lisani o kadar yeniydi ki, buna İstanbul bile tahammül edemezdi. Halbuki İzmir'de bu, tuğyana sebep oldu. Bütün İzmir halkı onun alayhine döndü." (2)

Onca tenkitlere rağmen "mensûr şiir", yeni bir tür olarak varlığını ispat eder. Fakat tam manasıyla bir "moda" olabilmesi için Servet-i Fünûn edebiyatını bekleyecektir. Bu arada Bıçakçızâde Hakkı, yeni bir şekil denemesi daha ortaya koyma gayreti içine girer. Kafiyesiz nazım, yani manzum nesir. Aynı tarz bir denemeyi daha önceden Menemenlizâde Tahir, Elhân'da yapmıştır. Bıçakçızâde Hakkı'nın denemesinde bir bölümü buraya almak istiyoruz:

Zihnimi dolduran hakayıkı ben
Yazarım sade tarz ile dâim.
Beni eğlendiren fikirlerimi;
O perişan nesirlere boğamam.
Çekemem kafiye belasını hiç;
Söylerim böyle hârikulâde,
İtiraza mahalse, yok sanırım,
O hayalâtımı eden tasvir,
İşte (manzum nesirlerim) eserim.

(3)

Buraya kadar mensûr şiirin doğuşunu hazırlayan sebepleri, kaynaklarını ve doğuşunu izah etmeye çalıştık. Şimdi de bu türün ne olup, ne olmadığı, özellikleri üzerinde duralım.

Lügatler mensûr şiiri; "Manzum olmayan, nesir ile yani gayr-i mevzûn kelâm ile ifade olunan", (4); "Manzum değil, vezin-

1- Halit Ziya, Kırk Yıl, İstanbul, 1969, s.429.

2- N.Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.II, İstanbul, 1971, s.1052.

3- Ziya Somar, Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihi-mizde İzmir, C.I, İzmir, 1944, s.74.

4- Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, İstanbul, 1978.

sız, kafiyesiz söz." (1); "Manzum olmayan, vezinsiz, kafiyesiz söz." (2); "Mensûr, fakat güzel bir söz." (3) alarak tarif ederler.

İsmail Habib, bu tür için, "Manzume yerine mensûre; yani nesirle yazılmış şiir" dedikten sonra "...Küçük ve minik mevzuları özenişli bir nesirle yazmak" (4) ifadesini kullanır. Daha sonra da bunun ne makale, ne de fıkra olmadığını, sadece nazımsız şairlik olduğunu belirtir. Türk Teceddüt Edebiyatı'nda ise, "Küçük küçük hişleri, mini mini mevzuları, ufak ufak buluşları, yarımşar, nihayet birer sahifelik mensûre yazmaktı." (5) diyerek izah etmeye çalışır.

Osmanlı Edebiyatı Numuneleri'nde, "... efkâr ve tasavvurât-ı şâirâne-yi hâvi olmak üzere -manzum olmamak şartıyla- yazılan manzumâta ıtlak olunur." (6) denmektedir. Ahmet Kabaklı da "...acıklı duyguları süslü, şâirâne, dokunaklı bir dille anlatan." (7) yazılar olarak tarif eder. H.Fethi Gözler ise, "...duygu bakımından yüklü ve okuyanı heyecanlandıran" (8) hususiyetlerini dikkati çeker.

Mensûr şiir ve özellikleri hakkında en geniş bilgiyi veren F.Abdullah Tansel'dir. Yazar, mensûr şiirin bilinen şiir gibi vezin, kafiye ve mısralardan meydana gelmediğini, sersest nazım gibi de tertip edilmediğini belirttikten sonra, "... nesirde olduğu gibi, çoğu gramer kâidelerine uygun, yanyana birbiri ardından gelen cümleler şeklinde tertip edilir." (9) der. Tansel'e göre mensûr şiirler, nesir olmalarına rağmen şiirin husu-

-
- 1- Muallim Naci, Lügat-i Naci, İstanbul, 1978.
 - 2- Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1978.
 - 3- Tahir'ül Mevlevî, Edebiyat Lügati, İstanbul, 1973,
 - 4- İsmail Habib Sevük, Avrupa Edebiyatı ve Biz, İstanbul, 1940, s.579.
 - 5- İsmail Habib Sevük, Türk Teceddüt Edebiyatı, İstanbul, 1330, s.536.
 - 6- Mehmet Celal, Osmanlı Edebiyatı Numuneleri, İstanbul, 1312, s.203.
 - 7- Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, C.II, İst., 1978, s.739.
 - 8- H.Fethi Gözler, Örnekleriyle Türkçe ve Edebiyat Bilgileri, İstanbul, 1975, s.72.
 - 9- F.Abdullah Tansel, İyi ve Doğru Yazma Usulleri III, İstanbul, 1983, s.347.

siyetlerini de taşırlar. Bunlar; "bir şiir gibi ahenkli" olma, "cümle ve ibarelerin yer yer vezinli olduğunu" hissettirme, "ahenk sağlamaya yarayan alliteration, assonance'dan başka kafiyelere de (seci)" rastlanılma, "şiir için elverişli" konuları işleme, konuları "muhtelif edebî sanatlar kullanarak ifade" etme, "az cümleden ibaret, kısa" olma, "şiir dediğimiz o ilâhî ışığın sıcaklık ve aydınlığını ruhlarımıza" duyurabilme gibi hususiyetlerdir. Yazar, izahlarının sonunu şu cümleyle bağlar: "İşte bu sebeplerle, hem nesrin, hem şiirin kendine öz taraflarını içine alan bu türlü eserler için mensûr şiir tabiri kullanılmaktadır." (1)

N.Sami Banarlı ise, mensûr şiirin "ahenkli" veya "sanatlı" nesirle karıştırılmaması gereğini vurguladıktan sonra, yeni türün "en karakteristik" tarafının "şâirâne duyguların terennümüne vasıta" olması, olarak belirtir. Ona göre mensûr şiir, "duygulanmaların yoğunlaştığı anlardaki heyecanları"n (2) ifade şeklidir. S.Kemal yetkin de mensûr şiirin bütün sırrının, mucizesinin" kelimeleri konuşturmak, onlardaki imkanları sızdırmak sanatında gizli" olduğunu söyler.(3)

Adı mensûr şiirle özdeşleşen Fransız şairi Baudelaire'in "Küçük Mensûr Şiirler" kitabının önsözünden aşağıya alacağımız bir cümlesi, onun mensûr şiir anlayışı kadar, bize türün özelliklerini de sezdirecektir. "Hangimiz büyük emeller beslediğimiz günlerde, ruhun lirik hareketlerine, hülyanın dalgalı aşklarına, şuurun çirpıntılarına uyacak kadar kıvrak ve değişik, şiirli, ahenkli ve kafiyesiz bir nesir mucizesini hayal etmemişizdir." (4)

Şimdide Türk edebiyatında mensûr şiir türünün ilk ve gü-

1- F.Abdullah Tansel, İyi ve Doğru Yazma Usulleri III, İstanbul, 1983, s.347.

2- N.Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.II, İstanbul, 1971, s.1020.

3- S.Kemal Yetkin, Edebiyat Konuşmaları, İstanbul, s.14.

4- a.g.e., s.11-12.

zel örneklerini veren, aynı zamanda onun edebiyatımıza yerleşmesinde en büyük rolü oynayan Halit Ziya Uşaklıgil'in konuyla ilgili fikirlerini görelim. Kırk Yıl yazarı önce isim üzerinde durur. "Mensur şiirler ne demekti? Herkesin düşüncesinde birbirine zıt olan bu sıfatla mevsuf tıpkı "siyah kar, beyaz kömür, kuru su" gibi bir terkip değil miydi?" (1) Zamanın belâgat anlayışına karşı bir "isyan" niteliği taşıyan bu nevzuhur ismi "gayet tabîî olarak bulmuş" olduğunu belirten H.Ziya, böyle yeni bir tür ortaya koymakla büyük tepkilere sebep olacağını hiç aklına getirmediğini ve tahmin etmediğini söyler.

Yazarın mensûr şiirlere bakışı şöyledir: "Mensûr şiirler, kısa, küçük, hemen fikre doğdukları gibi teklifsiz, tasnifsiz, çizilivermiş gibi çizgilerden ibaret olacaktı. Bir müsvedde ... o kadar kısa, o kadar küçük olacaklardı ki uzun tasvirlerle, ağır süslere muhtaç olmaktan, dar anlayışlara sadece bir şiir heyecanı taşımakla iktifa edecek, sanki gönlümün helecane vuruşlarını iki elleriyle tutarak rüya döşeginden sadece bir gömlekle fırlayan bir genç kızın utangaç edasıyla, mahmur ve telaşlı, yarı uykuda yarı uyanık çıkıvereceklerdi." (2)

Önce Hizmet Gazetesi'nde yayınlanan mensûr şiirlerini daha sonra "Mensûr Şiirler" isimli eserinde bir araya toplayan H.Ziya, eserinin önsözünde de bazı açıklamalar getirir. Her şeyden önce "Şiiri vezin ve kafiye arayanların edecekleri itiraz indimde bir itiraz-ı hîç-â-hiç kalır." (3) diyerek yapılacak tenkitlere önem vermediğini belirtir. Zaten onları kimse için yazmamıştır. Sadece kendisi için ve "yazılmak için yazılmış"tır. Bunun için kimseden alkış ve takdir beklemez. Bunlar kendisi için okadar "âlî"dir ki "tezyinât-ı lafziye ile telbisten hicap" etmiştir. Çünkü "Mensûr şiirler hayalhânemde açılmış bir takım nâzik, nâzik fikirlerdir." "Çünkü giryelerimi, neşvelerimi musavvirdirler. ... çünkü hayatımı, mütâlaâtımı nâtik-tırlar." (4)

1- Halit Ziya, Kırk Yıl, İstanbul, 1969, s.190.

2- a.g.e., s.190-191.

3- Halit Ziya, Mensûr Şiirler, İzmir, 1307, s.3.

4- a.g.e., s.3-4.

Böylece, daha Servet-i Fünûn edebiyatı teşekkül etmeden mensûr şiir türü tanınmış, birçok örnekler vermiş olur. Bunda en büyük başarı Halit Ziya'ya aittir. Nevruz, Hizmet ve İstanbul'da çıkan Berk Mecmuası'nda bir hayli mensûr şiir yayınlayan yazar daha sonra bunları "Mensûr Şiirler"(1307/1891) ve "Mezardan Sesler" (1307/1891) adlı kitaplarında toplar.

1896'da teşekkül eden Servet-i Fünûn edebiyatı, mensûr şiir tarzını yadırgamaz. Bilakis duyguların ifadesinde sevilerek kullanılan bir tür olur.Çünkü bu edebî topluluğun genç mensupların edebiyat âleminde, Ekrem'in önderliğinde, onun açtığı yoldan ilham alarak, adımlarını atarlar. "Servet-i Fünûn zümresinin bir araya gelip edebî bir mektep halinde teşekkülünde âmil olan Ekrem'i bütün gençler mürşit tanımışlar ve kendisine üstâd-ı Ekrem ünvanını vermişlerdir." (1) Edebiyat-ı Cedide'nin estetiğinin temelini Talim-i Edebiyat yazarı hazırlar. Ayrıca bu nesil Batı'ya açılma konusunda, kendilerinden öncekilerden çok daha ileridedir. Hatta bunun için "taklidi" bir edebiyat yapmak, "dekadan" olmakla suçlanır. Unutulmaması gereken diğer önemli bir sebep de, mensûr mucidi Halit Ziya'nın bu ekolün en güçlü şahsiyeti olduğudur.

Bu arada Servet-i Fünûn edebiyatının sanat ve şiir anlayışlarını kısaca izah etmeye çalışalım. Büyük bir insicam gösteren bu edebî topluluk, tam manasıyla "sanat sanat içindir." prensibinden hareket eder, eserlerinde de bu görüşü sadık kalır. Ekrem ve hâmid'den gelen ve "Ara Nesil"de güçlenen "ferdilik" en uç noktasına ulaşır.Sosyal meselelerden tamamen el çekildiği gibi, Hâmid'in metafizik düşüncelerinden ve büyük ihtiraslarından da uzaklaşılır. Şiir, roman, hikâye ve benzeri türler ferdî duyguların, hislerin, heyecanların emrine tahsis edilir. "Edebiyatımızın tam manasıyla duygu, mücerret fikirlerle karışmayan ve ihtiras gibi şiddetli bir karakteri olmayan his, ancak Servet-i Fünûn'cularında tahlilcilerini bulur." (2)"Başta Tefik Fikret olmak üzere, hemen hepsi, ondan (Recaizâde) gördükleri gibi, şiiri kendi hayatlarında ve kendi mahremiyetlerinde aradılar." (3) Tanpınar'ın bu cüm-

1- A.Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 1977, s.252.

2- Mehmet Kaplan, Tefik Fikret, İstanbul, 1977, s.25.

3- A.Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 1977, s.251.

lesindeki "şiiiri" kelimesinin yerine "edebiyatı" koyduğumuzda konu bütün açıklığıyla izah edilmiş olur.

Edebiyat fayda peşinde değil, estetik güzellik peşinde koşar. " Bir sanatkâr bir vaiz değildir. ...ahlak başka edebiyat başkadır." (1) diyen Hüseyin Cahit bu hususu açıkça ortaya kor. Cenap Şahabeddin ise aynı konuda şunları söyler: "Bizce maksat, âsâr-ı kalemiyemizin güzelliğidir; bizim bütün âmâl ve mesâimiz oraya, dâima o güzelliğe mün'atiftir. Ne yapıyorsak eserlerimizi hedef-i sanat olan hüsn-i mücerrete yaklaştırmak için yapıyoruz. Fen, felsefe, ahlak.... bizce maksat değildir; bizim onlara müracaatımız yine mehâsin-i sanata hizmet içindir. Biz fikr-i felsefî veya ahlakî için manzume yazmayız; fakat güzel bir manzume yazmak için güzel bir fikr-i felsefîyi veya ahlakîyi istihdâm ederiz." (2) Görüldüğü gibi gaye fen, felsefe veya ahlak değildir. Sanat eserindeki her şey güzellik içindir. Böylece Edebiyat-ı Cedîde mensupları Hâmid ve -özellikle- R.Ekrem'in estetik anlayışından hareketle; Ara Neslin de hazırladığı zemin üzerinde; raelizm, romantizm, sembolizm ve parnasizm akımlarından da aldıkları unsurlarla yeni bir sanat estetiği vücuda getirirler.

Bu arada şiirin şeklinde gayet esnek bir tutum görülür. Yani, önemli olan şeklin mutlak kurallar içinde olması değil, muhtevayı en güzel bir şekilde verebilecek nitelikte olmasıdır. Şekle önem verilmekle birlikte muhteva asıldır. Bunun için en güzeli verebilmek düşüncesiyle şiirde her şey mubahtır. Özellikle musiki ve ahenk üzerinde ısrarla durulur.

Nesirle nazım arasında katı ve kesin ayrılık çizgileri de yoktur artık. Zaman zaman şiirin nesirleştiğine şahit oluruz. Servet-i Fünûn şiirinin hususiyetleri arasında "nazmı nesre yaklaştırmak" hemen herkesin birleştiği ortak özelliktir. Bu konuda en çok ileriye giden de Tefvik Fikret'tir. "... o tam manasıyla bir nâsirdi ve bütün manzumelerinde nesre âit hususiyetleri istimal etti." (3) Fikret'in birçok şiiri düz satırlar halinde ya-

1- Hüseyin Cahit, "Edebiyat ve Ahlak", S.F.M., 8 K.Sânî 1313, C.14, nr.358, s.309-310.

2- Cenap Şahabeddin, "Yeni Tabirât", S.F.M., 13 Temmuz 1313, C.13, nr.331, s.290-292,

3- A.Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 1977, s.263.

zıldığında hiç yadırganmaz. Kısacası, nesir cümlesi doğrudan şiire girer. Öte yandan nesir, şiirin hususiyetlerini yüklenmeye başlar. İşte Mensûr şiir bunun iyi bir ispatıdır. "Servet-i Fünûn'cuların şiiri mutlak bir unsur olarak görmemeleri, duygularının ifadesine önem vermeleri pratikte "mensûr şiir" tarzını yaratmıştır." (1)

Servet-i Fünûn topluluğu içinde mensûr şiire karşı olan yoktur. Hatta -bu türde eser vermeseler bile- bu yeni türü tabîî karşılarlar. Tevfik Fikret, "Lisan-ı Şiir" makalesinde şunları söyler: "Malumdur ki şiir bazılarımız tarafından el-an tarz-ı hâsü'l-belâgat addedilmek istenilen nazma münhasır ve müftakır değildir." (2) Cenap Şahabeddin de "Şiir Nedir?" başlıklı yazısında, yakın zamana kadar şiirin "manzum ve mukaffa söz" aolarak tarif edildiğini, fakat zamanla şiirin alanının genişlediğini belirtir. Elhân-ı Şitâ şairi sözlerine şöyle devam eder: "Bugün artık yalnız manzum ve mukaffa söze şiir denilmedikten başka güzel olmazsa manzum ve mukaffa söz şiir addolunmuyor. Ve bilakis şerâit-i matlube-i melâhati hâiz nesre şiir demekte hiç kimse tereddüt etmiyor. Hatta yalnız nesr-i sanat-kâreneye değil ruhumuz üzerinde ebyât-ı bedianın hâsıl ettiği tesir-i latîfi hâiz her şeye isnad-ı şiiriyet ediliyor." (3)

Yukarıdaki izahlar, aldığımız iktibaslar mensûr şiirin ne olup, ne olmadığı sorusuna büyük ölçüde açıklık getirdiği kanaatindeyiz. Son olarak, konuyla ilgili düşüncelerimizi toplamak istiyoruz. İlk önce şunun iyi bilinmesi gerekir: "Mensûr şiir" denilince akla "saf şiir" gelmemeli ve böyle bir arayış içine girilmemelidir. Yani mensûr şiir, saf şiir olmaktan uzaktır. Zaten bu tür ortaya konurken böyle bir iddia da ileri sürülmüş değildir. O halde mensûr şiir nedir? Bu sorunun ilk akla getirdiği husus, vezinsiz, kafiyesiz, mısrasız düz satırlardan müteşekkil nesirdir. Türün isminin ilk kelimesinin "mensûr" olması

1- Dr.Bilge Ercilasun, Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit, Ankara, 1981, s.228.

2- Tevfik Fikret, "Lisân-ı Şiir", S.F.M., 11 Nisan 1312, C.11, nr.267, s.98-99.

3- Cenap Şahabeddin, "Şiir Nedir?", Tanzimat Sonrası Osmanlıca Metinler, (Hazırlayanlar: Doç.Dr. O.Önertoy-Dr. İ.Parlatır), Ankara, 1977, s.302.

bunu icap ettirir. Lügatler veya bu türden bahseden kaynaklar, mensûr şiirin hep bu yönüne dikkati çekmekle başlarlar. Bunun için mensûr şiirin yapı bakımından "nesir" olması, "şiir" olmasından önce gelir, demek mümkündür.

Burada akla hemen şu soru geliyor: Mensûr şiir mademki nesirdir, o halde alalade bir nesirden veya nesir türlerinden farkı nedir? Bu soruyu şu şekilde sormak da mümkün: Bu tür hangi hususiyetlerinden dolayı "şiir" kelimesini kullanma hakkına sahip oluyor? Buradaki güçlük aslında sadece mensûr şiir için değil, diğer türler için de geçerlidir. Mesala "Şiir nedir?" diye bir soru soracak olsak, buna her sanatkâr veya münekkitten aynı cevabı alma ihtimali yüzde kaç olur? Herhalde bunun en büyük sebebi, edebiyat sahasına giren bütün eserlerin veya türlerin malzemesinin tek olmasıdır. Çünkü şiir, mensûr şiir, roman, hikâye, tiyatro, makale, deneme, hatıra, sohbet, fıkra v.b. türlerde kullanılan tek malzeme "dil"dir. Aynı "dil"in günlük hayatta ve ilmî eserlerde de kullanıldığı gözden uzak tutulmazsa meselenin güçlüğü, karmaşıklığı daha iyi anlaşılır.

Şimdi mensûr şiiri şiire yaklaştıran hususiyetlerini görelim. İlk dikkati çeken husus, mensûr şiirin tamamen ferdî tahassüslere tahsis edilmiş olmasıdır. Türün hareket noktası yazarın kendi "ben"i ve bu "ben"in duyguları, hisleri, heyecanları, sevişmeleri, elemeleri ve isyanlarıdır. O kadar ki, çok az olarak sosyal ve beşerî meseleleri ele alan mensûr şiirler de bile ferdî bir yön mevcuttur. Buradan hareketle, bu türün, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî gibi, sanatta ferdîliği ön plânda tutan edebî topluluklarda neden büyük rağbet görmüş olduğu daha iyi anlaşılır.

Diğer bir özellik, bu ferdî tahassüslerin "şâirâne" oluşudur. Halit Ziya, mensûr şiirleri "tevlit eden fikirler şâirâne olduğu için" bu ismi verdiğini belirtmişti. Şâirânelik, konudan ziyade konunun işleniş ve üslubundadır. O halde nedir mensûr şiirin, diğer nesir türlerinden farkı? Mensûr şiir cümlelerindeki "ritim" ve "ahenk" bu sorunun ilk cevabı olmalıdır. Yazar, ahenk ve ritmi kelime ve cümle tekrarlarıyla sağlamaya çalışır.

"Ölseydim, feryat ederek, kanlar saçarak ölseydim.
Ölseydim, mazlûm, makhûr olarak ölseydim. Fakat zâli-

mâne, kâhirâne dirilseydim." (H.Ziya, Bir İntihar-ı Mükerrer, s.149)

"Daha hiç, hiç bir şey, daha hiçbir şey yok, sade birkaç nazar, sade birkaç tebessüm, fakat ruhum, fakat hayatım bütün senin, bütün seninle meşgul, bütün seninle muattar." (M.Rauf, Hicrân-ı Emel, s.413)

Cümlelerdeki simetrik ve ölçülü yapı en çok başvurulan hususlardan biridir.

"Zevce bir vücudun diğer bir vücudu, bir kalbin diğer bir kalbidir. Zevce şeh-râh-ı hayatın dâimî bir refiki, bir ruhun ebedî bir enîsidir. Zevce ekdârın müştereki, sürûrun hisse-yâbı, hissiyât-ı kalbin diğer bir mir'ât-ı inikâsıdır." (H.Ziya, Zevce, s.162)

"... denilir ki kelebek bir havadır, esiyor, bir nefestir, ah ediyor, bir katredir telatun etmiş, bir handedir tebellür etmiş, bir tebessümdür takattur etmiş, denilir ki kelebek bir sevdadır bî-karar, bir nesîmdir muanber, bir busîştir zî-ruh, bir şiidir, raksan." (M.Rauf, Kelebek, s.219)

Zaman zaman nazımdaki kafiye-yi hatırlatan secilerle kulakta ses benzerliği ve ahenk hissedilir.

"... arzdan müteneffir, semâvata mütehassir..." (H. Ziya, Bir Hayal, s.142) "Hayatı onların hayatına merbût, husul-i saâdeti onların sıhhatine menûd idi." (H. Ziya, Hande-i Giryenâk, s.154)

Duygu yoğunluğu hâkimdir. Kelime ve cümle tekrarlarını bu duygu yoğunluğu çerçevesinde düşünmek geraktır. Bu yönüyle Divan edebiyatındaki süslü nesirden ayrılır.

"Benim misin? Artık benim, münhasıran benim, ebediyen benim... Ah sahih benim misin? Söyle söyle, bunu tekrar et, fakat sade gözlerinle değil, artık dudaklarınla da söyle, kalbinle, artık kendinle de söyle... O kadar benim, kimsenin olmadığı surette mi benimsin?" (M.Rauf, Terâne-i Saâdet, s.405)

Cümle yapıları bu şâirâne duyguları ve duygu yoğunluğunu ifade edebilecek nitelikler taşır. Tahassüsler çevresinde vücut

bulan imajların ifadesi için çok kere tabîî dilin sınırları kifayet etmez. Yeni söyleyiş tarzları aranır. Böylece de edebî sanatların imkanlarından geniş ölçüde faydalanılır. Hatta bu duygu yoğunluğuyla imkanların zorlandığı sezilir. Ancak ahenk ve duygu yoğunluğu bu zorlamayı hissetmemize manidir.

Tasvir ve tahlil cümleleri daha çoktur. Bu cümleler zaman zaman kısa ve kesik, zaman zaman da -yan cümlelerle genişletilerek- uzundur. Çok kere cümle ahenge göre şekil kazandır. Halit Ziya kendi mensûr şiirleri için "bir nevi müsvedde" dese de, bu kalem tecrübelerinde işlenmiş bir cümle yapısıyla karşılaşılır. Öyleyse cümle yapısı duygu halinin ifadesi olmalıdır. Bazen de, dilde henüz ifadesini bulmayan duygu hallerinin yazıya geçirilme gayreti sezilmektedir. Özellikle Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit'te zaman zaman dilin imkanlarının geniş ölçüde zorlanmasından ve söyleyişe eşlik etmeyen bir duygu halinin bulunmasından kaynaklanan kusurlu kullanışlarla karşılaşilmektedir.

Mensûr şiirlerin uzunluğu yarım veya bir sayfa olarak belirtilir. Elimizdeki metinlerin büyük bir çoğunluğu bu ölçüler içindedir. Ancak bu sınırları bir hayli aşan metinler de mevcuttur. Fakat hemen belirtelim ki, bir sayfadan daha uzun olan metinler, sayfa sayısı arttıkça büyük ölçüde mensûr şiir olma hususiyetlerinden uzaklaşmaktadır. Bunların hikâye veya hatıra türlerinin sınırlarına girdiklerini söylemek mümkündür. Bunlara bir kaç örnek vermek gerekirse, Mehmet Raufun Denizde, Esef, Sadaka, Fenerci, Aşk ve Vefa, Eyüp Yolunda, Vapurda; Halit Ziya'nın Müteverrim, Hayal-i Giryan; Hüseyin Cahit'in Tebdil-i Hava, Hasta Çocuk, Sıcak Çorba isimli metinleri hem çok uzun, hem de mensûr şiir niteliklerinden bir hayli uzaktır. Çünkü bunlarda "tahkiye" temel unsurdur. Vaka, zaman, mekan, şahıs kadrosu gibi anlatma esasına bağlı türlerin temel hususiyetlerini taşır.

Bunun için bir takım karışıklıklara sebep olabilmektedir. Dr.Ö.Faruk Huyugüzel, Hüseyin Cahit'in "Hayat-ı Hakikiye Sahneleri" ana başlığı altındaki 13 metni "fıkra" olarak kabul eder. Araştırmacının gerekçesi şudur: "Edebî nitelik taşıyan bu yazılar, ne hikâye ne de şiir sayılmayan, fakat ikisi arasında bir yer işgal eden küçük fıkralardır. Kısa kesilmiş veya yarıda bırakılmış bir vak'a unsuruna sahip oldukları için hikâyelere, duygulu

havası ve üsluba dair bazı özellikleriyle de mensûr şiire yaklaşırlar." (1)

F.Abdullah Tansel ise, Ahmet Hikmet'ten mensûr şiir olarak aldığımız Leylaklar Açarken, Nakarat, İstiyorum ki, O Beyazlar Giyinmiş Siyah Ata parçalarını hikâye olarak görür.(2) Aynı yazarın "Haristan" adı altında topladığı hikâyelerini Cevdet Kudret, "hi_kâye"den çok uzak olduklarını, mensûr şiir havası taşıdıklarını vurgular. "Bu kitaptaki hikayelerin çoğu, hikaye olmaktan çok, şâirâne sözlerle doldurulmuş özentili bir "mensur şiir" havası taşımaktadır." (3)

Denilebilir ki, mensûr şiir türü zaman zaman hikâyenin imkanlarından yararlanmakta, ona has anlatma tarzını, şiirden getirdiği söyleyiş biçimi ve duygu zenginliğiyle birleştirmektedir. Bu hal, türlerin tekâmülü üzerinde duran Brunetiere'in yeni bir türün ortaya çıkışı hakkında ileri sürdüğü düşünceleri doğrulamaktadır.

Servet-i Fünûn Mecmuası'nda mensûr şiirler çoğu zaman "şiir" ana başlık altında, diğer şiirlerle yanyana verilmiştir. Zaman zaman da ayrı olarak verildiği görülür. İçindekiler kısmında ise, bazen "mensûr", "mensûr şiir", bazen de "makale-i edebiyeye" başlığı altında yer alır. İkinci Meşrutiyetten sonra ise, "mensûre", "mensûr şiir", "fantazi", "fantaziye" başlıkları veya isimleri kullanılır.

Servet-i Fünûn'cuların elinde mensûr şiir tarzı gelişip yaygınlaşabilecek zemini bulur. Öyle ki, bu edebî topluluğun teşekkülünden itibaren Servet-i Fünûn sayfalarında sık sık bu türe rastlanılır. Hemen herkes bu sahada kalem tecrübesinde bulunur. Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit ve Celâl Sâhir en çok rastlanılan imzalıdır. Hüseyin Cahit hatıralarında bu türü Mehmet Rauf'un moda haline getirdiğini belirtir. Halit Ziya ise mensûr şiiri İzmir'de tamamlamış gibidir.

1- Ö.Faruk Huyugüzel, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebî Eserlerinin Üzerinde Bir Araştırma, İzmir, 1984, s.217.

2- F.Abdullah Tansel, "A.Hikmet Müftüoğlu", Türkiyat Mecmuası, C.9, İstanbul, 1951, s.1-34,

3- Cevdet Kudret, Edebiyatımızda Hikaye ve Roman, C.I, İst. 1978, s.257.

Çalışmalarımız bizde şöyle bir kanaat uyandırdı: Mensûr şiir tarzı, dönemin hikâye ve romanlarındaki anlatma biçimine ve üslubuna geniş ölçüde tesir etmiştir. Bu tesir, çalışmamızın sonuna eklediğimiz mensûr şiir metinleriyle Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un romanlarının tasvir ve psikolojik tahlillere ayrılan pasajlarının mukayesesıyla daha iyi anlaşılacaktır. Tanzimat'tan sonra hârici âlemin Batı'lı bir gözle anlatma gayreti Ahmet Mithat, Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi gibi yazarların çalışmalarıyla dilini bulurken, mensûr şiire vücut veren düşüncede de psikolojik ruh hallerinin ifadesinde kullanılacak dilin eşğine gelinmiştir. Halit Ziya'nın Mâî ve Siyah romanından alacağımız pasaj bunu açıkça ortaya koyacaktır.

"- Bilseniz, şirin nasıl bir lisana muhtaç olduğunu bilseniz! Öyle bir lisan ki.. Ne teşbih edeyim bilmem?.. Mütakellim bir ruh kadar belîğ olsun, bütün kederlerimize, neşv elerimize, düşüncelerimize, o kalbin bin türlü inceliklerine, fikrin bin çeşit inceliklerine, heyecanlara, tehevvrülere terceman olsun; bir lisan ki bizimle beraber gurubun mahzun renklerine dalsın düşünsün, bir lisan ki ruhumuzla beraber bir matem'in ye'siyle ağlasın. Bir lisan ki asâbımızla heyecanına refakat ederek çarpınsın... Haniya bir kemanın telinde zaptolunamaz, anlaşılamaz, bir kaide altına alınamaz nağmeler olur ki ruhu titretir... Haniya fecirden evvel afaka hafif bir renk imtizaciyle dağılmış sisler olur ki, üzerinde tersim olunamaz, tayin edilemez akisler uçar; nazarlara buseler serper... Haniya bazı gözler olur ki sonsuz karanlıklarla dolu bir ufka açılmış kadar ölçülemez, nerede biteceğini vukuf kabil olamaz derinlikleri vardır, hissiyatı yutar... İşte bir lisan istiyoruz ki onda o nağmeler, o renkler, o derinlikler olsun. Fırtınalarla gürlesin, dalgalarla yuvarlansın, rüzgârlarla sarsılsın; sonra müteverrim bir kızın yatağı kenarına düşsün ağlasın, bir çocuğun beşiğine eğilsin, gulsün, bir gencin ümitle parlayan nazarlarına saklansın. Bir lisan... Oh! Saçma söylüyorum, zannedeceksiniz, bir lisan ki sanki tamamıyla bir insan olsun." (1)

Mensûr şiir türü, Servet-i Fünûn edebiyatının 1901'de sona ermesiyle ömrünü tamamlamış olmaz. 1908 II. Meşrutiyet ilânından sonra hızlanan edebî faaliyetler içinde önemli bir yeri vardır. Servet-i Fünûn, Resimli Kitap, Şehbâl, Rebab v.b. mecmualardaki mensûr şiirler bir hayli yekûn tutar. Ali Süha, Celâl Sâhir, Bedreddin Mümtaz, Samih Fethi, Emin Bülent, Raif Necdet, İlyas Macit, Hayriye Melek, Süleyman Bahri, Şekibe Ali, Tahsin Hakkı, Selahaddin Enis, Tahsin Nahit, Refik Halit, İzzet Melih, Hamdullah Suphi, Emin Lami, Haşim Nahit gibi isimler mensûr şiir türünde denemelerde bulunan imzalıdır.

Daha sonraki yıllarda bu türü devam ettiren ve güzel örnekler ortaya koyanların başında Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Erenlerin Bağından, Okun Ucundan), Halide Edib Adıvar (Harap Mabetler), ve Refik Halit Karay gelir. "Şiirin nesirle de kâbil olduğunu zannedenler gaflettedirler. Şiir muhakkak vezin ve kafiyeyle vücuda gelir." (1) diye Yahya Kemal bile, Payam-ı Edebî'de "Çamlar altı musahabeleri" başlığı altında ve "Süleyman Sadi" imzasıyla mensûr şiir denemelerinde bulunur. Bunların dışında Ömer Seyfettin, Ruşen Eşref (Damla Damla), M.Kaya Bigegil (Cehen nem Meyvası), A.Nihat Tarlan (Güneş Yaprak) ve A.Nihat Asya mensûr şiir türünün son derece güzel ve başarılı örnekler verirler.

1- Yahya Kemal Beyatlı, Edebiyata Dair, İstanbul, 1984, s.135.

II- MENSÛR ŞİİRLERİN KONULARI BAKIMINDAN DAN TASNİF VE TAHLİLLERİ

Bu bölümde, üzerinde çalıştığımız mensûr şiirleri konuları bakımından sınıflandırmaya ve tahlil etmeye çalışacağız. Gayemiz; türü, muhteva, şekil ve üslup açısından tanıtmak olduğu kadar, Servet-i Fünûn neslinin hususiyetlerini de ortaya koyabilmektir. Çünkü bir devri, bir edebî topluluğu anlamak, o devrin ve topluluğun eserlerinin incelenmesiyle mümkün olacaktır.

Metinleri kronolojik sıraya göre ele aldık. Bu arada her metni mutlak olarak bir konu dahilinde mütâlaa etmek mümkün olmamaktadır. Çünkü farklı konular çerçevesinde değerlendirilebilecek metinler mevcuttur. Bunlardan, mümkün olabildiğince tekrara düşmemeye gayret ederek, ayrı başlıklar altında söz ettik.

Mensûr şiirleri, taşıdıkları muhteva özelliklerine göre "Ferdî Tahassüsler", "Sosyal Aksaklıklar" ve "Tabiat" ana başlıkları altında guruplandırdık. Ferdî Tahassüsleri; "Hayat ve Hadiseler Karşısındaki Tavrı", "Aşk", "Yalnızlık", "Kaçış", "İntihar", "Ölüm" şeklinde kendi içinde alt başlıklara ayırmayı uygun bulduk. Sosyal Aksaklıkları ise, "Zavallıları Acıma" ve "Sosyal Tenkit" olarak iki grupta mütâlaa ettik.

A- FERDÎ TAHASSÜSLER

1- HAYAT VE HADİSELER KARŞISINDAKİ TAVİR

Servet-i Fünûn neslinin hayata ve hadiselere bakış tavrı tamamiyle bedbin ve karamsardır. Onlar için dünya "âlem-i mihnet", "tarîk-ı mihnet-âlûd"tur. Bu hayat meşakkatleriyle, sıkıntılarıyla "sürüklenmeyecek kadar ağır" ve bir "tufân-ı kuyûd", bir "kördüğüm"dür. "Ümitsiz yaşamak ve bî-nasib ölmek" sözü hayatı formüle eder. Onlar, "Hayatın güzerânından mütehâşî, zamanın imtidâdından müte'ezzî, hayata münhemik, memâta meyyâl"dirler. Kalpleri "ye's-âlûd, medfen-i sürûr, memâta cây-ı hayat, hüznler içinde giryân, âfet-hâne"lerdir. Kadınlar vefasız, aşklar yalan, insanlar anlayışsızdır. Ümitler, emeller, arzular bir türlü gerçekleşmez.

Böyle olunca hayale yönelirler, ama hakikatin acı yüzü bu hayalleri sukûta uğratar. Hüseyin Cahit'in Hüseyin Siret için söy-

lediği şu söz, aslında Edebiyat-ı Cedîdecilerin bu yönünün açık bir ifadesidir: "Siret, Servet-i Fünûn muharrirlerinin en hayali le yaşayan ruhlarından biri idi. Dünyaya rüya görmek ve hayal sukûtlarına uğramak için gelmiş denilebilecek sevimli bir sîma idi." (1)

Hayata ve hadiselerle hep bu bedbin gözlerle bakan, ruhlarındaki ızdırabı, hüznü, karamsarlığı eserlerine döken böyle bir neslin edebiyatı sonunda ağlamanın, sızlamanın gözyaşlarıyla ıslanır. Tanpınar, bu hususu Ahmet Cemil'in ağzından güzel bir şekilde ifade eder: "Doğrusunu söylemek lazım gelirse, biz elde mendil bir edebiyat yaptık." (2)

Son olarak, bu hususa büyük bir açıklık getiren Tefvik Fikret'i dinleyelim: "...edebiyat-ı hâzıranın bütün inceliklerine, güzelli_klerine, sanatlarına mukâbil bir noksanı var ki telâfisi, öyle zannedirim, üdebâ-yı hâzıraya nasip olmayacak. Bu bir noksanlıktan ziyâde bir hastalığa benziyor. Edebiyat-ı hâzıra nâkıs değil, hasta; ince, sâri bir hastalık ki kurbanının bütün urûk-ı hayatında mündemiç; sanki hasta bizzat hastalıktır... Edebiyatımız sağlam bir bünyeye sahip değil. ... Takmil şiirlerimizde, hikâyelerimizde, tasvirlerimizde bir solgunluk, bir kansızlık, bir eser-i hüzáî görölüyor; bu hasta çiçek hali üdebâmızın dest-i hassasiyetinde kendisine pek muvafık zeminler bularak, nâzik nâzik intiba ediyor; yazılan şeylerin hepsinde bir müteverrim bî-tâbliğı var, derin bir sükût içinde medîd bir inilti... İşte okunan eserler, ekseriyetle ruhumuzda bu aksi bırakıyor. Dikkat ediniz bu dâima mevzuların hüzn-engîz oluşundan ileri gelmiyor; yazışımızda bir şey var ki yazdığımız en şûh en şâtır mevzularda bile mâhiyet-i hazînesi ile sanki ağlıyor... Sâkin ve tâkatsiz bir ağlayış..." (3)

Bu bölümde ele alacağımız metinler, yazarlarının olduğu kadar Servet-i Fünûn neslinin de hayat ve hadiseler karşısındaki tavırlarını ortaya koyacaktır.

-
- 1- Hüseyin Cahit Yalçın, Edebî Hatıralar, İstanbul, 1935, s.140.
 - 2- A.Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 1977, s.274.
 - 3- Tefvik Fikret, "Bir Mülâhaza", S.F.M., 20 Mayıs 1315, nr.429, C.17, s.195-197.

etmek, ... beşerken bir yılan gibi yaşamak, verem olmak, ölmek!" (H.Ziya, Hayat mıdır?, s.148)

Bütün bu zorluklar, sıkıntılar, eziyetler ne için çekilir? "Bir lokma ekmek için! ... Ölmek için!" Hayatı bu gözle gören bir insanın onu sevmesi, ona bağlanması ve onda mutlu olması elbette ki mümkün değildir.

Böyle bir bakış açısı Halit Ziya'yı karamsarlığa sürükler. "Ey ye's-âlûd kalbler! Ey medfen-i sürûr mezarlar!" gibi ünlem cümleleriyle başladığı "B i r K a l b k i B i r M e z a r" adlı kalem tecrübesinde bu ruh halini açıkça ortaya kor. Başka bedbaht kalpleri tasvir eder görünen yazarın gerçekte kendi kalbinden hareket ettiği açıktır. Halit Ziya, bu kalplere şu sıfatlara tahsis eder: "ye's-âlûd, medfen-i sürûr, memâta cây-ı hayat, ye's içinde galtân, hüznler içinde giryân, âfethâne".

Aynı ruh halini devam ettiren yazar "G i r y e -i T a b i - a t'ta "hal-i melâl-engîzi"ni seyrettiği tabiatın kendisiyle birlikte "giry e nisâr-ı ye's" olmasından haz duyar. Yağmurlu bir günde tabiatla başbaşa olan Halit Ziya, bu duyguya, içinde bulunduğu ruh dünyasının tesiriyle ulaşır.

İnsan hayatının kısaca özetlendiği "İ n s a n" isimli mensûr şiirinde ise dünyayı, "âlem-i mihnet", "tarîk-ı mihnet-âlûd" ve "tasviyegâh-ı rûh" olarak niteler. "Ezeliyetten gelir, ebediyete gider bir seyyâr." dediği insanoğlu dünyaya bir "feryâd-ı te-hâşî" ile ilk adımını atar. Şaşkın bakışlarla "mersâsını" seyreder. "Dudaklarında tatlı bir tebessüm, gözlerinde lâtif bir han-de " ile gelmiştir, ama kısa zamanda bu mutluluk gama, kedere, göz yaşına boğulur. Bir an olur ki hayatın felaketleri, meşakkatleriyle ferî sönen gözler "âlâyış-i hayata" karşı bî-gâneleşir. Artık ruhun "an-ı hâlâs"ı yaklaşmıştır. Izdıraplar, sıkıntılar biter. İnsanoğlu "melekût" âlemine gitmektedir.

Bu mensûr şiirde Halit Ziya'nın mistik bir anlayış içinde olduğunu söylemek mümkündür. Ançak onun ölümü kurtuluş olarak nitelenmesi, mutasavvıflardaki gibi, gerçek vuslata vesile olmasından değil, bu hayatın sıkıntılarına son vermiş olmasındandır.

Halit Ziya, bu hayattan ve cemiyetten nasıl nefret ettiğini, hatta tiksindiğini "D ü ş ü n ü y o r u m"da kaleme alır.

Onu böyle bir tepkiye götüren sebep, insanların "medeniyet" adına hayatı yaşanmaz hale getirmiş olmalarıdır. Öncelikle dünyanın tabiî çehresi bozulmuş, tabiî hayat tarzı terkedilmiş, hayat bir "tufân-ı kuyûd" haline getirilmiştir. Tabiatın vermeğe "medyûn" olduğu ekmek için bile "çalışmak, uğraşmak" mecburiyeti getirilmiştir. Böylece cemiyetin düzeni altüst olmuştur. Bir tarfta refah içindeki zenginler, öte yanda sefiller; güzel, fakat süflî arzulara kurban edilmiş kadınlar; saygı gören sanatkârların yanında, değeri anlaşılamadığı için reddedilmiş zavallılar; birbirini boğazlayan insanlar... "Her köşede beni hayattan teneffür edecek bir hal, kalbimi gumûm ile dolduracak bir vak^ca görüyorum. ... İkrâh ediyorum!" Yazar, insanların mutluluğunu yok ettiğine, eğer dünyanın tabiî hali korunabilmiş olsaydı insanlığın mutlu olacağına inanır.

"Düşünüyorum da medeniyet olmasaydı saadet olacaktı. Belki haksızım; lâkin bu tarz-ı hayat, bu cemiyet beni hayattan teneffür ediyor. Şurada imrârına mecbur olduğum birkaç saati pek dağdağalı, pek girân buluyorum." (H.Ziya, Düşünüyorum, s.183)

Bu metinde sosyal bir muhteva bulmak mümkün. Fakat yazarın hareket noktası ferdî duygularıdır.

"Ş â i r" isimli mensûr şiirde, Halit Ziya'nın olduğu kadar, mensubu olduğu Servet-i Fünûn neslinin şâir anlayışının ifadesi edildiğini görüyoruz.

"Şâir; semâlardan dökülen handelerle güler; sehâblardan, zulmetlerden saçılan giryelerle ağlar; çiçeklerden, çimenlerden çıkan râyihalarla mest olur; tabiatın letâfetlerine, zînetlerine karşı mebhût kalır bir mahlûk-ı ulvî, bir hiss-i mücessemidir." (H.Ziya, Şâir, s.193).

Şâir; tabiatın, fikirlerin semâsına, hislerin ufuklarına salıverdiği altın kanatlı bir kelebektir. Kanatlarının titreyişi çimenleri, gülleri mütebessim eder. Uçtuğu yerlerde nurlar, handeler saçar. Şâir; tabiatın güzelliklerine, hayatın sevinç ve sıkıntılarına dil vermek için yaratılmış, sonra da tabiatın ve cemiyetin içine salıverilmiş bir mahluktur.

"Lâkin şâirin gözleri başka bir semâ-yı ulvîye nâzır; baş-

ka cihanlara müstağrâktır."

Buradaki "hiss-i mücessem" olan şâirle, "Ağlarım"daki yazar arasında büyük bir benzerlik olduğu görülür.

Mehmet Rauf'un, "Ruz-nâme-i seyahâtımdan birkaç sâhife" diye belirttiği ve değişik tarihlerdeki seyahat hâtıralarından meydana gelen "D e n i z d e" isimli kalem tecrübesi, Fuat Vapurundaki intibalarını anlatır. Mensûr şiir olmaktan çok uzak olan bu metinde yazarın bedbin bir ruh taşıdığı hissedilir.

"B â r â n -ı B a h a r"da bu bedbinlik daha da netleşir. Mehmet Rauf, mensûr şiirini teşbih ve tazat sanatları üzerine bina eder.

"Bir gün gelir, müzeyyen ağaçlar, şûh çiçekler, yeşil çayırılar" kış mevsiminin dondurucu rüzgârları karşısında solup sararır, kuryup yok olur. Sanki tabiat ölür. Fakat bir zaman sonra, yağmurlarla tekrar dirilir. "Bir hayat-ı nev" gelir, "yeniden bahar olur."

İşte bunun gibi, yazarın da "müzeyyen ümitleri", "nihayetsiz emelleri", mesud aşkları" "gizli kederlerin, gayr-i mahsûs elemelerin dest-i kahrında" solmuş, kurumuş, yok olmuştur. Sanki ruhu ölmüştür, ama onun ruhunun baharı gelmiyecektir.

Hüseyin Cahit, "S a m î m î T e' e s s ü r l e r -2"de hayattan beklediği, ümit ettiği istek, arzu ve emellerinin gerçekleşmemesi karşısında düştüğü bedbin ruh halini anlatır.

Yazara, hayatın pek tatlı bir şey olduğu, herkese bir "hisse-i saâdet" ayrıldığı, buna sahip olmak için "arzu etmek"ten başka bir şeye lüzum olmadığı söylenmiştir. İsteddiği "servet, aşk, şöhret"e hemen kavuşacağına "saf-dil"lilikle inanan yazarımız kendisine muhayyel bir istikbâl hazırlamıştır. Bir gün, artık bunları istemenin zamanının geldiğine inanan Hüseyin Cahit, hayatın gerçekleriyle yüzyüze gelir. Günler "budala bir yeknesaklık" ve "manasız"lık içinde akıp gitmektedir. Bu hal, onun hayata olan bütün inançlarını yok ettiği gibi, yaşamının manasını kaybetmesine de sebep olur.

"... âmâlimi o kadar tahrip etti ki artık hiçbir şey istemiyecek, hiçbir şey beklemeyecek bir kesel ve rehâvet-i ahlâkî içinde yaşamaya alıştım." (H.Cahit,

Samîî Te'essürler-2, s.253)

Bu mensûr şiirde hayat karşısındaki bedbinlik kadar, "hayal-hakikat" çatışması ve hakikatin acı yüzünün hayalleri sukûta uğratması da dikkati çeker.

"S a m î m î T e' e s s ü r l e r -3" isimli metinde ise, zamanın acımasızlığı, hayatımızdaki birçok hâtıraları yok edişi üzerinde durulmuştur. Hüseyin Cahit bunu bizzat kendi hayatında yaşamıştır. Beş yıl önce, büyük bir aşkla sevdiğine inandığı bir kadın, aşkına karşılık vermeyince, artık kalbinin ebediyyen bu yarayla kanayacağına inanır. İşte şimdi aynı kadın yazardan "tecdîd-i aşk" istemektedir. Kalbini yokladığında "... acılarımızı, ümitlerimizi, hayatlarımızı ezip kırmakla eğlenen bî-rahm, bî-fütûr zaman"ın bir intikam hissinden başka bir şey bırakmadığını görür.

"S a m î m î T e' e s s ü r l e r -8" ve "10" adlı kalem tecrübelerinde, hayat şartlarının zorluğu, acımasızlığı, mücadele etmenin lüzumsuzluğu dile getirilir.

Hüseyin Cahit'in tâ küçüklüğünden beri "tezyîn" ve "tevsîc" ettiği biricik arzusu vardır: Gazete çıkarmak. Bir gün bu arzu gerçekleşir, arkadaşlarıyla küçük bir "risâle" çıkarırlar. Fakat çok geçmeden hayatın zaruretleri, ihtiyaçları "o zübde-i âmâl-i şebâbı" alıp götürür. O zaman, bütün mücadele gücünü yitiren yazar şuna inanır:

"Bir takım -necâbet-i hayata inanan- zavallı kalpler vardır ki hayat-i maddiyenin her ihtiyac-ı anîfini gördükçe hiddet gösterirler, sonra dest-i kavî-i hayat bunları da, bu bî-çâreleri de râm eder." (H.Cahit, Samîî Te'essürler-8, s.260)

Böyleleri için -yazar da bunlardan biridir- "şitâ-yı ebedî"ye kadar yalnız bir mevsim vardır: "Hazân... Hazân-ı ümid, hazân-âmâl..."

Hemen hemen aynı konu üzerinde duran "S a m î m î T e' e s s ü r l e r -10"da ise Hüseyin Cahit, şiir yazma hevesine kapılır. Bir hayli uğraşarak yedi beyitlik bir manzume yazar. Ertesi gün arkadaşlarına gösterdiğinde gülüşmelere sebep olur. Çünkü şiir baştan sona vezinsizdir. Bunun üzerine "Niçin, ben

de herkes gibi manzum yazamaz mıyım?" diyerek çalışmaya koyulur. Ama daha beş dakika geçmeden "...manzum yazacaksın ne olacak?" diye söylenerek şâirlik hevesinden vaz geçer. Çünkü mücadele gücünü kaybetmiştir. Ayrıca mücadelenin bir değişiklik getirebileceğine inanmaz.

"Kim bilir kaç kişi şu hayatta böyle kaç kere bir sebeb-i necîb uğrunda kalbinde azimler tevellüd ettiğini görmüştür de hayata inanmadığı için bu mübâreze de kendisine dest-gîr olacak bir kuvvet bulamayarak "Neye İyi?"nin kurbanı olmuştur." (H.Cahit, Samîî Teessürler-10, s.262)

Hüseyin Cahit'in en güzel mensûr şiirlerinden biri olan "Y a p r a k"ta insanın hayat ve ölüm karşısındaki aczi, çaresizliği işlenir. Yoğun bir şekilde duygu yüklü olan bu kısa metnin hareket noktası semboldür. Yaprak, yazarın olduğu kadar bütün insanlığın sembolü, ağaç ise hayatın sembolü durumundadır.

"Çirkin, dikenli, nâ-mütenâhî bir ağaçta" 3"gâfil, mağrûr bir küçük yaprak" vardır. Doğar doğmaz güzel sesli kuşların neşele kasideleri, renkli şafakların jaleleri, parlak mehtapların teprikleriyle karşılaşır. Çevresinde uçuşan kelebekler gibi, tabiatın güzellikleri içinde serbestçe uçmak ister. Ancak o çirkin, dikenli ağaca bağlı olduğundan bu emelini gerçekleştirememenin hasretiyle muzdarip olur. Günler hep aynı tahassürle geçip gitmiş, "taravet"i de yavaş yavaş kaybolmuştur. Hâlâ kelebekler gibi uçma arzusunu yitirmeyen bu küçük yaprak, nihayet "karanlık bir akşam, soğuk bir rüzgâr"la bu çirkin ağaçla olan bütün bağlarını koparır. Ama uçamaz. "... bir büyük yığına, hep kendisi gibi küçük, kuru, soluk yaprakların arasına düştü."

"N i s a n G e c e s i", "B ü l b ü l e K a r ş ı" ve "N i s a n S a b a h ı" isimli birbirinin devamı olan bu üç mensûr şiirde Mehmet Rauf, yalnızlığını ve bedbinliğini dile getirir. Daha ziyade, karamsar bir insanın gözüyle mehtaplı bir gecenin tasvirinin yapıldığı "Nisan Gecesi"nde yazarı tek başına sahilde görürüz. Herkesin evine çekilip uyuduğu bu saatte sadece yazar ve bülbül uyanıktır. Elemlerinin çoskunluğu içinde "vahşi bir hiss-i adem" duyar.

"B ü l b ü l e K a r ş ı"da, kendisi gibi uyumayan baharın ilk bülbülüne seslenir. Çünkü ikisi arasında tezat vardır. Onun "şîir-i iştiyâkı"nı dinleyecek gücü olmadığından susmasını ve mesutlara gitmesini ister. Yazara "Yine hüznüm, yine o halim, yine hastalığım var. Bir hüzn ki ağlamak istiyorum, ölmek istiyorum." dedirten ve hayata küstüren şey, gençlik emellerinin bir türlü gerçekleşmemesidir. Bu acılar, baharın güzellikleri karşısında bir kat daha artmaktadır. Artık "Hayata, sebâba tahammül edemeyen marîz ve âciz ruh"la teselliği içkide bulur. Ancak içkinin vereceği sarhoşlukla her şeyi bir parça olsun unutabilecek, acılarını dindirebilecektir.

"N i s a n S a b a h ı"nda ise, güneş ışığı altındaki baharın ve güzelliklerinin tasviri hâkimdir. Bu güzellikler Mehmet Rauf'a "mübhem iştiyâklar, mahrem emeller", ümitler verir. Fakat bu ümitler, arzular beklemenin bikkınlığı ile ağır bir hüzne, gama dönüşür.

Bu üç metin, yazarın nasıl bir bedbinlik içinde kıvrandığını, "marîz" bir ruha sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Daha ziyade zavallılar acıma teminin işlendiği "H a s t a Ç o c u k" parçasında Hüseyin Cahit, çaresizlikler içinde yavaş yavaş ölmekte olan çocukla kendi ümit ve emelleri arasında bir berzerlik kurar. Onun kalbinin "cansız ümitleri, solgun emelleri" de birer birer sönmekte ve ölmektedir.

Mehmet Rauf, "Bir Refîkin Defterinde" diye not düştüğü, bir hayli uzun olan "E s e f"te, bu kelime ve onun doğurduğu ruh hali üzerinde durmaktadır. Kanaatimizce bu metin, metindeki duygular ve görüşler Mehmet Rauf'un olmalıdır.

Genç, kış gününün verdiği sıkıntılarla gezmeğe çıkar. Ancak bu gezi, bahar ve yaz mevsiminin hâtıralarını canlandırır. Büyük bir can sıkıntısıyla eve döndüğünde düşünmeğe başlar. Hep baharı, yazı ve bunların getireceği mutluluğu beklemiştir. Ama her bahar ve yaz beklenilene getirmekten çok uzak kalmış, yıllar beklemekle geçip gitmiştir. Bu bekleyiş, ümit ve emelleri, mücadele gücünü yavaş yavaş törpüleyip bitirmiştir. "... demek böyle, dâima böyle renksiz, râyihasız, beklemeden, ümid etmeden... Ve bir gün mevt..." diyerek, sonunda hayatı olduğu gibi kabul etmek

mecburiyetinde kalırız. İşte bu duygular içindeki delikanlı "Esef" kelimesini düşünür.

"O zaman derin, batî bir melâl ile içimizde bir acı hâsıl olur; bir acı ki ne bir taharriş, ne bir ye'sdir; fakat o kadar derin, ruhumuzun a^cmâkına o kadar müstevlidir ki boynumuzu bükerek, henüz bilmediğimiz, yeniliğinden tahlil etmek istemediğimiz bir hisle düşünürüz;" (M.Rauf, Esef, s.321)

Bu acı, bu hüzn geçip giden yıllara, gençliğe duyulan eseף duygusudur. Artık onun için bu kelime "pür-manadır". Çünkü;

"... bütün hayatım, bu yirmi dört senelik hayatım bütün vakayi^cyle onun manasına dâhil olduğu gibi bütün insanların hayatını da bu manaya dâhil görürüm." (M.Rauf, Esef, s.313)

"B â r â n-ı Â m â l" isimli mensûr şiirinde Süleyman Nesib'i bir bahar günü hayatına bir parça mutluluk ararken görürüz. Onun "rûh-ı melâl"inin hayat felsefesi şudur: "Ümitsiz yaşamak, bî-nasib ölmek..." Bu ruh hali içinde kayığıyla sahil boyunca ilerlerlerken baharın güzelliklerini seyre dalar. "mest-i şiir-i hayal" olduğu bir anda, harap bir yalının penceresinden gönül harabesine "pembe, yeşil, mâi bir kucak âmâl" dökülür.

Mehmet Rauf, "H a l û k' u n G ö z l e r i"nden hareket ederek içinde bulunduğu bedbinliği, hayattan nefret duygusunu ve sığınacak bir liman arayışını dile getirir.

"Ateşler içinde yanan dumanlı, müte^caffin bir bataklıkta mahmûm ve meshûf kalmış bir seyyâh" birden temiz bir sâhile çıkınca ne hissederse; "hayatın levsleri , süfliyetleri arasında zebûn-ı infiâlât kalmış" ve "ihtiyâcât-ı elîme ve zelîle içinde hâr ve münfail, sefil" olmuş yazarın ruhu da Halûk'un gözlerinde aynı şeyleri hisseder. Saf ve berrak rengiyle bu çocuk gözleri, gaddar fırtınalardan mecruh dönen gemiler için sanki "bir sîne-i sükûn ve ilticâdır." Yazarın da böyle sakin bir limana ne kadar çok ihtiyacı vardır.

"Benim de bu hurd-â-hâş gemiler gibi, benim de infiâlât-ı safîle fırtınalarından sonra gelip ümid ve teselli bulacak böyle bir limanlara, nazarları altında

nûr-ı safvetleriyle rûhumu şübhelerden, elemelerden yıkayacak böyle masûm gözlere ne kadar, ah ne kadar, ne kadar ihtiyacım var." (M.Rauf, Haluk'un Gözleri, s.338)

"A k ş a m T e f e k k ü r l e r i" adlı kalem tecrübesinde Hüseyin Cahit, akşam saatlerinin verdiği hüzn ve melâl üzerinde durur. Bu düşünceler, duygular onu hayatın maddî ihtiyaçlarını düşünmekten kurtarır.

Mehmet Rauf'ta bedbinliğin son noktaya çıkışını "S e p e l i n" isimli mensûr şiirinde buluruz. Yazarın öyle anları vardır ki, "hem de en neş'eli olduğu" bir zamanda bütün başarılarının "ne kadar miskin", bütün övünmelerinin "ne kadar zelîl", varlığının "ne kadar hakîr" olduğunu görerek, bunların altında ezilir. Hayatını, ayaklar altında sürünen "alîl, zelîl, sefîl bir dilenci", "Ya Rabbim niçin ve nasıl yaşıyor?" dediği bir dilenci hayatı gibi görür. Yazarın bedbinliği o kadar artar ki, "hâlâ niçin ve nasıl yaşıyorum?" diye kendi kendine sormaktan alamaz.

Celâl Sâhir, "Y a z ı l l a r ı m a K a r ş ı" ve "M ü t â l a a l l a r ı m a K a r ş ı" isimli kalem tecrübelerinde aynı konu üzerinde durur; bu yazıları niçin yazdığı. Celal Sâhir bu yazılarını zavallı kalbinin elemelerini, aşkının acılarını, dile getirmek için kaleme alır. "Bu uzun ve karanlık yolda" herkesin arayıp bulamadığı samimî birer dost olarak gördüğü yazılarına gözyaşlarını döker. Onun için mensûr şiirler benliğinin çiçekleri, hayatının yegâne tesellisidir.

Acaba bu yazıları kimler okumaktadır? Izdıraplarını anlamayacak olanlar okumamalıdır. Bunları, bedbin genç adamlar, küçük hanımefendiler, "âşiyân-ı hülyası bir darbe-i nâgehânî ile yıkılmış hassas v e mağmum" kadınlar, gençliğinin "tesemmümât-ı hissiyesini hatırlamak" isteyen ihtiyarlar okumalıdır.

Halit Ziya, iki bölümden meydana gelen "B i l l ü r P a r ç a s ı"nda ümitlerinin kırılışını, "hayal-hakikat çatışması"nı dile getirir. Burada yazarın hareket noktası vak^cayla duyguları arasında bir benzerlik kurmuş olmasıdır.

Bir çocuk, elindeki billûr parçasının güneş ışığı karşısında yansıttığı renk cümbüşüyle eğlenmektedir. Bu renklerin sırrını anlamak isteyen çocuk, billur parçasını taşla ezdikten

sonra tekrar uvcuna alır ve güneşe tutar. Fakat bu defa "sâye-i levn-i münkesirden" başka bir şey göremez. "Ve bu güneşler şimdi ağlayan, sönen, ölen güneşlerdir."

İşte yazarın kalbi ve orada büyütmeye çalıştığı ümitler, emeller, hülyalar da -aynen billur parçası gibi- hakikatin ezici darbeleri altında ezilmiştir.

"Bî-çâre kalb-i şebâb, ... Seni de bir darbe-i hakikat ezdi, dağıttı; bütün emeller, ümidler, hülyalar o darbenin sukût-ı müdhîşesi altında bir avuç gubâr-ı enkâz şeklinde kaldı." (H.Ziya, Billûr Parçası, s.275)

Şimdi yazar, o çocuk gibi, bunları avucuna alıp güneşe kaldırdığında "hâlâ bir reng-i firîb-i hande" olduğunu görür, ama bunlar "ağlayan, sönen, ölen handelerdir."

Hayatın nasıl çözülmez bir kördüğüm olduğu konusunu Celâl Sâhir, "K ö r d ü ğ ü m" adlı metninde işler. Sevdiği bir kadına aldığı eldiven kutusunun ipiyle çocuğu oynamaktadır. Bu ipin düğümlerini çözemeyince yazara getirir. Çözmek istemeyen yazar çocuğa, "Kördüğüm bu, çözülmez ki..." deyince, çocuk anlamayan gözlerle bakar. Celâl Sâhir, "yani hayatımız..." diye ilave eder. Elbette çocuk bunu anlayamayacaktır. Bunun üzerine yazar onu, "Hayatın nasıl çözülmez bir kördüğüm olduğunu anladığı zaman" görmek ister.

"İ n s a n l a r A r a s ı n d a" ve "H a y a t a K a r ş ı" isimli mensûr şiirlerde Hüseyin Cahit'in kızının hayatı için duyduğu endişeyi buluruz.

Yazar, kızı Hilkât için nüfus cüzdanı almıştır. Hilkât böylece hayata adımını atmış olur. Ancak baba kalbiyle onun yarınları için endişelenmekte, üzüntü duymaktadır. Çünkü "ekdâr ve ızdırâbât birer vahşi hayvan tehâlûkiyle ağızlarını açmışlar, ... istikbâl-i hayatın beyabân-ı tenhâîsinde" onu beklemektedirler. Hilkat, "bu şeh-râh-ı hûnînde" tek başına ve hiçbir "mu-cinsiz" yürümek mecburiyetindedir. Herkes kendi nefsi için uğraşacaktır. Sevecek, inanacak ama aldatacaklardır. Sonunda mücadele ve yaşama gücünü tüketecektir. İşte her şeyin bittiği bu anda Hüseyin Cahit, kızını annelik kucağına atılması tavsiye eder. Çünkü aynı hayat karşısındaki yazarın tek teselli kaynağı kızı-

dır.

"Bak, işte bugün baban da âlâm-ı hayata senin za^cif vücudunla mukavemet ediyor, saâdet değilse bile teselli ve tahammül buluyor." (H.Cahit, İnsanlar Arasında, s.421)

"Hayata Karşı"da da aynı babanın çocuğunun istikbâline duyduğu endişeler devam eder. Eşi ve kızı Hilkât"le İstanbul ufuklarını seyretmekte olan yazar, çocuğunun çıkardığı sesin çağrışımlarıyla insanlığın acı macerasını düşünür. İlk insanlar, hayata adımlarını attıklarında "mukadderât-ı hayat"ın sırlarını bilmemenin şaşkınlığı içinde kalmışlardır. Onun için beşeriyet "her tecrübesi bir felâket, bir gözyaşı bahâsına elde ederek sendeleye sendeleye ilerle"miş, hayatın acı haki katlerini birer birer tadararak öğrenmiştir. Bugün, onların vârisi olarak hayatta bizi bekleyen acıları, felaketleri biliyoruz. İşte bunun için yazar, "pür-ümid ve pür-hayat" olana kızının istikbâli için üzülmekte "bir cinâyet-i azab-ı vicdânî" ile ağlamaktadır.

Aynı duyguların Celâl Sâhîr'in "P e r î ş â n G ö l g e l e r - l i" isimli mensûr şiirinde daha kuvvetle vurgulandığına şahit oluyoruz. Mehtaplı bir gecede yazar, nice güzel hâtıralara "mehd ü mezar" olan bir yolda yalnız başına yürümektedir. Küçük bir köşkün önünden geçerken ince bir kadın sesinin terennüm ettiği ninni ve ona refakat eden bir beşik gıcirtısı duyar. Bu anda şiddetli bir çocuk sahibi olma arzusu hisseder. Bu çocuk, mutluluklarını artırdığı gibi, "her şeyden, hatta hayatın hücumlarından, hatta o siyah ölümlerden bî-hırâs" edecektir. Bu düşüncelerle eve gelen yazar, hayatın acımasız meşakkatlerini, sıkıntılarını düşündüğünde, çocuk sahibi olma arzusundan vaz geçer.

"Fakat sonra bir zaman o çocuğun da benim gibi bu sürüklenmeyecek kadar ağır hayattan dileneceği şeylerin nasıl reddolunacağını düşünerek bu müdhîş kabahat tasavvurundan korktum ve titredim..." (C.Sâhîr, Perîşân Gölgeleler-1, s.430)

Mehmet Rauf, ne kadar bedbin ve huzursuz olduğunu "K ö p r ü d e" adlı metninde ortaya kor. Burada yazarın hareket noktası yolda gördüğü bir adamla kendisi arasındaki tezattır. "Lâkayd kıyafetli, lâkayd mişvarlı" bu adam "Hiçbir şey bilmiyormuş, hep-

sini yeni görüyormuş gibi ... her şeye ağzı üç santim açık olarak" sendeleye sendeleye, sağa sola, insanlara çarpa çarpa yürümektedir. Halinden son derece memnun görünen adam, kimsenin hakaretlerine, müstehzî bakışlarına aldırmaz. Önceleri bu adama gülen yazar, daha sonra kızmaya başlar, hatta kıskanır.

"... fakat o kadar rahattı ki kıyamadım, kızamadım ve kıskandım. ... Ah ben de onun gibi olsaydım, onun gibi eşek, fakat rahat, ya Rabbim, rahat olsaydım..." (M.Rauf, Köprüde, s.440)

Aynı yazar "T a z e B i r M e z a r"da emellerinin, aşklarının birer birer yok oluşunun acısını dile getirirken teşhis sanatından geniş ölçüde faydalanır.

"Hepsini bin naz ve nevâzişle, bin şevk ve tehâlûkle, en âteşîn iştîyâklar, perestişler, en nâzik ihtimamlar, niyazlarla büyütür, bin minnet, bin fedakârlıkla, bütün ruhumla, bütün hayatımla beslerim." (M.Rauf, Taze Bir Mezar, s.444)

İşte bu şekilde beslenip büyütülen ümitler, emeller bir gün bakar ki "ümitsiz, şifâsız, kâtil, hâin" bir hastalığa yakalanmış, "müteverrim" olmuşlardır. Kurtarabilmek için sonuçsuz mücadelelere girer. Ancak daha öncekiler gibi o da ölür. "yavrusunu gömen bir nine hasret ve ateşiyle ağlayarak, feryat ederek" onları gömer. Rauf'un hayatı hep böyle mezarlarla doludur. Bugün de, kalbinde bir mezar bırakarak ölen bir emeline ağlamaktadır.

Buraya kadar tek tek ele aldığımız mensûr şiirleri topluca değerlendirecek olursak, şöyle bir sonuç çıkarmak mümkün olacaktır: Servet-i Fünûn neslinin bu metinlerde hayata ve hadiselelere bakış tarzı tek kelimeyle bedbin ve karamsardır. Böyle bir sonucun iki sebebi olmalıdır: İç ve dış şartlar. Öncelikle yazar kendi ruh dünyasında huzursuzdur. Her ne kadar dış şartların olumsuzluğu vurgulanmakta, hatta tek sebep olarak gösterilmekte ise de, hâricî âlemi bu şekilde yorumlayan sanatkârın ruhudur. Unutulmamalıdır ki aynı manzara karşısında bulunan iki insan, bu manzarayı farklı farklı algılayabilir. Bu farklılık; o insanın dünya görüşü, eğitimi ve içinde bulunduğu ruh halinden kaynaklanacaktır. "Hayatın güzêrânından mütahâşî, zamanın imtidâdından

müte'ezzi, hayata münhemik, memâta meyyâlîm." diyen bir insanın dış dünyayı nasıl yorumlayacağı bellidir. Hâricî âlem nasıl olursa olsun böyle bir ruh için sonuç değişmeyecektir.

Bunları söylerken dış şartların tesirini inkar etmek istemiyoruz. Elbette ki sanatkârın ruh halinin şekillenmesinde; duygularının, hislerinin, heyecanlarının şu veya bu biçimde vücut bulmasında hâricî âlem önemli bir faktör olacaktır. O halde şunu söylemek mümkün: Servet-i Fünûn'cuların mensûr şiirlerindeki hayata ve hadiselerle bakış tavrı, iç ve dış şartların tesiriyle vücut bulmuştur. Ancak metinlerde hep hâricî âlemin olumsuzluğu üzerinde durulur. Dikkatli bir göz, bu serzenişlerin arkasındaki sanat ârının huzursuz ruhunu sezebilir.

Bu genel değerlendirmeden sonra hayata ve hadiselerle bakış tarzını özetlemeye çalışalım. Öncelikle yazar tabiî bir hayat özlemi içindedir. Yani her arzusunu, emelini rahatlıkla gerçekleştirebileceği; bütün kayıtlardan, kötülüklerden, çirkinliklerden uzak bir hayat özlemi. Hâricî âlemi idrak etmeye başlayan sanatkâr bunu bulamayınca büyük bir hayal kırıklığına düşmektedir. Çünkü insanlar "medeniyet" adına tabiî hayatı bozmuşlar, hayatı bir "tufân-ı kuyûd" haline getirmişlerdir. Hürriyetler sınırlandırılmış, bir lokma ekmek için çalışma, didinme mecburiyeti getirilmiştir. Sanki o, bir "kördüğüm, tarîk-ı mihnet-âlûd, şeh-râh-ı hûnîn" levslere, süfliyetler çukurudur. Beklenilen arzuları, istekleri, emelleri karşılamaktan çok çok uzaktır. Öyleyse mücadele etmek boşunadır. Çünkü sonuç değişmeyecektir. Böylece yazar yaşama ve mücadele gücünü de yitirmiş olur. Kıscası hayat; "ümitsiz yaşamak, bî-nasib ölmek." olarak formüle edilir.

Hayata ve hadiselerle bu gözle bakan sanatkârın kaleme aldığı mensûr şiirler, tam manasıyla onun duygularının, elemelerinin ve heyecanlarının aynası olur. Şunu söylemek mümkün: Mensûr şiirlerin ekseninde yazarın kendi "ben"i vardır. Hareket noktası hep bu "ben" olur. Hâricî âlem, bu "ben"in anlatılmasında bir vesile, bir vasıtaadır. Bunun için iç benle dış âlem arasında sürekli bir bağ kurlur. Bu iki dünya arasında benzerlik veya zıtlık vardır. Teşbih ve tezat burada başvurulmuş en önemli edebî sanat olur.

Aşağıdaki tabloda bunu göstermeye çalıştık:

<u>Mensûr şiirin adı</u>	<u>Yazarın durumu</u>	<u>Hâricî âlemin durumu</u>
Girye-i Tabiat	Bedbinlik ve hüzn içinde bulunma, ağlama.	Tabiatı ağlar görme.
Bârân-ı Bahar	Ümitlerin, aşkların, emellerin sönüşü.	Ağaçların, çiçeklerin kuruyuşu.
Hasta Çocuk	Ümitlerin, emellerin ölümü.	Hasta çocuğun ölümü.
Halûk'un Gözleri	Hayatın levslerinden kaçış yeri arama. Halûk'un gözleri.	Gemilerin fırtınadan kaçış yeri araması. Liman.
Sepelin	Miskin, hakir, zelil bir hayat.	Dilencinin hayatı.
Billur Parçası	Hayallerin hakikatin darbeleri altında ezilmesi- Kalp.	Billur parçasının çocuk tarafından ezilmesi- Billur parçası.
Kördüğüm	Hayatta yaşamamanın, hadiseleri anlamamanın güçlüğü- Hayat.	İpteki düğümü çözmenin güçlüğü-İp.

Dikkat edilecek olursa bu metinlere hâkim olan unsur, yazarın duygularıyla hâricî âlem arasında bir bağ kurulması, teşbih sanatından geniş ölçüde faydalanılmış olmasıdır. Sanatkâr bazen duygularından hâricî âleme geçerken, bazen da hâricî âlemde duygularına geçer.

Zaman zaman da iç ve dış dünya arasında tezat kurulduğu görülür:

Köprüde	Huzursuzluk, iç sıkıntısı, bedbinlik.	Gördüğü adamın rahatlığı ve mutluluğu.
Bârân-ı Bahar	Ümitlerin, aşkların emellerin yok oluşu.	Tabiatın kıştan sonra tekrar dirilişi, baharın güzellikleri.
Bülbüle Karşı, Nişan Sabahı	Yalnızlık, ümitsizlik, bedbinlik.	Bülbülün mutlu olması, baharın gezellikleri.

Birçok mensûr şiir de hayal-hakikat çatışması eksenini etra-

fında vücut bulur:

Mensûr şiirin adı	Hayal	Hakikat	Sonuç
Yaprak	Yaprağın hür olup kelebekler gibi uçma arzusu.	Çirkin, dikenli bir ağaca bağlı olma.	Solmuş yapraklar arasına düşme.
Samîmî Te'essürler-2	Hayattan aşk, servet, şöhret bekleme.	Hayat şartlarının acımasız oluşu.	Hayata olan güvenini yitirme, bedbinlik.
Samîmî Te'essürler-8	Gazetecilik arzusu.	Maddî şartların getirdiği zorluklar.	Gazeteyi satma mecburiyeti ve mücadele azmini yitirme.
Samîmî Te'essürler-10	Şâirlik hevesi.	Şiirin teknik zorluğu.	Bundan vaz geçme, mücadele gücünü yitirme.
Esef	Yaz ve baharın getireceği mutluluğu bekleme.	Günlerin bu mutluluğu getirmemesi.	Esef duygusu.
Perişân Gölge-ler	Çocuk sahibi olma arzusu.	Hayatın bu çocuğa vereceği ızdırıp.	Bundan vaz geçme.

2- AŞK

Çalışmalarımızda ele aldığımız 175 mensûr şiirden büyük bir çoğunluğunda "aşk" konusu işlenmektedir. Öyle ki Servet-i Fünûn'daki bu yeni türün "aşk" ve "bedbinlik" eksenini etrafında teşekkül ettiğini söylersek mübâlâğa etmemiş oluruz. İçinde yaşadığı cemiyetin ruh iklimine giremeyen, sosyal meselelere el atma gücünü kendinde bulamayan bu ferdiyetçi nesil için aşk biricik sığınak olmuştur. Hayatın sıkıntıları, meşakkatleri, çirkinlikleri karşısında bunalan bedbin ve karamsar ruhlar hep aşka koşarlar. Mehmet Rauf'un nesline yönelttiği "...hep aşk, hep garâm, hep musiki mi? ... Hayatta aşk en galip bir temayül değildir." (1) tenkidi -başta kendi olmak üzere- Servet-i Fünûn'cularının bu yönü-

1- Cevdet Kudret, Edebiyatımızda Hikâye ve Roman I, İst., 1979, s.229.

nü açıkça ortaya kor.

Edebiyat-ı Cedîde mensupları mensûr şiirlerinde öncelikle sevmeye ve sevilme arzusu içindedirler. Bu, onlar için şiddetli bir "ihtiyac-ı ruh" tur. Kadınsız, aşksız hayatın, hatta yaşamının bir manası yoktur. Ancak, tek sığınak olarak gördükleri aşkta mutlu oldukları çok nâdirdir. Genellikle aşkta aradıkları mutluluğu bulamazlar. Bunun sonucu daha derin bir bedbinlik duygusuna, hayal kırıklığına uğrarlar. Çünkü tutunacak bir dalları bile kalmamıştır artık. Sonunda ahlâk, oflar, inlemeler, gözyaşları hâkim olur.

Aşk konusunu işleyen mensûr şiirlerde zaman, büyük ölçüde mâzîdir. Bunun için hâtıra karakteri taşır. Herhangi bir şey yazarı geçmişe götürür. Kadın güzelliğinin tasviri ikinci plânda kalır. Çünkü duyguların tahlili, onlar için daha önemli ve önceliklidir. En fazla göz, saç ve yüz güzelliği üzerinde durulur. Bu metinlerdeki aşk, büyük bir ekseriyetle sanatkârın kendi gönül macerası olarak takdim edilir. Çok az olarak başkalarının aşkından bahsedilir. Mensûr şiirlerdeki aşkın önemli bir hususiyeti hissî ve ruhî oluşudur. Bu yönüyle "Eylül" romanındaki Suat-Necip aşkını hatırlatır. Zaman zaman da maddileştiği görülür. Aşk temasın en çok yer veren yazar Mehmet Rauf'tur.

a- S e v m e v e S e v i l m e A r z u s u :

Biraz öncede belirttiğimiz gibi Servet-i Fümûn nesli derin bir sevmeye ve sevilme iştihakı içindedir. Bu, onlar için "derin, mukavemetsiz, kâhır bir ihtiyaç", bir "ihtiyac-ı ruh" tur. Onlar için, aşksız ve kadınsız hayatın bir manası olmadığı gibi, bu aşk sonsuz olmalıdır. Ancak kadınla ulaşılması son derece güç varlıklardır.

Ahmet Hikmet, "N a k a r a t" isimli mensûr şiirinde sevgilinin sesine duyduğu derin iştihakı ifade etmeye çalışır. Bu, "ince, billûrîn, mini mini, bûlbûl, manzum, zaif, nahif, titrek, kırık dökük" ses onu mest eder. İster ki bu sesin verdiği sarhoşluk hiç bitmesin.

"Söyle ... Allah için, Allah aşkına söyle! Durma; u-
dunla beraber söyle, gönlümle beraber söyle! ... Ah, is-
tiyorum söyle! ... Ah durma söyle! (A.Hikmet, Nakarat,
s.217)

diye yalvarırcasına bu derin arzusunu sık sık tekrarlar. Çünkü yazar bu seste "Hayat nedir? Ruh nedir? Muhabbet nedir?" sorularının cevabını bulmakta, ruhunun terennümünü hissetmektedir. Ayrıca bu ses, sevgili ile aralarında bir iletişim bağı kurmaktadır.

Sonunda sevgiliden, bu sesiyle dünyadan alakasını kesmesini, bitmek bilmeyen emellerine bir son vermesini ister. Artık bu sesin verdiği sarhoşluk ve mutluluk içinde seve seve ölebilir.

"Bu sesin âgûş-ı nermîninde, bu âheng-i kalb-i rik-katle, bu nevâ-yı şefkatle müstağrak olarak söyle öleyim. Bu küçük, tatlı sesin yumuşak, nârin katmerleri kefenim olsun; ona bürüne bürüne öleyim, onu öpe öpe biteyim." (A.Hikmet, Nakarat, s.217)

"İ n c i z â b" adlı kalem tecrübesinde Halit Ziya, gözlerin, sebebini bir türlü anlayamadığı büyüleyici sihrini çözmeye çalışır. Bu o kadar "bârîka-feşân" olan, sanki bir miknatıs gibi bizi cezbeden gözlerin gücünün kaynağı nedir?

"Ey kudret-i kahrârânesini anlayamadığım gözler! El aman! Ruhum vücudundan süzülüp süzülüp de feza-yı bî-girânınızda massoluyor. ... Meshûrunuzum! (H.Ziya, İncizâb, s.144)

Niye "seyyâle-i hissiyât"ı ona doğru meyletmektedir? Bir türlü çözemediği "bu mesâil-i acîbe"nin cevabını, sonunda gizli bir sesin kulağına fısıldamasında bulur. Bu cevap; "Bir ruhun bir ruh ile muârefesi!"dir.

"H e y h â t B i r R ü y â İ d i" isimli metinde ise bir hayale âşık olduğunu ifade eder. Yazar, iri, mavi gözlerinden hazîn hazîn yaşlar dökülen bir güzel karşısındadır. Şiddetli heyecanlarla çarpan bu kalp onun aşkına "cılvegâh"tır. Halit Ziya bu güzele âşıktır, ama bu bir hayal, bir rüyadır.

Halit Ziya'nın en güzel mensûr şiirlerinden biri olan "Z e v c e"de, eşin insan hayatındaki önemli yeri hakkındaki müsbet fikirlerine şahit oluruz.

"Zevce bir vücudun diğer bir vücudu, bir kalbin diğer bir kalbidir. Zevce eşin hayatın dâimî bir

refîki, bir ruhun ebêdî bir enfsidir. Zevce ekdârın müstereki, sürûrun hisseyâbı, hissiyât-ı kalbin diger bir mirât-ı inikâsıdır." (H. Ziya, Zevce, s. 162)

"Zevce bir hayata iltihâk etmiş diger bir hayat;" insan hayatı üzerine kanatlarını açmış bir saâdet meleğidir. İnsanın en mukaddes sevgileri zevcesine âittir. "Zevce aşkın tecessüm etmiş bir sûreti, şefkâtin temessül etmiş tasviridir." Kısacası zevce "Allah'ın Âdem'e en kıymetdâr bir hediyesidir."

"B i r H â t ı r a"da Halit Ziya, -bu söz gurubundan da anlaşılacağı gibi- bir hâtırasını konu edinir. İki sevgilinin, birbirlerine sevgilerini söyleyebilmelerine vesile olan olay metnin esasını teşkil eder.

Sıcak bir yaz günü başbaşa yürümektedirler. "Bir hiss-i âşıkâneyi ifşâ etmesinden" çekindikleri için konuşamazlar. Sevgili yola doğru uzanan bir yabanî gülü koparmak isterse de yetişemez. Yazar çitin üzerine uzanıp yabanî gülü kaparır ve sevgiliye verir. Fakat parmağına bir dikenin batmış olması sevgiliyi heyecanlandırır. Dikenin çıkarılmasından sonra artık çekingenlikleri gitmiş, aşklarını birbirine açabilmişlerdir.

Yine Halit Ziya, tabiatın güzellikleri içindeki son derece güzel bir kıza duyduğu hayranlığı "G e n ç K ı z" isimli mensûresinde anlatır.

Yeni açmış güllerin lâtif renklerinden vücut bulmuş yankıları, baharın şâirâne tebessümlerini, mavi renklerine bahsettiği "aşk-perdâz handeler" taşıyan gözleriyle bu kız, çiçekler içinde uçuşan keleklerden farksızdır. Sanki "şiirden, bahardan" teşekkül etmiştir. "aşk bir vücut olsaydı böyle olurdu." dediği bu "insan kıyafetindeki baharı" hayranlıkla seyreden yazar ayaklarına atılmak ister. Fakat kanatlanıp uçuşmasından korkar.

Aştaki doyumsuzluğu, dolayısıyla sonsuz bir sevgi isteğini "B i r İ h t i y a c-ı R u h"da buluruz. Yazarımız bir ruh ihtiyacıyla kıvrınmaktadır. Her yerde aradığı, bu ruh susuzluğunu teskin edecek olan şey, hayatına "melce", efkârına "mahrem" olacak "bir kalb"tir.

Zaman zaman bunu yakalar gibi olmuş, sevmiş ve sevilmiştir. Fakat bunlarda bir eksiklik vardır. Çünkü bu aşklar "muvakkat" olma hastalığıyla alîldirler. Halbuki onun aradığı aşk ezelde başlayıp ebediyete kadar sürmelidir. "Ben öyle muhabbetler hülya ederim ki ebediyet kadar imtidâd etmek üzere ezelden başlamış olsun."

"O d a B e n i S e v i y o r" isimli mensûr şiirle "Bir Hâtıra" arasında büyük bir benzerlik vardır. Burada da aşkını sevgiliye açma temi işlenmektedir.

Halit Ziya sevgilisiyle birlikte olduğu bir yaz gecesinde aşkını söyleyememenin tedirginliği içindedir. Bunu hissedenden sevgili, çeşitli sorularla onun konuya girmesini engeller. Sonunda âciz kalan yazar gözyaşlarını tutamaz. O zaman iki sevgilinin gözyaşları birbirine karışır.

"Her güzel şey kalbimde bir yara açarak geçer." cümlesiyle "L e v^ca-i Ş e b â b" isimli mensûresine başlayan Mehmet Rauf, kadına, aşka duyduğu özlemi, hasreti dile getirir. "garrâ, ulvî birer şiir-i zî-hayat" dediği genç kızlara, kadınlara köprüde, vapurda, bir mesirede rast gelmekle mest olur. Onları "okumamağa mahkum olmaktan "bî-pâyân elemeler" hissederek. Yirmi yaş duyarlılığı içinde tabiatın güzelliklerini seyrederken onları hatırlar, bir çiçek gibi solup ziyan olmalarına ağlar. Onlar için severek "fedâ-yı can" edebilecektir. Çünkü kadınsız güzelliklerin bir manası yoktur. "Zira, sizsiz ben bu mahmur sabahları, yeşil denizleri, mükevkeb geceleri ne yapayım?"

"H a r p"te ise, kendini terkeden sevgiliyi hatırlatan kadının gözlerini öpmek ister. Mehmet Rauf bu kadında; "narın vücud"u, "beyaz çehre"si, "şuh saçları" ve "esîr-i ibtisâm"ıyla, ayrılırsınız diye gözlerini öpmekten çekindiği o kadını bulur. Kadının gözlerini öpmek için büyük bir arzu duyar. "Fakat sen gel, gel ve şuh ve dilbâz ol da müsaade et: Senin gözlerini öpeyim, ve bu sefer öleyim..."

Hüseyin Cahit'i "S a m î m î T e' e s s ü r' l e r-3"de "beyaz gece" dediği bir-iki aşk gecesi yaşama arzusu içinde görürüz. Gerçi yazarın bir batıl bir inancı vardır: "En şid-

detli arzu ettiğim şeyler mutlaka nâil olamayacaklarımdır." Buna rağmen böyle bir arzudan kurtulamaz. Kafasında bu geceyi süsler, geliştirir. Fakat hiç akla gelmeyen sebepler her şeyi altüst eder. Bundan, sanki gerçek bir aşktan uzak kalmış gibi üzülür.

Kadına duyulan i stek ve arzunun "K a d ı n İ h t i y a c ı" adlı mensûr şiirde daha şiddetli bir duygu olduğuna şahit oluyoruz. "Bir ihtiyaç, derin, mukavemetsiz, kâhır bir ihtiyaç, ele geçmesi artık muhal olan bir kadın ihtiyacı ruhumu yakıyor."

Mehmet Rauf, öyle bir kadın ister ki; nâzik elleriyle kalbinin bütün yaralarını sarsın, hararetli nazarlarıyla teselli edilmesi mümkün olmayan mâtemlerini unuttursun, rakîk kalbiyle ruhumun hüznünü dindirsin, harap olan gençliğine samimî yaşlarla ağlasın. Öyle bir kadın ki, sadakat ve şefkatiyle, diğer kadınların açtığı yaralara şifa versin. Yazar da onun dizlerinde ağlaya ağlaya bu acıları, elemeleri unutsun.

"Böyle bir kadın ihtiyacıyla işte bütün gençliğim mahvoluyor. ... Ölüyorum. Bir kadın ki hemşire olsun, bir zevce olsun; yok yok bir vâlide olsun, bir vâlide ki her şeyiyle bir kadın, fakat kalbiyle, aşkıyla bir vâlide!" (M.Rauf, Kadın İhtiyacı, s.274)

Mehmet Rauf "K ı ş t a n S o n r a" isimli metninde de aynı duygusunu devam ettirir. Sıkıntılı uzun kış günlerinden sonra "hülyaya, aşka ve visâle" davet eden bahar ve güzellikleriyle beraber insanlar yaşama arzusu ve ümitle dışarı fırlarlar. Herkes mutlu, kadınlar "güzel, şuh ve nefistir". Fakat yazarımız mutlu değildir. Sebep yine kadınsızlık, sevgisizliktir. "Çünkü bütün kadınları birden çılgınca seviyor, başkalarının birkaçından çektikleri elemeleri sanki ayrı ayrı hepsinden çekiyorum; bir nazarlarıyla sanki bütün bir hayat yaşıyorum."

İşte bunun için M.Rauf, bahardan korkar, kaçar. Kadınsız baharın güzelliklerinin, hatta hayatın bir manası yoktur.

"Zîra kadın olmazsa baharı ne yapmalı? Semaları, denizleri, kırları ... Bütün bu güzel şeyleri... Nihayet bu hayatı, bu uzun hayatı ne yapmalı?" (M.Rauf, Kıştan Sonra, s.276)

sonra bir Rum meyhanesine girerler. Masalardan birinde oturan son derece güzel bir kızla, onun nişanlısı olan, fakat o derecede çirkin bir erkek dikkatlerini çeker. Bu kızın; "kırmızı yüzlü, yassı ve ufak başlı, çenesinin üstüne düşen dudakları aşağıya mütemâyil, sükut ederken horluyor zannedilecek kadar çirkin, korkunç, âdeta canavar" olan bu şişman otuzluk adamı nasıl sevebildiğine, sevebileceğine şaşarlar. Bunun üzerine arkadaşları "Sevmek mi, aşk mı ... Lakin sen aşk var mıdır zannediyorsun? sorusunu sorar. Çünkü ona göre "aşk" diye bir şey yoktur. İnsanların birbirini sevmesi "maddî ve manevî bir menfaate tavakkuf ettiği için"dir. Yani karşımızdakinin bir veya birkaç hali bize uygun düştüğü için severiz. Aşk denilen şey yüzdeüz fizyolojiye ait bir meseledir. Tabii ki aşk olmayınca vefa da yoktur. Yeter ki şartlar elverişli olsun."..mükemmel toplara mukavemet edecek istihkâm bulunmadığı gibi iyi bir muhâsaraya dayanacak iffet de yoktur."

"G ü z e l l i k" adlı mensûrede Esad Necib'in güzellik ve aşk anlayışını buluruz. Şimdiye kadar hiçbir güzellik onu "bir dakikadan ziyâde" kendine bağlayamamıştır. Çünkü tabiattaki veya kadındaki güzellik, onlardan ziyade yazâra has bir duygunun sonucudur.

"Eşyada bir hüsn biliyorum ki mevcudiyeti onların kendilerinden ziyade benim hissime, benim nazarıma, benim zevkime, sırf bana âit, ... benim hissime, nazarım, zevkim var onlarda mevcudiyet-i hüsnü temin ediyor." (E.Necib, Güzellik, s.371)

Sevgiliye olan aşkı da onun güzelliğinden dolayı değil, "yalnız bana beni arz ettiğin için, bana beni sevdirdiğin için" dir.

Sevgiliyle hep beraber olma arzusunu Mehmet Rauf, "B i r b i r i m i z İ ç i n" isimli metinde dile getirir. Öyle bir beraberlik ki ölüm de bile bitmesin. Böylece bu beraberliğin vereceği mutluluk, bedbaht geçen mâzînin acılarını da unutturacaktır.

Aynı yazar "B i r N e c m-i E m e l"de sevgilinin aşkını anlayamamanın tereddütünü anlatırken, sevilme arzusunu da

vurgulamış olur.

Sonsuz zannedilen uzun gecelerin karanlıkları içinde Zührenin parlayışı gibi, hep bulut olan sevgilinin gözlerinin derin karanlıklarında da zaman zaman bir emel yıldızı titrer, tebessüm eder. Bu tebessüm yazarın en büyük mutluluk kaynağı olur. Fakat bir tereddüt onu perişan eder. "Ah bilsem ki bu nûr ve zer sahihten kalbindeki güneştendir, ve benim, sade benim için tebessüm ediyor..."

"Birbirimiz için"de olduğu gibi, "S e n, M ü e b b e d e n S e n" adlı mensûrede Mehmet Rauf, sevgiliyle beraber olma isteği içindedir. Bir zamanlar beraber oldukları halde, ondan ayrı bir saat bile yaşayamayan yasar, şimdi o sevgiliyi tamamen kaybetmiştir. "Ninesinden cüdâ kalmış bir şîr-hôr gibi" mâzînin zulmetlerinin girdabına düşmüştür. İşte şimdi onsuz yaşayamayacağını, her şeyiyle ona ne kadar muhtaç olduğunu daha iyi görmenin ızdırabı içinde kıvranmaktadır.

"Gittikçe anlıyorum ki bir an olacak bana hiçbir şey kâfi gelmeyecek, bir gün olacak ki sâde sen lazım olacaksın, bir vücuda bir hayat gibi sade sen lâ-büdd olacaksın; ... Sesini, nefesini, râyihânı, saçlarını, nihayet seni, bütün seni isteyeceğim; ve isteyeceğim ki müebbed benim olasın, müebbeden ve münhasıran,.." (M.Rauf, Sen, Müebbeden Sen, s.402)

"B e n i m A ş k ı m" isimli mensûr şiirde aşk anlayışı kadar, bu aşkın nitelikleri üzerinde durulur. Mehmet Rauf'un aşkı "muzlim, hâin, müfteris bir ateş", "zâlim, kıskanç, hodkâm bir kin", "bir facia, bir hâile, bir bâdiredir." Ricalarla, minnetlerle, fedakârlıklarla başlayan bu aşk "pek çabuk bir kan olur". Çünkü o"sevince ölümlere kadar, ölünceye, öldürünceye kadar sever." Böylece yazar sanki sevgilisini ihtar etmek ister. Eğer bunlara razıysa onun esiri olmaya hazırdır, "fakat bil ki esirimsin..."

Celâl Sâhir'i "İ t i r a f t a n S o n r a" adlı kalem tecrübesinde sevgisini açabilmenin heyecanı içinde buluruz.Başbaşa kaldıklarında, o kadına duyduğu aşkı anlatan şiirin bulunduğu defteri açarak okumasına zemin hazırlar. Fakat kadın bu aşk şiirinin başkası için yazıldığını zannetmiştir. Nihayet bütün

gücünü ve cesaretini toplayan yazar, kadın arabasına binerken duygularını açıklamaya çalışmıştır. Bu defa da titreyen sesi arabanın gürültüsü içinde kaybolup gitmiştir.

Halk hikâyelerindeki "bir görüşte aşık olma" motifine benzer bir aşkı "H i c r â n-ı E m e l"de görürüz. Mehmet Rauf daha ilk defa gördüğü bir kadına âşık olmuştur. Fakat bu tek taraflı aşk başlamadan hicrana dönmüştür. Çünkü o kadın yazarı sevsen bile onun olmayacak, onun olsa birgün terk edecektir. Bu düşüncesine rağmen, o kadının kendini seven bir ruhun olduğunu bilmesini ister. Bu bile onun için bir teselli olacaktır.

Celâl Sâhir, sevgide tereddüt kadar, sevme arzusunu "P e r î ş â n G ö l g e l e r" isimli mensûresinde ortaya kor. Önceleri sevmediğini zannettiği kadının zamanla "aşkının asabî çocuğu" olmuştur. Hâlâ tereddüt içinde olan yazara kalbi haykırır: "Çılgın, ... perîşân olunacak kadar güzel, esîrî olan bu gözlere de mi itaat etmeyeceksin?"

Son olarak "İ s k e l e d e" isimli kalem tecrübesinde Hüseyin Cahit'i bekleyiş içinde buluruz. Yazar, iskeledeki kalabalığın durumundan kendi ruhuna yönelir.

Her akşam iskelede bekleyen kalabalıklar vardır. Bunlardan bazıları bekledikleri sevdiklerine kavuşurken, bir çoğu hüznün içinde geri dönmek mecburiyetinde kalırlar. Yazar da bu "mahrûmîm zümresi"ndendir.

"Hep bekliyoruz? Fakat şuûn-ı hayatın bu hâin ve câhil sefînesi bizim iskeleye o muazzez çehre-i âmalî çıkarmadan her günün şâm-ı mahrûmu geliyor. Şikeste-i ümid ve hayat, bir leyl-i fütûra gömülüyoruz." (H.Cahit, İskelede, s.433)

Bu bekleyiş ve bu kırılış devam edip gider. Bu durumun bedbinliği içinde olan yazar, "Ah, daha ne vakte kadar?" diye sormaktan kendini alamaz.

b- A ş k t a M u t l u l u k :

İncelediğimiz mensûr şiirlerde Servet-i Fünûn'cuların, hemen hemen tek teselli kaynağı olarak hayal ettikleri aşkta mutlu oldukları çok nâdirdir. Bu bölümde bunlar üzerinde dura-

cağız. Eğer, aşkta mutlu olmuşlarsa bu onlara büyük bir yaşama gücü verir. Hayatın dayanılmaz sıkıntıları hafifler. Artık her şey daha güzeldir. Ancak bu mutlu aşkta bile zaman zaman gözyaşı ve tereddüt vardır. Zaten onların aşktaki saadetleri pek uzun sürmez.

Halit Ziya, "B i r H i t â b" adlı mensûr şiirinde sevgiliye duyduğu derin aşkın heyecanını, mutluluğunu terennüm eder. "Bak huzurunda zânû-be-zemin perestişim! Âşıkın timsâl-i muhabbet olmuş, ayaklarının altında eşk-i sevda saçıyor." Bu aşk o kadar güçlüdür ki, vücudu "ser-â-pâ" çarpınan bir kalp gibidir. Metin şu cümle ile tamamlanır: "Çıldırıyorum! Şiddet-i muhabbet efkârma halel getiriyor. ... Ölüyorum!"

"K a m e r e K a r ş ı"da iki sevgilinin mehtaplı bir gecede buluşmalarının mutluluğu anlatılır. Metnin önemli bir bölümü gecenin tasvirine ayrılmıştır. Halit Ziya'nın böyle bir yola başvurmuş olması, sevgililerin mutluluklarını daha iyi hissettirebilme düşüncesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Aynı yazar, bir kızın mutluluk gözyaşlarını "G i r y e-i H a n d e n â k" isimli mensûresinde ifade etmeye çalışır. Ömründe yalnız nişanlısını seven kız, vuslat gecesini sevgilisinin buseliri karşısında mutluluk gözyaşlarını tutamaz. "Fakat bu yaşların arasından nemnâk bulutlar altında pertevbâr olan ziyâ-yı şems kadar latîf bir hande görülüüyordu." (H.Ziya, Girye-i Handenâk, s.155)

"N e D e m i ş t i n ?" isimli kalem tecrübesinde "Kamere Karşı" metnindeki atmosferin hemen hemen aynısı söz konusudur. Burada yazarla sevgilisi mehtabın güzelliğini seyretmektedirler. Bir ara sevgili yazarın kulağına "Seni Seviyorum!.." cümlesini fısıldar. Bu cümle Halit Ziya'nın gözünde mehtabın güzelliğini bir kat daha artırır.

Halit Ziya, "Ç o b a n K ı z ı"nda, bu defa bir çoban kızının mutluluğunu tasvir eder. Zaman yine mehtaplı bir gecedir. Irmağın kenarında çimenlerin üzerine uzanmış olan çoban kıza, sevgilisinin gündüz söylediği sözleri düşünmektedir. Bu esnada karşı kıydan, sanki o "âteşin sözleri" terennüm eden bir kaval sesi duyulur. Bir an kendinin orada bulunduğunu haber vermek iste-

yen kız, sonra bundan vaz geçerek kavalın tatlı sesini dinlemeğe koyulur. "Kavalın son nağme-i hüzn-perveri etrafa tanîn -endâz olarak kesildiği zaman kız mesûdâne" ağlamaktadır.

"Bir Hatıra" ile büyük bir benzerlik taşıyan "H a t ı r - l a r m ı s ı n?"da Halit Ziya, bir hâtırasını anlatır. Bir yaz günü sevgilisiyle kırdan dolaşan yazar, kendilerini "ezmine-i atîkanın şâir çobanları"na benzetir. Konuşmadan tabiatın güzelliklerini seyrederler. Bu arada sevgili iki çiçek koparıp ırmağa atar. Bir zaman ırmağın dalgaları arasında ayrı ayrı yuvarlanan bu iki çiçek, "biraz sonra iki meftûn-ı âşık gibi yek diğerinin âgûşuna" atılırlar. İşte bu olay iki sevgiliyi birbirine yaklaştırır. "...garib bir miknatısıyet dudaklarımızı yek diğerine müncezib etti."

"D e n i z d e" mensûr şiirinde Halit Ziya'yı gurup vakti genç bir kızla Boğaziçi'nde görürüz. Gurubun ve kızın çizdiği manzara "lâtîf, âşıkâne bir levha teşkil etmekte"dir. Manzaranın güzelliğinden mest olan yazar kürekleri bırakmıştır. Akıntının tesiriyle hızını artıran kayık onları sanki "âgûş-ı şemse" atacaktır.

Halit Ziya'nın, sevgilinin çaldığı udun sesinin ve bu nağmelerin verdiği duyguların hareket noktası yapıldığı mensûr şiirinin adı "B i r G e c e" adını taşır. Yine bir yaz gecesidir. Vücudunu bir ağaca yaslamış, ayaklarını çimenlerin üzerine uzatmış, gözlerin semanın "telâtum-ı envârına" salıvermiş olan sevgili ud çalmaktadır. Parmakların "gayr-i ihtiyarî" tellere dokunmasından hâsıl olan musiki, "sanki urûk-ı kalbiyeden kopmuş" feryatlardır. Terennüm eden ud değil sevgilinin ruhudur. Bu "hüzn-engîz, gam-âkîn" nağmelerle mest olan yazar, sanki başka bir âlemin duygular deryasında yüzmektedir.

Duygunun, hissin zirveye çıktığı bir anda, boğuk bir sesle udun kırılganlığı kopar ve bir tarafa yuvarlanır. Sevgili "sî-ne-çâk" bir sesle ağlamaktadır.

Mehmet Rauf, "K i r e ç B u r n u ' n d a" isimli kalem tecrübesinde aşkın verdiği yaşama gücüne ifadeye çalışır. Yazar, karanlık, korkunç bir gece yalnız başına sahilde dolaşmaktadır. Fakat bu manzara onu ürkütmez. Hatta yalnızlıktan, karan-

lıktan haz duyar. Mehmet Rauf'a bu cesareti, yaşama gücünü veren sevgidir, sevgilinin ruhunu sarhoş eden nazarlarıdır. İşte bu mutluluğu katre katre tatmakta, hissetmektedir. Onun için her şeye meydan okuyacak bir güç bulur kendinde.

"Sen ademler ihsâs eden zulmetleriyle çirpın, çirpın ey deniz, ruhumda tebessüm eden o nazarların önünde yemin ederim ki ademler, elemeler âciz kalır, sükût eder." (M.Rauf, Kireç Burnu'nda, s. 296)

Aşkın nasıl bir yaşama gücü ve mutluluk verdiğinin en güzel ifadesinden birini Hüseyin Cahit'in "S e n i n M u h a b b e t i n" isimli mensûresinde buluruz.

Yazar büyük bir bedbinlik, hayata küsmüşlük içindedir. Bütün bunlar hayatındaki bir şeyin noksanlığından kaynaklanmaktadır. Ne olduğunu pek bilemediği bu "ihtiyac-ı ruh"u teskin edemedikleri için bütün kadınlara karşı kalbinde "bir intikam arzusu, bir istikrah hissi vücut" bulmuştur. Çünkü "onların en mukaddes yeminleri bile yalan"dır, inancındadır. Kadınlar kocalarını, âşıklarını, hatta kendilerini bile aldatırlar.

İşte bu bedbinlik ve nefret tufanı içinde sakin "huzur-bahş bir vaha-i muhabbet" ararken "hayatın levs ile dolu şu reh-zârında" düşüp kalmaktan korkar. Ama bir gün bu karamsar hayat bir mucize tesiriyle değişir. Bu mucize sevgilinin aşkıdır. Bütün acıları, kederleri, nefretleri, bedbinlikleri bir anda yok edivermiştir. Artık Hüseyin Cahit hayata mutlu gözlerle bakmaktadır. Bütün bunları getiren sevgiliye ebediyen minnettardır.

"Bende ümid, neş'e, saâdet ne varsa hep senindir.
Bende gayret, fazilet, insaniyet ne varsa hep senindir
Bunları bana senin o muazzez, o nâ-mütenâhî muhabbetin
verdi: Ebedî minnettârım." (H.Cahit, Senin Muhabbetin, s.330)

Aynı sevme mutluluğunu Mehmet Rauf'ta da görürüz. "T e l â k î" adlı metin böyle bir mutluluğun ifadesine tahsis edilmiştir. Üç aydan beri sevdiği kadından nihâyet bir "ümid-i telâkî" almıştır. Haftalarca uğraştıktan, koşturduktan sonra bu cılgın aşkını, sigara yakma bahanesiyle açabilmiştir. Yarın gece i-

çin buluşacaklardır.İşte bu buluşma ümidi yazarımızı son derece mutlu eder. Hayatını seve seve onun uğrunda feda edebilecektir.

Aşkın vücut verdiği mutluluğun, yarınlar endişesiyle zaman zaman gölgelenişini Hüseyin Cahit'in "G ö z l e r i n" adlı kalem tecrübesinde buluruz. Bu aşkın kaynağı ve ifade vasıtası gözlerdir. Ancak, gözlere yansıyan bu saâdet zaman zaman "bir reng-i tefekkür, bir reng-i ızdırap" ile gölgelenir. Bu endişe "ferdâ şübhesi"nden kaynaklanmaktadır. Acaba bu aşk yarınlarda ne olacak, sorusu onları üzer. Sevgiliyi bu endişelerden kurtaran yazar, kendini aynı endişenin ağına düşmekten kurtaramaz.

Celâl Sâhir de gözlerin verdiği mutluluğu "G ö z l e r i n i z" metninde ifade etmeye çalışır. "... bazen bir şerâre gibi parlayarak, yanarak... Bazen durgun bir deniz gibi maviliği koyulaşarak" karşısındakini kendine bağlayan bu "ebediyet menekşeleri" kadar güzel olan gözlere yazar derin bir aşkla meftundur. Her an onların mavi semalarını seyretmek Sâhir'in en büyük mutluluğudur.

Bu bölümün son metni olan "T e r â n e - i S a â d e t"te Mehmet Rauf'un saâdetini terennüm edişine şahit oluruz. "Benim misin?" sorusuyla mensûresine başlayan ve sık sık bu tip soruları tekrar eden yazarın, sevgilinin aşkından hâlâ tereddüt duyduğuna hissettirir. Bunun yanında, daha önceki aşklarında devamlı hüsrana uğramanın tedirginliği ve korkusu da sezilir.

"Artık benim, münhasıran benim, ebediyyen benim...

Ah sahihten mi benimsin? Söyle söyle, bunu tekrar et."

(M.Rauf, Terâne-i Saâdet, s.405)

Bunun cevabını sadece gözleriyle değil, dudakları, kalbiyle de söylemelidir. Bütün bu endişeleri yok eden sevgilinin "evet" cevapları yazarı mutluluktan ağlatır. Sanki her şey onların bu aşkları için vücut bulmuş gibidir.

Görülüyor ki samimî bir aşk yazarlarımız için her şeydir. Sanki onların aşktan başka bir endişeleri yok gibidir. Bu durum, Servet-i Fünûn'cuların duygu yönlerinin ne kadar güçlü olduğunu gösterdiği gibi, cemiyetten de ne kadar uzak kaldıklarının açık bir delilidir. Bu bölümdeki mensûr şiirlerde zaman olarak çoğunlukla mehtaplı gece, bahar ve yaz mevsimi kullanılırken; deniz

ve ırmak kenarı en çok tercih edilen mekan olmaktadır. Zaman zaman tasvir unsurunun yoğunluk taşıdığı görülür.

c- A ş k t a M u t s u z l u k:

Aşk konusuna tahsis edilmiş mensûr şiirlerin büyük bir çoğunluğu, aşkta aranılan mutluluğu bulamama, aşkta hüsrana uğrama temini ele alır. Demek ki büyük arzu ve istiyakla başvuru bu teselli kaynağı da istenileni verememiştir. Yazar bunun acısıyla kıvrılır, ağlar, hatta ölmek ister. Aşkta hüsrana uğramanın sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Ölüm, terkedilme, düşmüş bir kadını sevmek, tereddüt, hatta vuslatta mutsuzluk bulma.

Aslında çok istedikleri, onsuz yaşayamayacaklarına inandıkları halde aşktaki bu mutsuzluk, Servet-i Fünûn neslinin hayat ve hadiseler karşısında almış oldukları tavırdan kaynaklanmaktadır. Daha doğrusu onların bedbin ruhlarını tatmin edecek, ızdıraplarını dindirecek bir şey yoktur. Çünkü derin bir ruh boşluğu içinde yüzmektedirler.

Şimdi, daha çok aşkta mutsuzluk temini işleyen mensûr şiirleri görelim.

Halit Ziya, "T a h a t t u r", "Y â d-ı H a z î n", "S a r ı G ü l" ve "İ s t i ğ r â k" isimli mensûr şiirlerinde aynı duyguyu ifade eder: Ölen sevgilinin ardından duyulan derin acı ve ızdırap. Onunla geçirilmiş mutlu günleri hatırlamanın verdiği burukluklar.

Bunlardan "T a h a t t u r"da yazar, karanlık bir gecede, sevgiliyi kaybetmesine sebep olan o kış gecesini hatırlar. O gece bu ziyalara bedel kar yağmaktadır. Sevgili, üzerinden pelerini atınca beyaz elbisesi, karlarla rekabet edecek kadar beyaz omuzlarıyla "arz-ı endâm" eder. Fakat bu mutluluk "ebedî bir felâket" getirir.

İşte bugün sevgilinin tebessümlerini semanın yıldızların görür gibi olur. Bulutların ötesinde vücudunun titreyişini hissederek. Kanlı gözyaşlarını buhar halinde sevgiliye arzederken, sevgili de tebessümlerini ziya şeklinde göndermektedir.

"Y â d-ı H a z î n"de ise, mehtaplı güzel bir gecedan sonra, sanki melekler âlemine uçan sevgiliyi, yine aynı nitelik-

li bir gecede hatırlar. Gözleri, semada onun gözlerini hatırlatan bir "ziya-yı necm" arar.

"S a r ı G ü l" isimli mensûrede ölen sevgiliyi hatırlatan sarı güllerdir. Beraber oldukları bir günde sevgili elindeki gülün yapraklarını birer birer koparır. Fakat son yaprakla birlikte ağlamaya başlar. İki sevgilinin gözyaşları birbirine karışır. Bugün yazar hâlâ ağlamaktadır. Onu hatırlattığı için de sarı gülleri sevmez. "O zamandan beri sarı gülleri görmesini arzu etmem. Çünkü en kıymetlisini mezara gömdüm."

"İ s t i ğ r a k" adlı kalem tecrübesinde Halit Ziya'ya kaybettiği sevgilinin mezarında ağlarken görürüz. Yine başbaşa geçirilmiş mutlu dakikalar, sanki bu acı sonu hissetmiş gibi birbirine karışan gözyaşları hatırlanır.

Büyük ölçüde hikâye türü sınırları içinde mütâlaa edilebilecek olan "M ü t e v e r r i m"de Halit Ziya, bir gencin acı sonunu konu edinir.

Büyük bir gayretle çalışarak tıbbiyeyi bitiren genç, "tabip" olmaktan mutludur. Fakat onun asıl mutluluğu, tabip olma şartına bağlanan nişanlısının vuslatına erecek olmasıdır. Ancak sevgili bir başkasıyla evlenmiştir. Bu "haber-i ciğer-endûz" ile gözlerindeki ümit ışığı sönen genç tabip için artık yaşamının bir manası kalmamıştır. "Kendisini ızdırâbât-ı hayatiyeden halâs edecek olan mevti takdîs" etmektedir. Zaten veremli olan genç, kısa zamanda bu acıya dayanamayarak ölür.

Mehmet Rauf, düşmüş bir kadını sevmiş, fakat bu sevginin karşılığını bulamamış olmanın ızdırabını "O K a d ı n a" adlı mensûresinde haykırır. Bu kadın düşmüş olduğu durumdan hiç azap duymadan, "lâkayd ve havafî" bir şuhlukla eski sevdalarından bahseder. Yazar onun bu halinden büyük azaplar çeker. Hiç olmazsa bu düşüşün "gayr-i iradî" olmasını, bundan vicdan azabı duymasını ister. Onu temiz ve saf iken bulamamış olmasına hayıflanır. Böyle bir kadını tanımış ve sevmiş olduğundan kendinden nefret eder. Nazik ruhunda öyle bir derin yara açılmıştır ki "iyi olmak için ebediyet kifayet" etmeyecektir.

Aynı yazar, yine terk edilmişliğin acısını "F i r k e t e" adlı metninde kaleme alır. Yazarı bu duygulara sürükleyen o ka-

dından geriye kalan tek şey durumundaki "firkete"dir. Beraber oldukları zamanlar, ondan bir yadigar istediğinde "Demek aklı-na ayrılmak geliyor!" diye sitem eden sevgili, dönmek üzere yazarı terk eder. Geriye yatağında bulunmuş olan bu firkete kalmıştır. Ancak o kadının yazara bıraktığı asıl yadigar, "ve-fasız sevdalar arasında cerihalar toplayan" kalbinde açtığı yaralardır.

"S a m î m î T e ' e s s ü r l e r - 5 " de Hüseyin Cahit ' i mutsuz kılan "kıskançlık" duygusudur. Yazar, "beyaz geceler" dediği "leyâl-i garâm" iştiyakı içindedir. Kalbinin gerçekleşeceğine bir türlü inanmadığı bu vuslat gecesi yavaş yavaş yaklaşıyor. Fakat yazarın ruhu bu gecede de mutluluğa ulaşamaz. Çünkü:

".. dehşetli, dikenli korkunç bir kıskançlık, bu sebepsiz tavırda, en hüsn-i niyetle söylenmiş sözde burûdetler, adem-i muhabbetler bulan hâin, menfûr kıskançlık onu kendine mahkûm etmiştir." (H.Cahit, Samî-mî Te'essürler-5, s.258)

Saffeti Ziya da "M a h k û m K a l b l e r " de terk edilmişliğin derin ızdırabını inler gibidir. Teşrîn-i Sâni'nin "mağmûm, kasvet-engîz" günlerinden birinde sevgili yazarı terk eder. Vapur, onu gönlünden "çatır çatır koparırcasına" alıp götürmüştür. "Â-teşîn" ve "demirden bir el" kalbini söküp almıştır. Hiçbir şey yapamamanın aczi içindeki yazar, "kapanası gözleriyle onun gidişini seyretmek, hicran acısını yudum yudum tatmak mecburiyetinde kalmıştır. Saatlerce bir taşın üzerinde giden gemiyi seyreden Saffeti Ziya, karanlıkla beraber başlayan yağmur damlalarıyla ağlamaya başlar. "Ağladım ... Ve elan, bütün gün, mütemâdiyen ağlıyorum..."

Uşaklıgil, "H a y a l - i G i r y â n " isimli uzun ve hâtıra türünü hatırlatan mensûr şiirinde, yıllar önceke bir olayı ve bugün bunun uyandırdığı acıları, pişmanlıkları kaleme alır.

Daha on altı yaşında iken, bahçelerinde oynayan çocuklar arasından on üç yaşlarındaki bir kıza ilgi duyar. Her haliyle diğerlerinden farklı olan bu kız yazarın dikkatini çeker. Her şeyde başarılıdır. Yazar ilgi daymasına rağmen onu kıskanır, hatta gizli bir kin besler. İster ki bir hatasını bulup kinini yü-

züne vurabilsin. Ama o hep başarılı ve kusursuzdur. Nihayet bir gün beklediği fırsat gerçekleşir. Çocuklardan biri ağaca çarpmış, kan içinde kalmıştır. Bunu fırsat bilen yazar, olayı sanki o kız yapmış gibi bağırır. Bu davranış karşısında üzülen kız ağlayarak kaçıp gider.

İşte bu hâtıranın üzerinden yıllar geçmiştir. Fakat mesut olarak değil; "zehr-âlûd cerihalar açarak", "boşa çıkmış aşklar", "tehî kalmış emeller", "hep netice-i hasretle bitmiş hül-yalar"la geçip gitmiştir. Kısacası yazar şimdi "bî-baht geçmiş bir şebâbın mâtem-engîz şiirlerinden bahseden" yazıları karşısında yapayalnız ağlarken, o kızı sevmemiş olduğuna hayıflanır.

Mehmet Rauf da "Y e m i n-i V e f a" adlı mensûresinde buna benzer bir hatıranın burukluğuyla ağlamak ister. Yazar, ilk aşk ve vefa yeminini ettiği "şimdi mâzî, pek uzak bir mâzî olmuş bir Mayıs sabahı"nı hatırlar. Temiz ve güzel bir kıza, kalbinin en samimi lisanıyla "ayrılırsam ölüyorum!" demiştir. Ama zamanın geçmesiyle bu yeminini unutmuştur. Şimdi, hiçbir kadının sevmeyişi samimî bir aşkla sevmiş olan o genç kıza hatırlar. "Ve onun nigâh-ı mecrûh-ı serzenişî huzurunda ağlamak" ister.

Aynı yazar, "H a y a l i n"de kendisini terkeden kadının hayaliyle avunmaya çalışır. Bunun için metnin hareket noktası sevgilinin hayali olur. Birkaç ay beraber oldukları bir kadın bir gün bırakıp gitmiş, veda ederken de hiç unutmayacağını söylemiştir. Fakat günler geçmesine, zihnini yormasına rağmen onun hayalini yakalayamaz. Sonra sir an olur ki, o kadın hayal ufkunu doldurur. Acaba hayalini yakaladığı zamanlar onun yazarı düşündüğü zamanlar mıdır? Mehmet Rauf o zaman, "Eğer öyle ise ayrılırken verdiğin vaadlere rağmen beni ne kadar, ne kadar az düşünüyorsun.ey güzel kadın." diye hayıflanır.

"B e n i S e v m e m i ş e" isimli kalem tecrübesinde Mehmet Rauf, sevdiği kadının hararetsizliğinden, soğukluğundan şikayet eder. Son gecenin sarhoşluğundan uyanan yazar bunu fark edince üzülür. Çünkü sevdiği kadının her şeyiyle kendisinin olmasını ister.

"Ben hatta beni delice sevenlerin lerzişleriyle bî-tâb-ı safa iken bile bunların kâmilin, münhasıran, e-

bediyyen benim olmayacaklarını, benden evvel sevdiklerini, benden sonra seveceklerini, ve hatta ben olmasa idim şimdi bile seveceklerini düşünerek zehirleni"rim. (M.Rauf, Beni sevmemiş, s.279)

Böyle bir anlayış yazarı mutsuz eder ve o kadından kaçar.

Mehmet Rauf'un dikkate şayan olan mutsuzluk sebeplerinden birini "S î n e-i G a r â m"da buluruz. Dudakları sevgilinin dudaklarında olmasına rağmen, bir gün ayrılacaklarını, birbirlerine yabancı kalabileceklerini düşünerek üzülür. Halbuki o güne kadar, onun için hayatın yegâne gayesi, emellerinin tek hedefi kadınlar olmuştur.

"O uzun, o elîm, o yalnız leyâl-i şebâbımda benim için bütün maksad-ı kâinât, bütün hedef-i âmâl hep kadınlar, hep siz idiniz, hep sen idin; kadınsız yaşamak nasıl, nasıl mümkün olur diye sızlanırdım." (M.Rauf, Sîne-i Garâm, s.280)

Bugün özlediği vuslata kavuşan yazar, vuslatta da elem bulur. Artık böyle bir halet-i ruhiye içine yuvarlanan Mehmet Rauf için tek bir "tek bir hülya-yı saadet" kalmıştır: Ölüm. Görüldüğü gibi, Servet-i Fünûn yazarlarını aşktaki vuslattda teselli edemiyor. Çünkü son derece "marîz" bir ruha sahiptirler. Hâricî âlemdaki hadiselerin şu veya bu şekilde olması, onların bedbinliklerinde, şikayetlerinde bir bahaneden öteye bir değer taşımaz.

Hüseyin Suad'ı "V^â l i d e m i n D i z i n d e" isimli mensûr şiirinde, eşinin kaybindan dolayı ağlarken buluruz. Yazar "acı bir ziyaretin acı hâtıralarıyla eve gelmiş"tir. Bir zamanlar mutluluk dolu olan bu ev, bu odalar, şimdi bomboş ve soğuktur. Çocukluğundan beri böyle anlarda tek teselli kaynağı olan annesinin yanına inmek, onun "mihribân" dizlerinde ruhunun elemelerini avutmak ister. Bu isteği, üç yıl önceki evlilik müjdesini tedâî ettirir. İşte bu mutluluk perisi uçup gitmiştir. "...zer-rât-ı vücudum, makhûr ve perîşân, o kadar sızlıyor... o kadar sızlıyor ki..."

"S e k t e-i B a h a r"da Ali Nusret, kendi ruh haliyle tabiat arasında bir bağ kurar. Bu benzerlik duygularını ifade etmenin güzel bir vesilesini teşkil eder.

Baharın tabiata bahşettiği güzellikler tam kemâle ereceği bir zamanda ortaya çıkan "merhametsiz, insafsız, müstehzî" bir rüzgâr fırtınaya dönüşerek her şeyi yok eder. Bütün tabiat sanki bir "derd-i hafî" içinde imiş gibi perişandır.

Yazarın ruhu da aynı durumdadır. Çünkü sevgiliyle olan saâdetlerine insafsız bir fırtına son vermiştir. Hem de ebedî olarak. Bir gün tabiat, baharın güzelliklerine tekrar kavuşacaktır. Fakat onların kırık kalpleri için bir daha mesut olma ihtimali kalmamıştır. Bunun için tabiatın tekrar güzelliklerine kavuşmasına tahammül edemez.

"Es ey bâd-ı tâkat-şiken! Kalb-i harabımla istihza eden bu mehâsin-i mâ^cmûreyi tahrîb için bütün kuvvetinle vezzân ol! Devam et, ey fırtına!" (A.Nusret, Sekte-i Bahar, s.294)

Ahmet Hikmet, sevgilinin vurdumduymazlığı karşısındaki sitemi kadar, acı çekerek ölmek istediğini "İ s t i y o r u m k i" adlı kalem tecrübesinde anlatmaya çalışır. Yazar, "pervane gibi, gölge gibi" gece gündüz hep sevgilinin yanında olmasına rağmen onun "nîm-lahza" bile olsa dikkatini çekememiş, iltifatlarına nâil olamamıştır. İşte bunu için acı çekerek ölmek ister. Fakat sevgili bunu bilmeyecektir.

"İsterim ki ne benim yaşadığımdan, senin için yaşadığımdan, seni severek yaşadığımdan... Ne benim öldüğümünden, senin için öldüğümünden, seni severek öldüğümünden haberin olmasın." (A.Hikmet, İstiyorum ki, s.295)

"D ü ş ü n ü y o r u m"da Seffeti Ziya'yı, terkedilmişliğin acısı içinde ölmek isterken buluruz. Sevddiği kadın dört sene önce onu terketmiştir. Yazar, hiçbir kadının yerini tutamayacağı bu kadını düşünür. Bu esnada, her şeyiyle onu hatırlatan küçük çocuğunu görür.

"... oracıkta bu mini mini çocuk nazarımın büse-i esîr-i masûmiyeti altında artık ölmek ... Seni seve seve, hasretini çeke çeke, iltifatlarını düşüne düşünene ölmek istedim. Ah ey mukaddes kadın, ey nûr-ı dîde, ey beni sevdiğim!" (S.Ziya, Düşünüyorum, s.300)

Mehmet Rauf'un "S a ç l a r ı n" adlı mensûresi, daha önce üzerinde durduğumuz "Firkete"ye benzer. Burada yazarı terkeden sevgili, en çok sevdiği bir zamanda saçlarını kesip hatıra olarak vermiştir. İşte bu saçlar, hep sevgiliyi, onunla geçirilen mutlu zamanları hatırlatır. Bu hatırlamalar yazarın hayatını bütünüyle zehirler. Sonunda yazar, "Bana bunu vereceğine niçin o zamanki kalbini, niçin o kalbi, o seven, beni seven kalbi niçin vermedin?" diye sitemde bulunur.

Mehmet Rauf, kadınlarda aradığı sadakati, şefkati ve vefayı bulamayınca onların "Ç i ç e k l e r G i b i" olmasını ister. Küçük yaşta annesini kaybeden yazar, onun sıcaklığını kadınlarda aramış, ama her aşk tecrübesinden derin yaralar alarak çıkmıştır. Bunun için kadınlardan nefret eder olmuştur.

"Ah çiçekler gibi olsalardı... Onları da çiçekler gibi sevseydik; kalbimizi çiçe ler gibi rabtetmeden cezbetselerdi. Birçiçek râyihası, rengi, şuhluğuyla ruhumuza nasıl mest lerzeler, nasıl mahmur emeller verirse, bir çiçek bütün güzelliğiyle, bütün gençliğiyle bizi nasıl meftun ve müştak bırakırsa kadınlara karşı iştियakımız da böyle olsaydı; böyle sade bir iştiyak, rabitasız, vefa ve ebediyet emellerinden âzâde bir iştiyak..." (M.Rauf, Çiçekler Gibi, s.307)

"A ş k t a n S o n r a" isimli metinde de, terk edilmişliğin acısı içinde kıvrılırken, ölümü sığınmak isterken görürüz Mehmet Rauf'u. Onu bu derece bedbinleştiren olay, en son sevgilisinden ayrılmış olmasıdır. Burada yazarın aşk anlayışının bir yönünü daha buluruz: Buluşmadan, uzaktan sevmek, vuslatı ayrılık kabul etmek. "Denilebilir ki ben asıl telâkîden evvel se-verim, ve telâkî benim için müfarakattır."

"E b e d i y y e n S e n, E b e d i y y e n" isimli mensûr şiirde ise bir türlü bulamadığı gerçek sevgilinin bekleyişi içindedir. Kim ve nasıl olduğunu, ne zaman geleceğini bilmediği bu ideal sevgilinin gelmeyişi Mehmet Rauf'u ölüm duygusuna sürükler.

Gözleri için sevilmiş kadının hayaliyle avunma temî
"S e n i n G ö z l e r i n" adlı metinde ele alınır. Yazarın

gözlerinin önünde zaman zaman birçok "rüyalı çehreler" uçuşur. Bunların hepsinden bir çehre teşekkül eder. Bu, eski bir sevgilinin çehresidir, ama bir eksikliği vardır: Çehrenin ruhu olan gözler. Sonunda Mehmet Rauf şu soruyu sorar: "Acaba ben seni gözlerin için mi sevmiştim?"

"S o n M e k t u p" isimli bir hayli uzun kalem tecrübesinde Mehmet Rauf, yine terkedilmenin ızdırabiyle yanar. Bu defa, üç aydan beri sevdiği evli bir kadından ayrılmak zorundadır. Kocasının haber aldığı söyleyen kadın ilişkisini kestiği gibi, mektuplarını da geri istemektedir. Çaresizlikler içinde kalan yazar son mektubunu yazmakta, diğerleri gibi onun da aşkını oynayacak haline getirmiş olmasından şikayet etmektedir.

Celâl Sâhir'in "H i k â y e-i K a l b"indeki mutsuzluğu sevgilinin terketmesinden değil, kendi mizacından kaynaklanmaktadır. Gerçekten seven bir kadına rağmen yazar mutsuzdur. Çünkü onun kalbi o kadar "teşne-i azab", o kadar "hasta"dır ki kendi saadetiyle bedbahttır. Bu hal, hissî bir adam olmasından, herkesin derdiyle dertlenmesinden kaynaklanır. Sanırım burada Servet-i Fünûn neslinin bu kadar bedbin, hayata karşı bu kadar karamsar olmalarının önemli bir sebebini bulabiliriz. Celâl Sâhir'inde belirttiği gibi bu nesil azap çekmekten, ızdırıp çeker görünmekten zevk alırlar. Hatta bir noktaya kadar "marîz" ve "hasta" bir ruha sahiptirler.

Sevgililerini "S a r ı, E f l a t u n, S i y a h" renkleriyle sombolize eden Celâl Sâhir, aynı ismi taşıyan mensûr şiirinde bir gün bu sevginin bitebileceğinden duyduğu endişiyi anlatır.

"Fakat her şeye bir son, her beyaz hayata bir siyah memât, her tatlı mukârenete bir acı hicrân, her tulu^ca bir gurub mevûd olduğunu düşünmemek mümkün olsaydı ne olurdu?.." (C.Sâhir, Sarı, Eflatun, Siyah, s.398)

"G ö z l e r i n B i r S e m a k i" isimli metinde Mehmet Rauf, âşık olduğu kadının kendini sevip sevmediğini anlamamanın tedirginliğini dile getirir. Çünkü sevgilinin gözleri, dudakları, her hali bütün buluttur.

"Ah görsem..." diyorum, "Bu gözlerin güneşini gör-

sem de lazım gelirse hatta ölsem..." diyordum; beni sevdiğini, hiç olmazsa sevmek istediğini görsem, bilsem ki beni istiyorsun," (M.Rauf, Gözlerin Bir Sema ki, s.399)

Bütün isteklerine rağmen bu arzusunu gerçekleştiremez.

"L â n e -i T e l â k î"de ise sevgiliyle buluşamamanın şikayeti vardır. Herkes buluşmak, başbaşa aşklarını birbirine anlatmak, hatta günlerce beraber olmak imkanına sahip oldukları halde, onlar bundan mahrumdurlar. Onların tek bir buluşma imkânları vardır. O da sevgilinin gözleridir. "Lakin bizim lâne-i telâkîmiz, işte senin gözlerin..."

Şuh bir kadının elinde aşkının oyuncak olmasına tahammül edemeyen Mehmet Rauf, "E ğ e r Ş û h İ s e n" isimli mensûresinden ondan kaçır. Çünkü onun aşk anlayışı farklıdır. Bir nazarla başlar, ancak ölümle biter.

"S u k û t" adlı metinde Mehmet Rauf'u farklı bir aşk anlayışı içinde buluruz. Eylül romanındaki Suad-Necip aşkıyla buradaki aşk anlayışı arasında büyük bir benzerlik vardır.

Yazar metne bir itiraf cümlesiyle başlar. "Ah sefil, nihayet itiraf etmek, evet, nihayet her şeyi söylemek mi lazım gelecek?" Onun itiraf etmek mecburiyetinde kaldığı şey, mutluluğu vuslatta değil, sevgilinin uzak olmasında bulmuş olmasıdır.

"..beni ne kadar yaklaştırdınsa o kadar uzaklandığımı gördüm; ve bugün ki artık benimsin, bugün aramızda bir uçurum var gibi geliyor." (M.Rauf, Sukût, s.406) Demek ki Mehmet Rauf uzaktan sevmekte, vuslat aşkını büyümesini bozmaktadır.

"Ben senin esrârını, zılâlini, müşkülâtını, aşkının şübhelerini, zulmetlerini, ateşlerini, seviyordum. Ben senin benim olmayışını, benim olmak üzere oluşunu, benim olmayışını, müfârakatının elemelerini, dargınlıklarının acılarını, dikenlerini, ... seviyordum; ... bugün ki işte her şeyi bıraktın, benim oldun: Bunlar hep yine yetişilmez elemeler, yetişmek için fedâ-yı can edilecek emeller oldu..." (M.Rauf, Sukût, s.406)

"B i r M ü s â m e r e d e n S o n r a"da ise, yalnız başına deniz kenarında bulunduğu bir gece yıldızlarda sevgilinin hayalini arar. Bu sevgili "sade bir tasâdüf-i nazarla" sevilmiştir. Belki bu nazar da Mehmet Rauf'a değildir.

Kıskançlık teminin işlendiği "A d a V a p u r u n d a" isimli metinde hikâye unsuru ağırlık taşır. Çünkü vaka ve bu vakayı tahkiye etme düşüncesi önceliklidir. Olayları seyredip bize aktaran yazarın şahsî duygularını katması, metnin hikâye türünün sınırlarının dışına taşmasına, mensûr şiir türüne girmesine sebep olmaktadır.

Ada vapurunda olan Mehmet Rauf, iki kadın, iki erkekten meydana gelen gurubun davranışlarını seyretmektedir. Sivri sakallı bir Frengin, bunlardan soluk benizli genç kadınla ilgilenmesi kadının davranışlarını, tavırlarını büsbütün değiştirir. Önce pek aldırmayan kocası, zamanla kıskançlık duyguları içinde kıvranmaya başlar. Yazar bu kıskanç kocayı haklı bulur. Çünkü kendisi gibi o da sevmektedir. Kadınların bu duyguyu anlayamamalarına üzülür.

Bu konuyla ilgili son metin Hakkı'nın "G e c e l e r"i'dir. Yazar, uzun, karanlık gecelerde yalnızlık içinde, kendini bir yıl önce terk eden sevgilinin hayaliyle başbaşa kalır. Bütün mutlulukları bir bir hatırlayarak tekrar yaşar. Ama bir zaman sonra sevgilinin hayali koyboluverir.

"Artık sükût, hep sükût... Ben başımı eller arasına alarak beynimin uğultularını dinlerken gördüğüm o geçmiş leyâl-i sevdadan bu siyah gecelere katre katre yaşlar dökülür..." (Hakkı, Geceler, s.436)

"Aşk" ana başlığ altında üzerinde durduğumuz mensûr şiirler, toplam 175 metnin içinde büyük bir çoğunluk teşkil etmektedir. İçinde yaşadığı dünyayı beğenmeyen, cemiyetle kaynaşamayan, onun değerler manzumesini paylaşamayan yazar, bedbin ruhunu aşkın büyüklü dünyasında avutmak ister. Belki aşk aradığı gönül huzurunu verebilecektir. Onun için hep sevme ve sevilme arzusu içindedir. Bu yönüyle aşk, onlar için bir nevi kaçıştır. Fakat burada aradıkları ve ümit ettikleri ruh huzurunu bulmala-

b- Sevgili tarafından terkedilme (devam)	e- Mutluluğun biteceğini düşünme	h- Sevgide te- reddüt
Senin Gözlerin	Sîne-i Garâm	Gözlerin Bir
Son Mektup	Sarı, Eflatun, Siyah	Sema ki
Düşünüyorum	f- Kıskançlık	i- Sevgilinin
Saçların	Samîî Te'essürler-5	anlayıssız- lığı
Hayalin	g- Buluşamama	İstiyorum ki
Geceler	Lâne-i Telâkî	
d- Vuslatta mutsuzluk bulma		
Aşktan Sonra		
Sukût		

3- YALNIZLIK

Servet-i Fünûn edebiyatının dikkati çeken hususiyetlerinden biri "yalnızlık" duygusudur. Önceki bölümlerde ortaya koymaya çalıştığımız gibi, hayata bedbin bir ruhla bakan, dünyayı zindan olarak telakkî eden, aşkı aradığı mutluluğu bulamayarak bedbaht olan bir insanın yalnızlık duygusunun kahredici ağılarına düşmesi kaçınılmazdır. Her şeyden önce bu nesil, içinde yaşadığı toplumla kaynaşmamış, onun değerler manzumesine ayak uyduramamıştır. Onlar hayata ve topluma büyük ölçüde "fildişi kule"den bakmışlardır. Namık Kemal ve nesli cemiyet meselelerini kendilerine proplem edinmişlerdir. En büyük istekleri de cemiyeti peşine takarak yeni ufuklara götürebilmektir. Bu yönüyle onlar birer cemiyet mistiğidir.

Yalnızlık duygusu komple bir duygudur. Yani bu duygunun bir öncesi olduğu gibi, sonrası da söz konusudur. Servet-i Fünûn'cularda bu duyguyu doğuran bedbinlik duygusudur. Tabii ki bunun tersini söylemek de mümkündür. Kısaca söylemek gerekirse bedbinlik, yalnızlık, kaçış, intihar ve ölüm arzusu gibi duygular tamamlar mahiyettedir. Çünkü bunlardan biri diğerini davet eder. Metinlerde bunu açıkça görürüz.

Konumuz olan mensûr şiirlerde yalnızlık duygusu iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Çoğu zaman sanatkâr yalnızlıktan hoş-

lanır. İnsanlardan, kalabalıklardan uzak olmak ister. Bundan da haz duyar. Bu husus, yazarın toplumla kaynaşamadığının açık bir delili olmalıdır. Kaçış temi bu noktadan itibaren başlamış olur. Metinlerin büyük bir ekseriyetinde, duygularını terennüm eden yazar yalnızdır. Bazen de sevgilisiyle başbaşıdır. Şehirden, insanlardan uzak olmak isterler. Deniz kenarı, orman, تنها bir yol veya kapalı bir mekan en çok tercih edilen yerlerdir.

Bazı metinlerde bu tür yalnızlığın yazarı mutlu etmediği görülür. Çünkü bu defa gerçek yalnızlığını, kimsesizliğini daha derinden duymağa başlar. O zaman da yalnızlık duygusu azap verici bir hal alır. Sanatkâr onca kalabalıklar içinde, seven bir gömül, bir dost, bir arkadaş bulamamanın yalnızlığı ve kimsesizliğini yaşar. Zaten bedbin olan ruh daha da ağır bir hüzne gömülür.

Halit Ziya "F ı r t ı n a" isimli mensûr şiirinde ormanda tabiatla başbaşa bulunmaktan zevk duyduğu gibi, "G u r u b" da, yine yalnız başına tabiatla bulunmaktan mutluluk hisseder.

"K i m s e s i z l i k l e r i m" adlı kalem tecrübesinde ise Mehmet Rauf, aynı şekildeki yalnızlığından zevk alır. Ancak onunki Halit Ziya'dan biraz daha farklı bir yalnızlıktır. O kalabalıklar içinde yalnızdır. Bu yalnızlığın getirdiği melâle rağmen yine de onda bir haz bulduğunu söyler.

"Kendimi bu sevenlerin, sevilenlerin arasında, anasız, babasız, hatta bir refîkasız, beni seven bir refîkasız, hiçbir kimsesiz bulmaktan vahşi zevkler duyarım." (M. Rauf, Kimsesizliklerim, s.285)

"İ n f i â l"de yalnızlığını unutmak, hatta kendini unutmak için kalabalıklardan, şehirden kaçır. Çünkü kalabalıklar hep yalnızlığını hatırlatır. Özellikle akşamları bu duygu ezici bir hal alır. Zaman olur "geceler" şâir-i sefîli gibi "Ah ey yalnızlık" diye kıvrılır. Yazarımız kaçmakla bu ezici duygudan kurtulabilir mi? Elbette ki hayır. O yine yalnız, yine kimsesizdir. Çünkü o "yalnız kalan ve ebediyen yalnız kalmağa mahkûm olan" bir insandır.

Yine yalnızlığın hüznüyle kıvranan Mehmet Rauf, "N i s a n G e c e s i", "B ü l b ü l e K a r ş ı" ve "N i s a n

S a b a h ı" adlı birbirinin devamı olan üç mensûr şiirinde, herkesin yuvasına çekildiği gecenin geç saatlerinde elemeleriyle başbaşadır. Baharın ilk bûlbülü ona eşlik eder, ama ruhları arasında tezat vardır.

Daha önceki bölümlerde üzerinde durduğumuz Geceler, Ağ-larım, Giry-e-i Tabiat, Esef, Akşam Tefekkürleri, Halûk'un Göz-ri gibi birçok metinde de yazarlarımız yalnızdırlar. Hatta on-ların aşka büyük bir iştihakla koşmalarındaki sebeplerden birini, içinde bulundukları bu yalnızlıktan kurtulma arzusunda ara-mak yanlış olmaz.

4- KAÇIŞ

Edebiyat-ı Cedîde topluluğunun bâriz hususiyetlerinden biri de "kaçış" teminin eserlerinde sık rastlanmasıdır. Çünkü on-lar, içinde yaşadıkları dünyada, biricik teselli kaynağı olarak gördükleri aşkı aradıklarını bulamamış yalnız insanlardır. Ha-yat hep sıkıntı ve ızdıraptan ibarettir. Mutlu olmak için çır-pınmak, mücadele etmek boşunadır. İşte bu bedbinlik ve karam-sarlık onları kaçısa zorlar. Kaçış duygusun bu kadar yoğun ol-masında şahsiyet ve karakterleri kadar, devrin sosyal ve siya-sî şartlarının da tesiri olduğu söylenebilir. Onlar için İstan-bul, boğucu havasıyla yaşanılması mümkün olmayan bir diyardır. Hatta bu kaçış düşüncesini fiilî plânda da gerçekleştirme teşeb-büsünde bulunurlar.

Servet-i Fünûn'cular önce Yeni Zelanda'ya kaçma hayaline kapılırlar. Ancak, bu işin masraflarını karşılayacak olan Esat Paşa çiftliğini satamayınca, bu tatlı hayal gerçekleşmez. Hüseyin Cahit, "Zengin Olsam" isimli mensûresinde bu teşebbüsü "mür-de bir emel" olarak niteler. Bunu adı geçen metinde şu cümley-le ifade eder: "... mürde bir emelin hâtıra-i giryanına makber olan Yeni Zelanda'lara bir nigâh-ı tahassür yolladık." Daha sonra Hüseyin Kazım'ın Manisa'nın Sarıçam Köyü'ndeki çiftliği-ne yerleşmeyi plânlarlar. Bu defa da Tefvik Fikretin anlaşıl-mayan bir sebeple vaz geçmesi yüzünden bu iş tahakkuk etmez.

Kaçış duygusu maddî plânda gerçekleştirilemeyince hayal plânına aktarılmıştır. Bu hususu, biraz sonraki mensûr şiirler-de açıkça göreceğiz. Bedbinlik, kaçış ve yalnızlık duygularının

temelinde sanatkârın içinde yaşadığı toplumla uyuşmama, onun değerler dünyasına iştirak edememe hususlarının asıl faktör olduğu kanaatindeyiz.

Bu dünyadan, bu hayattan nefret eden Halit Ziya, "B i r H a y a l" adlı kalem tecrübesinde "ulvî âlemlere" kaçmak ister. Uşaklıgil, metne bir hayal tasvirıyla başlar. "vücudu meşşâk-ı hayatın taht-ı tazyikinde" ezilmiş gibi "hazîn, sâkit" bir hayal geçmektedir. Bu hayalin yüzünde "bir eser-i tahassür", dudaklarında "hazîn bir tarz-ı teressüm", gözlerinde "muzlîm nurlar" vardır. Bu gözler gördüğü manzaradan memnun olmadığı gibi, "ulvî âlemlere hasretkeş"tir.

Kısacası bu heyûlâ "arzdan müteneffir, semâvâta mütehas-sir bir heyûlâ-yı beşer"dir. "âvâze-i hây u hü-yı âlemden" kaçmaktadır. Metnin son cümlesi bu hayalin yazarın kendisi olduğunu ortaya kor. "Ey hayal-i hazîn! Sen ben mi idin?".

Yine Uşaklıgil'in olan "Mâzî" isimli mensûresinde değişik bir kaçış tarzı buluruz. Bu defaki kaçış maziye, mâzinin mesut hâtıralarınadır. Buna sebep, halin kederleri, elemeleri ve sıkıntılarıdır. Yazar için mâzi, "neşvelere, handelere cilvegâh bir semâ-yı ruh-perver",..."feza-yı saâdet", "medâr-ı teselli"dir. İşte bunun için Halit Ziya sık sık "meftûniyet-i âşıkâne ile mâzîye pervâz eder." Metnini şu cümle ile tamamlar:

"Bence hâtıra-i mâzîyem o derece kıymetdâr, o rütbe tesliyet-âmîzdir ki hayat-ı mâzîyemi tahayyül hayat-ı hâzırama medâr-ı devam olur." (H.Ziya, Mâzî, s.159)

"F ı r t ı n a" adlı mensûr şiirde ise tabiata kaçış söz konusudur. Gerçi kaçış temi net olarak verilmez. Ancak Halit Ziya, bu fırtına içinde ormanda yalnız başına bulunmaktan büyük zevk duyar.

"Lakin hayalim bu manzar-ı dehşet-engîzde garîb bir letâfet, bu cehennemî ziyâlarda şâirâne bir nûrâniyet, bu mahûf sadalarda rûhânî bir silsile-i nağamât hissediyordu. ... kalbim garîb bir lezzet ile mâlî idi." (H.Ziya, Fırtına, s.171)

"G u r u b"da da aynı nitelikli bir kaçış görüyoruz. Ya-

zar yalnız başına sahilde gurubu seyretmektedir. Şehrin ve insanların gürültülerinden uzak, tabiatla başbaşa olmaktan mesuttur.

"Kendimi şehrin âvâze-i hây u hüyundan berî, arzan insanlarından hâlî bir mevki^cinde bulunmaktan ruh-per-ver, câvidânî bir saâdet hissediyorum." (H.Ziya, Gurub, s.174)

Aynı yazar, "Z ü h r e y e" ve "S e y y â r-ı F e z â" adlı mensûr şiirlerinde de kaçış duygusu içindedir.

Mehtaplı bir gece Zühre'yi seyretmekte olan Uşaklıgil hayallere dalar. Harikulade bir gücün kendini Zühre'nin bilinmezlikler dünyasına atacağına düşünür.

"Seyyâr-ı Feza", sanki bir önceki metnin devamı gibidir. Bir genç fezanın sonsuzlukları içinde uçmakta, varlıkları seyretmektedir. Bu gencin yazarın kendisi olduğunda şüphe yoktur.

"Ş â i r" adlı metinde tasvir edilen şâ ir de bu dünyada mutlu değildir. Onun gözleri başka bir "semâ-yı ulvîye nâzır, başka cihanlara müstağrak"tır.

Mehmet Rauf, "B e n i m O l s a y d ı n"da sevgilisiyle, insanlardan uzak yerlere gitmek, tabiata kaçmak ister.Ancak bu kaçış sevdiği kadının onun olması şartına bağlıdır.Eğer bu istek gerçekleşmiş olsa, "uzak, bu insanlardan pek uzak bir yere" gidecek, tabiatla, denizle başbaşa kalacaklar. Orada, ormanın derinliklerinde inleyen "mütehevvir rüzgâr", dalgalarla döğünen "medhûş deniz", şimşeklerle gürleyen "haşin yıldırım"ın sesi olacaktır. "Sade ikimiz, unutmuş, unutulmuş, her türlü kayıttan âzâde iki mevcut gibi yaşırdık."

"Z e n g i n O l s a m" isimli mensûr şiirdeki Hüseyin Cahit'in kaçışı da şartlıdır. Bu şart zengin olmaktır. Bunun gerçekleştiğini farzeden yazarın muhayyilesi hakikatin, aklın bağlarından kurtularak "bir âlem-i nev'inin âfâk-ı müzehhebesinde uçuşa " başlar. Önce sevdikleriyle beraber bir yatla Adalar Denizi, İtalya sahilleri, Bahr-ı Muhit, Amerika, Japonya, Çin,Hind denizlerini dolaşır. Daha sonra kara seyahatıyla Venedik, Alp Dağları, İsveç gölleri, Norveç kıyıları, Afrika çöllerini dolaşır. Bu arada bir zamanlar gerçekten kaçmak istedikleri Yeni Zelanda'yı hatırlamadan da edemez. "... mürde bir emelin hâtıra-i

giryânına makber olan Yeni Zelanda'lara bir nigâh-ı tahassür yolladık." Sonunda sevgilisiyle beraber Burgaz Adası'nın تنها bir köşesinde yaşamak ister.

"... bütün dağdağa-i cihandan uzakta, birbirimize daha sokularak, herkes tarafından unutulmuş, beşeriye-tin bütün felaketlerini, cerihalarını unutmış yaşıyoruz." (H.Cahit, Zengin Olsam, s.429)

Fakat vicdanının sesi yazarı gerçeklere çeker ve buna izin vermez.

"A k ş a m T e f e k k ü r l e r i"nde de aynı şekilde, sevgilisiyle insanlardan uzak bir yerde yaşamak ister.

Kaçış teminin en yoğun bir şekilde hâkim olduğu mensûr şiirlerden biri de Mehmet Rauf'un "H i ç B i r Y e r"idir.Bu kaçışın sebebi hayattan nefret ve aşırı bedbinliktir. Yazar öyle bir yer ister ki, orada hayata, beşere, tabiata âit hiçbir şey bulunmasın. Hatta sevgili bile olmasın.

"Bir yer, ah bir yer olsun; öyle bir yer istiyorum ki orada hiçbir şey olmasın, hiçbir şey, hayatı, tabiatı teşkil eden şeylerden hiçbirisi olmasın; ... Hiçbir şey kalmasın. ... bu hayata, bu beşere, bu dünyaya, bu mevcûdâta dâir hiçbir şey kalmasın." (M.Rauf, Hiç Bir Yer, s.295)

Böyle bir yer var mıdır? Yazar bunun varlığı veya yokluğunu düşünmez. Böyle bir yeri hayal etmek bile ona "istirahât-ı ruh", huzur-ı vicdan" verir. Mehmet Rauf'un bu "ulvî hayal"i bize yokluğu, nirvanayı düşündürür.

Aynı nitelikli bir kaçış ve kaçış yeri "M e h t â p" adlı mensûrede de söz konusudur. Sahilde aşırı bir bedbinlik içinde olan Mehmet Rauf'u, bu mehtaplı gecenin güzelliği bile mesut edemez.

"Ah bana bu ketûm mehtap dokunuyor, sırf nur ve cevherden mehtaplar istiyorum; yahut, yok, zulmetler olsun, hiçbir nigâh-ı ziya ile titrememiş bâkir, saf zulmetler olsun, hiçbir enîn-i beşerle sızlamamış ezelî sükûnetler olsun, gideyim, enîn-i âmâlimi orada inleyeyim, mürd u zâd ümidlerimi oraya gömeyim" (M.Rauf, Mehtâp, s.301)

İbrahim Cehdi ise ölümüyle kaçmak ister. Mezarının "vel-vele-i hayat ve ma^cîşetin yetişemeyeceği bir yere", Keşiş Dağı'nın en yükseğine yapılmasını arzular. Öyle ki oraya hiçbir beşer yetişemeyecektir.

Bir hayli uzun olan "İ n f i â l" adlı kalem tecrübesinde Mehmet Rauf'u kaçış duygusunu fiilî plânda gerçekleştirmiş olarak görürüz. Yazarı böyle bir davranışa sürükleyen sebep, yalnızlığın getirdiği aşırı bedbinlik duygusudur.

Yazar işte bu ruh hali ile şehirden ve insanlardan kaçarak bir arkadaşının yazlık köşküne sığınır.

"İşte şehirden kaçtım, uzaklara, mümkün olduğu kadar bu insanlardan uzaklara gidip orada yalnızlığımı unutmak, kendimi unutmak için buralara kaçtım; bana yalnızlığımı ihtar edecek bir kimseye, bir şeye rast gelmemek için, yalnızlık içinde yalnızlığımı anlamamak için kaçtım; zîra orada, şehirde beni o kalabalıklar, o insanlar öldürüyordu." (M.Rauf, İnfiâl, s.344)

Yazarımız kaçmakla her şeyi halledebilmiş, yalnızlığından kurtulabilmiş midir? Hayır. Hatta yalnızlığının, bedbinliğinin, ızdıraplarının daha da arttığını görmüştür. Çünkü o öyle bir ruha sahiptir ki; "dünyada hiçbir şeye kâni olmamağa, hiçbir şeyle memnun olmamağa mahkûm"dur.

Aynı yazar, "E ğ e r Ş ũ h İ s e n" metninde, aşkını oyuncak haline getirmek isteyen şûh bir kadından kaçar. "B ü l e K a r ş ı"da ise içkinin vereceği sarhoşluk âlemine sığınır.

Fâik Âli, "N i r v a n a" isimli mensûr şiirinde, kaçış temini yoğun bir şekilde ele aldığı gibi, yeni bir kaçış yeri keşfeder: Nirvana. Bu metinle Mehmet Rauf'un "Hiç Bir Yer" adlı metni arasında bir benzerlik kurmak mümkündür.

Yazar mensûresine, nirvananın insanlığın ortaya koyduğu felsefî hakikatlerin en yükseği olduğu, tarifiyle başlar.

"Nirvana, ... işte bidâyet-i insaniyetten beri gelip geçen ve nihâyet-i kâinâta kadar gelecek olan ukûl-ı muazzamanın tabâyi^c-i eşyadan istinbât ettiği

ve edeceği hakâyık-ı felsefîyenin en yükseği." (F.Âlî, Nirvana, s.328)

"Yokluklar, ebedî yokluklar, nâ-mütenâhî yokluklar." olan nirvana ihtiyacını duymayan, hissetmeyen hayatı da hissetmemiş demektir. Çünkü nirvana hayatın sıkıntılarına, güçlüklerine karşı vâcadedilmiş mutlak bir sığınaktır.

Yazara nirvananın yokluklarını özleten, mutlu bir liman haline getiren sebep nedir? "Oh, gideyim, bu ümitsiz emellerden, müstezhî emellerden, yalancı muhabbetlerden, fânî tesellilerden uzak, o yokluklarda var olayım. Hayır, varlıklar içinde var olduğum gibi yokluklar içinde de yok olayım." Demek ki Fâik Âlî'yi bu hayata bağlayan hiçbir bağ kalmamıştır. İşte bunun için nirvanayı özler.

Buraya kadar üzerinde durduğumuz mensûr şiirlerde görüldüğü gibi, Servet-i Fünûn yazarlarının güçlü bir kaçış duygusu içinde oldukları açıktır. Bazı metinlerde söylenmese de, bu kaçışın hemen hemen tek sebebi içinde yaşanılan dünyadan ve onun getirmiş olduğu hayat şartlarından memnun olmama, hatta nefret etme duygusudur. Böyle bir ruh hali içinde bulunan insanın -gerçekleşsin veya gerçekleşmesin- kaçışa yönelmesi tabîî bir sonuçtur.

Aşağıda bu temayı işleyen mensûr şiirleri, kaçış sebepleri ve yerlerini topluca vermeye çalıştık.

Mensûr şiir	Kaçış sebebi	Kaçma yeri
Bir Hayal	Hayatın meşakkatlerinden	Muhayyel bir âlem
Mehtâp	Elemlerden, yalnızlıktan	" " "
Hiç Bir Yer	Hayattan Nefret, bedbinlik	" " "
Şâir		" " "
Fırtına		Tabiat
Gurub	Kalabalıklardan	"
Benim Olsay-		"
dın		
Mâzî	Halin sıkıntılarından	Mâzideki hâtıralara
Zühre'ye		Zühre'nin bilinmezlikleri âlemine.
Seyyâr-ı Feza		Fezanın bilinmezlikler âlemine.

Zengin Olsam		Dünyanın çeşitli yerlerine ve Burgaz Adası'na.
Akşam Tefek-kürleri	Hayatın sıkıntılarından	İnsanlardan uzak bir yere.
İnfîâl	Yalnızlıktan, kalabalıklardan	Tenha ve sakin bir köşke.
Bülbüle Karşı	Yalnızlıktan	İçkinin vereceği sarhoşluk âlemine.
Eğer Şûh İsen	Düşmüş bir kadının lâ-kayıtlığından	
Nirvana	Hayatın sıkıntılarından	Nirvanaya.
Benim Mezarım	" "	Keşiş Dağı'na.

5- İNTİHAR

Hayatta, dünya güzelliklerinde ve aşkı aradığını bulamayan, mesut olamayan Servet-i Fünûn'cular, kaçış temasını daha da geliştirerek intihar fikr-i sabiti etrafında dolanmaya başlarlar. Bedbinlik, yalnızlık ve kaçış duyguları, intihar arzusuna âdeta zemin hazırlar. Mademki sanatkâr muzdarip ruhunun acılarını dindirecek bir vasıta ve çıkış yolu bulamıyor, o zaman bu insan için son çare intihar olacaktır.

Bu arada Servet-i Fünûn edebî topluluğundan Mehmet Rauf, hayatında bilfiil intihar etmeye kalkışır. Son anda yetişen arkadaşları tarafından kurtarılır. Tefik Fikret de zaman zaman bu duygunun tesirinde kalmıştır. Halit Ziya, Kırk Yıl isimli hatıralarında şöyle bir olay nakleder. Karanlık bir gece T.Fikret, ve M.Rauf'la birlikte kayıkla Kanlıca'dan Hisar'a dönmektedirler. Birdenbire yanlarında beliriveren bir geminin tesiriyle Fikret şunları söyler: "Ah! ... ne olurdu, bizi çığneyip ezmiş, batırıp boğmuş olsaydı. Şu dakika her şey silinmiş olurdu, dünya bize, biz dünyaya karşı... Ne o, ne de biz hiç kaybetmiş olmazdık." (1) Çünkü "Muzdarip insanlar kendilerini bu ızdıraptan kurtaracak şeyler tasavvur ederler. Gerçek bir vakıa olan ızdırap kendini giderecek bir hayal doğurur. Her insan, ızdıraplarına ve mizacına göre bir telafî çaresi bulur." (2)

1- Halit Ziya Uşaklıgil, Kırk Yıl, İst., 1969, s.552.

2- Mehmet Kaplan, Şiir Tehlilleri I, İst., 1978, s.21.

Bu bölümdeki mensûr şiirlerinde dışında, "ölüm" bahsinde ele alacağımızı bazı metinlerdeki ölüm duygusu da intihara girer. Beklediği sevgiliyi bulamayan veya hicran ızdırabıyla inleyen sanatkâr ölmek ister. Hayatın dayanılmaz ağırlığı karşısında bütün ümitlerini kaybeden yazar kurtuluşu ölümden bulur. İşte bunlar da birer intihar duygusudur.

Halit Ziya, "B i r İ n t i h a r-ı M ü k e r r e r" isimli mensûresinde sevgiliden intikam almak için intihar etmek ister.

"Ölseydim, feryat ederek, kanlar saçarak ölseydim. Ölseydim, mazlûm, makhûr olarak ölseydim. Fakat zâlimâne, kâhırâne dirilseydim!..." (H.Ziya, Bir İntihar-ı Mükerrer, s.149)

Çünkü sevgili "hissiyât-ı me'yûsâneden" başka bir şeye "cılvegâh" olmayan kalbinin yalvarışlarını duymamıştır. Fakat Uşaklıgil'in bu isteğine dinî bir endişe karşı kor. "Evet, Rab-bim, senden muhâlif-i hikmet bir şeyin sudûru mümkün olsa idi de buna müsaaden olsaydı. ... Onu öldürür, tekrar intihar ederdim."

Hüseyin Cahit, "S a m î m î T e ' e s s ü r l e r-3"de gayet açık bir şekilde intihar duygusu içindedir.

"Bazen Rauf'la dertleşir de bütün âlâm-ı hayata tatlı bir mükafat olmak üzere ölümden uzak bir tasavvibi, mütehassirâne konuşur, bunun verebileceği lezzetin tahayyülüyle müstağrâk kalırdık." (H.Cahit, Samîmî Te'essürler-3, s.254)

Onları böyle bir intihar duygusuna sürükleyen sebep; hayatın meşakkatlerinin, sıkıntılarının, acılarının dayanılmazlığı, bunun doğurduğu bedbinliktir. İntihar etmekle kırık kalplerine yeni bir "vesile-i ihtizâz" vermeyi düşünürler. İntihar, sadık bir dost gibi kollarını uzatan denizde veya tabancanın soğuk namlasını şakağa dayamakla gerçekleştirmeyi hayal ederler. Onlar için intihar, "... bu dünyada ne müyesser olmayacak bir nimettir.

6- ÖLÜM

İncelediğimiz mensûr şiirlerin önemli bir bölümünde ölüm vakası üzerinde durulduğuna şâhit oluyoruz. İnsanoğlunun bu kaçınılmaz kaderi karşısında her sanatkârın tavrı; aldığı ruhî terbiye, hayata bakış tarzı ve inançlarına göre şekil alır. Buraya kadar olan bölümlerde Servet-i Fünûn nesli için söylediklerimiz göz önünde bulundurulacak olursa, onların ölüm karşısındaki tavırlarını tahmin etmek zor olmayacaktır.

Genel tavır, ölümün kaçınılmazlığı karşısında duyulan ürperti ve isyandır. İnsan, bu acı gerçek karşısında âciz ve çaresizdir. Hayatın fâniliği, ölümün bir gün gelip bizi yakalayacağı gerçeği yazarı sık sık yakalar. Bunun için mezar karanlık bir çukurdur veya "muvahhiş kollarını açmış, memlûkunu âmâk-ı âğûşuna" davet eden "bir ejder"dir. Bu düşünce tarzı Servet-i Fünûn topluluğunun dinî inançlarını yansıtan önemli bir çizgi olmalıdır. "Doktorun Odasında, Mezardan Sonra, Üç Mezar, Ayna, Balıkçıları Seyrederken, Usanç Dakikaları, Hande-i Giryenâk" isimli mensûr şiirlerde ölümden duyulan ürperti, isyan ve insanın çaresizliğini buluruz.

Ölüm karşısındaki ikinci tavır, ölümün kurtuluş olduğu düşüncesidir. "Âlâm-ı Vuslat, Sîne-i Garâm, Aşkdan Sonra, Ebediyyen Sen, Ebediyyen, Sepelin ve Mevte" metinlerde bu düşünce işlenir. Ancak bu kurtuluş duygusu dinî bir endişeden kaynaklanmadığı gibi, tasavvufî de değildir. Bedbin, yalnız ve muzdarip bir insanın, ölümle bütün acılarının biteceğine inanmasının verdiği sığınma duygusudur. Diğer bir ifadeyle aşkta, dünya güzelliklerinde ve kaçışta aradığını bulamayan muzdarip ruhun son kaçış noktası olur ölüm. "Gel ey mevt ki zehrinle mest olayım." diyen yazar, kurtuluşu ölümden bulur ve onu "an-ı halâs" olarak niteler.

Çok az da olsa -özellikle Halit Ziya'da- ölüme veya ölümün sembolü olan mezara karşı müsbet bir yaklaşım bulmak mümkündür. Mezar "mehd-i ebediyet, atabe-i melekîyet"tir. "Fenânın müntehâsı, bekânın ibtidâsı"dır. Ruh orada "sersestâne, ahrârâne pervâz eder". Ölüm "hayatın hikmet-i yegânesi"dir. Hayat içinde ölüm, ölüm içinde hayat vardır. Zaten ölümlerle hayat müsavîdir. "Mezardan Sesler, Mezar, Leylaklar Açarken, Tünelde" men-

sûr şiirlerinde bu duygu geliştirilir.

Bu bölümdeki metinlerde de sanatkârın ferdîliği esastır. Buradan hareketle hadiselereyönelinir. Daha ziyade anne, kardeş ve çocuğunun ölümünden duyulan acılar terennüm edilir.

"H a n d e-i G i r y e n â k" adlı mensûresinde Halit Ziya, çocuklarını çok seven bir annenin onların ölümünden duyduğu büyük acıyı, bu hadise karşısındaki aczini kaleme alır.

Bu çocuklar "muhabbet-i mâzîyesinin son yadigârlarıdır. Bunun için, onları büyütmek, onlarla ilgilenmek kadının en büyük zevkidir. Nihayet oynayabilecek kadar büyümüşlerdir. Sebebi belirtilmeyen bir kaza sonucu kadın çocuklarını kaybedince donar kalır.

"Ağlamak, feryat etmek istedi; muktedir olamadı.

Vahşi bir tebessüm dudaklarını taklîs nev'inden açtı.

Bu tebessüm kanlı kanlı giryeler döküyordu." (H.Ziya, Hande-i Giryenâk, s.154)

Halit Ziya'nın "M e z a r" adlı metninde mezara, dolayısıyla ölüme müsbet bir yaklaşımını görürüz.

"Mezar mehd-i âbediyet, atabe-i melekiyettir." Orada gözler söner, kalp sükût eder, hayat son bulur. "Fakat mezar diğer bir hayatın mebd-i, diğer bir cihanın mukaddimesidir." Mezarda hüznler, hayaller son bulur. Mezar geniş bir semadır. Vücuda bağlı olan ruh orada "sersestâne, ahrârâne pervâz eder." Mezar, karanlığın derinliklerinde açılmış bir çukur, cesetin üç-beş taşla örtülmesinden vücut bulmuş bir tümsek değildir. "Mezar bir cihandır ki ulviyet, kutsiyet içinde pervâz eder."

Yazının ekseni olan mezar korkunç bir çukur olmaktan çıkmıştır. Bu metinle A.Hâmid'in makberi arasında önemli bir benzerlik vardır.

Daha önceki bölümlerde gördüğümüz "İ n s a n" isimli mensûr şiirinde Halit Ziya, tasavvufî bir anlayışla ölüme yaklaşır gibidir. Ölüm, ruhun dünya meşakkatlerinden kurtulduğu "an-ı halâs"ıdır. "Ezeliyetten gelir, ebediyete gider bir seyyâr." olan insan ölümle "melekût" âlemine gider. Metinde dinî bir vecdin olmadığını da hemen belirtelim.

Annesinin ölümünden duyduğu acıyı dile getiren "M e z a r

d a n S o n r a"da yukarıdaki mûsbet yaklaşımı bulamayız. Burada mezar, "muvahhiş kollarını açmış, mamlûkunu âmâk-ı âğûşuna davet"eden, tabutu bir ejder gibi yutan "âmâk-ı muzlîme" olarak görülür. Ölüm ise "hayatın hikmet-i yegânesi"dir.

Yazarın "hâkim bakış açısı ve anlatıcısı" tekniğini kullandığı bu mensûr şiirde "bir genç" dediği kişi kendisidir. Mezarın bütün bu soğukluğu onu ürpertir, annesini mezarın vahşi kollarına terketmek isyan ettirir. Fakat ölüm karşısında âcizdir. Sonunda oradan kaçarak gözyaşlarıyla başbaşa kalır.

Halit Ziya'nın asıl mezar, ölüm, ölüm sonrası, insanın fâniliği, hayatın sürekli bir inkılâp içinde olduğu fikir ve konularını geniş bir şekilde işlediği mensûr şiiri, 47 sayfalık bir metinden meydana gelen "M e z a r d a n S e s l e r" isimli eseridir. Annesini kaybetmenin mâtemi içinde kaleme alınan "Mezardan Sesler" için yazar şunları söyler: "Bir kaynağı kaybetmiş gibi oluyordum: Onun tesellisini ararken Mezardan Sesler yazılmış oldu. Bu küçük kitap ki pek basit fakat perişan ve ümitsiz bir gencin felsefesinden doğmuştur. İzmir'de ve İstanbul'da bana en sıcak sevgileri kazandıran bir eser oldu. ... Kırk yıldan fazla bir zaman oluyor ki onu tekrar görmedim, bilmem bugün tekrar görmeğe cesaret bulsam onda yirmi yaşımın bezgin heyecanlarını bulabilir miyim?" (1)

Uşaklıgil'in ifadesiyle "Ölümün beni kaplayan nefesinden doğan bu kitap"ta anlatılanları şu şekilde özetlemek mümkündür.

Eser, baharın yağmurlu, kasvetli günlerinin tasviriyle başlar. Yazar "Hüzne, gama meyyâl olan" tabiatıyla günlerden beri evin içinde, annesinin ölümünden duyduğu acılarıyla başbaşa-
dır. Yağmurun dinip, güneşin açmasıyla dışarı çıkmak ister. Seb-
bini bilemediği bir his onu mezarlığa götürür. Bu "ölüler ikâmet-
gâhı" "o kadar gam-âkîn, o kadar dehşet-âver"dir ki içeri girme-
ğe cesaret edemez. Fakat bu ürpertici korkuda bir tatlılık var-
dır. "Netice-i hîcî-i hayatın müthiş bir cilvegâhı" olarak gör-
düğü bu "mezaristan" son derece geniştir.

Sessizce mezarlar arasında dolaşmaya başlar. Bu derin ses-

1- Halit Ziya Uşaklıgil, Kırk Yıl, İst., 1969, s.231.

sizlikte ruha işleyen bir haşyet vardır. Tam bu esnada bir baykuş sesiyle irkilen yazar, niçin burada bulunduğu sorusuna cevap bulamaz. Kaçıp dışarı çıkmak ister, ama kapıyı bile göremez artık.

"Bir adım atmağa cesaret edemedim, şimdi bu mezarlar beni korkutmağa başlamıştı; zannediyor idim ki kabirler açılacak, etleri soyulmuş, kemikten kollar uzanarak beni tutacaklar... .. Önümde mezar, yanımda mezar, mezar, mezar, dâima mezar!.." (H.Ziya, Mezardan Sesler, s.200)

Kendini kaybeden uşaklıgil, bir mezarın üstüne düşer. Gözlerini kaldırdığında mezar taşında "bir sille-i te'dîb gibi" şu ibareyi görür: "Za'ir! Sen hiçsin!..." Ardından mezarın derinliklerinden gelen "tîz, müstehzî, müthiş bir kakkaha" işitir. O ses de aynı şeyleri tekrar eder. Artık tamamen kendini kaybeden yazar, mezardan gelen sesle tamamen sersemlemiştir.

Bu ses; insanın, kâinâtın büyüklüğü yanında bir hiç ve âciz, fânî, zavallı bir mahluk olduğunu haykırır. Bir gün gelecek varlığıyla öğündüğü her şeyi ölüm yok edecektir. Mezar:

"... derin bir karanlıktır, burası hayatında seni ürküten kurtların, haşerâtın me'vâsıdır; burası kurbanımı yavaş yavaş, kemire kemire çürüten, mahveden mezardır. Burada toprakların kuvve-i kazması, çiyanların dendân-ı bî-insafı ne hale koyacaklar bilir misin? Kemikler; çözülmüş, çürümüş etlerine karışmış iğrenç bir vücut!..." (H.Ziya, Mezardan Sesler, s.205)

Aslında insanın bütün vücudu, organları kendi mülkü değildir. Onları, insanoğlunun bir türlü anlayamadığı bir kudret sahibi bahşetmiştir. O kudretin karşısında "âciz, hakîr, zelîl bir mahluk"tur. Fakat beşeriyet bu aczini, zavallılığını unutmuş, kendine emanet olarak verilen güç ve kuvvî kötüye kullanmıştır. Medeniyet, teknik denilen şeylerle insan tabîî hayatı bozmuş, hâlâ sefâlet ve cinâyetler önlenememiştir.

Kâinatta, hayatta sürekli bir inkilâp vardır. Her şey fânîdir. Ancak bir şey "bâkî", yalnız bir şey "vücut-ı mutlak ile mevcut"tur.

Somunda mezardan gelen ses sükût eder. Yavaş yavaş kendine gelen yazar, bütün bu söylenenlerin tesiriyle hayata ve olaylara bambaşka bir gözle bakan bir insan olmuştur. Artık mezarın beşikten bir farkı yoktur. Hayat ve ölüm müsavîdir. Kâinatta sürekli bir değişim vardır.

Halit Ziya, bu uzun mensûr şiirini şu paragrafla tamamlar:

"Artık nazarımda bir mezarın bir beşikten farkı kalmamış idi. Hayat içinde memât, memât içinde hayat görüyordum.

Bilâ ihtiyar, kendi kendime bağırarak dedim ki:
"Hayat, memât; bunlar müsavîdir. Gayr-ı mahdût bir bekâ içinde fenânın taht-ı te'sirinde bir tebeddül var, o kadar!..." (Mezardan Sesler, s.215)

Görüldüğü gibi, Mezardan Sesler. Uşaklıgil'in ölüm ve mezar hakkındaki düşüncelerinin değişmesiyle son bulur. Başlangıçtaki mezarın korkunçluğu yanında, sonuçta beşikten bir farkı kalmamıştır. Ölüm ise bir "tebeddül"den başka bir şey değildir. Yazardaki bütün bu değişimleri sağlayan mezardan gelen sesin söyledikleridir. Zaten eser, bu sesin söyleyecekleri için yazılmış gibidir. Burada akla bir soru geliyor: Acaba bütün bunlar Halit Ziya'nın ölüm karşısında kendi kendini avutması mıdır? Çünkü meseleye yeterince dinî bir yaklaşım bulamıyoruz. Fakat ne olursa olsun, yazar kafasındaki "ölüm" sorusuna kendince bir çözüm bulmuştur.

Mehmet Rauf, hayatın çekilmez sıkıntılarına aşklarından doğan elemeler de eklenince ölmek ister. "Â l â m-ı V u s l a t" isimli metin, kelebeklerin kaçınılmaz sonucuyla başlar. Çiçekten çiçeğe uçuşan kelebek bir gülün kokusun emmek ister. Fakat bir diken onun kanatlarını yırtar, onu yaralar. İşte yazar da hayatın elemelerini unutturur diye sevgilinin vuslatına koşar. Ama mutluluk yerine "elîm, kakhâr, tedavi nâ-pezîr yaralar" alır. Bunda her şeyde bir elem bulmaya meyilli olan kalbinin rolü de vardır. Böylece o "bütün sürûrlardan, bütün saâdetlerden başka yaralar toplayarak yaşadıkça hayata karşı bir kin, o kadar mütehevvir, o kadar vahşi, o kadar müfteris bir kin hâsıl" eder.

Sonunda yaşamaktan da nefret eden Mehmet Rauf, her şeyi reddederrek ölmek ister.

"... eğer bana danışsalardı, bana deselerdi ki "Bütün sürûrlar, saâdetler, bütün tantanalar senindir, fakat yaşamak lâzımdır!" Bana bunu söyleselerdi, zevk ve vahşetle reddederdim; yaşamak için bu şeyleri te-per, "Beni rahat bırakın!" derdim." (M.Rauf, Âlâm-ı Vuslat, s.250)

Daha önceki "Aşkta Mutsuzluk" konusunda üzerinde durduğumuz "S î n e-i G a r â m"da Mehmet Rauf, vuslatta elem bulmaktaydı. Bir zamanlar "kadınsız yaşamak nasıl, nasıl mümkün olur." diyen yazar, bu defa elemsiz yaşamak nasıl, nasıl mümkün olur." diyerek sızlanır. Artık böyle bir ruha tek bir çıkar yol kalmıştır. Ölüm. İşte Mehmet Rauf'un "hülya-yı saâdetim" dediği şey: "Mev-tin sîne-i garâmında ilelebet unutulmuş garîk-ı hâb-ı nisyân kalmak!" Yazarımız bu defa "Ve ölüm olmasaydı mesut-ı aşkında böyle merâretler olan bu hayata nasıl tahammül ederdik." diye sızlanır.

Yine aynı yazar "A ş k t a n S o n r a" adlı kalem tecrübesinde, aşkta aradığı mutluluğu bulamayınca ölüme sığınmak ister. "Sen ah ey mevt, sen de mi sükût ediyorsun?"

"Ü ç M e e z a r"da ise, Mehmet Rauf'un kardeşinin ölümü karşısında acz ve çaresizlik içinde kıvranışını görürüz. Babası ve annesinden sonra biricik kardeşi de ölmek üzeredir. Fakat onun için yapabileceği hiçbir şey yoktur.

"Ve ben bir şey yapamıyordum, hiçbir şey yapamıyordum, onu bu hale getiren, inleterek böyle gaddarâne öldüren derde, bu hâin mevte hiçbir şey yapamıyordum; bu aczin elinde ezilmiş, haykırmak istiyordum." (M.Rauf, Üç Mezar, s.399)

Kardeşinin ölümünü görmemek için hastahaneden kaçarsa da ölüm haberinden kaçamaz.

Yine Rauf, "E b e d i y y e n S e n, E b e d i y y e n" isimli mensûr şiirinde beklediği sevgilinin gelmemesinden dola-yı; "S e p e l i n"de ise, derin bir bedbinlik duygusunun verdiği buhranla ölmek ister.

Hüseyin Cahit "D o k t o r u n O d a s ı n d a" isimli mensur şiirinde, beşeriye in ölüm karşısındaki acısını vurgular. Bu duyguyu daha iyi hissettirebilmek için, doktorun odasını mekan olarak seçer.

İki odalı olan bu muayenehânenin "küçük, kasvetli" birinci odası hastalarla doludur. Zaten "elîm bir durgunluk" hâkim olan odaya hastaların girip çıkmasıyla sanki "ye's ve hüzn", "fütûr ve gam" yağar. Her girip çıkan "neş'e-i hayatını zehirleyen musibetlerden bir kısmını" buraya bulaştırmaktadır.

Doktorun bulunduğu oda ise "daha mü'ellim" ve "gözyaşlarıyla meşbu^c"dur. Ölümün "mahûf kanatları" iğitmek mümkün değildir. Özellikle raftaki kafatası iskeleti "bütün tedavilerin, bütün emellerin hiçliğini sekînet-i müstehziyâne ile" haykırmaktadır.

Aynı yazar, ölümü hatırlamanın müsbet faydalarını "T ü n e l d e" adlı mensûrede ele alır. Hüseyin Cahit'in her tünelle girişinde hissettiği bir "fikir-i sabit"i vardır: Ölüm. Tünelde ilerledikçe, bu yapının çöküvereceğini düşünerek "ölümün nefha-i esrâr-engîzi"ni daha yakından duyar. Bu his korku uyandıracığına, ölümün sırlarını anlama merakını kamçılar. Bir an bunun gerçekleştiğini düşünerek, kendinin ve beşeriyetin hayatını bütün çıplaklığıyla görür.

İnsanlar heyecanlarının, ihtiraslarının, boş emellerinin peşinde koşmakta, şan, şöhrat ve süflî arzularının kurbanı olmaktadır. Kendinin ve beşeriyetin hayatını bir ölü tarafsızlığıyla yargılayan yazar, Beyoğlu'nda tünelden çıktığında hayatta daha ciddi ve yaşama sevgiyle sarılır. Sonunda yazısını şu temenni cümlesiyle tamamlar: "Ah şu hayr-kâr ölüm hakikati ile herkes hiç olmazsa ayda bir kere yüzyüze gelse idi. Ölümü düşünse değil hissetse idi."

"V â l i d e m i n F e l s e f e s i" metninde Fâik Âli, annesinin insan hayatının mahiyetini veciz bir şekilde ifade eden sözü, dolayısıyla ölüm konusu üzerinde durur.

Bir gün annesiyle mezarlık ziyaretinde beraberdirler. Yakınları birer birer ziyaret ederek dualar okurlar. "her hicranın bittiği telâkigâh-ı umumî", "âile-i uhrevî", "mağfiret-âbâd-

bekâ" söz guruplarını yazar mezarlık için kullanır. Bu ziyaret yazara insanlığın fâniliğini düşündürür. Bunu annesine açınca, cevabı şöyle olur: "Topraktan hâsıl, toprağa vâsıl." Bu veciz ve en doğru "hikmet-i ümmiyâne" karşısında yazar "ilm-i câhilânesini" daha iyi anlamıştır.

Hayatın kahredici meşakkatlerinden, ızdıraplarından dolayı bedbin ruh hali içinde bulunan Mehmet Rauf "M e v t e"de ölümüne sığınır.

"Fakat seni takdîs ediyorum ey mevt, çünkü beni bu hayattan, bu artık sürüklenmeyen, bu artık kahr ü ze-bun eden hayattan da sen kurtaracaksın!" (M.Rauf, Mevte, s.243)

"L e y l a k l a r A ç a r k e n" isimli kalem tecrübesinde ölümü güzelleştiren Ahmet Hikmet, bir bahar gününün güzellikleri içinde ölmek ister.

"Leylaklar açarken ve mor kokuları akşamın gölgele-rine bürünürken, Boğaziçi'nin sessiz bir kenarında, çırpıntısız, debdebesiz bir evciğin, temiz, تنها bir odasında ölmek isterim." (A.Hikmet, Leylaklar Açarken, s.434)

Rumeli Hisar'ının eteğindeki servilerin dibine defnedil-meyi arzulayan yazar, ölümü doğum kadar tabiî karşılar. Bu gü-zel ölüm arzusunda az da olsa hayatın meşakkatlerinden kurtulma arzusu vardır.

"Doğarken ağlamak, peki!... Fakat ye's içinde ölme-ği bî-lüzum görüyor ve neş'eli bir veda, hazîn bir visale tercih ediyorum. Onun için, oh! Onun için isti-yorum ki dağdağa-i hayata böyle pür-şevk ve şegâf bir hengame-i baharında, leylaklar açarken, cihan bana, ben cihana gülerek veda edeyim." (F.Âli, Leylaklar A-çarken, s.435)

"U s a n ç D a k i k a l a r ı"nda yavrusunu kaybeden bir babanın feryatlarını, isyanlarını görürüz. Hüseyin Cahit, çocuğunun mezarının bulunduğu bahçeden hareket ederek duygula-rını geliştirir. Tezat sanatının hâkim olduğu mensûrenin A.Hâ-mid'in Makber Mukaddimesi'nin tesirinde kalınarak yazıldığı a-çaktır. Ancak Mukaddimedeki metafizik düşünce, iman, inkar, ka-

der, ahiret, Allah fikirlerini burada bulamayız. Kanaatimizce Hüseyin Cahit Makber Mukaddimesinin kötü bir taklidini kaleme almıştır.

"Küçük bir bahçe; bir kenarı ezeliyetin zulmetleriyle öpüşürken öbür tarafı ebediyetin dumanlarında siliniyor; ... bu küçük bahçe, bu nâ-mütenâhî âlem, şimdi dümdüz. Ne bir tepe, ne bir hufre, Hep düz ... ilânihaye düz, düz değil: Çukur, hep çukur, nâ-mütenâhî çukur..."

"Hep boşluk; fakat bütün genç kızlarla, genç kadınlarla dolu. Genç kız değil, genç kadın değil: Hep iki kat, hep alîl, ah birer çocuk, yaşamadan büyümüş, büyümeden ihtiyarlamış, canlı, fakat ölü, sağlam fakat marîz birer mahluk..." (H.Cahit, Usanç Dakikaları, s.437)

Metnin sonunda yazar her şeyin yok olmasını ister. Fakat bunu kabul edemeyerek her şeyin düzelmesini ve yavrusunun tekrar hayata dönmesini arzular.

"B a l ı k ç ı l l a r ı S e y r e d e r k e n" adlı mensûresinde Hüseyin Cahit, ölümle hayatın veya hayatla ölümün iç-içe oluşu teması ele alınır.

Yazar bir akşam üzeri sahilde balıkçıları seyretmektedir. Bu on altı kişilik balıkçı gurubu bütün güçleriyle ağları asılmakta, hayat mücadelesi vermektedirler. Ağların sonuna gelindiğinde çok az balığın yakalanmış olması onları üzer. Ele geçenle yetinmenin kanaati içindeki balıkçılar, balıkları ayıklamaya, temizlemeye başladıklarında, sahili döven dalgaların sesine yeni bir çarpınma sesi karışır. "Bu hayat ile mevtin ebedî bir didinmesi, ebedî bir çarpınması"dır. Bu ezeli "kanûn-ı hilkat" karşısında "ölüm nefhalarının soğukluğunu ruhunun derinliklerinde hisseden yazar geriye döner. Demek bütün insanlar , bütün canlılar gibi, yazar da aynı akıbete uğramaktan kurtulamayacaktır. "Bütün insanlar gibi ben de ölecektim; bî-şüphe, muhakkak, ölecektim."

"A y n a"da ise, çocuğunu kaybeden bir baba yüreğinin acılarını, ölüm karşısındaki aczi dile getirilir. Günlerden beri yas içinde bulunan Hüseyin Cahit, o sabah baharın bütün güzellik-

leriyle mesut bir gün vaaddettiğini hisseder. Aynası bile "gen, yaşamaktan bahtiyar" bir tebessümle karşılar onu. Fakat bütün bu güzelliklerde bir hıyanet sezer. Aynaya tekrar baktığında onun gerçek yüzünü görür. "hakikati hiç saklamaz" denilen bu ayna da yalancıdır. O da bütün gerçekleri saklamıştır.

İntikam hırsıyla elini uzattığında biricik Hilkat'inin aksini görür. Mini mini mavi gözleriyle bu aynaya ilk defa ki bakışındaki ürkekliğini, tebessümünü görür gibi olur. Bunun üzerine aynanın örtüsünü kapatır, ki o hayal silinmesin. "Ah bu sahil olsa idi, şimdi toprak olan o sevgili gözler bir kerecik baksa idi."

Yalnızlık duygusunun doğurduğu bedbinlikle şehirden kaçan Mehmet Rauf, bunda aradığını bulamayınca ölmek ister. Baudelaire gibi "Gel ey mevt ki zehrinle mest olayım!" diye sızlanır.

B- S O S Y A L A K S A K L I K L A R

Servet-i Fünûn edebiyatının en bariz vasıflarından biri "Toplum için sanat" değil "Sanat için sanat" prensibinin hâkim oluşudur. Özellikle Namık Kemal ve neslinden onları ayıran temel hususiyet de budur. Edebiyat-ı Cedîde topluluğu, sanatta güzellik peşindedirler. "Bizce maksat, âsâr-ı kalemiyemizin güzelliğidir. Ne yapıyorsak eserlerimizi hedef-i sanat olan hüsn-i mücerrete yaklaştırmak için yapıyoruz. Fen, felsefe, ahlak... Bizce maksat değildir." (1) Bu nesil, sanatkârın vaiz olmadığı konusundaki hemfikirdir. Zaten eserlerinde kullanmış oldukları dil ve üslup da halka, topluma hitap etmekten çok uzaktır. Dilin sadeleşmesine karşıdır. "Bugün mesela Veli dayılar için, münhasıran onların anlayacağı gibi bir lisan-ı tahrir tasavvun edemiyorum. Zaten ümmiler için yazı yazan muharrir yoktur. Amalar için resim yapan musavvir olmadığı gibi..." (2)

Bu anlayışla yola çıkan bir edebî topluluktan, toplumun meselelerine çare arayan ve çare getiren bir edebiyat elbette ki

1- Cenab Şehabeddin, "Yeni Ta'cîrât", S.F.M., 3 Temmuz 1313, C.13, nr.331, s.290-292.

2- Tefvik Fikret, "Tasfiye-i Lisan", S.F.M., 25 Mart 1315 C.17, nr.422, s.87-91.

beklenemez. Servet-i Fünûn'cular bir nev'i "salon edebiyatı" yapmakla yetinmişlerdir. Bu yüzden en fazla tenkit edilen yön, toplumdan kopuklukları olmuştur. Gerçi bunun en önemli sebebi olarak devrin şartlarının müsait olmaması gösterilir. Ancak biz bundan çok daha fazla olarak kendi şahsiyet ve karakterlerinin rol oynadığı kanaatindeyiz. Çünkü bu edebî gurup içe dönük insanlardan müteşekkildir. Bu tip insanların, gördükleri zavallı hayat sahneleri karşısında merhamet hislerinin sevgiyle hareket etmeleri tabiidir. Bunun için de merhamet ve acıma sık başvuru alan temalar arasında yer alır.

Ayrıca -çok az olmak kaydıyla- bazı sosyal aksaklıkların dile getirildiği de vâkidir. Fakat çözüm yolunun arandığı veya gösterildiğini söylemek mümkün değildir. Hayatın çirkinlikleri veya ferdin aksayan yönleriyle mücadele edilmez. Onların bu aksaklıklar karşısındaki tavırları pasiftir.

1- ZAVALLILARA ACIMA

Biraz önce belirttiğimiz gibi, Servet-i Fünûn edebiyatının sosyal muhtevaya yaklaşan en önemli hususiyeti zavallılara merhamet etme, acıma temasıdır. Mensûr şiirlerden bazılarında bu konu ele alınır. Yazar hayat sahnelerini realist bir gözle tasvir eder. Ancak bu tasvirler bedbin bir ruhun kaleminden döküldüğünü her zaman açıkça ortaya kor. Bu tarz metinlerdeki hâkim duygu merhamet ve acımadır. Zaman zaman da sanatkârın duygularını ifade etmesinin bir vesilesi olur.

Aşkta ihanete uğramış veya erkeklerin süflî arzularına kurban ettiği düşmüş kadınlar, hayatın ezici şartlarında perişan olan insanlar, fakirler, zavallılar, hastalar, kimsesiz çocuklar en çok ele alınan ve acınan insan guruplarını meydana getirir.

Halit Ziya, düşmüş bir kadının tasvirini, duygularının tahlilini, dolayısıyla ona olan acıma duygusunu "H a y a t-ı F u h ş-â l u d" adlı mensûr şiirinde ortaya kor. Kadının bu halle düşmesinde cemiyeti suçlu bulur.

"Güzel... Fakat çirkâb içinde büyüyen bir çiçeği" ^{andırıan} bu kadının dudaklarında zaman zaman uçuşan tebessümler, zulmetlere boğulan nurlar kadar hazîndir. "cemiyet-i beşeriyenin kurban et-

tiği" bu kadın kederlerini düşünmemeye mahkum edildiği gibi, "Ağlamak, müteselli olmak imtiyazına (da) mâlik değil"dir. Çünkü insanlar bu hakkı elinden almışlar, süflî arzularının âleti haline getirmişlerdir.

Bazen niçin bu kadar bedbaht, zelil olduğunu, diğer insanların sahip oldukları haklara niye layık görülmediğini düşünür. Kendi rahat ve saâdetini feda ederek başkalarının mutluluğunu sağlamağa mecbur edilmiş olmasından dolayı hayattan ve cemiyetten nefret eder, kin duyar. Düşünür ki kendi kendisinin sahibi olma hakkı bile yoktur. Çünkü "hiçbir zaman olmaz ki bu acı hakikati ihtar edecek bir hodkâm bulunmasın..."

Mehmet Rauf, ilk mensûr şiiri olan ve üstadı Halit Ziya'ya ithaf ettiği "K e l e b e k"te, bir çocuğun keleşliği öldürsinden duyduğu üzüntüyü dile getirir.

Baharın güzellikleriyle beraber hayata kavuşan keleş, "âbgûn" kanatlarıyla çiçekten çiçeğe uçar. Onu gören çocuk yakalamak için koşar. İşte o zaman yazar, çocuğa "Bırak, bırak! Bak ben sana söylüyorum. O da tıpkı senin gibidir, o da pür-zevk yaşamak ister, bırak şu çiçeğe hiç konmadı... Bırak, bırak, oh bırak!" diye yalvarır. Fakat çocuk onu yakalamıştır.

"... güllerin yaprakları arasında bir toz ezilir, rakîk, zerrîn, râyihadâr, esîrî bir toz... Şimdi denilir ki keleş bir gubâr-ı rengîdir." (M.Rauf, Keleş s.220)

Ayvansaray'dan Eyüp Sultan'a kadarki 1896 yılı İstanbul'unun caddeleri, çarşıları, sokakları ve buralardaki insanların realist bir gözle tasvir edildiği "E y ü b Y o l u n d a" mensûr şiirinin son bölümü zavallıları acıma temine ayrılmıştır. Her şey bir gencin gözüyle ve "hâkim bakış açısı ve anlatıcısı" tarzıyla anlatılmıştır. Bu gencin, metnin yazarı olan Mehmet Rauf olduğunu tahmin etmek zor değildir.

Genç yangın yerine geldiğinde büyük bir kalabalığın orada toplandığını görür. Bu kalabalık "ihtiyar kadınlar", "alîl araplar", "taze dilenciler", tahta başaklı, ak sakallı ihtiyarlar, bütün elbisesi bir gömlektir ibaret küçük çocuklardan oluşur. Toplanmalarının sebebi et dağıtılacağındandır. Herkes da-

ha iyi bir yer kapabilmek için itişip kakışırken, et dağıtılma-ya başlar.

"... o zaman hiç beklemezken nâgehan böyle bir av bulan o bütün açlıkta kalmış me'yûslar yere düşen etlerin üzerine atıldılar, yüzü koyun yerde tepinerek, kakışarak uğraşıyorlardı." (M.Rauf, Eyüb Yolunda, s.240)

Bu sefâlet manzarası ve hayat mücadelesinden büyük bir ızdırıp duyan genç, görmemek istercesine oradan kaçar.

Büyük ölçüde hikâye türü içirde mütâlaa edebileceğimiz "G e l i r k e n" isimli kalem tecrübesinde Mehmet Rauf, bir işcinin sefaletini, zavallılığını farketmenin ezikliğini kaleme alır. Bu metinde yazar seyirci durumundadır.

Bir elinde ekmeği, diğer elinde yumurtası olduğu halde öğle yemeğini yemekte olan işçi, istasyonda trenleri, yolcuları seyretmektedir. Onun dış görünüşü şu cümlelerle tasvir edilir: "... kısa kalın boynu, geniş gövdesi, güneşle kavrulmuş çehresi, kireç tozlarıyla beyaz olmuş saçları, şişkin avurdu, kabarmış damarları, ... siyah gözleri, ... kireçli tozlu, çamurlu, kirler, lekeler, yamalar, başka renkte parçalarla mülemma esvapları..."

Hiçbir şeyden habersiz yemeğini yiyen bu adam, birdenbire üç kadınla yüzyüze gelince, özellikle birinin güzelliği karşısında donar kalır. Sefaletini, zavallılığını hiçbir zaman bu kadar derinden ve apaçık görmemiştir. "O hâlâ bakıyordu, sanki korkarak, hemen titreyerek, belki utanarak, pür-tehâşî, ezilmiş bir nazarla bakıyordu."

"S a ç l a r"da ise, aşkta ihanete uğradığını tahmin ettiği bir kadına acır. Yazar bir gün vapurda, "Ser-â-pâ siyahlara müstağrak uzun boylu bir kadın"la karşılaşır. Kalın peçesinden gözlerini ve yüzünü görmek mümkün değildir. 25-26 yaşlarında olduğunu tahmin ettiği bu kadına hayalinde bir "hayat-âşıkâne" vermeye çalışan Mehmet Rauf, saçlarında birkaç beyaz tel görünce bütün fikirlerini değiştirir. Bu kadın bir aşkın hicranını yaşamakta olmalıdır. Kim bilir ne büyük ümitlerle, emellerle sevmiştir. Erkeklerin vefasızlığı onu bu yaşta peri-

şan etmiş olmalıdır.

Zavallılara, fakirlere acıma konusunda en fazla mensûr şiir kaleme alan yazar Hüseyin Cahit'tir. Bunlardan biri olan "H a s t a Ç o c u k"ta imkansızlıklar yüzünden ölüme terk edilen hasta bir çocuğa duyduğu acıma hissini ele alır.

Bir Mayıs sabahı İstanbul'un pis, tozlu sokaklarında birinde hasta bir çocuk görür. "sapsarı çehresi", "süzülmüş, çekilmiş kara gözleri", "ezilmiş, kadîf olmuş vücudu" ile bu çocuk, güneşten sanki hayat dilenmektedir. Annesi, onu tedavi ettirememenin, temiz havalı sayfiyelere götürememinin çaresizliği içinde kıvranmaktadır. Yazar bu çocuğu daha birçok defalar görür, ama o hergün ölüme biraz daha yaklaşmaktadır. Bu manzardan derin bir üzüntü duyan yazar oradan kaçar gibi uzaklaşır. "Kalbimde, ruhumda bir nokta vardı ki ezilmişti. Ağlıyordum."

"B a y r a m S a b a h ı" adlı mensûresinde ise, "bâr-ı hayatın altında ezilmiş" dul bir kadının ölümü ve geride bıraktığı iki yetimine duyulan acıma ve merhamet vardır. Bayram sabahı namazdan eve dönmek üzere olan cemaata müezzin bu acı haberi verir. Kadın, senelerden beri bütün gücünü iki çocuğunun mutluluğu için harcamış, didinmiştir. Fakat sonunda hayatın ezici meşakkatlerine dayanamayarak ölüp gitmiştir. Kaybettikleri varlığın kıymetinden habersiz olan iki yetim annelerinin tabutu çevresinde oynamaktadırlar. Bir gün hayatın zorluklarıyla karşılaşınca kaybettiklerinin kıymetini anlayacaklardır, ama o zamanda iş işten geçmiş olacaktır.

Hüseyin Cahit, "A t e ş c i n i n O ğ l u" adlı kalem tecrübesinde, bu defa denize düşüp ölen ateşcinin oğlu, ateşci ve annesi için üzülür.

İskelede vapurun gelmesini bekleyen kayabalık bir yolcu gurubu, vapurun gecikmesi üzerine sabırsızlanırlar. Nihayet karşıdan görünen vapurun gelişinde bir farklılık vardır. Sonunda bunun sebebi anlaşılır. Ateşcinin 13-14 yaşlarındaki oğlu, denizden kova ile su çekerken düşüp boğulmuştur. Olayın nasıl olduğunu öğrenmek isteyen yolcular kamarota çeşitli sorular sorarlar. Babası ne yapmaktadır? Cehennemî ateşler karşısında rahat rahat ağlayabilmekte midir?

Akşam dönüşünde de aynı sorularla karşılaşan kamarot sonunda şu cevabı verir: " —Babasına ne? ... O iki kadeh attımı unuttur gider; asıl anası düşünsün."

Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe hikâyesindeki tahkiye tekniğiyle büyük benzerlik gösteren "F e n e r c i" isimli bir hayli uzun ve hikâye türü içinde mütâlaa edilebilecek metninde Mehmet Rauf, ihtiyar fenercinin genç karısının dramını konu edinir. Yazar vak'ayı karakol mülazımından öğrenir.

Bir gün ihtiyar mülazımla boğaziçinde dolaşmakta olan M. Rauf, karşıda küçük, fakat son derece güzel bir ev görür. Mülazım parça parça bu evin ve içindekilerin hikâyesini anlatmaya başlar.

Burada ihtiyar fenerci, genç ve güzel yeni karısı ve kızı Zeynep'le birlikte oturmaktadır. İlk karısından olan Zeynep nişanlıdır. Fakat düğün sürekli ertelenir. Çünkü genç karısı buraya geleliden beri hergün biraz daha sararıp solmaktadır. Bunun sebebi, Zeynep'in nişanlısına âşık olmasındandır. Genç kadın gönlünü bu ümitsiz aşka kaptırmıştır. Ziver eve geldiğinde onunla ilgilenir. Çeşitli bahanelerle düğünü geçiktirir. Ama daha fazla engelleyebilmesi mümkün değildir artık. Bunun için yataklara düşer. Belkide düğüne yetişmeden ölecektir.

Yazar, hikâyenin bundan sonrasını dinleyemez. O kadını düşünmekte, ona acımaktadır. "Seni düşünüyör, sana acıyordum, bîçare sefil!" Kim bilir konaklarda ne büyük emellerle büyüdün, ne ateşlerle yandın, ne uykusuz geceler geçirdin. Sonra da ihtiyar fenercinin karısı olmak... Her şeyin bittiğini düşündüğün bir anda bir emel çiçeklendi kalbinde. Fakat onun da neticesiz olduğunu, bir gün seni bırakıp gideceğini bile bile yeni bir aşka atıldın.

"İşte sen de artık ölüyorsun; fakat insanlar asıl mesut olana acıyorlar; senin kalbini, senin emellerini, kimse, anlıyor musun kimse, hatta o bile anlamıyor; ... Evet, bazen ölüm ne iyidir değil mi? Ölüm artık gelebilir değil mi?" (M. Rauf, Fenerci, s.326)

Hüseyin Cahit, "S ı c a k Ç o r b a" isimli mensûresinde düşmüş bir kadının sıcak bir çorbaya bile muhtaç oluşuna üzüldür. Bir akşam Çağaloğlu yokuşunu çıkmakta olan yazar, iki erkek,

bir polis, bir de düşmüş bir kadından oluşan gurubun konuşmalarına kulak misafiri olur. Hapse götürülmekte olan kadının bir tesellisi vardır: Devletin sıcak çorbası, rahat yatağı. Bunu duyan yazar üzülür.

"Zavallı kadın, bu kadar zillete tahammül ettiğin, bu kadar murdar hevesler için bâziçe olduğun halde bir sıcak çorbaya mütehasşir mi kalıyordun?" (H.Cahit, s.333)

"E z i k P a l a m u t"ta ise aynı yazar bu defa balıkçıların sefaletine üzülür. Saatler süren yorucu çalışmadan sonra balıklar temizlenmekte, ayıklanmaktadır. İhtayar balıkçının eline ezilmiş, parçalanmış bir palamut geçince yazar, köpeklerin bile yemesi şüpheli olan bu ezik palamutun atılacağını zanneder. Ama Yanılmıştır. Balıkçı yanındaki çocuğu çağırarak bunu eve götürmesini ister. Bu manzara Hüseyin Cahit'i yaralar. Demek bu kadar çalışmaya, didinmeye, tehlikelere rağmen balıkçının sağlam bir palamut yeme hakkı bile yoktur. Bu manzaradan "azab-ı vicdanî hissetmeden lokmasını yutmağa vicdanen hak kazanmış olanlar acaba kaç kişidir?"

Bürokrasinin kurbanı olan bir çocuğun acı hikâyesini "T e b d i l - i H a v a"da buluruz. Bir gün işlerini bitirip gitmek üzere olan yazarın gözüne "bir tebdil-i hava kâğıdı" ilişir. Bu; ibtidaî mektebi öğrencisi Basra'lı bir çocuğun raporudur. "Sillü'r-rie" hastalığına yakalanmış olduğu, hastalığın süratle ilerlediği, bunun için bir an önce memleketine tebdil-i havaya gönderilmesi lüzumundan bahsetmektedir. Ancak bir yağın "havaleler, derkenarlar, başka raporlar, tezkireler" derken iş geçikmiş, "harc-ı râh" mes'elesinde takılıp kalmıştır.

Yazar, bu işin süratle halledilmesi için uğraşmaya başlar. Kim bilir o çocuk hastahanenin soğuk duvarları arasında, hergün biraz daha sıklaşan ölüm öksürüklerinin kahrediciliği altında memleketine, sevdiklerine ne büyük hasretler duymaktadır?

Nihayet her şey tamamlanmıştır. Hüseyin Cahit bu işi bitirmiş olmaktan mutludur. Dairede gördüğü okul müstahdemine çocuğun durumunu sorar. İşlerinin tamamlandığını, artık memleketine gidebileceğini söyler. Başka biriyle konuşmakta olan müs-

taahdem, söz arasında şu yakıcı cevabı verir: "— Ha, dedi, onu bugün gömdük."

Mehmet Rauf, "M ü r e b b i y e" adlı kalem tecrübesinde bir Alman kadınına duyduğu acıma hissini işler. Bir arkadaşı geçici bir süre için çocuklarına mürebbiye tutmak ister. Bunun için gelmiş olan kadının geri çevrilmek korkusuyla yaptığı mücadele ve çarpınışlar yazarı üzer. Sıcak bir yuvadan uzak, başkalarının oyuncuğu olan bu kadının sefaleti, acıları, sönen ümitleri için ağlamak ister.

"Oh bî-çare hayat-ı şikeste, seni, seni düşünüyordum. ... bilmelisin ki kendini anlayan ve acıyan ve anlamakla, acımakla teselli bulan bir kalbin karşındadır." (M.Rauf, Mürebbiye, s.341)

Hüseyin Cahit, "K a y ı k ı"da fakirlere acıma duygusunun yanında hayat şartlarının acımasızlığı konusunu da vurgular

Yazar, yaşlı bir adamın kayığı ile Hisar'dan Kanlıca'ya geçmektedir. Dalgalara, akıntılara karşı kürek çeken ihtiyar yorularak elbisesini çıkarır, bir gömlekle kalır. Buruşuk ve "meşin gibi çehre"sinden akan terler harap vücudunun hararetinde kurumaktadır. Bütün bu mücadele "ufak bir ekmek parası" içindir. Karşısındaki ihtiyarın hayat mücadelesini seyreden yazar, onda yine de gıpta edilecek bir yön bulur: Sağlam dişleri. " —Baba, dedim, maşallah dişlerin pek sağlam..." Bu söz üzerine yüzü bir anafor gibi karışan ihtiyar kayıkçı, kendini yıllardan beri "muhataç ü zebûn, şu küreklere mahkum eden nasib-i hayatın rûy-i siyah-ı bî-insafına tükürür gibi" şu cevabı verir: "—Neyleyim, ... yiyecek bir şey bulamadıktan sonra!"

Hasta ruhlu karı-kocaya duyulan merhamet hissi "M ü l e v v e s" isimli mensûrede anlatılır. Bunlardan kadın iki yıl önce Paris'te bir gence iptila derecesinde tutulur. Reddedilmesine rağmen gencin peşini bir türlü bırakmaz. Kocasının bütün bu olup bitenlerden haberi vardır. Mehmet Rauf, "birçok kişinin bir çok seneler giymiş çıkarmış olduğu murdar bir karnaval elbisesi" bu kadından nefret eder, tiksindir. Hâlâ yaşayabilmesine, hayata bu gözlerle bakabilmesine şaşar.

Bir ara kadının yüzüne daha dikkatle baktığında, bu yüzde farklı bir halin olduğunu görür. Kocasını da ayırdır. Birden bu çehreleri daha önceden görmüş olduğunu düşünür. Hafızasını zorlayınca bunun Doktor Şarko'nun kitabında olduğunu hatırlar. Evet bunlar hasta iki ruhtur. Bunu farkedince onlara acır.

Bir hayli uzun olan "Z e h i r l e r i m"de Mehmet Rauf, kalabalıklar içindeki fakirlere, zavallılara olan duygularını tahlile çalışır. Fakirlere, zavallılara acırken, zenginlerden nefret eder.

Bir pazar günü gezmeye çıkan yazar, mesire yerlerindeki aşırı kalabalıklarla karşılaşır. Debdebeli arabalar içindeki hımefendiler, şık beyefendiler yanında sefaletleri, zavallılıkları içindeki fakirler de vardır. İşte bunlardan bir hizmetçi kadının hayat mücadelesindeki perişanlığı, fakir bir allenin kanbur çocuklarının herkesten saklamaya çalışmaları ve benzeri manzaralar yazarı zehirlemeye yeter. "Zaten hiçbir gün bilmem ki yalnız gezmeye çıktığım halde böyle zehirli şeyler düşünmemiş olayım."

"Herkes gibi benim de bir yalancı dostum var." cümlesiyle başlayan "Y a l a n c ı D o s t" isimli mensûr şiirinde M. Rauf, mesut görünmek için yalan söyleyen bir dostunun zavallılığına acır.

Herkeste görülen mesut olmak, bunu başaramayınca hiç olmazsa mesut görünmek iştiağı, yazarın bu dostunda "marîz-ı mübrem" derecesindedir. Çünkü o "mesut olmak için evvela hiç olmazsa mesut görünmek lazım"dır, inancındadır. Bunun için herkese, yalandan uydurduğu mesudiyet hikâyeleri anlatır ve inandırır. "Çünkü ondaki yalancılık âdeta bir sanat, fakat yalanı gayet nefis ve müntehâp, gayet musanna ve müstesna yapmak sanatı, yalan için yalan sanatı değil, mesut olmak sanatı..."

Bütün bu gayretlerine rağmen, bunların birer yalan olduğu gerçeğini kendi ruhunu itiraf ettiği dakikalar elbetteki vardır. İşte yazar, onun bu anlardaki zavallılığı, perişanlığı için acır, üzülür.

"... bütün yalan üzerine müesses olan bu saâdetlerin ne kadar acı, zehirli birer boşluk, birer hizmet

olduğunu, o sırf esabiyet-i mütemerraza olan ruhu ile inkar edemeyince, kim bilir ne kadar muzdarip ve macrûh kalır? İşte ne zaman bunu düşünsem, dostumu en mesut ve muvaffak zamanlarında bile bedbaht ve şâyân-ı merhamet bulurum." (M.Rauf, Yalancı Dost, s.443)

Hüseyin Cahit, "F a l c ı" ve "K ü ç ü k K ı z" isimli mensûr şiirlerinde hayat mücadelesi karşısındaki insanların zavallılığı, çaresizliği üzerinde durur.

"Bütün mukadderât-ı beşere, bütün serâir-i vücuda vâkıf" insan gurur ve vakarıyla, Süleymaniye Camiînin karşısındaki duvar dibine oturan falcılar, ekmek parası için müşteri beklerler. Onlar, önlerinden akıp giden insan seli arasından kendilerinin vereceği ümit ve teselliye muhtaç olan kalpleri bilirler. Müsterriler de söylenenleri gayet ciddi bir tavırla dinlerler.

Bir gün falcıları kaldırmak isteyen belediye zabıtasına "Anadolu'nun sevgili evlatlarından bir nefer" dokunmaması için ricada bulunur. Çavuşun, "sizi aldatıyor, paranızı alıyor" sözüne karşılık o nefer: "Ziyana yok hemşeri, ... paramızı alsın. Bize memleketten haber veriyor ya!" cevabını verir.

"Küçük Kız"da ise, tiyatrodaki akrobasi gösterileri yapan küçük bir kız söz konusudur. Bu çocuğun kıvranması, bükülmesi, yuvarlanması, didinmesi, boğuşması hep "bir lokma ekmek için"dir. Tiyatroyu dolduran seyirci kalabalığı da bununla eğlenmiş olur. Bu manzara Hüseyin Cahit'i fazlasıyla muzdarip eder. Onun bu halini gören arkadaşı, aslında bütün insanlığın hayat mücadelesi karşısında bu kızdan farklı olmadığı gerçeğini söyler.

Servet-i Fünûn edebî topluluğunun hayat ve hadiseler karşısında bedbin bir tavır aldıklarını daha önceki bölümlerde görmüştük. Ayrıca onlar, aşkta da aradığı mutluluğu bulamamış, yalnızlık içinde kıvranan muzdarip bir ruha sahiptiler. Sonunda kaçmak istemişler, ama hayatın gerçekleri buna izin vermemişti. Böyle olunca intihar ve ölüm duygusunda karar kalmışlardı. Bu özelliklere sahip bir edebî topluluğun sosyal hayat manzaralarını tasvir ettikleri kalem tecrübelerinin nasıl bir mahiyet arzedeceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Yukarıda tek tek üzerinde durduğumuz mensûr şiirlerde açıkça görüldüğü gibi, bu sosyal hayat tabloları, biraz önce çizdiğimiz sanatkârın ruh halinin güzel bir aynasıdır. Yani "Zavallılara Acıma" bölümündeki bütün mensûr şiirler, bu ruh haline uygun bir şekilde tezahür etmiştir. Tasvire önemli bir yer veren Servet-i Fünûn edebî topluluğu, hâricî âlemi ya realist bir gözle tasvir eder ya da hayal kurar. Bu mensûr şiirlerdeki realist tasvirler, sanatkârın ruhunun aksi olarak bedbin ve karamsardır. Ele alınan hayat manzaraları hep acı ve elem verici bir hususiyet arzeder. Metinler, hayat şartlarının eziciliği karşısındaki fakirler, zavallılar, sefiller, hasta ve yetim çocuklar, dul kadınlar, işçiler, fuhşa itilmiş veya aşkta ihanete uğramış kadınlar, falcılar, gurbetzedelerle doludur. Bunlara karşı acıma ve merhamet duygusu içinde olan yazar, cemiyet karşısında ise suçlayıcı bir tavır takınır. Fakat bu elem verici manzaralar karşısında sanatkâr aktif ve yapıcı bir rol almaz. Sadece acımakla, merhamet etmekle yetinir, hatta kaçır.

Bu bölümdeki mensûr şiirlerde yazarın "ben"inden çok, hâricî âlemin tasviri ağırlık taşır. Ancak bu tasvirin gerisindeki sanatkârın şahsiyeti her zaman hissedilir. Hatta Edebiyat-ı Cedîde sanatkârı, bu hayat sahnelerini kendi ruh halini aksettirdiği, uygun düştüğü için tercih etmiş gibidir.

Buradaki metinlerin dikkati çeken diğer bir hususiyeti, "hikâye türü"ne çok yakın olmalarıdır. Çünkü hemen hepsinde bir olayı "tahkiye" etme ön plândadır. Bunun dışında hikâyenin diğer unsurlarını da bulmak mümkündür. Yazar zaman zaman vak'anın içinde yer alırken, zaman zaman da dışında ve seyirci durumunda bulunur. Bazen "hâkim bakış açısı ve anlatıcısı" tarzından faydalanılarak metne vücut verilir.

2- SOSYAL AKSAKLIKLAR

Bazı mensûr şiirlerin, cemiyetin veya ferdin aksayan yönlerine yapılan tenkide ayrıldığı görülür. Bunlar; insanın yaratılış gayesini unutup süflî emeller peşinde koşması, savaşın çirkinliği ve vahşeti, medeniyetin tabîî hayatı bozup mutluluğu yok etmesi, dinin insanları birbirine düşman ettiği veya ümit ve teselli verdiği, insanların mücadele etmeksizin hayatın

zorluklarına boyun eğişleri, cemiyetteki sınıflaşma, devlet ricalinin dalkavukluğu ve sorumsuzluğu, gibi konulardır. Servet-i Fünûn'un genel bedbinliği burada da kendini hissettirir.

Halit Ziya, "C e n k" adlı mensûresinde bir savaşı tasvir eder. Açıkça söylenmese de savaşa karışı olduğu sezilir. Kendi içinde beş bölümden teşekkül edene metin savaş öncesi, savaş es-si ve sonrasını anlatır. İlk bölümde ordunun gelişi, savaşın başlaması üzerinde durulur. Akşam karanlığına rağmen savaş hâlâ devam etmektedir. Kurşun ve top sesleri arasında yaralıların iniltileri işitilmekte, bu kurşun ve ateş fırtınası karşısında insanlar "berk-i hazân" gibi dökülmektedir.

Dördüncü bölümde savaş bitmiştir. Ama insanlar dünyanın bu güzel yerini "bir mevtgâh-ı giryenâk haline" getirmişlerdir. "Her tarafta hûnîn bir kurban, her cihette bî-ruh bir ceset" görülmektedir. Sabah güneş bu güzel tabiat parçasının "hûn-âlûd, gam-âkîn" bulmaktan üzüntü duyar.

Daha önceki bölümlerde üzerinde durulan "D ü ş ü n ü y o r u m"da Halit Ziya, hayatı "bir tûfân-ı kuyûd" haline getiren medeniyeti tenkit eder. Eğer dünya ve içindeki insanlar ilk tabîî halinde kalmış olsalardı daha mutlu ve müreffeh olacaklardır. Ancak medeniyet denilen şey insanları sınıflara bölmüştür.

"Düşünüyorum da medeniyet olmasaydı saâdet olacaktı. Belki haksızım; lakin bu tarz-ı hayat, bu cemiyet beni hayattan teneffür ediyor." (H.Ziya, Düşünüyorum, s.183)

"Ölüm" konusunda geçen "M e z a r d a n S e s l e r" isimli kalem tecrübesinde de sosyal tenkit vardır. Yalnız burada aksaklıkları dile getiren yazar değil, mezardan gelen sestir. Ancak bunu yazarın vicdanının sesi olarak düşünmek gerekir.

İnsan fânî, ezeli ve ebedî olan gerçek kudret sahibinin yanında âciz olmasına rağmen, kendisine bahşedilen güç ve imkanları kötüye kullanmaktadır. "Temeddün!... Terakki!..." onu vahset bataklığından kurtaramamıştır. Hatta biraz daha o bataklığı derinliklerine itmiştir.

"Kan! Kan!.. Senin tencüme-i hayatını yalnız bu işgal ediyor. Hilkatinden iki yüz asır sonra yine o haldesin, elân kan içiyorsun." (H.Ziya, Mezardan Sesler, s.208)

Görüldüğü gibi Halit Ziya burada da savaş aleyhtardır, medeniyete karşıdır. Çünkü medeniyet "sefâlet" ve "cinâyet"i lügatlerden silememiştir. İnsanoğlu bir yandan kan dökerken, öte yandan birçok insanı sefalet ve rezalet uçurumlarına itmekten geri durmamıştır.

"Medeniyet bunları tedavi edemiyor. Medeniyet sefilleri, cânileri kurtaramıyor. Medeniyet birkaç lügati lisanlardan mahvedemiyor. ... Medeniyet cemiyet-beşeriyeyi mahkemelerden, hapishânelerden, askerlerden, silahlardan ve hususiyle paradan kurtarmalıydı." (H.Ziya, Mezardan Sesler, s.216)

Mehmet Rauf, "E y ü b Y o l u n d a" adlı metninde sosyal tenkitten çok devrin İstanbul'unun Ayvansaray'dan Eyüp'e kadar olan sokakları, çarşıların ve buralarda yaşayan insanların realist bir tasvirini yapar. O günün İstanbul'unun ponoramasını vermesi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz. "Hâkim bakış açısı ve anlatıcısı" tarzıyla kaleme alınan metindeki tasvirler, bir genç n gözüyle yapılır. Ancak bu genç yazarın kendisi olmalıdır.

On yıldan beri, çocukluk yıllarının geçtiği, hatıralarla dolu olan bu semti görmeyen genç, bir Cuma günü görme merakıyla Ayvansaray'dan yola çıkar. Burası fakir bir semttir. Basma perdeli küçük evler, masraba ile su içen yaşlı kadınlar, gergef işleyen genç kızlar, yalın ayak oynayan çocuklar, haykıran süpürgeci, odun yaran bekçi, Rum mektebinden taşan gürültüler, iplere serilmiş çamaşırlar, sokağın ortasına birikmiş süprüntüler... bu sentin ilk gözen çarpan manzarasıdır.

Daha sonra pazar yerine ve dükkanlara gelinir. Cuma olması sebebiyle bir hayli kalabalaktır. Arabacılar, nalbantlar, abacılar, kahveciler, fırıncılar, helvacılar, bakkallar, çiçekçiler, sucular, bakkallar, berberler, dolmacı, aşureci, iş-

kembeciler. Bütün bunların arasında sokakta dolaşan kadınlar, askerler, mektepliler, beyefendiler, muhacirler, eli tesbihli ihtiyarlar ve çocuklar.

"Şimdi bütün bütün pazara girmişlerdi; izdiham satıcıların iki tarafa yaptıkları kerevetlerin arasında sıkışıyor, cerayanına bir karışıklık ârız oluyordu. ... Rengarenk basma topları birbirini eziyordu. Diz çökerek oturmuş satıcılar bir dellal edâ-yı belâgatiyle müşterilerini kandırıyorlardı. İçlerinde makina intizamiyle arşınlayanlar, elden kaçan müşteriye tekrar celp için oturup kalkarak söylenenler, karşıdan karşıya bir çeyrek üstünü alıp vermek için birbirini çağıranlar vardı." (M.Rauf, Eyüb Yolunda, s.237)

Bütün bu kalabalık içinde genci hayret ettiren tek şey sü-kûn-ı hayat"tır.

Hüseyin Cahit, "S a m î m î T e' e s s ü r l e r-6"da mücadele etmediğimiz halde hayatın çekilmezliğinden, manasızlığından şikayet etmenin yanlışlığı üzerinde durur. Çevremize baktığımızda insanların hayattan hep şikayet ettiklerini"yaşanmaz, artık çekilmez" dediklerine şahit oluruz. İhtiyarlar gençliklerindeki hâtıraların güzellikleriyle yaşarken, gençler de böyle bir savunma yolu bulmaya gayret ederler. Ama çekilmez, yaşanmaz dediğimiz bu hayatı düzeltmeye, güzelleştirmeye gayrat etmez, bunun sebebini kendimizde arayacağımıza, başka sebepler buluruz. Yazar da aynı gurubun bir ferdidir. Bununla beraber zaman zaman da olsa kendini tenkit etme cesaretini gösterir.

"S a m î m î T e' e s s ü r l e r-7" isimli mensûrede ise, insanların gerçek vazifelerini bir kenara iterek, bir takım batıl işler, yalnis âdetler içinde olmaları tenkit edilir. Bunlar; bir düğüne iyi bir hediye götürememekten, bayramda minasip bir bahşış verememekten duyulan üzüntü, birinin suçunu bir başkasına sebep gösterme, kendi kusurlarımızı görmeyerek başkalarının şeref ve namuslarıyla oynamak gibi husulardır. İşte Hüseyin Cahit bunlara isyan eder.

Aynı yazar, "K u v v e t" adlı mensûr şiirinde, kuvvet karşısındaki dalkavukluğu bir vak'aya dayanarak ele alır.

Hüseyin Cahit, hergün geçtiği cami avlusunda haylazlık ve kavgâ eden, bağrıışan çocuklar görür. Yine bir akşam aynı yerden geçerken bu defa çocukların halka olup bir şey seyrettiklerine şahit olur. "âdeta genç bir adam, küçük bir çocuğu" dövme-
mektedir. Kendinin olan ve zorla elinden alınan kamçıyı almak isteyen küçük çocuk, her ileriye atılışında ötekinden tekme, tokat yemekte, yere yuvarlanmaktadır. Son bir tekmeyle yere yuvarlanan çocuk bir daha kalkamazken, öteki zorla aldığı kamçıyı sallayarak uzaklaşır. Çevresinde halka olan çocuklar onu alkış-
lamaktan geri durmazlar.

Ele aldığımız 175 mensûr şiirden sadece üç tanesi "din" konusu üzerinde durur. Bu metinlerin üçü de Hüseyin Cahit'indir. "Zavallılara Acıma" bölümünde de geçen "B a y r a m S a b a-
h ı"nda din konusu geri plânda kalır. Bir cümleyle tasvir edil-
len küçük mescit "âşiyân-ı kudsî" olarak nitelendirilir. Bura-
da dinin insanları eşit olarak kabul etmesi veya din karşısında insanların eşitliği ile dinin insanlara ümit ve teselli vermesi hususu vurgulanır.

Asıl din-insan ilişkisi üzerinde "A l l a h ü E k b e r" mensûr şiirinde durulur. Yazar, dinin insan ve cemiyet hayatın-
daki fonksiyonunu ele alırken kendinin yerini de belirtmiş olur. Bu yönüyle gerek kendisinin, gerekse neslinin din karşısındaki tavrını, cemiyetin değerler manzumesi karşısındaki tutumunu; ay-
rıca içine düştükleri ruh boşluklarının, bunalımlarının önemli ve temel sebeplerinden birini vermiş olur. Bunun için metnin ö-
nemli olduğu kanaatindeyiz.

Çoğu zaman olduğu gibi, Hüseyin Cahit yine derin bir bed-
binlik ve ümitsizlik içindedir. Hayata ve hadiselerle karşı müca-
dele gücünü yitirmişliğin bezginliğiyle sığınacak, teselli vere-
cek bir arayış içindedir.

"Nevmîd ve mütereddit idim; şuûn-ı hayatın savlet-i
dehşet-resi karşısında zaîf hissediyor, rehâvete, me-
lâle müstağrâk kalıyordum. Uğraşmak neticesiz, fâide-
siz bir meşakkat, uğraşmadan yaşamak miskinâne bir se-
fillik idi. Gayretten fütûra, fütûrdan gayrete sürük-
lentken bu düşüp kalkmalarda yaralanan cesaret-i ha-

yat için ümid verici bir tedaviye ihtiyaç var idi."
(H.Cahit, Allahü Ekber, s.368)

Böyle bir ruh hali içinde, bir kış günü cami önünden geçmekte olan yazar, fakir zengin abdest alan insanları görür. Bu insanları böyle bir soğukta harekete geçiren bir kuvvet vardır: "Namaza yetişmek." Bu esnada "vakûr ve mucuz" bir "sada-yı haşyet-fermâ" işitilir: "Allahü Ekber!" Bu "nidâ-yı hak ve adalet" caminin derinliklerinde yankılanırken cemaatin dertli ve ümitsiz kalplerine serpilir. Bütün kalpler "sükût-ı ta'zîm ve ihtiram içinde" "müstağrâk-ı huşû ve haşyet" ile kâinâtın hâlıkıyla "rû-be-rû"dur. "Hayatı kirleten, hayatı zehreden bütün o hâlin mürâilîkleri, bütün o murdar hisler, o menfûr azametler, sunûf-ı cemiyet arasındaki açıklıklar hep manvolmuştur." Bu "belliğ, mucuz, düstur-ı hikmet" cehâleti, zulmü, vahşeti yok ederek, adalet, müsavât, uhuvvet tesis etmiştir. Bu ses; fakiri, zengini, âlimi, câhili hep aynı kardeşlik ve eşitlik safında toplamıştır. Bugün de beşeriyetin altında inlediği musibetleri, felaketleri, ayrılıkları, kötülükleri yok edecek tek güç odur.

"Ah, ne idi tam bir itimat, tam bir iman ile yürekleri titreten bu suzişlerdeki te'sir-i lâhûtî ki bütün kalp ile "Amin!" diyebilirlere yalvardıkça, ağladıkça metânet veriyor, hayatın iğfalâtına karşı silah veriyor, teselli veriyor, ümid veriyordu." (H.Cahit, Allahü Ekber, s.370)

Görüldüğü gibi Hüseyin Cahit inanan bir insanın ruh dünyasını yeterince anlayamamanın aczi, şaşkınlığı içindedir. Bu duygu, o ruh iklimine girememenin cehaletinden kaynaklanmış olmalıdır. Yazarımız içinde bulunduğu ve kıvrandığı ruh susuzluğunun ve bedbinliklerinin kaynağı, aynı zamanda devası olacak kapıya yaklaşmış gibidir. Fakat bir türlü içeri girip o ruh ikliminde yakanamaz.

"Ümid ve teselli! Muhtaç olduğum, bulamadığım şeyler bunlar değil miydi? Ebediyyen bunlar olmayacak mıydı? (H.Cahit, Allahü Ekber, s.370)

Hüseyin Cahit'i n din konusunu işlediği son mensûr şiiri "K i l i s e d e n A v d o t t e"dir. Ancak yukarıdaki dine o-

lan mûsbet yeklaşımı burada bulamayız. Hatta dinin karşısında cephe alan bir tavır söz konusudur. Dinin yerine ilmi kûim etme düşüncesi vardır.

Yazar uzun zamandan beri hıristiyan bir kıızı sevmektedir. Ancak, ihtiyar bahçivan için yapılan cenaze merasimi ve ayin onun duygularını büsbütün değıştirir. Bazı gerçekleri görmesine vesile olur.

Bir köşede, anlamayan gözlerle ayini seyretmekte olan H. Cahit, kızın üzüntülü, dalgın ve mütefekkir çehresini görür. İlerleyen dakikalarda ayinin verdiği dinî vecd ve huşu ile onu tanıyamaz olur.

"Sizi tanımadım. Bana bütün bütün yabancı idiniz. Ruhunuz bana ebediyyen kapalı idi. Sizin âleminizle bizim âlemimiz arasında hiçbir şeyin, hatta muhabbetlerin bile dolduramayacağı bir uçurum vardı." (H. Cahit, Kiliseden Avdette, s.449)

Çünkü sevdiği kızın ruhu asırların getirdiğı aziz tasvirlerinin "enzâr-ı hasûd"u altında şekillenmiştir. Yazarın "lâ-kayd" olarak seyrettiğı ayin onun ruhunda büyük heyecanlara, vecdlere sebep olmaktadır.

Burada yazar dinleri suçlu bulur. "İnsanları din işte böyle birbirinden katiyyen ayırmıştı." Çeşit çeşit mabetler, ibadetler insanları ayırmakla kalmamış, düşman etmiş, savaşlara sebep olmuştur. Bu iki dünyayı hangi kuvvet birleştirebilecek, düşmanlıklara son verebilecektir? İlmi hatırlar. Ancak ilmin birleştirici gücü henüz böyle köy kiliselerine ulaşacak kadar güçlü değildir.

Mehmet Rauf "Z e h i r l e r i m" adlı kalem tecrübesinde fakirlere, zavallılara acır, onların bu hallerinden üzüntü duyar. Diğer insanların bunlar karşısındaki umursamaz tavırlarına, kayıtsızlıklarına kızar. İnsanların eşit olduğuna inanır. "Lakin bütün hayatınız müddetince bilmış olunuz ki insanlar her ne renkte olurlarsa olsunlar hep birdirler."

Hikâyesinde Cahit' de, "S a r h o ş" metninde tasvir ettiği işçilere karşı tikslenme ile karışık acıma duygusunun yanında süslü elbiseler içinde süflî esaklar asırdı olanlara karşı

der. Göksu'nun arka çayırında dört işçi pis bir masada içki içmektedirler. "Hisden, ruhtan mahrum birer mahluk gibi" bu dört amele çirkin bir sesle türkü de söylerler. "Ah, ne çirkin diler! İnsaniyetin şu manzarası kalbi ne haşyet, ne istikrah ile sıkıyordu." diyerek onlardan iğrenen yazar, daha sonra "bunlardan bu kadar iğrenmekte hak var mıydı?" sorusuyla da sanki tövbe etmek ister gibidir. Metnini şu cümleyle tamamlar:

"Daha ne türlü âmâl-i sefîle esirleri vardı ki temiz esvapları içinde oldukları için mi daha az iğrenç, daha az murdan görüleceklerdi?" (H.Cahit, Sarhoş, s.408)

Ele aldığımız metinler içinde en sert tenkit Hüseyin Cahit'in "K ö p r ü d e n G e ç e r k e n" isimli mensûresinde görülür. Yazar, o dönemin devlet ricalini ağır bir dille tenkit eder.

Bayramın birinci günü kızının kabrini ziyaretten dönerken köprüde bir kalabalıkla karşılaşır. Göğüsleri sormalı, kurdela, nişanlı olan bu kalabalık padişahla bayramlaşma merasiminden gururla, ihtişamla dönmektedir. Vatanın içinde bulunduğu vahim şartlara rağmen bunlar "fikirden, hisden mahrum," dâima şer işlemeğe mahkum birer kuklalardır.

"Ecnebî bir milletin donanması babalarımızın kanıyla karışık bir kıt'a-i vatani pââmâl-i tecavüz ederken, askerleri babalarımızın mezarlarını çiğnerken şu herifler muayedeğe koşuyorlardı. Evet, o büyük muayede salonunda bugün şu milletin bütün ricâli, vezirleri, müşirleri, ulemâsı etekler öpmüşler, secdelere kapanmışlardı." (H.Cahit, Köprüden Geçerken, s.455)

Bu bölümle ilgili son metin Hüseyin Cahit'in "A b d a l" ıdır. Metne Abdalın tasviriyle başlanır. "Büyük, pek büyük başı, ince boynu ile" bu abdal, bir mevsim boyunca önünde mendil olduğu halde tozlar, çamurlar içinde oturmuştur. Bazen çocuklara eğlence olurken, bazen de koca adamlara şayân-ı temâşa bir mahluk olmuştur. Fakat o, önünden akıp giden insan seline dâima yabancı ve anlamaz gözlerle bakmış, bütün hakaret ve nefretlere aynı tebessümle karşılık vermiştir.

Yazar yazısını şu tenkit paragrafıyla tamamlar:

"Fakat, acaba abdal olan kimdi? Bir şemsin aydınlığı kadar kısa hayat içinde birçok miskîn vesefîl hisler için esir-i ihtirasât olanlar mı, yoksa bütün elemelere, bütün saâdetlere, o mütehavvil ve bî-kes halât-ı ruhiyeye aynı lâ-kaydî ile aynı tebessümü gösteren galat-ı tabiat mı?" (H.Cahit, Abdal, s.458)

C- T A B İ A T

Servet-i Fünûn edebiyatında tabiat, Divan ve Tanzimat edebiyatından farklı bir tarzda ele alınır. Ayrıca edebî eserde ehemmiyetli bir yer tutar. Konumuz olan mensûr şiirlerde de aynı durumu görmek mümkündür. Buna geçmeden önce Divan ve Tanzimat edebiyatındaki tabiat anlayışını kısaca özetlemeye çalışalım.

Divan edebiyatında tabiat temel unsur olarak görülmez. Bunun için Divan şairinin mısralarındaki tabiat son derece dağınık ve sınırlıdır. Çünkü tabiat, mazmun maharetine vasıtalık etmekten öte bir değer taşımaz. Ayrıca gerçek bir tabiat olmaksızın da uzaktır. Hatta minyatürlerimizde olduğu gibi, mücerrete kaçış söz konusudur. "Doğu edebiyatlarında tabiat duygusunun yokluğu, edebî metinlerde tasvir azlığı ve bunların süslü ve fantastik oluşu, bilhassa kompozisyon zaafı, heykel ve resim geleniğinin bulunmayışından ileri gelmektedir." (1)

Tanzimat edebiyatı ile birlikte sanatkârın dış dünyaya, dolayısıyla tabiata bakışında önemli bir değişiklik görülür. Hayata ve hadiselere bakış tarzının; diğer bir ifadeyle Tanzimatla başlayan medeniyet değişikliğinin bunda temel faktör olduğu muhakkaktır. Artık insan daha ziyade dünyaya ve onun güzelliklerine bağlıdır. Abdülhak Hâmid'in "Sahra"sı bunun ilk işareti olmalıdır. Sanatkâr gözlerini tabiatın güzelliklerine çevirmiş, onu önemli bir ilham kaynağı olarak görmüş, duygu ve düşüncelerini geliştirmede esas unsur olarak seçmiştir. Birçok noktalarda olduğu gibi, Hâmid'de tabiat dağınıktır. O hep fizikten metafiziğe geçer. Ekrem'in tabiata bakışı Hâmid'den pek farklı de-

1- Mehmet Kaplan, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I, İst. 1976.

ğildir. O da tasviri müstakil bir gaye haline getiremez.

Servet-i Fünûn edebiyatında hâricî âleme verilen değer, sanatkârın kendi iç âlemine verdiği değerden az değildir. Gerçek şiir, gerekse nesirde dış dünyanın tasviri önemli bir yer tutar. Edebiyat-ı Cedîde'nin böyle bir anlayışa sahip olmasında şu üç faktörün tesiri olduğu açıktır. Her şeyden önce bu nesil, realist ve parnasyenlerden geniş ölçüde etkilenir. "Tablo gibi şiir" anlayışı ve realist tasvirler bunu açıkça ortaya koyar. Devrin siyasî ve sosyal şartları ikinci önemli sebep olmalıdır. Hareket imkanlarının sınırlandığı bu dönemde sanatkâr sadece seyreder, hayal kurar ve müte'essir olur. Diğer bir sebep ise, Servet-i Fünûn'cuların güzel sanatların başka kollarına da alâka duymuş olmalarıdır. Mesala Fikret aynı zamanda ressamdır.

Böylece bu edebî toplulukta tabiat ve tabiat tasvirleri temel unsurlardan biri haline gelir. Cenab Şehabeddin bu konuda şunları söyler: "Edebiyatımızın otuz seneden beri hergün biraz daha kazandığı şey, kâinât-ı muhîtanın dâima değişen melâhât-i gayr-i mahdûdesine mir'ât-ı in'ikâs olmaktır. Nazar-ı edebiyat âheste âheste zevâhir-i eşyadan geçerek rûh-ı mevcûdâtta-ki râz-ı tabîîye temellük ediyor. ... tabiata ihtiyacımız yalnız teşbih ve istiare için değildir; kâinât hâricinde bir insan tasavvuru hayal-i mâdum olduğu gibi, sâye-i muhîtâtından âzâde bir edebiyat tahayyülü de endişe-i muhaldır." (1)

Demek ki Edebiyat-ı Cedîdede tabiat, bir vasıta değil, edebiyatın vaz geçilmez temel unsurlarından biridir.

A.Nadir de sanatkârın tabiata nasıl bakması ve tasviri nasıl yapması^{gerektiği} konusundaki kanaatlerini belirtir. Bu fikirlerin kaynağının realist edebiyat olduğu düşünülmelidir. "Temâşâ-yı tabiat edenlerde bulunması elzem olan bir haslet daha vardır ki, o da, bir manzaranın, bir levhanın âdeta ressam gibi -tabir sahih olursa- cüz'îyyâtına dikkat etmektir." (2) Yazar sözünü "Tasvir, tasvir, tasvire eşedd-i ihtiyacımız var." cümlesiyle tamamlar.

1- Mehmet Kaplan, Tefvik Fikret, İstanbul, 1971.

2- A.Nadir, "Musahabe-i Edebiyye", S.F.M., 11 Temmuz 1312, C.11, nr.280, s.308.

Konumuz olan mensûr şiirlerde de Servet-i Fünûn yazarları tabiata geniş bir yer ayırırlar. Bazı metinler (Şelâle-i Mün-cemid, Bir Levha-i Bahar, Fevvere-i Âteşîn, Nisar-ı Hayat gibi) tamamiyle herhangi bir tabiat manzarasının tasvirine tahsis edilirken, büyük bir çoğunluğunda ise tabiat, asıl konunun yanında yan unsur olarak yer alır. Birincilerde tabiat tasviri, ikincilerde ise duyguların ifadesi ön plâna çıkar. Sanatkârın duygularının tahliline yöneldiği mensur şiirlerde tabiat, bu ruh halini tamalayan fon görevini yüklenir. Elbette ki bunda duyguların hislerin; kısacası yazarın ruh halinin okuyucuya tam olarak yansıtma endişesi esastır. Bunların dışında tabiat, yazarın duygulanmasında ve bu duyguların geliştirilmesinde önemli bir kaynaktır.

Metinlerdeki tabiat statik değil, canlı ve dinamiktir. Hatta tabiat, "ruh-ı kâinât" terkihiyle ifade edilen bir ruha sahip olarak düşünülür. "Uzaklarda derin derin inleyen dalgalar.." "... her taraf sâmit ü ebkem..", "denizin hırs ve gazabı", "kudurmuş dalgalar", "teselliyetsiz mâtemlerle uyuyan rüzgâr."

Mensûr şiirlerde dikkati çeken diğer önemli bir husus, sanatkârın içinde bulunduğu ruh haline göre tabiatı tasvir etmiş olmasıdır. Yani tabiat, yazarın ruh haline göre şekil kazanır. Onun için metinlerdeki tabiat objektif değil sübjektiftir.

"Mütevâlî, müvahhiş, bir enîn ormanın zulmet-i amî-kası içinde dehşetli akisler hâsıl ediyor, rüzgârın haşyet-rîz feryatları bârânın şiddetle yapraklara sukûtundan mütehassıl sadalarla ictima^c ederek mehîb bir âhenk teşkîl ediyor. Orman heyet-i umumîyesiyle inliyor..." (H.Ziya, Fartına, s.171)

"Semâ-yı sahrayı kesîf bir sût-re-i mâtemî istilâ etmiş, etrafı hazîn bir zulmet kaplamış, derin bir sukût içinde bârânın âheste âheste sukûtundan başka bir şey işitilmiyor. " (H.Ziya, Giry-e-i Tabiat, s.175)

Mekan olarak ekseriyetle sahil, koruluk, ırmak kenarı, sakin bir yol ve insanlardan uzak herhangi bir tabiat parçası tercih edilirken; bahar mevsimi ve mehtaplı gece hâkim zamandır. Çünkü bütün bu zemin ve zamanlar hayal kurmaya, ferdin hisleri-

le başbaşa yaşamasına daha müsaittir. Bu bakımdan mensûr şiirlerdeki tabiat anlatılan his halinin sahnesi durumundadır.

"Bütün kâinâtın gözlerine, bir hâb-ı amîkten uyanıyor gibi, sükûn-ı mutlak içinde izmihâr gelir; güneş sihr perisinin yahaklarını bir bûse-i garâm ile kızartır. Zühre, bu pür-sirîşk nigâh-ı istiyâk, semanın güllerinin, tüllerinin arasında, üzerinde sallandığı tepenin arkasından fıskıran şevk-â-şevk seyyâlât-ı şemsde mahmûr u sermest, rakslar, tebeşbüşlerle yıkanır. Sevâhilde milhî, nâfiz bir râyiha dolaşır." (M.Rauf, Kelebek, s. 218)

Servet-i Fünûn'cuların tabiata bu kadar değer vermelerinin bir diğer sebebi, hiç şüphesiz kaçış yeri olmasıdır. Hayattan, kalabalıklardan nefret eden bu muzdarip nesil için tabiat, bütün acıların unutulduğu periler ülkesidir.

"Otlar, bir bulutun geçerken serptiği muattar katrelerle henüz nemnâk, sema ziyâ-yı şemsin önüne bir sût-re-i zulmânî çeken bulutlarla henüz mestûr, kuşlar yapraklardan damlayan bakıyye-i bârâna karşı henüz hâ-mûş idi ki nemnâk yaprakların sıkleti altında mütemâyil dallarla mütetevviç, sık ağaçlar arasında müstettir bir yolu takip ediyordum." (H.Ziya, Bir Levha-i Bahar, s.188)

III- M E N S Ū R Ş İ İ R L E R D E K İ F A R K L İ L İ K L A - R I N İ Z A H I

Her edebî eser, büyük bir gayretin ve sabrın mahsulüdür. Sanatkâr günlerce, belki yıllarca kelime kelime, mısra mısra, cümle cümle eserine son şeklini, ideal formunu verme cehdi içinde olacaktır. Onun için "Bir sanat eseri, son şekliyle karşımıza çıkıncayakadar eserin hususiyetlerine göre farklılıklar gösteren bir yığın basamakları aşar. Bu basamaklar, eserin, sanatkârın çevresindeki müşahhas dünyada belirmesinden, sonra şuuraltındaki belirsiz ve müphem kımıldamışlarından başlayarak zihnî bir tasavvur haline gelişine, sanatkârla birlikte onun günlük hayatı içinde yaşamasına, ilk eksizlerin, ilk çizgilerin, ilk müsveddelerin yazılıp çizilmesine, nihayet arzu edilen forma ulaşmasına kadar geçen bütün hazırlıkları ve devirleri içine alır. Buna bir sanat eserinin genesei veya eski tâbirle tekevvünü yahut oluşumu diyoruz." (1)

Edebî eserin tekevvünü büyük ölçüde okuyucu karşısına çıkınca, yani basılınca tamamlanmış olur. Ancak bazı sanatkârlar bu noktadan sonra da arayış içindedirler. Onlar için eserin tekevvünü bitmemiştir. Bunun için, ikinci ve daha sonraki baskılarında deği şiklikler yapabilmektedirler. Çünkü "Sanatkâr için mükemmeliyete susamışlığın sonu yoktur." (2) Yakın edebiyat tarihimizde bunun örneklerini görmek mümkündür. Nesir sahasındaki edebî eserin tekevvünü için Halit Ziya ve Peyami Safa'nın romanlarındaki değişmeleri örnek olarak gösterebiliriz. Halit Ziya "1938'den sonraki yeni basımlarında büyük çapta dilini sadeleştirerek ve kısmen muhtevaya da tesir eden değişiklikler yaparken, Peyami Safa da, "bazı romanlarının ikinci basımlarında, roman tekniği ile ilgili bazı düzeltmeler ve çıkarmalar yapmıştır." (3)

Bütün bu değişmelerin tek ve yegane sebebi, sanatkârın kafasındaki "ideal form" ve "mükemmeliyet"e ulaşabilme düşüncesi-

1- M.Orhan Okay, "N.Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinin Poetika Açısından Tekevvünü", Millî Kültür Dergisi, nr.49, Temmuz 1985, s.43.

2- Peyami Safa, Sanat-Edebiyat-Tenkit, İst. 1978, s.35.

3- Bir numaralı dipnotta adı geçen makale, s.44.

sidir. Çünkü sanatkâr, daima yapabildiğinin, kafasında tasarladığından eksik olduğu inancı içindedir. Gergi "mükemmeliyet" in son noktasına ulaşmak belki mümkün olamayacaktır. Zaten ^{sanatkâr} o noktaya ulaştığına inanıyorsa, onun için her şey bitmiş demektir. İşte sanatkâra en güzeli yaratma arzusunu veren, her an yeni arayışlar peşinde koşturan bu hiç sönmeyen "mükemmeliyet" ateşi olmalıdır.

Çalışmalarımız esnasında, mensûr şiirlerin Servet-i Fünûn Mecmuasındaki metinleriyle, daha sonradan kitap halinde basılan metinleri arasında farklılıkların olduğu dikkatimizi çekti. Araştırmalarımızı bu husus üzerine de yöneltmenin faydalı olacağı kanaatine vardık. Çünkü edebî bir metnin daha iyi değerlendirilebilmesi, anlaşılabilmesi ve tahlil edilebilmesi için kullanılacak metodlardan biri de tekevvününün bilinmesidir. Ayrıca bu metodun, o metnin yazarı hakkında önemli ipuçları vereceği muhakkaktır.

İşte bu düşüncelerle Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit'in 72 mensûr şiirini, Servet-i Fünûn Mecmuasındaki metniyle, kitaptaki metnini karşılaştırdık. Mensûr şiirlerin tamamını mukayese imkanımız olmadı. Çünkü Halit Ziya'nın mensûr şiirlerinin ilk yayınlandığı Nevruz ve Hizmet Gazetesini göremedik. Diğer yazarların mensûr şiirleri kitap haline getirilmemiştir.

Bu, 51'ri Mehmet Rauf'un, 21'ri Hüseyin Cahit'in olan 72 mensûr şiirden 15'inde hiç değişiklik yapılmamıştır. (9'zu M. Rauf'un, 6'sı H. Cahit'in) Geri kalan 57 mensûr şiirde ise farklı oranlarda değişiklikler vardır. Mesala; Mehmet Rauf'un "Esef" isimli mensûresinde 32 ilave, 16 karşılıklı değişiklik, 8 çıkarma olmak üzere toplam 62 farklılık görülürken, Hüseyin Cahit'in "Allahü Ekber" adlı metninde ise bir sayfalık ilave yapılmıştır.

Mensûr şiirlerdeki bu iki metin arasındaki farklılıkları üç grupta mütâlaa etmek gerekir:

a- Kitaptaki Metne Yeni İlaveler Yapılması:

Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit, önce Servet-i Fünûn Mecmuasında yayınlanan mensûr şiirlerini daha sonra kitap halinde (Siyah İnciler, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri) yayınlarlarken bazı i-

laveler yapmışlardır. Mesela; yukarıda söylediğimiz gibi Hüseyin Cahit "Allahü Ekber" isimli mensûr şiirine bir sayfaya yakın bir ilave yapar. Bu, konuyu daha iyi izah etme ve genişletme düşüncesinden kaynaklanmış olmalıdır. Böylece yazar, "Allahü Ekber" sesinin uyandırdığı tetaillerle fert ve toplum hayatındaki müsbet tesiri ve önemi daha iyi izah etmiş olur.

"Samîî Te'essürler-10"da ise metnin sonuna bir paragraflık ilave yapılarak, ferdî bir husus genel bir hüküm haline getirilmiştir.

Şimdi daha kısa olan ilavelerden birkaç örnek verelim:

"Fakat aldanma, kızım. Dahil olduğun hayat, mebzûl ziyalara alışmayan masûm gözlerini kamaştırmasın. (Senin için bir hüküm-i felâketi hâvî olan) Bu (insafsız) kağıt, sana hiçbir şey söylemiyor." (H.Cahit, İnsanlar Arasında, s.422)

"İlk yeminimi, (yemin-i aşkımı) şimdi mâzî, pek uzak bir mâzî olmuş bir mayıs sabahı..." (M.Rauf, Yemin-i Vefâ, s.273)

"Fakat bu gözler, (fakat ah) bu siyah ateşlerle yanan (muzlim) gözler..." (M.Rauf, La Gran Viya, s.350)

Bu üç örnekteki ilavelerin, yazarın ifadeyi güçlendirmek amacıyla yapmış olduğunu söylemek mümkündür.

Bu arada Mehmet Rauf, 13 mensûr şiirine tarih ilave etmiş, 4 metne ithaf eklemiştir. Üç mensûrenin de başlığında değişiklik yapar. "Eğer Şûh İsen" "Şûh" haline, "Sen, Müebbeden sen" "Sen" haline ve "Ah Ey Mevt" ise "Mevte" şekline getirilmiştir.

b- Mecmua ve Kitaptaki Metinlerde Karşılıklı Değişiklik Yapılması:

Bazen, mensûr şiir yazarının iki metinde karşılıklı değişiklikler yaptığı görülür. Burada dildeki değişiklik, üslup endişesi ve manayı kuvvetlendirme düşüncesinin ağırlık taşıdığı hissedilir.

"... içinde birkaç sene geçirmek arzusunu insana o kadar şiddetle hissettiriyordu ki.../ihsâs ettiri-

yordu ki..." (M.Rauf, Fenerci, s.322)

"Zaten birçok hayatların/bütün hayatların son kelime-i nâlişi bu makamda inlemez mi?" (M.Rauf, Eşef, s.315)

"sandalyelere/iskemlelere", "kırmızı pabucuyla/karam pantoflesiyle" (M.Rauf, Eyüb Yolunda, s.233-235)

"şûle-i ümid/lem^ca-i ümid" (H.Cahit, Akşam Tefekkürleri, s.356)

"bir muhavere içinde/konuşa konuşa" (H.Cahit, Sıcak Çorba, s.332)

c- Mecmuadaki Metinden Çıkarma Yapılması:

Zaman zaman da yazarların, mecmuada yayınlanan metni kitap halinde yayınlarken bir takım kelime, kelime gurubu veya cümleleri çıkardığı görülür.

"İşte senin ihtizarın,] işte artık sen ölüyorsun." (M.Rauf, Fenerci, s.326)

"... halbuki sen bunlara, ne kadar, [ne kadar] bî-ganesin..." (M.Rauf, O Kadına, s.241)

"Sonra bir an olur ki nazarlarımız gasy-âver bir muânaka-i nûşîn içinde sermest olarak bütün bir hayatın lezzet-i mev^cûdesinden nasib alır. [Ah, insan bütün hüviyetini sarsan bu dakikalar...]" (H.Cahit, Gözlerin, s.376)

Genel olarak mensûr şiirlerdeki bu iki metin arasındaki farklılıkları dört grupta toplamak mümkündür. Bunları sadece sıralamakla yetineceğiz.

- a- Tek kelime halindeki farklılıklar.
- b- Kelime gurubu halindeki farklılıklar.
- c- Cümle halindeki farklılıklar.
- d- Parağraf halindeki farklılıklar.

Bütün bu değişiklikler, daha önce de izah ettiğimiz gibi yazarın, zihnindeki "ideal form" ve "mükemmeliyet"e ulaşabilme endişesinden kaynaklanmaktadır. Daha güzel bir üslup, konuyu daha iyi anlatabilme, daha sağlam bir cümle yapısı, daha az hata-

lı bir metin gibi endişeler yazarı değişikliklere itmektir. Bu arada Servet-i Fünûn neslinin ciddi bir üslup arayışı içinde bulunduğu, bu konuda bir hayli başarı sağladığı unutulmamalıdır. Edebiyat-ı Cedîde'nin temel hususiyetlerinden biri, belki de birincisi, gerek şiirde, gerekse nesirde ortaya yepyeni bir üslup koymuş olmasıdır. Bu edebî topluluğu kendin^{den} önceki ve soarakilerden ayıran en önemli özellik, işlediği konulardan önce, bu konuları ele alış ve işleyiş biçimidir.

Edebiyat-ı Cedîde'ciler, yeni duygular, düşünceler, hayaller içinde olduklarını, tabiata yeni bir anlayışla baktıklarını söylerler. O halde bu yeni şeyleri Tanzimat nesir ve şiir üslubuyla anlatmak mümkün olamaz. Bu konuyu Cenab Şehabeddin şöyle izah eder: "Altı bin seneden beri arz üzerinde gittikçe temeddün, gittikçe tekemmül, gittikçe teâlî eden nev-i beşerin derece-i marifeti gibi fikir ve nazarı, his ve hayali, ihtiyaç ve arzusu da kesb-i rikkatve ulviyet ettiğinden, insâniyet-i iptidaiyeye kifâyetli bir lisan olan elfâz-ı mahdûde-i iptidaiye, ensâl-i müteahhireye gayr-i kâfi gelmiş ve işte bunun için yeni lafızlar, yeni üsluplar, yeni cümleler ihdasına -yine insaniyetçe- mecburiyet hâsıl olmuştur. İnsan yeni keşfettiği menâzırı tasvir için yeni kelimeler, yeni cümleler, yeni üsluplar, yeni hayaller aramağa mecburdur." (1)

Cenab'tan aldığımız bu cümlelerde ifadesini bulan bu ve benzeri düşüncelerle, diğer Servet-i Fünûn sanatkârlarında da karşılaşmaktayız. Bütün bunlar Edebiyat-ı Cedîde'nin yeni bir söyleyiş tarzına önem verdiğini ve bunun arayışı içinde olduğunu, gözler önüne serer.

Mensûr şiirlerdeki değişikliklerin önemli bir sebebi de cümle bozuklukları, mananın yeterince açık almaması, konunun istenilen ölçüde vurgulanamayışı olmalıdır. Çünkü -Halit Ziya'nın mensûr şiirlerini hariç tutarsak- metinler genelde titiz bir çalışmanın ürünü olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır. Öyle ki bazı mensur şiirler yazıldıktan üç-beş gün sonra mecmuada yayınlanmıştır.

1- Cenab Şehabeddin, "Tetebbuât-ı Edebiyye", S.F.M., 26 Eylül 1312, C.12, nr.291, s.74- 75.

IV- MENSÛR ŞİİRLERİN KRONOLOJİK LİSTELERİ

A- SERVET-İ FÜNÛN'DA MENSÛR ŞİİRLERİN UMUMİ KRONOLOJİK LİSTESİ

- 1- "Bir Hayal", H.Ziya, M.Ş., s.5-6
- 2- "Tahattur", H.Ziya, M.Ş., s.7-8
- 3- "İncizâb", H.Ziya, M.Ş., s.9-10
- 4- "Müteverrim", H.Ziya, M.Ş., s.11-14
- 5- "Ağlarım", H.Ziya, M.Ş., s.15-16
- 6- "Hayat mıdır?", H.Ziya, M.Ş., s.17
- 7- "Bir İntihar-ı Mükerrer", H.Ziya, M.Ş., s.18-19
- 8- "Heyhât Bir Rüya idi", H.Ziya, M.Ş., s.20
- 9- "Bir Kalb ki Bir Mezar", H.Ziya, M.Ş., s.21-22
- 10- "Yâd-ı Hazîn", H.Ziya, M.Ş., s.23-24
- 11- "Sarı Gül", H.Ziya, M.Ş., s.25-26
- 12- "Hande-i Giryenâk", H.Ziya, M.Ş., s.27-29
- 13- "Girye-i Handenâk", H.Ziya, M.Ş., s.30-31
- 14- "Hatırlar mısın?", H.Ziya, M.Ş., s.32-33
- 15- "Ne Demıştin?", H.Ziya, M.Ş., s.35-36
- 16- "Çoban Kızı", H.Ziya, M.Ş., s.37-38
- 17- "Mâzî", H.Ziya, M.Ş., s.39-40
- 18- "Raksân", H.Ziya, M.Ş., s.41-42
- 19- "Cevlân", H.Ziya, M.Ş., s.43-44
- 20- "Zevce", H.Ziya, M.Ş., s.45-46
- 21- "Bir Hitâb", H.Ziya, M.Ş., s.47-48
- 22- "Denizde", H.Ziya, M.Ş., s.49-50
- 23- "Sahrada", H.Ziya, M.Ş., s.51-52
- 24- "Seyyâr-ı Fezâ", H.Ziya, M.Ş., s.53-54
- 25- "Nisâr-ı Hayat", H.Ziya, M.Ş., s.55-56
- 26- "Şelâle-i Münceîd", H.Ziya, M.Ş., s.57-58
- 27- "Fevvâre-i Âteşîn", H.Ziya, M.Ş., s.59-60
- 28- "Mezar", H.Ziya, M.Ş., s.61-62
- 29- "Fırtına", H.Ziya, M.Ş., s.63-64
- 30- "Cenk", H.Ziya, M.Ş., s.65-69
- 31- "Gurûb", H.Ziya, M.Ş., s.70-73
- 32- "Girye-i Tabiat", H.Ziya, M.Ş., s.73-74
- 33- "İstiğrâk", H.Ziya, M.Ş., s.75-77

- 34- "Bir Hâtıra", H.Ziya, M.Ş., s.78-80
- 35- "İnsan", H.Ziya, M.Ş., s.81-82
- 36- "Genç Kız", H.Ziya, M.Ş., s.83-84
- 37- "Hayat-ı Fuḥş-âlûd", H.Ziya, M.Ş., s.85-86
- 38- "Düşünüyorum", H.Ziya, M.Ş., s.88-92
- 39- "Bir İhtiyac-ı Rûh", H.Ziya, M.Ş., s.93-94
- 40- "Zühreye", H.Ziya, M.Ş., s.95-97
- 41- "Bir Levha-i Bahar", H.Ziya, M.Ş., s.98-99
- 42- "Mezardan Sonra", H.Ziya, M.Ş., s.100-102
- 43- "Kamere Karşı", H.Ziya, M.Ş., s.103-105
- 44- "Şâir", H.Ziya, M.Ş., s.106-107
- 45- "O da Beni Seviyor", H.Ziya, M.Ş., s.108-111
- 46- "Şinâver", H.Ziya, M.Ş., s.112-114
- 47- "Bir Gece", H.Ziya, M.Ş., s.115-117
- 48- "Mezardan Sesler", H.Ziya, (47 sayfalık ve tek bir metinden meydana gelen bir kitap halindedir.)
- 49- "Nakarat", A.Hikmet, 2 T.Ev. 1304/15 Ek. 1888; S.F.M., 22 T.Ev. 1314/4 Kas. 1898, C.16, nr.399, s.134
- 50- "Kelebek", M.Rauf, 1308/1892, S.İ., s.7-11
- 51- "Denizde", M.Rauf, Tem. 1895; S.F.M., 29 May. 1313/11 Haz. 1897, C.13, nr.326, s.215-218; S.İ., s.168-190
- 52- "Eyüb Yolunda", M.Rauf, Haz. 1312/Haz. 1896; S.F.M., 4 Mart /11 Mart 1315/17 Mart/24 Mart 1899, C.17, nr.418/419, s.28-30/39-41 (İki sayıda yayınlanmıştır.) S.İ., s.269-285
- 53- "O Kadına", M.Rauf, Şub. 1312/Şub. 1897; S.F.M., 17 Nis. 1313/30 Nis. 1897, C.13, nr.320, s.118-119; S.İ., s.74-75
- 54- "Lev^ca-i Şebâb", M.Rauf, 1312/1896; S.İ., s.15-16
- 55- "Ah Ey Mevt", M.Rauf, 1312/1896; S.F.M., 21 Haz. 1317/4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.284; S.İ., s.108
- 56- "Gelirken", M.Rauf, 1312/1896, S.İ., s.123-126
- 57- "Saçlar", M.Rauf, 1312/1896, S.İ., s.127-130
- 58- "Harp", M.Rauf, S.F.M., 20 Mart 1313/3 Nis. 1897, C.13, nr.316, s.57; S.İ., s.36-38
- 59- "Âlâm-ı Vuslat", M.Rauf, Nis. 1313/Nis. 1897; S.F.M., 17 Nis. 1313/30 Nis. 1897, C.13, nr.320, s.119; S.İ., s.102-103
- 60- "Firkete", M.Rauf, May. 1313/May. 1897; S.F.M., 26 Haz.1313/9 Tem. 1897, C.13, nr330, s.278; S.İ., s.68-69

- 61- "Bârân-ı Bahar", M.Rauf, May. 1313/May. 1897; S.F.M., 26 Haz. 1313/9 Tem. 1897, C.13, nr.330, s.278;S.İ., s.85-86
- 62- "Samîmî Te'essürler-2", H.Cahit, 28 Haz. 1313/11 Tem. 1897; S.F.M., 17 Tem. 1313/30 Tem. 1897, C.13, nr.333, s.325; H.H.S., s.44-45
- 63- "Samîmî Te'essürler-3", H.Cahit, 8 Tem.1313/21 Tem. 1897, S.F.M., 17 Tem. 1313/30 Tem. 1897, C.13,nr.333, s.325;H.H.S., s. 46-47
- 64- "Samîmî Te'essürler-4", H.Cahit, 10 Tem. 1313/23 Tem. 1897; S.F.M., 17 Tem. 1313/30 Tem. 1897, C.13, nr.333, s.335-336; H.H.S., s.48-49
- 65- "Samîmî Te'essürler-5", H.Cahit, 20 Tem. 1313/2 Ağ. 1897; S.F.M., 31 Tem. 1313/13 Ağ. 1897, C.13, nr.335, s.355;H.H.S., s.50-51
- 66- "Samîmî Te'essürler-6", H.Cahit, 20 Tem. 1313/2 Ağ. 1897; S.F.M., 31 Tem. 1313/13 Ağ. 1897, C.13, nr.335, s.355-356; H.H.S., s.52-53
- 67- "Samîmî Te'essürler-7", H.Cahit, 21 Tem, 1313/3 Ağ. 1897, H.H.S., s.54-55
- 68- "Samîmî Te'essürler-8", H.Cahit, 23 Tem. 1313/5 Ağ. 1897; S.F.M., 7 Ağ. 1313/20 Ağ. 1897, C.13, nr.336, s.371; H.H.S., s.56-57
- 69- "Samîmî Te'essürler-9", H.Cahit, 30 Tem. 1313/12 Ağ. 1897; S.F.M., 7 Ağ. 1313/20 Ağ. 1897, C.13, nr.336, s.371-373; H.H.S., s.58-59
- 70- "Samîmî Te'essürler-10", H.Cahit, 30 Tem. 1313/12 Ağ. 1897; S.F.M., 7 Ağ. 1313/20 Ağ. 1897, C.13, nr.336, s.371-372; H.H.S., s.60-61
- 71- "Yaprak", H.Cahit, 7 Ağ. 1313/20 Ağ. 1897, H.H.S., s.62-63
- 72- "Mahkum Kalbler", S.Ziya, 15 Ağ. 1313/28 Ağ. 1897; S.F.M., 18 Eylül 1313/1 Ek. 1897, C.14, nr.342, nr.342, s.55-57
- 73- "Hayal-i Giryân", H.Ziya, S.F.M., 4 Ey. 1313/17 Ey. 1897, C.14, nr.340, s.20-22
- 74- "Bahr-ı Muhît'te", M.Rauf, Ey. 1313/Ey. 1897; S.F.M., 1 K. Sâni1313/14 Oc. 1898, C.14, nr.357, s.290; S.İ., s.89-90
- 75- "Yemin-i Vefâ", M.Rauf, S.F.M., 1 K.Sâni 1313/14 Oc. 1898, C.14, nr.357, s.290; S.İ., s.17-18

- 76- "Kadın İhtiyacı", M.Rauf, K.Ev. 1313/Ar. 1897; S.F.M., 8 K. Sâni 1313/21 Oc. 1898, C.14, nr.358, s.308; S.İ., s.27-28
- 77- "Billûr Parçası", H.Ziya, S.F.M., 26 Şub. 1313/11 Mart 1898, C.15, nr.365, s.4
- 78- "Kıştan Sonra", M.Rauf, 1313/1897; S.F.M., 26 Şub. 1313/11 Mart 1898, C.15, nr.365, s.4; S.İ., s.22-23
- 79- "Ebr-i Melâl", M.Rauf, Şub. 1313/Şub. 1898; S.F.M., 12 Mart 1314/25 Mart 1898, C.15, nr.367, s.38; S.İ., s.91-92
- 80- "Hayalın", M.Rauf, 1313/1897, S.İ., s.39-40
- 81- "Beni Sevmemişe", M.Rauf, 1313/1897
- 82- "Sîne-i Garâm", M.Rauf, 1313/1897, S.İ., s.93-94
- 83- "Sadaka", M.Rauf, 1313/1897, S.İ., s.191-196
- 84- "Benim Kalbim", M.Rauf, 1314/1898; S.F.M., 5 Mart 1314/18 Mart 1898, C.15, nr.366, s.23-24; S.İ., s.29-30
- 85- "Kimsesizliklerim", M.Rauf, 1314/1898; S.F.M., 19 Mart 1314/1 Nisan 1898, C.15, nr.368, s.50; S.İ., s.95-96
- 86- "Mâtemlerim", M.Rauf, 1314/1898; S.F.M., 26 Mart 1314/8 Nis. 1898, C.15, nr.369, s.70; S.İ., s.19
- 87- "Vâlidemin Dizinde", H.Suad, S.F.M., 2 Nis. 1314/15 Nis.1898, C.15, nr.370, s.85
- 88- "Nisan Gecesi", M.Rauf, Nis. 1314/Nis. 1898; S.F.M., 7 May. 1314/20 May. 1898, C.15, nr.375, s.166; S.İ., s.115-116
- 89- "Nisan Sabahı", M.Rauf, S.F.M., 7 May. 1314/20 May. 1898, C.15, nr.375, s.166-167; S.İ., s.117-118
- 90- "Bülbüle Karşı", M.Rauf, S.F.M., 7 May. 1314/20 May. 1898, C.15, nr.375, s.167; S.İ., s.119-120
- 91- "Benim Olsaydın", M.Rauf, 29 Nis. 1314/12 May. 1898; S.F.M., 14 May. 1314/27 May. 1898, C.15, nr.376, s.180, S.İ., s.20-21
- 92- "Sekte-i Bahar", A.Nusret, 14 May. 1314/27 May. 1898; S.F.M., 11 Haz. 1314/24 Haz. 1898, C.15, nr.380, s.244-245
- 93- "İstiyorum ki", A.Hikmet, 15 May. 1314/28 May. 1898; S.F.M., 21 May. 1314/3 Haz. 1898, C.15, nr.377, s.199,
- 94- "Hiç Bir Yer", M.Rauf, 28 Tem. 1314/10 Ağ. 1898; S.F.M., 6 Ağ. 1314/19 Ağ. 1898, C.15, nr.388, s.376; S.İ., s.104-105
- 95- "Kireç Burnu'nda", M.Rauf, S.F.M., 27 Ağ. 1314/9 Ey. 1898, C.16, nr.391, s.10-11; S.İ., s.47-48
- 96- "Hasta Çocuk", H.Cahit, 28 Ağ. 1314/10 Ey. 1898; S.F.M., 3 Ey. 1314/16 Ey. 1898, C.16, nr.392, s.22; H.H.S., s.5-7

- 97- "Düşünüyorum", S.Ziya, 4 Ey. 1314/17 Ey. 1898; S.F.M., 24 Ey. 1314/7 Ek. 1898, C.16, nr.395, s.74
- 98- "Mehtâb", M.Rauf, 1314/1898; S.F.M., 17 Ey. 1314/30 Ey. 1898, C.16, nr.394, s.51; S.İ., s.100-101
- 99- "Bayram Sabahı", H.Cahit, 4 T.Ev. 1314/17 Ek. 1898, H.H.S., s.8-10
- 100- "Ateşçinin Oğlu", H.Cahit, 25 T.Ev. 1314/7 Kas. 1898; S.F.M. 29 T.Ev. 1314/11 Kas. 1898, C.16, nr.400, s.150; H.H.S., s. 11-13
- 101- "Sağların", M.Rauf, 3 T.Sânî 1314/16 Kas. 1898; S.F.M., 12 T.Sânî 1314/25 Kas. 1898, C.16, nr.402, s.185, S.İ., s.70-71
- 102- "Çiçekler Gibi", M.Rauf, 1314/1898; S.F.M., 19 T.Sânî 1314/2 Ar. 1898, C.16, nr.403, s.202; S.İ., s.79-80
- 103- "Benim Mezarım", İ.Cehdi (S.Nazif), 30 T.Sânî 1314/13 Ar. 1898; S.F.M., 10 K.Ev. 1314/23 Ar. 1898, C.16, nr.406, s.251-252
- 104- "Aşktan Sonra", M.Rauf, S.F.M., 10 K.Ev. 1314/23 Ar. 1898, C.16, nr.406, s.252; S.İ., s.72-73
- 105- "Mezarımız", F.Âli, 12 K.Ev. 1314/25 Ar. 1898; S.F.M., 22 K. Ev. 1314/4 Oc. 1899, C.16, nr.408, s.279-282
- 106- "Esef", M.Rauf, 1314/1898; S.F.M., 22 K.Ev. 1314/4 Oc. 1899, C.16, nr.408, s.282-285; S.İ., s.242-257
- 107- "Fenerci", M.Rauf, S.F.M., 11 K.Sânî 1314/27 Oc. 1899, C.16, nr.411, s.329-331; S.İ., s.232-241
- 108- "Bârân-ı Âmâl", S.Nesib, 7 Mart 1315/20 Mart 1899; S.F.M., 17 Mart 1315/30 Mart 1899, C.17, nr.419, s.35
- 109- "Nirvana", F.Âli, 19 Mart 1315/1 Nis. 1899; S.F.M., 15 Nis. 1315/28 Nis. 1899, C.17, nr.424, s.117
- 110- "Senin Muhabbetin", H.Cahit, 13 Nis. 1315/26 Nis. 1899; S.F.M. 15 Nis.. 1315/28 Nis. 1899, C.17, nr.424, s.117
- 111- "Ezik Palamut", H.Cahit, 26 Nis. 1315/9 May. 1899, H.H.S., s.14-15
- 112- "Sıcak Çorba", H.Cahit, 26 Nis. 1315/9 May. 1899; S.F.M., 29 Nis. 1315/12 May. 1899, C.17, nr.426, s.149; H.H.S., s.16-17
- 113- "O Beyazlar Giyinmiş Siyah Ata", A.Hikmet, 30 Nis. 1315/13 May. 1899; S.F.M., 13 May. 1315/26 May. 1899, C.17, nr.428, s.184-185

- 114- "Tebdil-i Hava", H.Cahit, 10 May. 1315/23 May. 1899; H.H.S., s.18-21
- 115- "Halûk'un Gözleri", M.Rauf, 1315/1899; S.F.M., 13 May.1315/26 May. 1899, C.17, nr.428, s.183; S.İ., s.87-88
- 116- "Üç Mezar", M.Rauf, S.F.M., 20 Mayıs 1315/2 Haz. 1899, C.17, nr.429, s.198; S.İ., s.97-99
- 117- "Mürebbiye", M.Rauf, S.F.M., 27 May. 1315/9 Haz. 1899, C.17, nr.430, s.216-217; S.İ., s.131-134
- 118- "Kuvvet", H.Cahit, 29 May. 1315/11 Haz. 1899; S.F.M., 3 May. 1317/16 May. 1901, C.21, nr.531, s.165; H.H.S., s.24-25
- 119- "Ebediyyen Sen, Ebediyyen", M.Rauf, S.F.M., 17 Haz. 1315/30 Haz. 1899, C.17, nr.433, s.262; S.İ., s.24-26
- 120- "İnfiâl", M.Rauf, 1315/1899; S.F.M., 1 Tem. 1315/14 Tem. 1899, C.17, nr.435, s.292-294; S.İ., s.258-268
- 121- "La Gran Viya", M.Rauf, S.F.M., 5 Tem. 1315/18 Tem. 1899, C.17, nr.436, s.375; S.İ., s.33-35
- 122- "Klopatra", M.Rauf, 1315/1899; S.F.M., 15 Tem. 1315/28 Tem. 1899, C.17, nr.437, s.380; S.İ., s.31-32
- 123- "Akşam Tefekkürleri", H.Cahit, 18 Tem. 1315/31 Tem. 1899; S.F.M., 22 Tem. 1315/4 Ağ. 1899, C.17, nr.438, s.340-341; H.H.S., s.64-69
- 124- "Senin Gözlerin", M.Rauf, 1315/1899; S.F.M., 12 Ağ. 1315/25 Ağ. 1899, C.17, nr.441, s.391; S.İ., s.81-82
- 125- "Aşk ve Vefa", M.Rauf, 1315/1899; S.F.M., 19 Ağ. 1315/1 Ey. 1899, C.17, nr.442, s.403-406; S.İ., s.221-231
- 126- "Telâkî", M.Rauf, S.F.M., 26 Ağ. 1315/8 Ey. 1899, C.18, nr.443, s.7-9; S.İ., s.150-158
- 127- "Allahü Ekber", (Samîî Te'essürler-1), H.Cahit, 22 Ağ.1315/4 Ey. 1899; S.F.M., 2 Ey. 1315/15 Ey. 1899, C.18, nr.444, s.23-24; H.H.S., s.39-43
- 128- "Güzellik", Esad Necib, 10 Ey. 1315/23 Ey. 1899; S.F.M., 30 Ey. 1315/13 Ek. 1899, C.18, nr.448, s.83-84
- 129- "Son Mektub", M.Rauf, S.F.M., 11 T.Sânî 1315/24 Kas. 1899, C.18, nr.454, s.183-185; S.İ., s.159-167
- 130- "Gözlerin", H.Cahit, S.F.M., 11 T.Sânî 1315/24 Kas. 1899, C.18, nr.454, s.182-183; H.H.S., s.70-71
- 131- "Gözleriniz", C.Sâhir, 24 Şub. 1315/9 Mart 1900; S.F.M., 25 May. 1316/7 Haz. 1900, C.19, nr.482, s.210

- 132- "Sepelin", M.Rauf, 1315/1899; S.F.M., 21 Haz. 1317/4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.284; S.İ., s.106-107
- 133- "Mülevves", M.Rauf, 1315/1899, S.İ., s.135-141
- 134- "Zehirlerim", M.Rauf, 1315/1899, S.İ., s.204-220
- 135- "Yazılarıma Karşı", C.Sâhir, S.F.M., 16 Mart 1316/29 Mart 1900, C.19, nr.472, s.51
- 136- "Birbirimiz İçin", M.Rauf, S.F.M., 18 May. 1316/31 May.1900, C.19, nr.481, s.194; S.İ., s.287-288
- 137- "Hikâye-i Kalb", C.Sâhir, 4 Haz. 1316/17 Haz. 1900; S.F.M., 8 Mart 1317/21 Mart 1901, C.21, nr.523, s.34
- 138- "Sarı, Eflatun, Siyah", C.Sâhir, 28 Ağ. 1316/10 Ey. 1900; S.F.M., 14 Ey./5 T.Ev. 1316/ 27 Ey./18 Ek. 1900, C.20, nr.498/501, s.51/98 (İki sayıda yayınlanmıştır.)
- 139- "Gözlerin Bir Sema ki", M.Rauf, 14 Ey.1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.52; S.İ., s.49-50
- 140- "Bir Necm-i Emel", M.Rauf, S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey.1900, C.20, nr.498, s.52-53; S.İ., 51-52
- 141- "Lâne-i Telâkî", M.Rauf, S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.53; S.İ., s.53-54
- 142- "Sen, Müebbeden Sen", M.Rauf, S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., 55-56
- 143- "Benim Aşkım", M.Rauf, S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., s.57-58
- 144- "Eğer Şûh İsen", M.Rauf, 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., s.59-60 (S.F.M.)
- 145- "Terâne-i Saâdet", M.Rauf, S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey.1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., s.61-62
- 146- "Sukût", M.Rauf, S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54-55; S.İ., 76-78
- 147- "Bir Müsamereden Sonra", M.Rauf, S.F.M., 21 Ey. 1316/4 Ek. 1900, C.20, nr.499, s.66; S.İ., s.45-46
- 148- "Sarhoş", H.Cahit, 21 Ey. 1316/4 Ek. 1900; S.F.M., 23 Ey. 1316/6 Ek. 1900, C.18, nr.447, s.74; H.H.S., s.26-27
- 149- "Mütâla^Calarıma Karşı", C.Sâhir, 29 K.Ev. 1316/ 11 Oc.1901, S.F.M., K.Sânî 1316/ Oc. 1901, C.20, nr.514, s.307
- 150- "İtirafıtan Sonra", C.Sâhir, 20 Şub. 1316/5 Mart 1901; S.F.M. 7 Haz. 1317/20 Haz. 1901, C.21, nr.536, s.202

- 151- "Hicrân-ı Emel", M.Rauf, 1316/1900, S.İ., s.43-44
- 152- "Doktorun Odasında", H.Cahit, 15 Nis. 1317/28 Nis. 1901; S.F.M., 19 Nis. 1317/2 May. 1901, C.21, nr.529, s.140; H.H.S. s.28-30
- 153- "Tünelde", H.Cahit, 16 May. 1317/29 May. 1901, H.H.S., s.87-89
- 154- "Vâlidemin Felsefesi", F.Âli, 19 May. 1317/1 Haz. 1901; S.F.M., 12 Tem. 1317/25 Tem. 1901, C.21, nr.541, s.325
- 155- "Kördüğüm", C.Sâhir, 11 Haz. 1317/24 Haz. 1901; S.F.M., 21 Haz. 1317/4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.284,
- 156- "İnsanlar Arasında", H.Cahit, 13 Haz. 1317/26 Haz. 1901; S.F.M., 28 Haz. 1317/11 Tem. 1901, C.21, nr.539, s.296; H.H.S., s.98-100
- 157- "Ada Vapurunda", M.Rauf, 1317/1901;; S.F.M., 14 Haz. 1317/27 Haz. 1901, C.21, nr.537, s.257-258; S.İ., s.143-149
- 158- "Zengin Olsam", H.Cahit, 14 Haz. 1317/27 Haz. 1901; S.F.M., 21 Haz. 1317/4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.280; H.H.S., s.95-97
- 159- "Perîşân Gölgeleler (1)", C.Sâhir, 24 Haz. 1317/7 Tem. 1901; S.F.M., 19 Tem. 1317/1 Ağ. 1901, C.21, nr.542, s.338
- 160- "Perîşân Gölgeleler (2)", C.Sâhir, 25 Haz. 1317/8 Tem. 1901; S.F.M., 12 Tem. 1317/25 Tem. 1901, C.21, nr.541, s.324
- 161- "İskelede", H.Cahit, 30 Haz. 1317/13 Tem. 1901, H.H.S., s.90-91
- 162- "Leylaklar Açarken", A.Hikmet, 8 Tem. 1317/21 Tem. 1901; S.F.M., 12 Tem. 1316/25 Tem. 1901, C.21, nr.541, s.330
- 163- "Geceler", Hakkı, 26 Ağ. 1317/8 Ey. 1901; S.F.M., 30 Ağ. 1317/12 Ey. 1901, C.22, nr.548, s.30
- 164- "Usanç Dakikaları", H.Cahit, 10 Ey. 1317/23 Ey. 1901, H.H.S., s.92-94
- 165- "Kayıkçı", H.Cahit, 15 Ey. 1317/28 Ey. 1901; S.F.M., 20 Ey. 1317/3 Ek. 1901, C.22, nr.551, s.74; H.H.S., s.31-32
- 166- "Köprüde", M.Rauf, 1317/1901, S.İ., s.109-111
- 167- "Yalancı Dost", M.Rauf, 1317/1901, S.İ., s.197-203
- 168- "Taze Bir Mezar", M.Rauf, S.İ., s.72-74
- 169- "Balıkçıları Seyrederken", H.Cahit, 25 Mart 1321/7 Nis. 1905, H.H.S., s.75-79

- 170- "Kiliseden Avdette", H.Cahit, T.Sânî 1321/Kas. 1905, H.H.S., s.80-83
- 171- Ayna", H.Cahit, 1321/1905, H.H.S., s.72-74
- 172- "Köprüden Geçerken", H.Cahit, 6 Nis. 1322/19 Nis. 1906; H.H.S., s.84-86
- 173- "Falcı", H.Cahit, H.H.S., s.22-23
- 174- "Küçük Kız", H.Cahit, H.H.S., s.33-34
- 175- "Abdal", H.Cahit, H.H.S., s.35-36

NOT: Umumî ve yazarlara göre olan kronolojik listelerde herhangi bir tarih belirtilmeyen mensûr şiirler için, bu metinlerin yer aldığı kitabın basım tarihi esas alınmıştır. Çünkü bu mensûr şiirler mecmuada yayınlanmadığı gibi, yazarı tarafından da yazılış tarihi konmamıştır.

Bu husus, Halit Ziya'nın "Mensûr Şiirler" adlı eserinde topladığı 47 mensûr şiir ve "Mezardan Sesler"; Mehmet Rauf'un "Taze Bir Mezar"; Hüseyin Cahit'in "Falcı", "Küçük Kız" ve "Abdal" isimli metinleri için geçerlidir. Adı geçen mensûr şiirlerin bulunduğu kitaplar ve basım tarihleri şöyledir:

Mensûr Şiirler, 1307/1891, H.Ziya
 Mezardan Sesler, 1307/1891, H.Ziya
 Siyah İnciler, 1317/1901, M.Rauf
 Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, 1325/1909, H.Cahit

B- YAZARLARA GÖRE MENSÜR ŞİİRLERİN KRONOLOJİK LİSTELERİ

1- HALİT ZİYA UŞAKLIĞİL'İN MENSÜR ŞİİRLERİNİN KRONOLOJİK LİSTESİ

- 1- "Bir Hayal", M.Ş., s.5-6
- 2- "Tahattur", M.Ş., s.7-8
- 3- "İncizâb", M.Ş., s.9-10
- 4- "Müteverrim", M.Ş., s.11-14
- 5- "Ağlarım", M.Ş., s.15-16
- 6- "Hayat mıdır?", M.Ş., s.17
- 7- "Bir İntihar-ı Mükerrer", M.Ş., s.18-19
- 8- "Heyhât Bir Rüya idi", M.Ş., s.20
- 9- "Bir Kalb ki Bir Mezar", M.Ş., s.21-22
- 10- "Yâd-ı Hazîn", M.Ş., s.23-24
- 11- "Sarı Gül", M.Ş., s.25-26
- 12- "Hande-i Giryenâk", M.Ş., s.27-29
- 13- "Girye-i Handenâk", M.Ş., s.30-31
- 14- "Hatırlar mısın?", M.Ş., s.32-34
- 15- "Ne Demıştin?", M.Ş., s.35-36
- 16- "Çoban Kızı", M.Ş., s.37-38
- 17- "Mâzî", M.Ş., s.39-40
- 18- "Raksân", M.Ş., s.41-42
- 19- "Cevelân", M.Ş., s.43-44
- 20- "Zevce", M.Ş., s.45-46
- 21- "Bir Hitâb", M.Ş., s.47-48
- 22- "Denizde", M.Ş., s.49-50
- 23- "Sahrada", M.Ş., s.51-52
- 24- "Seyyâr-ı Fezâ", M.Ş., s.53-54
- 25- "Nisâr-ı Hayat", M.Ş., s.55-56
- 26- "Şelâle-i Münce mid", M.Ş., s.57-58
- 27- "Fevvâre-i Âteşîn", M.Ş., s.59-60
- 28- "Mezar", M.Ş., s.61-62
- 29- "Fırtına", M.Ş., s.63-64
- 30- "Cenk", M.Ş., s.65-69
- 31- "Gurûb", M.Ş., s.70-73
- 32- "Girye-i Tabiat", M.Ş., s.73-74
- 33- "İstiğrâk", M.Ş., s.75-77
- 34- "Bir Hâtıra", M.Ş., s.78-80

- 35- "İnsan", M.Ş., s.81-82
- 36- "Genç Kız", M.Ş., s.83-84
- 37- "Hayat-ı Fuhs-âlûd", M.Ş., s.85-87
- 38- "Düşünüyorum", M.Ş., s.88-92
- 39- "Bir İhtiyacı Ruh", M.Ş., s.93-94
- 40- "Zühre", M.Ş., s.95-97
- 41- "Bir Levha-i Bahar", M.Ş., s.98-99
- 42- "Mezardan Sonra", M.Ş., s.100-102
- 43- "Kamere Karşı", M.Ş., s.103-105
- 44- "Şâir", M.Ş., s.106-107
- 45- "O de Beni Seviyor", M.Ş., s.107-111
- 46- "Şinâver", M.Ş., s.112-114
- 47- "Bir Gece", M.Ş., s.115-117 (1)
- 48- "Mezardan Sesler" (47 sayfalık ve tek bir mensûr şiirden meydana gelen bir kitap halindedir.)
- 49- "Hayal-i Gi ryân", S.F.M., 4 Ey. 1313/17 Ey. 1897, C.14, nr.340, s.20-22
- 50- "Billûr Parçası", S.F.M., 26 Şub. 1313/11 Mart 1898, C.15, nr.365, s.2-3

2- MEHMET RAUF'UN MENSÛR ŞİİRLERİNİN KRONOLOJİK LİSTESİ

- 1- "Kelebek", 1308/1892, S.İ., s.7-11
- 2- "Denizde", Tem. 1895; S.F.M., 29 May.1313/11 Haz. 1897, C.13, nr.326, s.215-218; S.İ., s.168-190
- 3- "Eyüb Yolunda", Haz. 1312/Haz. 1896; S.F.M., 4 Mart/11 Mart 1315/17 Mart/24 Mart 1899, C.17, nr.418/419, s.28-30/39-41 (İki sayıda yayınlanmıştır.) S.İ., s.269-285
- 4- "O kadına", Şub. 1312/Şub. 1897; S.F.M., 17 Nis. 1313/30 Nis. 1897, C.13, nr.320, s.118-119; S.İ., s.74-75
- 5- "Lev^ca-i Şebâb", 1312/1896, S.İ., s.15-16
- 6- "Ah Ey Mevt", 1312/1896; S.F.M., 21 Haz. 1317/4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.284; S.İ., s.108
- 7- "Gelirken", 1312/1896, S.İ., s.123-126
- 8- "Saçlar", 1312/1896, S.İ., s.127-130

1- "Mensûr Şiirler" isimli eserdeki mensûr şiirleri ki-taptaki sırasına göre aldık. H.Ziya, önsözünde bu metinleri ta-rihî sıraya göre düzenlediğini belirtir.

- 9- "Harp", S.F.M., 20 Mart 1313/3 Nis. 1897, C.13, nr.316,s.57;
S.İ., s.36-38
- 10- "Âlâm-ı Vuslat", Nis. 1313/Nis. 1897; S.F.M., 17 Nis. 1313/
30 Nis. 1897, C.13, nr.320, s.119; S.İ., s.102-103
- 11- "Firkete", Mal. 1313/May. 1313; S.F.M., 26 Haz. 1313/9 Tem.
1897, C.13, nr.330, s.278; S.İ., s.68-69
- 12- "Bârân-ı Bahar", May. 1313/May. 1897; S.F.M., 26 Haz. 1313/
9 Tem. 1897, C.13, nr.330, s.278; S.İ., s.85-86
- 13- "Bahr-ı Muhî'te", Ey. 1313/Ey. 1897; S.F.M., 1 K.Sânî 1313/
14 Oc. 1898, C.14, nr.357, s.290; S.İ., s.89-90
- 14- "Yemîn-i Vefâ", S.F.M., 1 K.Sânî 1313/14 Oc. 1898, C.14,nr.
357, s.290; S.İ., s.17-18
- 15- "Kadın İhtiyacı", K.Ev. 1313/Ar. 1897; S.F.M., 8 K.Sânî 1313/
21 Oc. 1898, C.14, nr.358, s.308; S.İ., s.27-28
- 16- "Kıştan Sonra", 1313/1897; S.F.M., 26 Şub. 1313/11 Mart 1898
C.15, nr.365, s.4; S.İ., s.22-23
- 17- "Ebr-i Melâl", Şub. 1313/Şûb. 1898; S.F.M., 12 Mart 1314/25
Mart 1898, C.15, nr.367, s.38; S.İ., s.91-92
- 18- "Hayalin", 1313/1897, S.İ., s.39-40
- 19- "Beni Sevmemişe", 1313/1897, S.İ., s.63-64
- 20- "Sîne-i Garâm", 1313/1897, S.İ., s.93-94
- 21- "Sadaka", 1313/1897, S.İ., s.191-196
- 22- "Benim Kalbim", 1314/1898; S.F.M., 5 Mart 1314/18 Mart 1898,
C.15, nr.366, s.23-24; S.İ., s.29-30
- 23- "Kimsesizliklerim", 1314/1898; S.F.M., 19 Mart 1314/1 Nis.
1898, C.15, nr.368, s.50; S.İ., s.95-96
- 24- "Mâtemlerim", 1314/1898; S.F.M., 26 Mart 1314/8 Nis. 1898,
C.15, nr.369, s.70; S.İ., s.19
- 25- "Nisan Gecesi", Nis. 1314/Nis. 1898; S.F.M., 7 May. 1314/20
May. 1898, C.15, nr.375, s.166; S.İ., s.115-116
- 26- "Nisan Sabahı", S.F.M., 7 May. 1314/20 May. 1898, C.15,nr.375,
s.166-167; S.İ., s.117-118
- 27- "Bülbüle Karşı", S.F.M., 7 May. 1314/20 May. 1898, C.15, nr.
375, s.167; S.İ., s.119-120
- 28- "Benim Olsaydın", 29 Nis. 1314/12 May. 1898; S.F.M., 14 May.
1314/27 May. 1898, C.15, nr.376, s.180; S.İ., s.20-21
- 29- "Hiç Bir Yer", 28 Tem. 1314/10 Ağ. 1898; S.F.M., 6 Ağ. 1314/
19 Ağ. 1898, C.15, nr.388, s.376; S.İ., s.104-105

- 30- "Kireç Burnu'nda", S.F.M., 27 Ağ. 1314/9 Ey. 1898, C.16, nr.391, s.10-11; S.İ., s.47-48
- 31- "Mehtâb", 1314/1898; S.F.M., 17 Ey. 1314/30 Ey. 1898, C.16, nr.394, s.51; S.İ., s.100-101
- 32- "Sağların", 3 T.Sânî 1314/16 Kas. 1898; S.F.M., 12 T.Sânî 1314/25 Kas. 1898, C.16, nr.402, s.185; S.İ., s.70-71
- 33- "Çiçekler Gibi", 1314/1898; S.F.M., 19 T.Sânî 1314/2 Ar.1898, C.16, nr.403, s.202; S.İ., s.79-80
- 34- "Aşktan Sonra", S.F.M., 10 K.Ev. 1314/23 Ar. 1898, C.16, nr.406, s.252; S.İ., s.72-73
- 35- "Esef", 1314/1898; S.F.M., 22 K.Ev. 1314/4 Oc. 1899, C.16, nr.408, s.282-285; S.İ., s.242-257
- 36- "Fenerci", S.F.M., 11 K.Sânî 1314/27 Oc. 1899, C.16, nr.411, s.329-331; S.İ., s.232-241
- 37- "Halûk'un Gözleri", 1315/1899; S.F.M., 13 May. 1315/26 May. 1899, C.17, nr.428, s.183; S.İ., s.87-88
- 38- "Üç Mezar", S.F.M., 20 May. 1315/2 Haz. 1899, C.17, nr.429, s.198; S.İ., s.97-99
- 39- "Mirebbiye", S.F.M., 27 May. 1315/9 Haz. 1899, C.17, nr.430, s.216-217; S.İ., s.131-134
- 40- "Ebediyyen Sen, Ebediyyen", S.F.M., 17 Haz. 1315/30 Haz.1899, C.17, nr.433, s.262; S.İ., s.24-26
- 41- "İnfiâl", 1315/1899; S.F.M., 1 Tem. 1315/14 Tem. 1899, C.17, nr.435, s.292-294; S.İ., s.258-268
- 42- "La Gran Viya", S.F.M., 5 Tem. 1315/18 Tem. 1899, C.17, nr.436, s.375; S.İ., s.33-35
- 43- "Klopatra", 1315/1899; S.F.M., 15 Tem. 1315/28 Tem. 1899, C.17, nr.437, s.380; S.İ., s.31-32
- 44- "Senin Gözlerin", 1315/1899; S.F.M., 12 Ağ. 1315/25 Ağ. 1899, C.17, nr.441, s.391; S.İ., s.81-82
- 45- "Aşk ve Vefâ", 1315/1899; S.F.M., 19 Ağ. 1315/1 Ey. 1899, C.17, nr.442, s.403-406; S.İ., s.221-231
- 46- "Telâkî", S.F.M., 26 Ağ. 1315/8 Ey. 1899, C.18, nr.443, s.7-9; S.İ., s.150-158
- 47- "Son Mektup", S.F.M., 11 T.Sânî 1315/ 24 Kas. 1899, C.18, nr.454, s.183-185; S.İ., s.159-167
- 48- "Sepelin", 1315/1899; S.F.M., 21 Haz. 1317/4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.284; S.İ., s.106-107

- 49- "Mülevves", 1315/1899, S.İ., s.135-141
- 50- "Zehirlerim", 1315/1899, S.İ., s.204-220
- 51- "Birbirimiz İçin" S.F.M., 18 May. 1316/31 May. 1900, C.19, nr.481, s.194; S.İ., s.287-288
- 52- Gözlerin Bir Sema ki", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.52; S.İ., s.49-50
- 53- "Bir Necm-i Emel", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.52-53; S.İ., s.51-52
- 54- "Lâne-i Telâkî", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.53; S.İ., s.53-54
- 55- "Sen, Müebbeden Sen", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., s.55-56
- 56- "Benim Aşkım", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., s.57-58
- 57- "Eğer Şuh İsen", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., s.59-60
- 58- "Terâne-i Saâdet", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54; S.İ., s.61-62
- 59- "Sukût", S.F.M., 14 Ey. 1316/27 Ey. 1900, C.20, nr.498, s.54-55; S.İ., s.76-78
- 60- "Bir Müsâmereden Sonra", S.F.M., 21 Ey. 1316/4 Ek. 1900, C.20, nr.499, s.66; S.İ., s.45-46
- 61- "Hicrân-ı Emel", 1316/1900, S.İ., s.43-44
- 62- "Ada Vapurunda", 1317/1901; S.F.M., 14 Haz. 1317/27 Haz. 1901, C.21, nr.537, s.257-258; S.İ., s.143-149
- 63- "Köprüde", 1317/1901, S.İ., s.109-111
- 64- "Yalancı Dost", 1317/1901, S.İ., s.197-203
- 65- "Taze Bir Mezar", S.İ., s.65-67

3- HÜSEYİN CAHİT'İN MENSÛR ŞİİRLERİNİN KRONOLOJİK LİSTESİ

- 1- "Samîmî Te'essürler-2", 28 Haz. 1313/11 Tem. 1897; S.F.M., 17 Tem. 1313/30 Tem. 1897, C.13, nr.333, s.325; H.H.S., s.44-45
- 2- "Samîmî Te'essürler-3", 8 Tem. 1313/21 Tem. 1897; S.F.M., 17 Tem. 1313/30 Tem. 1897, C.13, nr.333, s.325; H.H.S., s.46-47
- 3- "Samîmî Te'essürler-4", 10 Tem. 1313/23 Tem. 1897; S.F.M., 17 Tem. 1313/30 Tem. 1897, C.13, nr.333, s.335-336; H.H.S., s.48-49

- 4- "Samîmî Te'essürler-5", 20 Tem. 1313/2 Ağ. 1897; S.F.M., 31 Tem. 1313/13 Ağ. 1897, C.13, nr.335, s.355; H.H.S., s.50-51
- 5- "Samîmî Te'essürler-6", 20 Tem. 1313/2 Ağ. 1897; S.F.M., 31 Tem. 1313/13 Ağ. 1897, C.13, nr.335, s.355-356; H.H.S., s.52-53
- 6- "Samîmî Te'essürler-7", 21 Tem. 1313/3 Ağ. 1897, H.H.S., s.54-55
- 7- "Samîmî Te'essürler-8", 23 Tem. 1313/5 Ağ. 1897; S.F.M., 7 Ağ.1313/20 Ağ. 1897, C.13, nr.336, s.371; H.H.S., s.56-57
- 8- "Samîmî Te'essürler-9", 30 Tem. 1313/12 Ağ. 1897; S.F.M., 7 Ağ.1313/20 Ağ.1897, C.13, nr.336, s.371-373; H.H.S., s.58-59
- 9- "Samîmî Te'essürler-10", 30 Tem.1313/12 Ağ.1897; S.F.M., 7 Ağ.1313/20 Ağ.1897, C.13, nr.336, s.371-372; H.H.S., s.60-61
- 10- "Yaprak", 7 Ağ. 1313/20 Ağ. 1897, H.H.S., s.62-63
- 11- "Hasta Çocuk", 28 Ağ.1314/10 Ey. 1898; S.F.M., 3 Ey.1314/16 Ey. 1898, C.16, nr.392, s.22; H.H.S., s.5-7
- 12- "Bayram Sabahı", 4 T.Ev.1314/17 Ek.1898, H.H.S., s.8-10
- 13- "Ateşçinin Oğlu", 25 T.Ev. 1314/7 Kas. 1898; S.F.M., 29 T.Ev. 1314/11 Kas. 1898, C.16, nr.400, s.150; H.H.S., s.11-13
- 14- "Senin Muhabbetin", 13 Nis. 1315/26 Nis. 1899; S.F.M., 15 Nis. 1315/28 Nis. 1899, C.17, nr.424, s.117
- 15- "Ezik Palamut", 26 Nis. 1315/9 May. 1899, H.H.S., s.14-15
- 16- "Sıcak Çorba", 6 Nis. 1315/9 May. 1899; S.F.M., 29 Nis.1315/12 May. 1899, C.17, nr.426, s.149, H.H.S., s.16-17
- 17- "Tebdil-i Hava", 10 May. 1315/23 May. 1899, H.H.S., s.18-21
- 18- "Kuvvet", 29 May. 1315/11 Haz. 1899; S.F.M., 3 May. 1317/16 May. 1901, C.21, nr.531, s.165; H.H.S., s.24-25
- 19- "Akşam Tefekkürleri", 18 Tem. 1315/31 Tem 1899; S.F.M., 22 Tem. 1315/4 Ağ. 1899, C.17, nr.438, s.340-341; H.H.S., s.64-69
- 20- "Allahü Ekber"(Samîmî Te'essürler-1), 22 Ağ. 1315/4 Ey. 1899; S.F.M., 2 Ey. 1315/15 Ey. 1899, C.18, nr.444, s.23-24; H.H.S., s.39-43
- 21- "Gözlerin", S.F.M., 11 T.Sânî1315/24 Kas. 1899, C.18, nr.454, s.182-183; H.H.S., s.70-71

- 22- "Sarhoş", 21 Ey. 1316/4 Ekim 1900; S.F.M., 23 Ey. 1316/6 Ek. 1900, C.18, nr.447, s.74; H.H.S., s.26-27
- 23- "Doktorun Odasında", 15 Nis. 1317/28 Nis. 1901; S.F.M., 19 Nis. 1317/2 May. 1901, C.21, nr.529, s.140; H.H.S., s.28-30
- 24- "Tünelde", 16 May. 1317/29 May. 1901, H.H.S., s.87-89
- 25- "Hayata Karşı", 13 Haz. 1317/26 Haz.1901; S.F.M., 28 Haz. 1317/11 Tem. 1901, C.21, nr.539, s.296;H.H.S., s.98-100
- 26- "İnsanlar Arasında", 13 Haz.1317/26 Haz. 1901; S.F.M., 28 Haz.1317/11 Tem.1901, C.21, nr.539, s.297; H.H.S., s.101-103
- 27- "Zengin Olsam", 14 Haz. 1317/27 Haz. 1901; S.F.M., 21 Haz. 1317/4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.280;H.H.S., s.95-97
- 28- "İskelede" 30 Haz. 1317/13 Tem. 1901, H.H.S., s.90-91
- 29- "Usanç Dakikaları", 10 Ey. 1317/23 Ey. 1901,H.H.S., s.92-94
- 30- "Kayıkçı", 15 Ey. 1317/28 Ey. 1901; S.F.M., 20 Ey. 1317/3 Ek. 1901, C.22, nr551, s.74; H.H.S., s.31-32
- 31- "Balıkçıları Seyrederken", 25 Mart 1321/7 Nis. 1905,H.H.S. s.75-79
- 32- "Kiliseden Avdette", T.Sânî 1321/ Kas. 1905, H.H.S., s.80-83
- 33- "Ayna", 1321/1905, H.H.S., s.72-74
- 34- "Köprüden Geçerken", 6 Nis 1322/19 Nis. 1906, H.H.S., s.84-86
- 35- "Falcı", H.H.S., s.22-23
- 36- "Küçük Kız", H.H.S., s.33-34
- 37- "Abdal", H.H.S., s.35-36

4- CELAL SAHİR'İN MENSÜR ŞİİRLERİNİN KRONOLOJİK LİSTESİ

- 1- "Gözleriniz", 24 Şub. 1315/9 Mart 1900; S.F.M., 25 May. 1316/7 Haz. 1900, C.19, nr.482, s.210
- 2- "Yazılarıma Karşı", S.F.M., 16 Mart 1316/29 Mart 1900,C.19, nr472, s.51
- 3- "Hikâye-i Kalb", 4 Haz.1316/17 Haz. 1900; S.F.M., 8 Mart 1317/21 Mart 1901, C.21, nr523, s.34

- 4- "Sarı, Eflatun, Siyah", 28 Ağ. 1316/10 Ey. 1900; S.F.M., 14 Ey./5 T.Ev. 1316/27 Ey./18 Ek. 1900, C.20, nr.498/501, s.51/98
- 5- "Mütâlaalarım Karşı", 29 K.Ev. 1316/11 Oc. 1901; S.F.M., K.Ev. 1316/ Oc. 1901, C.20, nr.514, s.307
- 6- "İtirafıtan Sonra", 20 Şub. 1316/5 Mart 1901; S.F.M., 7 Haz. 1317/20 Haz. 1901, C.21, nr.536, s.202
- 7- "Kördüğüm", 11 Haz. 1317/24 Haz. 1901; S.F.M., 21 Haz.1317 /4 Tem. 1901, C.21, nr.538, s.284
- 8- "Perîşân Gölgeleler (1)", 24 Haz. 1317/7 Tem. 1901; S.F.M., 19 Tem. 1317/1 Ağ. 1901, C.21, nr.542, s.338
- 9- "Perîşân Gölgeleler (2)", 25 Haz. 1317/8 Tem 1901; S.F.M., 12 Tem. 1317/25 Tem. 1901, C.21, nr541, s.324

5- DİĞER YAZARLARIN MENSÛR ŞİİRLERİNİN KRONOLOJİK LİSTESİ

AAHMET HİKMET:

- 1- "Nakarat", 2 T.Ev. 1304/15 Ek. 1888; S.F.M., 22 T.Ev. 1314/ 4 Kas. 1898, C.16. nr.399, s.134
- 2- "İstiyorum ki", 15 May. 1314/28 May. 1898; S.F.M., 21 May. 1314/3 Haz. 1898, C.15, nr.377, s.199
- 3- "O Beyazlar Giyinmiş Siyah Ata", 30 Nis. 1315/13 May. 1899; S.F.M., 13 May. 1315/26 May. 1899, C.17, nr.428, s.184-185
- 4- "Leylaklar Açarken", 8 Tem. 1317/21 Tem, 1901; S.F.M., 12 Tem. 1317/25 Tem. 1901, C.21, nr541, s.330

FAİK ÂLİ:

- 1- "Mezarımlız", 12 K.Ev. 1314/25 Ar. 1898; S.F.M., 22 K.Ev. 1314/4 Oc. 1899, C.16, nr.408, s.279-282
- 2- "Nirvana", 19 Mart 1315/1 Nis. 1899; S.F.M., 25 Mart 1315/ 7 Nis. 1899, C.17, nr.421, s.70
- 3- "Vâlidemin Felsefesi", 19 May. 1317/1 Haz. 1901; S.F.M., 12 Tem. 1317/25 Tem. 1901, C.21, nr.541, s.325

SAFFETİ ZİYA:

- 1- "Mahkum Kalbler", 15 Ağ. 1313/28 Ağ. 1897; S.F.M., 18 Ey. 1313/1 Ek. 1897, C.14, nr.342, s.55-57

- 2- "Düşünüyorum", 4 Ey. 1314/17 Ey. 1898; S.F.M., 24 Ey.1314/
7 Ek. 1898, C.16, nr.395, s.74

İBRAHİM CEHDİ (Süleyman Nazif):

- 1- "Benim Mezarım", 30 T.Sânî 1314/13 Ar. 1898; S.F.M., 10
K.Ev. 1314/23 Ar. 1898, C.16, nr.406, s.251-252

HÜSEYİN SUAD:

- 1- "Vâlidemin Dizinde", S.F.M., 2 Nis. 1314/15 Nis. 1898, C.15,
nr.370, s.85

SÜLEYMAN NESİB:

- 1- "Bârân- Âmâl", 7 Mart 1315/20 Mart 1899; S.F.M., 17 Mart
1315/30 Mart 1899, C.17, nr.419, s.35

ALİ NUSRET:

- 1- "Sekte-i Bahar", 14 May. 1314/27 May. 1898; S.F.M., 11 Haz.
1314/24 Haz. 1898, C.15, nr.380, s.244-245

ESAD NECİB:

- 1- "Güzellik", 10 Ey. 1315/23 Ey. 1899; S.F.M., 30 Ey. 1315/
13 Ek. 1899, C.18, nr.448, s.83-84

HAKKI:

- 1- "Geceler", 26 Ağ. 1317/8 Ey. 1901; S.F.M., 30 Ağ. 1317/12
Ey. 1901, C.22, nr.548, s.30

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

M E T İ N L E R

BİR HAYAL

Hazîn, sâkit geçiyordu; vücûdu meşâkk-ı hâyatın taht-ı tazyîkinde kalmış gibi mâil idi.

Yolun bir kenarından sür^catle ilerliyordu, kaçıyordu; âvâze-i hây u hûy-ı ^câlemden kaçıyordu. Bu sûretle geçişini bir hayale, bir heyûlâya benzettim.

Siyah-renk saçları efkâr-ı ye's-perverâneye melce' olan başında bir sût-re-i mâtem-engîz şeklini gösteriyordu. Çehresinde garîb bir eser-i tahassür, dudaklarında hazîn bir tarz-ı teressüm var idi. Gözlerinde mazlim nurlar uçuyordu... Ey ye's-penâh gözler! Siz nâzır olduğunuz manzaradan memnûn değilsiniz! Siz ulvî ulvî ^câlemlere hasret-keşsiniz!

Bu bir heyûlâ idi; arzdan müteneffir, semâvâta mütehassir bir heyûlâ-yı beşer idi. Ey hayal-i hazîn! Sen ben mi idin?...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.5-6)

TAHATTUR

Kalbimi istilâ eden hissiyât-ı ye's, gözlerimden sirişk-i nevmîdî sûretinde çıkıyor; ağlıyorum. Zulmet-i leyl, envâr-ı semâ ile ihtizâc etmiş, fikrimi işgâl eyleyen ağaçlara garîb bir hal vermiş! Düşünüyorum, tahattur ediyorum. O gece semâda bu revnak mevkûd idi. Ecrâm-ı semâviyenin nisâr ettikleri şu hazîn ziyâlara bedel; afâkı muhîr olan suhûb-ı kesîfe arza kar parçaları saçıyordu.

Hâk-ı süflîye hafif bir temas ile âsumâna suûd eden melekler gibi nûrânî bir şekil alan şu ağaçlar o gece beyaz kefenlere bürünmüş mevtâları andırıyordu.

Ah! Sevgilim! Arzı setr eden karlara rekâbet edecek kadar beyaz olan omuzlarından sûtreni atıp da beyaz libâsınla arz-ı endâm ettiğin zaman sen de onlara benziyordun. Şu müşâbehet bize acı bir hakîkatî ihtâr ediyordu. Ah! O gece! Bir dakikalık saâdete ebedî bir felâket bıraktı! Bana enfâs-ı rûh eden dudakların hayattan kaldı, tebessüm etmez oldu!.. Lâkin emin ol sevgilim, senin tebessümlerini ecrâm-ı semâviyede müşâhede ediyorum.

Bulutların, hava-yı nesîmînin daha ötesinde vücûdunun ihtizâzını his ediyorum.

Beynimizde garîb bir muvâsala var: Ben sana sirişk-i hûn-âlûdemi buhar sûretinde arz ediyorum, sen de bana tebessümlerini ziyâ şeklinde isâl ediyorsun!...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.7-8)

İNCİZÂB

Bazan nâ-kâbil-i mukâvemet bir kudretin taht-ı teshîrinde kalırız. Mâhiyeti gayr-i mu^cayyen bir kuvve-i mıknatısiye nazarımızı celb eder. Şu^cle-i nazarımız pîşgâhında açılan bir ^câlem-i lâ-yetenâhîde gark olur gider.

Mansıb-ı nigâhımız olan gözler o derece bârika-feşân dır ki nazarımızı mütevâzi^câne, mağlûbâne indirmeğe mecbûr oluruz.

Ey kudret-i kahhârânesini anlayamadığım gözler! El-amân! Rûhum vücûdumdan süzülüp süzülüp de fezâ-yı bî-girânınızda mass oluyor. Vücûdum dûğâr-ı lerze-i haşyet oldu. Tâkatim neyyîr-i ^câleme düşüp de tebahhur eden bir necm-i sâkıt gibi iktidâr-ı gâlibânenize mukâbil mahv oldu.

Meshûrunuzum!

Ey garîb bir kuvve-i câzibâne ile eş^ca-nisâr olan gözler! Seyyâle-i hissiyâtım ne için size doğru meyledip duruyor? Bir an zarfında üzerimde kesb ettiğiniz iktidâr nereden geliyor? Halledemediğim bu mesâil-i ^cacîbe nedir? Bir sadâyı hâtifî şu cevabı veriyor: Bir rûhun bir rûh ile mu^cârefesi!

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.9-10)

MÜTEVERRİM

Elbise-i resmiyesinin koluna vakt-be-vakt nazar eder idi de kalbi hissiyât-ı ıftihâr ile mâlî olurdu.

Biri beyaz ve diğeri sarı gümüş şeritlerin latîf bir sûrette fes rengi kadifenin yanında parlayışı mektepte sarf ettiği emekleri, hekimlerin "Göğsünüz za^cîf; bu kadar çalışmayınız" yollu nasihatlerine ehemmiyet vermeyip de fikrinin olanca kuvvetini derslerine hasr ettiğini ihtâr ederdi. ^cÂkıbet nice şedîd ıntizârlarla beklediği zaman-ı sa^câdet gelmişti. Bir aydan beri "tabîbim" kelimesi dudaklarını bahtiyârâne bir tebessümle tezyîn ediyordu.

Maddeten çektiği zarûretler mahv olmuş, ebeveyninin ettikleri fedâkârlıklar mükâfât-ı müstehakalarını bulmuş idi.

Lâkin; genç, güzel, müste^cidd tabîb bunları o kadar düşünmüyordu. Kendisine mev^cûd başka bir sa^câdet, başka bir bahtiyârlık var idi.

Sevgilisinin dest-i izdivâcına nâiliyet kendisinin tabîb olmasıyla meşrûd idi. Şâyeste şimdi oldu.

Biraz zaman sonra nâil-i mükâfât olacağında, ümîd-i yegânesinin husûl bulacağında şübhe mi var?

x x x

Aldığı haber ciğer-endûz şu^cle-i ümîd ile pertev-efşân olan gözlerini bir perde-i ye's-âmîz ile setr etti.

Kalbini ^cazîm bir kasvet, müdhiş bir ızdırâb, istilâ etti. Ma^cşûkasının başka birisini zevceliğe kabûl edebileceğini asla tahayyül etmeyen kuvve-i müfekkiresine bir perîşânî çöktü.

Bî-tâb kalan vücûdu iskemlenin üzerine yıkıldı. Ağlamak istedi, ağlayamadı, bağırmak istedi, boğazını tıkayan bir hıçkırık mâni^c oldu.

Gözlerini kapadı; hayatını sarf ettiği mesâ^cî, şebâbının sâ^cât-ı mâzîyesi, mâtemî bir hayal sûretinde âsumâna su^cûd ediyordu. Hayatından vahşi bir nefret yüreğini kabarttı.

x x x

Pek az zaman sonra, bir gün yattığı yatağında idi. Nabzını mu^câyene ediyordu. Hayatından pek az bir zaman kaldığından kesb-i emniyet etmişti.

Kendisini ızdırâbât-ı hayatiyeden halâs edecek olan mevdi takdîs ediyordu!

Semâ bulutlarla mestûr, kasvet-fezâ bir halde idi.

Bir kaç dakika pencereden havayı seyr eyledi, yüzünde âsâr-ı rikkat zâhir oldu. Vücûdunda kalan son yaşlar kirpiklerinin ucuna geldi. Genç tabîb nefsine büyük bir icbâr etti, yaşlar tavakkuf ettiler, başı yastıkların üzerine düştü, hazîn bir tebessüm renksiz dudaklarını açtı, rûhu bir hande sûretinde âsumâna pervâz eyledi!..

x x x

Bu esnâda bulutların bir kısmı açılmıştı. Şems arza mâilen 'aks ederek bir sîlm-i nûrânî arz ediyordu!..

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.11-14)

AĞLARIM

Sahrâ-nişîn olsam:

Tulû^cun, hazîn bir gurûbun temâşâsı beni müte'essir eder: Ağlarım! Münevver bir gecede kameri, semânın arza katışı bir hande-i istihzâsı gibi parlayan kevâkibi seyr ederim, nazarım a^cmâk-ı gayr-i mütenâhîyede metehassir-âne dolaşır: Ağlarım! Zalâmın hüküm-fermâ olduğu bir şeb-i deycûrda mevcûdâtın hey'et-i müthişesi nazarımı celb eder, kalbim hissiyât-ı vehmiye ile mâlî olur: Ağlarım! Çemen-zârda müsâdef-i nazarım olan bir çiçek, sâmi^camı elhân-ı hüzn-âveriyle tehzîz eden bir bûlbûl, hafif âhenklerle çağlayan bir şelâle, derenin kenarında hazîn hazîn kaval çalan bir râ^cî müteharrik-i âlâmım olur: Ağlarım!

Şehr-nişîn olsam:

Sefâletin hal-i dü-tâiyye ilkâ eylediği bir ihtiyar, bir kâşâne-i âliyenin pencerelerini ta^cdâd ile imrâr-ı vakt eden melce'siz bir çocuk, tebessüm-i ma^csûm-ânesi bûse-i şehvete fedâ olacak hâmisiz bir kız müsâdef-i nazarım olur: Ağlarım!

Kuvve-i ma^cneviyesi mahv olmuş bir mey-hôr, sâika-i mezellet ü felâketle ihtiyâr-ı cinâyet etmiş bir sefîl rikat-i kalbimi mûcib olur: Ağlarım! Hayatın güzerrânından mütehâşi, zamanın imtidâdından müte'ezzi, hayata münhemik, memâta meyyâlim, şu tereddüd-i vehmîyi düşünür: Ağlarım! İzz-dırâbımdan muztarib, gözyaşlarımdan müte'ellim; mütâla^ca ederim, ızdırâbım artar; narsuz, kuvvetsiz gözlerimden seyelân eden gözyaşlarını mülâhaza ederim: Ağlarım, dâima ağlarım!...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.15-16)

HAYAT MIDİR?

Güneşin tulu^cundan evvel çıkmak, gurûbtan sonra girmek; çalışmak çabalamak, hurd-a-hâş olmak! Ne için? Bir lokma ekmek için!

Soğuklarda üşümek, yağmurlarda ıslanmak, topraklarda yatmak, titremek, donmak! Ne için? Başkalarının istirâhatini husûle getirmek için! Yer altlarında imrâr-ı hayat etmek, hava-yı nesîmîyi zehr-nâk olarak teneffüs etmek, rutûbette ömür sürmek, güneş görmemek, beşerken bir yılan gibi yaşamak, verem olmak, ölmek! Ne için? Ölmek için!...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.17)

BİR İNTİHÂR-I MÜKERRER

Ne olurdu Rabbim intihâra müsâ^caden olsaydı!... Müsâ^caden olsaydı da, hissiyât-ı me'yûsâneden başka bir şeye cilvegâh olmayan kalbimi koparıp ah istimdâd-ı cûyânesini dinlemek istemeyen o vicdansızın yüzüne çarpsa idim. Müsâ^caden olsaydı da o hûn-ı müsemmin mahfazasının çirkâbiyle te-bessüm-i hıyânetten başka bir şeye amaçgâh olmayan çehresini telvîs etse idim.

Ölseydim, feryâd ederek, kanlar saçarak ölseydim. Ölseydim, mazlûm, makhûr olarak ölseydim. Fakat zâlimâne, kâ-hirâne dirilseydim!...

Bir kadîd-i dehşet-engîz, bir meyt-i hevl-âmfiz, bir câdû-yı ^calev-rîz gibi huzuruna çıksaydım. Onu girye-nisâr-ı te'essür görecekt yerde kahkaha-zen-i sürûr bulsa idim. Man-ramdan titreseydi. Merhamet dileseydi.

Evet, Rabbim, senden muhâlif-i hikmet bir şeyin sudû-ru mümkün olsa idi de buna müsâ^caden olsaydı... Onu öldürür, tekrar intihâr ederdim!...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.18-19)

HEYHÂT BİR RÜ'YÂ İDİ!

İri, mâi gözleri istimdâdkârâne gözlerime ma^ctûf idi. O âsumân-ı lâ-yetenâhîde melâik-i muhabbetin pervâzını, hutût-ı ziyâiyyeyi andırır kirpiklerinin ucundan katarât-ı si-rişkin hazîn hazîn sukûtunu müşâhede ediyordum.

Ey levha-i rûh-bahşâ! Sana meftûn oldum. Ey hayâl-i kudsi! Sana ^câşık oldum.

Sînesi şedîd helecanların tazyîk-i kahharânesine mağlûb olmuştu. Kalbi mahfazasına parçalarcasına kuvvetle darabân idi. Bu sîne benim muhabbetime cilvegâh, bu kalb benim ^caşkıma câygâh idi.

Pakat heyhât! Bu bir rü'yâ idi!

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.20)

BİR KALB Kİ BİR MEZAR

Ey ye's-âlûd kalbler! Ey medfen-i sürûr mezarlar!

Sizin tahayyülünüz beni giryenâk ediyor. Sizi düşünüyorum. Size ağlıyorum.

Ey muzlim dünyalar, ben sizin hazîn bir seyyârınızım; sizi temâşa ediyorum. Halinizden lerzenâkim, manzaranız bana irâs-ı haşyet ediyor.

Siz öyle dünyalarsınız ki memâtlara cây-ı hayatsınız, neş'eyât-ı hayat olanların tard ü teb^cîd ettikleri gamlar, hüznler size ilticâ ediyor.

Siz ye'sler içinde galtân, hüznler içinde giryân-ı âfet-hânelersiniz.

Çarpın! Ey kalb-i ye's-i bünyâd! Tasvirinin karşısında çarpın! Çâk çâk ol! Vücûdun bana bâr geliyor... Sen bir mezarsın!

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.21-22)

YÂD-I HAZÎN

Gecenin hüzn içindeki letâfeti hissiyâtını ne derecelerde tehyîç etmişti. Denize cereyân eden ziyâlar sana semâvî hisler ihsâs ediyordu. Nazarın semâvâtta dolaşarak ulviyetler topluyordu. Gözlerinden Caşk nûrları uçuşarak nücûma şitâb ediyordu. Semâvâta handeler yolluyordun; onların semâ-yı lâciverdi üzerinde birer şehâb-ı nûrânî kesilerek pertev-nisâr oluşunu seyr ediyordun. Manzaranın letâfeti seni gâşy etti; vecde geldin, semâyâ karşı nağme-perdâz-ı Caşk oldun.

O nağmeler C'avâlim-i melekûtta tanîn-endâz oldukça semâlardan Caks-i sadâlar dökülüyordu, melekler sana meftûnâ ne cevap veriyordu.

Ey arzın semâvî meleği! Sen onların cevaplarına mı meclûb oldun?

Evet, heyhât! Sen timsâli olduğun melekiyeti ihrâza şitâbân oldun.

x x x

O gecenin hâtırası nazarımı bazan seyyâr-ı semâ eder. Şübhesiz ki gözlerim senin handene benzer bir ziyâ-yı necm arar.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.23-24)

SARI GÜL

Gözlerin elindeki güle merkûz idi. Parmakların âheste âheste yaprakları koparıp rüzgâra bahş ediyordu.

Seni seyrettikçe kalbimde hüznler his ediyordum. Şu anda hayâl-hânenin acı acı fikirlerle meşgûl olduğundan emîn idim.

Yapraklar bitinceye kadar hiç tavrımı, vaz^ciyetini değiştirmiyerek hazîn hazîn sükût ediyordun. Lâkin son yaprak, son metânetini mahv etti. Birdenbire bir tuğ-yân-ı sirişk hâsıl oldu.

Ağladın; şimdi topraklara mevzû^c olan başını sîne-me dayadın; hüngür hüngür ağladın.

Ben de ağlıyordum. Senin ağlayışına ağlıyordum. Senin gözlerin sükût etti, lâkin benimkiler devam ediyor.

O zamandan beri sarı gülleri görmesini arzu etmem. Çünkü en kıymetlisini mezara gömdüm.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.25-26)

HANDE-I GİRYENÂK

Kalbi ancak onların muhabbetiyle mâlî idi. Hayatı onların hayatına merbût, husûl-i sa^câdeti onların sıhhatine me-nû^t idi.

Tebessümleri yüreğinde inşirâhlar hâsıl eder, giryeleri gözlerinden yaşlar akıttırdı. Severdi, çocuklarını hayat kadar severdi.

Vücûdları âlâm ü ekdâra karşı bir siper-i müdâfa^ca idi, çocuklarına çalgıncasına meftûn idi.

Onlar kendisi için muhabbet-i mâzîyesinin son yâdigârları, yegâne hediyeleri, zalâm-ı mâzîye istiğrâk edip giden zaman-ı şebâbının pertev-nisâr-ı handeleri, şafak-nümâ incilâları idi.

Tufûliyet-i evveliyelerindeki himâyet-i mâderânesi kalbini gururla imlâ ederdi. Uykularına saatlerce nezâret etmek, nefeslerini dinlemek, nabızlarını ta^cdâd etmek kadar mûcib-i mahzûziyet bir şey tasavvur edemezdi.

Büyüdüler; vâlidelerinin nazarında büyük görünecek kadar büyüdüler; fakat henüz oynayacak kadar küçük idiler.

Oynarlardı, vâlidelerine oyunlarıyla eğlendirerek oynarlardı.

x x x

Tasavvuru ne dehşet-engîzdir o vâlidenin ki bir dakika evvel delicesine koşuştuklarını mes^cûdâne temâşâ ettiği çocuklarını kanlar içinde, hurd-a-hâş taşlar üzerine düşmüş görsün.

Çıldırıyordu... Aman ya Rabbi! Kâbil midir ki bir an evvel hayatlarıyla iftihâr ettiği yavrularının memâtına ağlasın?

Ağlamak, feryât etmek istedi; muktedir olamadı.

Vahşi bir tebessüm dudaklarını taklîs nev'inden açtı.

Bu tebessümden kanlı kanlı giryeler dökülüyordu.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.27-29)

GİRYE-İ HANDENÂK

Ömründe yalnız bir kişi sevmiş, kalbi ancak bir kişinin muhabbetiyle çarpmış idi.

Omun için, sevgilisinin zevcesi nâmını götürmek kadar sa^câdetli bir şey mi tasavvur olunur? Bu kadar sevinmekte haklı değil midir?

Âkıbet bu derece şiddetle beklenen mes^cûd saat geldi. Zaman-ı bahtiyârî takarrüb ediyor.

x x x

Meftûn olduğu zevce ilk bûse-i muhabbeti muhteriz dudaklarına bahşettiği zaman genç kızın gözlerinden yaşlar akıyordu. Fakat bu yaşların arasından nemnâk bulutlar altında pertev-bâr olan ziyâ-yı şems kadar latîf bir hande görülüyordu.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.30-31)

HATIRLAR MISIN?

Sahrâda idik. Ağustosun hararetli günlerinden biri idi. Koruluğa kadar gitmek, çayın kenarına oturmak arzusu-
nu beyân ettik. Ağaçların sâyesinde yürüyerek ilerledik. Seninle şu seyrân-ı sahrâviyi icrâ ederken kendimizi ezmi-
ne-i atîkanın şâir çobanlarına teşbîh ediyordum. Bilmem hak-
sız mı idim? Yekdiğerimizi seviyorduk, ^Caşkımıza bir cây-ı
şâirâne olmak üzere ormanlarda bulunuyorduk. Gerçi kavalla-
rımız yoktu; lâkin onların nağamât-ı ^Câşıkânesini kalbleri-
miz sâkitâne icrâ ediyordu.

Çayın kenarına vâsıl olduğumuz zaman bir söğüdün sâ-
yesine ilticâ ederek yanyana durduk.

Korunun bir köşesinde; ahrârâne, serbestâne bulunmak
kalplerimizi sürûrla imlâ ediyordu; fakat bir kelime telaf-
fuzuna cesaretimiz yok idi.

Semâsı ağaç yapraklarından müteşekkil olan çayın sâ-
kitâne, hayal-perverâne cereyânını seyre dalmıştık. Nazarın
suların cereyanını takip ederek dalıp gitmişti. Ben de seni
seyrediyordum. Şu anda seni Yunan-ı Atîk güzellerine benzet-
tim. Seni onlar kadar rûh-perver buluyordum.

Birdenbire aklına bir şey geldi, etrafına göz gezdir-
din, iki çiçek intihâb ederek suya attın. Çiçekler bir müd-
det beyinlerindeki mesâfeyi muhâfaza ederek çayan mevceleri
üzerinde yuvarlana yuvarlana ayrıldılar. Fakat biraz sonra
iki meftûn-ı ^Câşık gibi yekdiğerinin âgûşuna atıldılar.

Şu anda gözlerinde ne kadar ^Câşıkâne mâ^Cnâlar hisse-
diyordum! Yekdiğerimize biraz mütereddidâne bakiştık.

Sonra garib bir mıkânâtısıyet dudaklarımızı yekdiğeri-
ne müncezib etti.

Etrafımızda kuşlar şu ilk bûse-i muhabbeti tes^Cîd i-
çin ^Caşk-perverâne nağme-perdâz terennüm oluyorlardı.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.32-34)

NE DEMİŞTİN?

Gecenin letâfetinden istifâde üzere pencereleri açarak semâ-yı necm-âlûdu seyre dalmıştık. Hafif bir rüzgâr bahârın sahrâları tezyîn ettiği çiçeklerden intişâr eden rûh-perver râyihaları bize isâl ediyordu.

Kuşların ziyâ-yı kamere karşı sürûrlü civıltıları, cereyân-ı lâtîfiyle hayâlimizi besleyen çayın sadâları o kadar güzel bir âhenk-i tabîî teşkil ediyordu ki letâfetini seslerimiz ihlâl eder havfıyla sükût ediyorduk.

Hüküm sürmekte olan nîm bir zulmet arasında gözlerim seni temâşâyâ çalışıyordu. Şu esnâdaki halin şâirlerin suhub-ı hayâlâtı arasında arz-ı dîdâr eden hüsn-i temâşâlarına şebîh idi.

Bu aralık muhterizâne eğildin, söyleyeceğin söz kevâkibden, ağaçlardan hafî imiş gibi yavaş sesle kulağıma şu kelimeleri teleffuz ettin: Seni seviyorum!...

x x x

Nücûm evvelkinden ziyâde parlıyordu, kuşlar terennümlerini artırmış idi.

H.Ziya

(Mensûr şiirler, s.35-36)

ÇOBAN KIZI

Semâ nemnâk, bulutlarla mestûr, gece lâtif bir hüzn-e müstağrak idi. Kamerin donuk ziyâları ağaçların sık yapraklarından geçerek çaya hafif bir sûretle ^caksediyordu.

Ara sıra iki kuşun cıvıltıları işitiliyordu, fakat bu sürûrlü sadâlar etrafta hüküm süren hüzn-i sâkitâneyi ihlâl etmiyordu.

Genç kız çayın kenarında çimenlerin üzerine mühmilâne atılmış dalgın dalgın genç çobanın gündüz kulağına mırıldandığı sözleri düşünüyordu.

Sahrâ kıızı hayâlâtına istiğrâk için bundan güzel bir mevki^c, bundan lâtif bir gece bulunmazdı.

Hafif hafif ve zân olan rüzgârın, ^câşıkının gündüz söylediği âteşîn sözleri tekrar ettiğini hissediyordu.

Bu esnâda hazîn bir nağme işitildi. Çayın sâhil-i diğerinde bir kaval çalınıyordu. Genç kız kavalın nağamât-ı ^câşıkânesinde gündüzki sözleri fark etti.

Kendisini bildirmek, orada bulunduğunu haber vermek istedi. Fakat çobanın i^ctirâf-ı ^caşkını bu sûretle dinlemegi o kadar lâtif buldu ki sükût etti.

Heyecân-ı derûnunu zabt etmek üzere iki ellerini göğsüne basarak dalgın dalgın dinledi.

Kavalın son nağme-i hüzn-perveri etrafta tanîn-endâz olarak kesildiği zaman genç kız mes^cûdâne ağlıyordu.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.37-38)

MÂZÎ

Ekseriyâ tahayyülâtım bir meftûniyet-i ^Câşıkâne ile mâziye pervâz eder. Fikrim hâtırât-ı lâtifeyi hâvî olan o mes^Cûd zamanı düşünmekten mütelezziiz olur.

Mâzî benim için neşvelere, handelere cilvegâh bir semâ-yı rûh-perverdir. Kalbim darabât-ı kadere hedef oldukça o semâ-yı lâtifin bulutları arasından eş^Ca-rîz olan hâtırâlarla teselli bulur; hissiyâtım o fezâ-yı sa^Câdette tayarân eder, müsterîh olur.

Mâzînin yâdigârları kalbimde şafak-nümâ handeler uyandırır. Mâzî benim için bir medâr-ı teselli, bir vâsıta-i bahtiyârîdir.

Ben mâzînin hayat-ı mes^Cûdânesinde bir müddet daha yaşamaktan teselliyetyâb olurum, kalbim hâtırât-ı mes^Cûdenin te'sirâtıyla bir an mütehassis olmaktan telezzüz eder.

Bence hâtırât-ı mâziyem o derece kıymetdâr, o rütbe tesliyet-âmîzdır ki hayat-ı mâziyemi tahayyül-i hayat-ı hâzırâma medâr-ı devam olur.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.39-40)

RAKSÂN

Tarab-fezâ, şevk-engîz nağmeler küre-i nesîmîde
 Caks-endâz oluyordu.

Gecenin sükûneti içinde âletlerin sâf nağmeleri
 lâtîf bir âhenk teşkîl etmekte, hayâlî beslemekte idi.
 Gözlerim pîşgâhında açılan manzaraya meftûnâne istiğ-
 râk ediyordu. Hayâl-âmîz bin manzar, nûrlar içinde rak-
 sân bir vücûd görüyordu.

Raksın nazar-rübâ, rûh-perver temevvüçleri; mü-
 sikinin hayâl-perver, sürûr-engîz nağmeleriyle bir âheng-i
 lâtîf teşkil ediyordu.

Raksân; nûrlar, nağmeler içinde raksân idi!...

Pervâz-âmîz hareketler, enîn-nisâr âhenklerle te-
 Cakub ediyordu.

Letâfet içinde galtân; ziyâdan, mûsikiden mürek-
 keb bir cû içinde sübhân idi!...

Curyân kolları perişân saçlarını dağıtarak hayâl-
 âmîz hareketler icrâ ediyordu. Arza nîm-temâslar icrâ
 ederek hafif temevvüçlerle pervâze şitâbân idi.

Raksân; Caşk içinde, bir Câlem-i mestîde raksân
 idi!...

Birdenbire nağamât kesildi, maCtûf-ı nigâhım o-
 lan manzara-i lâtîf nâ-bedîd oldu... Tatlı bir rü'yâ
 gördüm zannettim.

Gözlerimi kapadım; hayâl-hânemde henüz bir hayâl-i
 lâtîf raksân idi!...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.41-42)

CEVELÂN

Siyah, dar elbisesi ince, nahîf vücûdunu sıkmış;
saçları siyah bir tül içinde habsolmuştu.

At mutî^c, münkâd bir sûretle ilerliyordu.

Hayvanın her hareketi genç kızın vücûdunda lâtîf,
hayâl-perver hârekât-ı mütemevvice husûle getiriyordu.

Başında mevzû^c olan tüller rûzgârın hafif vez_â-
nına tab^cıyyet etmekte, bir kaç tel saç kirpikleriyle ka-
rışarak çalgın harekette icrâ eylemekte idi.

Genç kız rûh-perver bir tavırla ilerliyordu. Bir-
denbire hayvan sür^catini tezyîd etti. Süvârisi ihtiyârı-
nı hayvanın arzusuna teslim etmişti.

At hazînesini hâmilten mes^cûd, mesrûr, meşy-i serî-
cinde devam etti.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.43-44)

ZEVCE

Zevce bir vücûdun diğeri bir vücûdu, bir kalbin diğeri bir kalbidir. Zevce şeh-râh-ı hayatın dâimî bir refîki, bir rûhun ebedî bir enîsidir. Zevce ekdârın müştereki, sürûrun hisseyâbı, hissiyât-ı kalbin diğeri bir mirât-ı in^ckâsıdır.

Zevce bir hayata iltihâk etmiş diğeri bir hayat, bir vücûdun kısm-ı diğeri olmuş bir vücûd, hayat-ı beşer üzerine pür-sa^câdet açmış bir melektir.

Bir insanın en mukaddes muhabbetleri, en rûhanî hisleri zevcesine inhisâr eder. Zevce ^caşkın tecessüm etmiş bir sûreti, şefkâtin temessül etmiş bir tasviridir.

Zevce kalb-i beşerin en büyük medâr-ı sa^câdeti, Allah'ın Âdem'e en kıymetdâr bir hediyesidir.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.45-46)

BİR HİTÂB

Bak, huzurunda zânû-be-zemîn perestişim! ^CÂşıkın timsâli muhabbet olmuş, ayakların altında eşk-i sevdâ sa-
cıyor. Ben bu gözyaşlarını takdîs ederim; zîrâ onlar seni muhabbetinin bir te'siri olmak üzere husûle geliyor.

Helecân-ı derûnuma dikkat et: Vücûduma muhabbetin-
le çarpınır ser-â-pâ bir kalp şeklini veriyor.

Çıldırıyorum!... Şiddet-i muhabbet efkârıma halel getiriyor.

Nemnâk kirpiklerin arasından cereyân eden ^Caşkla münevver nigâhların ne âteşin te'sirler hâsıl ediyor!

Gözlerimi kaldırmağa; çehrene bakmağa cesaret edemi-
yorum. Rûhum temâşâ-yı hüsnünden, ziyâ-yı âfitâba karşı lerzenâk-ı takallüs olan gözler gibi ra^Cşedâr-ı haşyet olu-
nur.

Olüyorum!... Part-ı sa^Câdet hayatıma sekte irâs edi-
yorum.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.47-48)

Kayık akıntıların cereyân-ı hafifine tab^cıyyeten güneşin son ziyâlarıyla tenevvür eden mevcelerin üzerinden süzülüp gitmekte idi.

Kürekleri ellerimden bırakmış, gurûbu mütehayyilâne temâşâ edişini seyre dalmıştım. Genç kızın nazarı hayal-cûyâne şems-i gâribin envâr-ı hazînine cilvegâh olan kısm-ı semâya istiğrâk etmiş idi.

Kayığın içinde mütefekkirâne aldığı vaz^cıyyet; lâ-tîf, ^câşıkâne bir levha teşkîl etmekte, genç kıza bir timsâl-i hayâl şeklini vermekte idi.

Kayık münevver suları yararak yolunda terakki ediyordu... Şems ufkun hizasına gelmiş, nısfı denize gark olmuş zannolunurdu. Bu sûretle şemse doğra müştâkâne, meftûnâne ilerledik. Kayık seyrini o rütbe tesri^c etmiş idi ki bizi öylece âgûş-ı şemse atmağa şitâb ediyor zannettim.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.49-50)

SAHRÂDA

Herüz şebnemlerle nemnêk çimenlerin üzerine atılmış; sâ^cid-i sîmînini uzun, sarı saçlarla müzeyyen başına dayamış, lâciverdî gözleri semânın gayr-ı mu^cayyen bir noktasına in^citâf etmiş, genç kız tahayyülâtına dalmış idi.

Denizin hafif hafif mevceleri sâhilde lâtîf hışartılar husûle getirerek sönmekte, semânın nemnâk bulutları envâr-ı şemsin önünden firâr etmekte idi.

Genç kızın pîş-i nigâhında, hayâl-perver, ^caşk-güs-ter bir manzar hâsıl olmuş idi.

Güneş, huzurunda açılan semâ-yı lâciverde nûrlar, ziyâlar saçarak ilerledi.

Kızın saçlarında seyyâlât-ı nûrâniye, gözlerinde temvücât-ı ziyâ'ie uçuşmakta idi.

Çimenlerden, çiçeklerden bir buhâr-ı mu^cattar su^cûd ediyordu. zannettim ki bu buhâr bir bulut olacak, genç kızı melekûta îsâl edecek.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.51-52)

SEYYÂR-I FEZÂ

Serî^c, tayyâr, fezâ-yı lâ-yetenâhîyi geçiyordu. Pîş-i nigâhında ^cazîm küreler, cesîm dünyalar müdhiş, vâsi^c dâireler resm ediyordu.

Buhâr-ı âteşin içinde dâir-i şemslerin etrafında zer-rîn ziyâlara müstağrâk seyyâreler lâtîf inhinânlar, serî^c devirler icrâ ediyordu.

Fezâ bir sahrâ-yı nûr halinde idi. Lâ-yu^cadd ^câlemler seyyârelerinden, peyklerinden müteşekkil ordularını mechûl bir noktaya, gayr-ı ma^clûm bir merkeze sürükleyip götürüyordu.

Fezâ-yı lâ-yetenâhîyi imlâ eden ecrâm, hey'et-i umûmiyesiyle dâir, semâ-yı bî-girânda seyyâr idi.

Pîş-i nazarında şedîd musâdemeler, müdhiş kıyâmetler kopuyordu. ^cÂzîm bir ^câlemi teşkil eden seyyâreler merkeziyle beraber esfeli's-sâfilîne düşerek hurd-u-hâş oluyordu, harâb zerreler semâvâtta her biri bir kuvve-i müncezibeye tab^cıyyeten serseriyâne seccân, başka bir ^câlemi teşkile şitâbân idi.

Bir cihette bir ^câlemin tebahhurundan hâsıl olan buhâr, diğer bir cihette yeni bir ^câleme incilâ-bahş oluyordu.

Bir inkılâb ki haşyet-engîz! Mevt ü hayata bir cevelângân ki dehşet-efzâ!

Geçti, mechûl bir nokta-i müncezibeye müteveccihen lerliyordu.

Fakat heyhât! Fikr-i hakikat-cû seyr-i semâsında devam ediyor; lâkin o nokta-i esrâr, o merkez hayat-ı küll önünde dâima firâr ediyor...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.53-54)

NISÂR-I HAYAT

Âteşin buhârlar, zerrin ziyâlar içinde galtân! °Azîm seyyâreler râdifelerini hâmilin meftûnâne, hayat-cûyâne etrafında seyr ediyordu.

Bir °âlem ki dünyalardan müteşekkil, bir cihân ki hayat içinde tayarân! Şems-i cihân-tâb-ı mu°azzam, dehşet-âmîz bir kuvvetle seyyârelerini etrafında devr ettiriyor.

Bir hey'et-i mücesseme-i °avâlim ki dönüyor, lâ-yenkatı° dönüyor!..

Şems-i ateş-rîz-i dehşetnâk, hevl-engîz; seyyârelerinin merkezinde hayat; nûr saçıyor.

Bir bârân-ı nücûm sath-ı alev-feşâmına sukût ediyor, nîr-i °âlemi müşâ°şa° bulutlar, alevnâk buhârlara gark eyliyor.

Şems nücûm-ı hârin sînesinden fezâ-yı bî-kirâne hayat, hararet akıyor, lâ-yenkatı° akıyor!.. H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.55-56)

ŞELÂLE-I MÜNCEMİD

Mehîb dalgalar cesîm buzları bir sür^cat-i fevk-al-âde ile ^cazîm irtifâlardan nehrin a^cmâk-ı girdâbına sürüyor.

Muvahhiş inilti-ler, mahûf gürültüler şelâleyi muhît olan mütehaşşid sehâblarda ^caks-i sadâlar hâsıl ediyor.

Suların dehşetli sukûtundan kesîf bir buhâr su^cûd etmekte, çağlayana zerrât-ı münce- mideden müteşekkil bir semâ vermekte!

Berf-pûşîde sehâblardan elvân-ı gûnâ gûne inkasâm ederek cereyân eden ziyâ-yı şems nehrin emvâcî üzere yuvarlanan buzlardan mürekkeb kûhsârları garîb renklerle telvîn ediyor.

Pîş-i nazarda karlarla mestûr bir sahrâ, buzlardan mürekkeb bir şelâle, münce- mid bir semâ, hazîn bir güneş, dehşetle vahşetten müteşekkil bir letâfet görülüyor.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.57-58)

FEVVÂRE-İ ÂTEŞİN

Ateşden, dûzah-feşân buhârlardan mürekkeb bir ^ca-
mûd-ı bürkânî gecenin derin zulmetlerini bir sür^cat-ı şe-
dîde ile yarararak eb^câd-ı semâvâta şitâb ediyor.

Etrafı muhît dumanlar, zirve-i ateş-nisânın fev-
kinde bir çarh-ı kesîf teşkil eden bulutlar alevlerin zi-
yâsıyla garîb manzaralar, hârîkulâde in^cikâslar kesb edi-
yor.

Cebel-i ateş-feşânın sînesinden fışkıran dûzahî
mâyî^cler ateşten mürekkeb nehirler, çağlayanlar teşkîl
ederek sahrâya hücûm ediyor.

Etrafta hüküm süren dehşetli sükûnet içinde ancak
dünyayı tûfân-ı nâra gark edecek kadar ateşler saçan bü-
kânın mahûf sadâları işitiliyor.

Etraf pür-sükûn! Zannolunur ki mevcûdât bu dehşete
karşı ha'if, lerzenâk sükût ediyor.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.59-60)

Mezar mehd-i ebediyet, ^Catabe-i melekîyettir. Orada; eş^Ca-nisâr-ı hayat olan gözler söner, darabât-ı kalbiyye sükût eder, hayat intihâ bulur; fakat mezar diğer bir hayatın mebd-i, diğer bir cihânın mukaddimesidir.

Mezar fenânın müntehâsı, bekânın ibtidâsıdır. Hüzünler, kederler, hayâller, ümîdler, sürûrlar orada mahv olur; lâkin mezar hakîkatın penâhı, esrâr-ı hilkatın cilvegâhıdır. Mezar ulviyeti süfliyetten tecrîd, beşeriyeti melekîyete taklîb eder bir tasfiyegâh-ı ^Câlîdir.

Esîr-i hayat olan rûh-ı envâr kudsiyetini mezarda negreder. Mezar bir semâ-yı vâsî^Cdir ki merbût-ı vücûd olan rûh orada serbestâne, ahrârâne pervâz eder.

Mezar ^Camâk-ı muzlimede açılmış bir hufre-i dehşetnâk, bir parça taş ile setr olunmuş medfen-i ecsâddan ibaret değildir. Mezar bir cihândır ki ulviyet, kudsiyet içinde pervâz eder; mezar bir ^Câlemdir ki pîş-i ulviyyette devrân eder.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s. 61-62)

FIRTINA

Mütevâlî, müvahhiş bir enîn ormanın zulmet-i ^camîka-
sı içinde dehşetli ^cakisler hâsıl ediyor, rüzgârın haşyet-
rîz feryâdları bârânın yapraklara şiddetle sukûtundan müte-
hassıl sadâlarla ictimâ^c ederek mehîb bir âhenk teşkil edi-
yor.

Orman hey'et-i umûmiyesiyle inliyor... Bu iniltiler
kalbimde lâtîf bir hiss-i tehâşi hâsıl etti.

Ağaçlar, ormanı sık bir kora ile tetvîc eden ^cazîm
dallar rüzgârın hücûm-ı kahhârânesi altında zebûn, bî-tâb
temâyül ediyor; semâyı, bulutları çâk çâk eden şimşeklerin
cehennemî ziyâlarıyla hayâl-âmîz zıllar teressüm ediyor.

Yalnız, bu ^cazîm ormanın içinde, bu müdhiş fırtına-
nın karşısında korktum; titredim, lâkin kalbim garîb bir
lezzetle mâlî idi.

Rüzgâr o derece şedîd esiyor idi ki küre-i arzı bir
fezâ-yı ^cadem-âbâde sürülüyor kıyas olunurdu.

Ormandan o derece mahûf enînler zuhûr ediyor idi ki
arzin hâl-i ihtizârına hüküm verilirdi.

Lâkin hayâlim bu manzar-ı dehşet-engîzde garîb bir
letâfet, bu cehennemî ziyâlarda şâirâne bir nûrâniyet, bu
mahûf sadâlarda rûhânî bir silsile-i nağamât hissediyordu.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.63-64)

Hurra!.. Hurra!..

Sahrânın derin bir noktasında ellerinde şemsîr-i dirahşân şems-i gâribin eş^ca-i hazîniyle iltimâ^c ederek süvârilere mehîb atlar üzerinde geçiyorlardı.

Önlerinden bir gubâr-ı kesîf kalkarak etrafı istîlâ etmekte, orduya bir ejder-i tayyâr şeklini vermekte idi.

°Azîm kühsârlar arasında istitâr etmiş bir derenin içinde piyâdeler, toplar âheste âheste ilerlemekte; dağları kuşatmakta idiler.

Zâbitân kılıçlarıyla nîm dâireler tersîm ederek yüksek sadâlarla emir veriyorlardı. Bu sadâlar kayaların arasında; boruların, tanburların nağamâtı ta^ckîb ederek hazîn irtidâdlarla °aks-endâz oluyordu.

Şemsin son ziyâları ufku kaplayan bulutlarda son °akislerini icrâ ederek mahv oluyordu.

Ordu ağır ağır, dereleri, tepeleri işgâl etmekte; toplar müdhiş ağızlarını ufkun bir noktası üzerine açmakta idiler.

x x x

Hurra!.. Hurra!..

Bir şemâtet-i mütevâliye sahrâyı imlâ etti.

Kurşunlar hava-yı nesîmîyi bir sür^cat-i müdhişe ile yararlanarak geçiyorlar, cevval güller âteşin buhârları içinde yuvarlanarak semâda alevnâk dâireler terk ettikten sonra düşüyorlardı.

Lâ-yu^cadd taziyâne-i âteşinler cevvi-i semâda yılan gibi kıvrılarak uçuyor; telef edecek bir insan, °ademe gönderecek bir vücûd arıyordu.

Hurra!.. Hurra!..

Kursunların, güllerin sadâ-yı dehşet-engîzi; boruların, tanburların nağamât-ı matem-âmîzi; hayvanların mütehâşiyâne feryâdları; zâbitlerin acı nidâları müdhiş

bir âhenk teşkil ediyordu.

x x x

Gecenin zulmeti içinde sahrâ ateşler içinde yanıyor-
du. Kesîf bir buhâr semâyı kaplamış, bu vahşetgâh-ı beşeri
enzâr-ı melekûtta setr ediyordu.

Kurşunlar yağmakta, toplar etrafa ateşler püskürmek-
te devam ediyordu.

Sahrâyı hey'et-i umûmiyesiyle inleten şemâtet-i harb
arasında muhtazırların, mecrûhların enînleri işitiliyordu.

Kurşunlardan ve ateşlerden mürekkeb olan bu fırtına-
ya karşı insanlar berk-i hazân gibi dökülüyordu.

x x x

Etrafı müdhiş bir sükûnet kapladı. Artık sahrâda har-
bin metrûkâtı muvahhişesinden başka bir şey müşâhede olun-
muyordu.

İnsanlar arzın bu kısım-ı mütebessimini bir mevtgâh-ı
giryenâk haline koymuşlardı. Her tarafta hûnîn bir kurban
her cihette bî-rûh bir ceset görölüyordu.

x x x

Tulû^cun eş^ca-i zerrîni semâ-yı sahrâyı muhît olan bu-
hâr-ı kesîfi dağıttı. Ziyâ-yı şems o kadar hüzn-âmîz idi ki
dün tabî^catın sürûr ü şâd-mânîsine cilvegâh olarak bıraktı-
ğı bu mahalli bugün hûn-âlûd, gam-âkîn bulmaktan me'yûs zanno-
lunurdu.

H.Ziya

Mensûr Şiirler, s.65-69)

Müttekâm bir hacet-i çemen-pûş, manzaram müstağrâk-ı envâr bir deniz. Mütetekkir, hüzn-perver düşünüyorum.

Kendimi şehrin âvâze-i hây u hüyundan berî, arzın insanlarından hâlî bir mevki^cinde bulmaktan rûh-perver, câvidânî bir sa^câdet hissediyorum.

Tabî^catı dinliyorum, tabî^catı seyrediyorum. Hafîf mevceler yuvarlanarak ayaklarımın dibinde sürükleniyor. Kayaya temâs ettikçe lâtîf âhenkler hâsıl oluyor, hayâlâtımı taltîf ediyor.

Gözlerim, gurûbun envâr-ı hüzn-âmîziyle telebbüs eden mevceleri ta^ckîb ederek ufka kadar imtidâd ediyor.

Güneş mevcûdâtı vedâ^c-âmîz ziyâlarla selamliyerek ufukta ictimâ^c eden bulutlar arasında mu^cazzam, dirahşân istitâr ediyor.

Kâinâtı hazîn bir sükût istilâ etmişti. Etrafımda ağaçlar dallarını indirmiş, nâsir-i hayata ihtirâmlarını arz ediyordu.

Nazarım a^cmâk-ı ufka istiğrâk ederek dalgın dalgın gurûbu ta^ckîb etti.

Gözlerim şems-i gâribi kaybedip de ^cavdet ettiği zaman sath-ı bahrı kisve-i nûrânîsinden mütecirrid gördü. Etrafı bir sükûnet-i mebhûtâne kaplamış idi.

Gayr-i müteharrik, gözlerim bir nokta-i mu^cayyenede sâbit olduğu halde durdum.

Kâinâtın sükûneti hissiyâtımda bir uyuşukluk hâsıl etti, gözlerim süzüldüğü, derin bir boşluğa sükût ediyorum zannettim.

Mevcelerin âheng-i lâtîfi sâmi^camı tehzîzde, gözlerimde ziyâ-yı şemsin yâdigâr-ı in^cikâsı hafif iltimâ^clarla pervâzda devam ediyordu...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.70-72)

GİRİYE-İ TABİ^CAT

Semâ-yı sahrâyı kesîf bir sût-re-i mâtemî istilâ etmiş, etrafı hazîn bir zulmet kaplamış, derin bir sükût içinde bârânın âheste âheste sukûtundan başka bir şey işitilmiyor.

Şems bulutlar arasından o derece kesîf görünüyor ki bir perde-i sirîşk altındaki gözleri andırıyor.

Mevcûdât, mâtem-i tabî^Cata karşı hazîn hazîn sükût ediyor. Semâ giryelerini saçmakta devam ediyor.

Tabî^Catın şu hâl-i melâl-engîzi beni meclûb etti. Sıklet-i bârânın altında dallarını sarkıtmış olan bir ağacın altına oturdum.

Gözlerim sahrânın menâzır-ı ye's-âmîzini müştâkâne, mütelezzizâne dolaştı.

Kalbimde bir memnûniyet-i hazîne hissediyordum. Mevcûdâtı benimle beraber girye-nisâr-ı ye's görmekte garîb bir lezzet buldum.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.73-74)

İSTİĞRÂK

Ayaklarının dibinde, başımı dizlerine dayamış olduğu halde bî-hûşâne semâ-yı hüsnünde istiğrâk ediyordum. Vücûdun cüz'ü temâyül etmiş, dudaklarını hafif bir tebessüm acı bırakmış olduğu halde gözlerini gözlerime dikmiş duruyordun.

Mâî gözlerin semâ-yı lâciverdî kadar derin idi. Gözlerim a^cmâk-ı gayr-ı mütenâhiyesine daldı gitti. Rûhlarımız garîb bir kuvve-i mîknatısıyeye tab^cıyyeten yek diğerine müncezib olmakta, bu mecrâ-yı rûhânîyede iltihâk etmekte idi.

Zannettim ki bu kuvve-i câzibe rûhumu hafâgâh-ı rûhu na sevk ediyor.

Gözlerinin sâye-i nûru nazarımı sehâb-âlûd etmiş idi. Seni bulut arasından müşâhede ediyordum. Her ikimiz de mebhût, hayrân sükût ediyorduk. Fakat bu sükûnet ne kadar ^caşk perdâz, ne derecelerde ma^cnîdâr idi.

Birdenbire kirpiklerin hafif işmi'zâzlarla tahrîkini, gözlerinin ucunda iki katre giryenin tecemmu^cını müşâhede ettim. Bu katreler düşerek gözlerimdekilerine iltihâk etti.

Her ikimiz de sâkitâne ağılıyorduk...

x x x

Bu gözyaşları mâtem-i ^caşkımız için mi dökülüyordu? Bizi ebediyyen ayıran felâketi his mi ediyorduk?

Evet heyhât! Seni zulmet-âbât mezara teslim ettim, o ^caşk ile mâlî gözlerin müebbeden kapandı, darabât-ı kalbiyyen sükût etti; lâkin ^cacîb bir kuvvet bizi dâima yek diğerimize sevk ediyor, bir vakitler gözlerinde istiğrâk eden rûhumun şimdi a^cmâk-ı mezarına dalıp gittiğini hissediyorum!

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.75-77)

BİR HÂTIRA

Bilmem, hatırlar mısınız? Yazın harâretli günlerinden birinde ağaçların arasında sıkışmış, çitlerle muhât bir küçük yolu âheste âheste ta^ckîb ediyorduk. Yanyana gidiyor idik; fakat beynimizde bir kelime bile teâtî olunmuyordu. Her ikimizde ilk telaffuz edeceğimiz kelimenin bir his-i aşıkâneyi ifşâ etmesinden havf ediyorduk.

Elindeki kamçıyı hafif, serî^c hareketlerle kumlara çarpıyordun; gözlerin, havaya kalkan tozları derin derin temâşâ ile meşgûl idi. Onların ziyâ-yı şemsle nûrânî telâtumlar hâsıl ettiğini seyrediyorn mahzûz görünüyordun.

Yüzünü döndürüp bana bakmağa cesâret edemiyordun. Birdenbire başını kaldırdın. Bir söz söyleyeceksin zannettim. Yanılıyordum. Nazar-ı dikkatini çitin üzerinde açmış olan ve bu تنها yolun yolcularını selamlıyormuş gibi hafif hafif hareketlerle bize doğru temâyül eden bir yabânî gül celb etmişti.

Mini mini ayaklarının üzerine yükseldin, kırbacı iki ucundan tutarak bir kavis tersîm ettin. Lâkin güle kırbacı atıp dalı aşağıya çekebilmek için boyun pek kısa kalıyordu.

Bir hayli çalıştın. Yanakların kıpkırmızı kesilmişti.

Güle yetişemeyeceğini anlayınca çite takarrüb ettim; üzerine tırmanarak, kendim için ihtiyâr edemeyeceğim mizâcımı mağlûb ederek gülü kopardım. Sana takdîm ettiğim zaman çehren evvelkinden daha kırmızı idi.

Birdenbire âsâr-ı haşyet ibrâz ederek elimi tuttun: Gülü sana takdîm eden parmağımın üzerinde bir katre kan görünüyordu.

Titreyerek bu katreyi husûle getiren dikenî çıkarmaya çalışıyordun. Ben mahzûz, mes^cûd^c amelîyâtını ta^ckîb ediyordum. Muvaffak olduğun zaman mutmainâne bana baktın. Gözlerin "Beni ne kadar korkuttun!" ma^cnâsını işrâb ediyordu.

Bu vak^cadan sonra yolumuza devam ettiğimiz zaman artık cesûrâne davranmağa başladık. Sînene takmış olduğun gül, mütebessimâne bizi teşcî^c ediyordu.

Bundan sonra o zamana kadar ihtiyâtkârâne sakladığımız sır, bir sırr-ı meşûf olmuştu.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.78-80)

INSAN

Ezeliyetten gelir, ebediyete gider bir seyyâr.

Müştekiyâne bir feryâd-ı tehâşî işitilir. Bu bir insandır ki câlem-i mihnete, bu tasfiyegâh-ı rûha ilk kademi-ni atıyor.

Nazarı müte^caccib, mütehayyir dolaşır. Bu bir insandır ki mersâsını seyrediyor.

Dudaklarında tatlı bir tebessüm, gözlerinde lâtîf bir hande getirmiştir. Fakat heyhât! Bu tebessüm bir teressüm-i gam-âkîne, bu hande bir girye-i hazîne tebeddül eder. Bu bir insandır ki tarîk-i mihnet-âlûd hayatta terakki ediyor.

x x x

Bir zaman gelir ki meşâk-ı hayat ile bî-fer gözlerde bir pertev-i ümîd uyanır. Bu zaman rûhun müterakkib olduğu bir an-ı hâlâstır. Menâzır-ı hayat bir sehâb-ı kesîfe bürünür, câlem bir cüz'ü-l-lâ-yetecezzâ şeklini alır. cUlviyet-i ihtizâr c^cazamet-i cihânı istihrâf eder.

Izdırâblar, mihnetler sükût eder. Şu anda kalb bir sa^câdet-i rûhâniye, bir lezzet-i câvidâniye ile mâlî olur.

Gözler âlâyiş-i hayata c^catf-ı nazar-ı iltifât etmez. Semânın bir kısmı açılmıştır, onu temâşâ ile meşgûldür.

Muhtazırın gözlerinde handeler, şu^cleler pervâz eder. Bunlar envâr-ı ebediyetin in^cikâsıdır.

Bir an gelir ki rûh ebediyete karşı gaşy olur; vücûd gayr-i müteharrik, bî-his kalır. Bu bir insandır ki melekûta gidiyor.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.81-82)

GENÇ KIZ

Gözlerinde o kadar aşk-perdâz handeler görölüyor idi ki bahârın şâirâne ibtisâmlarını onların reng-i lâci-verdine bahş etmiş zannolunurdu. Yeni inkişâf eden güllerin elvân-ı lâtîfesi toplanmış, yanaklarında mevc vuruyordu.

Gözlerimin önünde genç kız şi'rden, bahârdan müteşekkil bir levha-i rûh-perver teşkîl etmekte idi.

Mes'ûdâne çiçeklerin, otların arasından bir kelebek gibi pervâz ederek geçti.

Nazarım bu insan kıyafetindeki bahârı meclûbâne ta'kîb ediyordu. Gördüm ki çiçekler arasında oturmuş, bedâyi'-i tabi'ata tebessümlerle 'arz-ı muhabbet ediyordu.

Kuşlar, kelebekler etrafında tayarân ediyordu. Bunun yeni açmış bir çiçek olup olmadığına şübhedâr idiler.

Düşündüm ki aşk bir vücûd olsaydı böyle olurdu.

Şitâb etmek, ayaklarına atılmak istedim. Lâkin korktum ki kanatlanıp uçasın...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.83-84)

HAYAT-I FUHŞ-ÂLÛD

Güzel... Fakat çirkâb içinde büyüyen bir çiçeği andırıyor.

Dudaklarında bazan tebessümler uçuşuyor; fakat zulmetlere istiğrâk eden nûrlar kadar hazîn.

Kemâl-i lâ-kaydî ile gülüyor, kahkaha-zen-i sürûr oluyor, fakat bu kahkahalar kalbinin şuhâk-ı ye's ile parçalandığını gösterecek derecede hüzn-âver, dil-hırâş.

Nazarında bir sür^cat-i berkiyye ile zalâm-ı ye's geçiyor, dudaklarında pek az bir müddet için hazîn bir tarz-ı teressüm görülüyor; fakat cemiyet-i beşeriyenin kurban ettiği bu kız ekdârına, gumûmuna istiğrâk edememeğe mahkûm.

Orada kendisini beş dakika sonra unutacaklarından emîn olduğu bir kaç adam var ki onları güldürmek için gülmeğe mecbûr edilmiş.

Ağlamak, müteselli olmak imtiyâzına mâlik değil, insanlar o imtiyâzı elinden gasb etmişler.

Yaşıyor; fakat nasıl, ne için yaşadığını ta^cyînden c^âciz.

x x x

Bazan düşünürdü:

Ne için insanların bu kadar bedbahtı, bu kadar zelîli olmuş idi?

O da bir insan, o da hâiz-i hukuk değil mi idi? Onun da bir ismetli kadın olması, fuhşun hedef-i tahkirâtı olacak yerde hürmet görmesi mümkün değil mi idi? Evet, ne için o zaman huzurunda kemâl-i ihtirâm ile hareket edecek olan şu insanların hissiyât-ı hayvaniyesini memnun etmeğe mahkûm edimiş idi? Evet, ne için bu adamların ihtiyaçlarına, sa^câdetlerine hizmet için kendi rahatını, sa^câdetini fedâ ile mecbûr olmuş idi?

Bu mütâla^calar kalbinde müthiş bir nefret-i hayat uyandırarak geçerdi... Gözlerinde cemiyet-i beşeriyeye bir ateş-i kîn, dudaklarında hey'et-i insaniyeye bir eser-i muâheze görülürdü. Âkin hâkimâne, mutasarrıfâne bir bûse

kendisini lezzet-i husûmetten de mahrûm bırakırdı. O zaman gülmeğe, mes^cûd görünmeğe mecbûr olurdu.

Kendisine mutasarrıf olmak hukukunu insanlar elinden almış idi; hiç bir zaman olmaz idi ki bu acı hakîkati ihtâr edecek bir hodkâm bulunmasın...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.85-87)

DÜŞÜNÜYORUM

Düşünüyorum da cihân hâl-i tabî^cîsinde, şekli aslî-sinde pâ-y-dâr kalsaydı; insanlar ormanlarda, hâl-i bedeviyette daha mes^cûdâne yaşayacaklardı. Lâkin değil: O tabî^c ormanlar mu^cazzam şehirlere tahavvül etmiş, insanlar hayat-ı tabî^ciyelerini terk etmişler.

Cem^cîyyet esâsen değişmiş; başka ihtiyaçlar, başka maksatlar hâsıl olmuş; bir vakitler sîne-i tabî^catta lâ-kaydâne, mes^cûdâne güzâr eden hayatı insanlar bir tûfân-ı kuyûd haline getirmişler; cem^cîyyet-i beşeriye bu tûfânın emvâc-ı pür-dehşeti arasında yuvarlanarak geçiyor.

Düşünüyorum da medeniyet olmasaydı sa^câdet olacaktı.

Belki haksızım; lâkin bu tarz-ı hayat, bu cem^cîyyet beni hayattan teneffür ediyor. Şurada imrârına mecbûr olduğum bir kaç saati pek dağdağalı, pek girân bir bâr buluyorum.

Etrafıma göz gezdiriyorum, cem^cîyyet-i beşeriyeyi bir takım kuyûd ve merâsime tâbi^c, bir çok vâhî arzulara hâdim görüyorum.

İnsanlara dikkat ediyorum. Gözlerimin önünden bir takım tesâvîr-i sun^ciyye geçiyor zannediyorum.

Her yerde bir sahtegî, her tarafta gayr-i tabî^cî haller görüyorum.

Düşünüyorum: Bu böyle oymayacaktı...

Cem^cîyyet-i beşeriyeyi tetkîk ediyorum; hey'et-i umûmiyesiyle meşgûl, gayret-keş görüyorum. Her tarafta bir hareket, bir heyecan, bir hırs müşâhede ediyorum. Birisini görüyorum, bir maksadı ta^ckîben bî-tâb kalıncaya kadar meşgalât-ı hayatla pençeleşiyor.

Ne için? Zîrâ bir ^câile var ki ekmek istiyor. Lâkin bu ekmek... Tabî^cat onu bize medyûn değil mi?...

Hayır, insanlar kavânin-i tabî^catı tebdîl etmişler.

O bir parça ekmeği kazanmak için çalışmak, uğraşmak iktizâ ediyor.

Diğer birisini görüyorum ki çalışmıyor. Gerdûne-süvâr-ı ^cazemet olarak mağrûrâne geçiyor. Güzergâhında bir çok başlar münkâdâne, mahkûmâne temâyül ediyor. Bu kim?... Bir zengin!.. Lâkin ne için arabasının çirkâb-feşân olarak güzêrânını temâşâ eden şu sefîl orada soğuktan titriyor, ihtimâl ki açlıktan can çekiyor? Ne için öteki servet ü sâ mân içinde şâdân, beriki fakr ü mezellekte giryân? Lâkin ne için o hazâin-i tabî^catı gasb etmiş de beriki bir mah-rûm-ı tâm içinde yaşamağa mahkûm edilmiş?... Çünkü medeniyet böyle arzu ediyor.

Güzel bir kadın görüyorum ki herkes huzurunda zânû-be-zemîn perestîş oluyor. Ondan daha güzel bir kadın muhak-kâr, zelîl olarak insanların âlet-i huzûzı makamında isti^cmâl ediyor. Lâkin o kadın şayân-ı ihtirâm olmak, bu zavallı en ağır tahkirler altında yaşamak için ne yaptı?

Bir san^catkâr, bir şâir, bir hekîm müşâhede olunuyor; nâmanı a^csâr-ı müstakbeleğe bir yâdigâr-ı ebedî olarak bırakıyor, huzurunda cihân ser-fürû^c-bürde-i ta^czîm görüyor. Diğer taraftan kıymeti takdîr edilmemiş, hakîkatî anlaşılmamış, cem^ciiyet-i beşeriye tarafından reddedilmiş, bir zavallı; insanların lâ-kayd nazarları önünden sâkitâne, mah-rûmâne geçiyor. Nazar-ı dikkate bir âkil tesâdüf ediyor ki hayatın en ağır mihnetleri altında inliyor, ihtimâl ki yaşamak için bir ahmağa arz-ı ihtiyâc mecbûriyetinde bulunuyor.

x x x

Cem^ciiyet-i beşeriyenin bir fırkasını görüyorum ki ateş-i kîn ve ^cadâvet saçarak diğer bir fırkanın izmihlâline çalışıyor.

Her tarafta mukâtele, her cihette insanların hûn-rîzâne pençelediği, vahşi hayvanlar gibi birbirlerini parçaladığı görülüyor. İkrâh ediyorum!..

x x x

Elvâh-ı hayat pîş-i nigâhımdan bana dil-hırâş fa-
ci^calar, hûnîn manzaralar arz ederek geçiyor.

Her köşede beni hayattan ten^c fîr edecek bir hal,
kalbimi gumûm ile dolduracak bir vak^ca görüyorum.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.88-92)

BİR İHTİYAC-I RŪH

...vicdanımda ^cazîm bir ihtiyac hissediyorum. Gözlerim cüst-cûkârâne etrafına nigerân oluyor; hayatıma melce', ef-kârıma mahrem olacak bir kalb taharrî ediyorum, fakat hey-hât!...

x x x

Bazan güzergâhımda harikulâde bir nûr ile pertev-fe-şân nazarlara tesâdüf ederim. Gözlerim bir kuvvet-i tâkat-berandâzâne ile incizâb eder, bir seyyâle-i mıknatısıyeye tab^cıyyeten rûhlarımız yek-diğerinden bûse-çîn olur, ^curûk-ı kalbim ihtizâz eder, gaşy olur. Fakat bunlar, cem^cıyyet-i beşeriyenin a^cmâk-ı emvâcına dalıp gider.

x x x

Kalbimde bir çok kimselerin muhabbeti mahfûzdur, bir çok kimseler vardır ki benim için muhabbet duyarlar; fakat kalblerimiz sevişiyorsa rûhlarımız sükût ediyor. Beynimizde ta^cyîn edemediğim, hakîkatine vâkıf olamadığım bir şeyin noksanını hissediyorum.

Düşünüyorum ki bunlar muvakkattır, dün başlamış ise yarın bitecektir.

Ben öyle muhabbetler hülyâ ederim ki ebediyet kadar intidâd etmek üzere ezelden başlamış olsun.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.93-94)

ZÜHREYE

Gecenin sükûnet-i rûh-perverânesi içinde otların üzerine serildim, bulunduğum tenhâînin istirâhat-ı fikriyesini, güşâyış-i hissiyâtını senin temâşâna hasr ettim; meftûnâne, câşıkâne seni seyrediyordum. Manzaran kalbimde ne garîb hisler, ne mecnûnâne hayaller uyandırıyor. Zannediyorum ki harikulâde bir kuvvet beni senin sîne-i nûr-feşânına atacak, beni hâmilan a^cmâk-ı lâ-yetenâhîye doğru şeh-per-güşâ-yı tar-yarân olacaksın; güzergâhında nûrlar saçarak bana bedayi^c-i hilkati, havâlık-ı vücûdu göstereceksin; tarih-i ebediyetin sahâyif-i veleh-resâmını pîş-i nigâhımdan imrâr edeceksin; câzamet-i kudrete, dehşet-i hilkate, saltanat-ı vücûda, ihtişâm-ı semâya karşı titreyeceğim;.. gâşy olacağım... Oh!.. Ne tasavvur!...

Yaşamak, fakat senin münevver nûrlarla müstağrâk sahrâlarında; mu^cazzam, mehîb ormanlarından müteşekkîl bir tâk-ı mu^callâ altında sâkitâne cereyân eden nehirlerinin kenarında yaşamak; fakat senin vahşi ağaçlar küllehu sâyebân vâdilerinde, câzîm kûhsârlarından boşanarak a^cmâk-ı muzlimeye doğru şitâbân eden şelâlelerinin yanında yalnız, beni fûşet-serây-ı fezânın eb^câd-ı lâ-yetenâhîsine bir sür^cat-i berkiyye ile götüren bu küre-i müşâcşa^c üzerinde münferit olarak yaşamak istirim. Evet, isterim ki senin buzlardan müteşekkîl dağlarında; mahûf, muzlim kayalardan mürekkeb muvahhiş mağaralarında; vahşetlere, dehşetlere ilticâgâh olan ormanlarında yalnız benim sadâ-yı tahakkümüm caks-endâz olsun.

İsterim ki zîrinde çağlayanların galeyân-ı emvâc, fevkinde bulutların tarraka-i ra^cdı tanîn-endâz-ı dehşet olan kayalarında münferidâne oturayım da gündüzleri ziyâ-yı şems, geceleri zulmetlerle telebbüs ederek pîş-i nigâhımızdan cereyân eden elvân-ı câcîbeyi temâşâ edeyim. Evet isterim ki dünyalara, câlemlere cevelângâh olan bu semâyı seninle münferidâne güzâr edelim. Sonra beni sürükleyip, a^cmâk-ı mâtin girdâb-ı zulmetine at!...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.95-97)

BİR LEVHA-İ BAHAR

Otlar bir bulutun geçerken serptiği mu^cattar katrelerle henüz nemnâk, semâ ziyâ-yı şemsin önünde bir sût-re-î zulmânî çeken bulutlarla henüz mestûr, kuşlar yapraklardan damlayan bakıyye-i bârâna karşı henüz hâmûş idi ki nemnâk yaprakların sıkleti altında mütemâyil dallarla mütetevvic, sık ağaçlar arasında müstetir bir yolu ta^ckîb ediyordum.

Sahrâ gam-âkîn havalarda aldığı sükûnet-i hazîneye müstağrâk idi.

Ayaklarımın altında kumlar hafif sadâlarla tabî^catın sükûnetini ihlâl ediyordu. Ara sıra yaprakların arasındakı kuşların uçuştukları işitiliyordu. Lâkin tabî^cat sükût ediyor; semânın, bulutların şî^cr-i hazînini dinliyordu.

Nazarım yaprakların arasından cereyân ederek semânın muzlim bir köşesine, denizin sâkin bir cihetine in^citâf ediyordu. Pîş-i nigâhımdaki levha-i hazîneye karşı tavakkuf ettim. Bahar, bir kisve-i mâteme bürünmüş şebâb kadar bir hüzn-i bedi^carz ediyordu.

Birdenbire semânın bir köşesi açıldı. Zerrîn bir tûfân-ı ziyâ denizin mevceleri, sahrânın yeşillikleri üzerine tebessümler saçtı. Bulutlar, tehâcüm-i sürûr önünden sür^catle firâr eden reng-i keder gibi semâda tebahhur ederek uçuştı.

Henüz yapraklardan yağmur taneleri sukût etmekte idi ki tabî^cat; nûrdan, sürûrdan mürekkebi bir kisveye büründü.

Bahar, gözlerinde yaş, dudaklarında hande bir genç kız şeklini arz ediyordu.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.98-99)

MEZARDAN SONRA

Mezar muvahhiş kollarını açmış, memlûkunu a^cmâk-ı âgûşuna da^cvet ediyordu.

Huzzâr, hayata karşı bir hande-i istihfâf ile geçen tabutun önünde ser-nigûn-ı hayret olarak sükût ediyor, insanlara hayatın hikmet-i yegânesini gösteren bu timsîl-i memâtın huzurunda düşünüyordu. Tabutu, oraya, cem^ciyyetin ölümlere tahsîs ettiği a^cmâk-ı muzlimeye indirdiler.

Bir taş dayanmış, gözleri kendisini ebediyen terk eden bu vücûdun son ârâmgâhına merkûz, hazîn, sâkit; ^camelîyâtı fersiz, mücevvef bir nazarla ta^ckîb ediyor; vâlide-sini oraya ne için koyduklarını anlamıyordu.

Alnından soğuk soğuk terler dökülüyor, kalbini bir pençe tazyîk ediyordu.

Birden etrafta hüküm süren sükûnet içinde toprağın tahtalar üzerine sukûtu işitildi.

Bu sadâ kulaklarında son bir vedâ^c gibi müdhîş sûrette tanîn-endâz oldu; a^csâbından bir seyyâle-i ra^cşe cereyân etti; mezara atılmak, bu vücûdu setr eden tahtaları atıp vâlidesini mezarın kolları arasından kurtarmak istedi; lâkin heyhât!...

Mezar bir sür^cat-i harîkulâde ile doluyor, topraklar kurbanlarını a^cmâk-ı muzlimede bırakarak bir ejder gibi kabrin üzerinde şişiyordu.

Boğazına doğru hücum eden te'essürâtını zabt etmek için dudaklarını ısırıyor; mukaddes bir sükûnetin hükümrân olduğu bu mahalde ağlamamak, çıldırmamak istiyordu.

Dışarıya çıktıkları zaman deli gibi idi. Etrefini görmüyor, yanındakileri fark edemiyordu. Sallanarak vâlide-sini müebbeden tevdi^cettiği mezardan tebâüd etti, kendisini rahîm bir nazarla temâşâ eden huzzârın arasından geçti. Gözleri, kendisine müteveccih olan çehrelerde ^calâim-i mer-

hamet okuyordu. O zaman bedbahtlığını, kaybettiği ziyâ-yı^c azîmi anladı; te'essürâtı zabt olunamıyacak bir dereceye geliyordu. Firâr etti, felâketiyle yalnız kalmak için insanların yanından kaçtı, işte o zaman me'yûs bir hareketle yıkılarak o zamana kadar zabt ettiği yaşları salıverdi.

Dudaklarının arasından şuhâk ile münkatı^c, mühtez bir sadâ şu kelimeyi bir nidâ-yı hüsrânî gibi salıverdi:
- Vâlideciğim!

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.100-102)

KAMERE KARŞI

Kollarını penceresine dayamış, nazarını ziyâ-yı kame-
rin yapraklar arasında tersîm ettiği zerrîn dâirelere salı-
vermiş olduğu halde, orada, gayr-i müteharrik muntazır idi.

Omuzlarını, sînesini uryân bırakan gömleği altında
kalbinin serî^c darbeleri ısıtılıyordu. Hafif, mu^cattar bir
rüzgâr perîşân saçları arasında bûseler bırakarak cereyân e-
diyor; genç kızın vücûduna müştâkâne, melâtafe-kârâne temâs
ediyordu.

Birdenbire genç kız serî^c bir hareket etti; muhteriz
bir sadânın ismini telaffuz ettiğini hissetmişti.

Dışarıya atılmak istiyormuş gibi başını uzattı, gözle-
ri zulmetleri yararak bir noktaya dikildi.

Lâkin heyecanı o kadar şedîd idi ki bir kelime telaf-
fuzuna muktedir olamıyordu.

Bir müddet sükût ettiler; nücûmdan nûrlar, muhabbet-
ler saçılıyor; rüzgârlar yapraklar arasından lâtîf, aşk-per-
ver bir râyihâ getiriyor idi.

Kamer, ufuk üzerinde tebessüm ediyor; rûhânî, hayâl-
âmîz ziyâlarıyla yek-diğerinin muhabbetiyle mâlî olan bu iki
kalbe ulvî hisler bahş ediyordu.

Derin derin etrafı, nûrlarla tesettür eden zulmetler,
zulmetler üzerine handeler saçan nûrları temâşâ ettiler;
mest oldular.

Hafif, saçlarına temâs ederek geçen rüzgâra şebîh
bir sadâ ile, aşkla mühtez, şî^cr ile müterennim âteşîn ke-
limeler te^câtî ettiler; lâkin sözleri eksiriya kalblerine
i^câde-i kelâm ediyordu. Beyinlerinde cereyân eden muhâvera
yapraklar arasında iki kuşun terennüm-i âşıkânesine şebîh
idi.

Gözleri bazen zulmetler arasında yek-diğerinden bûse-
çîn oluyor, bazan kamerin âfâka nessâr ettiği donuk ziyâları

ta'kîb ediyordu.

x x x

Birdenbire genç kız, ağır, müşkil bir karar almış gibi serî^c, vedâ^c-âmîz bir hareketle elini uzattı; delikanlı mütehâlıkâne bu eli ağzına götürdü. Memdûd, ateşnâk bir bûse parmaklarının ucuna temâs etti. Bu bûsedен genç kızın vücûdunda lâtîf, rûh-perver bir seyyâle cereyân etti; rûhu gaşy olmuş gibi hayâlî bir bûseye açılan dudakları üzerinde ihtizâz etti.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler,s.103-105)

ŞÂİR

Şâir; semâlardan dökülen handelerle güler; sehâblardan, zulmetlerden saçılan giryelerle ağlar; çiçeklerden, çimenlerden çıkan râyihalarla mest olur; tabî^catın letâfetlerine karşı mebhût kalır bir mahlûk-ı ulvî, bir hiss-i mecessemdir.

Şâir; tabî^catın semâ-yı efkâra, âfâk-ı hissiyâta salıverdiği zerrîn-per bir kelebektir. Kanatlarının ihti-zâzı çiçekleri, gülleri mütebessim eder; dâire-i pervâzında nûrlar, handeler saçar.

Şâir; tabî^catın bedâyi^cini, nûrlar içinde galtân şafaklara, nücûm ile mültemi^c semâlara, hüzünlere giryân gurûblara karşı terennüm etmek için yaratılmış; çiçeklerin, nücûmun şi^cr-i sâkitine tercüman olmak üzere halk edilmiş hayatın letâfetlerine, melâllerine lisân vermek için sah-râların, ormanların, cem^ciiyetlerin içine salıverilmiş bir mahlûktur.

Lâkin şâirin gözleri başka bir semâ-yı ulvîye nâzır; başka cihânlara müstağrâktır.

Bir gün terennüm ettiği hayat gözlerinde bir hayâl şeklini alır. O zaman şâir tahayyül ettiği ^cavâlim-i ulviyeye müteveccihen pür-güşâ-yı tayarân olur.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.106-107)

O DA BENİ SEVİYOR

Kevâkibin ne için donuk olduklarını sordun, sana cevap olmak üzere tafsilât-ı ciddiyeye başlamıştım, lâkin sen çiçekten çiçeğe geçen kelebekler gibi mes'eleden mes'eleye atlayarak kevâkibi semâlarında bıraktın; çimenlerin nemnâk olduğundan, gecenin zulmeti içinde ağaçların tuhaf gölgelelerinden bahsetmeğe başladın.

Bu gece o kadar çocuk idin ki ciddiyetimi muhâfazada su^cûbet çekiyordum.

Suallerin yek-diğerini ta^ckîb ediyor, beni cevaptan ^câciz bırakıyordun Karşında o kadar sıkılıyor, ciddiyetimi bozmamak için o kadar çalışıyordum ki sen kahkahalarla gülüyordun. Benim, çocuklukların arasında suallerime cevaben "Seni seviyorum!" nidâ-yı ^cacizini fırlatmamak için ettiğim gayretler seni güldürüyordu.

Kahkahaların o kadar sürûr-engîz, o kadar şetâret-â-mîz idi ki ağlamak istiyordum. Ben arzu ediyordum ki sen huzurunda kalbim gibi hazîn, hayatım kadar gam-âkin olasın.

Her kahkahan bir ma^cnâ-yı istihzâ ifham ediyordu: "Çocuk!.. Ne için söylemiyorsun; beni çalgıncasına sevdiğin nazarlarından anlaşılıyor. Kendini tamamen taht-ı teshîrimde görmekten tehevvr ediyorsun; benim gibi zayıf, ^câciz bir çocuğun makhûm olduğunu i^ctirâf etmekten utanıyorsun; lâkin ciğerini yakan o kelime dudaklarından çıkacak! Huzurunda cerihâdâr bir kuş gibi çarpan kalbinden o feryâd kopacak!" demek istiyordun; gülüyordun, dâima gülüyordun.

Beni anladığını tamamen anlıyor, utanıyordum. Fikirlerini tebdîl etmek için daha ciddi görünmeğe çalışıyordum. Lâkin heyhât!.. Bu, senin kahkahalarının tezâyüdünden başka bir şeye hizmet etmiyordu.

Benimle eğlendiğine, bir kalbin cerihâlarıyle oynayacak kadar kalbsiz olduğuna inanıyor; muhabbetimi bir bâziçe, birlâtife gibi telâkki etmek istediğin için sana husûmet edi-

yordum.

Bir zaman geldi ki hissiyâtımın tehâcümüne, senin kalbimi parçalayan şetâretine tahammül edemedim, gözyaşlarımı zabt etmek için dudaklarımı ısırdım; lâkin pek geç idi.

O zaman âheste âheste, ciddi bir tavırla yanıma takarrüb ettin, başını hafifce omuzuma koyarak ellerimi tut-tun. Halin tamamen tebeddül etmiş, dudaklarındaki tebessü-bir hüzn-i Câşıkâneye müstağrâk olmuş idi.

Gözlerimi setr eden yaşlar, nazarlarımıza nîm-sef-fâf bir perde çeken zulmet-i şeb arasından gözlerine bak-tım. Nazarını sebebini sorduğun kevâkib kadar donuk, kır-piklerini bahsettiğin çimenler gibi nemnâk buldum.

Zavallı çocuk!... Sen de beni mi seviyordun?...

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.108-111)

ŞİNÂVER

Orada, ağaçların arasından nîm bir sûrette görünen ufkun üzerinde, bulutların arasından süzülerek güneş âhes-te âheste igtirâb ediyor, bulutlar, mevceler hûnîn ziyâlarının son bakıyyelerini semâlarda, sulara yuvarlayarak sürüklüyor.

Küçük beyaz bir el sür^catle cereyân eden dalgalarda müştâkâne bûse-çîn olan dalları kaldırdı, zerrîn saçlarla mitetevviç genç, zarîf bir baş göründü; yalnız muhâd olduğu yeşilliklerle mûlebbes olan genç kız memdûd, meftûn bir nazarla gurûb eden şemsi, ayaklarına kadar gelip arz-ı perrestiş eden münevver mevceleri, semânın sath-ı lâciverdîsi üzerinde sebhân olan hûnîn bulutları seyretti.

Hafif, serin bir rûzgâr vücûduna temâs ediyor; tabî^catın bedâyi^cine karşı letâfetlerini arz eden bu Curyân-ı bedi^caya bûseler konduruyordu.

Genç kız muhterizâne ayağıyla çayın koyu renkli sularını tahrik etti, vücûdunda lâtîf bir ra^cşenin cereyânını duydu. Bir müddet dalgın dalgın sularla oynadı, biraz sonra bir karar-ı müşkil alıyormuş gibi gözlerini kapadı, kollarını uzattı; bu aralık dalgalar bu sîmîn vücûdu derâgûş etmek için Câşıkâne açılıyordu.

Genç kız gözlerini semâda kaybolmuş, efkârı başka bir Câlеме pervâz etmiş olduğu halde kendisini çayın cereyân-ı lâtîfine terk etti. Sular bu bedi^ca-i şebâba bir taht-ı revân-ı lâtîf teşkil ediyor, dalgalar bu vücûd-ı sîmîni yek-diğerinin âgûşuna atarak mecrâsında hafif hafif sallayarak yuvarlıyordu.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.112-114)

BİR GECE

Bir yaz gecesi idi...

Ağaçlardan, çimenlerden bir buhâr-ı mestî suûd ediyor, semânın reng-i lâciverdîsi üzerinde uçuşuyordu. Etraf ^camîk bir sükûnete istiğrâk etmiş; kuşlar ağaçların yeşil yaprakları arasında kalmış; kevâkib semâyı kaplayan buhâr-ı harâret arasında raksân bir sûrette müşâhede olunuyor, tabî^cat hey'et-i umûmiyesiyle sükût ediyor; bî-hûş, mebhût senin ^cûdundan çıkardığın semâvî, rûhânî nağamâtı dinliyodu.

Semâdan dökülen, yahut bir rûh-ı melekâneden fışkıran o nağmelere karşı sükût eden kuşlar, semâda hayâl-âmîz manzaralarla ihtizâz eden kevâkib, tabî^catın sînesinden çıkan ^caks-i sadâlar; beni başka bir ^eâleme atmış, başka bir deryâ-yı hissiyâtın a^cmâkına salıvermişti.

Sarhoş gibi idim...

Nerede idim? Ne oluyordum? Hareketsiz, beyhûde dinliyordum. Hayır, dinlemiyordum, hissediyordum.

Sen, istikmâl-i istirâhatın için gibi bir vaz^ciyyet-i ^câşıkâne ile temâyül eden ağaca yaslanmış, ayaklarını çimenlerin sath-ı zümür-rûdîsine atmış, gözlerini semânın telâtum-ı envârına salıvermiş olduğun halde parmaklarının gayr-i ihtiyârî, tabî^cî bir hareketle ^cûdun kirişlerinden; ^curûk-ı kalbiyeden kopmuş gibi derûnî feryâdlar çıkarıyordun.

Terennüm eden ^cûd değil, rûhun idi. Pîş-i niğâhında uçuşan o nağmeler rûhunun tebessümleri, giryeleri idi. Zannolunur idi ki melekûtta düşmüş bir rûh terennüm ediyor. Hüzn-engîz, gam-âkîn nağmeler semâlara, sahrâlara saçılıyor; etraftan ^caşklar, ^culviyetler kalkıyordu.

x x x

Gözlerim pîşgâhında bir girdâb şeklini alan kâinât tan firâr etmek üzere kapanıyor idi ki boğuk, maharrik bir sadâ ili'ûdunun kirişleri parçalandı; bu sihr-âmîz ^câlet bir tarafa yuvarlandı.

Bu esnâda boğazından sîne-çâk bir hırıltı çıktığını işittim. Anladım ki ağlıyorsun.

H.Ziya

(Mensûr Şiirler, s.115-117)

MEZARDAN SESLER

Bahârın ilk günleri imtidâdlı, kasvet-engîz yağmurlara tesâdüf etmişti. Semâ birkaç günden beri kesîf, batî bulutlarla örtülmüş; ilk libâs-ı hazrâlarını giymeğe başlayan sahrâlar lâ-yenkatı^c düşen bârânın sıkleti altında ezilmiş idi.

Üç günden beri semâyı, sahrâyı, denizi penceremin pîş-i nigâhında açtığı ufak bir dâire-i ufuk içinde seyrediyordum. Hüzne, gama meyyâl olan tab^cım; ekdârımı sâkit, تنها bir köşeye hapsetmeği arzulamıştı. Dışarı çıkmamağı tercih etmiştim.

Bir saat geldi ki odamın camlarını bir âheng-i muttarid ile kamçılamağa olan yağmurlar sükût etti, reşâşe-i katarâta bedel etrafı bir sükûn-ı ^camîk kapladı, semânın bir köşesi yırtıldı, şemsten hafif bir seyyâle-i ziyâ aktı, tabî^catın zerrât-ı sirîşki arasında güneşin handeleri uçtu, bulutlar zevebâne başlamış bir billûr parçaları gibi kırılıp çözüldü, semâ muzlim sütresinden çıktı, reng-i lâciverdîsi parladı.

Medîd bir ^cadem-i iştigâl, uzun bir تنها, semâ-yı ef kârıma bir perde-i gam-efzâ çekmiş idi.

Kalbimde nâ-kâbil-i mukâvemet bir arzu hâsıl oldu, dışarıya çıkmak istedim.

Biraz sonra sahrâda bulunuyordum.

Gönül; hüzünlerini tabî^catın menâzır-ı hazînesi içinde gezdirmeyeği arzu etmiş idi. Islak otları çekinerek, ayaklarımı çimenler içinde sürükleyerek ilerlemekten büyük bir haz duyuyordum.

Etraf sâkit idi; yalnız ayaklarımın sıkleti altında çimenler arasında birikmiş suların inbisâtından, henüz dışarıya çıkmağa cesâret edemeyerek ağaçların dalları içinde uçuşan kuşların kanatlarından, yüksek bir daldan düşen bir katre ile hareketsizlikleri muhtell olan yapraklardan, vakit vakit birkaç sadâ sükûtu ihlâl ediyordu.

Tabî^cat, bir felâketin sıklet-i müdhişesi altından kurtulan bir kalb gibi, muhterizâne sükût ediyordu. Ben dâima i-

lerliyordum, fikrim bir noktayı hedef-i maksat ittâz etmiş idi. Bilmem niçin? Gönül mezara gitmek istiyordu.

x x x

Mezaristânın parmaklığı önünde tavakkuf ettim, bir müddet gayr-i müteharrik bu ölümler ikâmetgâhını seyre daldım; o-rasını o kadar gam-âkîn, o kadar dehşet-âver buldum ki girmeye cesâret edemedim.

Vücûdlarını bir kefen parçasına sararak toprakların a^cmâk-ı muzlimesine atan bu ölümler içinde hayatımı dolaştırmaktan ürktüm; lâkin bu haşyet o kadar tatlı, o rütbe câzib idi ki tahammül edemedim, titreyerek kapıyı ittim. Harekete alışmamış olan bu büyük kapı batî bir sûretle gıcırdayarak döndü, bana yol verdi. İçeri girdim, bir iki adım attıktan sonra sükût-ı mezar içinde bir gürültü işittim, başımı çevirerek baktım, mezaristânın kapısı kapanmış idi.

Bu gürültü bende, bir hayatın son darbe-i saati kadar korkunç bir te'sîr hâsıl etti.

x x x

Vâsi^c bir mezaristân! ^cAmîk bir sükûn! Netice-i hiçî-i hayatın müdhiş bir cilvegâhı!

Kabirlerin arasından bir gölge gibi geçmeğe başladım, ayaklarım sükût-ı envâtı ihlâl etmek istemiyormuş gibi muhterizâne sürüklenerek beni ileriye sevk ediyordu.

Mezarlar gözlerimin önünden birer birer güzâr ediyordu.

Burada hayattan o kadar uzak idim ki hayatımdan şübhe ediyordum.

Dalgin, fakat fikrim boş olduğu halde ilerliyordum; birdenbire mahûf bir sadâ sâmi^camı parçaladı, ürktüm, başımı kaldırarak baktım: Bu bir baykuş idi.

Bulduğum yerde tavakkuf ettim, burada benden başka bir zî-hayatın vücûdu beni müteselli etti, cesâret etseydim lakırtı söyleyecektim. Lâkin uzun serviler, o gayr-i müteharrik taşlar, o perîşân mezarlar beni titretiyordu.

Ben ne için burada bulunuyordum? Ne için buraya gelmiş

idim?

Bilmiyordum. Kalbimde o kadar büyük bir haşyet var iki düşünmeğe müsâ^cade etmiyordu.

Kaçmak, dışarı çıkmak istedim; başımı çevirdim, kapıyı göremedim. Ağaçlardan, mezarlardan müteşekkil bir dâire-i tenhâî içinde mehbûs idim.

Bir adım atmağa cesâret edemedim, şimdi bu mezarlar beni korkutmağa başlamıştı; zan ediyor idim ki bu kabirler açılacak; etleri soyulmuş, kemikten kollar uzanarak beni tutacaklar... Şaşkın şaşkın etrafıma baktım: Önümde mezar, yanımda mezar, mezar, mezar, dâima mezar!

Ezilmiş gibi yıkıldım, bir kabrin üzerine düştüm. Gözüm bu kabrin taşına tesâdüf etti, şu ibâreyi okudum: "Zâir! Sen hiçsin!..."

Bu söz ne demek istiyordu? Bir sille-i te'dîb gibi nazarıma çarpan bu ibâre ne idi? Bu bir ölünün bi zî-hayatın yüzüne fırlattığı bir tahkirden mi ibârettidi?

"Sen hiçsin!..." Başka bir mevki^cde, başka bir halde bu sözbence te'sîrsiz kalırdı. Lâkin bu esnâda, burada, bu hakikat ^curûkımı tehzîz etti; kendimi etleri çürümüş, damarları çözülmüş bir yığın kemik halinde gördüm; dudaklarımı bu muvahhiş netice aci bir tebessüm ile taklîs etti.

Son bir gayret, kuvvetli bir karar ile elimi mezara dayayarak kalkmak üzere idim ki tiz, müstehzî, müdhiş bir kahkeha işittim; taşlar, ağaçlar nazarımda sür^catle döndü; a^csâbım çözüldü, bî-mecâl kabrin üzerine yıkıldım.

A^cmâk-ı mezardan hariku'l-tabî^ca, mahûf bir ses işittim.

Bu ses diyor idi ki:

Evet, sen hiçsin, mücerred hiçsin.

Bu senin gurûr-ı hayatına dokunsa gerektir, lâkin hakikat sıklet-i dehşeti altında hayatını ezmektedir. O hakikatın sadâsı kulaklarına bu mahûf kelimeyi dâima tekrar ediyor.

"Hiç!... Hiç!..."

x x x

Bu ses mezardan geliyordu. Acı, vahşi idi. Titriyordum, sarhoş gibi idim. Hareketsiz kaldım. Ufak bir tavakkuf_ tan sonra boğuk, müşevveş bir sûrette devam etti.

Etrafına nazar-ı dikkatle bak! Muhâtî olduğun ^Cazemet-i hilkat, lâ-yetenâhî-i kâinât içinde sen nesin?

Ey fezânın muzlim bir köşesinde yuvarlanan şu çamur parçasının sefîl, ^Câciz mahlûku! Sen kendini bir yaprağın ucundan damlayan bir katre-i şebnem içindeki mahlûktan daha büyük, daha muktedir mi buluyorsun?..

Sen bugün kendini hayat ile malî kemiklerden, etlerden müteşekkil görüyorsun; mağrûrsun. Bir gün gelecek ki o kemikler etleri taşımaktan, damarlarını dolduran o kan vücûdunu teşkîl eden ensinceyi doyurmaktan usanacak, yavaş yavaş çürüyecek.

Bir saat gelecek ki şimdi hayat ile çarpan o kalb sükût edecek.

O zaman sen ne olacaksın, bilir misin? Çürümüş, bitmiş bir kalb!..

Bugün sînenin altında mağrûrâne dinlediğin kalbin ilk darbesinden son darbesine kadar bütün darabâtı; fezânın küçük bir noktasını teşkîl eden arzın, o senin hâkimiyetiyle iftîhâr ettiğin kürenin saat-ı hayatına nisbeten nedir, bilir misin?

Hiç!...

Hayatın mu^Camma-yı yegânesi yalnız bu kelimenin içinde muhtevîdir.

Mâziye ircâ^C-ı fikr et, hâtırâtını zamanın derinliklerine sevk eyle, tarih-i hayat-ı arzın ilk dakikasını düşün, silsile-i gayr-i mütenâhiye-i a^Csâr içinde ne bulacaksın?

Semâyı bir reng-i zulmânî istîlâ etmiş, tabî^Cat bir bulut içinde kalmış idi.

Hafifçe mezarın taşına ittikâ etmiş, gözlerim süzül-müş, beynim uyuşmuş olduğu halde dinliyordum.

Şimdi ses vakûr bir tavır almış idi.

Dedi ki:

Hayâlinin sana açabileceği köşe-i semâ içinde bir sür'at-i hârikulâde ile yuvarlanan buhar ateşinden müteşekkil şu küre-i cevvali görüyor musun?

O, güneşin sîne-i ateş-nisârından kopmuş, yahut bir seyyârenin nâ-kâbil-i ta'câd-ı enkâzından tebahhur etmiş 'azîm, mehîb bir kütlet-i buharıdır.

Alevler, ateşler içinde sür'atle dönüyor. Ecrâm-ı semâviyeyi yek-diğerine rabt ü takyîd ederek merkezleri etrafında pervâne gibi devrettiren kânûn-câzibeye tab'ıyyeten bir hat ta'kîb ediyor; şemsin etrafında, hayret-res-i 'ukûl bir bu'dda esîr-i meshûrî gibi dönüyor, lâ-yenkatı' dönüyor.

Bu kütlet-i buharı tanıyor musun?

O, bugün üzerinde yaşadığın arzın hal-i tufûliyetidir.

Kendi küçüklüğünü takdîr edebildiğin zamanlarda 'azametine karşı titrediğin bu arz hal-i buhariyesinde şimdiki hacminin yüzbinlerce misli idi. Güneş bu 'azîm küreyi bir bâ-zîçe-i hiç-â-hiç gibi etrafında devrettirerek eb'âd-ı gayr-i mahdûda üzerinde sürükledi.

Zaman, o buhar-ı alevnâki yavaş yavaş bir mâyi'-i âteşîn haline getirdi.

Bu zaman ne kadar imtidâd etti? Onu zihnini asla ihâtâ edemeyecek.

Yine tasavvur edemeyeceğin bir zaman zarfında bu küre-i mâyi' hamîr haline geldi, hafif bir kıvrım bağladı.

O zaman kıvrım altında kalan âteşîn buharlar, mâyi'ler, tehevürlerinden demir kafeslerini parçalayan arslanlar gibi, kıvrımı yırttılar; ateşle burûdet arasında şedîd bir muharebe başladı. Mevâd-ı müzâbeden müteşekkil bir denizin üzerinde yıldırımlarla mahmûl bulutları âteşîn fevvârelerin yırttığını görüyor musun?

Arz semâlara ateşler püskürüyor, semâlar yerleri yıldırımlarla kamçılıyor, ateş ateşle pençeleşiyor. Ateşten seyller akıyor, ateşten yağmurlar yağıyor, ateşten çağlayanlar düşüyor.

Bu herçü-merç içinde kânûn-ı tabî'at ateşlere hükmedi-

yor, batî bir tederrüğe arz teserrüd ediyor, misâfirlerine yine mesken hazırlıyor.

°Anâsırın arasında bu harb ne kadar imtidâd etti, bilir misin?

x x x

Tefekkürü vakit bırakmak istemiyormuş gibi mezardan ses cüz'î bir tavakkuftan sonra devam etti:

Küre-i arz binlerce °asırlar imtidâd eden bu muhârebeden çıktığı zaman sînesi aldığı cerîhalarla oyulmuş, darbelerle şişmiş; uçurumlar, denizler, dağlar, kayalarla teccehüz etmiş idi.

Her zerreye bir hayat veren hâlik, arzın bidâyet-i hil-katinde, sînesine bir mâye-i hayat habsetmiş idi. O hayat cil-ve-ger olduğu zamanlara, mensûb olduğu edvâr-ı arziyeye göre tüşekkülü tedricen müterakkî bir sûrette göründü.

Henüz küre bir kışr-ı hamîrî ile örtülmüş idi ki basit nebâtlar vücûda gelmiş, kuvve-i hayatiyye arz-ı vücûd etmiş idi.

Arzın o zaman çirkâb-âmîz denizlerinde, batî, fırtınalarla mehmûl havalarında hayvanlar yaşıyordu.

Fakat bu sûrete girebilmek için ne kadar °asırlar sarf etti, bilir misin?

Mütefenninleriniz kürenin 2000'den 200 derece-i harâre-te tenezzül etmek için yüzbinlerce °asırlara muhtaç olmuş olduğunu tahmîn ediyorlar. Bu yüzbinlerce °asrın kaç cem°iyyet-i hayvaniyeyi mahva kâfi olduğunu fikrin ihâtâ ediyor mu?

Arzın meşîme-i şemsden düştüğü zamandan beri yüzbinlerce yüzbin °asır cereyân etmiş. Ve °ummân-ı a°sâr içinde cem°iyyet-i beşeriyenin on beş yirmi bin senelik tarih-i °umûmîsi küçük bir mevce mesâbesinde kalır. Henüz hengâm-ı şebâbında bulunan arzın devr-i hazırına yüzbin senelik bir °ömür ver-tilse tarih-i beşer rub°ını işgâl edemiyor. Tetkîkât-ı fenniyeniz, şu devr-i râbi°a takaddüm eden devr-i sâlise dört yüz atmış bin sene, devr-i sâniye yirmi üç bir °asır, devr-i evvele atmış bin °asırlık bir °ömür tahmin ediyor. Bu devirlere mütekaddim olup arzın hâl-i rüşeymîsi demek olan devr-i kadîm,

ki hayatın ta^cazzuv-ı basîti hengâmı idi, yüz on bin ^casırlık bir ^cömür sürmüştür.

Ey cem^ciyyet-i beşeriyyenin cüz-i lâ-yetecezzâsı! Ey ^cazamet-i hayat-ı arzın atmış senelik misâfiri!

Ayaklarının altında çiğnediğin bu arzın iki yüz bin ^casırdan beri her zerresinden bir hayat fışkırdığını hissediyor musun?

Silsile-i a^csâr içinde eczâ-yı arz bir inkılâb-ı dâimî ile tenevvü^c ediyor.

Devr-i mütekaddim nebâtât-ı basîteye, hayvânât-ı kışriyeye, nâimeye, ve mahlûkât-ı ma^cdümetü'l-fukarâya amaçgâh-ı hayat olmuş idi. Her zerrede hüküm-fermâ-yı ^cazamet olan kâ-nûn-i ilâhî mahlûkâtı bir terakki-i tedricî ile kemâle sevk ediyor. Tevellüdünden beri sânesinde yaşattığı mahlûkâtın ekme-li olmak üzere bugün insanları perveriş-yâb eden arz edvâr-ı muhtelif-i hayatında, cemâddan başlayıp insanda intihâ bulan silsile-i mürtebite-i mahlûkâta cilvegâh-ı tasaffî oldu.

Mensûr-ı hayatın arasından batî ayaklarıyla otları çiğneyerek ilerleyen hayvânât-ı cismiyyeyi, ^cazîm kanatlarıyla tabakât-ı havaîyyeyi yararak bir sür^cat-i berkiyle ile geçip giden bu mehîb kuşları, bir cebel-i müteharrik gibi deryâların üzerinde yuvarlanan balıkları görüyor musun? O zaman arzın hâ-kimi onlar idi.

İnsanlar vücûda geldiği zaman hayvânât-ı sâireye tefevvuk-ı tabî^cîlerini hissettiler; arzın hâkimiyetini aldılar.

Mevâdd bir nokta-i zekâîyeye doğru kat^c-ı merâhil-i terakkî ediyor; insan kendini nokta-i muntehâ-i terakkî buldu, kalbi gurûr ile şişti.

^cÂciz beşer! Seni kim iknâ^c ediyor ki iki yüz ^casır evvel bir ferdi mevcûd olmayan insanların iki yüz ^casır sonra bir numûnesi hayatta kalsın?

Arzın iki yüz bin ^casırlık hayat-ı mâzîyesi senin on senelik ^cömrün mesâbesindedir! Daha ilerisi var. O elân genç, dinç!

Sen ne olacaksın?

Evet, bir gün gelecek ki şu hakîr sûrette temessül eden

rûh seni terk edecek, sen çirkin, müstekreh bir ceset kalacaksın. O solmuş dudaklar, o fersiz gözler, o renksiz çehre gurûr-ı hayatının bir netice-i dahk-âveri olacak.

Seni arza i^câde edecekler, üzerinde yaşamağa selâhiyetini kaybettiğin bu yerin altına sokacaklar. Burası derin ve karanlıktır, burası hayatında seni ürküten kurtların, haşerâtın me'vâsıdır; burası kurbanlarını yavaş yavaş, kemire kemire çürüten, mahveden mezardır. Burada toprakların kuvve-i kâzması, çiyânların dendân-ı bî-insâfı ne hale koyacaklar, bilir misin?

Kemikleri çözülmüş, çürümüş etlerine karışmış iğrenç bir vücûd!.. Toprak seni bu halde bırakmayacak. Âsiyâb-ı tahribine aldığı vücûdunu eze eze, ondan birkaç kemik parçası bırakacak, bu kemik parçalarını da mahvedecek. O zaman sen ne olacaksın, bilir misin? Bir avuç toprak!..Hayır sen, sen bir avuç toprak da olamayacaksın. Tabî^cat seni eleyecek. Bugün bir bûse-i muhabbet için açılan dudaklarını, ümîdlerini yakalamak için ona doğru uzanan dest-i hırsını, âmâl-i hodkâmî ile çarpan bu kalbini, bütün bu vücûdu zî-hayatı yoğura yoğuda bir avuç toprak haline koymakla kanâ^cat etmeyecek. Seni bir âlet-i gayr-i mütehassise gibi idâre-i keyfiyesinde kullanacak. Senden nebatlara, hayvanlara, havalara, sulara zer-rât tevzi^c edecek, işte o zaman sen, sen değilsin!

O zaman ümîdler, arzular, kederler, ızdırâblar bitmiştir. Atmış senelik hayatını dolduran vakâyî^c bir rû'yâda bırakılan hayâller kabîlinden uçmuştur. O zaman bu arz üzerinde senden hiç bir şey kalmamıştır, o sana verdiği şeyleri tek rar geri almıştır. Sen ona tamamen bî-gâne, onun için külli-yen mechulsün.

Sen vücûdunla mağrûrsun; o vücûd bir âyinenin üzenine ^cakseden sûretten ibâettir. Âyine o sûretin cilvegâh-ı in^cikâsıdır, onu bir ziyâ resmetti, sen hiçsin!

Vücûdunu teşkîl eden eczâdan hiç biri senin memlûkun değildir.

Temessülüne âlet olan, senin eczâ-yı müteferrikani mevâdd-ı arziyyeden toplayarak bir nufte sûretinde meşime-i mâdere tevdi^c ettiği zaman sen bir beyzedden ibâret idin. Her

zerrede mündemiç olan hayat-ı zerrât-ı muttasıfiyeden müteşekkil olan bu beyzede harekete başladı. Vâlidenin kanıyla tagaddi, nefesiyle teneffüs ederek bir dūd-ı hâdîs gibi eşkâl-i muhtelifeden atlayarak müntehâ-yı sūr-ı arziye olan şekl-i tabî^c-i beşeriyeti ihrâzettikten sonra mehd-i evvelini terk ettin. O zamana kadar mevâdd-ı muhtelifle ile vücûdunu besleyen kana sūd kâim oldu. Vücûnu teşkîl eden ensice topladığı mevâddı tasaffi ve tevessü^fünde istihdâm ederek fa^caliyet-i hayatiyesini tezyîd etti. A^czâ-yı vücûdun eşya ile peydâ-yı mu^cârefe etti, beynin vücûdunu sardığı hutût-ı nakliye ile seni eşyadan haberdâr eylemeğe **başladı**.

Terakkiyât-ı mütedirrice-i vücûdun had-i kemâline vâsıl olduğu zaman sen bir insan olmuş idin.

Fakat sen senden mürekkeb değilsin. Vücûdunun her cüzü sana bî-gânedir. Sen onları havalardan, sulardan, nebatlardan, sana temas eden bütün eşyadan topladın.

Elân sen bir teşekkül-i mütemâdi içindesin. Zannetme ki bugünkü vücûdun vâlidenin sütüyle perveriş-yâb olan vücûddur. Zannetme ki şu dakikada sînende çarpan kalbin o en tufûliyetinde yeni alınmış bir oyuncağın verdiği sürûrla çırpınan kalbtir. Zannetme ki şimdi o zamanın uçuk rengi üzerinde bir hat-ı kedernâk tersîm ettiği bu dudaklar ipek sağlı bir kelebek iken pederinin bûselerini toplamak üzere titreyen fem-i şîr-i hârdır.

Onlar çoktan mahvoldu. Vücûdun bir inkılâb-ı dâimî içinde yaşıyor. Her saniye bir zerre hayattan düşüyor, her saniye bir yeni cüz'ü teşekkül ediyor.

Sen kendinde tabî^catı ^câtal zannediyorsun, hata ediyorsun.

Kalbin her darbesinde şiryanlara kan orduları sevk ediyor, ciğerlerin işliyor, bu iksîr-i hayat lâ-yenkatı^c teceddüd eyliyor, ensincenin her habbesi hareket ederek yek-diğerine iltihâk ediyor, biri diğerine kâim oluyor, bu ötekini mahvediyor, o bunu isbât için yetişiyor. Harekât-ı ensiceyi mu^câyene etsen görürsün ki ilk dakika-i hayattan son nefese kadar a^csâb ve ^cadalâtın, kemiklerin, cildin, beynin bir teceddüd ve inkirâz-ı dâimî içindedir.

Sen her dakika, her saniye ölüp dirilmektesin.

x x x

Ma^ca-hazâ sen hiç olmakla beraber bir şeysin. Ensicende bir fa^câliyet-i hayatiye var, her hücre-i vacûdunda bir zekâ-yı tabî^cî mevcûd, seni bir kuvve-i mütefekkiye lâ-yenkattı^c idâre ediyor. Şahsiyetinin hâricinde bir kuvvet senin künhüne vâkıf olamadığın ^cameliyâtı vücûda getiriyor. Sen onlardan bî-habersin. Hislerin var, seni vukû^cât-ı hariciyeye vâkıf ediyorlar. İşitiyorsun, görüyorsun, lâkin bunlar senin için bir mu^cammadır. Bunlar indinde matrakanın bir hareketinden, tabaka-i şebkiyyenin bir ^caksinden ibâret kalıyor. İşiten kim? Gören kim? Hisseden kim? Vâkıf olan kim? Sen onlardan bî-habersin.

Sende bir şey var ki daha doğrusu sen bir şeysin ki düşünüyorsun, tahassüs ediyorsun, mütelezviz yahut muzdarib oluyorsun, te'sîrât-ı muhtelif-i mütemâdiyye içindesin. Bunlarsence ihtizâzât-ı dimâğîyyeye münhasır kalıyor: O his, o zeka nedir ki duyuyor, anlıyor? Şahsiyetin neden ibârettir? Sen onlardan bî-habersin.

Sen bir şeysin, o şeyi anlamıyorsun.

Sen bir mu^cammasın, onu halledemiyorsun.

Sen bir şeysin ki sen değilsin, sen bir şahsiyete mâliksin ki memlûkun değil, ma^cdûmiyet içinde bir mevcûd, hîçî içinde bir hepsin.

Bunu anlamazsın, bunu düşünmezsin. Sen Allah'ın; o ^cazametine, kuvvetine, her zerrenin şehâdet ettiğini; her cüz-i vücûdunun emriyle yaşadığı Allah'ın mu^camma-yı hilkatî karşısında ^câciz, hakîr, zelîl bir mahlûksun.

Hikmet-i garrâ-yı hilkat huzûrunda ser-be-zemîn tezel-lül ol! Secde et, mağrûr insan!

x x x

Bu son hitâb beni ezmiş gibi hafifce mezarın üstünden yere kaydım, başım kabrin kenarına düştü. Kendimi mahvolmuş, Hayattan kalmış zannettim. Vücûdum tamamen uyuşmuş idi.

Gözlerim perîşân bir nazarla etrafımı dolaştı. Gece me-

zarın servilerini, taşlarını hafif hafif zulmetlere gark ediyordu.

Semâda henüz yıldızlar parlamaya başlamamış; kamer daha tulû^c etmemiş idi.

Nerede bulunduğumu unutmuş gibi düşünmeksizin mezaristânın lâ-yetenâhî görünen menâzırına daldım. Serviler birer ^camûd-ı zalâm gibi durmakta, gecelere mahsûs meşkûkiyet-i manzara ile nazarımda yükselmekte idi. Ötede beride mezarların beyaz taşları müşevveş bir halde görünüyordu.

Ben düşüp kalkmaya mecâli kalmamış bir sarhoş gibi gecenin, yollarını zalâm-ı sedleriyle bağladığı bu mezaristânın bir köşesinde, bir kabrin pîş-i mahvında uyumuş kaldım.

Mezardan ses mükedder bir tarz aldı, dedi ki:

Heyhât! Zavallı insanlar!...

Saat-ı hayat-ı arzın bir saniyesini işgâl edemeyen hayatlarını ne ile imrâr ediyorlar! Onu kendilerinde olan mer-tebe-i ^culvi yeden ne kadar dûn şeylere vakfediyorlar!

Silsile-i a^csâr içinde vakâyi^ce hükümrân olan ancak bir şey: Harb! Hûnhâr mahlûk!

Tabî^cat senin henüz inkişâf etmeyen kuvve-i ihtira^ciyene hazâin-i servetini sakladığı zaman bile sen vesâit-i cinâyet bulmuş idin. Hilkatın pek zayıf yarattığı tırnaklarının yırtmadığını dişlerinin parçalayamadığını kayalarla ezdin, ağaçlarla kırdın.

Postlarını almak, etleriyle ta^cyîş etmek için hayvanlardan başladın. Fakat hem-cinsinden ne isterdin?

Sen yavrularını yiyen canavarlar gibi vahşi bir hayvansın.

Kan!.. Kan!.. Senin tercüme-i hayatını yalnız bu işgâl ediyor. Hilkatinden iki yüz ^casır sonra yine o haldesin, elân kan içiyorsun.

Tameddün!.. Terakki!.. Bunlar seni tıynetindeki vahşetten kurtaramadı. Bilakis, şimdi onun hükmünü icrâya daha kuvvetli vâsıtalar buluyorsun.

Henüz bir mağarayı melce' ittihâz etmeği ancak düşün-
bilecek bir halde idin ki kuvve-i ihtirâ^cıyyenin ilk mahsülü
ağaçtan bir silah yapmak, taştan bir bıçak vücûda getirmek
oldu.

Esâr-ı hazâin-i tabî^cıyyeye vâkıf oldukça en ziyâde
ehemmiyet verdiği bu idi. Tung keşfettin, ondan en evvel si-
lah yaptın. Demir buldun, onu kan dökmekte isti^cmâl ettin.

Bugün vahşetin onunla kanâ^cat etmiyor, ateşler püskürü-
yor.

Gecenin zulmetlerine boğulan şu ormanın içinde yavaş
yavaş ilerleyen bu adamı görüyor musun? Bu cem^cıyyet-i beşe-
riyyenin ilk a^czâsından biridir. Vücûdunu nîm setreden hayvan
postlarının arasında büyük bir şey saklıyor, bu bir taştır.
Mütereddîdâne ilerleyişine nazaran bir cinâyet ikâ^c etmek is-
tiyor. Bunu öğrenmek ister misin? Ta^ckîb et! Biraz ötede, bir
ağacın dibinde başka bir insan var, uyuyor. Onu öldürecek;
Kollarının arasında taşıdığı o taşla başını ezecek. Ne için?
Kan!..

Bu cinnet cem^cıyyet-i beşerıyyeyi edvâr-ı temeddününde
bir belâ-yı musallat gibi ta^ckîb etti.

Bir tüfek icâd olundu, dakikada yüz insan telef ediyor.
Bir top i^cmâl edildi, bir lahzada bir farkayı yere seriyor.

Şu vâsi^c arâzîde dört saat evvel binlerce efrâd-ı beşer
muntazaman dizilmişler, sebebini bilmedikleri bir şeye intizâ-
ran durmuşlar idi. O şey vukû^ca geldi, binlerce ölü bıraktı.

Bu kadın demin vâlidelerin en bahtiyârı idi, şimdi oğ-
luna ağlıyor.

Şu genç kız tepenin üzerinde nişanlısının ^cavdetine mun-
tazırdır, yarın siyahlar giyecek.

Kan!...

O cem^cıyyet-i beşerıyyeye bir ihtiyaç olmuş; onu kaldır-
mak, onsuz bu hey'et-i insaniyeti idâre etmek kâbil değil. Mu-
kaddime-i tarih-i beşerden başlamış, muntehâsına kadar devam
edecek.

Ne için? Çünkü bunlar insan, bunlara kan lâzım!

x x x

Hilkat insanları vüs^cat-âbâd arza salıverdiği zaman bu ^câciz mahlûk kendisini ^canâsıra, tabî^cata karşı müdafa^ca etmek; fikrinin hissettiği ihtiyacâtı ihtizâr için cemâdâtı, hayvânâtı kendisine esîr etmek istedi.

Kayaları parçaladı, za^cfına bir me'vâ buldu: Dest-i ihtiyacını sîne-i arza soktu, oradan çıkardığı mevâd ile kendisine bir çok âlât ihzâr etti; derelerden, tepelerden timsâl-i serbestî gibi uçan hayvanları esîr-i kemend-i hizmetî eyledi; hergün, her dakika bir şey vücûda getirdi; ihtiyaç ihtiyacı, icâd icâdı tevli'd ederek nâ-mahdûd muhterî^cât husûle geldi; tabî^cata galebe çalmak için bu ^câciz insan binlerce seneden beri lâ-yenkâtı^c terakki ederek bugün ^cummânların mehîb dalgalarını aşılıyor, tabakât-ı havaiyede uçuyor, kühsârları parçalayıp ^cazamet-i cibâli gerdûne-i zaferine pâymâl-i tahkîr ediyor; mu^cazzama-i arzı hutût-ı berkiyye içinde bir ^cankebût gibi sarmış, sadâ-yı za^cifini aktar-ı cihâna ^caksettiriyor; küçük bir ^cadeseden lâ-yetenâhî-i kâinâtı görüyor; esbâb-ı tabî^catı mes-hûr-ı desîsesi etmiş, tabî^catı yed-i iktidârında bir genç kızın meclûb nevâziş-i dil-âşûbı olan arslan gibi her arzusuna musâ^cid, her hevesine mağlûb görünüyor.

Lâkin bu medeniyet, yirmi bin seneden beri a^czâ-yı gayr ma^cdûde-i beşeriyetin birer esâsını vaz^c ettiği bu heykel-i mu^callâ-yı medeniyet seni hangisefâletten mütecerred, hangi mezelletten masûn etti?

Kânûn-ı tabî^cîye-i hilkate tab^cıyyeten bir nokta-i terakki-i fikriye şitâb ediyorsun, her devr-i hayatın bir terakki-i ma^cnevî gösteriyor; lâkin heyhât! ^cUlviyetten o kadar uzaksın ki hilkatten yirmi bin sene sonra elân parmaklarından kanlar dökülüyor.

Sefâlet! Cinâyet!

Hey'et-i beşeriyeyi zehirleyen bu iki seretân-ı müzmini mahvedemedin. Fikrin lâ-yenkâtı^c te^câli ediyor, lâ-yenkâtı^c yükseliyorsun; fakat henüz pek sefîlsin.

Pîş-i nazarında bir çok elvâh-ı feci^ca cereyan ediyor! Bunlar sahîfe-i hayat-ı beşeriyeden silinmeyecek mi?

Hava soğuk, gecenin hava-yı münce midî fenerlerin camlarına donuk bir perde çekmiş, sarı bir ziyâ sokağın çamurları üzerine akıyor, yolcular birer zıll-ı hayâlî gibi geçiyor, arabalar etrafa çirkâb- feşân olarak hâmilelerini odalara tevdi^c için uçuyor.

Yolcular içinde öylelerini fark ediyorum ki gözleri mahûf, benizleri renksizdir. Nahîf vücûdlarını paçavralar setredemiyor, ayakları çamurlar içinde sürünüyor, bir meşy-i bî-tâb ile geçiyorlar.

Soğuk var, yağmur yağmur, bunlar bir takım serserilerdir ki yorgundurlar, me'vâları yok; üşüyorlar, elbisele-ri yok; açtırlar, yiyecekleri yok.

x x x

Bir vîrân hânenin muzlim bir odası. Âile-i peder ^cameledir, bugün eve mükedder ^cavdet etti. Sekiz yaşında bir çocuk, hasta bir vâlîde.

Peder sofranın başında dalgın bir tavırla, ne yapacağını bilmeksizin elindeki bıçağıyla bir parça ekmeği kesiyor, vâlîdenin giryelerle dolu gözleri sofranın üzerine kapanarak ağlayan çocuğunu seyrediyor, yemek yok!...

x x x

- Efendi!

- Ne var?

- Biraz durur musunuz?

- Ne istiyorsunuz?

(Hâin bir tebessüm.)

- Gözlerine bakayım.

(Mağmûn bir nazar.)

Genç kız bu adamı ta^ckîb ediyor, çünkü ekmeğe lâzım!

Şu anda makhûr-ı tîğ-ı husûmet olmuş bir bî-çâre can çekişiyor; zindanlarda binlerce erbâb-ı cinâyet cem^cıyyet-i beşeriyeden tard edilmiş, inliyor; bir ihtiyar za^cf-ı şey-hûhetle titreyen elini uzatıyor; hey'et-i insaniyenin her

uzvunda bir yara, her cz'nde bir maraz var.

Medeniyet bunları tedâvî edemiyor. Medeniyet sefîl-leri, cânîleri kurtaramıyor. Medeniyet birkaç lugati lî-sânlardan mahvedemiyor.

Medeniyet sizi buhar ile müteharrik arabalarda taşıyor; lâkin onları, bir kısım insanları maden kuyularında, ateş karşısında yaşatmakla tehkiye ediyor; medeniyetin sizi doyurduğu ekmek bir çok insanların teniyle yoğurulmuştur.

Medeniyet saâdete felâketi menba, refâhiyete sefâleti sebep etmiş. Bir yarayı kapatmak için başka bir yara açıyor.

Medeniyet! Heyhât!.. Ondan beyân-ı şükrân edenler sadâ-yı sefâletin yetişemeyeceği yükseklerden söz söyleyenlerdir.

Medeniyet cemiyyet-i beşeriyeyi mahkemelerden, hapis-hânelerden, askerden, silahlardan ve husûsiyle paradan kurtarmalıydı.

Bilakis cemiyyetin en büyük yarası olan para lâ-yenkati kuvvetini tezyîd, hükm-i müstebidânesini ilâ ediyor.

Cemiyyetin en âciz bir ferdi yalnız bir şeye tahassür ediyor: Para!

Felâketler, saâdetler onun vâsıtasıyla yapılıyor; dünya onun merkezinde dönüyor. Cemiyyet onun için yaşıyor, bütün hayat yalnız onunla imâl ediliyor.

Bu böyle mi olacaktı?

İnsanlar maksad-ı hayatı tahrîf etmişler, kuyûd-ı gayr-i tabîiye içine almışlar; beşeriyet hey'et-i umûmiyesiyle sarhoş bir insan gibi bir nokta-i tavakkuf tayîn edemeyerek dönüyor.

Fakat bir gün gelecek ki bu beşeriyet zalâm-ı asâr içinde nâ-bedîd, bu medeniyet başka bir ziyâ-yı medeniyet önünde muzlim kalacak.

Zavallı insan!

Sen bu medeniyeti gaye-i hayat, kendini ekmel-i mahlûkât mı zannediyorsun? Senin bütün muhterî^cât-ı be-dî^ca-i fikriyen bir bâziçe-i hiç-â-hiçtir. Sen değil kâ-inâtın; üzerinde yaşadığın şu nokta-i arzın bir kademe-i terakkiyesinden ibâretsin. Bu karn-ı kefen bir düş olduğu zaman başka bir karn inkişâf edecek, onu diğer biri ta^ckîb edecek; şu çamur parçası hayatının son dakikası-na kadar dâima müterakki muhtelif cem^ciiyyete amaçgâh-ı hayat olacak; başka tarzda medeniyetler, başka sûrette terakkiler gelecek. Fakat heyhât! Ebediyetin bir seyyâr-ı muvakkiti olan bu arz da bir gün gelecek ki hayattan kalacak, ibre-i hilkat bir dakikanın üzerinden cereyan edecek ki o zaman burada her şey sükût edecek.

Şu son kelime etrafa bir hükm-i i^cdâm gibi düştüğü zaman semâ nûrlarla donanmış, kamer ufuk üzerinde yükselmiş idi.

Henüz şebâbının kuvve-i hayatiyesiyle bu semâ-yı mükevkebde sür^catle cereyan eden arz hayâlinde bir mezarın mecmû^ca-i enkâzı şeklinde idi.

Mezardan ses kuvvetli bir tarz aldı, semâlardan fezâ-yı arza mersiyeler dökülüyormuş gibi şu sözleri işittim:

Heyhât! Ey seyyâr-ı zî-hayat-ı eflâk! Heyhât! O dakika, senin için mutlakü'l-vâki^cdir. Sen parça parça olan bir girye-i billûr gibi kırılacaksın, Senden kopup düşen harâb parçalar zevebân etmiş sehab-pâreler gibi saçılacak. Bir kısıklı başka ^câlemlere çarpıp tebahhur etmek için fezânın uçurumlarına şitâbân olacak, bir kısmı güzargâhında tesâdüf ettiği bir necm-i seyyârın gîsû-yı lem^ca-perdâzına esîr-i bend olup gidecek, her zerrenin başka bir dünyanın bir cüz'-i ferdini teşkîl edecek, ihtimâl bir müddet-i muvakkate için şimdi eş^ca-i hayatınla bir eser-i nûrânî bırakarak cereyân ettiğin mecrâ-yı semâda bir seng-i kabrin kırılmış parçaları gibi bakayâ-yı harâbiyetin perîşân bir sûrette yuvarlanacak.

Lâkin sen, sen, ey arz-ı fenâ-zede! Sen o zaman hiç olacaksın.

Sen hey'et-i mecmû'a-i C'avâlimin bir nokta-i asgar-ı hakîrisin. Fezânın bir köşesinde cüz'ü bir ihtilâl-i muvakkat husûle getiren harâbiyetin semâvâtı dolduran en lâ-yu^Cadd C'avâlimi rahnedâr edemeyecek. Envâr-ı hayat-bahşâsının intişâr ettiği fûshat-âbâd semâda senden bir eser bulunmayacak olan şems bakıyye-i seyyârâtını sürükleyerek buhar-ı âteşinden mürekkebi kisve-i nûrâniyesi içinde sarılmış olduğu halde bir meşy-i nâzenînâne ile seyrân-ı semâvîyesinde devam edecek. Daha ötede başka şemsler, başka C'âlemler, başka cihânlar, bahçeleri tayarân-ı mecnûnâneleriyle dolduran kelebekler gibi fezâda uçuşacaklar. Fakat bunların kâffesi bir intihâya, bir fenâya mahkûm! Onları C'ummân-ı bî-intihâ-yı eflâke seren dest-i kâdir birer birer darbe-i mevte hedef edecek. Hallâk-ı bâkî yed-i pür-hazâin-i hayatından her saniye başka C'âlemler, başka cihânlar nesrettiği sırada engüşt-i kudret-i mutlakası dünyaların saat-ı hayatını işâret eden ibreyi tevfiîk ediyor, semâları bir sür^Cat-ı mütehevvirâne ile kat^C eden kürelere "dur!" emrini veriyor.

Her saniye bir yeni dünyanın hayatını, müddet-i mevkûtesi sona ermiş bir C'âlemin memâtını görüyor.

Encümzâr gördüğün sahrâ-yı semâvât lâ-yenkatı^C tebeddül ediyor. Eski dünyalar yeni uyanacak dünyaları teşkîle gidiyor; memât ve hayat sath-ı fezâda arzu-yı ilâhîye tab^Cıyyeten müteharrik bir safha-i ma^Ckese üzerinde telâtum eden envâr u zalâm gibi lâ-yenkatı^C ta^Ckîb ediyor.

Hilkatte her şey tebeddül ediyor, her şey emvâc-ı inkılâb içinde yuvarlanıyor. Bu inkılâb-ı müdhişte yalnız bir şey bâkî, yalnız bir şey, vücûd-ı mutlak ile mevcûd!

Bütün C'avâlim onun pîş-i kuvvetinde devrân ediyor, bütün mevcûdât yalnız onun emriyle mahv ve isbât ediyor.

Yalnız o mevcûd, o bâkî! Bütün bu sûz-ı muhlife-i hayat bir zal, bir hayal, bir hiç-i mutlak!..

Mezardan ses sükût etti.

Şu uzun tasvîr nazarımda fenâ-yı kâinâtı tecessüm etmiş, yüz binlerce ordularla sahrâ-yı bî-pâyân-ı semâvâtı dolayan C'avâlimi hiçîye indirmiş idi.

Gözlerim semâya merkûz, fikrim aldığı darabâtın altında bî-mecâl, rûhum huzurundakilerin heyûlâ-yı fenâ karşısında mebhût olduğu halde o her biri bir dünya-yı vesi^c, bir cilvegâh-ı hayat olan lâ-yu^cadd^c avâlimin lâciverdî-i semâ üzerinden birer nokta-i lem^ca-perdâz gibi parladıklarını seyrediyordum. Gözlerim sath-ı fezâ üzerinde gayr-i kâbil-i ta^cdâd mûcûmun şa^cşa^ca-nisâr olduğunu görüyordu; biraz daha ötede, semânın sehâib-i mütemevvicesi arasına gömülmüş başka dünyalar; başka âlemler müşâhede ediyordum. Hayâlîm eb^câd-ı fezâyı kat^c ediyor; her yerde bir hayat, her yerde bir âlem müşâhede ediyordu.

Fakat bunlar gözlerimin önünde, bâd-ı hazâna uğramış yapraklar gibi, nefha-i mevte karşı mihverlerinden kopup bir herç ü merç-i müdhiş ile uçurumlara dökülüyor; bu dünyaları, bu mu^cazzam âlemleri semâlarda devrettiren yed-i kudret onları birer bâziçe gibi âdemin derinliklerine yuvarlıyordu. Başımın üzerinde bir künbed-i mu^callâ gibi yükselen eflâkı bir harâbenin enkâzı gibi düşüyor görüyordum.

Bu inhidâm-ı avâlim içinde yalnız bir şey te^câli ediyordu. Kâinâtı dolduran te^câkîb-ı memât ve hayat içinde; bütün bu inkılâbât-ı içinde lâ-kayd, gayr-i mütebeddil bekâ-yı hüdâ meşhûd idi.

Etraf yalnız yıldızlardan akan ziyâ-yı hazîn ile münevver idi. Servilerin tersîm ettiği tûlânî zulmetler arasında birbirini kovalayan ziyâ parçaları gâh ağaçların arasına kaçarak bir hayâlin güzârını zannettiriyordu. Lâkin artık korkmuyor, bütün bu menâzır-ı mahûfeyi lâ-kaydâne seyrediyordum.

Artık nazarımda bir mezarın bir beşikten farkı kalmamış idi, Hayat içinde memât, memât içinde hayat görüyordum.

Bilâ-ihtiyar, kendi kendime bağırarak dedim ki:

"Hayat, memât; bunlar müsavîdir. Gayr-i mahdûd bir bekâ içinde fenânın taht-ı te'sîriyle bir tebeddül var, o kadar!.."

"Evet, o kadar!..." dedi ses.

Kâinatta lâ-yenkati^c bir tebeddül hüküm sürüyor, hal-lâk-ı bâkî dâima halk ediyor, mevcûdâtın bir zerresi kaybolmuyor.

Bu ne vakit başladı? Ne vakit hitâm bulacak? Lâ-yete-

nâhî-i hilkatî tahdîd etmek kâbil olsa bunlara cevap verile-
lirdi.

Vakit! Müddet!

İnsanların tevzîn-i fenâ için icâd ittekleri bu keli-
meler ebediyyet için bî-ma^cnâdır.

İbtidâ, intihâ, mevcûd olmayan zamanın mefrûz-ı nokta-
larıdır.

Lâ-yetenâhî-i ebediyyet, ibtidâ, intihâ, küçük, büyük
tanımaz. Onun için her şey müsâvî, her şey mu^câdildir.

Halit Ziya

(Mezardan Sesler, ^cUşşâkı-zâde Halid Zi-
ya, Sâhib ve nâşiri Vatan kütüb-hânesi
Sahibi Ohannes Ferid, Aydın Vilâyeti
Ma^cârif Meclisinin Ruhsatıyla, Hizmet
Matba^casında Tab^c Olunmuştur, İzmir,
1307/1891, 1892)

NAKARÂT

Söyle... Allah için, Allah ^Caşkına söyle! Durma ^Cudunla beraber söyle, gönlümle beraber söyle! Rûhumun rûhunla söyleştiğini duyuyorum. ^CUdunu inlet, gönlümü inlet... Ah, istiyorum söyle!

Sesin.. O ince, o billûrîn, o gönlün gibi billûrîn, o gönlün gibi mini mini sesin beni derâgûş ederek yavaş yavaş okşasın; rakîk kalbinin, rakîk köşelerinden, sût-re-i mâsivâdan silkinip ^Curyân ü giryân yükseslere süzülüp giden, sonra nazlı nazlı ^Cavdetle titrek dudaklarıyla alnımı gizli, usul usul öpen o bûlbûl, o şîr, o manzum sesinle söyle, ah söyle!... Rûhum gibi za^Cif ü nahîf, gönlüm gibi titreyen o kırık dökük, o ince sesinle söyle... ^CUdunla beraber söyle, gönlümle beraber söyle; rûhumun rûhunla söyleştiğini duyuyorum... aAh, istiyorum söyle!

Söyle ki hayat nedir? Rûh nedir? Muhabbet nedir? İşte şimdi anlıyorum. Râyiha-i ezhârı andıran nâzenin rûhuna bürünmüş titrek, küçük sesinle söyle; dünyadan ^Calâkamı kes, bitmek bilmeyen âmâlîme böyle, oh işte yalnız böyle nihâyet vermek istiyorum: Bu sesin âgûş-ı nermâninde, bu âheng-i kalb-i rikkatle, bu nevâ-yı şefkâte müstağrâk olarak söyle öleyim. Bu küçük, tatlı sesinin yumuşak, nârin katmerleri kefenim olsun; ona bürüne bürüne öleyim, onu öpe öpe biteyim. Ona.. O havadan hafif, o semâdan sâf sesine sarınıp istediğim gibi yükseslere uçayım. Gözlerim haşre kadar bu dağınık, bu küçük küçük titreyen, bu bir ufacık kuşun kanatları gibi çarpanan sesini bûlbüllerin minkârında, bulutların süzülüşünde, gece dalgaların feş-â-feşinde, kamerin hüznünde arayacak...

Ah durma, söyle... Allah için, Allah ^Caşkına söyle! ^CUdunla beraber söyle, gönlümle beraber söyle! Rûhumun rûhunla söyleştiğini duyuyorum... Ah, istiyorum söyle!..

A.Hikmet

2 Teşrin-i Evvel 1304/15 Ekim 1888

(S.F.M., 22 Teşrin-i Evvel 1314/4 Kasım 1898,
C.16, nr.399, s.134)

KELEBEK

Bütün kâinâtın gözlerine, bir hâb-ı ^Camîkdan uyanıyor gibi, sükû_n-ı mutlak içinde izmihhrâr gelir; güneş sihir perisinin yanaklarını bir bûse-i ile kızartır. Zühre, bu pür-sirişk nigâh-ı iştîyâk, semânın güllerinin tüllesinin arasında, üzerinde sallandığı tepenin arkasından fışkıran şevk-â-şevk seyyâlât-ı şemste mahmûr ve ser-mest, rakslar, tebeşbüşlerle yıkanır. Sevâhilde mülhî, nâfiz bir râyihâ dolaşır. Ağaçların oyaları arasında handekâr ziyâlar oynaşmağa, şivekâr fısıltılar söyleşmeğe başlar; bütün tabî^Catı örten o rakîk ridâ-ya ratîb-i şeb temeyyüz eder: Şeb-nemler parıldar, gün ağır ağır esniyor gibi her yanda batî bir cereyân-ı hava kımıldanır. Bir zıll-ı melâl ile dalgın duran etrafta arasına ^Caks-endâz horoz na^Craları ref^C-i âvâz-ı tanîn eder, her şey de bir hayat titrer, âheng-i kâinât raks-ı mahzûânesine başlar; birdenbire, küre-i şems heybet-i müşâ^Cşa^Casıyla tepenin üzerinde in^Cikâslar arasında zuhur eder...

x x x

O zaman bir nefha-i fecr gibi pür-hava kelebek, bilmem nereden doğar, âb-gûn kanatlarını bir telâtüm-ı mayi^C-zerrîn ile yıkayan güneşin ilk nûrlarına karşı pür-zevk, neşvedâr, harîr-âlûd, raksa başlar.

Şimdi verikalarında jalelerin gizli gizli tebessüm ettiği nâzik bir şukûfeye titreye titreye temâs etmek ister, etrafından dökülen ziyâların âgûş-ı perestîşinde bahtiyar, ser-mest, dalgalana dalgalana şenâverlik eder; şimdi üzerine güneşin ateşleri altında bî-tâb bir buharın yığılıp serildiği altın başakları kokliyasacak, emecek gibi bir temâyül-i ^Câşıkâne ile seylânına hiffet getirerek pür-ihhtizâz titrer, bir nûr-ı mevcedâr gibi mu^Callakta titrer, şimdi yine uçar, ke'senin âgûşunda sıkılmış gibi havada nâlân, gevşek duran bir goncaya yaklaşır. Birer sirişk-i perestîşi andıran katrelerle mahmûl yaprakların etrafında ihtizâzlarla döner, döner, ah o pek havaîdir, onun bir bûsişi, yal-

nız bir bûsişiyle kaçar, o pek bî-ârâmdır, o çâr-gîdir. O zaman gonca bir ah-ı hirmânla sînesi kabarıyor gibi sakinin üzerinde sallanarak sanki hazîn, memdûd, ^Câşıkâne bir nigâh-ı nemnâk-ı iptilâ ile bakar.

x x x

Denilir ki kelebek bir mahmûriyet-i ^Câşıkâne ile takrîr-i sevdâ eden bahâr perîlerinin râyihalarından tahdûs etmiş bir esîr, tabî^Catın en rûh-perver renklerinden titremiş bir şeh-per, perîlerin temâsıyla katrelennmiş bir sisten mühtez bir nûr-ı seyyâledir; denilir ki kelebek bir havadır, esiyor, bir nefestir, ah ediyor, bir katredir telâtum etmiş, bir handedir tebellûr etmiş, bir tebessümdür takattur etmiş, denilir ki kelebek bir sevdâdır bî-karar, bir nesîmdir mu ^Canber, bir bûsiştir zî-rûh, bir şî^Crdir, raksân...

Altın başlı, lâciverd gözlü, gül dudaklı bir mini mini çocuk gözleri bir yere akmış, bunu görür, nazarında bir şu'le-i hırs titrer, ağzı açık, gözleri merkûz, yüzü pembeleşmiş, kolları bu uçan çiçeği tutmak için açılmış, haykırır: - Anne, kelebek! Bilmem nasıl olur, bir hande-i iştîyâk dökülür, bu ateşten dudaklar titrer, çocuk koşmağa başlar. Oh, ama ne güzel, ne güzel! Uzun, sarı, demet demet oynayan saçlarını ter alına yapıştırır. Yanakları kızarır kızarır, nefesi kesilir, artık sendeleye sendeleye kaşmağa başlar. Of.. Tutamıyor ki... Annesi haykırır: "Oğlum, koşma, düşersin..." Kelebek, o, perîşân, bî-tüvân, lerzân-pür, serseri, kaçar, şimdi denilir ki kelebek bir ziyâdır, dökülüyor, o kadar seri^Cdir... Nihâyet, bî-mecâl, g iryenâk, bir çiçeğe düşer, oraya son bir gayret-i mezbûhâne ile yapışır; şimdi denilir ki kelebek bir dudaktır, kokluyor, bir femdir, öpüyor, bir ^Caştır, meyûr, o kadar harîstir...

Çocuk neş'eli bir sadâ ile haykırır: - Oh, yakaladım. Sürûrundan titreyen elleri uzanıyor. Aman ya Rabbi, kendine bir nigâh-ı nevmîd ile nigerân olarak ra^Cşenâk o

vücûda lâciverd gözlerinde hiç rahm, hiç aman yok!

Oh, bırak,bırak! Bak ben sana söyleyim, o daha bu sabah, işitiyor musun? Daha bu sabah sihrin bûsişinden, harîrin lerzişinden doğdu. O daha bu sabah yaşamağa başladı. O daha yeni uçtu...

Bırak, bırak! Bak ben sana söylüyorum. O da tıpkı senin gibidir, o da pür-zevk, yaşamak ister, bak şu çiçeğe hiç konmadı... Bırak, bırak, oh bırak!

Çocuk muzafferâne koşar, mu^cazzeb bir hande-i şetâretle elini uzatır, güllerin yaprakları arasında bir toz ezilir, rakîk, zerrîn, râyihadâr, esîrîbir toz...Şimdi denilir ki kelebek bir gubâr-ı rengîdir?

M.Rauf

1308/1892

(Siyah İnciler, s.7-11)

DENİZDE (x)

Cibrilta'dan Girerken

Fuad Vapuru, Temmuz 1895/

Bu gece bizim posta sabahcı idi, ve nısfı'l-leylde iskanca borusu beni mütâla^camdan ayırarak köprü üstüne çıktım. Birinci vardiya mühendisi "Rotayı biliyorsun; iskeledeki şu Trafalgar feneri, sancak baş omuzluğundaki Spartel; bunları bordala."

Fener risâlesine baktım; Trafalgar on dokuz milden merî birinci sınıftan yarım dakika müteharrik bir parlak ziyâ, Spartel yirmi milden görünür sâbit bir beyaz ziyâ olacaktı, semânın münce mîlâciverdîsi altında, muzlim gecenin arasında ziyâlar birer nazar-ı âşinâî gibi gülümsüyordu.

Trafalgar hemen bordaya gelmişti, küçük parakete fenerini yakıp denizin hafif sallantılarıyla geminin kıçına kadar gittim; paraketeye baktım; 243'ü iş^câr ediyor, saat 12,10, barometre 30,22. Bunları deftere kaydettim. İskele davlumbazının yanında nöbetçi kaptanının gölgesi fark olunuyor. Üteki, harita kamerasında boğazın arzını, tûlunu tetkik ediyor.

Ve geldim, sancak davlumbazında durdum.

Karanlık, sisli bir gece, o halde ki semânın kesâfetinden bî-necm-i bâlâ-yı ufka denizin hatt-ı mürtesimini ta^ciyîn ve tecsîm etmek muhâl; semâ ile denizden müteşekkil bir cevfi zalâm-âlûde müteveccihen gidiyoruz. Yalnız, bütün borda-yı zulmet üstünde, Spartel feneri, Afrika'nın bize en yakın noktası, sâbit, parlak ziyâsiyle bir rehber-i selâmet gibi tebessüm ediyor; bir o var!

Bütün bu nihâyetsiz denizlerin sükûtu, dalgaların enîn-i dâimîsinden başka bir ses bilmeyen denizlerin bu râkid havadaki sükût-ı amîki pervanelerimizin, yardığımız suların biri kalın, öbürü ince, biri bir gulgule, öbürü bir zembere, ikisinin imtizâcından hâsıl olan yek-edâ, melûl ve tarab-zâ bir mûsikisi var.

Rüzgâr frişka prove'den esiyor. Yakamozlu bir gece, gemi yardığ suların mûrları içinde yüzüyor; bazan sular, tebeşbüş-i tıflâne ile serpilerek sath-ı siyah-ı deryâda pür-ziyâ,

(x) Rûznâme-i seyâhâtımdan müstahriç sahîfeler.

katredâr bir semâ-yı mün cem yapıyor, bazan bir hatt-ı mevce, kırılarak pür-mûr bir köpük dalgalandırıyor, pervânelerin döktüğü köpüklü, seyyâl ziyâlar, mevvâç handeler, mehtablı bir deniz cilveleriyle raks ediyor.

Sisli semâda birkaç kevkeb,^{ancak birinci ve ikinci} kaderden olanlar seçilmeğe başladı; Dübb-i ekber kış omuzluğunda tavaşını asmış, necm-i katî bir nûr-ı hidâyet gibi zulmetler içinde çıplak bir kadın lerzişiyle titriyor...

Saat bir; Târifa'nın kırmızı feneri göründü, 1,56'da Spartel bordalandı, Tanca şimdi sancak başomuzluğunda; parake-te 357 $\frac{1}{4}$; boğazın en dar yeri Siroz Burnundan karşı sâhil, haritada ölçtüm, 7 $\frac{3}{7}$ mil buldum.

Şimdi Dübb-i Ekber Trafalgar'ın üstünde kayboluyor; yalnız Dübb-i Asgarla nesrû't-tâir, C'ayyûk-ı yüsra, nesrû'l-vâki^c semtû'r-re'sde titreşiyorlar. Bir gemici için bunları görmek kadar emniyet ve sa^câdet olamaz.

Trafalgar feneri arkada nâ-mütenâhî deryâ-yı zulmet içinde söner gibi gâib oluyor. Ben dönerek şu geçtiğimiz havzada bir C'asr gerileyerek o meşhûr muhârebeyi, tafsilâtını düşünmeğe başladım. Oh eğer bu yerlerin lisânı olsaydı... Ne C'azemetli, ne mehâbetli hislerden geçtim. Portsilot'ta selamladığımız Victory'i, Nelsi'nin kumanda ettiği o mehîb sefîneyi şimdi bu sulara gördüm, o zaman daha genç, daha kahraman, daha mehîb, muhâcemeleri arasında ne ümîdler, ne emellerle, ne şevkler, ne gayretlerle yüzmüş, neler, ne mülhimeler... Bazan bütün damarlarımızda bir harâret-i cidâl nabazan eylemeğe başlayınca bir C'asr-ı mutavassıt çocuğu olduğumuz nasıl tezâhür ediyor...

Tahayyülâtımdan nöbetçi kaptanının sesiyle çıktım, yüksek bir sesle "Alabanda sancak..." kumandasını veriyordu. Evet, vâki^câ provemizde bir fener, gemi feneri vardı, o da sancağa alabanda etmiş kırmızı fenerini gösteriyordu.

Şimdi provemizde, iskele başomuzluğunda Avrupa Burnu var ki feneri buçukta göründü, sonra tarifa feneri de üçte bordaya gelecek; dört bi çeyrekte Avrupa feneri de bordayı alınca Bahr-ı Sefîd'e girmiş olacağız... Oh Bahr-ı Sefîd, Bahr-ı Sefîd'in lâcivert suları!

Cibralta'dan Sonra

Fuad Vapuru, 21 Temmuz 1895, Pazar

Saat sekiz. Şimdi vardiyaya giriyorum. Deniz o kadar sâkin, hava o kadar râkid ki iskelemizde şemsin sıcak sisleri arasında İspanya sevâhili seçiliyor; bir hayâl-i mahmûr gibi dumanlı, mor, müselsel, tersîm-i isdâd ediyor. Ufuklar güneşten inen yakıcı bir ma^cdûmiyet içinde boğulmuş. İskele başomuzluğunda bizi ağır ağır geçerek gâib olmak üzere bulunan bir Fransız postası. Pîşimizde bizden ayrılmayan bir kuş sürüsü. Hafif bir gün doğuşu.

Orada, güneşin altında, Bahr-ı Sefîd'in hareketsiz sahalarında bir buharın, sıcak bir havanın su^cûdî görünüyor; öteye beriye serpilmiş çabalayan bî-tüvân ebhâra baygın baygın temevvûç ediyor; şimdi mücellâ satha bir tebessüm serpildi; şimdi deniz yine rukûd-ı ^câtılânesini aldı. Gemi bu sisli, güneşli Temmuz sabahı yardığı râkid suların oyunlarında sendeleyerek ilerliyor, mevcelerde güneşler çarpışıyor, köpüklü güneşler...

Oh bu Bahr-ı Sefîd! Zannediyorum ki Cebel-i Târik'tan girdik, bir göldeyiz. O Bahr-ı Muhît... O sükûnunda fırtınalar gürleyen Bahr-ı Muhît... O rukûdunda dağlar dalgalanan Bahr-ı Muhît...

Son geçişimizi tahattur ediyorum: Bir hafta evvelki fırtınanın bakâyâ-yı telâtumu açıklardan, bu nihâyetsiz açıklardan büyüye büyüye, inleye inleye geliyordu; gemi bunların arasında ne ^câciz, ne kadar sefîl bir oyuncaktı! Halbuki bu bir fırtına değildi; fırtına, gazabnâk, mütehevvir, vahşi bir fırtına değildi ki bizi kırsın, parçalasın, hurd-â-hâş etsin de bir kenara atsın... Bu, siyah bir çölde gurûb eden şems-i hûnîne karşı vahşetle kükredikten sonra dinlenen arslan sükûtu gibi haşmetli, mehîb, ebr-âlûd bir sükûn-ı mağmûmâne idi. Küpeşteye dayanarak gurûbu seyrettiğim bir akşamı tahattur ediyorum ki dalgaların ta^câkibinden mütehassıl esvât dumanları arasında büyüyerek, birleşerek, yükselerek bir nâliş-i fevkâlârz gibi imtidâd ediyordu. Ben orada, tabî^catın bütün vahşet-i ânâsırı huzurunda lerzişdâr-ı haşyet olarak bu denizlerin hüdûdunu tasavvur eder, ulaştığı denizleri, yıkadığı karaları,

bunların halini görür, arzı görür, sonra kâinâtı görürdüm de bir zerre üstünde sallanan zavallı küçük Fuad'ın zavallı küçük mühendisinin hayatını, nâ-mütenâhî âlâm ve hissiyâtını düşünürdüm.

Fakat bugün Bahr-ı Sefîd'deyiz; bu gölde, bunun lâcivert sularında, bu Temmuz sabahının sisli, sıcak havasında, gidip Fransa, İtalya sevâhilini yalayan lâcivert dalgaların arasındayız. Deniz o kadar sâkin, hava o kadar râkid ki iskelemizde şemsin sıcak sisleri arasında İspanya sevâhili seçiliyor, bir hayâl-i mahmûr gibi, dumanlı, mor, müselsel, tersîm-i isdâd ediyor...

Bu dalgalarda bir reşâşe-i terennüm, pür-zevk, şâtır bir zenzeme-i beşâret var; bu dalgalar ki belki Mis'e kadar giderek renkli bir deniz elbisesini, billûr bir çift dizi, beyaz bir iskarpini öpecektir... Benim tarafımdan da ey mevcû!..

Dörtte öksüz vardiyaya girdim. Hava o kadar sıcak ki mizânü'l-harâre gölgede otuz üçü gösteriyor. Harita kamarası sanki bir ocak. Mîzânü'l-hava 30,17 pus. İskelenin puslu ufuklarında İspanya sevâhili, gâh yüksek karlı tepeler, gâh münhatt sevâhil ile uzaklaşıyor, uzaklaşıyor... Acaba bu sâhilleri cömürümde bir daha göreceğim mi?

Uzun uzun haritaya bakarak gideceğimiz yolu tetebbu^c ettim: Şimdi bu yol Avrupa Burnundan Sardunya'nın müntehâ-yı cenûbundaki Spartivento Burnuna verilmiş -gündoğuşu $\frac{1}{4}$ keşileme iken inhirâf-ı tabî^cîden şu anda gündoğuşu iki derece poyraz oldu; 300 millik bir yol; evvela İspanya sâhiline yakın gidiyor, 150 mil ileride Gata Burnunda yarım dakikada müteharrik fenerden beş mil açık geçip Kartaca'yı iskelede bırakarak nisbeten Cezayir sâhiline yaklaşıyor; sonra kâmilten Bahr-ı Sefîd'e gömülerek en yakın nokta-i arz bizzat Cezayir şehri olmak üzere Afrika'dan elli mil açık geçip Perşembe günü zevâlde Spartivento Burnuna ulaştıracak; ve oradan kırıp 330 mil sonra Fora Burnunu tutarsak Mesina'ya gireceğiz.- Arş bakalım!

x x x

22 Temmuz, Pazartesi

- Vardiya Haydi, iskanca!

Dört saatlik istirahat. Nisfı'l-leylde vardiyadan çıkmıştım; şimdi dörtte yine nöbet, sekize kadar. Beni uyandıran arkadaşım nöbet teslim ettikten sonra uyumağa gitti. Gemide nöbetçi postasından gayri herkes pür-hâb-ı sükûn. Yalnız makinanın muttarid gürültüsüyle dalgaların reşâse-i tesâdümü...

Renksiz bir sabah. Başta birisi siylon fenerini indiriyor, iki kişi borda fenerlerini almağa geldiler; kırmızı fener iskele başında yeşile tekâbül etti, gitti. Etraf kurumdan simsiyah; gecenin döktüğü katarât-ı rutûbet bir tabaka-i münceimde sermiş; güverte çamurlu sokakları andırıyor. Ufukta bir geminin hatt-ı seyri fark olunuyor. Şarka hafif bir reng-i la^cl bulamış.

Şimdi, birdenbire, provemizde güneş hûnîn televvünler, nühâsî renkler arasında -Kesâfetten muhîti müşevveş, in^cikâstan şekli bozuk bir küre- uzayarak, sarkarak, şişerek, dökülerek ufuktan fırladı; titreye titreye döndüğü, yükseldiği hissolunuyor, dalgaların üzerinde mehtâbın aks-i hafif-i ziyâsı gibi lerzedâr bir reng-i la^clîn titreşiyor. Şimdi, çok bakmaktan, şems o kadar büyüdü, etrafı o kadar istilâ etti ki manzaranda sanki ondan başka bir şey yok; ufkun hasta ve perîşân sislerine kadar mütelâtım renkler isâr ediyor, her renk var.

Ah ey şems! Sana baktığım zaman, sen bütün arza, bütün kâinâta bakıyorsun, ben de onlara bakıyorum, onları görüyorum zann ediyorum; bütün sana bakanlarla, sende tesâdüm eden nazarlarla rûhumun lerziş-i mu^cârefesi beni yakıyor. Yüksel, yüksel, sayfiyelerin çiçeklerle muhat pencerelerinden nüfûz et, hâb-gâhlara gir de lâ-kayd omuzlarını öp; ve beni de unutma!... Beni ki sürüklene sürüklene ilerlemek isteyen küçük Fuad'ın zavallı küçük mühendisiyim, beni ki, nereye gitmiş olsam, Giritte, Breste'de, Kiel'de, Lizbon'da... Marmara'da, Bahr-ı Sefîdde, Manş'da, Bahr-ı Muhît'de her sabah seni arar, "her akşam sana teveccüh ederim, beni, zavallı küçük Fuad'ın zavallı küçük mühendisini unutma!...

Âriya sancak için mûsîka borusu çalınmasını nöbetçi yüzbaşıya haber vererek gurûb-ı şemsi temâşâyâ koyuldum. O mağmûm kesâfetler içinde kurs belli olmaz bir âteşînlikle ufûl ediyordu. Ufuk berraktı.

Şimdi güneş birdenbire gelen bir kat^cıyyet-i irtisam ile ufka takarrüb ediyordu, sanki kaynar alevlerle mestûr sathı ateş dalgalarıyla nazarları alıyor, kurs tenevvürden gayr-i muntazam bir hatt resmediyordu. Büyük, mehîb, nuhâsî bir küre ki üzerinde bir gölge, bir buzlu cam lekesi tamamen muntabık, oynuyor. Yalnız kursunda reng-i aslî-i şems titriyordu. Şekline halel gelmeğe, uzayıp beyzî olmağa başladı; denizde hiç bir mevce-i in^cikâs yoktu. Gittikçe küre büyüüp eksizleşerek bir ma^cşer haliyle, titreye titreye ufka temâs etti. Ufkun çarpıntıyla hattında bir katre-i sirîşk-i ziyâ, muhteriz, çılgın, raksa başladı. Orası denizle hava, hûnîn-i cevval, bir buhayre-i dûzah gibi ateş içinde idi, hatt-ı mübhem yüксеle yüксеle merkez-i şemse kadar vardı, sanki şimdi ufuk yükseliyordu, ve güneş üzerinde ^culvî pervâzları, muhîtte tenevvürlerle uçtu gitti. Bir nokta oluncaya kadar baktım; mûsîkaya kumanda verildi: Sancak âriya oluyordu, baktığım yerlerde ziyâlı, reng-â-renk nûr perdeleri dalgalanıyordu.

Sonra birdenbire belki tahte'l-ufk bir bulutun haylûletinden semâ-yı garbîde bir yelpaze, nevvâr, mevc-â-mevc bir ziyâ oyunu, mâi hutût-ı semâya taşan dalgalı nûrlardan mücessem bir yelpaze peydâ oldu; ufku o kadar vüs^catli bir pervâz-ı envârıyla ihâta etmişti ki zalâm-ı müstevliye arasında inci-lâ-yı siyah deryâya resmettiği in^cikâsları bize kadar yetiştirebiliyordu. Bütün orada zerrîn, çılgın, raksân se^çâ-ı gurûb pervâz ediyordu.

Yine herşey söndü; şimdi Fuad'la âfâk-ı muzlimeden başka hiçbir şey kalmadı; yalnız pervânelerimizdeki enîn-i emvâç...

Yavaş yavaş ufukların reng-i gurûbunu ihâta eden gam-nâk dumanlar üstünde bir gece, mâi bir Bahr-i Sefîd gecesi, lâcivert nücûmun arasında ra^cşelerle bî-tâb, lâcivert bir İtalya gecesi titreşmeğe başladı...

x x x

Limandan Çıkarken

Talim Gemisinde, Pazar, 2 Kanûn-ı Evvel 1311

- Müjde, müjde... Gemi kalkıyor.

İskeleden yuvarlana yuvarlana iniyor, bir taraftan da "Müjde!" diye haykırıyordu. Saat yedi veya sekiz var mıydı bilmem; bu gece, bu geç vakte kadar (Garâm-ı Şebâb)ın tashihleriyle uğraşıyordum! Galadora o kadar sükûn içinde idi ki kendimin Sude Körfezi'nde rüzgârın keyfine salan bir vapurda olduğumu unutarak hikâyemdeki kahramanın sevdâ-yı ma^csûmiyle pür-emel kalmıştım. Yukarıdan inen bu efendinin gürültüsüyle etrafta bir hareket oldu, uyumamışlardan bazıları ^cadem-i itminânî müş^cir birer sedâ çıkardılar. Yanımda -yeniden merak sardığı ilm-i hey'ete dâir o hafta yeni gelmiş bir kitabı tercüme ile uğraşan- birisi izhâr-ı esef etti; o hiç bu haberi sevmiyordu. Sefer esnâsında gerek muvazzaf olmamızgerek denizin mücib olacağı rahatsızlık onu (Herşel) ile (Kepler) ile muhâzaradan men^c edecekti. Bana gelince, ben (Mehmed Selim)de bulunduğumuz zaman başladığım halde belki yirminci defa tekrar düzelttiğim hikâyemden fekk-i nefes ederek rü'yâdan uyanır gibi etrafıma baktım.

Herkes uyuyordu; yalnız şurada, masa başında, ziyâsız bir lambanın altında iki kişi o bitmez tükenmez kalın ciltli tarihi okuyorlar, köşede alabandaya ^camûden merbût bir ince değneğe dikilmiş mumun i^câne-i lerzendesiyle (Ponson De Teraille)nin o resimli romanını devreden dört kişi bir sükût-ı mütevekkilâte ile okuyanı dinliyorlardı. Seksen mühendisten yalnız bunlar uyumuyordu; bu kifâyetsiz ziyâların ancak ilk tabakalarını yakaladığı zulmetlerin biriktiği köşelerde bütün bu büyük ve müstatil-i glâdorayı dâiren mâdâr-ı ihâta eden iki katlı ranzaların a^cmâk-ı zulmetinden teneffüslerin edâ-yı mevzûnu, batî ve şekâhenk, titreyiyordu. Dalgın, müsterih bir uykunun öteden beriden yükselen mırıltılar uykunun açtığı varta-i ^cadem içinde boğuluyor zannolunurdu.

- Müjde, müjde... Gemi kalkıyor.

Bu yeni gelenin nidâ-yı beşâreti uyuyanlara bir hareket verdi, hatta bazı ranzalardan uykunun bozduğu gözlerle bakmağa çalışan çehreler bile görüldü; köşeden bucaktan bir iki alaycı ses işitildi: "Etme!.. Kah... Haşal..." Hiç birisi limandan hareket edeceğimize inanmak istemiyordu. Bu talim gemi-

sinin geldiği ve nakledildiğimiz günden beri hepimizin en sevgili emelimiz bu değil miydi? Emîn olmak için şübhe ediyorduk. Fakat arkadaşımız te'mîn etti: Vallah canım... Hem isterlerse inanmasınlar. Şimdi gemi fayrab edince inanırlar. Zaten isteyen yukarı çıkıp nöbetçi zâbitten tahkîk edebilir. Bir ranzadan bir ses "Neme lâzım çıktıkdan sonra..." diye mırıldandı; beriki hiç aldırmayıp anlatmakta devam etti: Na, işte şurada Rauf'un karşısında topçuluk defterinin şekillerini yapıyormuş, artık uykusu gelmiş, yukarı çıkmış, bir de bakmış ki üç çifte mauna alınıyor; nöbetçi çavuşuna sormuş, "Tersanede kırmızı fener var" demişler; ve filika gidip geldikten sonra anlamış ki gemi sabaha kalkıyormuş, kumandan emir vermiş, hatta vinç kazanı bile hemen fayrab edilmiş...

Bu esnâda bazıları, en meraklılar, karanlıkta telaşla giyiniyorlardı, gidip anlamak merakıyla gölge gibi hareket edenlerden biri nihâyet şitâb etti, sonra o da aynı sözlerle geldi, o zaman emniyet galebe etti. Hey'et kitabını kapamış olan arkadaşım şimdi şikâyet ediyordu: Vinç yine bizi harâb edecek... Çünkü naklolunmak için gelecek erzâk bizim gladoranın altındaki ambara alınacağından vinçin öldürücü galdır gurdurları sabaha kadar sürecekti.

Bir taraftan uyananlar öteye beriye dağılarak uyuyanları azizliklerle uyandırıyorlar, şakalar, yeminler, şübhe-ler çarpışarak bir lâtîfe arasında pür-hâb seslerin gâh neş'eli gâh gazûb ihtizâzları duyuluyordu. Biraz sonra herkes uyanmış, gladora gündüzlere mahsus velvele-i esvât ve kahkahât ile taşmağa başlamış idi, bu seslerin hâsıl ettiği yek-âhenk uğultu oradan buradan kalkan bir nidâ, bir isim, bir şetm ile yırtılıyordu. Yukarı gidip gelenler henüz kalkmamış arkadaşlarının etrafında halkalar teşkil ediyorlardı.

Yavaş yavaş sigara dumanları zaten ziyânın kifâyetsizliğinden loş duran gladoraya bir sis biriktirmeye başlıyordu. Derken büyük bir alay oldu, gürültü arasında nasılsa unutulmuşda uyandırılmamış birisine rast gelmişti. Bu zavallının daha bir şeyden haberi yoktu. Vinç birdenbire gar-gar-gar diye işleyince gözlerini açıp "Ne oluyoruz yahu?" diye sordu, yanındaki ranzada bir muhabbet çeviren takım bir kahkaha ko-

pardı, alay başladı... Yahu aceleye ne lüzum vardı? Daha uyumalı değil miydi? Başına biriktiler, o kadar hırpaladılar ki yirmi dakika sonra ancak ne olduğunu anlayabiydi.

Bütün bu şemâtenin üstünde vinçin gar-gurları görülürdü...

x x x

Köprü üstüne çıktığım zaman demir alınmış, griva fişka ediliyordu; ağır ağır geriliyorduk. Henüz gece idi; fakat hafif bir zulmet, o kadar hafif ve lerzan ki eşkâl, Malaksa'nın üzerimize yıkılacak gibi yükselmiş tepesinin arkasında henüz beyazlanan sabahın yukarıdan dökülen envâr-ı muhterizesi altında, gündüzle gecenin meşkûkiyet-i bâsiş-i elvânı içinde, ne meşhûd, ne mestûr idi; tersanenin duvarı, kışlaların sarı binaları, sonra yeşillik arasında beyaz evler, sonra tuzla, daha sonra civardaki müteferrik köyler, her şey vücûdundan şüphe edilecek bir mer'iyet-i mübheme ile fark olunabiliyordu. Deniz semânın reng-i âbîsiyle zalâmın nûr-ı siyahından müteşekkil bir incilâ-yı hâb-âlûd ile serilmişti.

Arkadaşlar hep köprüye birikmişlerdi, bazıları baş kassarasında demirin griva edilişine dalmışlardı. Birkaçı hesap kamerasında haritaya bakıyorlardı. Zırhlı korvet, ganbot, (İskender)le (mukaddeme-i hayr), gizlerine ikiz fenerleri çekmişler, bizim geminin selâmına ağır ağır mukâbele ediyorlardı. (İskender)in imamı ezan okuyordu; mehîb dağlar arasında loş bir sükûta istiğrâk etmiş bulunmayan yegâne ses bu ezan sadâsı idi. Sâhilden nöbetçilerin batî revişleri ancak hissolunuyordu.

Dropano'nun üstünde, güneşin doğacağı yerde bir pervâz-ı reng-i kamer vardı; bu, yüksek sevâhilin döktüğü zılâl ile âlûde bu körfezin fevkinde pek mâi, pek sâf ve berrak bir semâ idi. Yalnız iki saniye, bir şîr-i yemânî, bir de bir diğeri ki tanıımıyordum, yalnız bunlar hafif hafif göz kırpan ziyâlarıyla bir büyük katre-i elmas gibi müşâşâ, muallak bir inci gibi mâi ve zerrîn, titreşiyorlardı.

Küçük adanın üstünde dışarıdan ^cavdet eden (Fuad) vapurunun, bizim o Bahr-i Muhît seyyâhının dumanları köpürüyordu.

Birdenbire telgrafın zili dikkatimizi da^cvet etti. Suvârinin kumandaları işitilmeğe başladı. Gemi gâh ileri, gâh sancağa, gâh geri, gâh iskeleye salıyordu. Nihâyet "all right" kumandasını telgrafın dört darbe zili haber verdi; ve herkes var-diya başına... Ben birinci postada idim. Bu sefer bir diğer arkadaşım ile beraber kış kasarasındaki paraketeye me'mûrduk. Parakete atıldığı zaman küçük ada bordada idi. Saat ikiyi on geçiyordu...

Şimdi dört aydır, Almanya'dan ^cavdetten beridir, buradan bir yere kimildamadığımdan alıştığım manzara pek büyük farkla değişiyordu. Ah bu liman... Hayatımın on beş ayını habseden bu körfez! Uzun te'ellüm saatlerimde bana bir liman, bir körfez, bir kasaba değil hey'et-i mecmu^casıyla kable't-tarih edvâr-ı hilkatte tahaccür etmiş bir hayvandı ki küçük koylarıyla, burunlarıyla, şibh-i cezîreleriyle ben ona kollar, omuzlar, gözler, ayaklar, nihâyet bir vücûd teşkîl ederdim... Onda bir rûh tasavvur etmeğe o kadar alışmıştım ki bu sükût ve ^cadem-i tahrîki beni ^casabî ederek kahrederdi. Niçin susuyor, kimildamıyordu? Oh, bu vahşi, bu vahşi hayvan... Bu, bir tepeden ibâret başını kaldırırsa bir dağ olan sırtını oynatsa, birer burun olan ayaklarıyla kimildansa, bir şibh-i cezîre olan kuyruğunu sallasa da öylece ilerleyseydi... O fevka'l-hakîka me-hâbet-i müfterisânesiyle beni, bu sefîl ve miskîn hayatımla, bir zerre içinde lâ-yetecezzâ bir zerre bile olmayarak nâ-bûd etmeseydi... Fakat etmedi; çekilecek elemelerim, dökülecek yaş-larım, açılacak yaralarım vardı, onun için etmedi...

İşte şimdi körfez bu tepeler arasında kıvranarak, her kıvranışında bir cüz'-i vücûdu saklanarak kayboluyor, Malaksa'nın heyûlâ-yı gavlânesiyle, Drapano'nun eşkâliyle hem-vücûd ol-lurcasına temâs ediyor, sonra, birdenbire hepsinin fevkinde, dağların arkasında tulû^c eden güneşin ilk şu^câ^câtıyla pür-nûr karlı tepeler nâ-mütenâhî bir zerrât-ı müşemmes sahası arz e-di-yordu... Oh, bu pek güzeldi; arkada, tâ sevâhilin arasında kalmış körfezin mahmûr zalâmında mağmûm gölgeler sükût ediyor-du; orası henüz ne gece, ne sabah denilebilecek mübhem bir uy-kuda idi. Burada, önümüzde birdenbire açılan sâha-i hazrayı deryâ bizim daha görmediğimiz güneşin seviye-i emvâç ziyâları-na sâkin ve handân dalgalarını yayıyor, arkada, bu kütle-i me-

hîbe-i hecr ve tarâb fevkinde, mâi semâyâ arz-ı bûsiş eden ber-pûş bir tepe, yüksek, yüksek bir karlı dağ şemsin cûşîş-i envâriyle sırsıklam, bu zalâm ve zılâlin fevkinde, müşa^cşa^c bir beşâret-i reng-â-renk ile mahmûr ve müşemmes görünüyor-du.

Şimdi Drapano Burnu çekildi; geri kaldı; sağ tarafımızda beyaz dumanlar arasında gâib olan yeşil münhat bir sâhil uzayarak tâ ufuktaki burunda nihâyet buluyordu; ve onu ihâta eden mehîb dağlar uzayıp beyaz ve mahmûr ufkun ne su, ne hava denilecek mübhemiyetlerinde gâib olarak, iskele tarafımızda Akrotiri'nin yüksek, kayalık burnunda körfezin bizi dört aydır sıkan iki mehîb kolu gibi açılarak diğerlere, bu müşemmes ve mâi denizlere, açık denizler yol veriyor idi.

Sonra güneş birdenbire ^cıyân oldu. Arkada karlı tepelerin cenâhında ilticâ etmiş diğer bir tepenin âlâm ve gumûmı bir sisyiğini arasından çabaladı çıktı; sisler yırtılıp, dağılıp serpildiler. Bunun da karları vardı. Fakat öteki gibi baştanbaşa değil, orasında burasında, ve o kadar perîşân ki diğerine gıpta ediyor zannettim.

Artık taşan, coşan ziyâlar, artık serbest bu cereyân-gâhta uçuşarak, dalgalanarak bize bir yeni ufuk gösterdi: Orası renkli, burası bulutlu... Şimdi mor renkli burnuyla arkada tevâlî eden dûr-â-dûr tepeler tecessüm etti. Bu tarafta denizin rukûd ve incilâsı baygın bir teslimiyet-i ^câşıkâne ile mahmûr idi.

Bu arkada kalan heyûlâ-yı ahcâr-ı müteselsileden bu beyaz ve handân denize, bu mâi ve mütebessim ufuklara doğru gittikçe geminin hareketini ta^ccîl için ne yapacağımı şaşıırıyordum; bu yüksek tepelerin etekleri arasında yıkanan körfezde geçmiş hayatım yetişerek pembe emellerimi, müşemmes ümîdlerimi, hasta edecek... Oh, ufuklar ufuklar, bu mâi köpüklüufuklar... Nihâyet deniz, mahmûr u sermest deniz!.... M.Rauf

(Bu yazının Cibralta'dan Sonra ile "Limandan Çıkarken" bölümleri arası; S.F.M., C.13, 29 Mayıs 1313/11 Haziran 1897, nr.326, s.215-218.'da yayınlanmıştır. S.İ., s.168-190)

EYÜB YOLUNDA

On senedir o tarafları görmemişti. On sene Kadıköy'-ünde, Adalar'da, İstanbul'da yaşamış, hayat-ı sebâvetinin geçmiş olduğu Eyüb'ün vücûdundan şübhe edecek bir hale gelmişti; işte bugün, bu kirli rüzgârlar arasında dalgalanan iltimâ^cât ile münevver Cuma günü, birdenbire bilmem nasıl o-rasını düşündüğü zaman o kadar mechûl bir yer göründü ki gidip görmek merâkına düştü.

Evvela Ayvansaray'dan geçti. Lonca'da küçük, türlü renklerle badalanmış tuğla-hâneler vardı; küçük, demir parmaklı pencereler arkasında, basma perdeler arasında içerinin zemîn-i zulmetinde teressüm eden ihtiyar çehreler, parlak genç gözler, işle meşgûl kadınlar görünüyordu. Bazı evlerin önünde yalın ayak çocuklar, yer odalarında toprak üstüne serilmiş yataklara uzanarak maşraba ile su içen kadınlar, yere oturmuş kapıdan giren ziyânın i^cânesiyle gergef işleyen kızlar görülüyor, Rumca Ermeniceye karışıyor, sokaktan haykıran süpürgecinin sesiyle orada ahşap büyük evin önünde odun yaran bekçinin çocuklarla şakalaşması bir Rum mektebinin pencerelerinden çıkan velvele ile birleşiyordu. Arada büyük evler de vardı; bunların pencerelerinde tüller, danteleli yastıklar, bir isrâf-ı tezeyyün-i ^câmiyâne meşhûd oluyordu. Bu pencerelerden beklemekten artık siyahlanmış genç kızlar taşıyordu. Bazı kapılarda parlak piring üstüne mahkûk bir ebe, bir doktor ismi okunuyor, bunlardan bazısının Paris'ten geldiği te'mîn olunurdu.

Lonca'ya geçince manzara daha sefîlleşmeğe başladı; vîrânelikler tevâlî ediyor, yanmış evlerin harâb ocakları, yıkılmış bacaları geliyordu; bunlardan sonra kirli bir poğaçacı, eski evler, bir vîrâne, boş bir fırın, kireç kuyuları, rengi sırtmış kulübeler, açık kapılarından bakınca bir zulmet-i mahûfe ile gözü korkutan mâil-i inhidâm eski binalar.. Ayvansaray kapısında bulunduğu zaman buranın haline şaşıtı.

Bir kere vâsi^c bir yol vapur iskelesine götürüyordu, bu yolun iki tarafında kırmızı renkli büyük, eski kira evleri vardı, pencerelerinde gerilmiş iplere çamaşır asılmıştı.

Caddenin ortasında biriken süprüntü ile bir kaldırım teşkil etmişti. Sol tarafta arabalıkların gübreleri biriktirilmişti. Orada bir aşûreci bekliyor, yanında dolma satan başı çat - kılı bir şişman arab karısı tenceresinin başında kahvesini - diyordu: Beri tarafta arabalar, kolları sığalı paltosuz, çeketsiz bir takım adamlarsandalyelere (x) oturmuş, konuşuyorlardı. Onun en ziyâde ta^caccübi mücib olan şey burada şu nîm izdihâm ile beraber meşhûd olunan sükûn-ı hayat idi. Dük - kânlarının karanlık içlerine iskemlelere oturmuş nargile i - çen nalbantlar, bir buğdaycı mağazası, bu tarafta kazanın ba - şına oturmuş çırağıyla konuşarak bekleyen işkembeci, onun ya - nında işbortalarla dışarı dizdiği limonlar, yumurtalar, por - takallardan başka destgâhındaki taze peynirlerden pek memnun görünen bakkal, sonra elleri kırmızı boyalı bir fes kalıpcısı, camında iplere dizilmiş bir çok dişler asılı sinekli bir ber - ber, daha sonra abacılar vardı. Ve bozuk kaldırımların orta - ları hiç bir mevsimde kurumayan çamur ile çukurlaşıp gidiyor - du.

Ayvansaray kapısından geçince ilk mektebini görmek i - çin adımlarını sıklaştırdı. Burası artık harâb ve metrûk idi. Çocukluğunda kendisine o kadar vâsi^c gelen şu binayı pek kü - çük gördü; tasavvurunda orasıyla Yavedud'un arası pek uzak i - di. Küçük bir çocukken soğuk kış günleri bu mesâfeyi yürümek - le bitiremezdi. Şimdi bütün cadde ne kadar küçük, ne kadar dar, ne kadar kısa görünüyordu; değirmenin velvelesi her ta - rafı dolduruyor, şiddetle yükselen yük bâr-gîrlerinin çingir - rak gürültüleri, sürücülerin na^craları, kaldırımdaki sesler baş ağrıttıyordu.

Bugün Cuma olduğundan yol kalabalık idi; gidenler ve dönenler arasından fikrinin melâlini tezyîd eden bir tahlîl ile geçiyordu; en ufak bir bahânedен zihninde bin türlü hâ - tırât birden hayat buluyordu. Karakolun yanında bir muhâcir elini kırmızı kuşağının arasına sokmuş arkadaşına "Ey canım, işte buradan Eğrikapı'ya çıkıyoruz be!" diyordu. Şimdi bu

x- sandalyelere/iskemlelere

yol birdenbire gözünün önüne geldi: Evvela mezarlık arasından gider, sağda bir küçük ev yığını geçildikten sonra yine mezarlık arasında hafif bir yokuşla Eğrikapı'ya varırdı. Bütün unutmış olduğu çocukluk hayatı gözünün önünde canlandı; mekteb dönüşlerinde çanta elde, mümkün olduğu kadar çok gezmek için uzak yerlerden dolaşarak gittiği günleri, eve varınca kendisini bekleyen, merakını hırslı bûselerle söndüren vâlidesini gördü.

O zaman orada Yavedud'un hemen yanına defnolunmuş vâlidesiyle pederini ziyâret için yolunu kırdı; fakat birden geri döndü; tahattur etti ki bunların bir nişânesi yoktu; hem oraya gidip ne yapacaktı? Kendi onlara, o toprağın altında yok olmuş vücûdlara gıpta edecek kadar fena ve muzdarib yaşıyordu. (x) (Bu) hüzn onlara acımdan değil kendi elemelerinden geliyor idi. Ve tavakkuf etmeden geçti, ilerledi.

Şimdi yol daralmış, sol taraf bir bostan duvarının altına gömülmüş ölülerin yeri, sağ taraf bir sıra meş'ûm, karanlık, kırmızı renkli eski biçim evler idi.

Önünde bir küme kadın gidiyordu; bunları tâ Ayvansaray'dan beri ta^ckîb etmişti; biri, kalın çubuklu şam kumasından, belinden kaba kaba kıvrılmış çarşafın rüzgârla dolup şişerek bir façı şekli alan eteğiyle serseri serseri yürüyordu; bir nev^c raks denilecek garîb bir yürüyüşü vardı. Bu şişman bir kadın olacaktı; arasına rüzgârla uçusan eteğinin altından sarı çoraplı, ayağının uzunca ökçesi eğilmiş karam iskarpinleri görünüyordu. Arasıra salınarak en gençlerine, mor ipek çarşafı, tül şemsiyeli bir kadına bir şeyler söylüyor, vücûdlarında bir kahkaha dolaşıyor, sonra hep dönerek arkalarına bakıyorlardı. Şimdi mezarlığa yaklaşarak taşlara bakmağa başladılar... Birinin yüzünü kâmilan kaplayan kalın peçesi siyah bol çarşafının üzerinde beyaz bir leke gibi kalıyordu. Bunun arka eteği o kadar kalkmıştı ki rüzgâr dokundukça beyazlı kırmızılı bir paça görölüyordu. Yavedud'da şiddetli bir rüzgârın önüne düşmüş bir toz bunları bunalttı. Karşıdan gelen bazıları kadınlara yakın geçerek ta-

x- yaşıyordu./yaşıyor,

nımak ister gibi dikkatli dikkatli bakıyorlardı, bazıları-
nın yüzlerinde o kadar yaygın bir tebessüm-i kanâ^cat ve mem-
nuniyet vardı ki büyük bir şeye nâil olmuşlar denilebilir-
di. Orada eski aşı boyası siyahlanmış bir kahvenin önünde
sarı pike hırkasıyla, beyaz entarisiyle şeker-renk çorab-
larını nîm kapayan ökçesi basılmış kırmızı pabucuyla (x)
bir bey sedefli bastonuna dayanarak gözlüyordu, kahvenin çı-
rağı kırmızı çubuklu önlüğünün üzerine bırakıverdiği elinde
yarı yerinden boğulmuş bir maşa tutuyordu; karşısında toz
rengi çeketini omuzuna alarak duvarın dibine oturmuş bir bey
ahmak ahmak gülerек o tarafa bir söz fırlattı:

- Yaman şeyler!

İki kadın birbirine takarrüb ettiler. Şimdi yürüyüş-
lerinde bir âheng-i mes^cûdiyet fark olunuyordu. Çırak maşa-
sını şıkırdatarak bir kahkaha fırlattı, sonra içeri dönerek
bir küfür salladı. Mezarlıktaki eğri büğrü taşların arasın-
da çocuklar oynuyorlardı; biri, başına yapışmış kirli fe-
sinin altından gözlerinde zavallı bir zeka parlayan bir ço-
cuk, yeşilli sarılı mintanını boğan şeker-renk pantolonun
paçalarını sığamış, kunduralarını eline almış, bir serviyi
siper alarak sarı donlu, beyaz gömlekli, çıplak başlı altı
yaşında bir çocuğa yanıltarak "Beni tutamazsın ki!" diyordu.
Ve küçük katılıyordu, o kadar uğraşılıyor, hemen eli değecek
iken yine kaçırıyordu; arkada bir tahta perdeden sonra bir
bostanın handenâk yeşillikleri rüzgârlanıyordu.

Kadınlar oradaki fırından peynirli pide almağa dalmış-
lardı, en genç gülerек: "A, Allah esirgesin.." diyor, refî-
kası: "İllah bir tane yiyeceksin, vallah hatırım kalır, hem-
şire..." diye zorluyordu. İhtiyar kadın kesesinden para çı-
karırken bir taraftan da herifin verdiği pidelere bakarak:
"A, bu toz içinde ayol, bunun temizini ver!" diyordu, Şimdi
çocuklar oyunlarını bırakmışlar bu tarafa gelmişlerdi; sarı
donlu küçük nihâyet sabredemedi. "Hanım teyze bir parça ver-
sene..." dedi. Genç kadın gülmeğe başladı, şişman kadın onu
çekerek karşıdan gelen bir mektepliği gösterdi, ihtiyar ke-

x- kırmızı pabucuyla/karam pantuflesiyle

sesini cebine tıkamakla uğraşıyordu.

Şimdi bir köşe dönülerek defterdâr kahveleri göründü. O zaman bütün fes-hâne yolu, tâ eski rüştiyenin karşısındaki sebile kadar büyük cadde açıldı; burada kahveler kalabalık, yol hınc-â-hınc idi, gelen gidenler arasında selamlaşanlar, yaklaşıp konuşarak küme teşkil edenler vardı; artık mezarlık bitmişti; kahvedeki halk bir şey bekliyorlar gibi oturmuşlar, nargilelerini içiyorlardı. Önlerinden geçenlerin hepsinde aynı memnûniyet-i teferrûç meşhûd oluyordu. Bütün bu izdihâm arasında yollar değişiyor, helva-hane kapaklarıyla dükkânın önünü süsleyen, yeşillikler arasına tatlılarla dolu tabaklar yetiştiren aşçıya tevcih ediyor, köşe başında Acemin fesleğenlerle donatmış dükkânı önünde halk birikiyordu. Kahvecilerin nidâları birbirine karışıyor, bir suçunun mu^can-nid zili çingirdamakta devam ediyordu. Arasına rüzgâr yolun bütün yüzünü şiddetli bir hubûbla kaldırarak bütün yolu kaplayan bulutlar teşkil ediyor, geçenler bunun arasında gâib oluyor, bazı kadınlar şemsiyeleriyle tahaffuz ediyordu. Diğerleri arkalarına dönerek, kapamağa çalıştıkları şemsiyeleriyle uğraşarak bekliyorlardı.

Oradaki cami^cinin önünde renkli çarşaflarıyla bir çok kadınlar sarıklı adamların arasında askerlere mütemâyil görünüyorlardı. Bu adamların hemen ekseri asker, muhâcir ve hoca takımından idi. Arada beyaz eldivenli mektebliler de vardı. Fesleri muvâzenet zâviyesini geçmiş neferlerle kırmızı mendilleri omuzlarında el ele yürüyen tersâne askerleri diziler teşkil ediyorlardı.

Az ötede Cuma Pazarı'nın mukaddemât-ı izdihâmı görülmeye başladı; Akar Çeşme yolunda lokmacılar dizilmişler, askerler birbirine ikrâm ediyorlardı. Oradan bir kısım halk gelerek buradan gidenlerle birleşiyor, kalabalığı çoğaltıyordu. Şimdi kadın erkek karmakarışık olmuşlardı, bazı kadınların şemsiyelerinin altına sokuluyorlar, öğle namazından dönen tesbihli ihtiyarlar bunların önünden hiddetle geçiyordu. Etraftan kaba, ma^cnâsız ve pek çoğu galîz laflar yükseliyordu; ufak gülüşmeler, tebessümler hep tozların girdâbı arasında mü-

bâdele olunuyordu. Gâh bir hayvan sür^catli bir meşy ile geçiyordu; kadınlar önünden kaşıyor, herkes yol veriyor, aynı sükûtle devam eden akın içinden kurtulunca tekrar mecnûnâne süren süvâriye yoldan dönüp bakanlar bulunuyor, kalabalık tekrar kapanıyordu.

Güneş şimdi bir bulutun altına girdiğinden bu kirli gün mübtedil rüzgârın altında bütün bütün mâimsi bir renk alıyordu. Orada sebilin önünde bir arbede koptu; halk orada birikiyordu: Bir kısmı gülen, bir kısmı ayırmak isteyen kalabalığın arasında kalkan bir şemsiye ile ezilmiş bir fes göründü, "Gayrin nâmûsuna tecâvüz!" diye söylenen ihtiyar bir adama fesinin yemenisini düzelten bir genç: "Haydi yoluna akşam üstü hoca; Allah'tan belâna arama!" diye mırıldanıyordu.

Bir küçük kız kırmızı hotozunun altında elindeki kırmızı horoz şekerinin galibarde lekeleri görünen ağzıyla "Baba, gelsene, annem çağırıyor..." diye başkalarının omuzlarında yükselerek işi anlamaya merak eden babasını kolundan çekiyordu.

Şimdi bütün bütün pazara girmişlerdi; izdihâm satıcılarının iki tarafa yaptıkları kerevetlerin arasında sıkışıyor, ceryanına bir karışıklık ârız oluyordu; karşıdan karşıya girilen tenteler buraya bir halvet kokusu, Amerikan kokulu bir gölge vermişti. Reng-â-renk basma topları birbirini eziyordu. Diz çökerek oturmuş satıcılar bir dellâl edâ-yı belâğatiyle müşterilerini kandırıyorlardı. İçlerinde makina intizamiyle arşınlayanlar, elden kaçan müşteriye tekrar celb için oturup kalkarak söylenenler, karşıdan karşıya bir çeyrek üstünü alıp vermek için birbirini çağırانlar vardı. İçlerinde lakırtıları yeminlerle dolu âbânî sarıklı, boz çuha elbiseli esnaf- lar da vardı ki hulûs ve safvetle davranıyorlardı. Müşterisizler mütevekkilâne sükût ediyorlardı. Bütün gezenler bu arada sürünerek, takılarak, kakışarak akıyorlardı. Şurada birbirine mülâki olmuş iki kadın alayı gülüşerek sohbet ediyorlardı.

Basmacılardan sonra bakırcılar geliyordu; bunların önü daha تنها idi; arkalarında, duvarın kenarında çiçek sergisi vardı; buradan intişâr eden bûy-ı teze azilerideki bakkaliye kokularına karışıyordu. Bir Arab karısı sağ eliyle çenesinde

çarşafını tutarak sabuncu ile pazarlık ediyordu. Bir pûte me- nekşe başında bir çavuşla bir kadın gülümsüyorlardı. Ötede bir zeytinci "Hacı Bey, Hacı Bey!" diye bir ihtiyarı çağırıyor, arkada basmacıların uğultuları hepsini örtüyordu.

En ziyâde merak edilecek şey gezenlerin hali idi; bunların arasında sür^catli geçerken kadınlara omuz vuran, sonra ileride birleşip gülüşen gençler vardı; mâi çuhadan elbise- seli bir takım adamlar her yanından geçtikleri kadınlarda bir sayha peydâ ediyorlardı. Birbirine karışan sözler, "Patla, yumurcak, elin kırılsın; gözün kör olsun, ilâhî herif!" gibi şeylerdi.

Kenarlarda muvakkat kahveler tertib edilmişti; civârın Cuma için süslenmiş beyleri arkası yırtmaçlı uzun hırkaları, beyaz entarileriyle gelen geçeni seyr için buralarda küme küme oturmuşlardı. Bunlar için her şey bir vesile-i istihzâ olabiliirdi. Rüzgârın salladığı tentelerden bazıları desteklerinden kurtulup düşüyordu. Bir düğmecinin önünde bir kadın bir yankesici yakalamış "A dostlar imdât!.." diye haykırmağa başladı; herkes oraya toplandı; kadın; şişman, kırmızı iri gözlü, kalın dudaklı, terli bir kadıncağız; telâşından nefes almakta güçlük çekerek vak^cayı bir türlü anlatamıyordu. Öteki, kuru, kemikli, buruşuk bir ihtiyar karı, mest-mendâne "Hanımcağım, vallahi değil hanımcağım, hele biricik dinle..." diye yalvardıkça beriki şerirâne çarpınarak haykırıyordu: "Sus karı sus, beni fena edeceksin, gözümle gördüm, polis yok mu polis?" Kalabalık sonra ötede bir mektebliyi döğen bir karının etrafına toplandılar. Dilenciler çoğalmış, iki adımda bir sizden bir şey istemeden yürümeyen bir tanesine rast geliniyordu.

Orada yolu bozulmuş, bir akar çeşmenin suyu ortada birikmişti; burudan şuraya buraya konulmuş taşlara basılarak geçiliyordu; biriken halkın cümlesi geçen kadınların telâşını, yaygarasını, paçalarını seyrediyorlardı.

Artık yangın yerine gelinmişti; burada gayr-i me'mûl bir kalabalık gördü. Bir vîrâneliğe kadınlar, ^calîl Arablar, taze dilenciler toplanmışlardı; içlerinde tahta bacaklı, ak sakallı ihtiyarlar ile küçük haylazlar da vardı; bütün elbisesi

gömlükten ibâret birçok çocuklar koşuşarak annelerinin arasında oynuyorlardı. Herkes geliyordu. O zaman burada et dağıtılacağına dikkat etti; kulûbede bir koyun kesiliyordu. Tavakkuf edip tetkike koyuldu.

Kulûbenin önü rıhtım gibi dolmuştu, herkes kapıya varmak için uğraşarak etrafını itiyor, kakıyordu. İçlerinde kadınlarda vardı. Değnekli bir ihtiyar pencerenin parmaklığını tutarak kendini müdafa^ca ediyor, çiçek bozuğu bir genç köpüklü ağzıyla bu izdihâmın ortasından bağıra bağıra duvarın duvarın dibine diz çökmüş alnı çatkılı, kırmızı yeldirmeli bir Araba bir şeyler anlatıyordu. Kısa boylu bir dilenci iki adım ötede dalgın bir adamın kulağına yavaşça dokunup sonra gizlenerek oyun yapıyordu. Arada ezilen bir kadın şerîrâne yer kazanmak için haykırarak ilerlemeğe uğraşıyordu. Bir ihtiyar hâtun ayakta duran et yüzlü, kızıl renkli bir kadına "Sen benim bacağımı nasıl ayırıyormuşsun bakalım?" diye çıkışıyordu. Hemen hepsinin elinde cigara vardı. Kısa boylu, mâi yeldirmeli bir kadın elinden tuttuğu yarak gözlü çocuğunun yanında duran uzun boylu, fanila yeldirmeli, ince sesli Arabla konuşuyordu.

- A (ne) diyorsun ayol abla.

diyordu, o bana bir kere olsun nasılsına geldi mi? Artık bir daha onun yüzüne bakar mıyım? Doğrusu ben kibir mibir nedir bilmem ama say hatıramı sayayım hatıranı, değil mi ya?

Sonra müte'enniyâne izdihâma bakarak "Aman ya Rabbi, dedi, ne arsız insanlar da var... Bereket versin bizim Ali en önde..." Muhâtabının beyaz gözlerindeki incimâd-ı hasede bakarak "Dün gece ebenin evine gittiniz, değil mi? Bizimki kahveden gelirken görmüş..."

Lâkin bir gürültü sözlerini kesti; kurban yüzülmüş parçalanıyordu; ve bu daha ziyâde ufalması muhâl olan kütle-i beşer kaynaşarak, sıkışarak, bir dalga gibi olduğu yerde çabalarak daha az bir isti^câb etmeğe çalışıyordu; başların üzerinde şimdi havaya kalkın eller sallanıyordu; arada haykırırların, çekişenlerin, daha şimdiden "Bana, bana!" uzananların hesabı yoktu; bütün vîrâneliğe dağılmış bekleyenler hep gel-

mişler yolu kapamışlardı.

Birdenbire kıyâmet kopuyor zannolundu; bu haykırışın, uzanan, sokulan insanların elinde koyun dört beş dakikada dağıldı bitti; orası öyle bir hale geldi, öyle çılgınlıklar, öyle küfürler işitildi ki bir parçaya atılan bu eller el arasında hangisini bilemeyerek havaya fırlayan dağıtıcının -Demir parmaklıkların arkasında olması- koyun gibi olacağı muhakkaktı. Son parçalarda en önde durup en çok kazanan cabbarlara vermemek için tâ açığa fırlatıyorlardı; o zaman hiç beklemeyen, nâ-gehân böyle bir av bulan o bütün açlıkta kalmış me'yûslar yere düşen etlerin üzerine atıldılar, yüzükoyun yerde tepinerek, kakışarak uğraşıyorlardı. Nihâyet en mu^cannidlerinden beş tanesi kaldı; bunlar tozun içinde bir çok boğuşuktan sonra içlerinden biri haykırarak kalktı; elinde tozda siyahlanmış bir akciğer vardı, bir nidâ-yı muzafferiyetle açılarak, sıçrayarak duvara çekildi; bir diğerinin elinde bir parça karaciğer kalmıştı. Bu adamın gözlerindeki vahşet-i zafferî asla unutamayacaktı.

Ve bu te'sîr üzerine oradan, bu mücâdele-i hayat-ı izdihâm-gâhına hücum edip hırslaşarak koklayan köpekleri araladı; ölümlerin arasında mes^cûd görünen, bu sefâletin içinde yaşayabilen insanların arasından kaçtı, kaçtı....

M.Rauf

Haziran 1312/Haziran 1896

(S.F.M., 4 Mart/11 Mart 1315/17 Mart/24 Mart
1899, C.17, nr.418/419, s.28-30/39-41;
S.İ., s.269-285)

O KADINA

Bana bilâ-pervâ eski sevdâlarından bahsettikçe rûhumu, nâzik, nâzik, o kadar rakîk ve nâzik olan rûhumu yaralıyorsun; o kadar yaralıyorsun ki iyi olmak için ebediyyet kifâyet etmez.

Niçin, sana henüz ma^csûm ve sâf iken, henüz solmadan niçin rast gelmedik? Ah o zaman ne elemeler doğmıyacak, ne kederler bilinmiyecekti! halbuki sen bunlara, ne kadar, (ne kadar) bî-gânesin...

Sen "Adam sende!" diye tabî^cî bir kayıtsızlıkla, belki ateşlerimi, belki işkencelerimi gördükçe bir mahzûziyet-i şûhâne ile mâzîni teşrîh ederken ben, makhûr ve me'yûs, başımı eğip düşünüyorum ki sen şimdi de, ben olmasaydım şimdi de leb-i ağıvara güşâde-i sîne bulunacak, sen yine lâ-kayd ve mahmûr, (1) böyle sâkin ve tabî^cî kalacaktın; nihâyet anlıyorum ki bütün bu şeyler için doğmuşsun!

Bu muhtelif âgûşların bûy-ı bî-gânegîsinden nefret etmemek için ne kadar solmuş bulunman lâzım olduğunu düşünüyorum da seni tanıdığım için kendimden ve hayattan ve kâinâtтан nefret ediyorum. Ah ey herkesin olan hissiz kadın! Nasıl, nasıl olur da bu levslere, bu levslere tahammül ediyorsun?...

Ben isterdim ki hiç olmazsa sukûtun gayr-i irâdî olsun, bundan muzdarib ve müte'ezzî olduğunu, nihâyet, âlâm ve mihnetle tasfiye-i vücûd ettiğini görmek isterdim; fakat sen o kadar lâ-kayd ve havaî çıktın ki rûhumu, nâzik, nâzik, o kadar rakîk ve nâzik olan rûhumu yaraladın; o kadar yaraladın ki iyi olmak için ebediyyet kifâyet etmez.

M.Rauf

Şubat 1312/1897

(S.F.M., 17 Nisan 1313/30 Nisan 1897,
C.13, nr.320, s.118-119;
S.İ., s.74-75)

LEV^CA-İ ŞEBÂB

- Her güzel şey kalbimde başka bir yara açarak geçer.-

Bazan fedâ-yı hayat için öyle şiddetli ihtiyaçlar hissediyorum ki bütün hayat-ı beşer yed-i ihtiyârında ol- saydı benim için kâfi gelmezdi. Bütün bu nazarlar, bütün bu tesâdüfler, anı, berkî bir tesâdüm-i enzâr ki mü'ebbed bir sekr-i vuslatına medhûş eder...

Köprüden geçerken, vapurla giderken, bir yerde ge- zerken, nihâyet bu tesâdüf-i nâ-gehânî zamanlarında teş- ne-i garâm iki rûhun bu incizâb-ı gayr-i ihtiyârî saniye- lerinde dudaklarımla lerzişinde, gözlerimin bûsişinde sö- nen hayatımın "Onu bana ver! diyenindir. Al, evet, o se- nin genç kız!

Fakat ne yazıktır ki onun hiç bir değeri yoktur! Yârim, ne olurdu hayatımın fedâsıyla olsun bir tebessü- me, bir teşekkür değeri olsaydı...

Bütün onlar, bütün onlar, şu genç kızlar, her bi- risi garrâ, ^Culvî birer şî^Cr-i zî-hayat ki yalnız zevce- leri okuyabileceklerdir. Bütün bu şî^Crleri uzun kederler, bî-pâyân emellerle hissederek titreyip sızlayıp da okuya- mamağa mahkûm olmak ne işkence!

Bu yirmi yaşa mahsûs hissiyâtla tabî^Catın güzellik- lerinden olsun mahzûz olmak istedikçe temâşâlarından elîm bir mahrûmiyetten başka hiç bir şey hissetmiyorum. Hep bu mehâsin-i tabî^Cie ve sun^Ciyeye, bütün bu güzel şeyle- re, semâlara, denizlere, kırlara bakarak ziyan olmaları- na ağlıyorum.

Zîrâ, sızsiz ben bu mahmûr sabahları, yeşil deniz- leri, mükevveb geceleri ne yapayım?

M.Rauf

1312/1896

(Siyah İnciler, s.15-16)

AH EY MEVT(1)

Beni ninemden ayıran sensin ey mevt, beni ninemden, babamdan, kardeşimden ayıran, kimsesiz bırakan, çocukları öksüz, Câşıkları mahrûm eden, bütün emelleri solduran bütün sevenleri zehirleyen, herkese tedâvî kabul etmez ye'sler, nihâyetsiz mâtemler, müthiş C azablar veren (hep) sensin...

Fakat seni takdîs ediyorum ey mevt, çünkü beni bu hayattan, bu artık sürüklenmiyen, bu artık kahr va harâb e-den hayattan da sen kurtaracaksın!

M.Rauf (2)

(S.F.M., 21 Haziran 1317/4 Temmuz 1901,
C.21, nr.538, s.284;
S.İ., s.108)

-
- 1- Bu mensûr şiir kitapta "Mevte" başlığındadır.
2- 1312/1896

GELİRKEN

- Samatya!

Katar durdu. İstanbul'a iniyoruz; vagoda yalnızım, şehir tarafında oturuyorum. Başımı uzattım. Arabaların vesâirenin geçmesini men^c eden siperin yanında imişiz.

Orada bir zencire dayanmış, şübhesiz işinden yeni çıkmış öğle yemeğini atınırken katarın heyecan-fezâ, medîd çığlığı işiterek şu temâşâdan da vaz gecememiş, sırtına abanmış, bir taraftan sol koluyla böğrünün arasına sıkıştırılmış yarım okkalık bir ekmekten mehîb parçalar kopararak sol elindeki yumurtadan baş parmağı tarafındakini dişliyor, bir taraftan da seyrediyor. Yirmi beşlik yahut yirmi yedilik bir kürt, kısa kalın boyu, geniş gövdesi, güneşle kavrulmuş çehresi, kireç tozlarıyla beyaz olmuş saçları, şişkin avurdu, kabarmış damarları, sonra hepsinin fevkinde, hepsine bir eser-i hayat veren, o beyazlanmış kirpiklerinin içindeki ufalcık siyah gözleri, ve sonra eli, bir kaplumbağaya, yahut daha iyisi bir yumruğa benzeyen eli (Zîrâ ekmek ve ağzıyla boğuşuyor idi.) ve daha sonra kıyafeti, kireçli, tozlu, çamurlu, kirler, lekeler, yamalar, başka renkte parçalarla mülemma^c esvâbları, bu abalar, kebeler, yarıktık pırtık kuşaklar, hırkalar, kırmızı zemîne yeşil kalın çubuklu sayısız düğmeli mintanı, kalıbı yayılmış, rengi beyazlaşmış, dokuması sıyrılmış fesi, ve buna sarılan rengi belirsiz sargısı... Nihâyet birçok korkunçluklar!

O bütün bu fikirlerden uzak, kıyafetinden, mevki^c-i ictimâîyesinin bütün zilletinden, bütün sefâletinden bî-haber, atıştırmıyor, bakıyor, eğleniyor...

Birdenbire bir şey oldu. Darbe-i ziyâ mı, bir mevce-i hande mi, esmer bir zılâlgâha düşen bir nûr-ı cûş-â-cûş-ı şemsin bütün pertevleri uçtu; oraya üç kadın yaklaşıyor idi.

İkisi şâyân-ı dikkat olmak zamanlarını birkaç sene evvel aşmışlar idi. Fakat öteki... Baharın ^caşk-perver tarâvetleri, neş'e-fezâ harâretleriyle canlanmış, ince, nârin,

o kadar ki bir tenessümle solar, bir temâsla hemen kırılır diye korkulur; küçük bir baş, zarîf, zarîf o kadar ki bakmakla gına mümkün mü diye sorulur; saçlar, beyaz bir tülün ihmâlkâr derâgûşları arkasında zıl-âver, emel-bahş, pür-bû demetlerle lerzişdâr; bütün nehâfeti bir fistanın belâ ile sıkılmış, sonra korsaj, zemînden daha koyu ince tellerle müzeyyen hafif pembe sevradan(bir korsaj, şeffâf, şaffâf, o kadar ki dalgaları arkasında kolların bütün teşkîl-i lâ-tîfi fark olunuyor; nihâyet, bütün bu güzelliklerin, bu nefâsetlerin, bu temevvüçlerin, tenâsüblerin fevkinde tayarân eden bir şey, bir şey ki bir kelebek gibi esîrî, hand-â-hand, baharî, nihâyet bir genç kız!

O zaman bu hamal bu nâ-gehânî telâtum-ı hava-yı bekâretle cezb olunarak başını çevirdi, o kadar yakın idiler ki belki teneffüslerini, darabâtını ve harâretlerini hissediyor idi. Onun hava-yı meshûnunda idi. Zannettim ki kızardı, ve gayr-i ihtiyârî başını çevirdi.

Kadınlar bekliyorlar, ve yolculara bakıyorlar, gülüşerek konuşuyorlar idi, baharla, güneşle, hayatla sarhoş idiler... Nefsine cebre diyormuş gibi başının bir defa daha çevrildiğini ve gözlerin, şimdi bulamık, pür-ateş, muzlim baktığını ve sonra nâ-gehânî bir kararla yemekten vaz geçerek daldığını gördüm.

Katar sarsılarak hareket etmiş idi.

O hâlâ bakıyor idi, sanki korkarak, hemen titreyerek belki unutarak, pür-tehâşî, sersem, ezilmiş bir nazarla bakıyor idi. Aman ya Rabbi, bu nazarlarda neler vardı? Hiç bir vakitte nefâsete, zî-hayat-ı tarâvete bu kadar temâs etmemiş, hiç bir vakitte sefâletini bu kadar anlamamış idi.

M.Rauf

1312/1896

(Siyah İnciler, s.123-126)

SAÇLAR

Vapur Boğaz'dan gelen serin rüzgârlara karşı hisarlar - ra doğru gidiyordu. Karşı sırada oturan siyahlar giymiş bir kadın güneşten kaçıp benim tarafıma geçti, bir yer ararcasına mütereddiddâne baktı, çekildim, yanıma oturdu.

Ser-â-pâ siyahlara müstağrâk uzun boylu bir kadın, uzun bir peçe, o kadar kalın bir peçe ki yüzünü bana doğru çevirdikçe gözlerini, a^czâ-yı vechiyesini tişhîs etmek mümkün değil. Bana o kadar yakın ki intişâr eden hava-yı nisviyetiyle beni celb etti, merak etmeğe başladım.

Yalnız ensesiyle saçlarının şinbûnını(?) görebiliyorum, rakîk bir cilt, saçlar ipek gibi ve kumral, perîşân bir kümecik teşkil etmiş. Bu ma^clûmlarla mechulleri halle başladım. Şübhesiz güzel bir kadın olmalı idi, bir mâtem, şübhesiz bir mâtem-i ^caşk kendisini siyahlara hasretmiş genç... Sinni yirmi beş veya yirmi altı. Bu saçların kümesine bakarak ona bir hayat-ı ^câşıkâne vermeğe başladım.

Birdenbire bilmem nasıl görmemişim, bu gözümün önündeki kümede birkaç tel, birkaç ak tel fark ettim, bütün harâretimden, bütün galeyânımdan bir soğuk hava geçti. Mümkün müydü ki bu o kadar güzel saçlar, bu o kadar nerm ü ter olan cilt yaşlı bir kadının olsun? Başını tekrar çevirdi; peçe o kadar kalın ki mümkün değil fark edemiyordum. Şimdi telebbüsde bir lâ-kaydi fark etmeğe başladım; bir melûl-i hayat olmalıydı.

Tekrar başını çevirdi, yine o saçlar göründü.

Oh bu saçlar, bu saçlar, yavaş yavaş bütün tellerinde bir reng-i heron fark ettiğim bu zavallı saçlar! Kim bilir, kim bilir ki ne bûselerle çözülmüş, ne dudakların altında ne gurûrlarla dalgalarını sermişdi? Baş, bu zavallî baş! Hükm-i melâhatin artık ak tellerle birdenbire mahv ve heder olmasını ne elemelerle, ne kederlerle görmüş, ne giryelerle anlamıştır?

Ya çehre, kim bilir ne kadar, ne kadar harâb olmuş ki mâtem esvâbiyle bütün ihtişâmı meydana çıkan cemâlini gizlemeğe, bu bir zaman güzel olmuş, sevmiş ve cemâline mağ-

rur sevilmiş kadını utanacak bir şey gibi kalın peçeler altında saklamağa mecbûr ediyor?

Zavallı kadın, sevdin de sevilmedin mi ki bu tarâvet-i cildin titremeğe, çizgilerle çizilmeğe başladı, bütün hazîne-i aşk ve garâmını istihfâf edecek erkekler de mi var? Ah bu sevilen erkeklerin hissizlikleri olmasaydı... Değil mi? Bir gece bütün saçların, bütün vücûdunla onu mest ü medhûş ettiğin zaman sana yeminlerle, sana vaadlerle ne ebediyetler, ne emellerden bahsettikten sonra unutan... Sonra belki... Of sonra belki eğlenen erkekler de mi var?

Bütün bu kalbindeki garâmınla beraber bu zulmetlere karşı nasıl, nasıl olur da saçların ak tellerle, cildin derin çizgilerle harâb olmaz nasıl olur?

Oh bu zâlim erkekler, değil mi?

M.Rauf

1312/1896

(Siyah İnciler, s.127-130)

HÂRP

Yok, yok, yemin ederim ki başka bir şey istemem; nârin vücûdun, beyaz çehren, şûh saçlarınla, bunların fevkinde pervâz eden esîr-i ibtisâmınla o kadar mâ-fevk'al-emel-sin ki isteyemem; fakat bütün bunlarla ona, o artık beni sevmeyene o kadar benziyorsun ki bana onunla birlikte geçen demleri, o mâi semâlar altında, mukmir denizlere karşı, sükûn-âlûd korularda nağme-sâz olarak geçirdiğimiz demleri, o mes^cûd demleri yâdettirdin.

Sende bu nûrdan parmaklarının lerziş-i raksıyla terânedâr bir hârp olduğu gibi onda da benim kalbim vardı; bütün kalbim, bütün bu şimdi ezilen zavallı kalbim onun elinde idi. (1) Mâi semâlar altında, mukmir denizlere karşı, sükûn-âlûd korularda gezerken başını omuzlarıma dayar, gözlerini, o güzel gözlerini gözlerime diker; elini kalbime koyarak terennüme başlardı; (ve) kalbim, ve ^caşkım baygın baygın ona nağmeler, ona mes^cûd, pür-zevk, şûh nağmeler ilhâm ederdi.

Hârp senin bu nûrlu parmaklarının bûseleriyle, çılgın, raksân, mahmûr bûseleriyle enîndâr-ı iftirâk olduğu gibi benim kalbim de ondan cüdâ düşmekten o kadar titrerdi ki gözlerini, o güzel gözlerini tebensümlerle dudaklarıma bahşettiği zaman ^caşkım beni müvesvis ederdi de ayrılıyoruz diye öpmezdim. Sonra bir gece o mâi semâlar altında, mukmir denizlere karşı, sükûn-âlûd korularda yalnız, yapayalnız kaldım; o artık gelmedi, ve ayrılıyoruz diye gözlerinden öpmemiştim.

Fakat şimdi, artık şimdi ki işte sana rast geldim, şimdi mensûb olduğun hüsn-i mücerred nâmına kadınlığını unut, gel şâir ol da ayrılıyoruz diye öpmediği gözlerin, (o güzel gözlerin) hâtırasıyla me'yûs bir kalbi mes^cûd et! Ayaklarının altındaki kalblere mi bakıyorsun? Başını kaldır da gözlerini göreyim. Yok, yok, yemin ederim ki başka bir şey is-

temem; nârin vücûdun, beyaz çehren, şûh saçlarınla, bunların fevkinde pervâz eden esîr-i ibtisâmınla o kadar mâ-fevkal-emelsin ki isteyemem...

Fakat ah ey güzel kadın, eğer gözlerinde onun gözlerine, onun o güzel gözlerine benziyorsa ... (Mâi semâlar altında, mukmir denizlere karşı, sükûn-âlûd korularda onunkilerini) öpmedim; fakat sen gel, (gel) şûh ve dil-bâz ol da müsâ^cade et: Senin gözlerini öpeyim, ve bu sefer öleyim...

M.Rauf

(S.F.M., 20 Mart 1313/ 3 Nisan 1897,
C.13, nr.316, s.57;
S.İ., s.36-38)

ÂLÂM-I VUSLAT

Kelebekler, feyz-i ezhâr arasında, goncaların şûhî-i mu^canberiyle pür-zevk ve sermest uçuşurken, bazan bir ler-zîş-i temellükle bir gülün bûy-ı mahremiyetini mass etmek isterler de verikâların altındaki dikenlerden biriyle kanatları yırtılarak mecrûh ve nâlân kalırlar...

Böyle, benim rûhum da âlâm-ı medîde-i hayatiyeden sonra sîne-i nisyân ve mestîdir diye visâl-i yâre dönünce elîm, kahhâr, tedâvi nâ-pezîr yaralar alıyor; kalbim kendine elem icâdında o kadar mû-şikâf ki bütün leyâl-i^c âşıkıyetim sâdece bir rikât-i müfrite-i te'ellüm ve temerrüzle bir silsile-i gumûm tevlîd ediyor.

Bütün sürûrlardan, bütün sa^câdetlerden başka yaralar toplayarak yaşadıkça hayata karşı bir kin, o kadar mütehevvir, o kadar vahşi, o kadar müfteris bir kin hâsıl oluyor ki kalbim esîr-i tuğyânî olmaktan harâb ve tebâh oldu.

"-Ah bu hayat!" diyorum; eğer bana danışsalar, bana deselerdi ki "Bütün sürûrlar, sa^câdetler, bütün tantanalar senindir! Fakat yaşamak lâzımdır!" Bana bunu söyleselerdi, zevk ve vahsetle reddederdim; yaşamamak için bu şeyleri te-per, "Beni rahat bırakın!" derdim.

M.Rauf

Nisan 1313/1897

(S.F.M., 17 Nisan 1313/30 Nisan 1897,
C.13, nr.320, s.119.
S.İ., s.102-103)

FİRKETE

Yâdigârdan bahsettiğim zaman koyu elâ gözlerini öyle serzenişli bir nazarla çevirir, "Demek aklına ayrılmak geliyor!" diye öyle şikâyetlere girişirdin; o kadar muhabbetli, pûr-hulûs, (x) o kadar samîmi idin ki sükût ederdim.

Bir gün sen gittikten sonra yatağında bir firkete-ni buldum; (1) senin olmuş, sende bulunmuş bu şeyi çalar gibi sakladım. Her zaman seni beklerken bunu alarak safâyı vuslatla bakardım.(xx) Sonra (2) artık gelmez oldun; "Demek aklına ayrılmak geliyor!" diyen mest dudakların hatta verdiği hararatları tahattur etmedi; beni artık o kadar sevmedin ki bir yâdigâr bile bırakmağa tenezzül etmedin; ve firketen, yalnız o, bana yâdigâr kaldı... Zavallı, çalınmış bir yâdigâr!

Fakat asıl yâdigârın, müfâraakatınla bile bile bıraktığın yâdigâr, vefâsız sevdâlar arasında cerîhalar toplanan kalbimde açtığın yaradır. (Şimdi bir vakit beni mes-cûd eden o firketeyi gördüğüm zaman zavallı kalbim ra^cşe-i elemle kanıyor...)

M. Rauf

Mayıs 1313/1897

(S.F.M.,

(S.F.M., 26 Haziran 1313/13 Temmuz 1897,

C.13, nr.330, s.278.

S.I., s.68-69)

1- ve

2- bir gün

x- pûr-hulûs/o kadar hâlis

xx- bakardım/bakar, severdim

BÂRÂN-I BAHÂR

Bir gün gelir... Müzeyyen ağaçlar, şûh çiçekler, yeşil çayırlar bir nefha-i müncevide-i şitâ ile kuruyarak, solarak, sararak harâb olurlar; yapraklar düşer, çiçekler teverrüm eder, çayırlar çatlar: Tabî^cat ölür. Fakat (1) hınçlı yağmurlardan sora yine bir gün bu ağaçlar, çiçekler, çayırlar titreşerek serpilârlar; bir hayat-ı nev, bir ra^cse-i zindegî, bir tarâvet-i emel gelir: Yeniden bahâr olur.

Benim de müzeyyen ümîdlerim, nihâyetsiz emellerim, mes^cûd ^caşklarım gizli kederlerin, gayr-i mahsûs elemelerin dest-i kahrında kurudu, (2) fakat benim rûhumun, benim zavallı rûhumun bahârı gelmiyor!...

M.Rauf

Mayıs 1313/1897

(S.F.M., 26 Haziran 1313/9 Temmuz 1897,
C.13, nr.330, s.278;
S.İ., s.85-86)

1- sonra bir gün

2- soldu, saradı: Rûhum öldü.

Samîî Te'essürler

-2-

Bana derlerdi ki, hayat pek tatlı bir şeydir; orada herkese bir hisse-i sa^câdet ayrılmıştır; buna mâlikiyet için arzudan başka bir şeye lüzûm yoktur. Ne istersen, -servet, ^caşk, şöhret,- hepsini orada bulacaksın. Ben de sâf-dil ve mutmein, bu hülyâlara kapılır, fikrime göre bir istikbâl hazırlardım. Sonra, hayattan bu va^cadleri talebe haklı olduğum zaman geldi. Halbuki o, bana ümîd ettiğim şeylerden hiç birini vermedi. Günler o kadar budala bir yeknasaklık içinde ta^câkib eyledi ve ta^câkib eyledikçe hiç bir büyük ^caşk, hiç bir serveti, hiç bir şöhreti muhtevî olmayan bu ma^cnâsız, ehemmiyetsiz, küçük tafsilâtlarla dolu günler zindegî-i âmâli-mi o kadar tahrîb etti ki artık hiç bir şey istemiyecek (ahlakî), hiç bir şey istemiyecek bir (1) rehâvet içinde yaşamaya alıştım.

Dün, emellerim birdenbire bir tarâvet buldu. Kalbimden bir ses demişti ki: Bugün hayatına nihâyet bir yenilik gelecektir; ve -zavallı- inandım. Hayatımın bu yeni hâdisesini hüsn-i istikbâl için bir i^ctinâ-yı mahsûs ile giyindim. Beyoğlu'na, sonra bahçeye gittim. Her dakika, o yeniliği bekliyordum. O te'hir ediyordu. Bu intizâr içinde her zamanki gibi akşam oldu. Her zamanki gibi, pür-fütûr, ^cavdet ettim. Her zamanki gibi Zeyrek yokuşunu, terler içinde, bî-tâb, çıkarken kendi kendime diyordum ki vâkı^câ bugün bir çok ma^cnâsız kadınlar, ifadesiz nazarlar, dişilik çehreler gördüm; bütün bunlar, emellenmek zahmetine değmezdi. Lâkin... Hiç olmazsa bu intizâr ile aldanmak yeni bir şey değil miydi?

H.Cahit

28 Haziran 1313/11 Temmuz 1897

(S.F.M., 17 Temmuz 1313/30 Temmuz 1897,
C.13, nr.333, s.325;
H.H.S., s.44-45)

1- kesel ve

Bazan Rauf ile dertleşir de bütün âlâm-ı hayata tatlı bir mükâfât olmak üzere ölümden, uzak bir tasavvur gibi, mütehasşirâne konuşur, bunun verebileceği lezzetin tahayyülüyle müstağrâk kalırdık. Filhakika, derin dalgaların vahşi bir feşfeşe ile kaynaşan sînesine, bu aldatmayacak sîneye terk-i nefes etmek, orada size sarılan vefâdâr kolların câzibe-i hüviyet-sûziyle erimek, artık bir şey hissetmemek... Oh, bu dünyada ne müyesser olmayacak bir ni^cmet idi! Siyah ağzıyla korku verebilecek gibi sâbitâne bakan tabancanın o soğuk demirini şakak üzerine dayanmış hissedip de şu haddinden ziyâde müsta^cmel dimâğın artık âzâde-i ızdırâb kalması için ufak bir hareketten başka bir şeye lüzûm olmadığını düşünmek.... Oh, bu tefekkür, câlicenâbâne teheyhüçleri gâib etmiş şikes-te bir kalb için ne yeni bir vesile-i ihtizâz idi!

Fakat düşündüm ki kadınlar hayatı bizim için bu kadar yaşanmaz bir işkenceye tahvîl ettikleri halde yine ümîdlenebilmeğe bazan sebebler buluyoruz, hâlâ şâikâne şi^crlar yazıyoruz; mademki hayat-ı ma^cneviye ve maddiyenin bu kadar meşşâk ve ihtiyâcâtı içinde nazar-firâb, müzehheb renkler altında bizi iğfâle çalışan mülevvesâtı bilâ-tereddüt reddedebiliyoruz; o halde bu kadar tahkîre alıştığımız şu miskîn hayat, intihâr külfetine değer miydi?

H.Cahit

8 Temmuz 1313/21 Temmuz 1897

(S.F.M., 17 Temmuz 1313/30 Temmuz 1897,
C.13, nr.333, s.325;
H.H.S., s.46-47)

Samîmî Te'essürler

-4-

Hayatın bize hazırladığı bazı vak^caların te'sîrini hiç gâib etmeyeceğimiz zannıyla necâbet-i hissiyâtımızdan mağrûr oluruz. O andaki ifrât te'essürleri âtîde bir gün ihtimâl ki gülünç bulacağımızı te'emmül edince bunu muhâl görür, âdetâ kudsiyet-i ihtisâsımıza karşı bir küfür^c addederiz. Sonra hiç bir şey olmadan, günler birbirine benzeyerek tevâli eder.(0) bir vücûd-ı mu^cazzezden iftirâk-ı müebbedle kalbimizin dâima ağlamasını (x) ümîd ederken... Bize bir an için hayatta gaye gösteren muhabbetin, pür-sebâb ve tarâvet, dâima tebessüm etmesini isterken, bir gün, görürüz ki zaman -bizim acılarımızı, ümîdlerimizi, hayatlarımızı ezip kırmakla eğlenen bî-rahm,(1) bî-fütûr zaman- hiç bir şey yapmadan, yalnız te^câkibiyle, bu rûhumuzdaki gözyaşlarını kurutmuş, çiçekleri soldurmuştur.

Zaman bunu bana yaptı. Bir kız tanıdım ki gözyaşlarıma inanmayarak karşımda, esîr edici tebessümlerle eğlenirken ona bunun ebedî olduğunu te'mîn ederdim. Kendim de böyle zannedirdim. Sonra, bilmem neden, işte beş sene sonra o vakitki sözlerime o şimdi i^ctimâd etti. O vakit o kadar müctenibâne dirîğ ettiği arzularımı şimdi bezlediyor. (Bana geçen gün Fikret Bey'in "Tecdîd-i İzdivâç" manzûmesini tahattur etmiş,(2) "Vefîk bir tecdîd-i ^caşk yaz" (xx) diyordu. Bu emir üzerine düşündüm, baktım ki zaman bende o eski reddolunmuş muhabbetin yerine şimdi hiss-i intikâma benzer bir hod-perestlik getirmiş. O, bunu anlamıyordu. Yapraklarını bî-rahmâne yolduğu goncanın bu tekrar tulû^c eden muhabbetle tekrar açacağını zannediyordu. Halbuki hiç temenni olunmadan yükselen bu yeni güneş eskiden kalmış jaleleri de buhar yapmaktan başka bir şeye yaramadı. O, "Tecdîd-i ^caşk" istiyordu. ^cAşk... Evet, tecdûd etti; fakat ne topal bir ^caşk!

H.Cahit

10 Temmuz 1313/23 Temmuz 1897

(S.F.M., 17 Temmuz 1313/30 Temmuz 1897; C.13, nr.333, s.335-336; H.H.S., s.48-49)

1- ve, 2- bana, x- ağlamasını/sızlayacağını, xx- "Vefîk bir tecdîd-i ^caşk yaz"/"Tecdîd-i ^caşk yaz"

En şiddetli arzu ettiğim şeyler mutlaka nâil olamayacaklarımdır. Buna emîn olmaktan mütevellid bir i^ctikâd-ı bâtil ile şiddetli bir arzudan korkarım. Güyâ bizim hesaplarımızı boşa çıkarmakla telezzüz eden alaycı (x) tesâdüfû aldatacağım zannederim... Fakat bu defa fikrimi celb eden lezzet o kadar tahammül-fürûz idi ki ihtiyâtı unuttum. Bir, belki iki beyaz gece geçirecektim ki bunları takrîb için, elimde bir iktidâr olsaydı, bütün âlem içinde -yalnız kendimi düşünerek- saat-ı hayatımı bî-pervâ bir kaç gece ilerletecektim.. Hele va^cde takarrüb ettikçe intizâr, sa^câdet-i müstakbele ile telâfi kabûl edemeyecek bir şiddette ızdırâb vermeğe başladı. Çünkü o beyaz geceleri beklerken ben, bütün o vukû^c bulacak hâlât-ı ta^cyîn etmiş, ta^cmîk etmiş, sonra beğenmemiş, değiştirmiş, nihâyet en zevk-bahş, en tatlı bir sûrette karar-gîr eylemiştim. Hiç bir ciheti noksan kalmamıştı. Oda kapısına mehteriz bir darbe, derhal istikbâl, istikbâl ederken söylenecek söz, gösterilecek tavırlar, sonra ifade-i hal edişler... Bütün bunlar en ufak tafsilâta varıncaya kadar o derece tahlîl, o derece i^ctinâ ile hazırlanmış, bu sa^câdet o kadar pür-hayat olarak tecessüm ettirilmiş, muhakkak gösterilmiş idi ki bunu derâgûştan beni men^c eden şey ancak şu batî zamandan ibârettir zannediyordum.

Nihâyet o gece geldi. Hiç düşünmediğim en bayağı bir ihtimâl (bir çatı altında ikimizi ayrı yatırdı. Daha doğrusu) beni bu ateşli hâhişlerimle bütün ümîdlerimin, heveslerimin enkâzı altına diri diri gömdü. (Bu dâr'ül-emelde,) bu gece için vukû ümîd ettiğim tafsilât, hasta bir muhayyilenin bîçâre mürde-zâdeleri, o vakit birer birer haşroldular. Hepsinde vücûda gelmelerinin intikâmını kalbime yakıcı bir tahassür bırakmakla aldılar.

Bu beyaz geceler hakîkatte bir ihtimâl idi. Sonra müfekkirem onu süslerken, şî^cirleştirirken o kadar alıştı ki buna muhakkak telakki ettirdi. Şimdi ondan mahrûmiyet işte bence ya-

X,- o alaycı/o mu^cazzib ve müstehzî

şanmış bir aşk kadar fütûru, merâreti, azabı mûcib oluyor. Bu kadar düşünmeseydim şimdi şübhesiz ki bu işkenceleri bilmeyecektim. Ah, zaten bütün felâketlerimiz kendi kendimizden, kendi dimâğımızdan gelmiyor mu?...

H.Cahit

20 Temmuz 1313/2 Ağustos 1897

(S.F.M., 31 Temmuz 1313/13 Ağustos 1897,
C. 13, nr.335, s.355;
H.H.S., s.49-50)

Beyaz geceler... Mâzînin zulmet-i hâtırâtı arasında bize râh-ı ızdırâbâtımızı her dem taze şû'leleriyle eşk-i zer-rîne boğulmuş gösteren bu leyâl-i garâm ve bî-dâri... İki gün, bir gün sonra bizi bekleyen bu pür-ateş, bu lerze-bahş, bu behîşt-nümâ sa'âdetlerin nâ-mütenâhîliğini zihin ihâtâ edemez; bunu imkânın fevkinde görür; zanneder ki böyle bir şey kendine nasîb olabilmek için nizâm-ı kâinât başka bir hale girmeli, şu esaslar kâmilten değışmeli. Bu leyl-i muhabbet, bu kadar sâde hulûl edemez... Sonra yaklaşır, dört saat, üç saat nihâyet, oh, nihâyet bu dakikalar gelir, o vakit şu kalb-i Câtşân bütün ateş-i hâhişle bî-takayyüd atılır, çarpınır, ezilir, harâb olur; fakat mes'ûd?... Hayır, bir nazarda, bir derâgûsta nâ-mütenâhîlik bulmaktan o mahrûmdur. O, (x) yebûset-i rûhunu aldatmak için ihtirâ^c ettiği sun^cî teheyvücler artık sâmit kâılır. Yalnız dehşetli, dikenli korkunç bir kiskançlık, bu en sebebsiz tavırdaki, en hüsn-i niyetle söylenmiş sözde bürûdetler, C'adem-i muhabbetler bulan hâin, menfûr kiskançlık onu kendi mahkûmu etmiştir, onu kendi mevcûdiyet-i samîmîyesiyle beslenen bir dūzahî bir ateşte muhalled kılmıştır. Ne idi, ah ne idi şu gizli illet, sebep ki şimdi bu bî-çâre kalbi, bütün kalble sevilen muhabbetlere böyle dâima arzu-keş, fakat dâima bî-iktidâr bakmağa mahkûm etti?

H.Cahit

(1)

(S.F.M., 31 Temmuz 1313/13 Ağustos 1897,
C.13, nr.335, s.355-356;
H.H.S., s.52-53)

x- O/Onun

1- 20 Temmuz 1313/2 Ağustos 1897

- Evet, yaşanmaz; artık çekilmez.

Derin bir tefekkür saklıyor zannolunabilecek tehî bir nazarla muhâtabımıza bakarak büyük bir feylesof gibi başımı-
zı vâkıfâne sallar, bu hayatın artık yaşanamıyacağını her ve-
sîle ile boş bir ^Caks-i sadâ gibi tekrar ederiz. İhtiyarlar
gençliklerindeki lezzeti bulamazlar, ekmeğin tadı kaçtığını,
seyir yerlerinde eski letâfet kalmadığını gençliklerine ta-
hassürle söylerler. Gençler de halden şikâyet için mutlaka
mâzîde-ki o da hep beğenilmeyen hallerden tereküb etmişti-
bir yapıpacak hâtırâ bulurlar. Bunlar o kadar ^Câdîleşmiştir
ki birbirine söyleyecek söz bulamayan iki kof beyin arasında
havanın derece-i harareti gibi ^Câmiyâne bir vesîle-i mukâle-
me teşkîl etmiştir. Her vakit yeni bir şeymiş gibi aynı eble-
hâne ehemmiyetle tekrar olunur. Fakat yalnız bu kadar! Bu be-
ğenilmeyen hayat beğenilmek için bir şey yapılmaz, bu bir iş-
tir ki ^Catâletten vaz geçmek, silkinmek, nihâyet adam olmak
ister. Halbuki böyle kabâhati kendimizde bulmayıp da hep baş-
ka sebeblere, bizi aldatan kadınlara, yalan söyleyen gençle-
re, şu nâ-sâz tâli^Clere atfetmek: Bu pek rahat bir şeydir.
Hem hazmımızı ihlâl etmez, hem sathî dimâğlarımıza ^Camîk bir
tefekkür zannını verebilecek bir söz söylenmiş olur. Oh bu
miskîn tazâllümlerden o kadar bıktım, ki bazan kusurlarımı
gördüğüm insâflı dakikalarda kendime bağırırım: Hayat senin
için fena ise kabâhati kendinden başkasında arama! Niçin dü-
zeltmiyorsun? Buna bir sa^Cy-i müşterek lâzımsa alçakca ric^C-
at edeceğine sen vazifeni ifâ et, sonra kabâhati kadere bul.
Mademki bütün meskeneti, bütün yavanlığı, bütün sefâleti ile
şu hayata tahammül ediyorsun; demek oluyor ki sen ona lââyık-
sın. O halde bu bî-ma^Cnâ istikâlar ne oluyor?

H.Cahit

21 Temmuz 1313/3 Ağustos 1897

(Hayat-ı Vakîkiye Sahneleri, s.54-55)

Samîmî Te'essürler

-8-

En büyük kâide-i ahlâkiye âzâdegî ve safvet-i kalb olmak icâb ettiği halde insanlar bundan kendilerini teb^câd için ara yere o kadar mesâfeler, o kadar yalancı kâideler koymuşlar, bunları daha kavîleştirmek için ^casırlardan beri evlatlarına kıymetli bir yâdigâr-ı ahlâkî gibi intikâl ettirmekte kusur etmemişler ki işte nihâyet kalblerde bu riyâkâr-ı hissiyât kökleşmiş, bugün o derece bir masûniyet-i ta^carruza mazhar olmuş ki bu âdâb-ı mevzû^caya i^ctirâz âdetâ günah addolunuyor. (1)(Aşk-ı âzâde ve bunu sürükleyen esbâb, âlicenâb birer hülyâdan ibâret kalmış.)

Bulduğumuz tabakât-ı ictimâ^cıyye bize bir takım vezâif-i zâide tahmîl etmiş ki her şeyde kusur ettiğimiz halde bunları îfâda tekâsül etmeyiz. (2) Bir düğüne münâsib bir hediye alamadığımız, bayramda münâsib bir bahşış veremediğimiz için üzülürüz; bu üzüntülerle, bu sa^câdetimize hiç ta^calluku olmamak icâb eden sefâletlerle hayat-i âilemizi de ihlâl ederiz. Fakat bütün bu çocuklukların en hâinâne bir çocukluğu, bütün bu haksızlıkların en acı bir haksızlığı olmak üzere şunun kusurundan bunu mes'ûl tutmak, bir başkasına âit olması lâzım gelen bâr-ı hacâlete bir ma^csûmu iştirâk ettirmek gibi kavâid-i sâlime-i insaniyeti ilelebed ağlatacak (3)bir fikir, bir kâide yapmışız ki bunula hergün bir takım kadınların, çocukların, ihtiyarların, hayat-ı ahlâkiyeleri zehirlenir, (x) onları-bizimkiler gibi kalmayıp da nasılsa yayılmış, ihtimâl ki bizimkilerden daha hafif ve kendilerine gayr-i âit- bir takım hatalarla nâmûssuz addediyoruz. Oh, bunlar, bu sahte iffetimizin musâbîni, bu en nâmûslu adamların en mu^cazzez ihtirâmlarına lâayık bî-çâreler, ben bunlara bütün kalbimle hürmet ederim...

H.Cahit

23 Temmuz 1313/11 Ağustos 1897

(S.F.M., 7 Ağustos 1313/20 Ağustos 1897, C.13,
nr.336, s.371; H.H.S., s.56-57)

1- Ayı ayrı şâyân-ı istihzâ bulduğumuz bir takım bî-çâre dimâğların hey'et-i mecmû^casını "herkes" nâmıyla ef^câl ve harekâtımıza bir hakim yapmışız.

2-Zâhir hali muhafaza edemediğimiz, 3- vahşi

x- ahlâkiyeleri zehirlenir/ahlâkiyelerini zehirliyoruz.

Düşünmeğe başlayalıdan beri bütün arzularımı bir hâ-hiş-i aslî kendine tâbi^c kılıyordu: Gazetecilik. Gençliğin bütün âmâl-i sâiresi bunun kadar zevk vermiyor, hayatta yaşamak (x) için sebep gösteremiyordu. İşte bu hülyâ küçüklükten başlanarak (xx) tezyîn, tevsî^c olundu; arzu da o nisbette şiddet buldu. Bir gün, bu nihâyet derecede şiddetle istenilen maksadın husûl bulabileceği tahakkuk etti: Artık bir risâle de biz çıkarıyorduk. Makina altından henüz çıkan yapıtların mürekkep kokusunu duymadan mes^cûd oluyorduk...(1)

(0 aralık) birisi, risâleni (2) satar mısın? diye sormuştu.(xxx) O zübde-i âmâl-i şebâbı satmak, bu kâbil miydi? Bunu sormak ne büyük bir küstahlıktı!..(Ben böyle düşünürken çirkin çehreli ihtiyaç, şübhe-nümâ bir tebessümle başını sallayarak "görürüz!" diyordu. Sonra bu hâin her fırsatta o kadar müste^cidd-nümâ ilkâ^catta bulundu, (3) böyle ufak istikrâh-ı vicdânîlerin, bu hayâl-âmîz mülâhazaların müsebbit ile yaşayan hayata sığmayacağını o kadar zarûriyyü'l-ittibâ^c-ı delâil ile isbât etti ki bir zaman evvel (xxxx) mukaddes tutulan o hâtırânın (bu menfa^cat karşısında) hâlâ muhâfazası çocukluk diye telakki edildi.

Bir takım -necâbet-i hayata inanan- zavallı kalbler vardır ki hayat-ı maddiyenin her ihtiyac-ı canîfini gördükçe hiddet gösterirler,(xxxxx) sonra dest-i kavî-i hayat bunları da, bu bî-çâreleri de râm eder. H.Cahit

30 Temmuz 1313/12 Ağustos 1897

(S.F.M., 7 Temmuz 1313/20 Temmuz 1897, C.13, nr.336, s.371; H.H.S., s.58-59)

-
- x- yaşamak/sa^câdet, xx- başlanarak/başlayarak
xxx- sormuştu/sordu, xxxx- bir zaman evvel/biraz evvel,
xxxxx- hiddet gösterirler./tuğyan ederler.
1- Sonra hiç akla gelmeyen bir sebeble bu parlak emel
soluk bir mürde-zâd gibi bitti.
2- artık
3- Fakat

Samîî Te'essürler

-10-

Hiç aklımda yok iken bir gece uykusuzluk bana şî'r söylemek hevesini verdi. Mensûr bir mevzû^c vardı, bunu fedâ ile bir "sone"ye yerleştirmek için uğraşmaya başladım. Müb-tedîlere mu^câveneti söylenen tesâdüflerburada yardım etmedi. "Mebzûl" ihtimâl ki pek mebzûl olan bir kâfiye bulmak için zihnimdaki Arabî, Farisî kelimeleri rahatsız ettim; nihâyet mukayyedinden, zengininden nevmîd oldum, fakir bir kâfiye olmak üzere "mecbûl"e kanâ^cat gösterdim. Fakat bu da ikinci mısra^ca yerleştirilmek için ma^cnâ biraz fedâ edildi. İkinci kît^cayı bitirdiğim zaman bu bî-çâre mısra^cları o kadar tekrar tekrar zihnimden geçirmişim ki hepsi ezberimde idi. Nihâyet iki buçuk saat sonra, son mısra^c da şübheli bir kâfiye ile bitti. Bu mensûr parça işte harikulâde bir muvaffakiyet olarak yedi beyte sıkıştırılmış, cümleler takdîm ü te'hîr edilmiş, hele nihâyet mısra^c.... O, bu pek hakîmâne, pek şâirâne düşünülmüştü. Artık pîş-i istikbâlimde râh-ı te^câlîmi tenvir eden bu aydınlık gözlerimi kamaştırıyordu: İlk sone!.. İlk hande-i istihzâ!..

Sonra, bu dünyanın en büyük şâirinin en büyük şî'r'in bir ^cazamet-i rakîbâne ile üstâda takdîm ettim. Uzaktan kağıt üzerindeki şekli görülüp de manzum olduğu anlaşılmınca alkışlarla istikbâl edildi, sonra kahkahalarla okundu. Bu zavallı sone, Nasreddin Hoca'nın bu zavallı leylediği tâ nihâyete kadar vezinsiz idi. O vakit ^cazamet-i nefsim sadâ-yı ta^crizini işittirdi: Niçin, ben de herkes gibi manzum yazamaz mıyım?.. Bir çalışmak hevesi geldi; fakat beş dakika geçmeden kendi kendime gülerek "Çocuk! dedim; manzum yazacaksın da ne olacak?" (1)

H.Cahit

30 Temmuz 1313/12 Ağustos 1897

(S.F.M., 7 Temmuz 1313/20 Temmuz 1897, C.13,
nr.336, s.371-373; H.H.S., s.60-61)

1- Kim bilir kaç kişi şu hayatta böyle kaç kere bir sebeb-i necîb uğrunda kalbinde cazimler tevellüd ettiğini görmüştür de hayata inanmadığı için bu mübârezede kendisine dest-gîr olacak bir kuvvet bulamayarak "Neye iyi?"nin kurbanı olmuştur.

2- Bu mensûre kitapta "Neye İyi?" başlığındadır

YAPRAK

Çirkin, dikenli, nâ-mütenâhî bir ağaçta bir çok emsâli gibi gâfil, mağrûr bir küçük yaprak var idi. Bu yaprak teşekkül eder etmez güzel sesli kuşlar onun başında neş'eli kasideler okudular; rengin şafaklar ona şeffaf jâleler ihdâ ettiler; parlak mehtâblar onun kudûmunu tes'îd eylediler. O küçük yapraklar bunlardan çok hoşlandı. Etrafında uçan reng-ârenk kelebekler gibi bu münevver, bu mu'attar kâinât içinde serbest, kendi başına uçmak, gezmek istedi. Fakat onu bir çok râbıta o çirkin, o dikenli, o nâ-mütenâhî ağaca bağlı tutuyordu; nesim-i sabah onu koparamıyordu. O da bu tahassürlerle muzdarib oluyordu. Sonra akşam oldu, yine sabah geldi, bu münevvebe devam etti; yağmurlar yağdı, güneşler açtı... Her şey değişti, küçük yaprağın bile tarâveti, sâfiyeti geçti; fakat o güzel renkli kelebekleri ta'kîb ümîdi bitmedi. Nihâyet bir karanlık akşam, soğuk bir rüzgâr onu bütün râbitalarından ayırdı; fakat küçük yaprak o güzel renkli kelebekler gibi güzel kokulu çiçekler arasında dolaşamadı; bir büyük yığına, hep kendisi gibi küçük, kuru, soluk yaprakların arasına düştü.

H.Cahit

7 Ağustos 1313/20 Ağustos 1897

(Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, s.62-63)

MAHKÛM KALBLER

Pek çok seneler var... Teşrîn-i Sâninin son günlerinden biri idi; mağmûm, kasvet-engîz bir gün... Tıpkı benim kalbim gibi!..

Deniz mütehevvir, vahşi, sâhile çarpıyordu; ufukta, muzlim, perîşân, pejmürde sehab-pâreleri gaddar bir rûzgârın insafsız kamçısı altında kıvranarak, mehîb ve acayib bir takım şekiller alıyordu. Zavallı bulutlar!.. Onlar da tıpkı benim o gün tâziyâne-i hicrân altında kanayan zavallı rûhuma benziyorlardı.

Aman ne dil-hırâş, ne elem-bahş, ne fena bir gündü o!.. Onun beni bıraktığı, insafsız, merhametsiz bir vapurun onu gönlümden çatır çatır koparırcasına alıp kaçırdığı, ah evet, onun beni bıraktığı gün idi!

O artık gitmiş idi; beni bırakmış, unutmuş, gitmiş idi.

Ah, bu ayrıldığıımız dakika!.. Âteşin bir el şiddetle göğsüme girmiş, kalbimi yavaş yavaş yerinden koparıyordu. Ve için için kanayan kalbimle dört köşe bir taş parçasına oturmuş, demir parmaklıklara başımı dayamış olduğum halde, uzaktan görüyordum ki vapur.. Evet, ah onu gönlümden çatır çatır koparırcasına alıp kaçırın vapur.. O siyah bacalı, siyah dumanlı vapur gitmek istiyordu; beni bırakmak.. beni orada, o dört köşe taş parçasının üzerinde kanayan kalbimle bırakmak, onu götürmek, götürmek istiyordu.

İşte o dakika bir el, ateşli bir el de kalbime yapışmış çekip götürüyordu; bütün râbitalarını birer birer kırıyor, zavallı kalbimi için için kanatıyordu. Duyuyordum, âdetâta duyuyordum ki bir şey... Belki, o için için akan kanlar beni boğacak; siyah dalgaları arasında kırılmış hayatımı, gönmüş kalbimi sürükleyecek idi.

Gidiyordu, gidiyordu.. Ah o vapur, ah o kadın, o rûhuma^Cazzez, o ma^Cşûka-i kalbim, o perestîde-i rûhum.. O benim her şeyim benden kaçıyordu.. Uzaklaşıyordu.. Ve gözlerim, kanıpanası gözlerim bunu görüyordu; bunu görmeğe tahammül ediyor-

du!.. Solgun, bu hicrân-ı mukarrerin musammem vuku^cuyla aylad-
dan, günlerden beri solgun yüzümün üstünde o iki çeşm-i müte-
hassir aceb nasıl, nasıl o şeylere.. O siyah dumanlara, o be-
yaz köpüklere.. Orada, güvertede uçuşan o pâkize rûhlara na-
sıl bakabiliyordu.

Ah o kapanası gözlerim bir daha, ile'l-ebed bu şeyle-
ri... Bu tahammül-fersâ, bu dil-şiken, bu rûh-güdâz şeyleri.
O siyah dumanları, o beyaz köpükleri görmemek için kapanma-
lıydı; fakat işte kapanmıyordu, niçin... Ah niçin?..

Öyle olmuştu.. O bir türlü kapanmayan, sönüp bitmeyen
gözlerimin... Beni uzun ihtizârlara, düşkünlüklere süründüren
genç ölümlere mahkûm edecek şeylerin hiç birini kaçırmayan,
ateşli kelimelerle beynime hakk eden gözlerimin.. O kapanası
gözlerimin serseri in^citâflarıyla beyaz, mütemevvic, hâreli
bir kurdele gibi kıvranarak uzanıp giden o köpüklü ize; gurûr
ve ^cazamet, âdetâ nisbet verir gibi bir edâ-yı ma^cnîdâr-ı re-
kâbet ile ilerleyen, ardı sıra ebedî hüsrânlar bıraktığını,
pervânesinin ufak bir hareketiyle zavallı hasta bir kalbi ko-
ca bir mebnâ-yı âteşin sevdanın enkâzı altında ezdiğini bili-
yormuş da gençliğin bütün o vecd-engîz, o hülyâlarla meşhûn
sevdalarının neticesi bir dūd-ı siyahtan ibâret olduğunu ba-
na anlatmak istiyormuş gibi kara dumanlar savurarak ilerle-
yen... Zavallı hasta kalbime, rûhuma siyah kefeⁿler hediye e-
den o merhametsiz, o gaddar vapura; gönlümden çatır çatır ko-
parırcasına onu alıp kaçırان, gönlümü de pervânesine bend e-
derek mütemâdiyen hırpalayan, parçalayan, kanatan vapura.. E-
vet, o kapanası gözlerimin serseri in^citâflarıyla bakakalmış-
tım!..

Bakakaldım... Gurub etmiş güneşin mağmûm gölgeleri eş-
ya-yı mütecâvireyi zulmetdâr bir mübhemiyet içinde bırakınca-
ya kadar, bütün manzara kesîf bir sûtrelî siyah altında gömü-
lünceye kadar bakakaldım...

Vapura.. Artık gitgide küçülen, küçülen, ettiği gaddar-
lıktan utanıp büzülen, bir noktadan daha ufak kalan, bütün o
vicdan ^cazablarının tahammül-fersâ yükü altında ezilmiş, mahv
olmuş gibi nihâyet birdenbire gözden nihân olan o vapura; uf-
kun en hücrâ köşelerinde rüzgârın insafsız kamçısı altında

kıvrana kıvrana al kanlara boyanan bulut yığınlarına iltihâk edip şimdi oradan benimle istihzâ eden o siyah dumanlara; yine o mütehevvir rüzgârın tâziyâne-i te'dîbi altında isyân ederek köpüren, oraya buraya tasallut eden, vahşi ve ra^cd-engîz bir tarrâka ile sâhile çarpan, oturduğum taş parçasına kadar hücûmlar ederek beni müheyyic, pür-garâm, vecd-âver âgûşuna da^cvet eden denizin o herç ü merç emvâcı arasında bin parça olan, binlerce şekillere giren, o biraz evvel beyaz, hâreli bir kurdele gibi süzüle süzüle uzanıp giden köpüklü ize; bütün bu şeylere... Gurub etmiş güneşin mağmûm gölgele-ri eşya-yı mütecâvîreyi zulmetdâr bir mübhemiyet içinde barakıncaya kadar, bütün manzara kesîf bir sût-re-i siyah altına gömülünceye kadar... O kapanası gözlerimin serseri in^citâflarıyla bakakaldım!..

Sonra gecenin zalâm-ı serâiri büsbütün etrafımı ihâta etti. Ötede, ufukta rüzgârın insafsız kancısı altında kıvranan bulutlar şimdi kararmış, pür-gazab, daha birçok kara kara bulutları müdhiş, mâ-fevka'l-beşer bir mübâreze-i uhrevi-yeye da^cvet etmişler; seyr-i seri^c-i mütevahhişâne ile birbiri ardından yetişerek bütün semâyı zulmet-engîz bir karaltı içinde bıraktılar. Rüzgâr ulumağa, semâ nâ-mütenâhî bir cevfi zalâm gibi gözlerimi korkutmağa başladı.

Artık ne o insafsız, merhametsiz vapuru.. Ne o müstehzi siyah dumanları... Ne o nâzik, rakîk, perîşân, beyaz köpükleri görabiliyordum; Yalnız seni.. Ey mukaddes kadın, ey nûr-ı dîde, ey benim sevdiğim.. Yalnız seni görüyordum; senin o geçmiş iltifâtlarını, benim için artık yitmiş tebessümlerini, kirpiklerinde beni her görüşünde peydâ olan ra^cşe-i âşnâyî görüyordum... Ve derdimden, tahassürümden artık ölüyordum! Sonra seni aramağa başladım; benim ahdim, senin de va^c-din üzere ayaklarına kapanarak orada ölmek için seni aramağa, mecnûn mecnûn etrafıma bakmağa başladım.

Her yanımda karanlık, karanlık, haşyet-engîz bir karanlık... Derin, dehşet-âver bir tenhalık.. Kalbimde feci^c bir meftûriyet.. Vücûd-ı bîmârımda garîb bir irtisâ-ı hırâs duyuyordum.

O müz^ciye zulmet içinde yağmur damlaları birdenbire sık, serseri rüzgârla serpilerek saçlarımı târumâr etti; yanaklarımı, omuzlarımı kamçıladi...

İşte yalnız o zaman, o tâziyâne-i hicrân altında.. Ah ey mukaddes kadın, ey nûr-ı dîde, ey benim sevdiğim, yalnız o zaman ağladım; orada, o zulmet içinde, o yağmurun altında, o dört köşe taş parçasının üzerinde, o demir parmakların temâs-ı müncemidi altında sana.. Beni sevmeyen, beni bırakıp giden, beni böyle serseri, pejmürde eden sana... Senin kayıtsızlığına.. Çok zamanlar göremeyeceğim, nûr-ı iltifât ile münevver olamayacağım o güzel gözlerine, o elâ gözlerine.. Pembe dudaklarına, tele'lü'lî mütebessimânesine çok zamanlar daha nâil olamayacağım o pembe dudaklarına ağladım.. Ağladım... Ve elân, bütün gün, mütemâdiyen ağlıyorum... Seve seve, hasretini çeke çeke, iltifâtlarını düşününe düşününe ağlıyorum... Ey mukaddes kadın, ey nûr-ı dîde, ey benim sevdiğim!...

Saffeti Ziya

15 Ağustos 1313/28 Ağustos 1897

(S.F.M., 18 Eylül 1313/1 Ekim 1897, C.14, nr.342, s.55-57)

HAYÂL-İ GİRİYÂN

-Hüseyin Cahid Bey'e-

"...Hasta bir muhayyilenin bî-çâre mürde-zâdları.. Hepsi de vücûda gelmelerinin intikamını kalbine yakıcı bir tahassür bırakmakla aldılar." H.C.

On altı yaşında idim, o belki on üçünde vardı, tâ küçüklükten kalmış bir i^ctiyâd ile komşu çocuklarıyla beraber bizim evin bahçesine dolarlar; ben penceremde bir mecmu^ca-i eş^câr-ı âşikâneye, yahut bahcenin bir kenarında bir hikâye-i hülyâ-pervere dalarken onlar ağaçların arasına salıverilmiş bir alay reng-â-renk çilgin kuşlar gibi gürültüleriyle benim on altı yaşımın rü'yâlarına tarâb-gîr olurlardı.

Hepsinin güzeliydi; biraz küçükce, biraz yumukça gözlerinin içinde siyah bir ateş vardı ki bütün sîmâsına birer menba^c-ı ziyâ-yı neşve gibi, mevc-â-mevc, hand-â-handâ iltima^clar serperdi; kısa tombul parmaklarının arasından da birer mesken-i bûse gibi gülümseyen çukurlu elleriyle dizlerinin bir karış aşağısına kadar ancak inen kısa esvâbını kaldırarak, ağzının içinde yek-pâre bir kavs-i sedef gibi parlayan dişlerini göstererek kendisini kovalayan çocuklardan geri geri bir kaışı; siyah gergin çoraplarının yarısına kadar yükselen uzun konçlu mini mini botinlerini üzerinde öyle havadâr bir uçuşu; bazan bütün bu gürûhun önüne düşerek arkasında esvâbının kıvdıklarına sallaya sallaya, omuzlarını gere gerebir yürüyüşü; sonra bir râkibeyi düşürmeğe muvaffak olunca, yahut kaçılamiyacak bir berzahan kurtulunca öyle mûsiki-perdâz, billûr âhenk bir gülüşü varidi ki onu bütün bahçemize müdâvim olanların fevkine kordu.

Ben, güzelliğiyle, gûhluğuyla hepsine tefevvuk eden bu kıza haset ediyor; onu bu derece fêkâlâde bulmaktan fâikiyetini vicdânen inkâr edememekten mütevellid bir ezâ-yı garîb-i derûn ile ondan nefret ediyordum; evet on altı yaşımın meyl-i güşâyış-i sevdasıyla sevecek yerde bu lâtîf mahlûka derin bir husûmetle düşman oldum.

Onun bilakis bana ibtilâsı vardı, sevilmediğini hissedenden kızlara mahsûs bir meclûbiyetle, mutlaka gâlib çıkmak isteyen bir heves-i tahakküm-i nisvîyetle beni mağlûb etmeğe çalışır, bana sokulurdu; fakat hissediyorum ki bu kanatlarını yüzüme süren kebûter-i sevdaya elimi uzatacak olursam bana bir küçük tüyünü bile bırakmaksızın firâr edecekti.

Ah! Bu hayâlin sevda-yı muhâl olduğuna bir hiss-i mühimme kana^cat eden vicdânım ona ne büyük kin taşıyordu.

İsterdim ki oyunlarında dâima mağlûb olsun; bilâkis dâima onun kahkaha-i billûrîn-i gâlibiyetiyle üzülürdüm... İsterdim ki birisinin düştüğünü işittiğim zaman başımı kaldırarak onu tozlara bulanmış, bir tarafı incinmiş, güzelliğine halel gelmiş göreyim; bilakis onu dâima yere kapanmış bir rakîbenin karşısında sekerek i^clân-ı zafer ediyor görürdüm... İsterdim ki onu bir gün tokatlasınlar, o iltima^cından bir âzab-ı tahammül-fersâ duyduğum gözleri ağlasın; bilakis o dâima pür-neşve, bütün bu mini mini halkın önüne düşer, sağ kolunu bir kılıç gibi havalara kaldırarak -Arş!..- hepsini eteklerine takarak çeker götürürdü.

Her def^ca-i muvaffakiyetinde bana bir bakışı, yahut nefes almak için yanıma gelip oturarak güyâ kitabımla gözlerimin arasına girmek istercesine kıvrarcık saçlı başını bir uzatışı var idi ki "Beni se^viyorsunuz, öyle mi?"Niçin bakayım, seveceğiniz bahtiyârı şu benim eteklerime yapışarak koşanlardan mı ihtihâb edeceksiniz?" demek isterdi; sonra, bu ma^cnâ-yı istihzâyı bir omuz silkintisiyle takviye ederek uçar gidirdi.

Bu kıza galebe çalmak için ne büyük hırsım vardı! Artık bunalıyordum; bir şey yapmak, onu tahkîr ederek mağlûb etmek istiyordum; onda da benimle şu medîd muhârebe-i sâkitede dâima te'hir eden gâlibiyetten mütevellid bir hiddetin yavaş yavaş fevâri hissediliyordu, nihâyet bir gün...

Bir gün.. O gün pek neşvesi vardı; o gün her vakit ten ziyâde gülüyordu; o gün gözleri daha belîğ bir ma^cnî ile "Beni sevmiyorsunuz, öyle mi?.." diyordu; ve o gün ben hergünden ziyâde sıkılıyordum. Nihâyet, nâgehân koşarken küçük çocuklardan biri bir ağaca çarptı, bir dakika içind de üstü başı kana bulandı, çocuğun burnu kanıyordu; bu man- zara hepsini korkuttu, bir dakika evvel kaynaşan çalgın a- layı şimdi dehşetten donmuş idi; o da, o beni mağlûb etmek isteyende şimdi benden meded bekleyerek duruyordu; ben yer- den fırladım; oh! artık gâlib çıkmağa azmetmiş idim; çocu- ğa koşarak yerde ona, evet doğru ona gittim; üzerinden nâ- gehân bir sehâb-ı ra^cşe-i hirâs uçan çehresine sokularak "Niçin çocuğu çarptın?" dedim; fakat sesim beni ürküttü; aman yâ Rabbi! Bu haksız yalanla bağırان ses, bu çirkin ses benim sesim mi idi?...

Bir adım geri çekilerek evvelâ ellerini kovuşturdu, sonra birden o parlak gözleri örten birer iri katre yaş i- le yanaklarından fışkıran ateş ile bana baktı; hiddetinden boğuk bir sesle "Ben mi?" dedi, gayr-i muntazır bir dâne-i mühlîke ile sînesi delinmiş mecrûh bu kuş nigâh-ı serzeniş- le bana "Beni sevmiyorsunuz, öyle mi?" ma^cnâsını bir daha son bir defa daha ifâde ettikten sonra gözyaşları büsbütün boşandı; daha sonra otararak ve artık beni görmek istemiye- rek kaçtı.

Heyhât! Bu defa yine ben mağlûb olmuş idim ve ile'l- ebet...

x x x

O vakitten beri seneler zehr-âlûd cerîhalar açarak geçti. Şimdi bazan üzerinden bâd-ı muhrib-i şitâ geçmiş ber- bestân-ı perîşânın bekâya-yı evrâk-ı pejmürdesi şeklinde isfirâr-ı sîmâ-yı hazîniyle bana boşa çıkmış aşklardan, tehî kalmış emellerden, hep netice-i hasretle bitmiş hülyâ- lardan, bütün bî-baht geçmiş bir şebâbın mâtem-engîz şî^cr- lerinden bahseden eski kâğıt parçalarının karşısında ara sı- ra düşünüp ağlamak istedikçe, yanı başımda hücre-i terhâman sükûn-ı rû'yâ-perveri içinde, o on altı yaşında sevmediğim

için nefret ettiğim lâtif mahlûkun hayâl-i giryânı kıvırcık saçlarıyla başını yüzüme sürerek uzatır ve pür-serzeniş bir sadâ-yı mühtezele: "Beni sevmiyorsunuz, öyle mi? Niçin bakayım, bu kâğıt parçalarınımmı sevmek istediniz?" der...

H.Ziya

(S.F.M., 4 Eylül 1313/17 Eylül 1897,
C.14, nr.340, s.20-22)

BAHR-I MUHÎTTE

Haftalardan beri tehevveürlerle, köpüklerle, cûşişlerle gürleyen dumanlı denizin hırs ve gazabı, bütün bu kurdurmuş dalgaların, gayzlı rüzgârların tehevvrleri, köpükleri, cûşişleri artık yorulmuş gibi rehîn-i ihtizâr olmuş; bu siyah ve hevl-âlûd nihâyetsizlik içinde artık teselliyetsiz mâtemlerle uluyan rüzgârın, ulu ulu inleyen denizin enîn-i hicrânından başka bir şey kalmamıştı: Bir sükûn, bir sükûn-ı mevt ve şîven...

Ve ben orada, gözümün önünde mağmûm mağmûm kararan gecenin, ufukta birkaç hûn-âlûd leke ile ağlayan gurûbun karşısında, bu inleye inleye bir nihâyetsizlikten gelip bir nihâyetsizliğe giden dalgaların arasında zannettim ki ezelden başlayıp ebede giden bir enîn-i beşer içindeyim...

M.Rauf

Eylül 1313/1897

(S.F.M., 1 Kamun-ı Sâni 1313/14 Ocak 1898,
C.14, nr.357, s.290.
S.İ., s.89-90)

YEMİN-İ VEFA

İlk yemînimi, (1) şimdi mâzî, pek uzak bir mâsî olmuş bir Mayıs sabahı(x), (bir hâr ve mu^canber Mayıs sabahı, o haşarâtın velvelesiyle mest ve lerzân korulukta o pâk ve beyaz genç kıza ettim, rûhumun ilk verikâ-i garâmı benim ilk bûsemin kanatlarıyla lerzişdâr-ı heyecan olan o esîr genç kıza...

(2) Kalbin en samîmi bir lisânıyla edilen bu "Ayrılırsam ölüyorum!" yemînleri şimdi zamanın dest-i tahakkümünde acı, menfûr bir yalan haline geldikçe onu, o beni hiçbir kadının sevmediği sâf ve kavî bir ^caşkla sevmiş pâk ve beyaz genç kıza düşünürüm; o rûhumun ilk verikâ-i garâmı benim ilk bûsemin kanatlarıyla lerzişdâr-ı heyecan olan esîrî genç kıza... Ve onun nigâh-ı mecrûh-ı serzenişî huzurunda ağlamak isterim.

M.Rauf

(S.F.M., 1 Kanun-ı Sâni 1313/14 Ocak
1898, C.14, nr.357, s.290.
S.İ., s.17-18)

1- yemîn-i ^caşkımı

2- Ve

x- sabahı/sabahında

(1)

Bir ihtiyaç, derin, mukavemetsiz, kâhîr (x) bir ihtiyaç, ele geçmesi (artık) muhâl olan bir kadın ihtiyacı rûhumu yakıyor; bir kadın, kalbimin bütün yaralarını saracak nâzîk ellerle, gayr-i kâbil-i teselli mâtemlerimi unutturacak hararetili nazarlarla, rûhumun bu cevî-i melâlini dolduracak rakîk bir kalble bir kadın; bir kadın ki bütün harâb olmuş gençliğime (2) ağlasın, dizinde hayatımın bütün elemelerini ağlayabilseyim; bir kadın ki bu yalancı vâdlerin, ağlayan emellerin, ah eden ümîdlerin mâtemlerini şefkât ve sadâkât ile belli etsin; bu vefâsız, bu kalbsiz kadınlardan, hatta aşklarıyla, hatta vefâlarıyla bile zehirli yaralar açan, sebâbımın bütün hararet ve perestişini söndüren bu kadınlardan gelen merâretlerimi göğsünün üstünde ağlaya ağlaya unutayım...

Böyle bir kadın ihtiyacıyla bütün gençliğim işte mahv oluyor.. Ölüyorum. Bir kadın ki bir hemşire olsun, bir zevce olsun; yok, yok bir vâlide olsun, bir vâlide ki her şeyiyle bir kadın, fakat kalbiyle, aşkıyla (xx) bir vâlide!

M.Rauf

Kanun-ı Evvel 1313/Aralık 1897

(S.F.M., 8 Kanun-ı Evvel 1313/21 Aralık
1897, C.14, nr.358, s.308;
S.İ., s.27-28)

1- -Kendine-

2- samimi yaşlarla

x- kâhîr/zâlim

xx- aşkıyla/vefâsıyla

BILLÛR PARÇASI

Çocuk, eline geçen bu eski bir âvizeden kopmuş billûr parçasına bakarak eğleniyordu. Onu biraz kaldırıyor, güneşe karşı gözlerine tutarak, tayf-ı şeffâfında açılan sarı ve kırmızı, pembe ve mâi güneşlerin kaynaşarak titrediğini seyrediyordu; bu, güler, oynar, uçar, reng-â-renk, hand-â-hand güneşlerle eğleniyordu; bunlar safîr ve yakut, fîrûze ve zümrüden ziyâlarıyla lâlelerle güller, benefşelerle fesleğenler serperek bir ibtisâm-ı mülevven içinde süzülüyor, akıyor, bazan uzanarak kopuyor, bazan dağılarak serpiliyordu. Bu güneşler güler, oynar, uçar, reng-â-renk, hand-â-hand güneşlerdi. Sonra çocuk bunların sırr-ı mâhiyetini anlamak için bir taşla billûr-pâreye vurdu, ezdi, bu tozları avucuna doldurarak yine gözlerine kaldırdı, yine baktı; lâkin şimdi bunlarda muhtazır bir sâye-i levn-i münkesirden başka bir şey yoktu. Bu avucunun içindekiler bir gubâr-ı enkâz-ı şümûs şeklinde idi; ve bu güneşler şimdi ağlayan, sönen, ölen güneşlerdi.

x x x

Bî-çâre kalb-i şebâb, bî-çâre billûr-pâre-i müsemmes!... Seni de bir darbe-i hakikat ezdi, dağıttı; bütün emeller, ümîdler, hülyâlar o darbenin sukût-ı müdhişi altında bir avuç gubâr-ı enkâz şeklinde kaldı. Şimdi ben de bunları elime alarak, uzaktan bir hande-i istihzâ ile bakan güneşe karşı tutuyorum; zann ediyorum ki onlarda hâlâ bir reng-i nazar-ı firîb-i hande var; lâkin bu handeler, heyhât! Anlıyorum ki bu handeler ağlayan, sönen, ölen handelerdir...

H.Ziya

(S.F.M., 26 Şubat 1313/11 Mart 1898, C.15, nr.365,s.2-3)

KIŞTAN SONRA

Haftalar süren elîm ve mâtem-âlûd kış günlerinden sonra likâ-yı şems, bir gün birden mest ü mahmûr, tele'lî' eder; o zamana kadar melûl ve gam-kîn duran semâ birden nâ-mütenâhîliklerini arz ederek insanları sâf ve lâciverd hülyâya, aşk ve visâle da'vet eder; bahâr bütün şûhluklarını, bütün geydâlıklarıyla ser-mest-i neş'e ve handedir.

O zaman odalarda garîk-ı melâl kalmış insanlar derin bir iştîyâk-ı hayat ile dışarı fırlarlar; herkesin gözlerini zevk-i hayat tebessümlerle öper; en melûl kalblerde bile ümîd titrer; herkes birbirini şen, mes'ûd, güzel bulur; bütün kadınlar, güzel, şûh ve nefîstir. (x)

O zaman ben bunların arasına girerek elem toplanım.

Çünkü kadınsız, yani ümîdsiz, heyecansız, elemsiz, (xx) seviyorum; çünkü bütün kadınları birden gılgınca seviyor (xxx), (1) başkalarının bir kaçından çektikleri (2) elemeleri (xxxx) sanki ayrı ayrı hepsinden çekiyorum; bir nazarlarıyla sanki bütün bir hayat yaşıyorum, ve bu nazarlardan uyanınca kendimi yine yalnız, yalnız, (3) ebediyen yalnızlığa mahkûm görüyorum...

Ve bahârdan kaçıyorum, ondan korkuyorum, zîrâ bütün güzel şeylerden alınmış yaralarım o kadar çoktur ki ta'câddı kâbil değildir; bu uzun ve yalnız kışın verdiği melâlden sonra rûhum bütün iştîyâk teheyyücûyle bahâr huzurunda o kadar tahassüs eder ki tahammül edemem, korkarım ki o zaman da benim şitâ-yı âmâlim elem şeklinde tezehhür eder.

Zîrâ kadın olmazsa bahârı ne yapmalı? Semâları, denizleri, kırları... Bütün bu güzel şeyleri... Nihâyet, bu hayatı ne yapmalı?

M.Rauf

(4)

(S.F.M., C.15, 26 Şubat 1313/9 Mart 1898
nr.365, s.4; S.İ., s.22-23)

1,3- ve, 2- mahrûmiyet, 4- 1313/1897

x- güzel, şûh ve nefîstir/şûh, nefîs ve güzeldir.

xx- elemsiz/ma âşakasız, xxx- gılgınca seviyor/ibtîlâ ile seviyor, xxxx- elemeleri/elemelerini

EBR-İ MELÂL

Bu uzun ve yalnız kışın verdiği melâlimin içinde nihâ-yetsiz bir çölde meftûr ü teşne kalmış bir seyyâh-ı âvâre gibiyim. Bu beni harâb eden melâl olmasaydı nâ-mütenâhîliğine olduğunu (ben) anlıyamazdım: Cenneti mes^cûdâne tircîh ettirecek kadar hayatımı zabt ve kahr eden bir melâl, elem dercesine çıkmayıp sâde, renksiz kalan bir ulu melâlî, hiç bir ra^cşe-i hayatı tatmamağa mahkûmiyetin melâl-i intizârı...

Sonra arasıra, büyük denizler gâh yükselerek yükselerek sâhilleri dalgalarının altına aldığı, sisler inerek inerek her tarafı bel^c ettiği gibi bu melâl de arasıra taşıp coşarak tahammül-i beşerin fevkinde sabır-şiken, mâhî-i ârâm bir mecmû^c teşkîl ediyor; o zaman bu nihâyetsiz çölün, bu hayatın içinde, meftûr ü teşne, hiç bir beşerin hissetmediği bir ye'sle zebûn kalıyorum.

Fakat rûhumda yine bir ümîd pür-helecandır, en mezbûh-ı ^catş (x) seyyâhların rûh-ı zebûnu âteşin heyecanlarla titreten ümîd (gibi), mutlak bir vâhaya muvâsalat ümîdi gibi kuvvetli bir ümîd pür-helecandır; bu nihâyetsiz sahrâ-yı melâlde bir vâha, bir vâha-yı garâm ü vuslat vardır diye çırpınan bir ümîd ki beni esassız esassız gâh pür-sevk ü ser-mest, gâh melûl ü muğber bırakıyor...

İstiyorum ki bu ümîd-i mes^cûd olmasın da sonra bunun da sa^câdetine mütehasşir kalayım: Zîrâ rûhumda o kadar vüs^cat-i arzu v e iştiyâk var ki onu hiç bir sa^câdet iknâ^c edemez; beşeriyetin bütün ^caşk, sa^câdeti onun için kâfi gelmez; sanki rûhum nâ-mütenâhî rûhlardan mürekkebtir ki bütün çöllerin (bütün) vâhaları ^catşlarını teskîn ve bütün kadınlar iştiyâklarını mes^cûd edemez, öyle rûhlar...

M.Rauf

Şubat 1313/1898

(S.F.M., 12 Mart 1314/25 Mart 1898,
C.15, nr.367, s.38; S.İ., s.91-92)

x- mezbûh-ı ^catş/mezbûh-ı

HAYÂLİN

Bazan günler, birçok günler geçiyor da hayâlini görmek için zihnimi o kadar yorduğum halde hiç bir şey, hayır, ne gözlerin, ne dudakların, ne saçların, hiç bir şey beni taltîf etmiyor; güyâ sen yaşamamışsın, bir kaç ay hayatını benimle beraber geçirmemişsin, nazarıma bir yâdigâr bırakmamışsın gibi hiç bir şey beni taltîf etmiyor.

Sonra nâ-gâh, bir saniye, hiç umulmaz bir saniye geliyor, bütün vücûdunla, hatta bütün sihrlerin, bütün tebessümlerin, bütün gamzelerinle tecessüm ediyorsun, gözümün önünde yaşıyorsun, senin huzur-ı hararetinde eriyorum.

Bu saniyeler acaba ben aklına geldiğim saniyeler midir? Eğer öyle ise ayrılırken verdiğin va^cadlere rağmen beni ne kadar, ne kadar az düşünüyorsun ey güzel kadın?

1313/1897

M.Rauf

(Siyah İnciler, s.39-40)

BENİ SEVMEMİŞE

Bir sabah, son mestî-i telâkîyeden uyanıp da bûselerinin ne kadar hararetsiz, kollarının ne kadar gevşek, kalbinin ne kadar câmid olduğunu hissettiğim dakikadan itibaren, nevâzişsiz parmaklar altında nâzik ipekler nasıl üzülsürse, senin hissiz, sevdâsız, vefâsız bûselerinin altında benim bu nâzik rûhum da öyle üzülmeye başladı.

Ben bu işkencelerden şikâyet ettikçe omuzlarında bir mevc-i hande gezerek "Çocuk," diyorsun, "işte seninim a, daha ne istersin?" Ve işte beni bu öldürüyor, ah ey şûh!

Ben hatta beni delice sevenlerin larzışlarıyla bî-tâb-ı safâ iken bile bunların kâmilin, münhasıran, ebediyen benim olmayacaklarını, benden evvel sevdiklerini, benden sonra seveceklerini, ve hatta ben olmasa idim şimdi bile seveceklerini düşünerek zehirlenirken senin bu hissiz, bu sevdâsız, bu vefâsız bûselerinin altında beni ne kadar sevmediğini görerek azmış bir ye's, azmış, kudurmuş bir ye's içinde acı acı sana sevilenleri, onlar için bulduğum hararetleri, galeyanları düşünüyordum: Ve işte bunun için, sende bunun için kaçıyorum.

Fakat seni müebbeden terk etmeden evvel günü söylemek isterim, ah ey beni sevmemiş kadın, sana günü söylemek isterim ki bir gün sen de böyle bir rûha vakf-ı âmâl eder de sevilmezsen, onun hissiz, sevdâsız, rûhsuz bûseleri altında, ve şimdi anlamadığın benim işkencelerimle yanarsan, böyle azmış bir ye's içinde yanarak beni düşün... Beni, bugün sana sevilmediği için hararetsiz bûselerinden, câmid kalbinden ağlayarak kaçan bu bedbaht çocuğu düşün...

1313/1897

M. Rauf

(Siyah İnciler, s.63-64)

SİNE-İ GARÂM

Dudaklarımın üstünde dudakların titrerken bir gün senelerin seni ne hale getireceğini, birbirimiz için kim bilir ne kadar bî-gâne olacağımızı, bütün bu nâ-mahdûd-ı âmâlimize karşı ne sefîl ve câciz olduğumuzu düşünerek zehirleniyordum. Ve ölüm olmasaydı mescûd aşkında böyle merâretler olan bu hayata nasıl tahammül ederdik, diye sızlıyorum.

O uzun, o elîm, o yalnız leyâl-i şebâbımda benim için bütün maksad-ı kâinât, bütün hedef-i âmâl hep kadınlar, hep siz idiniz, hep sen idin; kadınsız yaşamak nasıl, nasıl mümkün olur diye sızlardım.

Fakat şimdi ki vaslında böyle elemeler buldum, şimdi ki kanatlarım darbe-i meskenet-i rûhla, câcz-i muhabbetle mecrûh ve nâlândır, işte şimdi de elemsiz yaşamak nasıl, nasıl mümkün olur diye sızlıyorum. Mevtin sine-i garâmında ile'l-ebed garîk-ı hâb-ı nisyân kalmak: İşte şimdi hülya-yı saâdetim!

M.Rauf

1313/1897

(Siyah İnciler, s.93-94)

SADAKA

BU renksiz kış günlerinin arasında nâ-gehân meşemmes tulû^c etmiş olan bu pazartesi günü tünele giderken ona rast geldiği zaman bu mümtâziyetin, bu edâ-yı tezeyyünün, bu meşy-i lâtîfin meftûnu olmuştu.

Bir saniye ancak sürdü; tünelin hareketini ihbâr eden düdüğü işitmiş, yetişmek için acele geçmişti. Fakat içeri girdiği zaman bu isti^ccâlınden hâdim olmağa başladı. On dakika geç kalsa idi neden mahrûm olacaktı? Halbuki böyle bir kadına rast gelmek için bazan bütün hayat kifâyet edemez. Zîrâ bir saniye kifâyet etmiş, hayatı bütün böyle tesâdüflere mevkûf olan genç için o hayâl-i seyyâli zihnine naksetmişti. ^cÖmrünü böyle arasına rast gelinen nefîs kadınların rakîk, şûh renklerini keşfe sarf etmiş olduğundan bu bir saniyelik rü'yet bu kadının bütün renk ve büy-ı mahremiyetine hulûle elvermişti.

Güzel miydi? Bilmiyordu. Siyah peçesi o kadar kalındı ki içerisini görmek kâbil olmamıştı. Fakat neydi o mişvâredeki edâ-yı mestî ki onu meshûr ve müştâk bırakmıştı. Koyu renkli kazmirden bir çarşafı vardı zannediordu, fakat ne zarâfet, ne nefâset ya Rabbim? Bütün bu Beyoğlu gezintisinde zihni pek perîşân idi; bu tezeyyünün bir namûne-i i^ccâzı gibi o kadar şık, o kadar mutantan; o kadar nefîs kadınlar, hâtarasında, koyu renkli çarşafının fevkalâde zarîf biçimi ile, bu levendâne, bu şühâne, bu revîn hayâl-i seyyârı ihyâ etmekten başka bir şeye muvaffak olamıyordu. Ah onu tekrar görmek... Niçin, bu niçin artık vâhî bir ümîdden başka bir şey değildi?

Ma^ca-hâzâ bu da mümkün oldu. İşte o gün, orada, Beyoğlunda oturamamış, karşıya, İstanbul'a geçmişti, şimdi düşünüyor-du, oraları dâirelerden dağılan halkın izdihâm-ı methûr ve ^cacûliyle hınç-â-hınç idi; o bunların arasında sâkin, batî, müt-tefekkir gidiyordu.

Birdenbire gözlerine inanamadı. Fakat işte o idi. Arkasındaki iki kadınla beraber köprüye takarrüb ediyordu. O zaman genç, bütün hayat-ı âlâmanın bu tesâdüfler yegâne ve kararı sevkleri olan bu çocuk, köprünün öbür kenarına geçti; hiç olmazsa bir köprü müddeti görmüş olmak, uzaktan, sâde nazarlarıyla-

la... görmek, yalnız görüp mes^cûd olmak için tekîke başladı.

İlerledikçe câzibe-i nazarlarıyla müncezip olduğundan mıdır kadın da başını çevirip bakmıştı, bu nazar ohu bir temellük ra^cşesiyle bî-tâb bıraktı. Onun için böyle bir tesâdüf uzun bir hayat-ı câşıkâneye bin kere müreccahtı; zîrâ yalnız bunların mahmûr-ı ferdâsı olmuyordu. Ve bu şimdi rast geldiği kadın için senelerin çoğalttığı bir câşk-ı kavîye benzer bir irtibât-ı kalb hissediyordu.

Kadın aynı vakâr-ı lâtîf ile, o revîş-i nâlân ile, arasına tavakkuf edip dilencilere para bırakarak, ta^ckîb eden kadınlara bir-iki söz söyliyerek, ağır ağır gidiyordu.

Ve genç hiç bir kadının bu kadar zarîf ve lâtîf olamayacağını, böylesine daha ilk defa rast geldiğini görerek mesrûriyetinin izdiyâdını hissediyordu. Hayır, hiç bir vakitte bu kadar zarîf bir eser-i san^cat, böyle muvaffak olunmuş bir zînet görmemişti. Daha şimdiden şurada ayrılmak lâzım geleceğini düşünerek müte'ellim ve muzdarib oluyordu. Ah eğer bu kadınlar, bu şık ve güzel kadınlar, bir reng-i zînetleriyle bu geçtikleri insanlar arasında ne kalbler, ne emeller teshîn ettiklerini bilselerdi, bilselerdi ki bir nazarları bütür bir şebâb-ı emelkârı ne müskir ra^cşelerle mes^cûd ve sek-rân ediyordu? O zaman rakîk, bu lerzân-ı zevk acaba solar mıydı? Hayır, bu böyle devak etseydi, böyle tanışmıyarak, ebediyyen tanışmıyarak, yalnız nihâyetinde bir nazarla, tahassüplerle, te'essüflerle dolu bir nazarla böyle devam etseydi... Genç, müştâk olarak elemelerle, peki, elemelerle, ve kederlerle, fakat bu tesâdüflerle devam etseydi... Onun için ferdânın hurd-â-hâş ettiği zavallı sürûrlarla bu müreccah değil miydi?

Bazı günler bu necâbet-i edâya, bu reng-i vakâra, bu revîş-i rûh-nüvâza müncezip kalıyordu. Ve bunun vücûdundan bîhaber kalanlar da vardı, ve bunlar daha çoktu. Ah bu hissiz insanlar, diyordu; bu çarşafın şî^crini, bu zarâfetin sâdeliğini anlamıyanlar için hayat nedir ya Rabbim, diye mırıldanıyordu. Ve hiç kimse gelip "Gel şu kadın için hayatını bana ver!" demiyordu; bunu te'essüfsüz, mes^cûd, hemen verirdi.

Ve buna mâlik olan, belki sevilen erkekler de mi vardı?

Telâhuk etmek üzere ilerledi, sür^catle köprünün öbür başına gidip bu tarafa geçerek ağır ağır ^cavdet etti. O kadar titriyordu ki bir mev^cud visâle şitâbân denilirdi. Bu köprüyü mürûr-ı müddetinde bir ^câşk, bu güzel giyinmiş, güzel yürüyen kadın için mukâvemetsiz bir ^caşk hissediyordu. Bir ^caşk ki birden yükselerek onu boğmak, bir ^caşk ki birden çoğalarak en şedîd bir tahakkümle ezmek istiyordu.

Kadın on adım ileride durmuş bir dilenciye para bırakıyordu, genç o zaman jaketinin dar kolunun içine gömülmüş küçük bir el gördü, eldivenler siyah idi, o kadar küçük, o kadar siyah ki kuş zannedilirdi. Parmaklarının arasından beyaz paralar düşüyordu; arkadaki kadınlar ihtirâm-kârâne durmuşlardı.

Bütün bütün yaklaşıncaya tavakkuf edip yol verdi; o zaman genç kadın bütün bu nazarların lerziş-i garâmını hissetmiş gibi memdûd bir nazarla baktı. Hayır, gözlerini göremedi, peçesi o kadar kalındı ki bu mümkün olamıyordu. Fakat bu nazar o kadar mülâtıf idi ki harareti altında kalbinin eridiğini hissetti, ve bu sadaka ile, bu sadaka-i nazar-ı mestî-bahşla, mes^cûd ^cavdet etti. Ah bu kadın, diyordu, sadakasına herkesin muhtaç olduğunu anlamamak için... Sonra müte'el-limâne tekrar ediyordu: Ve buna mâlik olan, belki sevilen erkekler de mi vardı?

M.Rauf

1313/1897

(Siyah İnciler, s.191-196)

BENİM KALBİM

Kalbim bir rebâb gibidir ki rûhum nâ-mütenâhî tellerinde inler; (1)unutulmuş, kimsesiz, kırık bir rebâb; yalnız olduğu için nâlân, öksüzüm diye pür-mâtem, o kadar hassas ve o kadar hasta bir rebâb ki en hafif nefhalarla bile perîşân-ı ihtizâzdır: O kadar gayr-i mahsûs ihtizâzlar ki hiç kimse duyamaz, sanki gizli ahlar, mest ü melûl tellerinde mahmûr ü giryân ahlar...

Bana öyle gelir ki böyle yalnızca sızlayan kederler, müştâk-ı terennümken ihmâl edilmiş rebâbın buzavallı mahrûm emelleri, bu âteşin iştîyâklarla nağmelere, artık tellerinde teganni etmeyen nağmelere ah ediyorlar, onlara hasret çekiyorlar; titreye titreye, şeydâ şeydâ bir çok nağmelere, ^Casabî kadın parmaklarıyla gülen, ağlayan, ölen, öldüren nağmelere...

(Evet,) istiyorum ki bu parmakların, pür-heves, bil-lûr, nûr parmakların arasında kalbim esîrâne, meshûrâne, medhûşâne bir oyuncak olsun; tahakkümlerle bî-tâb-ı sitem, cefâlarla mes^Cûd-ı serzeniş, ağlasın, sızlasın; hatta son bir şehkâ-i nâlişle kırılmak, parçalanmak muhakkak olsa bile ^Casabî parmaklar, ^Casabî kadın parmakları altında gülen, ağlayan, ölen, öldüren nağmelerle inlesin... Belki rûhum bu tellerde bütün elemelerini mes^Cûdâne sızlarken onun rûhuyla da leb-ber-leb-i imtisâs olur; belki o zaman tegannisi (2) henüz hiç bir beşere nasîb olmayan lahn-i ^Caşk ve ibtilâ ile benim kalbim inler...

M.Rauf

(3)

(S.F.M., 5 Mart 1314/19 Mart 1898,
C.15, nr.366, s.23-24;
S.İ., s.29-30)

1- unutulmuş 2- henüz

3- 1314/1898

KİMSESİZLİKLERİM

(1)

Bazan sevdiklerimizi gâib ettiğimiz ölüm günleri gibi mağmûm günlerde rûhumu bu birbiriyle yaşayan insanların arasında kimsesiz, hiç bir kimsesiz olduğuman melâli istilâ eder; beni elemelerim, kimsesizliklerimle yapıpıncı bırakıp giden râbitalarımın arkasından bütün mâtemlerimi düşünürüm; hepsinden ayrı birer sürûr-ı muvaffakiyet hissederim.

Kendimi bu sevenlerin, sevilenlerin arasında, anasız, babasız, hatta bir refîkasız, beni seven bir refîkasız, hiç, hiç bir kimsesiz bulmaktan vahşi zevkler duyarım; sefîl ve serseri, makhûr ve perîşân sürüklediğim bu bî-kes, bu garîb, bu marîz'ül-emel hayatıma bir düşman gibi gayz-âlûd bir hânde-i sâr ile bakarım... Bilmem ki kimin sârını (x) kimden almak isterim?

M.Rauf (2)

(S.F.M., 19 Mart 1314/1 Nisan 1898,
C.15, nr.368, s.50;
S.İ., s.95-96)

1- Vâlidemin Hâtırasına

2- 1314/1898

x- sârını/intikâmını

MÂTEMLERİM

(1)

Bazan tesâdüfün nefha-i tertîbiyle şurada burada nâgehân tulû^c edip her şeyleriyle, edâları, reftârları, mümtâziyetleriyle bütün rûhumuzu mukâvemetsiz bir ıstıyâk elinde titreten, bir kaç saniyede uzun bir ^caşk-ı mahrûm-ı hazânî (x) vererek bizi müfârakat elemeleri arasında bırakıp giden kızlar... Bu bizim için ebediyyen, artık ebediyyen ufûl ettiğini bildiğimiz genç kızlar... Bu seveceğimizi, öleceğimizi hissedip de bir nazarına bile mâlik olamadığımız güzel kadınlar... Ah bu çehreler, bu hâfızamdan silik bir hayâl gibi uçuşarak geçen rûzgârlı vücûdlar, hayat-ı âmâlîmin bu bitmez tükenmez mâtemleri!....

M.Rauf

(2)

(S.F.M., 26 Mart 1314/8 Nisan 1898,
C.15, nr.369, s.70.
S.İ., s.19)

1- -Bütün Onlara-

2- 1314/1898

x- ^caşk-ı mahrûm-ı hazânî/^caşk-ı mahrûm-ı hüsrânî,

VÂLİDEMİN DİZİNDE

- Kardeşim Hüseyin Cahid'e-

Geçen gün acı bir ziyaretin acı hâtırâlarıyla eve gelmiş; artık benim için boş, belki ebediyyen büsbütün boş kalan odalarımın boşlukları içinde makhûr ve perîşân dolaşarak bir zaman hava-yı hâr-ı şefkâtle müsahhan, şimdi bârid ve câmid duvarların, o kendi elimle süslediğim müzeyyen ve müressem duvarların delik deşik yaraları önünde sızlayarak, her birinden cerihâ-i rûhuma seyelân eden zehr-i âlâm ile zehirlenerek vâlidemin yanına inmiş; mu^ctâdim vechile ser-i bî-tâbımı onun dizlerinde dinlendirmek istemiştin.

Ah o dizlerde ben neler hissetmiş, neler düşünmüştüm. Bir gün -üç sene evvel- yine o dizlerde, tâ çocukluğumdan beri başımı koyarak rûhumun en acı elemelerini uyuttuğum, hayâlimin en münevver kanatlarıyla yelpâzelendiğim o mihrîbân dizlerde yatıyordum. Perîşân saçlarımı karıştırarak, okşayarak beni severken vâlidemin sesi bir âheng-i sa^câdet gibi ihtizâz etti:

- Suad, gelecek hafta düğününüz oluyor...

Oh... Ey mes^cûd müjde! Ben sana çoktan beri ihtizâr ediyor, ben seni öyle bir hâhişle bekliyordum ki bütün mevcûdiyet-i şahsiyem bir gubâr halinde savrularak senin o kavs-i kuzahlarla, pembe bulutlarla müzeyyen semâ-yı kebûdun hırâmân telli duvaklı bir hayâlin şeh-râh-ı münevverine serpiyor, ve onunla birlikte... Ah evet, ebediyyen onunla birlikte...

Bugün -üç sene sonra- yine o dizlerde, artık benim için boş, belki ebediyyen büsbütün boş kalan odaların boşluklarında tuğyân eden tûfân-ı âlâm ile makhûr ve perîşân sızlılıyorum. Ve öyle zannediyorum ki bütün mevcûdiyet-i şahsiyem bir gubâr halinde savrularak o bir zaman müzeyyen, müressem olan duvarların şu delik deşik yaralarını sarmak, kapatmak, yabancı gözlerden saklamak istiyor; ve onlar sarılıp kapandıkça bir yandan açılan, tazelenen yaraların karşısında son zerrât-ı vücûdum, makhûr ve perîşân, o kadar sızlıyor... O kadar sızlıyor ki!...

Hüseyin Suad

(S.F.M., 2 Nisan 1314/15 Nisan 1898,

C.15, nr.370, s.85)

NİSAN GECEİ

Birkaç bulut birbirinin üzerine yağılıp birikerek öyle bir şekil almış ki **kameri** bunların arasında, ka^cr-ı lâci-verdî-i leyde ... bize bütün bu^cdiyetini hissederek görüyorum. Deniz o kadar râkid ki koya bir zulmet içinde bir âyine gibi muzlim bir iltimâ^cla hâb-âlûd görünüyor. Burada semâ daha yakın, kamer daha solgun; iki sâhilden inen müncelî zılâl nazlı nazlı dalgalanırken kadife zannolunuyordu.

Koyun denize mülâkî olduğu yerde elhân-ı bûsiş gibi hafif feşfeşeler var. Sonra deniz imtîdâd ediyor. Ve orada zalâm yine birikerek Anadolu yakası eteklerini seriyor. Bu zalâmın fevkinde nârin bir bulutun şeffâfiyet-i bâkirânesi titreyerek, semânın buradaki baygın mâiliği kamerin tâbiş-i envârıyla birleşerek mahmûr ve pâk bir renk, yeşili andırır ma^csûm bir renk ile denizin uzaklaştıkça kurşunîleşen sathına ^caksediyor; onu mahrûm bir telâkî ile hafif hafif telvîn ediyor. Manzara en melûl ve en ümîd-perver renklerin müstesnâ bir inhilâlinden mütehasıl bir lerze-i envâr, bir manzûme-i elvân gibi ketûm, râkid, titrek...

Bütün koyda hiçbir ses, hiçbir sadâ yok. Bu iki sâhilin denizdeki zılâlinden in^ckâs eden ismirâr ile kameri ihâta etmiş bulutların bu gölgelikte, kamaştırmadan aydınlatan bu za^cîf ve nâ-tüvân gündüz de koy sâkit, bî-hareket, pür-sükûn, o kadar derin bir sükûnet ki insana fevk-al-beşer bir âfet hissi ilkâ ediyor, vahşi bir hiss-i ^cadem duyuyorum. Bu donuk ziyâlı nahîf gündüzde koy niçin böyle câmid, kimsesiz, bî-hayat? Evler indirilmiş perdeleriyle sâkit, eşhâs-ı vak^cası henüz görülmemiş kable't-tûfân bir fâci^ca sahnesi gibi câmid ve meâhûş... Herkes uyuyor; yalnız ben, ve bir bûlbûl, bu bahârın ilk bûlbûlü...

M.Rauf

Nisan 1314/1898

(S.F.M., 7 Mayıs 1314/20 Mayıs 1898,

C.15, nr.375, s.166.

S.İ., s.115-116)

Rûh-ı kâinâtın titrediği hissedilecek kadar pür-sükûn bir sabah, mâi ve taze bir Nisan sabahı, ilk hararetiyle gecenin zılâlini lerzişdâr-ı pervâz eden güneş Beykoz'un üzerinde şân-bâl-ı envârını tehzîz ediyor; denizin sathına yayılmış, perîşân ve rakîk bir tabaka-i sirîş bir telâtum-ı elvân ile dağılıyor: Ne bir nefha, ne bir hareket; her şey müstağ-râk-ı sükûn u hâb; yalnız bülbül, o bülbül... Sabaha kadar müştâk ü şeydâ nağmeleriyle bî-tâb-ı âmâl kalan o küçük mevcûd-ı şûh ki son neşîde-i şegâfiyle rûh-ı sabahı ser-mest ediyor.

Oh bu bahâr, bu Nisan, bu tarâvet rûh-ı bekâda taze lerzeler veriyor. Bütün renk, bütün râyiha; mâi semâ, semâ-yı deniz birbirine karşı titreyiyorlar. Semâ bütün yeşil, her yer yeşil, en sarısından en muzlimine kadar bütün elvânı hayal-engîz nakışlarla ittisâ^c eden bir zemîn-i mevc-â-mevc ki üzerinde erguvânî, beyaz, sarı, mor dalgalar köpürüyor; o kadar mahrem bir telâkî-i elvân ki mecmû^c iyyeti hep yeşil...

Havaya her renkle başka bir bûy-ı şûh ve taze ihdâ ediyor; bütün hava, burada yolun kenarında fışkıran yeşillikler arasında bir Sütlice'nin yanındaki kır menekşesini, orada bir ısırganın altındaki muhabbet çiçeğini, ötede çimenler arasındaki papatyaların nefha-i nevâzişle emerek ağaçlara sokuluyor, bir salkımın mor bûselerini, bir erguvanın mahmûr handelerini, bir kestane'nin beyaz emellerini tehzîz ediyor; her şey bayılarak, nazlanarak râz-ı hayatı telkîn ediyor. Her taraf renk, her taraf râyiha; taze, o kadar nâz-perver, o kadar bâkirâne ki baharı, bizzat Nisan, mâi Nisan!

Bahar renk ve râyihanın bir bûsesi, Nisan şebâb ve emelin bir telâkîsi olmalı ki nefhası da bana mübhem istiyâklar, mahrem emeller veriyor. Uzun ve yalnız geçen kışın melâli yerine bülbülleri, renkleri, râyihayarıyla Nisan ümîdler veriyor. Fakat kışın melâli bazan çoğalıp fütûra münceş olduğu (gibi ümîd de bazan bî-tâb-ı intizâr kalarak bir hüzne münceş) oluyor, bir hüznün ki pek derin, pek ağır...

M. Rauf

(S.F.M., 7 Mayıs 1314/20 Mayıs 1898, C.15, nr.375, s.166-167; S.İ. s.117-119)

BÜLBÜLE KARŞI

Büyük bir bulut dağılarak, yayılarak indikçe Beykoz'un üstünden isfirâr mâtemiyle henüz görünmemiş safha-i kamer iki zulmet arasında hûn-âlûd bir çehre-i gamûm ile gölgeleniyor, gece gittikçe nühâsî bir leke ile kirleniyor... Bir an oldu ki bulut bütün tepeyi kapladı, manzara son bir ihtizâr-ı levn-i elemle derin ve ebr-âlûd bir zulmete boğuldu; renkler söndü. Sükûn içinde yalnız akıntının reşâşe-i sukûta fısıldıyor; bu tarafta bülbül, bir ishâkın şîven-i muzlimânesine karşı vecd-engîz nağmeleriyle pür-şevk ü tarab...

Fakat bu gece sus, ey bülbül! Bu gece seni dinlemeğe mecâlim, senin de şîr-i iştîyâkına tahammül edecek kuvvetim yok. Yine hüznüm, yine o halim var, yine hastalığım var. Bir derin, bir ağır hüznün ki ağlamak istiyorum, ölmek istiyorum. Şîr ve şebâbın elinde zebûn ve bedbahtım; bu tahammülsüz kuvvetlerin elinde eziliyorum; senin de şîr-i iştîyâkına tahammül edecek mecâlim yok, hüzn-i hayatımı dinleyim, şîr-i âmâlimle kalayım... Sus!

Bahârla ser-mest-i hassâsiyetim, şebâb ile bâlâ-pervâz şâiriyetim bu hayata tahammül edemiyor; bu ağır, bu derin hüznün, ah bunu sen bilsen ki ne kadar ağır, ne kadar ağırdır! Haydi sen mes'ûdlara git; şîr'sin, emelsin, aşksın, git, nağmelerinle onları medhûş et; beni mâtem-i âmâlimle yalnız bırak!

Bana sen gel, (1)ey bâde, şimdi senin zehrinden imdâd bekliyorum; kalbimin bu derin iştîyâklarını, rûhumun bu şedîd hararetlerini söndürecek zehrin var mıdır? Hayata, şebâba tahammül edemeyen marîz ve 'âciz rûhlara senin de imdâdın olmasaydı ben ne olurdu? (2) Çünkü ancak senin te'sîrinle bu hayatımdan çıkabiliyorum, o bir başkasının hayatı imiş gibi ancak o zaman her türlü âlâmına lâ-kayd ve bî-gâne kayıyor... Ah senin de zehrin olmasaydı....

M. Rauf

(S.F.M., 7 Mayıs 1314/20 Mayıs 1898, C.16, nr.375, s.167/S.İ., 5.120-122)

1. ah, 2. Bana sen gel,

Benim olsan, ah bu mümkün olsaydı... Seni uzak, uzak, bu insanlardan pek uzak bir yere götürürdüm; öyle bir yere götürürdüm ki orada yalnız tabî^oatla kalırdık. Denizle, semâ ile, sahrâ ile kalırdık... Sâde ikimiz kalırdık.

Orada, yalnız, ormanda yapraklarla inleyen mütehevvir rüzgârın, uzakta dalgalarla döğünen medhûş denizin, gökte şimşekleriyle gürleyen haşîn yıldırımın sesiyle kalırdık... Sâde ikimiz kalırdık...

Sâde ikimiz, unutmuş, unutulmuş, her türlü kayıttan âzâde iki mevcûr gibi yaşırdık. İlk insanlar gibi yaşırdık. Benim olsaydın felâketlerine, merâretlerine, âfetlerine tahammül için kuvvet bulur, hayatın sebebini anlardım; benim olsaydın hayatı severdim.

M.Rauf

29 Nisan 1314/12 Mayıs 1898

(S.F.M., 14 Mayıs 1314/27 Mayıs 1898,
C.15, nr.376, s.180;
S.İ., s.20-21)

SEKTE-İ BAHAR

Hayâlât-ı muğfele-i bahar içinde mağmûm bir gün...A-ğaçlar, yapraklar, çiçekler mevsimin bahşettiği feyz ü tâb ile mağrûr olmak isterlerken işte bir rüzgâr... Merhametsiz, insafsız, müstehzî bir rüzgâr şiddet-i tedricesi ile zavallı ağaçları, yaprakları, çiçekleri titretiyor, sarsıyor, üzüyor, eğleniyor...

Hayat-ı baharın menba^c-ı cûşânı olan güneş, o cihân-ı nûr bilmem ki şimdi nerede? Bu hüznü, bu mağmûmiyeti hemen i-zâle edivermek üzere cemâl-i nûrânîsini niçin göstermiyor? Ah! Bütün eşyada bir derd-i hafî var gibi.. Hepsi boynu bükük, dudağı bükük, gözleri ağlamağa âmâde öksüz gibi melûl, bî-kes, muhakkar!

Bir müddet, pek az müddet bahş-ı ârâm eden rüzgâr bî-insâfâne bir şiddetle iâde-i hücûm ediyor; aralıkta bir kere açılan ziyâ-yı nehâr telâş-ı harisâne ile iâde-i zalâm ediyor.

Çırpınan yapraklar.. Nâçiz, rakîk, nâ-tüvân yapraklar ufuklara nazar-endâz niyâz! Oralardan gelen bulutlara.. Ke-sîf, mehîb, mor bulutlara bakıyorlar, yalvarıyorlar. Sebebi-ni anlayamadıkları bu fırtınanın.. Mes^cûdiyet-i hayalleri, kuvveden fi^cle çımmak üzere buluhan emeller arasında bî-lüzûm, nâ-be-mahal, nâ-lâyık gördükleri bu fırtınanın artık kesilmesi için za^cif, zebûn, şikeste bir sadâ ile neşîde-gûyâ-yı ta-zarru^c oluyorlar; ve bu esnâda hücûm eden bir rüzgâr bî-çâre-leri târ u mâr ederek yalvarmalarına meydan vermiyor; zemze-me-i şikâyetlerini bir semt-i ma^ckûsa doğru kapıp götürüyor. Çırpınıyorlar; artık merbût oldukları dallardan koparak uçmak, gâsıb ü sârik olan rüzgârın ardından koşmak istiyorlar.. Heyhât!

Kuşlar, bedâyi^c-i baharın müjdecileri, alkışçıları olan o derd-i âşinâ mûsikârlar nerede? Terennümât-ı şâikânele-riyle meşcereleri ma^ckes-i nâz ü niyâz eden o âlufttegân-ı mu-habbet bu siteme nasıl tahammül ediyor? Ah, kim bilir, nere-lere kaçmışlar, ne büyük helecanlarla muzdaribdirler? Ya bül-bül-i demsâz.. Kim bilir nerede gizlenmiş ve kim bilir bu fırtınanın ikâ^c edeceği hasarâta ne sûzişli mersiyeleler hazırlı-

yor!

Ah! Ey tuyûr-ı bahar, şimdi sizin vecd-âver nağamâtınıza bedel karga sesleri ^Caks-endâz-ı âfâk oluyor; bu çirkin sesler, bu sami^Câ-hırâş sadâlar ya sizden, ya benim kalb-i mahzûnumdan ahz-ı sâr için bütün çirkinlikleriyle cân-şikâf oluyorlar... Eğer bu iki üç günlük mestî-i baharın humârı ise ne kadar acı! Ne kadar nedâmet-engîz!

Daha dün bütün âb u tâbı ile tebessümler eden çehre-i bahar bizim için ne çabuk sarardı, soldu. Daha dün bütün revnakları ile nazar-pîrâ olan levha-i visâl ne çabuk şu levha-i hicrâna mübeddel oldu. Eğer bu iki üç günlük hayat-ı baharın sekerâtı ise ne kadar sîne-sûz! Ne kadar medîd ü fâci^C!..

Ey sevdâ-yı sûzân! Ey benim âşinâ-yı melâlim! Bizim kemine emellerimiz sa^Câdet-i beşeriyenin cidden tahammülü fevkinde şeyler mi idi? Lezâiz-i âmâlimiz için de birdenbire zühur eden bu merâret nedir? Mes^Cûdiyet-i hayalleri, kuvveden fi^Cle çıkmak üzere bulunan mu^Cazzez emeller arasında bu manî^Câlar nedir? Bizim semâ-yı sâf-ı muhabbetimizi, bizim âfâk-ı nûrânî-i iştîyâkımızı bulutlar niçin karartıyor? Bilmem ki hasta, bî-tâb, mahdûdü'l-heves iki rûh-ı mütehassirin imtizâc-ı âmâlinden hukuk-ı hayata nasıl bir tecâvüz, nasıl bir keder terettüb ediyor? Hayat bizim vazî^C, bî-tekellûf, nâçiz bahtiyarlığımızı niçin çekemiyor?

Yapraklara titreten, kuşları mecbûr-ı firâr eden... Vecde-i beşûş-ı baharı birden bir rikkat-âlûd-ı melâl eden bâd-ı sitemkâr niçin bizim meşcere-i hayâlâtımızı da târ u mâr etti? Şimdi birer lâne-i zî-sükûn içinde büyük helecanlarla muzdarib olan küçük kuşlar, hiç olmazsa, birbirinin sîne-i muhabbetine yaslanarak teselliyet-sâzâne hasbihaller ederler. Ya ben, zavallı ben bu âşinâ-yı mihnette iltica^C edecek sîne-i şefkât ve vefâdan mahrûm, kendi kendime, sessiz, yapayalnız nasıl teselliyet-yâb olayım?

Ey sevdâ-yı remîde! Elbette bulutlar âfâk-ı baharı uzun müddet karartamayacak; elbette güneş.. O menba^C-ı mu^Caz-zam-ı nûr yeniden safha-ı cihânı parlatacak; ağaçlar, yapraklar, çiçekler yeniden eşvâk-ı reng-â-renk ile bahtiyar olacaklar; elbette ^Câlem bir daha mes^Cûd olacak. Fakat, acaba bizim

için, bizim şikeste gönüllerimiz için bu dünyada imkân-ı mes-
cûdiyet kaldı mı?..

Elbette sîne-i tabî^catta bu derd-i hafî yeniden uyuya-
cak; cebhe-i câlemden bu öksüz tavr-ı hazîni gidecek; bu â-
lâm, bu evcâ^c biterek mâder-i tabî^cat yeni bir bahar-ı pür-he-
ves doğuracak; yine kuşlar nağamât-ı ceyyide ile bahar-ı nev-
zâde bast-ı hissiyât edecekler; yine bûlbûl-i şeydâ o safîr
ilâhî ile erbâb-ı sevdâya nedîm ü vicdan olacak; her şeyin yü-
zü gülecek; her taraf, her şey güzel olacak. İşte asıl o za-
man benim hayatım... Benim rencîde, sitem-zede, bî-kes haya-
tım ne kadar çirkin olacak! Ben ne kadar bî-vâye, öksüz, muhak-
kar kalacağım! Ah işte asıl o zaman benim sekerât-ı kalbim
başlayacak...

Hayâlât-ı meğfele-i bahar içindeki bu râz-ı mağmûm be-
nim âşinâ-yı dert ü mihnetimdir! Es, ey bâd-ı tâkat-şiken!
Kalb-i harâbımla istihzâ eden bu mehâsin-i ma^cmûreyi tahrîb
için bütün kuvvetinle vezzân ol! Devam et ey fırtına!

Ali Nusret

14 Mayıs 1314/27 Mayıs 1898

(S.F.M., 11 Haziran 1314/24 Haziran 1898,
C.15, nr.380, s.244-245)

İSTİYORUM Kİ...

İstiyorum ki.. Ah istiyorum ki beni böyle ebediyen tanımayasın, bilmeyesin; ben pek acı, zehirli bir hicrân içinde yaşayayım, hicrân içinde yaralana yaralana, ağlaya ağlaya, kıvrana kıvrana öleyim... Yaralarım ile biteyim.

Senin için öldüğüm den, berk-i sihrinin, nigâhının hayâli karşısında yanarak, ezilerek söndüğüm den haberin olmasın; yine hiç haberin olmasın ki pejmürde bir gönül seni düşündükçe, seni hissettikçe bütün gençliği, bütün ömrü, emelleri, ümîdleri, hülyâlarıyla beraber senin için mahzûn yaşamak, mahzûn ölmek istiyor. O bî-çare gönül hep bunu, yalnız bunu istiyor!

Pervâne gibi, gölge gibi gece gündüz yanından ayrılmayan ben şimdiye kadar nîm-lahza dikkatini celb edemedim; bundan böyle de hiç celb etmeyeyim. Oh! Böyle öleyim; böyle mehcûr ve mütehassir, böyle garîb, böyle müştâk, böyle ateşler içinde öleyim...

İstiyorum ki şehir lere, şafaklara bürünerek gizli gizli inleyen kuşcağızı, bahçedeki leylaklara yağlar döken sehâb-pâreyi tanıyamadığın gibi beni de ebediyen tanıyamıyasın. İsterim ki ne benim yaşadığımdan, senin için yaşadığımdan, seni severek yaşadığımdan.. Ne benim öldüğüm den, senin için öldüğüm den, seni severek öldüğüm den haberin olmasın; beni görmiyesin, belki.. Ah! Belki o zaman.. İşte ben onu istemiyorum, ona kâil olamıyorum.

İstiyorum ki.. Ah'istiyorum ki beni böyle ebediyen tanıyamıyasın, bilmeyesin.. Ben pek acı, zehirli bir hicrân içinde yaşayayım.. Hicrân içinde yaralana yaralana, ağlaya ağlaya, kıvrana kıvrana öleyim.. Yaralarım ile biteyim.

A.Hikmet

15 Mayıs 1314/29 Mayıs 1898

(S.F.M., 21 Mayıs 1314/3 Haziran 1898, C.15,nr.377,
s.199)

HIÇ BİR YER

Bir yer, ah bir yer olsun; öyle bir yer olsun ki orada hiç bir şey olmasın, hiç bir şey, hayatı, tabî^catı teşkîl eden şeylerden hiç biri olmasın; öyle bir yer ki benliğim, bu nâ-mütenâhîlikler içinde nâ-mütenâhî benliğim orada mahv ve mün^cadim olsun, bütün kuvâ-yı vücûdum yok olsun, yokluk içinde yok olayım.

Hiç bir şey kalmasın, hiç bir şey, bu hayata, bu beşere, bu dünyaya, bütün mevcûdâta dâir (x) hiç bir şey kalmasın; hiç bir şey... Hatta sen, hele sen, sen ki sâde huzurunla bütün kaçıdığım şeyleri, her şeyi mutlak getirmiş olursun, mutlak...

Böyle bir yer mevcûd olsun olmasın sâde düşünmekle o kadar derin bir istirahat-ı rûh, öyle bir huzur-ı vicdan hissediyorum ki bu ^culvî hayâle bir esîr-i müştâk kalacağım; sanki rûhum yokluk içinde şimdiden mest ü âsûde.

M.Rauf

28 Temmuz 1314/10 Ağustos 1898, Tarabya

(S.F.M., 6 Ağustos 1314/19 Ağustos 1898,
C.15, nr.388, s.376;
S.İ., s.104-105)

KİREÇ BURNUN'DA

Sâhilde hiç kimseye rast gelmiyerek, yalnızlıktan karanlıktan, rüzgârdan mahzûz olarak tâ Kireç Burnu'na kadar yürüdüm. Gece o kadar siyah ki denizle sevâhilin ahvâl-i zalâmına karışarak her şey yek-pâre bir zulmet oluyor. Mûtehevvir bir karanlık içinde köpüren ^Casabî rüzgâr, vahşî bir gazabla dövünen deniz gece ile mûtehevvirâne didiniyorlar; o kadar ki bütün mevcûdât insana mûtehevvir ve siyah bir didinmeden ibâret görünüyor. O zaman bir boşluk, bir siyah boşluk hissi, (nihâyetsiz denizler, ebedî zulmetler hissi) vücûdu bir ra^Cşe-i hirâs ile istilâ ediyor, sanki ^Cadem-i mahsûs oluyor...

Fakat rûhumu ser-mest-i iltifât eden o nazar varken ^Cadem, elem ne oluyor! Ben ^Canâsırın bu masâri^Cası içinde sükûn-ı sa^Câdetimi sanki katre katre tattım. Sen ^Cadimler ihsâs eden zulmetleriyle çarpın, çarpın ey deniz, rûhumda tebessüm eden o nazarların önünde yemin ederim ki ^Cadimler, elemeler ^Câciz kalır, sükût eder.

M.Rauf

(S.F.M., 27 Ağustos 1314/9 Eylül 1898,
C.16, nr.391, s.10-11.
S.İ., 47-48)

Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri

HASTA ÇOCUK

İlk defa kendisini görüşüm, sıcak bir bahâr güneşinin etrafa hayat ve ümîd vermek isteyen bir feyezân ile parladığı berrak ve mütebessim bir Mayıs gününde idi. Güneşe karşı ^Câ-tılâne serilen köpeklerle, bazı yerlerde topuklara kadar çikan tozlarla, karşiki vîrâneye dökülüvermiş süprüntülerin pis kokularıyla dolu olan bu تنها sokakta eski, yamalı bir yeldirme giymiş ihtiyar bir kadının kucagında kalın hırkalara gömülmüş, güneşe, bir parça hayata, karşı kapının önünde yatıyordu. Göz ucuyla gördüğüm, ziyâde bakmaktan ictinâb ettiğim bu levhanın hayâlimde mürtesim kalan (x) te'sîr-i elemnâ-kindenden kurtulmak istiyor gibi âdetâ kaçmıştım.

Fakat sapsarı çehresi, birer badem gibi süzölmüş, çekilmiş kara gözleri, -o donuk, bulanık, hiç bir ma^Cnâ (xx) ifade etmeyen fersiz gözleri- pamuklu hırkalar içinde bile incinmesinden korkulan erimiş, kadîd olmuş vücûdu ile bu çocuk, beş altı senelik sefâlet-i ^Cömrünü handenâk güneşin hayat vermesi me'mûl şu^Câ^Clarına yayan bu zavallı ^Calîl gözümün önünden ayrılmıyordu. Kalbimde, rûhumda bir nokta vardı ki ezilmişti, Ağlıyordu.

x x x

Sonra çok defalar gördüm. O pis sokağın toz bulutları içinde güneşin bî-mürüvvet şu^Câ^Cları altında kendisine saatlerce hayat dilendiriyorlardı. Fakir ve pejmürde kadının, büyük vâlidenin, gözlerinde sanki giryân bir ifade-i iştikâ vardı ki hiç şübhesiz yavrusunu sâf havalı bir sayfiyeye götürmemekten, bu ümitsizlikten ileri geliyordu. Fakat onun, rengi gittikçe koyulaşıp kirlenen, boynu gittikçe inceleşip bükülen, yüzünün kemikleri gittikçe teressüm eden çocuğun, o hiç bir yeri yaşamayan bî-nasîb-i hayatın günden güne süzölen, donuklaşan gözlerinde hiç bir ma^Cnâ yoktu; o bizim dün-

x- kalan/olan

xx- ma^Cnâ/şey

yamıza derinden, ^cademden bakıyordu. Bütün etrafındakilere, bütün üstünde ağlaşanlara o kadar bî-gâne idi.

x x x

Fakat, ah ey müterakkıb-ı fenâ olan tıfl-ı ^calîl... Kalbimin şu cansız ümîdlerine, solgun emellerine ne hazîn müşâbehetin var. Hergün seni güneşin lâ-kayd şu ^câ^clarına bî-fâide, arz ettikleri gibi ben de hergün kalb-i meftûrumu lâ-kayd nazarlara karşı, bî-fâide, tahlîl ediyorum. Sen hergün İstanbul'un تنها, ıssız bir sokağında memâta bir hatve daha takarrüb ettiğin gibi metrûk, muğber zavallı kalbim^d de hergün bir ümîd düşüyor, bir emel sönüyor...

H.Cahit

Kanlıca: 28 Ağustos 1314/10 Eylül 1898

(S.F.M., 3 Eylül 1314/16 Eylül 1898, C.16, nr.392, s.22;

H.H.S., s.5-7)

DÜŞÜNÜYORUM

Onun kalbi... O beni harâb etmiş, bırakıp gitmiş, perestîde-i ebedînin kalbi acaba şimdi benim için ne haldedir? diye düşünüyordum. Ve bunu senelerden beri, zannediyorum ki Cömrüm oldukça düşünüyordum: Bana bu iftirâk, bu dört senelik hicrân, bu acı, bu zehirli düşünceler o kadar, o kadar uzun, o derece ebediyyü't-devam gözükiyordu. Evet ben de kalbi-me.. Benim hâlâ unutmayan, elâ gözlerin bir saniyelik ra^Cşe-i âşinâisi altında, o pembe dudaklarıntele'lü'-i mütebessimâne-si karşısında ebediyyen meshûr kalan kalb-i nâlânıma bakarak onun.. O bir zaman beni seven, bana iltifât eden perestîde-i yegânemin kalbi şimdi ne haldedir? diye düşünüyorum. Ve hayat ü şebâbım bu mu^Cammâ-yı elîm-i dil uğrunda tebâh oluyor, bu düşünce beni bitiriyor; kalbimde başka nazarlar, başka tebesüm^Cler, başka kadınlara karşı uyanan hiss-i mütereddid ve za^Cîfi bu düşünce derhal mehâlik bir hırs ve garaz ile kemiriyordu. Ah, bende yalnız bu şey.. O kadını, o mukaddes kadını, yalnız onu, onun o pembe dudaklarını, elâ gözlerini sevmekten, bütün hayat ü şebâbımı bu hâtırâ-i ferîde-i sevdâ içinde mensî ve mün^Cadim görerek bu tıflâne, bu garîbâne, bu mecnûnâne sadâkatle bahtiyar olmaktan başka bir kâbiliyet, bir istidât, bir emel ve maksad kalmamış idi.

Ve görüyordum, ve biliyordum... Seni dört seneden beri bir kerecik, bir lahzacık olsun görmüyordum; o elâ gözlerinin ra^Cşe-i âşinâisine, pembe dudaklarının tele'lü'-i mütebessimânesine bir daha nâil olamıyordum ki bileyim, göreyim;;kalbim benim için ne haldedir anlayayım.. İşte bu görememezlik, bu bilememezlik, bu anlayamamazlık bî-zâr olan garîb hayatım hep bu düşünceler elinde çırpınıyor, paralanıyordu!..

Sonra bilmem kaderin nasıl bir sâika-i nesafeti ile geçende senin mini mini çocuğunu, ciğer-pâre-i ma^Csûmunu gördüm; ve sandım ki, ey mukaddes kadın, ah ey benim sevdiğim! Seni.. Senin o ma^Csûm ve pâkize, sâf ve tabî^Cî iken tanıdığım kalb-i sevdâ-nüvâzının bir timsâl-i zî-hayatını görüyorum. Titreyen gönlümün, yaşaran gözlerimin bütün kâbiliyet-i tehassüsü, bütün derâgûş-ı şefkât ve perestîşi ile o mini miniyeye baktım kaldım.

Ah onun her şeyi beyaz, sâf, ma^Csûm.. Her hali, her tavrı, her edâsı tabî^Cî ve hakîkî idi. Yine bilmem sâika-i tesâdüfün nasıl bir lutf-ı rakîk-i merhametkârânesiyle çocuğun... O tahammül olunamayacak, bakmağa kıyılamayacak, sevmeye doyulamayacak derecede seni andıran ciğer-pârenin bana teveccüh eden nazarında o senin elâ gözlerinin ra^Cşe-i âşinâisi, pembe dudaklarının tele'lü'-i mütebessimânesini görüyorum sandım; dünyada hiçbir ferdin iddiâ edemeyeceği bir râbıta-i hakîkiye-i ebediye ile sana merbût olan bu mini mini lâtif mahlûkun elâ gözlerinin arkasından senin kalbini görür gibi oldum. Bana öyle geldi ki o senin elâ gözlerin bir zaman nâil olduğum ra^Cşe-i âşinâisine, pembe dudakların tele'lü'-i mütebessimânesine tekrar nâil oluyorum; ve oracıkta bu mini mini çocuk nazarının bûse-i esîrî-i ma^Csûmiyeti altında artık ölmek... Seni seve seve, hasretini çeke çeke, iltifatlarını düşünme düşünme ölmek istedim..Ah ey mukaddes kadın, ey nûr-ı dîde, ey benim sevdiğim!

Saffeti Ziya

4 Eylül 1314/17 Eylül 1898

(S.F.M., 24 Eylül 1314/7 Ekim 1898,
C.16, nr.395, s.74)

Deniz karşıki sâhilin kumları üstünde dalgın dalgın nefes alıyor; manzara mahmûr bir sükûn-ı tam içinde tulû^c-ı kameri bekliyor; yavaş yavaş tekâsûf eden zill-ı arz Beykoz'un üstünden nebe^cân eden sabah nûrlarına benzer billûrîn iltimâ^clarla gecenin eşbâha verdiği kısr-ı muzlim-i lerzân üzerine bir sath-ı envâr çekiyor; yalnız dalgalar, uzaklarda derin derin inleyen dalgalar...

Birdenbire çehre-i kamer infilâk etti, pâk ü mahmûr semânın bütün nücûma zerrîn bir tebessümle titreştiler, suların üstünde pür-nûr handeler terennüme başladı, sevâhilin sükûn-ı mağmûnânesine bir vakâr-ı melâl geldi; kamerin gittikçe beyazlaşan ziyâsı, gecenin gittikçe lâcivertleşen zulmeti içinde Yeniköy dubasının yeşil ziyâları mâileşiyor, umûr yerindeki kırmızı ziyâlar sâkit birer nigâh-ı ricâ gibi bekliyor; kamerin ziyâsı o kadar donuk ki duman zannolunur, bir mehtâb değil bir hâle...

Ah, bana bu ketûm mehtâb dokunuyor, sırf nûr ve cevherden mehtâblar istiyorum; yahut, yok, zulmetler olsun, hiç bir nigâh-ı ziyâ ile titrememiş bâkir, sâf zulmetler olsun, hiç bir enîn-i beşerle sızlamamış ezeli sükûnetler olsun, gideyim, enîn-i âmâlimi orada inleyim, mürd u zâd ümîdlerimi oraya gömeyim.

M.Rauf

(1)

(S.F.M., 17 Eylül 1314/30 Eylül 1898,

C.16, nr.394, s.51;

S.İ., s.100-101

Küçük mescidin açık pencerelerinden giren güneşsiz bir bayram sabahının nûrâniyet-i uhreviyesi içinde kandillerin titrek ziyâları bütün bütün soluyordu. Bu küçük, sâde âşiyân-ı kutsiyeti bekliyor gibi görünen yosunlu mezar taşları vekûr ve mâil nazarlarıyla mescidin dâhilini seyrediyor; serin bir nesîm-i hafif nemnâk mezarlığın toprak kokularını, sarmaşık hışırtılarını içeriye dolduruyordu.

Şimdi namaz bitmişti; bir sa^cy-ı muharribin taht-ı te'-'sîrinde bozulan haşîn ve çalıskan ellerle bu mecbûriyet-i hayatiyeden masûn kalmış nerm ve nâzik kibar eller aynı huzur-ı ^culvîye merfû^c; yamalı hırkalarla yeni, mu^cattar libaslar altında çarpan kalbler, şerâit-i hayatiyenin birbirinden uzaklaştırdığı bu sunûf-i ictimâ^cîye efrâdı burada aynı hiss-i isti^câze ve ilticâ ile merbût; aynı menba^c-ı âmâle müteveccih; du^câ başlıyordu.

Zemîn-i tazarru^cda sürünen şu pür-^caciz ve elem beşeriyet-i hakîrenin dertli kalblerinden yükselen arzu-yı tesliyet, hararetli sînelerinden kopan âvâze-i istimdâd küçücük mescide sığmayarak derin bir nâliš-i samîmi ile etrafı inletiyordu.

Bu teselli veren hasbihaller bittiği, bütün kalbler yeni bir ümîd ile kuvvet bularak bir sükûn-ı ihtirâm-kârâne arasında ^cavdet başladığı zaman bir ses, müezzinin sesi, âilelerine kavuşmak, evlatlarını öpmek arzusuyla isti^ccâl eden pederlere elîm bir felâket hikâye ediyor; o gece vefât eden iki çocuk vâlidesi fakir bir dul kadınla meydanda kalan cenâzesi, bu mes^cûd bayram sabahında bütün çocuklar gülerken artık seslerine cevap vermeyen annelerinin soğuk na^cşsı etrafında ağlaşan iki yetimin teselliyesi için taleb-i ^câtıfet eyliyordu.

Biliyordum, bütün mahalle biliyordu; bu senelerden beri bütün rahatını, izzet-i nefsinin iki çocuğunun sa^câ deti için fedâ eden bî-kes bir zavallı dul kadın idi. Ve işte en nihâyet o sevgili çocuklara hissettirmek istemediği sefâletin kurbanı olarak, ^calîl bir yük hayvanı gibi artık dayanamıya-

rak bâr-ı hayatî altında ezilmiş, ihtimâl ki sebeb-i mevti olan tâkat-endâz fedâkârlıklar sayesinde tedârik ettiği cici esvâpları yavrularının arkasında bir gün bile görmeğe vakit bulamadan böyle meydanda iki yetim bırakarak terk-i hayat etmişti.

Heyhât, zavallı yetimler... Siz bu gaybûbetin hayatınızda ne büyük boşluk açtığını sonra hissedersiniz. Herkesin seve seve iştirâk ettiği i^câne ile size alacakları şekerleri yiyerek, ihtimâl ki vâlidenizin tabutu etrafında oynasarak bugün gülecek, mes^cûd olacaksınız. Fakat sonra büyüüp de sefâlet-i hayatıyeyi hissetmemek için bütün dünyayı unutacak kadar sevdiğiniz siyah parlak nazarlar, yahut baygın mavi gözler sizi bir gün birdenbire yetim bıraktığı zaman kendinizi böyle avutamıyacaksınız. Âgûşuna atılıp da âlâm-ı hayatı ağlamak için insanı aldatmayan bir sîne aradığınız vakit, işte o vakit ne kadar bî-kes, ne kadar yalnız olduğunuzu hissedeceksiniz.

H.Cahit

Kanlıca: 4 Teşrin-i Evvel 1314/17 Ekim 1898

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.8-10)

Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri

ATEŞCİNİN OĞLU

Vapur bu sabah gittikçe gecikiyordu. İskele üzerinde epeyce bir vakitten beri beklemekten artık bıkan yolcular bir ^calâmet-i nâ-hoşnûdî göstererek söyleşiyorlar, kızıyorlardı. Hepsinin o kadar mühim işleri varken vapurun te'hîr-i vürûdu öyle büyük bir kabahat idi ki bunun için kâbil değil bir ma^czeret tasavvur edilemezdi.

Nihâyet vapur bu güneşli Boğaziçi sabahının tarâvet-i handenâkını bir enîn-i mâtem gibi yırtan ince düdüğünü öttürerek Çakal Burnu'nu dolaştı. Daha iskeleye tamamiyle yanaşmadan vapur hademesinin telâşı hilâf-ı ^câde bir vak^canın zuhûrunu anlatmıştı.

Ne var, ne olmuş?... Herkes sâika-i tecessüsle soruyordu. Paşabahçe'sinden ateşcinin oğlu... Evet, on üç, on dört yaşlarında zavallı bir çocuk, hergünkü gibi babasının yemeğini getirmiş... Vapur iskeleden açıldıktan sonra çamacının kovasıyla denizden su çekerken muvâzenetin ufacık bir tagayyûriyle, riyâkâr bir dost gibi bize gülen hâin denizin ka^cr-ı hasûdunda nâ-yâb olup gitmiş...

Şimdi, dünyada hiç bir şeye hayret etmek şanlarından olmayan bütün bu hayatlarından memnûn kocaman karınlı (bir takım) kayıtsızlar boşuna it^câb-ı zihn ile hazırlarını ihlâl etmekten müctenip davranıyorlar; biraz evvel iskele üzerinde başladıkları musâhabe-i mühimmeye devam ederek palamutun ızgarası da fena olmayacağını hüküm verdikten sonra yine o hayat-ı behîmîye tafsîlâtıyla işgâlederken beri tarafta çocuğun nasıl olup da na^csı bulunmadığına dâir bir mebâhese başlıyor; hele aşağıya doğru dört beş kişi muttasıl aynı tafsîlâtı dinlemekten bıkmayarak, ağızlar açık, nazarlar bî-ma^c-nâ, bakışıyorlar; ve şübhesiz hiç bir şey düşünmüyorlardı.

Yalnız perdenin arkasında bir kaç kadın kamarottan bu fecî^câyı dinlerken ikide bir hikâyeyi keserek müte'essir bir sadâ ile:

- Ya babası, diyorlardı, o vapurda değil mi? Ne yapıyor zavallı?...

Sahih, zavallı baba... Sen ne yapıyorsun? Acaba serbesce ağlayabiliyor musun? Yoksa ocakların o cehennemler gibi alevler döken o ağızları karşısında, elinde kürek, yine ifâ-yı vazifeye mi çalışıyorsun? Fakat, gözyaşların rahâîça, bol bol cereyânına bile meydan vermeyen bu ateşler senin (şimdi) rûh-mecrûhunda duyduğun elemelerin yanında ne hakîr, ne hafif kalır.

Vapur bugün hasta, nevmîd, giryân bir cism-i ^Calîl gibi sürükleniyordu. Dûdük çalışları vardı ki boğuk hıçkırıklara benzerdi; istim salıverişleri vardı ki bedbaht bir göğse sığmayan şehîk-i ızdırâbı andırırdı. Mütemâdi, derin ihtizâzlar, iniltiilerle ağlıyordu...

Akşam ^Cavdetinde yine aynı vapur tesâdüf etmişti. Sabahki çehrelerden bir çoğu yine müşteriler arasında göze ilişıyordu. Perdenin arkasında yine sabahki sadâlar beyân-ı te'esür ediyordu. Çocuğun na^Csı çıkarıldığını, arkasındaki esvâb midyelere iliştigiinden sabahleyin bulunamamış olduğunu anlatan kamarota yine bî-çâre pederin ne yaptığını soruyorlardı. Bu suâl-i mükerrer kamarotu artık kızdırmış olmalıydı ki:

- Babasına ne? dedi, o iki kadeh attı mı unatur gider; asıl anası düşünsün.

(Ah bedbaht, bedbaht vâlide! Sen çocuğunu unutmayacaksın, değil mi?)

H.Cahit

25 Teşrin-i Evvel 1314/7 Kasım 1898

(S.F.M., 29 Teşrin-i Evvel 1314/11 Kasım 1898,
C.16, nr.400, s.150;
H.H.S., s.11-13)

SAÇLARIN

Eğer bu yâdigârı, beni en çok sevdiğin bir zamanda acınmadan kesilmiş bu saçları kendini unutturmamak, dâima yâd ettirmek için verdinse ne acı bir gaflette bulunmuşsun. Sana sevilirken bütün kâinâttan vaz geçmeğe, senden başka her şeyi ihmâle, unutmaya o kadar alışmıştım ki, bugün acı acı sensiz kalınca aşkının verdiği saâdetle gözüme çekilen bu ridâ-yı lâ-kaydî kalkarak bütün mevcûdât sanki ahz-ı sâr için bana şiddetle görünmeğe ve niçin unuttuklarını dâima düşünmeğe başladılar.

O zaman ben herkesin yaşayışı gibi yaşamamışım, benim için senden başka her şey o kadar gayr-i mevcûd imiş, her şeyi o kadar unutmuşum ki işte bugün yirmi dört yaşında marîz bir dimağ, bî-kes bir kalble dünyaya yeni gelmiş gibi oldum; her zerre nazar-ı dikkatimi celb ediyor, ve seni yâd ettiriyor. Lâkin her şey, bütün mevcûdât, hatta havalar, günler, saatler, sonra seninle, senden işitilmiş nağmeler, senin yanında seyredilmiş, konuşulmuş, dinlenmiş, düşünülmüş her şey, bütün mevcûdât seni yâd ettiriyor.

İsmim çağrılrsa senin sesini işitiyorum; ne yapsam, ne görsem, ne işitsem bin alâikle hep seni ihtâr ediyorlar; sanki bütün havâssım seni ihtâr için meşgûl oluyor.. O zaman yâdigârın, bu (x) beni en çok sevdiğin bir zamanda acınmadan kesilmiş saçların hayatıma bahş ettiğin bir kaç mesûd saati (xx) de zehirlemek, sâde beni öldürmek için verilmiş gibi geliyor; ve bu bana (xxx) yalnız beni değil, bir zaman beni ne çok sevdiğini de yâd ettiriyor.

Bana bunu vereceğine niçin o zamanki kalbini, niçin o kalbi, o seven, beni seven kalbi niçin vermedin?

M.Rauf

3 Teşrin-i Sâni 1314/16 Kasım 1898

(S.F.M., 12 Teşrin-i Sâni 1314/25 Kasım 1898,
C.16, nr.402, s.185./S.İ., s.70-71)

x- bu/o, xx- saati/saatimi, xxx- ve bu bana/çünkü bu,

ÇİÇEKLER GİBİ (1)

Ah çiçekler gibi olsalardı... Onları da çiçekler gibi sevseydik; kalbimizi çiçekler gibi rabt etmeden cezb (x) etselerdi. Bir çiçek râyihası, rengi, şûhluğuyla rûhumuzu nasıl mest lerzeler, nasıl mahmûr emeller verirse; bir çiçek bütün güzelliğiyle, bütün gençliğiyle bizi nasıl meftûn ve müştâk bırakırsa kadınlara karşı iştîyâkımız da böyle olsaydı; böyle sâde bir iştîyâk, râbitasız, (2) vefâ ve ebediyet emellerinde âzâde bir iştîyâk...

Fakat yok; ben annemi o kadar küçük gâib ettim, hayatımda vefâdan, sıcak, samîmi, sâdik vefâlardan o kadar acı acı mahrûk kaldım ki bütün sevdiğim kadınlarda anneme mahsûs (xx) vefâyı, bu sâdik vefâyı bulmak için ölüyorum. Kadınlara benim için çiçeklere mahsûs bütün güzelliklerle (xxx) beraber mâderâne bir (xxxx) hararet ve ciddiyete bî-gâne olurlarsa nasıl kadın olurlar diyorum.

Fakat ah bu kadınlar... Fakat ah bu müebbed Dalila, hep tecrübelerimde o kadar acı yaralar, her aşkta o kadar derin yaralar veriyorlar ki beni kendilerinden, (3) kadınlıktan, hatta vâlidelikten şübheye sevk ediyorlar; her aşktan sonra a^czâ-yı vücûdu hurd-â-hâş bir kaza-zede gibi bî-tâb-ı âmâl, hatta çiçekliklerinden müteneffir kalıyorum.

Ah çiçekler gibi olsalardı... Onları da çiçekler gibi sevebilseydik!

M.Rauf

(4)

(S.F.M., 19 Teşrin-i Sâni 1314/2 Aralık
1898, C.16, nr.403, s.202./S.İ.,s.79-80)

1- Bu mensûr şiir mecmuada başlıksızdır.

2- elemsiz, 3- hatta, 4- 1314/1898

x- cezb/celb, xx- anneme mahsûs/böyle bir

xxx- güzelliklerle/güzellikleriyle

xxxx- mâderâne bir/böyle

için ara sıra bu taşta konsunlar. Hevl-i memât gibi bütün mahlûkât-ı nâmîyenin fevkinde dolaşan bu tuyûr-ı muzlime ile hayatımın irtibatı vardır. Ben de onlar gibi fevârân-ı âmâl ile tabakât-ı havâiyenin en yükseklerinde uçarken gâh kanatlarımı yalçın kayaların keskin uçlarına çarparak kırar, gâh bî-tâb ve pür-ta^cab bir köşeye düşerek sukûtuma bütün havâsımla ağlardım.

İki dudak üzerinde birleşen rûhlar kadar sâf ve بلند bin bûse-i ebediyenin şâhid-i teâtisi olan çamlarla serviler rûhuma uzaktan fâtihalar ihda etsinler. Osevdalı ağaçların zîr-i ağsânı benim de metâf-ı hâtîrâtımdır. Benim de hayatımın bazı saniyeleri o esmer gölgelerde ihtizâz eder durur.

Fırtınalı havalarda mermere ^casabî bir çocuk gibi çirpınıp dururken mezarımın altından sızan küçük bir pınarın garîb ve mütevahhiş katreleri nûzhetgeh-i esâtire benden bin nişâne-i tahattur götürsün.

Ah, evet! Bilirim: Bir kalbin sevmeye, bir hayatın sevilmeğe ihtiyacı olduğu gibi kabir de ara sıra bir kaç damla sirîşk-i te'essüre, bir iki enîn-i gefkât ve tahassüre muhtacdır. Gömüldüğüm sükûnet ve vahdeti hiç bir mahlûk-ı beşerînin ihlâl etmesini istemem. Zaten bulutların sık sık mev^cid-i telâkisi olan o şâhikaya dökülecek rahmet taneleri sirîşk-i te'essür gibi; bu seng-pâre-i hassâsı okçayacak yıldırımlar da enîn-i mâtem ve tahassür gibi o ihtiyac-ı uhrevîyi ta^cdîle hizmet etsin...

Bu arada bütün velvele-i hayat ve ma^cişetten mütebâ^cid, fânileri kemiren bütün evcâ^c ü ızdırâbâtan mütecerrid, münferid bir halde teselliyet-çîn-i memât olayım. Eşya-yi muhîtenin samt ü sükûnuna o kadar inkılâb edeyim ki âfâk-ı mükevvenâta yükseklerden isâl-i tahassüs etmek emeliyle bir seyyâh gelip de o büyük taş müttekâ-yı temâşâ ettiği zaman ayaklarının altında bir cihân-ı tahassüs ve heyecanın yatmakta olduğundan aslâ haberdâr olmasın!... İbrahim Cehdi

30 Teşrîn-i Sâni 1314/13 Aralık 1898

(S.F.M. 10 Kanun-ı Evvel 1314/23 Aralık 1898, C.16, nr.406,

s.251-252)

CÂŞKTAN SONRA

Seninle kat^ci olarak bugün ayrıldık, (1) öksüzlüğüm senden değildir; (2)beni sensizlik değil Câşkından, emellerimden cüdâlık (x)(öldürüyor, beni sensizlik öldürüyor.) (3) ben daha ilk görüştüğümüz gün (4) Câşkına, rikkat-i şebâbımın bu pâk ve zerrîn-hayâl (xx) âmâline senin de mâder olamayacağını daha ilk telâkîde anlamış, daha ilk görüştüğümüz günden onun mâtemini tutmağa başlamıştım.

Vücûdlar müfteris bir ihtirâs ile didinirken o, Câşkım, bu hiç bir zaman enîs-i rûhunu bulamıyan zavallı öksüz Câşkım telâkîden evvel o kadar ümîdler, emeller veren tabî^cat-ı nisûnenin rikkate bu kadar bî-gâne olmasından me'yûs olarak müte-neffir bir merâretle "Hayır, hayır!" diye sizler. Bu bir mevcûdudur ki bütün iştîyâk ve garâmına karşı dâima aynı kadınlığa, yani vefâsızlığa, yani hayatına mülâkî olmaktan bî-tâb kalmıştır. Denilebilir ki ben asıl telâkîden evvel severim, ve telâkî benim için bir müfârekattır.

(Ah bu kadınlar, bu kadınlar! Bizim o kadar Cûlviyetlere meftûn ve kâdir olan Câşkımızı böyle bir mel^cabe-i levs ü heva yapmak için ne çamurlu bir hamîreniz, nasıl bir kalbiniz olmalı? Lâkin telâkîden evvel o kadar ümîdler, emeller veren bütün bu kadın elleri arasında bu yaraları saracak mûnis ve sâdık bir dest-i vefâ ve teselliyet bulunmayacak mı? Bulamayacak mıyım, bu bî-kes Câşkına, rûhuma bir vâlîde, hâr ve müşfik bir vâlîde bulamayacak mıyım?

Sen ah ey mevt, sen de mi sükût ediyorsun?....)

M.Rauf

(S.F.M., 10 Kanun-ı Evvel 1314/23 Ekim
1898, C.16, nr.406, s.252; S.İ.,s.72-73)

-
- 1- fakat beni muzdarib eden bu
 - 2- güzel kadın!
 - 3- Zîrâ, 4- senin de
 - x- cüdâlık/cüdâ kalmak
 - xx- zerrîn-hayâl/zâde-i hayâl

MEZARIMIZ

Mevcûdât-ı nâmîye fevkinde, havâsı mehlûkâtın tenef-füsüyle ifsâd, sükûnu feryâd-ı ızdırâbıyla ihlâl ve berbâd edilmemiş bir şâhikada yapmak istediğim hâbgâh-ı ebedîden beni niçin mütebâ^cid bulundurdun?

Biz ki beraber düşündük, beraber yaşadık, beraber muzdarib beraber mütehassis olduk; biz ki karlı, ve karlı dağlarımızın hafâyâ-yı ihtişâmını sîne-i ummâna nakleden Dicle'ye gözyaşlarımızı beraber tevdi^c ettik; biz ki yine o mevcelerde zemzeme-i a^csârı beraber dinleyerek Ninova'ya selamlarımızı beraber yolladık; hülâsa biz ki mâzî denilen ezeliyete beraber isâr-ı âmâl ve hissiyât ettik; âtî denilen ebediyete de yine beraber bir anda, bir yerde tevdi^c-i hayat etmeliyiz.

Hakîkatın o büyük inkişâfı, bekânın o yüksek incilâ-sı fâniliğin bütün vâveylâ-yı şâikânesini etrafımızda tabî^catla beraber mahkûm-ı sükûn ettiği zaman biz Dicle'ye menba^c olan dağlarımıza gömsünler; âheng-i hilkati beraber dilediğimiz o yükseklerde rûhumuz rûh-ı ezelînin hitâb-ı sermediyesini yine beraber dinlesin. Oh, beraber dâima beraber; o kadar beraber ki âlemin câzibe-i umûmiyesi mühtell olsa bile bizim ayrılmamıza imkân kalmasın.

Yıldırımlarla, zelzelelerle samt ü sükûnumuzu temdîd, şimşekler zulmetimizi tezyîd etsin. O rahmet ü zalâm içinde o kadar haşrolalım ki ne hayatın mütehakkim velveleleri, ihtirâsların hâin kahkahaları, ne de semâvâtın müstehzî nûrları nüfûz edebilsin. Hatta mezarımız üstünde bütün âsâr-ı hayat ile beraber isterse ecrâmın bütün ziyâları, isterse bütün tabî^catta incimâd etsin... Bizi bir nûr-ı esîrîye kalb için kardeşliğin harât-i câvidânisi kâfidir.

Sevdalarımızın aşnâ-yı semâvîsi, seherimizin nîgeh-bân-ı sihrîsi olan necm-i sabah bize uzaklarda, tâ ufukların sîne-i kebûdunda bir kütle-i lâciverdî gibi titreyen beldetü's-sevdâdan nakl-i peyâm ettikçe vücûdumuz gibi fikirlerimiz de, hislerimiz de, emellerimizin de neş'et-

zâr-ı kudsisî olan o mubarek yerlere doğru makâm-ı menâmı-mızı okşadıktan sonra geçen riyâh... Düşünde derelerden, tepelerden, ovalardan, denizlerden, dağlardan, ufuklardan, şafaklardan, ezeliyetten, lâ-yetenâhîden tuhfeler, hediyeler taşıyan bu seyyâh da bizden ona bin selam, yüz bin ihtirâm isâl etsin.

Sen âgûş-ı siyahından muttasıl kartallar uçuran vahşi kayalarımızdan pâyânsızlığa doğru senelerce itâre ettiğin emellerin pervâz-ı nâ-mütenâhisini o nûrsuz, zulmetsiz, şimşeksiz, yıldırımsız, kevkebsiz gecelerde de ta^ckîb ederken ben de o dağlara karşı kudsiyet-nümâ-yı tefekkür olan mektebin huzurunda lâ-yenkatı^c titreyip durayım.

Dicle'nin her mevc-i bî-kararı istikbâlin ensâl-i muzdaribesine bizden bir şehka-i âşinâyı götürsün.

Sa^cîd, hayatın dalgalarıyla çarpışa çarpışa.. Ma^cî-şetin kasırgalarıyla pençeleşe pençeleşe nihâyet hayâl ve âmâlinin tedricesiyle revânın i^ctinâ-yı câvidânına rağmen vücûdunun inhitât-ı an-be-anına hissederek bir ihtiyac-ı huzur ile bî-karar-ı meftûr olduğu zaman o makber-i şâhika mekanda, bir kaç dakika, muhtac olduğu sükûnu ve teselliyet taharri ve telâkkiye gelsin. Babanın rûh-ı ebediyet-karî-ni hakîkatle, hayalin, mâzî ile istikbâlin bu talakki-i masûmânesini firâz-ı illiyînden temâşâ ederek bir ibtisâm-ı sermedi ile gülümsesin.

Nâ-mütenâhiliği takbîl için birden kıyâm edip de â-tîdeki hayâl-i dûr-â-dûra doğru sürüklediği envâc-ı huruşâ-niyle ervâh-ı mâzîyeye cemileler yollayan ummâmı bütün mevcûdât-ı muhîteden evvel selamlayarak efkâr ü ihtisâsâtımızın haşrolduğu âmâl ü vakâyi^cin hirmân ü hüsrânını telâfi edelim.

Nihâyet arz, umûmî bir indifâ^c ile tarumâr olduğu... Nihâyet "bâziçesi inkılâb-ı âlem olan bir yed-i kadre bütün mükevvenâtı parçalayıp dağıttığı zaman biz ^carş-ı ilâhinin bir peyk-i hissesi olmak için tabî^catın fevkine yine beraber atılalım.

F.Âli

12 Kanun-ı Evvel 1314/25 Ekim 1898

(S.F.M., 22 Kanun-ı Evvel 1314/4 Kasım 1898, C.16, nr.408,

s.279-282)

Bir Refîkî'n DeFTERinden

Esef... İşte bir kelime ki hiç yabancıları değiliz. Her zaman (x)(1) kullanırız; fakat te'mîn ederim ki bu kelimeyi icâda sevk eden zarûreti hissetmedikçe bize onun kadar yabancı hiç bir şey olamaz. Ne olursa olsun onu anlayamayız, meğer ki sevk-i vekâyî^cle ma^cnâsını bizzat hissedelim; o zaman görürüz ki bu kelimenin ma^cnâsını hiç bilmiyormuşuz; (2) zaten birer birer her lûgati bu tecrübeden geçirince hepsinin de böyle olduğunu görmez miyiz? Bu her kelime için böyle değil midir? Bir kelimenin sebeb-i vücûdunu hissetmezsek, anlıyor musunuz? Sebeb-i vücûdunu hissetmezsek o kelimenin ma^cnâsına bî-gâne kalırız; onu sâdece söyleriz, mahalli isti^cmâlini bilmiş olmaktan ibâret bir papağanlıkta bulunuruz.

Meselâ bundan sonra benim için "esef" kelimesi o kadar pür-ma^cnâdır ki bütün hayatım, bu yirmi dört senelik hayatım bütün vekâyî^cyle onun ma^cnâsına dâhil olduğunu görürüm; zaten bir insanın hayatı demek bütün insanların hayatı demek değil midir? (3)

Lâkin bakınız, bu gece, bir gün evvelki havanın tamamıyla hilâfına olarak güzel başlamış, parlak geçmiş bir kış gününün akşamı, koyun bir köşesinde nasılsa akşamı edip gurûbtan sonra yarım saati de yazın gezilen yerlerde ihyâ-yı hâtırâta hasr ederek, sonra gittikçe tehevvr eden rûzgârdan, takarrür eden zulmetten kaçıp odasına çekilmiş, yemekten sonraya mahsûs ^catâlet-i ten-perverâne ile teshîl-i hazm için bir kanepeye İngilizlere mahsûs bir serbestî-i harekâta uzanarak fıkırdayan bir su keyfiyle derin derin terennüm eden sobanın yanında kendini bekleyen kitaplarına karşı sevk-i tahatturât etmiş, yani her şeyiyle melâl ve elemden ziyâde neşât ve sürûre mütemâyil bir adam sıfatıyla söylüyorum ki dünyada eseF kelimesi kadar vâsi^c, derin bir ma^cnâyâ mâlik iken bizim dudaklarımızda miskîn delâletler alan bir kelime olamaz; ve ihkâk-ı hakk müm-

1- belki yüz defa, x- her zaman/her gün

2- halbuki şimdi onda o kadar vüs^cat-i ma^cnâ buluruz ki başka kelimelere lüzum hissetmeyiz,

3- Bütün beşerîyyetin enîn-i hüsrânı da benimki gibi bir eseften, bir ah-ı eseften başka nedir?

kün olsa idî bu kelimenin elinden kim bilir neler çekeriz.

Bunu size - O kelimeyi lûgat kitaplarında görerek yahut büyüklerinin ağzından işiterek öğrenmiş, ta^cmîk etmeye-
rek, düşünmeyerek, âşinâ -yı rûhtan ziyâde bir mu^cârefe-i nazariye ile tanınan bir dost nev^cinden lâ-kaydâne bellemiş bir adam gibi değil- onu yok iken icâd eden ve bunun için kim bilir nasıl kat^cî, mutlak, elîm bir ihtiyaç duyan ilk insanlar gibi söylüyorum; kelimenin şeklini değil ma^cnâsına hissetmiş, hem de hayatının bütün vekâyi^cyle bunu hisse mah-kûm olarak zarûrî hissetmiş bir adam gibi söylüyorum; öyle bir hissediş ki o kelime mevcûd olmasaydı bu akşamki halet-i rûhiyemi ifade için arayarak mutlak onu bulacaktım; çünkü muz-darib olarak, hissettim. (Evet hissettim.) İşte en az müsta-^cidd-i te'sîr olduğum bu gece, böyle elîm muhâkemâta hiç müte-mâyil olmadığım bu gece teshîl-i hazm için oturduğum (bu kanepede), bu ılık odanın tenhâyi-i hâb-âlûdu içinde hissettim.. Bakınız nasıl:

xxx x

Boş geçmiş bir gün. Nasıl geçireceğimizi bilmeyerek kendinize bin türlü meşgale aramışsınız da hiç birisinde devam arazusu bulamamışsınız, yaz olsa böyle bir günden (x) - bir zaman- ne kadar istifâde edeceğinizi düşünüp sonra bir zaman o yazın kış günleri gibi geçen günlerde neler gâib ettiğinizi tahattur ederek şu kış günü hava böyle (xx) olduğu için ona muğber olmak istiyorsunuz?Bütün gün akşam olmasını dört gözle beklediğiniz halde gece kışa mahsûs renksizliği, tehditleriyle inmeğe başlayınca şimdi de onun nasıl geçeceğini düşünüyorsunuz; bu size geçen giden o güzel ve mes^cûd yaz gecelerini ihtâr ederek gelecek yazı kadar böyle melûl ve gam-kîn ne yapacağınıza düşündürüyor, biliyorsunuz ki bütün kış hayatınız böyle geçecek, böyle melâl içinde, mahzâ geçip gittiği için size mes^cûd görünen o yaz günlerinin beklemekle geçecek, fakat bu beklediğiniz yazındada - (şu) dört gözle intizâr ettiğiniz halde gelince (sizi) seri imlâlden başka bir şey yapmayan- (1) geceden farklı olmamasını düşünmekten

x- günden /gün

1- bu

de hâli kalmıyorsunuz. Yaz, hani geçen seneler o kadar beklediniz halde nasılsa getirmediği sa^câdeti getirecek ümîdiyle şimdi yine vürûduna muntazır olduğunuz yaz da tıpkı o geçenler gibi olacak, bunu da hissediyorsunuz. Hep gelecek yazları beklemekle geçen bu yazlar dâima aynı renksizlik, dâima aynı tehâlûkle (x) tevâlî eden intizâr ve melâl devreleriyle geçmiş, sizi dâima bir intizâr-ı müştâkâne içinde bırakarak geçmiş değil mi? A^cmâk-ı mechûliyetinde titrek nûrlarla mütenevvir zühre-i âmâlinizi hâvî olan bu istikbâle, bu beklenen yazlara mülâkî oluşunuz size ye'slerden, merâretlerden başka ne bırakmış? Bu telâkî de aynıyle iki mahlûkun telâkîsi gibi acı giryelerden başka ne semere vermiş? Zâten bir çok hayatların (xx) son kelime-i nâlişi bu makamla inlemez mi?

Fakat dâima aynı (gibi) görüldüğü halde gittikçe başkalaşan hissiyâtımızda bazan olduğu gibi bu gece (1) tebeddülü görüyorsunuz (xxx); rûhunuzda bu gece daha başka bir mazlûmiyet, daha başka bir melâl var ki sizi asıl bu işgâl ediyor. Şimdiye kadar kendinizde tesâdüf etmediğiniz, alışmadığınız his nedir? Bu gece birden bire karşınıza çıkarak sizi müvâcehelerine me'lûf bulunduğunuz sâir hisleriniz arasında yeniliği, mü'essirliği ile te'ellüm ve tahazzüne sevk ve da^cvet eden bu yeni his nedir? Bu ne kadar hafif, ne kadar müstahîl'ül-idrâk, ne kadar ince, nâzik, nasıl diyeyim, ne kadar durgun bir melâl... Sanki ninesini gâib etmiş bir çocuksunuz ki ilk günlerin şiddetli elemelerinden kendisini teşfiyeye ve teskîne gelen bir çok sadâ-yı teselliyetle kesb-i kuvvut ettiği halde bir gün (xxxx) artık bunlardan mahrûm olarak, elimi yalnızca ve gerçekten düşünerek derin bir melâl içinde iki defa öksüzlük hisseder. Bir melâl ki ihtimâl evvelki kadar ağlatmaz, fakat ne kadar derin, ne kadar tahammülsüz... Acı bir his ki öyle şiddetli harekâtı mücib ye'slerden, sizi intihârlara, fecî^calara sevk eden â-

x- Hep gelecek yazları beklemekle geçen yazlar dâima aynı renksizlik, dâima aynı tehâlûkle/Çünkü hep böyle beklenen bu yazlar dâima aynı tehâlûkle

xx- bir çok hayatların/bütün hayatın

xxx- görüyorsunuz;/fark ediyorsunuz; xxxx-birgün/bugün

1- yine

lâm-ı ^cazîme ve mutantan değil; büyük şeyler düşündüren nâ-gehânî, mütehevvir sadmeler gibi yorup hurd-â-hâş etmiyor; lâkin bir köşede kalbinizde derin bir melâl ile, ne ölümü, ne cenneti düşündürmekle beraber daha mü'ellim bir ^caczi- le, bir ^caczi-i tahammül ile zebûn bırakıyor. (1)

Ah! Çünkü gözümün önünde olan o yaz yok mu... O bütün tarâvet-i hüsnüne, sa^câdetine şâhit olduğumuz halde şimdi bütün felâketinde hazır bulunduğumuz, pek merak ettiğimiz bir hasta gibi, her gün kaybettiği şeylerin mâtemini tuttuğumuz, bütün tazeliklerin birer birer çürüyüp gidişi lâ-kaydâne temâşâ ettiğimiz yaz, bu sonbahâr, bu gece şöyle arasından geçtiğiniz ve şimdiye kadar lâ-kayd bulunduğunuzu zannettiğiniz bu kır, daha doğrusu bu kır yok mu... Ah bilseniz ki bu tabî^catın rûhunuzun en hassâs samimiyetleriyle ne gayr-i mahsûs râbitaları, ne nâzik alâkaları vardır; bilseniz ki orada olan her bir zerre nasıl sizin en kıymetli bir emelinizden başka bir şey değildir; bilseniz ki siz farkına varmamışken rûhunuz bu teverrümle ne kadar mecrûhdur! Çünkü bu teverrüm samîm-i rûhunuzda henüz açılmamış yaralarla (2) hem-te'sîrdir, bu tabî^cat o kadar bizzat sizden ibârettir, içinde yaşadığımız şeylerle o kadar mültasık bulunuruz, ki elemelerimiz birleşir, böyle hâricî bir felâket de bizi (3) o nisbette sarsar. Kendimizde tahlîl edemediğimiz pek ince, pek çok ince hislerin titrediğini evvela belki fark etmeyiz; fakat bir zaman gelir ki bir müte'ellim şâirin inleyişi gibi çok zaman evvel vurulmuş bir darbenin te'sîri o gün duyulmağa başlar; ve (bir gün) hiç beklemediğimiz halde bir cerîhanın karşısında bulunuruz.

(4) Sizi bu akşam tenezzühünüzden birdenbire döndürerek, sâhilde gezmek isterken eve kaçırarak, sonra bir köşeye çeken o idi,(5). Şu ana kadar araya bin türlü mevânî^c girerek rûhunuzla yalnız kalmamıştınız, fakat işte ilk yalnızlık sizi o-

1- Acaba bu ne?

2- o kadar

3- ma^cnen

4- İşte

5- o yazın olması idi.

nun sadâ-yı nâlişiyle ikâz etti; (çünkü) sâhilde gidip mâi semâlar altında, mukmir denizlere karşı bütün sa^câdet ve neş'esini gördüğünüz o yerleri bu akşam تنها, melûl u zâr, ve siyah görmeğe tahammül edemiyorsunuz, sanki daha pek yakın bir musîbetin tafsîlâtını tahattura kuvvet bulamıyor gibi yazı bütün ihtîşâmîyle düşünmeğe tahammülünüz yok değil mi? Çünkü o zevâline ağladığınız yazla beraber sizin de ^cömrünüzün en güzel bir devresi artık bir daha ^cavdet etmiyeceğini acı acı hissettiğiniz bir devresi gelmiştir. Çünkü işte tabî^catla o kadar birsiniz ki onun kaybettiği sa^câdeti düşünerek sizin sa^câdetinizmiş gibi müt'e'ezî oluyorunuz, işte onun elemeleri sizin elemeleriniz oluyor; fakat bu öyle bir elem ki ne bir taharrîş, ne bir sadmedir, yavaşca gelip dağdâr eden, tahlîli muhâl ince bir elemdir, bir melâldir ki o büyük ye'slerden,,Musset'in, Byron'un muhteşem ye'sleri gibi haşîn ve ^culvî ye'slerden ziyâde harâb eder; zîrâ o ye'slerde gidip bu mel^cûn hayatı bitirivermek emniyet-i muzafferânesinin teselliyeti mevcûd iken bunda yok; bilakis bunun dâima böyle olacağını bilmekle beraber yine tahammül etmek, tahammüle mecbûr olmak hissi var ki işte bu insanın boynunu büküyor.

Ah eğer bütün seneler böyle geçecekse, kıymeti sonradan, artık tezevvuk etmek muhâl olunca anlaşılan o mahv olmuş sa^câdetlere tahassürle geçecekse, (bu) ne kadar zavallı (1) hayat değil mi? (x) Fakat geçenler, bu en mes^cûd olması lâzım gelerek geçen seneler nasıl geçti, zavallı çocuk!.. (2) Sâde, ^camîk bir melâl, ebedî bir intizâr-ı müştâkâneye rağmen o (xx) kadar melûl bir hiçlik, o (xxx) kadar yeknesak bir hiçlik (3), bir sonbahâr semâsını andıran solukluğu o (xxxx) kadar nâ-mütenâhî bir hiçlik... (4)

Halbuki o şebâb-ı nûr-ı enverin size verdiği pür-heyecan-ı pervâz kanatlar, o sizi bir türlü ümîdlerle, çılginca emellere sevk eden, o te^câlî için yükseklikleri kâfi görmeye-

1- bir, 2- Onlar da, 3- ile

4- ile geçti! Demek hayat bu idi öyle mi? O güzel münevver, mest-i hayat bu idi??

x- hayat değil mi/hayatımız var değil mi?

xx, xxx, xxxx- o/ne

rek nâ-mütenâhîyi istihfâf eden mest ü mağrûr kanatlar, o bir musîki nağmesiyle, bir güzel göz ile, bir bedi^c manzara ile, nihâyet hayat va tabî^catın bu bin türlü güzellikleriyle dâima meshûf-ı âmâl çarpınan kanatlar... Onlar, öyle ise bunlar ne için? (x) Sizi bu mehâsin karşısında derinden derinden fedâ-yı can hisleriyle titreten, bir güzel göz için ölmeği bir sa^câdet-i mestâne, bütün hayatı uzun bir rû'yâ-yı nûr ve garâm diye telakki ettiren o kuvvet-i sihr ne idi? (1) Ne idi sizdeki o hararet ki karşısında boşluğunu, hiçliğini (2) isbât ve tekrar ettiği halde sizi hayatta yine sa^câdetler, size hayatta yine safvetler ümîd ettiriyordu?(Bu nasıl şeydi?) Her şey boşsa bu niçin? (xx)

^cAşk... (3) (Evet) işte sevdiniz de, hatta sevildiniz de; insanı bir müddet en ^culvî emeli hükemânın bile tahayyül ve temenni edemiyeceği derecede mehâsine, me^câlîye tabî^cî olarak sevk eden, insana şu hayat içinde bir hayat-ı muhayyel yarattıran o kuvve-i sâhirâne... Buna da mazhar oldunuz: Sevdiniz ve sevildiniz. Şebâbınız o kadar hâr ve müştâk idi ki ilk mucâşakalarınızda onun yalnız garâmiyatını görebildiniz, hep zevk ve şegaf hissettiniz, hayatı tanımadan ^caşk tanıdınız; hem öyle genç ^caşklar ki size hayatı tanıtmadılar, süslediler; öyle ^caşklar ki sizi harâb etmek için hissiyâta (xxx) hayatın elemeleriyle birleşmediler, size dâima mâi, dâima ^culvî göründüler. Fakat bir gün geldi ki artık hayatı tanıdığınız halde sevdiniz, ah (4) bu son mu^câşakalar, hele, ah o son ^caşk, o asıl hayatın ciddiyetini tanıdığınız zamanda size bir sa^câdet verecek, o hayatı tezyîn edecek zannettiğiniz, bir hükmü hâiz olacak, bütün beklediklerinizi (5) getirecek, size hayatı unutturacak kıyas ettiğiniz halde üç aylık bir münâsebet-i behimiyeden başka bir şey olmayan, cihân-ı âmâlinizin o yetişilmez servetleriyle şımarmış, mümtâz ve nezîh rûhunuza o zamana kadar binlerce defa işittiğiniz, yüz bin defa o-

x- için/içindi? , xx- bu niçin?/bu niçindi ve ne idi?

xxx- hissiyâtla/hayatla

1-Eğer hayat böyle olacaksa

2- murdarlığını bütün beşeriyet-i muzdaribenin bütün ahları, bütün enînleri, 3- Fakat siz ondan mahrûm olmadınız,

4- işte, 5- nihâyet

kuduğunuz ve hissettim zannettiğiniz halde başınızdan geçmediği için hissetmediğiniz, anlayamadığınız, bilmediğiniz hayatın bütün hayvâniyetiyle yoran, harâb eden o kadın; o duyduğunuz nefret-i [°]amîk ile beraber hayatınızın en sedîd'ül-emel zamanını, (hayatınızda) sa[°]âdete hiç olmazsa en yakın bulunduğunuza inandığınız bir zamanı renklerle boyamış olduğu için kendisini unutmak o sa[°]âdeti unutmak kadar muhâl olan kadın, ah o kadın... (1)

(2) (Fakat artık) yeni teşebbüslerden o kadar [°]amîk bir keselân duyuyorsunuz, o kadar mecrûhsunuz ki âtiye dâir tekrar emeller hâsıl etmekten tehâşîniz var; (3) hep böyle olacağını o kadar mutlak ve acı bir sûretle hissediyorsunuz, artık dâima, dâima böyle olacağından o kadar emînsiniz ki bu size hayat hakkında girân, pek girân bir te'sîr veriyor; şimdiye kadar hayatın bütün mücâdelelerinden şâirâne ye'slerle, insarlar hakkında kin-âlûd muhâkemelerle çıkarken bu sefer hayatı, dünyayı pek yakından görmüş, mecrûh fakat mecrûh olduğundan haykır haykır müstekî olmayaarak, bunun dâima böyle olduğunu ve dâima böyle olacağını hissederek -karşısında birdenbire ölümü gören oduncu gibi- hayata, o büyük hayata rast gelip mâhiyetini anlamış bir adam gibi müte'ennî ve mütevekkil çıkıyorsunuz. O kadar müte'ennî ki hatta ölümü düşünmüyorsunuz z, düşünemiyorsunuz; şu tanıdıkça sevmediğiniz hayat gibi ölüme de yaklaştıkça onu da sevmiyorsunuz; onu fâci[°]alara terk ederek bir insan gibi, yani ölmeğe bile cesâret edemiyen miskîn, mütezellil, dâima böyle olacağından emîn olduğu hayata -daha iyisi mümkün olmadığı için- kâni[°], istediğini bulamayacağından ne bulursa onu almağa râzı bir sefîl oluyorsunuz. (4)(Hani evvelki hararetler ne oldu?) Bu tezellül arasına o kadar ağır, o kadar nâ-kâbil-i tahammül geliyor ki bazan başınızı kaldırarak tekrar mücâdeleye hazırlanıyorsunuz; fakat hayat size

1- Demek [°]aşkta böyle idi, o da hayat gibi sâde uzaktan güzel demek, o da hayat gibi sâde bir sır idi öyle mi?

2- İşte bunun için

3- her şeyin, hayat, [°]aşk, hepsi böyle olduğunda her şeyin, 4- Ne yapayım, demek hayat bu imiş, diyorsunuz. Hani evvelki hararetler, hani evvelki [°]ulvî gurûrlar ne oldu?

muhabbetle bakıyor, o zaman yine öyle mücâdelesiz bir mağlûb ki sizi ağır, durgun bir melâl, bir derin melâl ile mahkûm-ı zillet bırakıyor. Önünüzde her türlü emelden mu^carrâ, sevk-i âmâle gâh cesâret gâh tenezzül etmediğiniz, bir çöl bikr-i tekliğı ile uzanıp giden, herkesin hayatı gibi behîmî bir hayat var. Sonra... Altı bin senelik cehd ve tefekkürün anlamadığı bir sırr-ı ^cazîm ve dehhâş önünde eziliyorsunuz; demek böyle, dâima böyle renksiz, râyihâsız, beklemeden, ümîd etmeden... (1) Ve bir gün mevt; (2) gitmek, gelmemek üzere gitmek, (3) Evet o hararetler, o galeyanlar, onlara ne oldu zavallı çocuk?...Hiç olmazsa (4) o zaman aldanıyordunuz, hayatı bir şey zannediyordunuz, emelleriniz vardı, ümîdleriniz vardı, her şeyiniz vardı... Bir kuvvet vardı ki (5) bu hayatı size uzun bir rû'yâ-yı nûr ve garâm (6) halinde gösteriyordu. Bu ne idi , ne oldu? (7)

Ah çünkü her mu^câşakada bir gün gelip mâzîye tahassür etmek zarûrî olduğu gibi her hayatta (8) elimizden gençliğin yani her şeyin gittiğini görerek başımızı eğip düşünürüz; görürüz ki bu kuvvet-i sihr,(9) (şebâb)yavaş yavaş gidiyor, yaşıma yirmi beşe yaklaşıyor, hayatımızın en nûrlu zamanı geçmiştir; şimdi bunun (10) ma^cnevî ve harika-engîz te'sîrin-den başka maddî, cismânî fâidelerinden de mahrûm olmağa, vücûdumuzun da rûhumuz gibi hayat ile müsâdemede pek kıymetli şeyler zayi^c ederek ^calîl olmağa başlamışsınız; bu kuvve-i

1- yaşayacaksınız, boşluk içinde, hülyâlarınızın, emellerinizin enkâzı içinde sürüneceksiniz...

2- öyle mi?

3- Demek bu kadar, hepsi bu kadardı? O kadar emeller, o şebâblar, o ^caşklar, o iştiyâklar bunun için, bu meskenet, bu zillet, boşluk içindi?

4- onlar bir sa^câdet gibi şeylerdi. Çünkü hiç olmazsa

5- etrafınızdaki misallere rağmen

6- ^caşkî müebbed bir lahn-i perestîş

7- Bâri o olsun kalsaydı? O nerede?

8- bir an olur ki

9- şebâb imiş, ve şimdi

10- her şeyi nûrlu müzehheb gösteren

sihr ki hiç bir zaman hiç bir kuvveti hiç bir vechle i^câde edemez; bir şihâb ki ziyâsı şihâbliğiyle rehîn-i fenâ, bir kuvvet ki hayata renk ve râyihayı yalnız o veriyordu,(x) ve bunu biz fark etmeden, ondan mümkün olduğu kadar zevk almadan,(1) takdîr etmeden bıraktık, geçti (xx), mahv oldu. (2)

O zaman derin, batî bir melâl ile içimizde bu acı hâsıl olur; (xxx) bir acı ki ne bir taharriş, ne bir ye'sdir; fakat o kadar derin, rûhumuzun a^cmâkına o kadar müstevlîdir ki boynumuzu büker, henüz bilmediğimiz, yeniliğinden tahlîl etmek istemediğimiz bir hisle düşünürüz; (3) şebâba (4) bir şihâb gibi nûrlar içinde geçip gitmiş ve yerinde zulmetten başka bir şey kalmamış olan bu şebâbın gittiğine o zaman e-sef ederiz.

M.Rauf

(5)

Tarabya

(S.F.M., 22 Kamun-ı Evvel 1314/4 Ocak 1899,
C.16, nr.408, s.182-185;
S.İ., s.242-257)

x- veriyordu,/veriyormuş, xx- geçti/geçmiş

xxx- O zaman derin, batî bir melâl ile içimizde bu acı hâsıl olur;/İşte o zaman o derin, o batî melâl, içimizde bu acı o zaman hâsıl olur;

1- tıpkı geçen sa^câdetler gibi kıymetini sonradan anlayarak evvelâ

2- Nûr-ı şegaf ne hayatta,,ne ^caşkın kendisinde değil, asıl bize onları öyle müzehheb gösteren gençlikte imiş, ve o ise artık ele geçmeyecek sûrette, eseften başka bir şey bırakmıyarak... Artık uçmuş gitmiştir:

3- ve, 4- hayata her şey olduğu halde, 5- 1314/1899

FENERCİ

Boğazın bu en güzel yerindeki bu en güzel ve küçük beyaz binâyı görünce birden "Ah ne güzel oturulacak ev!" dedim.

Bu bir katlı küçük bir evdi; fakat arkasında küçük bahçesiyle, yanında büyük büyük ağaçların gölgesi altında uyuyan yeşilliği ile, hele Boğaz'ın bütün letâfetine nâzır mevki^cyle o kadar hoştu, içinde bir kaç sene geçirmek arzusunu insana o kadar şiddetle hissettiriyordu (x) ki bu söz ağzımdan bilâ-ih^ctiyâr çıktı. Asıl hoşuma giden şey civârında hiç bir mesken-i beşerî olmaması idi; yalnız biraz ötede bir karakol vardı. Mevki^ci öyle bir noktaya rast gelmişti ki oradan insan sâde karşıdaki büyük, kalabalık köyleri görüp yakınında hiç bir fert göremiyerek dünyada yalnızım (xx) zannedebilirdi; ve yalnızlık hissi içinde karşı köyler insana garîb bir haz-ı vahdet veriyordu. (1) Bu tenhâlık, bu sükûn içinde yalnız rüzgârın tarablı raksları, dalgaların mevzûn mu^cânakaları işitiliyor; açık denizlerden çarpına çarpına gelen o rüzgârla o denizler bu yalnızlığın şî^criyetini pek çok tezyîd ediyordu.

-Ah şurada oturanlar kim bilir ne kadar rahat ederler! (xxx)

Dedim; yanımdaki ihtiyar mülâzım, karakolun emektâr zâbiti, başını salladı. Burada oturan fenerci -zîrâ burası bir fenerci kulesi idi- tuhaf bir adam imiş; "İyi kalbli, zararsız bir adam" diyordu; ilk karısı evvelki sene öldüğünden geçen sene tekrar evlenmiş, efendisinin kapısından Çerkes âzatlı almış; öteki karısından bir de kızı varmış, gelinlik, tosun gibi bir kız; yakında onu da evlendiriyormuş; damat şirket çımacılarından kendi memleketlisi bir genç imiş; bir aya kadar da düğün olacaktı, fakat...

x- hissettiriyordu/ihsâs ediyordu

xx- yalnızım/yalnız, xxx- ederler/idiler

1- Bu ^câdeta bir acıyı görüp anlayıp hissetmemek gibi oluyor, insan yalnızlığın zevkini iki kat duyuyordu.

Bu "fakat"ı söylereken mülâzım efendide öyle bir baş sallayış vardı ki beni ilk fikrimi değiştirmeye sevk etti; ihtirâzla sordum:

-Bâri adamcağız rahat ediyor ya...

Vakı^ca adamcağız rahat ediyormuş. Zâten rahat etmeyecek bir işi de yokmuş. Bütün işi akşam fenerleri yakıp zincirle direğin (x) tepesine çekmek, sabahleyin indirip söndürmek... Ya ma^caş? Bir kere bu ev idâre tarafından veriliyormuş (xx), her sene mahsûs adamlar gelip mutlaka yukarıdan aşağı boyarlarmış; ondan başka dört yüz elli kuruş da ma^caş... "Tıkır, tıkır!" diyordu; sonra her sene şu kadarokka sabun, kömür, gaz, falan filan... Rahat etmeyip de ne halt edecek? Otursun keyfine baksın. Fakat o yine efendisine du^ca etsin, onun sâyesinde burasını yakaladı, yoksa vapurlarda hâlâ sürünecekti... Şimdi a^clâ karıyı da buldu, rahatına baksın... Zâten hali de berbat a; gözleri ağlar durur; sonra kalb illeti de varmış, hırıldar durur, zavallı yığılmış!"

Yığılmış... İhtiyar mülâzım bu hikâyeyi de anlatmaya başladı: Bir gece nasılsa fenerler sönmüş, kendisinin haberi olmamış, o yirminci uykuda imiş; derken kolağası efendi ile misâfiri karıdan sandal ile geliyorlarmış (xxx); işi fark etmişler. Gece yarısı gideceği yolu görülen fenerlere göre ta^cyîn eden gemiler için bu ne büyük bir musîbettir! Onun için hemen kolağası efendi evin önüne yanaşıp fenerciyi bin belâ ile uyandırır. Merif mes'ûliyetinden o kadar korkmuş ki ne yapacağını şaşırarak bunları sahihaen idâre müfettişi zannıyla titremeğe başlar: "Nideyim efendim yağ yok mu yağ pek tortulu da... Yığılmış, yığılmış, pek tortulu da..." Öbür gün yine kolağası efendiyi görünce hâlâ o korku ile tekrarlar: "Yığılmış, yığılmış... Pek tortulu da..." Ve böyle bir hafta ne zaman onu görse bunu tekrara ederek herkesi güldürürmüş; onun için adını "yığılmış" koymuşlar. Gelen geçen "merhaba yığılmış ağa" dedikçe pek iyi görmeyen gözleriy-

x- direğin/direk , xx- veriliyormuş/verilmiş

xxx- geliyorlarmış/geliyormuş

le, -görmek için mutlaka başını sallamak lâzımmış gibi- kafa sallayarak bakar, kızarmış... "Fakat artık kesenin ağzını açtı, düğün yapıyor, yine bir kaç yüz kuruştan çıkacak..."

-Düğün ne zaman, dedim.

-Gâlibâ bir aya kadar ama şimdi karısı hasta...O da bir acıdır, bilsen beyceğizim... İşte bir çok zamandır buradayım, ev de şurada ağaç altındadır, evden gelirler giderler de biraz işten haberim var; fakat bu gidişle kadıncagız gâlibâ düğüne yetişemiyecek... O daha kapısında iken fena hastalığa uğramış; şimdi za^cif, dal gibi; hatta bu kış o kadar hastalandı ki hep ölecek diye bekleştiler... Ya görsen beyim, görsen...

Mülâzımın anlatışına göre bu kadın hakikaten güzel bir kadımmış; "Geldiği zaman elmas gibi idi?" Zâbit bunu o kadar ciddi söylüyordu, genç kadını anlatmak için öyle tafsilâta giriyordu ki gözünün önüne konaklarda küçük hanımların yanlarında bir şey olacağız diye büyümüş, fakat sonra nasılsa âzâd edilerek böyle bir adama verilmiş kızlar geliyordu. Uzun boylu imiş, kara kaşlı kara gözlü imiş, rengi duru beyazmış, hele yürüyüşü, hele bakışı... Hâsılı, -ihtiyar mülâzıma göre- tam bir kadın imiş. Fakat geldikten sonra başlamış saramağa, zayıflamağa... "Şimdi görsen acırsın" diyordu; sonra bir şey i^ctirâf edecekmış gibi kurnaz kurnazsırıtarak ilâve etti: "Sebebi de var a..." Ve bildiği şeyi söylemeyince rahat edeciyecekmış gibi "Eferdim!" diye başlayarak şu hikâyeyi anlattı:

Bu kadın yığılmışın öteki karısından olan kızın nikâhlısını seviyormuş, "Günâhı boynuna, bilmem ama öyle anlıyorum beyefendi..." Bu kız, ilk karısının gürbüz topuz kızı, al yanakları, kısa boyuyla demir gibi bir şeymiş. Kışın soğuk günlerinde, hele şimdi evin bütün işini o görüyormuş. Sabahleyin kuyudan suyu çeken o, yıkanacak yerleri yıkayan o, evin sularını taşıyan o, hâsılı çamaşır, tahta, yemek her şey onun üzerinde imiş, yalnız hafif işler hanıma kalırmış; biraz yemeğe yardım eder, odasını süpürür düzeltirmiş, işte o kadar; hele şu son zamanlarda kızın nikâhlısı

Ziver, o haylaz çımacı haftada bir eve geldikçe hanım bu işleri de kıza bırakarak sâde damat beyle meşgûl olmağa başlamış. Artık kendisiyle konuşanlar hep damadın sözünü dinler olmuşlar, her neden bahsolunsa damadın ismi, sözleri, tabî'atı tekrar ediyormuş damat bey aşağı, damat bey yukarı olmuş. "En acısı zavallı kız bütün bunları görüyor, biliyor, anlıyor, fakat sesini çıkarmıyor; onun e-ve geldiği geceler beraber yalnız kalmak için hanım bin türlü işlerle kıza aşağı savarak abdest alırken suyunu dökmek, seccâdesini hazırlamak, geceliklerini giydirmek, yatağını yapmak, velhâsıl onunla meşgûl olmak hep kendisine kalıyor; "Baksana Zeyneb, şu leğeni götürsene, (içeriki odadan bu bohçayı getirsene...) Damadın kunduralarını sildin mi?" diye bütün öbür işler kıza bırakılıyor... Fenerciye gelince o bî-çâre, -lamba yanan yerde sulanarak kapanan gözleriyle- minderin bir köşesinde sâkitâne çubuğuyla meşgûl; arasıra bir iki söz mırıldanır, sonra yine sükût. Bu aralıkta kızcağızın hiç sesi çıkmıyor, her şeye boyun büküyor, onlar odada konuşurken o bulalık yıkıyor, matfağı temizliyor, damadın yanında beş dakika duramıyor, onunla bir çift lakırtı edemiyor, nihâyet yatmak vakti geliyor, yığılmış çubuğu silkere kalkıyor, damadı odada yalnız bırakarak çıkıyorlar; fakat sabahleyin erkenden kadın yine damadın odasına çöküyor; "Sen aşağı taşlığı yıka haydi Zeyneb..." diye kıza savıyor; işte hep böyle; fakat sonunda kızın sabrı galebe eder, hiç ses çıkarmadı(x) ama nihâyet düğün de oluyor (xx). İş böyle geciktiren hep kadıymış; lâkin bundan ziyâde savsaklayamamış, fenercinin parası gelmiş, artık bu ayın sonuna (xxx)..."Fakat kadın o kadar hasta ki... Kıza gelince mâşâallah gittikçe geliştii, Allah sabrının mukâfâtını veriyor, men sabere zafere... İçimden şu karıya oh olsun diyorum ama..."

Bu aralık dinlemiyordum, ve seni düşünüyordum zaval-

x- çıkarmadı/çıkarmamış

xx- düğünü de oluyor/düğün vakti gelir

xxx- sonuna/sonunda

lı kadın! Bu işin içinde töhmetli addolunacak yalnız sen olduğun halde ben seni düşünüyorum, sana acıyordum, bî-çâre sefîl!

Evet, Zeyneb, bu kadar zulm ve hakaret gören o genç kız... Lâkin o biliyordu ki nasıl olsa, ne olsa bu adam bir gün kendinin olacak; bu hafta olmazsa gelecek hafta, yine olmazsa bir ay sonra, nihâyet günün birinde mutlaka mutlaka düğünü olacak (x); (1) Fakat (xx) o zaman öteki için her şey bitecek (xxx), öteki bî-çâre kendinin bir şeye mâlik olamayacağını, o adamın mutlaka kendini bırakıp bu genç, dinç kız alacağını, kendisi ise şu hastalıktan belki yarın ölüp gideceğini ne acı acı biliyor!

Evet ey zavallı kadın, evet bî-çâre sefîl! Daha küçük bir şey iken, içinde büyüdüğü o konaktan bir gün çıkarak böyle bir fenercinin koynunda mahbûs kalacağını düşünmediği zamanlar kim bilir ne hülyâlar, ne rü'yâlarla beslediğin istikbâl böyle mi olacaktı? O zamanlar kim bilir neler düşünmedin? Fakat sonra... Ah kalbinde açılan yaralar, ah geçirdiğin uykusuz gecelerde sabahlara kadar döktüğün gözyaşları, ah bütün bu elemeler... Evet, sonra kalbinde tekrar bir emel çarpındı, -bir kuş ki öterken cerihadâr olan sînesiyle zemîn hâlâ sukût eder- bu emel de hemen yerlere düştü, fakat ölmedi; orada o kadar (çarpındı), (kanlar içinde) o kadar döğündü ki artık zebûn, bî-tâb; muntazır-ı Câkabet yatıyor...

(İşte senin de ihtizârın), işte artık sen de ölüyorsun; fakat insanlar asıl mes^Cûd olana acıyorlar; senin talbini, senin elemi, kimse, anlıyor musun kimse, hatta o bile anlamıyor; o bile, mes^Cûd ve lâ-kayd, o kıza alacak; (senin kendisiğin ne büyük, ne pâyânsız bir muhabbet beslediğini anlamadan o kıza alacak ve seni... (2) Evet, bazan ölüm ne iyidir değil mi? Ölüm artık gelebilir değil mi?

M. Rauf

(S.F.M., 11 Kanun-ı Sâni 1314/27 Ocak 1899, C.16, nr.411, s. 329-331. S.İ., s. 232-241)

x- olacak/olacağını, xx- Fakat/İşte, xxx- bitecek/bitecekti,
1- biliyordu.

2- Bir zaman gelecek ki seni bile unutacak...

BÂRÂN-I ÂMÂL

Bugün hayatıma bir neş'e vermek isteyerek deniz kenarına indim. Zemin, semâ, her şey sükûn içinde idi... Her tarafta pey-der-pey hulûl-ı feyz-i bahâra has müstesnâ bir ihtimâm-ı tezyîn gülümsüyordu: -Demek samîm-i rûhuma bir parça dinlenmek mümkün.- dedim; ve bir kayığa atlayıp bu niyetle hemen o sâhili ta^ckîbe başladım. Sâkin deniz, buluttan eser yok ufukta, dūr-a-dūr bir ibtisâm-ı hafif-i zümrüdîn-i sürûr parlıyordu, ve sâhilde yemyeşil dağlar tahayyülâtıma bir reng-i taze verdi, sular gibiydi rûh-ı melûlüm, evet, -dedim- bî-şek ümîdsiz yaşamak, sonra bî-nasîb ölmek... Hayat böyle değildir; ve mest-i şî^cr-i hayâl uzaklaşıp gidiyordum: Harâb bir yalının şikeste penceresinden, harâbe-i dili me döküldü pembe, yeşil, mâi bir kucak âmâl!

7 Mart 1315/20 Mart 1899

Süleyman Nesib

(S.F.M., 17 Mart 1315/30 Mart 1899, C.17, nr.419, s.35)

NİRVANA

Nirvana... İşte bidâyet-i insâniyetten beri gelip geçen ve nihâyet-i kâinâta kadar gelecek olan ^Cukûl-ı mu-
^Cazzamanın tabâyi^C-i eşyâdan istimbât ettiği ve edeceği hakâyık-ı felsefiyenin en yükseği.

Yokluklar, ebedî yokluklar, nâ-mütenâhî yokluklar. Bu ihtiyacı hissetmiyen hayatı da hissetmemiştir. O ebedî ve nâ-mütenâhî yokluklarda bütün ihtiyâcât-ı hayata karşı fâniler için bir istignâ-yı mutlak-ı mevûd.

Oh, gideyim, bu ümitsiz emellerden, müstehzî ümîd-lerden, yalancı muhabbetlerden, fânî tesellilerden uzak, o yokluklarda var olayım. Hayır, varlıklar içinde var olduğum gibi yokluklar içinde de yok olayım. Beni âşînâlarım unutsun, sevdâlarım, hülyâlarım unutsun, beni bütün mevcûdât unutsun; hatta o kadar unutulayım ki inkılâb edeceğim nisyân-ı mutlak dahi huzur-ı câvidânımı ihlâl etmemek için kâinât unuttuğunu bile hatırlıyamasın.

Gideyim, kıyâmetleri, mahşerleri o yokluklarda göreyim.

Ben bu mesîl-i felâkete atlamadan evvel mâzîm hayatın halini musavvir olduğu gibi ebediyete atladıktan sonra da halim kâinâtın istikbâlini tasvîr etsin.

F.Âli

19 Mart 1315/1 Nisan 1899, İstanbul

(S.F.M., 25 Mart 1315/7 Nisan 1899, C.17, nr.421, s.70)

SENİN MUHABBETİN

Sa^câdete, meserrete düşmandım; hayatta da derin bir ma^cnâ görmezdim. Bu kadar kalabalık içinde yalnızdım. Seyir yerlerinde, sokaklarda etrafımdan fevç fevç akıp giden insanlara bî-gâne idim. Onlarda gördüğüm eser-i neş'ât ve bahtiyârîye buğz ederdim; onlarda fark ettiğim elem ve se-fâlete kalbim bî-his kalırdı. Acı bir hod-binlik içinde yalnız kendimi, gayesiz hayatımı, boş istikbâlimi, bî-e-mel halimi düşünür, bir şey istemeğe üşenir, bir şeye teşebbüs iktidârından mahrûm, lâ-kayd, neş'esiz kalırdım.

Bir noksanım, bir şeye ihtiyacım olduğunu hissederdim; ne olduğunu bilemediğim bu ihtiyac-ı rûhumu teskîn edemedikleri için bütün kadınlara karşı kalbimde bir intikâm arzusu, bir istihkâr hissi vücûd bulmuştu. Onların en mukaddes yeminleri bile yalan idi. En ciddi, en samimi zannolunan muhabbetlerinde hâinâne bir işvekârlık arzular, geçici bir hevesin müstehzî eğlenceleri saklanırdı. Öyleleri vardı ki dünyaya aldatmak için gelmiş olduklarına hüküm edilebilirdi. Kendilerini seven kocalarını, hatta kendi kendilerini bile aldatırlardı. Ca^cliyyetten, hileden ^caciz içinde bir tegallûbden vücûd bulmuş bu kadın kalble-ri arasında bir ihtiyac-ı mübhem ve hayâlîyi ta^ckîbden yorulan, muhîtteki bütün denâ'et ve sefîliyyetten iğrenen mevcûdiyetim için, bir melce', sâkin, huzur-bahş bir vaha-i muhabbet arıyordum. Ve bu beyhûde taharrî arkasında bir gün hayatın levs ile dolu şu reh-zârlarında bir daha kalkmamak üzere düşüp kalmaktan korkuyordum. Fakat...

Fakat bir gün bu bedbîn hayat üzerinde bir mu^ccize icrâ-yı te'sîr etti. Senin muhabbetin bütün o eski hisleri mahv eyledi. Şimdi onların yerine bütün saîvet ve ulviyet ile sen, yalnız sen, ebediyyen sen benim hayatımı teşkîl ediyorsun. Dünyanın bütün servetleriyle, bütün şöretleriyle alınmıyacak bir şeyi, bu muhabbeti bana sen verdin. Oh, artık çalışmak için kendimde bir cesâret, yaşamak için bir metânet hissediyorum. Bunu bana senin muhabbetin, o mes^cûd,

ebedî, lâ-yetegayyer muhabbetin verdi.

Kalbimde büyük bir gûşâyîş var. Asıl yaşadığımı şimdi anlıyorum. Seni düşündükçe, seni sevdikçe rûhuma bir nâ-mütenâhîlik dolar gibi bir şey hissediyorum. Şimdi her şey başka bir manzara ile gözüküyor. En hakîr bir zerre-i mevcûdâtı bile seviyorum. ^CAcz ve eleme karşı bu şiddetli merhameti, hak ve ^Cadle bu şiddetli merbûdiyeti, bunların hilâfına karşı bu şiddetli nefreti bana senin muhabbetin, beni bedbahtlıktan tahlîs eden, hayatımı tenvîr'eyleyen, gittikçe artan muhabbetih verdi.

Bende ümîd, neş'e, sa^Câdet ne varsa hep senindir. Bende gayret, fazîlet, insâniyet ne varsa hep senidir. Bunları bana senin o mu^Cazzez, o nâ-mütenâhî muhabbetin verdi: Ebedî minnettârım.

H.Cahit

13 Nisan 1315/26 Nisan 1899

(S.F.M., 15 Nisan 1315/28 Nisan 1899,
C.17, nr.424, s.117)

Bir saatten beri denizde uğraşmışlar, bağrıışmışlardı. Uzaktan onları seyrediyordum. Nihâyet bu şiddetle yorgunluğun, ezici sa^cyin mükâfâtı olan palamutları sâhile getirdiler; büyük işportalar içine boşalttılar. Denizden gaz tenekeleriyle sular aldılar; temizliyorlar, yıkıyorlar, ayırıyorlardı.

Birisinin yanında durarak bakıyordum. Bu, ihtiyar bir balıkçı idi. Gece gündüz deniz üzerinde, balık arkasında geçen sa^cy ve meşakkât seneleri yüzünü buruşturmuş, yakmış idi. Şimdi yere çömelerek balıkları sıralamakla istigâl ediyordu. Bunların arasında bir tanesi ezilmiş, parçalanmış zühûr etti; bunu bir tarafa ayırdı. Bir köpeğe verecek diyordum; fakat köpeğin bile yemesi şübheli idi.

İşi bitmek üzere iken yanından geçen küçük çocuğunu çağırdı, o ezik palamutu verdi:

- Al bunu, dedi, eve götür.

Bu kadar zahmet, meşakkât için nihâyete eren şu hayatın, o hayata merbût olan sefîl bir âilenin bu sağlam palamuttan bile demek nasîbi yoktu. Soğuklarda, karanlıklarda, bir takım tehlikelere göğüs vererek, ölmeyecek kadar yaşamak, sürünmek için hayatlarını fedâ eden bu mahrûmînin köpeklerin yemesi bile meşkûk olan ezik, çürük palamutlarla iktifâ ettiğini düşünüp de ^cazâb-ı vicdânî hissetmeden lokmasını yutmağa vicdanen hak kazanmış olanlar acaba kaç kişidir?

H.Cahit

26 Nisan 1315/8 Mayıs 1899

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.14-15)

Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri

SICAK ÇORBA

Ezan olmuştu, Cagaloğlu yokuşundan ağır ağır çıkıyordum. Sokakta bir iki çocuktan başka kimse görünmüyordu. Arkamdan birkaç ayak sesi işittim. Bir de muhâvere duyuluyordu. (x) Bunlar gittikçe yaklaştı. Nihâyet yanımdan bir polisin önüsüne bağcı kıyâfetinde iki poturlu herifle arkadan kendilerine yetişmek için istîcâl eden bir kadının geçtiklerini gördüm. Hepsi teklifsizce bir muhâvereye dalmışlardı. Kadın nefesi kesile kesile yorgunluğundan (xx), hızlı gittiklerinden (xxx) şikâyet ediyordu. Polis Çengelköy'ün tepesine kadar çıkmağa yorulmadığını (xxxx) söyleyerek gülüyor, adımlarını daha ziyâde açıyordu. Kadın hiç sıkılmaksızın mukâbele ediyordu:

- Ah, diyordu, o vakit bu dayak yoktu. (xxxxx) Yaralı da değildim. (1) Şimdi... Of, yürüyemiyorum...

Sonra yine ayaklarını sürükleyerek geri kalmamağa gayret ediyor, (xxxxxx) ızdırâbına delâlet edecek sûrette içini çekiyor, hızlı hızlı nefes alıyordu.

Adımlarımı ben de biraz sıklaştırdım. Yavaş yavaş uzaklaşıyorlardı. Bu kirli çarşaf altında, elinde baston gibi şemsiyesini tutarak (xxxxxxx) taşra şivesi ile bî-pervâ bir muhâvere içinde (xxxxxxxx) giden mahlûk da bir kadın idi!

Onlar lâübâliyâne muhâverelerinde devam ediyorlardı. (Fakat) lakırtıların hepsini işitiyordum. (xxxxxxxxx) Yalnız

-
- x- duyuluyordu/ vardı
 xx- yorgunluğundan/yorgunluktan
 xxx- gittiklerinden/yürüdüklerinden
 xxxx- yorulmadığını/yorulmamış olduğunu
 xxxxx- dayak yoktu/dayağı yememiştim.
 xxxxxx- ediyor/eyliyor
 xxxxxxx- baston gibi şemsiyesini tutarak/şemsiyesini baston gibi tutarak
 xxxxxxxx- bir muhâvere içinde/konuşa konuşa
 xxxxxxxxxx- hepsini işitiyordum./hepsi bana geliyordu.
 1- Fakat nedir şimdi...

bir aralık genç kadının ince ve hızlı bir sesle verdiği (şu) cevap kulağıma çarptı:

-(1) Devletin her sabah sıcak çorbası var... Yatak da rahat... Oh, ne a^clâ...

Zavallı kadın, bu kadar zillete tahammül ettiğin, bu kadar murdar hevesler için bir bâzîçe olduğun halde yine sıcak bir çorbaya mütehasşir mi kalıyordun?

H.Cahit

26 Nisan 1315/9 Mayıs 1899

(S.F.M., 29 Nisan 1315/12 Mayıs 1899

C.17, nr.426, s.149;

H.H.S., s.16-17)

1- Hapisten ne korkarım?

O BEYAZLAR GİYİNİMİŞ SİYAH ATA:

Acaba sen bilecek misin ki bu gece, mahrûm-ı emel bir aşk tahassürüyle beni düşündürüyorsun? O görülmemiş beyaz koşumlarınla Kâğıthâne'ye bir girişin, herkesin hayretlerle hüsnüne ma^ctûf olan enzârı arasından süzülür gibi bir yürüyüşün var idi ki te'sîriyle nazarlar bayılıyor, gönüller titriyordu.

Sen kim bilir, ne nâz ve nevâzişlerle perveriş-yâb-ı asâlet oldun? Sen kim bilir, ne mu^cazzez ve muhterem i^ctinâlar içinde böyle bezenmiş olduğundan memnûn ve mutayyeb bir hayat geçiriyorsun; sen, kim bilir, ne kadar mahrûm ve bî-nâsîb insanların mehcûr oldukları in^câm ve refâha nâiliyetinle be-kâmsın!

Oh! Bu güzellik, bu mevzûn ve müsellel hareketin, etrafına bakmayarak selîs ve muntazam ayak atışların, bütün bu c^adem-i tenezzüllerle meşbû^c-ı mütekebbir, muta^cazzam enzârın ile ehemmiyetini ve şu halk üzerindeki te'sîrini hissettiğini ne güzel i^clân ediyorsun... Söyle, üzerinde ufak bir toz lekesi bile bulunmayan ser-â-pâ kar gibi, pamuk gibi beyaz koşumlarınla yalnız şu muhakkar hem-cinslerin serâsîme-i ihtîşâmın değil, cumûmen erbâb-ı tenezzüh meftûn-ı etvârın, hatta şu kıskanç kadınlar bile hayrân-ı reftârın olduğunu pek â^clâ anlıyorsun değil mi?... Gizleme, söyle ey rahş-ı rahşende-i tâli^c! Sahiplerinin bile senden güzel, senden mutantân ve müzeyyen olmaması mutlaka yâver-i bahtının zevk-i gurûrunu taltîf edebilecek bir iltifât-ı mahsûsudur.

Böyle hod-kâmî-i huzûr içinde bir tâvûs harâmîyle, göğüs gererek, mağrûr ve müftehir seher rüzgârlarına benzeyen hafif ve nârin, lâtîf ve nâzenin yürüyüşlerinle bugünkü te'sîr-i hüsnün dil-âşûb muvaffakiyetini göstermek mi istiyorsun? Emîn ol ki şu Kâğıthâne sahnesinde, senden daha şık bir erkek, senden daha süslü bir kadın, senden daha mağrûr ve mutma^cîn bir mahlûk mevcûd değil... Fakat âtî-i hayatın?... Lâkin bunu düşünmek de muvaffak-ı nezâket değil, geçmeli...

Şimdi seni sermest-i gurûr edecek bir sır tevdi^c edeceğim: İşte bugün güzârgâh-ı ihtirâmında duranlar arasında iki

meshûr-ı mehâsin, şurada tenezzüh eden kadınlardan en güzelini tetkîk ve intihâb ile ona kalbî bir mükâfât takdîm etmek istemişlerdi. Ey mağrûr at! Vakta ki sen bu işvelerin, bu şûh u şenk, bu asîlâne hıramın, bu mehteşem hatvelerin ile onlara göründün, onları teshîr ettin, onları câşık ettin; onlar da sana istihzâr ettikleri mükâfâtı, bilhassa şu kadınların kıskanç, mütecessis enzârından, gizlice, usulca takdîm etmek istediler.

O mükâfât nedir bilir misin? Bütün şu süslü tenezzüh-kârânın sînelerindeki gülleri, çiçekleri alıp şurada geçeceğin yollara serpmek.

A.Hikmet

30 Nisan 1315/13 Mayıs 1899

(S.F.M., 13 Mayıs 1315/26 Mayıs 1899, C.17, nr.428, s.184-185)

TEBDÎL-İ HAVA

Ne vakit müsta^ccel bir kâğıt çıkarmağa mecbûr olsam zavallı bir tıfl-ı bâdiyenin gurbet-zede hayâl-i muhtazırı gözümün önüne gelir. Bir iki sene oluyor... Bitirip gitmek üzere isti^ccâl ettiğim evrâk arasında bir tebdîl-i hava kâğıdı dikkatimi celb etmişti. Müsveddesi için hiç de lüzûm olmadığı halde melfûflarından birine şöyle bir göz gezdirdim. Sonra bırakamıyarak hepsini okudum. Bu, ibtidâ mekteb tabîbinin bir raporundan başlıyordu. Basra'lı bir çocuğun "sil-lü'r-ri'e illetine düğâr olmasına ve hastalık sür^catle seyrini icrâ etmekte bulunmasına mebnî" tebdîl-i hava için "Bir an evvel memleketine i^czâmı" lüzûmundan bahsolunuyordu. Sonra bu esas üzerine bir te'ennî-i ciddiyet-perverâne ile aylarca süren bir takım mu^câmelât başlamış; havaleler, derkenârlar, başka raporlar, tezkireler yazılmış, muhâberât cereyân etmişti. En nihâyet halolunamayan bir nokta kalıyordu. Harc-ı râh. Hastanın Basra'ya kadar olan harc-ı râhının hangi bütçeden tesviye edileceği, nereden karşılık bulunacağı ta^cyîn etmek için bütün bu evrâk dâireden dâireye dolaşıyordu. Ve şimdi yorgun, nevmîd bir halde yazı-hânemin üzerinde dinlenen bu evrâk içinde tıfl-ı bâdiyenin bir an evvel i^czâmı lüzûmundan bahseden tabîb raporları elden ele gezdikçe yıpranmış, sanki kendileriyle birlikte o lüzûm-ı mübrem de zevâle yüz tutmuş, artık ehemmiyetten düşmüştü. Yalnız hastalığın sür^catle seyrini icrâ ettiğini gösteren satırlar acı bir ma^cnâ, canîf bir vuzûh kesb ederek boğuk bir feryâd ile rûhu tırmalıyordu. Bu ^cazab-ı elîm içinde bî-çâre çocuğu tahayyilden kendimi men^c edemiyordum. O şimdi mekteb hasta-hânesinin demir karyolası üzerinde, beyaz badanalı çıplak duvarlar arasında öldürücü öksürüklerin kahr-ı hayat-sûziyle inliyerek, sarsılarak, sür^catle seyrini icrâ eden hastalığın te'siriyle hergün bir parça daha eriyerek, solarak orada memât ile uğraşıyordu.

Zavallı hasta, bazen baygın bir halde yatarken karşıki duvara mün^catif kalan gözlerinde bir lem^ca-i tahassür görülüyor; ne düşünüyorsun? Senelerden beri arkada bıraktığın bâdi-

yenin o hûnîn gurûblarını, sâf mehtâblarını, o pââyânsız kum sahralarını mı tahattur ediyorsun? Orada sevgili bir pederin, müşfik bir vâliden, mu^cazzez hemşîrelerin, kardeşlerin, devellerin, kısırakların vardı, değil mi? İhtimâl ki bu hâtıralar arasında şimdi pîş-i hayâlinde çöllerin bütün hararetlerini cem^c etmiş kadar yakıcı, parlak bir çift siyah nazar da seni oraya celb ediyor. İhtimâl ki bunların hiç birisi değil. İhtimâl ki sâdece o serbest semâlar, o serbest ufuklar, o serbest hayatlar için mütehassir oluyorsun. İhtimâl ki medeniyetin bu kaldırımli sokakları, bu yüksek duvarları seni sıkıyor, boğuyor. Fakat, biraz daha cesâret, biraz daha metânet... İşte ufak bir müşkil kaldı. O da yakında bitecek, artık bâdiyene kavuşacaksın...

Filhakîka, nâ-kâbil-i hal gibi görünen harc-ı râh mes'elesi de bir kere daha muhâbereden sonra tevsiye edildi. Artık hiç bir mâni^c kalmamıştı. Nihâyet bîçâre memleketine kavuşacak, kim bilir belki orada yeni bir hayat bulacaktı. Kâğıtların arkasını bırakmıyordum. Müsta^ccilen elden çıkarmak için uğraştım; yazılıp imzalandı, evrâka teslim edildi. Memnuniyetle bir nefes alarak sofaya çıktım. Bu işi ta^ckîb için evvelce bir kaç kere gelip gitmiş olan mekteb mubassırı orada elinde ma^caş senedi olduğu halde bu senede dâir ehemmiyetli bir bahse girmiş gibi bir kaç kişi ile konuşuyordu.

- Hasta nasıl oldu? dedim. Kâğıdı şimdi çıktı; artık memleketine gidiyor.

Muhâtabım ma^caş senedine âit muhâvereyi kesmeğe râzı olmayarak iki lakırtı arasında can sıkıntısıyla, başından savarcasına vcevap verdi:

- Ha, dedi, onu bugün gömdük.

H.Cahit

10 Mayıs 1315/23 Mayıs 1899

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.18-21)

HAIK'UN GÖZLERİ

-Babasına-

Ateşler içinde yanan dumanlı, müte^caffin bir bataklıkta mahmûm ve meshûf (x) kalmış bir seyyâh birden en pâk ve taze rüzgârlarla ser-mest beyaz ufuklu, mâi semâlı, lâ-civerd denizli bir sâhile çıkınca ne hissederse ben de Ha-lûk'un gözlerine bakınca hayatın levsleri, süfliyetleri arasında zebûn-ı infi^câlât kalmış rûhum öyle hisseder.

İhtiyâcât-ı elîme ve zelîle içinde hâr ve münfa^cıl, sefîl ve haşîn rûhum için bu çocuk gözlerinin derin derin bakan reng-i safveti, ah bu öyle bir semâ-yı ma^csûmdur ki nâ-mütenâhîliğine baktıkça derin bir ihtiyâc-ı figân hissedirim, bütün şübhelerim tahassürlerle ah eder.

Bu gözler bana ölmeyenleri yâd ettirir ki kurbanını çarpıp kırıp harâb eden gaddar fırtınalardan dönen mecrûh gemiler için sâkin ufukları, pâk semâları, müsterîh denizleriyle bir sîne-i sükûn ve ilticâdır.

Benim (xx) de bu hurd-â-hâş gemiler gibi, benim (xxx) de infi^câlât-ı sefîle fırtınalarından sonra gelip ümîd ve teselli bulacak böyle limanlara, nazarları altında nûr-ı safvetleriyle rûhumu (xxxx), şübhelerden, elemelerden yıkayacak böyle ma^csûm gözlere, (1)ah ne kadar, ne kadar ihtiyacım var! (xxxxx)

M.Rauf

(2) Tarabya

(S.F.M., 13 Mayıs 1315/26 Mayıs 1899,
C.17, nr.428, s.183;
S.İ., s.87-88)

x- mahmûm ve meshûf/mahmûm-ı ^cats

xx- Benim/Bizim

xxx- benim/bizim

xxxx- rûhumu/rûhumuzu

xxxxx- İhtiyacım var!/ihtiyacımız vardır!

1- ne kadar

2- 1315/1899

ÜÇ MEZAR

(-Size-)

İniltili, ıslak, siyah bir kış günüydü, onun öldüğü, onun, o benim dünyada bir tek kardeşimin o meş'ûm hasta-hânede, bir çok sefâletlerden sonra inleyerek, istimdâd ederek, "Beni kurtarın! Beni kurtarın!" diye sızlayarak öldüğü gündü.

O ölüyordu, o gözümün önünde ölüyordu; gözleri korkudan ihtilâclarla açıla açıla siyah bir çukur oluyordu; yüzünün soluk terli derisi gerile gerile kemiklerin üstünde yırtılacak gibi ağzında büzülüyordu; dudakları kuruyarak, morararak (x) deri altında dişleri sayılacak kadar kemiklere yapışıyordu; göğsü son harharalarla, son iniltiyle boğazına kadar çıkıp sonra alçalıyor, alçalıyordu.

Ve ben bir şey yapamıyordum, hiç bir şey yapamıyordum, onu bu hale getiren, inleterek böyle gaddarâne öldüren yerde, bu hâin mevte hiç bir şey yapamıyordum; bu Cacczin elinde ezilmiş, haykırmak istiyordum, kudurmak istiyordum, ölmek muhakkak olsa bile vahşi vahşi, kanlar içinde intikâm almak için kuduruyordum, fakat gidip sebep sorulacak, (hiç bir şey, hiç bir kimse), gidip intikâm alınacak hiç kimse yoktu. (Ah!)

Son nefesi de ısıtmemek için, şakaklara yapışmış ve şimdiden ölmüş bu zavallı perişân saçların içinde bu o kadar güzel ve siyah gözlerin, benim sefîl kardeşimin sefîl gözlerinin söndüğünü görmemek için kaçtım, oradan, yanından kaçtım; fakat "öldü" haberinden de kaçamadım, ondan kaçamadım.

Öldü, evet o da öldü, işte hepsi öldü, on iki sene evvel ninem, üç sene evvel babam, ve işte şimdi o, Caccz kalbimde hepsinin yerini tutan o da öldü, üçü de öldü; ve ben, onun mezarının, onların mezarlarının yanında açılan bu yeni mezarın başında bugün inlerken benim için kendilerini artık bir daha görmek ihtimâli muhâl olduğu, bu kimsesizlik içinde sürünmekten başka bir çârem bulunmadığı halde -mecnûnâne olsa da- onların şimdi beraber olduklarını düşündüm de (xx) "Ah şimdi siz bana ağlayınız, siz bana!" diye feryâd ettim.

M.Rauf

(S.F.M., 20 Mayıs 1315/2 Haziran 1899, C.17, nr.429, s.198;

----- S.İ. s.97-99)
x- morararak/morlaşarak, xx-düşündüm de/düşünüyordum da

MÜREBBİYE

Orada, karşımızda, mu^cannid nazarlarımızın altında eziliyordu. Kendisini çocukları için getirtmiş dostumun kulağıma eğilerek yavaşca söylediği sözlerin kendisine âit olduğunu bilmekten mütehassıl bir perîşânlıkla yapacak bir iş bulamıyarak şaşırıyor, ellerini eldivenlerden soyamak için uğraşarak boş kalmamak için oynuyordu.

Vücûdunun teşekkülünde bir Fransız, bir İngiliz nezâketinden zilâde bir Almanlık, bir kalınlık vardı, kendisinde şâyân-ı dikkat yalnız gözleriyle ellerinin güzelliği idi; eldivenlerle oynayan bu eller cildi gayet rakîk, nescî gayet lâtîf, ince, uzun, beyaz, damarları soluk renkleriyle teressüm eden beyaz ve nermîn eller idi. Başında çiçekleriyle şekli koyu beyaz tülün arkasına gizlenen şapkası, ve bunun altında gözleri, siyah gözleri vardı.

Ve bu gözler, sâde bu siyah gözler, sâde bunlar onu nazarımda belki âdî, belki lâ-kayd bir kadın olmaktan çıkarak haline acınacak, ağlanacak bir mahlûk diye telâkî ettiriyordu. Fena kesilmiş, daha fena giyilmiş elbisesi, tenâsübsüz çehresindeki kalın dudaklarıyla burnu, fena şapkası, her şeyi hiç güzel değildi. Fakat... Fakat gözlerinin ağlar gibi perîşân, mazlûm, müstekî nazarı, bütün vücûduna mahcûb tavırlarına öyle bir mahzûniyet-i ^cacz veriyordu (x) ki baktıkça ağlamak istiyordum.

O İstanbul'da öğrenilmiş İngilizcesiyle anlatıyordu ki İsviçre'de doğmuş, geçinebilmek için akrabasıyla buraya geldiği zaman altı yedi yaşında imiş, babası o kadar kasîr-ül-basar imiş ki hiç çalışmıyormuş, hatta kendisi de hiç görmezmiş... Yanlarında bulunduğu bir kaç Osmanlı ^câilesini sayıyordu, sözsüz kalıp yine geri gönderilmemek için, belki ^cacemi, beceriksiz diye reddedilmemek için dâima söylüyor, gözlerini şemsiyesinden nâdiren ayırıyordu; bi-

x- mahzûniyet-i acz veriyordu/mahzûniyet veriyordu

zim musırr nazarlarımız altında sıkılıyordu, bütün halinde ma^cnâ-yı ^caciz ve feryâd yükseliyordu, "Sus artık ve korkma!" diye haykırmak istiyordum, ("Korkma, bil ki ^caciz ve fakrınla nazarımda büyüdün!" demek istiyordum. Lakırtılar ağzından döküle döküle nihâyet lakırtısız kaldı...

Yanımda dostum bunu muvakkaten tuttuğunu, sabahleyin vâlidesiyle gelen ve terbiye ve nezâketiyle kendini meftûn eden "çivi suratlı" bir İngiliz kıızı gelinceye kadar bunu bırakmayacağını anlatıyordu, Ve kız mazmahil, perîşân, sükût ediyordu. Ve ben onu düşünüyordum.

Onu... Oh bî-çâre hayat-ı şikeste, seni, seni düşünüyordum. Hayatı böyle bin türlü başka hesaplarla iş gören yabancılar arasında, onların keyf ve hevesine tâbi^c bir me^cabe olarak geçmeğe mahkûm, en hararetli âile mahremiyetleri arasında dâima bîgâne ve muhakkar kalmağa, bütün ihtiyac ve iştiyâk-ı rûhuna rağmen sükûn ve incimâd içinde geçmeğe mahkûm olan seni düşünüyordum. Ya bu yeniliği çirishliğinden anlaşılan basma gömlek, bunu bu sabah gideceğin yerde hüsn-i te'sîr etsin diye kim bilir ne fedâkârlıklar, ne hemen icrâ edilemeyen niyetlerle aldın? Lâkin bu kadar ^câciz ve zellîl durmak için güzel olmadığını biliyor muydun? Ah ey sefîl! Sonra, kim bilir ne başlamağa cesâret edememiş ^caşklar değil mi, ne teverrüm etmiş emeller, ne yaralanmış ümîdler..

Lâkin i^ctirâf et, korkma, gözlerin bana da herkese bakar gibi ^caciz ve tereddütle bakmasın, korkmasın, bilmelisin ki kendini anlayan ve anlamakla, acımakla teselli bula bir kalb karşındadır, bilmelisin ki nâmûs bu fakr ve ^cacizden başka bir şey değildir....

M.Rauf
Tarabya

(S.F.M., 27 Mayıs 1315/9 Haziran 1899,
C.17, nr.430, s.216-217;
S.İ., s.131-134)

Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri

KUVVET

Yolumun üstündeki bir cami^c avlusundan her akşam geçtikçe görür idim, bir sürü çocuk türlü türlü oyunlarla, haylazlıklarla meşgûl olurlar, arada bağırışır, kavga ederlerdi.

Bir akşam yine geçiyordum. Oyun yoktu; şimdi çocuklar bir halka olmuş, bir şey seyrediyorlardı. Pek tuhaf, pek eğlenceli bir temâşâ karşısında bulunuyorlar gibi hepsi mütebessimdi. Kemâl-i zevk ile seyrettikleri manzara ihtimâl ki hergün gördükleri bir hal idi. Oradakilerin hepsinden büyük bir çocuk, âdetâ bir genç adam, üzerine saldıran küçük bir çocuğu dövüyor, galîz lakırtılarla yanından itiyordu. Fakat beriki, her tokat yiyişinde yeni bir feryâd ile kirlere, gözyaşlarına bulanmış olduğu halde karşısındakinin üzerine atılıyor:

- Benimdir o, ver!

Âvâzesiyle her taleb-i muhikkına karşı bir tokat, bir tekme yiyerek geriliyor, ağlamaktan, bağırmaktan sesi donmuş, kısılmış bir halde, - "Âciz, za^cif- onu vermemeğe çalışarak kamçısına doğru fırlıyordu.

Nihâyet bir defasında hâin bir tokat ile şiddetli bir tekme yedi; bir daha kalkmağa zavallı vücûdunda kuvvet bulamadı; oraya tozların içine yuvarlandı. ^cAczinin, za^cfının bütün bî-çârelikleriyle olduğu yerde içini çekerek, bağırarak ağlarken, öteki, zorla aldığı kamçıyı müftehirâne sallayarak etrafındaki çocukların, kuvvete karşı müdâheneyi bilen bu küçük mahlûkların kahkahaları, alkışları arasında salınıp gidiyordu.

H.Cahit

29 Mayıs 1315/11 Haziran 1899

(S.F.M., 3 Mayıs 1317/16 Mayıs 1901,
C.21, nr.531, s.165;
H.H.S., s.24-25)

EBEDİYYEN SEN, EBEDİYYEN

Bütün güzel şeyler, elîm, mukâvemetsiz bir incizâb ile beni mevte sevk ediyor; bedbahtların zebûn-ı hayat kaldıkça duydukları ölüm arzularını ben hüsn ve sa^câdetin huzurunda hayrân ve müştâk ezildiğim zamanlar hissediyorum; hayranlığım yavaş yavaş ağır bir hüzne, ezici bir hüzn ve eleme müncer oluyor; san^catın, tabî^catın bu medhûş eden güzelliklerine karşı beni mest-i melâl bırakıyor. Tahassüsüm o kadar şedîd ki elime temâs ediyor. İşte bunun için bu arzulara hayatı en çok sevdiğim zaman düşüyorum, neş'elerim ölüm arzularıyla bî-tâb-ı pervâz kalıyor.

Fakat mübhem arzular, ^casırlaradan beri arza ancak vâsıl olan nücûmun ziyâları (x) gibi sanki nâ-mütenâhîlikten gelen uzak arzular, sanki ilk ceddinden başlayarak bütün ec-dâdımın ta^cab ve hüsrânından birikmiş mağmûm arzular: İşte bunun için bütün sa^câdetlerim yorgun, melûl ve ma^clûl oluyor.

Çünkü, ah çünkü sen yoksun sen; sen olmadıkça da bütün bu güzellikler, hayatı sevdiren, yaşamak için nihâyetsiz emeller veren güzellikler beni harâb-ı keselân bırakıyor; sen, sen ki kim ve nasıl olduğunu, nerede bulunduğunu bilmediğim halde hep senin için yaşıyorum, hep senin için, sana lâayık olmak için uğraşıyorum; sen ki ne vakit geleceğini bilmediğim halde bütün hayatım zuhûruna bir intizâr-ı elîm ve müebbedten başka bir şey değil; bir gün geleceğini, ve beni seveceğini, kendini bir iştiyâk-ı şeydâ ile bana sevdireceğini biliyorum; fakat gelmiyorsun, hâlâ gelmiyorsun...

Artık intizârım ^camîk-ı fütûrla inliyor, neş'elerim melûl ve şikeste-bâl, hep seni bekliyorum; seni, hep seni; bütün hayatım seni, bütün âmâlîm seni; ve sen gelmiyorsun, hâlâ gelmiyorsun. Yoksa gelmiyecek misin, hiç gelmiyecek misin, yoksa hiç gelmiyeceksin de bunu hissettiğim için mi ölmek istiyorum?

M.Rauf

Tarabya

(S.F.M., 17 Haziran 1315/30 Haziran 1899,

C.17, nr.433, s.262; S.İ., s.24-26)

x- nücûmun ziyâları/ ziyâ-yı nücûm

İNFİCÂL

Ben de, işte bir çok zamanlar oluyor ki ben de "Gece-ler" şâir-i sefîli gibi "Ah ey yalnızlık, ey fakirlik!" diye sızlıyorum; bir çok vakit sanki dünyada kimsesiz olmak sevinilecek bir muzafferiyetmiş gibi bundan garîb ve vahşî zevkler duyarken sonra (x) birden ye's, bir ye's ve ta^cab, sanki (1) kendimi bî-kes ve zavallı görmeğe uğraşıyormuşum da mağlûb olmuşum gibi bî-tâb ve zebûn bir ye's ve ta^cab çöküyor, o zaman... O zaman...

Lâkin işte şehirden kaçtım, (2) uzaklara, mümkün olduğu kadar bu insanlardan uzaklara gidip (xx) (oralarda) yalnızlığımı unutmak, kendimi unutmak için buralara (3) kaçtım; bana yalnızlığımı ihtâr edecek bir kimseye, bir şeye rast gelmemek için, yalnızlık içinde yalnızlığımı anlamak için kaçtım; zîrâ orada, şehirde beni o kalabalık, o insanlar öldürüyordu. Gündüzleri izdihâm içinde, herkesin kendisi için (xxx) uğraştığı bu ma^crekede nasılsa sürüklenen, sürüklenebilen hayatım, sefâletim akşamları bir yük olurdu, omuzlarımı kıran, vücûdumu ezen bir yük olurdu, sürükliyemezdim; herkesin inen, gittikçe inen ridâ-yı şeb altında kaçıştıkları, evlerine "kendininkilerin" yanına koştukları, her tarafa bir hüzn, bir tenhâlık çöktüğü zaman yine yalnız kalan (ve) ebediyyen yalnız kalmağa mahkûm olan ben mâtemlerim altında ezilir, bu yükler altında ezilirdim. İşte bunun için kaçtım, kalabalık yerlerin tenhâlaşmasını, o tenhâlık içinde yalnız kaldığımı görmemek için kaçtım; buraya, bahâr yağmurlarıyla müstağrâk-ı ebr olan buraya geldim; buraya geldim ki kendimi unutayım, derdimi yazmakla meşgûl olayım da unutayım; geldim ki yazayım, rûhumu yazayım, sefâletimi yazayım; ve işte on gündür ki daha sefîl, daha yalnız ve daha bedbahtım...

Yazamıyorum, yazamıyorum.(xxxx) Bazan tuğyân ediyorum,

1- bu yalnızlığı mahzûzâne telakki etmek kâtilâne bir musâra^ca imiş ve

2- İşte, 3- kadar

x- sonra/sonradan, xx- gidip/ kaçıp

xxx- kendisi için/ birbiriyle, xxxx- yazamıyorum/yazamıyorum.

içimdeki ateşi kâriîne (1) ihsâs etmek için bin türlü işkenceler arasında bir türlü işkencelerle ölmek... (2)

Lâkin ben bu sefâlet arasında, (3) nasıl, nasıl yazarım? Yazacağımı düşünürken sefâletimi düşünüyorum. Hayır, yazamıyacağım, ve yazmadan öleceğim; onun için defter-i eş-cârımı kapayıp bu defteri, bu defter-i siyah-ı sefâletimi açtım.

Ah ne kadar ağlamak istiyordum, öyle geliyor ki bir kere ağlayabilsem o kadar ağlayacağım ki bütün ileriki acılarının bile şimdiden tesellisini bulacağım. Kalbimin bütün casabiyet-i mütemarrizasıyla beraber, (huşûnetim, merdüm-girîzliğim ile beraber) bazan ihtiyaclar, bir ana, bir baba, bir kardeş, hâsılı (x) bir iyi dost ihtiyacıyla giryân kalıyorum; (xx) kendimi o kadar bî-kes, sefîl görüyorum ki kendim olduğunu unutup (xxx) gayet acıdığım bir dostuma ağlar gibi oluyorum; sonra tahattur ediyorum ki felâketlerine ağlamak istediğim bu adam kendimden başkası değildir... Ah bir ağlayabilsem... Zannederim ki ağlayabilsem kırlara yağmurlardan sonra gelen tarâvet gibi bir tazelik hissedeceğim. Fakat bütün yaşlarım buraya, boğazıma kadar geliyor, (4) boğuyor, boğuyor... (5)

Gezmek istedim, hiç olmazsa tabîcâtın tevekkül-i ebedîsi karşısında bir teselli, bir kuvvet kazanırım dedim, fakat havanın bu yağmur(suz bulutları, bu yağmur içinde sükût edip yağmur) bekleyen tabîcât beni ne kadar sıkıyor. Ah ne sıkıntılı hava bu... Bilmem ki yağmur yağmayacak mı? Zannederim ki o zaman tepeler üstünde duran sislerin rüzgâr önünde dağılışları gibi beni de tatriye edecek; hayır, ne bir lem-câ-i şems, ne bir katre-i mâ... Yalnızlık kadar melûl bir

1- "Kâriîn-i Kirâm" denilen bir sürü lâ-kaydân-ı kirâm hazarâtına

2- Bu da niçin?, 3- bu açlık içinde, 4- ve

5- Ah Allah ah, ağlamak bile yok

x- hâsılı/nihâyet, xx- kalıyorum/kalıp

xxx- unutup/unutarak

semâ, o kadar melûl bir manzara...

Evet, yalnızlık kadar melûl, benim kadar melûl bir semâ... Bu akşam hiç olmazsa tebdîl-i manzar için şehir yoluna çıktığım zaman aynı sükûn içinde, alçak bulutların altında tabî^cat bir şeye muntazır gibi duruyordu; ilk bûse-i şemsle çalınca ümîdlenerek tezehhür etmiş bütün çiçeklerin birbiri-ne karışan renkleriyle tabî^cat vâsi^c bir mezardan ibâret görünüyor; fakat ne mâderâne bir şefkâti, nasıl bir tevekkülü var, ya Rabbim, bu gözlerimden yaş getiriyor; bütün bir kışın, üzerinden geçip harâretlerini çigneyen, kuvvetlerini ezen, donduran bir kışın bütün tahribâtından sonra bir nazar-ı ziyâ, o yine her kusuru affeden nineler gibi gayûr ve cesûr, yine pür-va^cd ve semere(?) tıpkı bir nine lütufkârlığı gibi yine iyi... Ah nine, işte en elîm ceriha-i kalb... Bana öyle geliyor ki ninem olsaydı bana hiç bir şey olmayacaktı, böyle sefîl olmayacaktım; ve şimdi o zamanları, benim de herkes gibi vâlidem olduğu zamanları, o kıymeti bili nmeden geçmiş zaval- lı zamanları düşündükçe dâüssılaya benzeyen müellim bir ^cazab ile muzdarib oluyorum. Sonra kardeşim... Ah buzavallı, zaval- lı kadın; lâkin bak görüyor musun, hayatımın bütün sefâletle- ri beni ağlatamazken, acılıklar, yalnızlıklar arasında kendi- me ağlayamazken yalnız seni tahattur gözlerimi yaşlarla boğu- yor; fakat nedir ya Rabbim, içimdeki bu kesîf ızdırâblarla beraber bu yaşları seyelândan men^c eden nedir? Ağlasam, ağla- yabilsem... Ağlamak mümkün olsa, zannederim ki sa^câdetimden öleceğim... Ah bu içimi yakan ateş, bak seni tahattur edince o kadar şiddetlendi ki artık tahammül edemiyeceğim... Bütün hayatı, tâ sabâvetten beri bütün hayatı düşünüyorum da her zerre-i hayatın için ayrı bir mâtem tutmak lâzım gelecek kadar hâr ve sefîl, bedbaht ve zelîl olan bu hayatına ne kadar, ah ne kadar yanıyorum bilsen... Kalbimdeki bu ateşi, bu beni her türlü âlâmın yanında hepsinden şiddetle yakan ateşi nasıl, nasıl yazayım? Bunu herkese nasıl anlatmalı? Onları nasıl yak- malı, onları nasıl zehirlemeli? Nasıl haykırmalı ki ben ölüyo- rum, nasıl haykırmalı ki beni siz öldürüyorsunuz, siz, siz... Zannediyorum ki onlara karşı intihâr kadar zehirli bir inti- kâm olmayacak!

Bu sefâletleri niçin yazmalı, bu başkaları için ehemmiyetsiz olan miskîn şeyleri niçin yazmalı diyordum, fakat düşündüm ki niçin anlatmamalı, niçin göstermemeli ki bu sefâletler, hayatları tahrîb eden işte bu sefâletlerdir, insanları insaniyetçe yaralayan işte bu sefâletlerdir, vicdanları zehirleyen işte böyle bir kaç kuruştur, rûhları kirleten işte bu bir kaç paradır... Fakat bu niçin? Benim burada aç kaldığımı, yiyecek bir şey almak için para bulamıyarak geceleri yalnız ve aç geçirdiğimi bu insanlar öğrenirse ne olacak? Atmış asırlık feryâdın ifadede câiz kaldığı, bütün dünyada milyonlarca halkın "açız" diye haykıra haykıra anlatamadıkları şeyi benim kalemim mi yapacak? Sus ah ey kögesinde yalnız ve aç inleyen sefîl, zavallı kuşcağız! Sus!...

x x x

Bâri hava böyle olmasa... Bu bir giryesiz, tıpkı benim yaşlarım gibi bir tûfânsız, haşîn bir sükûnetle sâkin hava.. Zannederim ki bütün elemelerim bundan geliyor; hiç yağmur yağmayacak mı acaba? Yağsa da o zaman da yağmurdan şikâyet etmeyecek miyim?

Buraya, bir dostumun ancak yazı geçirmek için geldiği bu köşke on beş gün müddet için geldim ve burada şükür ki bir oda ile ısınacak bir şey bulabildim. Havalar soğuk olduğu zaman soğuktan şikâyet ediyorum, öyle ki bu bile aksi geliyor, ateş de bulunca, evet, o zaman da melâl başlıyor; eğer üşüseydim soğuktan şikâyet edecektim; ah ne hilkat, daha doğrusu ne sonradan teşekkül etme bir mevcûdiyet-i rûhiye ki dünyada hiç bir şeyle kâni^c, olmamağa, hiç bir şeyle memnûn olmamağa mahkûm... Buranın bir bekçisi var, Kostamonu'nun hilekâr gözlü bir evladı; kırk para kazanmak için yirmi yalan söyleyen bir adamcağız, tabî^cat-i beşeriyenin bir kurbanı! İki gün içinde köyden tavuk, yumurta, süt bulmak için elimde avcumda olanı aldı mahvetti; ben ise bunlarla buradaki müddet-i ikâmetimi avutacaktım, ve sonra elemeler şâiri Baudelaire gibi "Gel ey mevt ki zehrinle mest olayım!" diyecektim. Fakat işte dört gündür ki bir parasız kaldığım bir köşe-yi tenhâyî içinde yiyeceksiz kaldım ve adamcağız "Beyceğizim" diye yine bana öteberi almağa, İstanbul'dan para gelince hesaplaşacağımızı

ileri sürerek bu suretle biraz daha kazanmağa çalışıyor, fakat hergün akşam olunca bana "İstasyona gideyim mi?" diye bir bakışı var, posta saatleri boş geçtikçe öyle bir sesle konuşuyor ki eğer bir gün te'hîr-i te'diye ederek İstanbul'a gitmeye kalkışsam bu adam beş on kuruş için benim kanıma, kemâl-i selâmet-i vicdan ile kanıma girebilir; ve fena da yapmaz!

Elimde para olduğunu bildikçe köy bir mandıra gibi, bir çiftlik gibi zengin görünüyordu; bende para azaldıkça o da fakirleşti, şimdi bir dereceye geldi ki sâde bir yumurta-
dan başka bir şey kalmadı. Ve bu da hergün tenâkus ediyor. Nihâyet peynire indik; zannederim yarın kaht olacak. Kim bilir kilerde geçen seneden kalma bir parça kurtlu peynir var, her dilimini yirmi par aya getiriyor; hergün ısmarladığı, civar köylere adamlar saldığını te'mîn ettiği tavukları ö-
bürgün getirmemek için küstâh yalanlardan çekinmiyerek, köy-
de ancak on beş günde bir kesilen koyun etini beklenerek, böyle gidiyor.

Ve artık onu çağırıp sormuyorum, hiç bir şey istemi-
yorum; onun için bu gece gezmeden ^cavdet edip de titreye tit-
reye odaya girdiğim, bu koca köşkün zulmetlere bulanık mer-
divenleri arasından, yüksek kapılarından geçerek yine sefâ-
letime gömüldüğüm zaman o kadar aç idim ki hatta kuru ekmek
yiyecektim; ve çağırmıyordum, evet, utandığım için sabaha
kadar belki uyuyamıyarak, fakat yine o adamı çağırmıyarak
inleyecektim... Ayak sesi işittim, eğri yürüşüyle geldi, man-
galın etrafında şöyle bir dolaşıp, biraz sükût ederek "Sana
bir şey alıverecek miyiz?" dedi. O zaman, ah işte o zaman
kalkıp ağlayarak kendimi öldürmek istedim, menfa^cat için ol-
sun, benden para kazanmak için bu adamın söylediği söz bana
o kadar dokundu.

Fakat artık elverir, artık tahammülüm kalmadı; bunun
ebediyyen böyle hakîkati göz önünde iken daha ziyâde yaşamak
istemek için insan pek denî, pek çok denî olmalı...

Halbuki ben de yaşamak isterdim; hiç olmazsa ben de
bir zevcenin, o hayâlimin zevcesinin rûh-ı sâf ve münevveriy-
le mest olmak, hiç olmazsa böyle pâk bir sînede bir ay uyumak

istememez mi idim? Ah o genç kız, o bir gün rast geldiğim zaman birden her kadın gibi telakki edemediğim, ilk fikir olarak "Ah işte zevcem bu olsa!" diye düşündüğüm, her haliyle bütün hülyama tevâfuk ettiğini duyduğum genç kız; o nârin, o bir karanfil kadar nârin genç kız... Kim bilir şimdi belki bir zevce, belki de bir vâlidedir! Ah benim çocuğumun vâlidesi olmak için ne mâni^o vardı? Bu hayat nedir, bu hayat, bu kendini göstermeden bizi idâre eden ve hayat denilen şey nedir, ya Rabbim? Bu genç kız, yahut bu genç vâlide bilir mi ki dünyanın en sefîl bir şâiri kendisi için bu sefâletler arasında esefler ediyor; gûyâ dâhil-i mahremiyeti olduktan sonra mahrûm olmuş gibi, sonra gelen benim hakkımı almış gibi ateşsiz bir kıskançlıkla karışık, bilmem nasıl tatlı bir esef ki... Zevcem olmadınsa bütün safvetinle, bütün rikketinle bari benim hemşirem olsaydın, benim kardeşim olsaydın da bu beni yakan hasretin zehirli yaralarını, kardeşimin zehirli yaralarını tedâvi etseydin, bu rûhu kurtarsaydın...

Ah ağlamak, ağlanak... Ağlıyamıyacak mıyım? Hiç ağlıyamıyacak mıyım? Böyle bir giryesiz mi olacağım? Hatta arkamdan ağlayan, ağlayacak kimseler bulamıyarak... Bak, tabî^cat bile o kadar mağmûm ve nâlân iken ağlıyamıyor, ne bir katre-i mâ, ne bir lem^ca-i teselliyet... Bütün duman, bütün duman, sis... Ah bir yağmur yağsa, ah bir yağmur yağsa da ağlayabilsem, ve ağlayarak ölssem....

M.Rauf
(1)

Tarabya

(S.F.M., 1 Temmuz 1315/14 Temmuz 1899,
C.17, nr.435, s.292-294;
S.İ., s.258-268)

LA GRAN VİYA

Madam V. İçin

Yorgun, bütün leyâl-i ^Caşkın bakıyye-i neşve-i mahmûriyle yorgun bir nazar, ser-mest ve şeydâ saniyeler va^Cd eden meshûf-ı tehassûs gözlerin gölgeli nazarı; bu siyah gözlerin muharrik zulmetlerinde öyle müphem bir ma^Cnâyı da^Cvet var ki seni her gördükçe rûhumda(bu da^Cvetlerle meshûf-ı incizâb), bu siyah da^Cvetlerle ra^Cşedâr-ı ihtirâs kalıyor.

Mademki ^Caşkın te'diye olunuyor, (1) ben de, sîne-i semen-berinde ben de bir gece, bütün bir gece (uzun bir gece) uyumak isterdim; fakat benim bu iştîyâk ve ^Caşkım, seni bütün vücûd ve rûhunla isteyen ateşimle senin heyecan sızlığın, senin hararetsizliğın, bunlar, bu ^Caşksızlıklar beni öldürür; kalbini tehzîz edemedi seni sevenler, sana sâde para vermekle nâil olanlar için neş'elerin ne kadar bârid, yalan, derâgûşların ne kadar pür-istikrâh, bûseleri ne kadar yorgun, pür-hâb olur.

Fakat bu gözler, (2) bu siyah ateşlerle yanan (3) gözler, bunların meshûf-ı tahassûs görünen mütelâşî zulmetleri... Bunların gölgesinde (x) bulundukça ne olursa olsun ben de bu zulmetlerle boğulmak, ben de bu ateşlerle zehirlenmek, ben de bir gece, (bütün bir gece) bu gözlerle ser-mest-i âlâm kalmak istiyorum.

Ya sen de sevsen, ya Rabbim, ya sen de bir sevsen... O zaman; görüyor musun, o zamani düşündükçe ve kendime bakıp rûhumu gördükçe korkuyorum, vahşi bir gece fırtınası gibi oranın zulmetinden, zulmet-i mütehevviyesinden korkuyorum. (Mademki isrâf ve sefâhatine servetler yetmiyormuş,

1- ne kadar yüksek olursan ol,

2- fakat ah

3- muzlim

x- gölgesinde/mihrâkında

sana dâima mâlik olmak için etrafımdaki gaddar uçurumlara sefîl bir gıda olmaktan korkuyorum.)

Hayır, git, git, istemem; edâ-yı bî-tâbiyle rûhumu zîr ü zeber eden sesinle git, muhteris bir derâgûştan çıkmış kadar nâlân garâm-ı mişvârınla git... Seni işitmeyeyim, seni hiç görmeyeyim; ve sen, ey mûsikî, (1) sen de sus... (Yahut) hayatımın en mes^cûd-ı ^caşk bir gecesini ihtâr eden bu nağmenle, bu "La Gran Viya" ile rûhumu feyezân eden hararetlerine, şî^crllerine heyecan ve buhran verme...

Zîrâ kendimden, tahammülümünden şübhe ediyorum; (2) bu kadın için her şeyi yapıvereceğimden, metânetimden korkuyorum; şimdiye kadar tuttuğum hat-ı hareketin selâmetinden, insanlığımın şübhe ediyorum... Sus, zîrâ bak titriyorum, zîrâ bak ölüyorum... (3)

M.Rauf

Tarabya

(S.F.M., 5 Temmuz 1315/18 Temmuz 1899,
C.17, nr.436, s.375;
S.I., s.33-35)

1- ah ey mûsikî,

2- zîrâ

3- ölüyorum...

KLOPATRA

Madam K. İçin

- Ali Suad Bey'e-

Klopatra, Mısır-ı Kadîm'in bülemlend ve muhteşem melikesi, mağlûb-ı melâl olduğu geceler, müstâk ve hâr esîrlerinden birini bütün lütuflarıyla, cidden sever gibi mest ü medhûş eder, ve sonra, sanki böyle bir geceden sonra kendinden ayrı yaşamak nasıl bir işkence olduğunu bilir gibi, "Benim için, seve seve değil mi?" diye kendi eliyle zehirlermiş...

Gel ben de senin esîrin olayım, ah ey dilber; seni müdebbet arabarında levend ve enfes gördükçe, bî-gâne nazarlarınınani nûrlarıyla yandıgım saniyeler rûhumun incizâb-ı bî-tâbânesinde esîrâne bir tevekkül var; benim için o kadar uzaksın ki Klopatra kadar yükseksin; o kadar yükseksin ki emellerim bile, (dâima bâlâ-pervâz emellerim bile) o kadar yükselemiyor (x), sana yetişemiyor; müstâk-ı nûr u zerî olduğu zühreye yetişmek için çarpındıktan, çarpındıktan sonra kanatları kırılmış, topraklara serilen bir kuş gibi sâde gözlerim, bî-gâne olsun bir nazarına, başkasına ^catfedilmiş olsun (xx) bir nur-ı ihtisâmına tesâdüf endişesi, firârî olsun bu nazarla yanmak istiyâkı ile sâde nazarım yükseliyor; (1) sâde saçlarını, bana Mısır'ın o levend ve muhteşem melikesinin tâcını yâddettiren bu iklîli görebiliyorum...

O esîrler o tâcın çıktığı yerde bir gece bulunmak için canlarını verirlermiş; gel ben de benim Klopatram ol, ben de bu saçların çözüldüğü yerde bir gece bulunayım, ve esîri n olayım...

M.Rauf

(2) Tarabya

(S.F.M., 15 Temmuz 1315/28 Temmuz 1899,

C.17, nr.437, s.380;

S.İ., s.31-32)

x- yükselmiyor/tereffu^c edemiyor,
xx- olsun/bulunsun

1- sâde nazarım gözlerine kadar yükseliyor,

2- 1315/1899

AKŞAM TEFEKKÜRLERİ

Akşam vakitleri, ah bu sa^câdet-i hüzn ve melâl, (1) şî^cr ve hayâl... İnsanların metâ^cib-i bî-nihâyesine sanki acıyan bir dest-i nerm ve nezîh bütün mevcûdâta bir gubâr-ı zalâmve envâr serpererek kâinâtı bir reng-i hayâlî altında, nazar-firîb ve rûh-istinâs setr ederken fikr-i beşer bir istiğrâk-ı hazîn içinde tatlı, mübhem bir gam bulur. Mübhem, her şey müphem... Müfekkiye üzerine basan şu hüzn-i sâkit mübhem, muhî^t-i eşya mübhem, rûh-ı kâinâtta ağlar gibi duran bir hiss-i mübhem (x), bir âmîziş-i nehâr ü şâm, bir imtizâc-ı zulmet ve elvân ki hayâle, hakikat-ı maddiyenin bâr-ı âmîyetinden kurtularak yükselebilmek biraz yükselmeye pervâz etmek için büyük bir isti^cdât verir.

Birer mahlûk-ı gulânenin enfâs-ı siyahı gibi nereden çıktığı bilinmeden zulmetler bir hırs-ı istilâ ile en taze, en yeşil köşelerden başlayarak enmünevver bulutlara kadar yayılmak için temevvüc eder. Tabî^catın bu sâmit, bu hazîn mücâdele-i mütevekkilânesi karşısında bazan semâya doğru tereffu^c edivermiş bir küçük dal her tarafından rîzân olan zulmetler içinde siyan gözyaşları döküyor denecek bir hal ile semânın henüz münevver zemîninde teressüm eder. Ve semâ me'yûs, mükedder bir çeşm-i müşfîk gibi bulanarak zîr-i pâyındaki dünyanın muhtelif noktalarına, şâd ve gam-kîn yerlerine hep aynı nazar-ı terehhum ile bakar, hüznler verir, gamlar artırır, soluk, bî-renk safahâtında hemen sönecek bir şü^cle-i ümîd gibi parlayan soluk lem^calar ancak seçilir.

İşte bu dakikalarda (nerede olursam olayım), biraz yükselmek isterim. Hafif bir serinliğin nevâzişleriyle titrerken şimdi şu zamanda hep (aynı) semâya karşı düşünen zavallı kalblerle aranda bir râbîta-i te^câvün hissederim. Bütün bu safahât-ı hayat gâh pür-zevk ve tarab, gâh sâkit ve

1- evân-ı

x- hiss-i mübhem/felâket-i mübhem

mütefekkir zihninden geçer. Fakat Adalar'ın, Boğaziçi'nin, her tarafın bu müstağrâk safâ-yı hayat bahtiyarlarını pek çabuk bırakır, kırlarda, bahçelerde, (1) yapayalnız gezen ve hisseden kadınları, gençleri, köylüleri, bî-çâreleri tahayyül eder, "Kim bilir, derim, şimdi şu dakikada me'yûs, gamnâk kalblerden ne feci^c kederler taşıyor? Kim bilir ne kadar nevmîdâne emeller yükseliyor?" O vakit semânın şu reng-i meğberri benim için derin bir ma^cnâ kesb eder. Nazarım bu nâ-mütenâhîliğin a^cmâk-ı hafâyâsına daldıkça dünya'nın her noktasından buralara tereffu^c eyleyen kederledir, ümîdlerin kavî bir uhuvvetle birleştiğine inanır, "cesâret, ümîd!" diye haykırmak isterim.

Bu cesâretli dakikalarda ne isterim bilir misin? (x) Seni, ah yalnız seni, bütün levâzım-ı huzur ve sa^câdetinle ebediyyen seni.(2) Uzak, tenha bir konunun içinde küçük bir yerimiz olsun. Bize ^câlemin, dağdağanın lüzûmu yok... Fakat bunda olmayacak ne var, niçin olmasın? Hayatın bütün âmâlini tecdîd ederek böyle sâde, fakat seninle olduğu için mes^cûd bir me^cîşete hasretmek, sonra onun da ihtimâl ki ebediyyen olamayacağını, bu hayat-ı muhayyel ile bir an bile yaşanamıyacağını anlamak, böyle âmâl-i sa^câdet arkasında mütehassir kalırken bir gün senden ebediyyen ayrılıvermek.. Bu karanlık fikirlerle ağlanırsa ta^caccüb olunur mı?

Fakat ağlamıyan, kalblerindeki kederî tahlîl edemiyenler de var. Kendim böyle muzdarib olunca sevdiğim en güzel yerlerde birer kalb-i hassâs icâd ederek onlar için de düşünmekten, onlar için de me'yûs olmaktan acı bir lezzet duyarım.

Bunların içinde fikrimi en ziyâde genç kızlar, genç kadınlara cezb eder. Akşam vakitlerine âit bir çok hâtıralar olur ki nâzik, nahîf bir genç kızın ^casabî bir hırâmından, mağmûm gözlerin firârî bir nigâhından, yahut yüzünü bile görmediğiniz bir vücûdun geçici bir kahkahasından, bir

1- ah, tâ uzaklarda, 2-isterim.

x- ne isterim bilir misin?/nasıl bir arzu ile müte'ellim olurum, bilir misin?

başörtüsünün temevvücünden, bir küçük iskarbinden terekkeb eder. Diğerleri tekmi unutulmuş, hâtırada yalnız bunlar kalmıştır. Fakat nedir bu küçük, bu bî-ma^cnâ yâdigârlardaki te'sir ki onları kâbil değil unutamazsınız; o küçük, o ehemmiyetsiz yâdigârlar size muhtelif bir cinhân-ı hissiyât-ı güşâde bırakır. Küçük bir iskarbinin titreyişinden bir genç kızın rûhunun elemnâk noktalarına nüfûz eyler, bir kahkahada büyük bir keder fark eder, bir yürüyüşte mektûm bir çok emellere vâkıf olursunuz.

İşte bütün bu soluk hâtıraları canlandırır, onlara ayrı bir hüviyet verir, onların serâir-i mevcûdiyetine infâz-ı nazar etmeğe çalışırım. Bir ağacın altına bir vaz^cı mühmil ile uzanmış şu genç kız ne düşünülür, derim. En haşîn kalblere bile ufak bir ihtizâz verebilen şu akşam vakitleri o rakîk, o hassâs kalblerde bizce ebediyen anlaşılamiyacak ne hisler, ah neler peydâ eder acaba? Onların bir dalgın nazarları, bir meftûr duruşları, bir mağmûm bekleyişleri vardır ki insanın pîş-i idrâkinde birdenbire bir şemsin sür^catiyle aydınlıklar peydâ ederek kalblerin mektûm bir köşesini tenvîr eder; fakat sonra yine o kadın mevcûdiyetinin esrâr-ı câzibi o nâzik çehreleri, o hayâl-âmîz mevcûdları ihâta eder. Karanlıklar içinde, ağaçlar altında, çiçekler arasında gezerlerken bu arz-ı sefâlete mensûb değildir zannolunur. O kadar ^culvî, o kadar zarıfdırlar. Ne düşünürler? Ne hissederler? Bu sevilme için vücûd bulmuş nâzik mahluklar bir ihtiyac-ı muhabbet ile nasıl muntazır bulunurlar? Fakat onlar böyle mübhem, muhayyel bir vücûd için, mübhem bir şey için nasıl muzdarib, mütefekkir kalıyorlarsa ötede bir çok genç kalbler de var ki onlar da kendileri için aynı hiss-i hürmet ve perestîş ile meşhûndur. Birleşseler mes^cûd olacak bu iki kalb böyle birbirinden ayrı, birbirinden uzak, bî-haber, müte'ellim olurken, beklerken ufak bir tesâdüf onları kavuşturabilir. Fakat bu tesâte'hîr eder, bir hayatın bu fecr-i şebâb ve ^caşkî şu gittikçe koyulaşan zulmetler altında mahv ve tebâh olursa?

Bazan semâ-yı arzı kaplayan şu zulmet-i sâmite fevkinde bütün ecrâmiyle, sâf ve berrek bir lâciverdî-i münevver ile (x) tebessüm ederek kendisinden başka hem-râzı olmayan bir çok bî-çârelerle, arzın en muhteşem yerlerinde (xx), en bî-nasîb taraflarında gittikçe azalan bir metânet, bir cesâret(xxx) ile ayrı ayrı birer emel ta^ckîb eden bedbahtlara hep birden ümîd verir. Fakat bazan semâ derin bir sût-re-i siyaha bürünür; ne bir hande-i teşcî^c, ne bir şa^cle-i ümîd (xxxx), her taraf sükûn içinde, her yer siyah; kara kara bulutlar çığneyip geçtikleri sefâletlere bir gözyaşı bile dökmez. (Her köşede bir muhtazır lem^ca söndüğü hiss olunur;) her katre-i zulmet ayrı ayrı ağlar. Zavallı kalbler, bu dakikalarda neler hissedersiniz?

H.Cahit

18 Temmuz 1315/31 Temmuz 1899

(S.F.M., 22 Temmuz 1315/4 Ağustos 1899,

C.17, nr438, s.340-341;

H.H.S., s.64-69)

x- münevver ile/münevver içinde

xx-yerlerinde/yerleriyle

xxx- bir cesâret/ve cesâret

xxxx- şa^cle-i ümîd/ lem^ca-i ümîd

SENİN GÖZLERİN

Senden sonra sevdiklerimi düşündükçe hâfızamda teces-
süm etmek isteyen çehrelerin uçuşarak, oynaşarak, karışarak
dizildiklerini, ta^cayyün ettiklerini, sonra a^czâ-yı vechiye-
lerinden bazılarının raks ederek, yayılarak, silinerek gâ-
ib olduklarını, tek bir çehreye münkalib olduklarını görü-
rüm ki bu çehre senin çehrendir.

O vakit tahattur ederim ki bunların hepsini birbiri-
ne benzettiğim, hepsinde birbirini ihtâr eden, hepsinde a-
sıl seni ihtâr eder haller gördüğüm olurdu. Acaba ben onla-
rı kendilerinde sana benzeyen bu şeyler olduğu için mi sev-
mişim?

Fakat bu çehre, senin çehren olmakla beraber bir nok-
sanı var; öyle bir noksan ki çehrenin rûhu, öyle bir şey ki
bu çehre senin çehren olmakla beraber yine sen, sevdiğim,
öldüğüm, sen değilsin; ve bunu arayıp bulmak isteyince görü-
yorum ki bundaki noksan senin gözlerindir.

Ancak senin gözlerini bu hep sevdiklerimin eczâ-yı
vechiyelerinden mürekkeb çehreye koyunca senin çehreni, o
sevdiğim, öldüğüm çehreni bulayorum. Acaba seni asıl gözle-
rin için mi sevmiştim?

M.Rauf

(1)

Tarabya

(S.F.M., 12 Ağustos 1315/25 Ağustos 1899,
C.17, nr.441, s.391;
S.İ., s.81-82)

ÂŞK VE VEFÂ

Âşk mı, lâkin siz Âşk var mıdır zannediyorsunuz? diye başladı.

Üç dost idik, bu Ağustos gününün bir Eylül semâsı kadar melûl semâsı altında akşama kadar dolaştıktan sonra gece yine gezmek için çıkmış, geze geze bir Rum gazinosuna girmiştik. Bu gazinonun kapısında, penceresinde, gözün tesâdüf edebileceği her yerinde "Brasori"(?) kelimesi yazılı idi; deniz üstüne yapılmış çıkıntısıyla asıl bira-hâne arasında bir pencerenin içi iki tarafa nâzır bir set haline konmuş, bu settin üstüne kısık sesli beş Rum genci hem sâzendelik hem hânendelik eden beş delikanlı oturmuştu. Bunlar beşer dakikalık fâsıla ile bazılarının güzel olduğu anlaşılan Rum şarkıları okuyorlardı; ve bütün halk, önlerindeki meşrûbâta karşı sûrat edencesine sükût ederek, ciddi, bunları dinliyordu. Yalnız bir masadan, ikisi ihtiyar ikisi genç dört kadına refâkat eden kırmızı yüz-lü otuzluk bir şişman adamın masasından nazarları celb edecek handeler, gülmeler işitiliyordu. İki genç kadından biri o kadar taze, o kadar lâtîf idi ki meşgûliyetimiz hep onun inhisâr etti. Çehresi, kürevî büyük fânusların içinde yanan ispirtonun beyaz ziyâsı altında o kadar beyaz, o kadar donuk beyaz görünüyordu ki başındaki ipekli örtüden fark olunamıyordu; alnının üstünde görülen bir küme kumral saç rüzgârdan ufak heyecanlar la çırpındıkça eliyle bunları düzeltmek için uğraşıyor, bu elin yüzünden ziyâde beyaz olduğu fark olunuyordu. O mütebessim gözlerin, o küçük, pembe, biraz müstehzî, biraz muntazır dudakların o beyaz çehreye verdiği renk ile bu el beyaz bir kuş zannolunurdu. Erkek, bir çok defa gördüğüm bir genç, şişman vücûduna te'mîn-i huzur eden sandalyesinin üstünde müsterîh, sâkit duruyordu. Pek kısa olan çenesinin üstüne düşen dudakları aşağıya mütemâyil burnuna dokunacak kadar uzamıştı; ispirtonun te'sîri gözlerini dumanlandırıldığından etrafına alık bir nazarla bakıyordu. Zaten yassı ve ufak olan başı bu düşük dudaklarıyla, çehresindeki takallüs-i Âdalât ile korkunç bir şey, hayvânî bir ifade alıyordu.

Ve bu adam bu genç kızın nişanlısı idi! Sükût ederken

horluyor zannedilecek kadar çirkin olan bu çehreyi bu genç kız seviyor mu idi? Uzun müddet nişanlı duran ve bu sebeble birbirlerinin böyle sarkık çehreli, iğrenç nazarlı hallerini görenler, cinsiyetin rûhâniyetini maddiyâtının çirkinlikleri arasından kaybetmesler mi? Bu genç kız acaba düşünmez mi ki bu adam onun zevci olacak, hiç bir kuvvet onu bu adamın elinden kurtaramıyacak; bu şişman vücûd onun bütün hayatını, bütün hayat-ı rûhunu emecek, imhâsı muhâl bir kurt gibi, bir sülûk gibi kanını emecek, güzelliğini, terâvetini, kadınlığını emecek; onu buruşuk, ma^clûl, çürümüş bir vücûd haline koyacak... Ve bu niçin: Hiç olmazsa sevse, güzel bulsa...

Bunu arkadaşşıma söyledim, onun da aynı fikirle meşgûl olduğunu anladım; bu adamın o kızın nişanlısı olması onu tuğyân ettirdi; "Aman sus!" diyordu, "Herife baka baka bütün a^c-zâ-yı vechiyesi eb^câd-ı müdhîşe aldı, gözümün önünde korkunç bir canavar hâsıl oldu..." "Bir canavar!" dedim, "Ya bunlar nasıl yaşarlar, nasıl hayattan bir şey beklerler, bu genç kız buna nasıl tahammül eder, bunu nasıl sever ya Rabbim?" O zaman beni çocuk buluyormuş gibi yüzüme bakarak: "Sevmek mi, ^caşk mı. Lâkin sen ^caşk var mıdır zannediyorsun?" dedi ve devam etti!

- Her birbirinin olanlar sevdikleri için mi olurlar? Emîn ol, ^cazîzim, ki bu mes'leler yüzde yüz fizyolojiye âit meselelerdir. Psikoloji bizim ^caşk dediğimiz şeylere ezelden bîgânedir. Bu genç kız ihtimâl ki bunu köyde başka adam bulamadığından intihâb etmiştir. Bu münâsebetlerin sebebini rûha soracağınıza bizdeki nefse, o hayvana sorunuz; yemek, içmek, uyumak, doğurmak isteyen hayvana sorunuz... Bu yolda yüzbinlerce sebebler bulursun, fakat emîn ol ki rûha âit bulacağın sebebler pek azdır. Biz bütün bunlara bir isim vermişiz, "^caşk" demişiz; daha ne olduğunu öğrenmeğe, yani bizdeki hayvanın uyanmasına seneler isterken ismini cismini öğreniriz; bu herkesin ağzında o kadar çok gezer ki bir gün biz de söyleriz, onu biliyormuşuz gibi fikir beyân ederiz; fakat ^caşk... Bunu kim biliyor? Hem var mı, hakîkat-i halde ^caşk var mı?... Bu kadın beni seviyor, yani bütün vücûduyla, bütün hayatıyla benim oluyor; niçin? İşte en büyük mu^camma-yı hayat... Öyle mi? Bilakis, pek sâde, pek basit... Bunu büyük görmek isteyenler herkesi kandırıp feylesof

geçinmek arzusunda olanlardır. Beni seviyor, niçin? Bir veya bir kaç halimin arzusuna, keyfine, zevkine, en kısası maddî ve ma^cnevî bir menfa^cate tavakkuf ettiği için... Tarihini bize kadar hıfz ettiği en büyük, en sâdık mu^câşakât-ı mâzîye, enziyâde vefâdâr görünmüş mu^câşakât bile böyledir. Tesâdüf kim bilir nasıl bir zamanda beni onun karşısına çıkar-
mış; hem dikkat ediniz, başka bir kadın sevmiyeycekti, yalnız bu kadının zevkine muvafık olabiliyordum, ve başka erkek de-
ğil yalnız ben olabiliyordum. O zaman öyle kabiliyeti vardı. O gün kim bilir beni nasıl gördü, kim bilir nasıl hallerim onun nasıl hesaplarına uydu; ve sonra uymayanlarla uyanları tevzîn edince uyanlar ağır bastı; ekseriya ağır basan uymayanlardır a... Fakat biz insanlar o kadar rûhî göründüğümüz halde o kadar hâkîyiz ki bazan bir nef^c için doksan dokuz zarara göğüs veririz... Kim bilir benim ne mi sevdi? Mademki buna "sevmek" diyorlar, ben de kim bilir benim ne mi sevdi, diyeceğim. Dikkat ediniz, eğer o hal bende olmasaydı, o sevdiği şeye ben mâlik olmasaydım, yani onun sevmeğe müste^cidd olduğu şey bende bulunmasaydı, ve onun hayatının bende o şeyi sevmeğe müste^cidd olduğu zamana ben müsâdif olmasaydım şübhe yok ki sevilmiyecektim. Beni o gün öyle görmeseydi sevmiyeycekti, zevkine muvâfık olmasaydım yine sevmiyeycekti. Demek ki ben onun istediği gibi olduğum için sevildim. O halde o beni sevmiyor; tesâdüfen istediği bende çıktı, beni sevdi, istediğinin hatırına ri^câyeten sevdi; demek ki o beni benim için, nasıl olursam olayım, benim için sevmiyor... Şu halde bir ^caşk var mıdır diyeceğiz? Ben yirmi hale, yirmi şekle girsem beni sevmiyecek, yirmi tabî^cata girsem sevmiyecek,.. O halde... Benim bildiğim, istediğim, rûhumu iknâ^c edecek ^caşk, böyle sırf ^cadallî olduğu için bir cerîha ile başlayıp gangerenli bir ihtizâr ile biten bu dünyanın menhûs, hasta, beşerî ^caşkları değil, böyle yüzde yüz fizyolojik sebeblere mübtenî mesken-i musâra^cât beyne'l-cinseyn değil, nasıl olursam olayım, her halde, her zamanda beni sevecek, benim her şeyim değiştiği halde değişmiyecek, beni benliğim için sevecek ^caşktır, insan doğduğunu nasıl bilmezse öyle sebebini bilmiyerek, anlamıyarak, düşünmiyerek, yaşar gibi seven ^caşklardır. Bin türlü mülevves ve müstekreh sebeblere e-

sîr olarak sevenlerde ^Caşk mı var dersiniz? Ya ^Caşk olmayınca vefâ nasıl olur? Onun için yüzde kaç ^Câşık-ı vefâ vardır? Müşkilâta gelince, ben kadınlara âit mes'elelerde müşkilâtı anlamam... Onu hep bizim icâd ettiğimize emîn olmamız lâzım gelir, hem bunda geç bile kalmışsınız, ^Cazîzim. Müşkülât, bu bizim vehmimizdir; ürkekliğimizin, acemiliğimizin, beceriksizliğimizin kendini ma^Czûr göstermek isteyen miskin te-saddîsidir, süslü ismidir. Sizi tecrübeye da^Cvet ederim, gördüğünüz bir kadını tecrübeden evvel "Bu müşkildir, bu muhâldir!" demiyerek görmeğe da^Cvet ederim. Evvela mekân etle, i^Ctidâl ile muhâsara ediniz; mükemmel toplara mukâvemet edecek istihkâm bulunmadığı gibi iyi bir muhâsaraya dayanacak iffet de yoktur. Hem bu teşbîhteki sukûtu da ayrıca göstermeğe mecbûrum, çünkü her iffet bir istihkâm kadar hâiz-i menâ^Cat değildir, ve en ^Câdi istihkâmlarda görülen tahammül iffetlerde görülmemiştir. Siz zanneder misiniz ki bu müşkil gördüğünüz galebeler hakîkaten müşkil veya muhâldir? Ah tecrübeyi su gibi kullanan bedbahtlar! Bana gelince şimdiye kadar cidden seven bir kadın görmediğim için cidden muhâl bir kadın da göremem! Vefâ da o sebeblerin bir neticesi olur ki benim verdiğim ma^Cnâ, benim ^Caşkımdan beklediğim gaye bu değildir. Cidden nâmûslu bir kadın kimdir diyeceksiniz, değil mi? Evvela ilk mâni^Caları kaldıracaksınız: Bir kadın muhâldir, niçin? Bin şey için... Meselâ kendisini bir yerde üç yerde göremezsiniz ki arz-ı emel edesiniz, yanında hâiller, mâni^Calar olur, muhârebe muhâldir, yahut hoş gitmezsiniz, kendinizi meziyetleriniz, câzibelerinizle gösteremezsiniz, ilh... Şimdi sizin de peka^Cla binlercesini düşüneceksiniz bu mâni^Caları ortadan kaldırırsınız, öyle olsun ki bir kadınla istediğiniz gibi, istediğiniz yerde, istediğiniz zaman, istediğiniz şeyleri konuşabilesiniz... İşte böyle bir tecrübeden gayr-i mecrûh çıkanlar, işte zevcelerini sevenler, işte nâmûslular bunlardır... Binde kaç kadın zannedersiniz ki bu şerâite tevâfuk eder? Ricâ ederim söyleyiniz... Demek oluyor ki bu müşkülât kadının kendinde değil ahvâl-i mucâverede imiş. O halde bunun fazîleti kime ^Câittir? Nasıl bir hakla bundan o kadın müstefîd oluyor? Bu sözleri hakkın ne olduğunu acı acı öğrenmiş bir adam sıfatıyla söylüyorum. Bütün bu hâdi-

sât arasında o kadın hiçtir; o bir çok tesâdüflerin bir tecelligâhı, bir takım mergûb şeylerin bî-haber bir zemîn-i tahsilidir. Zaten tekmil meziyetlerimiz, bugün kendimizin imiş gibi istifâde ettiğimiz meziyetler, gibi onları bir taraf, cillî dediğimiz meziyetler değil midir? Bize tesâdüfen gelmiş bir takım mergûb şeyler, değil mi? Fakat biz bunlardan öyle istifâde ederiz ki bazan başkalarının zararını mü'eddî oluruz? Ne hakla? Benim çehrem güzel, senin sesin güzel, onun gözleri güzel; senin tab^c-ı şâirânen, onun istidâd-ı ressamânesi var. Bunun için sen meşhûr ve mes^cûd, o meşhûr ve mes^cûd; ve ben... Bunlardan mahrûm doğduğum için, kabahâtim olmadığı halde, bir ressam veya şâir olamadığımdan miskin, menfûr ve fakîr... Niçin?

Yanımızda şaşırarak dinleyen üçüncü refîkamızın eliyle pür-gû dostumun ağzını kapayarak bana dedi ki:

- Sabrımızın bu kadar musırrâna sû-i isti^cmâl edilmesine şaşırıyor musun? Bize böyle saçma dinletmekte elbette bir hak değildir!

Öbürü cevap verdi: Saçma mı? Saçma mı? Ah her şeyi olduğu, mektepte öğrendiği, dünyaya gelince gördüğü gibi kabul eden zavallı çocuk... Hiç bir şeyi başka türlü düşünemiyerek geldiği ve gideceği gibi yaşayan bî-çare...

Alay başlamıştı, yanımdaki gülerek: "İşte tıpkı senin istediğin ^caşk gibi yapıyorum a... Sebebini bilmiyerek yaşıyorum, daha ne istersin?" diyordu.

(1)
M. Rauf

(S.F.M., 19 Ağustos 1315/1 Eylül 1899,
C.17, nr.442, s.403-406;
S.İ., s.221-231)

TELÂKÎ

-Sana-

Ah yağsın, bu gece yağsın; senden uzak olduğum bu gece semânın bütün yağmurları yağsın; tek ben burada, senin olmadığın burada dün geceki kamerle yapıalnız kalayım. Tûfân olsun, mâdemki bu gece senden cüdâyım, ebediyetin yağmurları yağsın... Fakat yarın gece, ah ey kamer, yarın gece yine sana, yine senin nûr-ı çehrene muhtâcım...

Şimdiden onun yanında, şimdiden senin yanında gibiyim; yaşadıkça, nefes aldıkça seni teneffüs ediyorum gibi geliyor; o bûy-ı şûh-ı vücûduhla burada, o kadar uzakta bile mest ü mahmûm kalıyorum. Dünden beri bin kere dün gecenin tafsîlâtını düşündüğüm (1), ondan başka bir şey yapmadığım halde yine kâni^c olamıyorum; ve burada senden o kadar uzak olduğum bu gece, bu yağmurun seylânı içinde seni, yalnız seni, ebediyyen seni düşünerek, senin için, münhasıran senin için yaşayarak dün geceyi buraya kayd ile, onu zabt ve tevkîf ile meşgûlüm.

Yarın gece titreye titreye köşkün önünden geçerken pancurun arkasından görünüp ümîd-i telâkî verdiğiniz, biraz sonra bahçede bir hayâl-i nûr u emel, bir hayâl-i şîr ü şebâb, bir hayâl-i aşk ü vefâ gibi, kamerin altında başka bir mevcûd-ı semâvî gibi yanıma geldiğiniz, "Dün gece ne yaptınız?" dediğiniz zaman "Sizi düşündüm" diye bu kâğıdı vermek için meşgûlüm. Ah gerçekten bu mümkün olacak mı? Yarın gece, bu vakitler sizin yanınızda, sizin sisinizin içinde, sizin havanızda yaşayabilecek miyim? Ah Allah'ım, bir gece daha, sonra ölebilirim...

Nasıl başlayayım, sizi ilk gördüğüm zamanı nasıl tayîn edeyim? Bana öyle geliyor ki sizi ezelden beri görmüşüm, o zamandan beri seviyorum. Üç ay evvel ilk defa gördüğüm zaman rûhumda âşinâ bir his titredi. Mevsim başladığı zamandan beri benim bütün şems-i âmâlim, câzibe-i rûhum sendin;

Ada nazarında eski Ada olmaktan çıkarak bir mu^cazzez-i zî-
net aldı, seni ilk gördüğüm günü tahattur edince derin bir
zulmetten müebbed nûrlara giriyorum gibi oluyorum (x). Sen-
siz kalsaydım bu senem, belki bütün hayatım siyah ve pür-
mâtem geçecekti, öyle mi? Ah kadınlar kadınlar, ve siz ah
ey genç kızlar, asıl sen ah ey genç kız, hayatının, mah-
rûm-ı şefkât-i hayatının bütün bâr-ı şî^cri altında ezilmiş
rûhum için nasıl bir devâ-yı teselliyet, ne ^câzim bir nef-
ha-i şifâ, nasıl fedâ-yı can iştîyâklarıyla titreten bir
gaye-i emelsiniz?

Üç ay, benim için üç ay sen bir hedef-i âmâl, bir
hedef-i hayat oldun; bütün saatlerim senin için, bütün ni-
yetlerim senin için esîr oldu; seni görebilmek ihtimâli,
binde bir ihtimâl için en mühim tasavvurât-ı hayatiyemi
ihmâl ediyorum, tek senin endâmını, tek senin peçeni, tek
senin reftârını görmek için... Ah bunların benim için ne
olduğunu bir bilsen, bir bilsen... O zaman bana "Bu peçe-
yi almak için Fedâ-yı hayat lâzımdır." dese idiniz şimdi
yaşamazdım. Zîrâ bir şeyi, başka bir şeyi ümîd etmiyordum,
başka bir şeyi emel etmiyordum; insan gurûbun ihmîrârları,
akşamın esmer telâtumlarıyla dalgalandığı pür-nûr u zul-
met-i semâda bir katre-i elmas gibi teşâ^cşu^c eden zühreye
nasb-ı emel edebilir mi? Sükûtî, mu^cakkib, melûl u sâdık,
senin değil, senin hayâlinin bile esîri idim; gündüz rast
geldiğim yerlerde rast gelemediğim zamanlarda dolaşır, ha-
yâlin için dolaşırdım. Senden orada bir katre-i râyihâ,
bir mevc-i hande kalmıştır, senden orada bir nûr-ı hayat,
bir nağme-i nefes (xx) kalmıştır diye o yerlerden ayrılmaz-
dım. Rast geldikçe, yanımdan geçtikçe görecek, anlayacak,
münfa^cıl olacak, kaşlarında bir inhinâ-yı istihfâf görece-
ğim diye ezilir; bütün maneviyatımla hurd-â-hâş olur; ser-
sem, nûrunla, güzârişinle, kendinle, sersem, bî-tâb-ı ha-
yat, (bî-tâb-ı sa^câdet) kalırdım.

x- oluyorum/oldum

xx- nefes/ teneffüs

Fakat bir gün, aman ya Rabbi, o gün... Bak kalemim elimde titriyor; bütün kâbiliyetimle, bütün ra^cşe -i ibtilâ ve incizâbımla o gün için bir söz bulamıyor; onun benim hayatımda nasıl bir gün olduğunu anlatamıyorum, bütün lisânım lâl-i fütûr kalıyor. O nazarınız bende bir saniye sebât ettiği, bir saniye nûr ve râyihâdan ibâret bir huzme-i nigâh içinde bıraktığı gün... Hayatım hayat-ı kâinât kadar sürse, ecrâm ve şemsin merkez-i in^cikâsında kalsam o kadar kamaşmam, o kadar yanmam... O zamana kadar esîr-i nefâsetinizdim, artık esîr-i nigâhınız oldum...

Artık rast geldikçe firârî, mütevahhiş nazarlarına marûz kaldığım haftalar geldi; insan için o kadar sa^câdet mukadderken hayattan şikâyet kadar ma^cnâsız bir hareket olur mu diyordum. Şimdi düşünüyorum: Bunlaradan mahrûm olanlar için hayat tahammül edilir şey midir? Sizesiz yaşamak, sensiz yaşamak... Bunu artık düşündükçe mümkün görmüyorum, ah ya bir gün sensiz kalırsam!... Dün geceki hararetini, rûhumda titreyen bûy u harareti düşündükçe bu fikir zihnimden ne sür^catle siliniyor bilsen... Benimsin, artık benimsin değil mi? Münhasıran, (ebediyyen) benim? Artık ben de hayattan nasîbini almış bir adam addolunurum, herkesin içine çıkarak "Evet, benim de hayattan bir nasîbim var, işte!" diye gösterebilirim, ve herkesi hayrân edebilirim değil mi?... Ah ne yazıktır ki hayatımın bir kıymeti yoktur, ne yazıktır ki benim sana liyâkatım yoktur!

Her akşam size ötede beride rast gelmek, gözünüzden, başınızdan değil rûhunuzdan gelen selâmı almak, her gece sabahlara kadar köşkün önünde dolaşmak, sizi orada pancurun arkasında (x) hissetmek, mehtâblı gecede gölgenizi görmek, sigaranızın ateşini görmek, sesinizi işitmek, ve sonra... Sonra hiç, sonra bir cesâretsizlik; demirden bir el hareketlerimi, sözlerimi men^c ediyordu. Fakat artık ölüyordum; dudaklarım yanıyordu, kalbim isyân ediyordu, iki haftadır her

x- arkasında/arasında

akşam mes^cûd-ı nigâhınız kalarak her gece oradan geçtikçe bir şey söylemek istiyordum; kaç kere, oradan geçerken senin de beni beklediğini, senin pencerenin arkasında durduğunu görünce kaç kere titreyerek, ağlayarak oraya düşmek, ve ölmek istedim. Bu sigara mes'elesini buluncaya kadar, buna karar verinceye kadar, ve bu kararı sonra icrâ edinceye kadar ne ızdırâblar çektim, ne tahammülsüz anlar geçirdim bilsen... Tamam hazırladığım sözleri söyliyeciğim zaman bir şey boğazımı kurutuyor, nefesimi kesiyor, öldürüyordu.

Nihâyet, nihâyet bilmem nasıl oldu, bilmem nasıl cesâret ettim, sizin yine sigaranızın ateşini görerek sigara kutumu çıkardım, "Ah bir ateş olsa!" dedim; titreye titreye, bilmem kime karşı bu müdhikeye lüzum görerek, ceblerimi karıştırıyordum (x); bir kibrit olmadığına kızıyor görünüyordum. "Bu gece gurada bir sigara içmek isterdim..." diye söylendim. Pencerede, yukarıda pür-helecan bir kuşun kanat sesi kadar telaşlı lerzân bir fısıltı oldu; ve sigaranız, ah bu kıymetdâr sigara aşağı düştü. Bir bulut içinde onu aldım, başımı kaldırarak: "Teşekkür ederim" dedim; "Bunu yâdigâr olarak sayabilir miyim?" diye sordum; aynı fısıltı, aynı heyecan... "Demek memnû^c! Yazık, bu kıymetdâr bir yâdigâr olurdu!" diye söylendim, bir ses, semâdan inen bir ses: "O kadar ehemmiyet veriyorsanız, lutfedersiniz..." dedi.

Pancurun yalnız bir kanadının alt kısmı kalkmıştı, bu pencere bahçeye nâzır cephede, sokağa bakan cephenin köşesinde idi; birden aklıma bir şey geldi, "Bir sigara da ben versem lütfen kabul eder misiniz?" dedim; artık bilmem nasıl söyliyebiliyordum... Yukarıda bir tereddüt saniyesi geçti, ben sigarayı hazırlıyarak yukarı bakıyordum. Bir el uzandı; elin nescî, ve parmaktaki yüzük, koldaki kıvrık kolluğun parıltısı cesâret verdi; oradaki merdiven taşına basarak yüksek bahçenin parmaklığına tutundum, sigarayı verdim; "Siz de bir gül almaz mısınız?" dediler, yanımda kamerin envârı içinde birer kadın eli gibi uzanmış güller var-

x- karıştırıyordum/karıştırıyorum

dı; "Fakat bu hırsızlık olur" dedim, "Çiçeğin hırsızlığı olmaz..." dendi; ve bu söz, bir an olup da, tâ behçede talâkî ettiğimiz ve oraya girecek kadar mes^cûd olduğum an gelip de sizin yanınızda bulununca bu söz dudaklarımdan fırladı:

- Çiçeğin hırsızlığı olmaz dediniz, fakat kadınlar da bir çiçek değil midir?

-Ah, ama ben tabî^cî çiçekler için dedim... diye kızardınız; ısrâr ettim:

-Lâkin asıl tabî^cî çiçek kadınlar değil midir?

-Yok, cansız çiçekler demek istiyordum.

-Lâkin hırsızlık etmek için asıl çiçeklere düşkün olmalı, değil mi?

Ah bütün bunları, o gecenin daha bin tafsîlâtını, o beni hayrân eden kıyâfet-i zevkle giyinişini, sesini, saçlarını, her şeyini der-hâtır edip de burada yalnız olduğumu düşündünce niçin dün gece senin yanında ölmedim, niçin ayrıldım, nasıl ayrılabilirdim, ve el-an nasıl ayrı durabiliyorum... Bunu anlamıyorum.

İşte katiyyen söylüyorum, bir gün, sevk-i vukû^câtla, nasıl olursa olsun, hatta esbâbını bile söylemiyerek, hayatı yoluna fedâ edecek bir adama ihtiyacın olursa, bil ki benim hayatım senindir. Ve bil ki müddet-i ^cömrünce benim olsan bile senin için ölürken hâsıl olacak sa^câdete mu^câdil bir sa^câdet veremessin; seni o kadar seviyorum...

M.Rauf

Tarabya

(S.F.M., 26 Ağustos 1315/8 Eylül 1899,
C.18, nr.443, s.7-9;
S.İ., s.150-158)

Samîî Te'essürler

-1-

ALLAHÜ EKBER

-Fâtih Cami^cinde-

Nevmîd ve mütereddid idim; şuûn-ı hayatın savlet-i deşet-resi karşısında za^cif hissediyor, rehâvete, melâle müstağrak kalıyordum: Uğraşmak neticesiz, fâidesiz bir meşakkât, uğraşmadan yaşamak miskînâne bir sefillik idi. Gayretten fütûra, fütûrdan gayrete sürüklenirken bu düşüp kalkmalarda yaralanan cesâret-i hayat için ümîd verici bir tedâviye ihtiyaç var idi.

...Kar yağıyor, keskin bir rüzgâr çehrelere hançer saplıyordu. Cami^cin muslukları önünde büyük bir kalabalık, çıplak kol ve ayaklarla abdest alıyorlardı. İkinci vakti idi. Kuru kuru kar taneleri yapıştığı yeri bir kıvılcım gibi yakarken soyunup giyinen fakir ve ganî, bütün bu kalabalığın şu meşhûd olan tehâlûki, tehâcüm-i sâmitânesi için mukâvemet-i gayr-i kâbil bir muharrik vardı: Namaza yetişmek.

Cami^c taşıyordu. Öğleden beri devam eden âvâze-i va^cz ü nasîhat son bir gulgule-i mevâ^cîdiyle o yüksek kubbelerde sönerken bir sadâ-yı haşyet-fermâ, vakûr ve mücez, işitildi: Allahü ekber!

Sonra bu nidâ-yı hak ve 'adâletin te'sîr-i 'ulviyesi bütün mevcûdâta bir lisân-ı itâ^cat bahşediyor gibi cami^cin a^cmâk-ı kalbinden bir âvâze-i icâbet koparak bârgâh-ı ahadiyete vusûlüne sanki mâni^c gibidevrân-ı kubbeleri sarıdı. Her köşede bir ma^ckes bularak medîd iniltiilerle beraber cûşân-ı rahmet halinde bütün hâzırûnun kulûb-ı nevmîd ü gam-kînine serpidi: Allahü ekber...

Artık derin bir sükût-ı ta^czîm ve ihtirâm içinde, bütün kalbler, müstağrâk-ı huşû^c ve haşyet, hâlık-ı kâinât ile rû-be-rû geliyordu. Hayatı kirleten, hayatı zehreden bütün o hâin mürrâilikler, bütün o murdar hırslar, o menfûr 'azametler, sunûf-ı cem^ciyyet arasındaki açıklıklar hep mahvolmuştu. Burada yalan söylenmez, burada menfa^cat ta^ckîb edilmez, burada 'azamet bilinmezdi; burada bütün ma^câsi-i hayatiye karşısında bir vicdan-ı

müteyakkız, ve bir de hâkim-i Câdil var idi. Cami^cin şimdi şu C^culvî sükût-ı mehîbi içinde bu muvâcehe-i vecd-âverden mütevellid sanki bir lerziş-i hafî hiss olunuyordu. Hayat-ı yevmiyenin bin türlü kabahatleri, bin türlü cinâyetleri düş-ı a^cmâlde olduğu halde bu huzûr-ı C^cadâlete gelen beşeriyet iğfâl kâbil olmayan bu mahkeme-i vicdanda bütün derinliklerini görüyor, bu düştüğü mülevves zulmetler içinde havf-ı C^cazab ile bir lem^ca-i necât arkasında titriyordu. Ve oradan, kubbenin bulunduğu taraftan C^cakseden bir sadâ-yı muncî bu ş^cu^cle-i hidâyeti, bu bâb-ı ilticâyı ihtâr ediyordu: Allahü ekber!

Şimdi bütün şu halk yüklendiği bâr-ı ma^csiyet altında ezilmiş gibi hep birden, C^câciz ve mütezellil secdegâh-ı nedâmete atılıyor; bütün sînelerden kopan kalbî bir sayha-i tazarru^c kubbelerden duvarlara, duvarlardan köşelere çarparak her yerde hakîr iniltiyle ağılıyordu. Ve zannolunabilir ki yâd-ı nâmları şu ibâdetgâh-ı mukaddese bir neşve-i rûhânî bahşeden (1)(bu tûfân-ı istirham şimdi şu pek dar gelen kubbelere cûşân ü hurûşân, sığmayarak dâimî bir gulgule-i tannân ile muttasıl inliyordu: Amîn! Amîn!)(2)(3)

1- bu çâr-yâr-ı güzînin, ashâb-ı kirâmın o rûh-ı pâki de bu C^câciz, maglûb-ı ş^cuûn, bu za^cîf kulları için şefâ^cât ediyorlar...

2- Parantez içindeki bölüm kitapta metnin sonuna alınmış.

3- Allahü ekber!... Bu ne belîğ, bu ne müciz bir düstûr-ı hikmet idi ki cehli, zulmü, vahşeti zîr ü zeber etmiş, kulûb-ı mü'minînden her nerede semâvâta doğru tereffu^c ettiyse C^cadâlet, müsâvât, uhuvvet te'sîs ederek bir zaman sa^câdeti güşâd eylemişti. Fakiri, zengini, C^câlimi, câhili hep aynı sâf-ı uhuvvet ve müsâvât üzerinde zemîn-i C^caciz ve tazarru^ca kapatan, herkese yalnız a^cmâline göre ceza va^cd eden bu nîdâ-yı hak ve C^cadâlet bugün zîr-i kahrında inlediğimiz bir çok musîbetlerin, zavallı beşeriyet-i güm-geşte efrâdını birer düşman gibi boğaz boğaza getiren bir çok ihtilâfların çâre-i hallini şu gâfil semâmıza her an çarpmıyor muydu?

Allahü ekber!... Bu ne kavî bir râbata-i ittihat idi

Ah, ne idi tam bir i^ctimâd, tam bid îmân ile yürekleri titreten bu sûzişlerdeki te'sîr-i lâhûtî ki bütün kalb ile "Amîn!" diyebilenlere yalvardıkça, ağladıkça metânet veriyor, hayatın iğfâlâtına karşı silah veriyor, teselli veriyor, ümîd veriyordu.

Ümîd ve teselli! Muhtaç olduğum, bulamadığım şeyler halbuki bunlar değil miydi? Ebediyyen bunlar olmayacak mıydı?

H.Cahit

22 Ağustos 1315/4 Eylül 1899

(S.F.M., 2 Eylül 1315/15 Eylül 1899, C.17
nr.444, s.23-24;
H.H.S., s.39-43)

3- (Bir önceki sayfada bulunun 3 numaralı dipnotun devamıdır) ki sîne-i muvahhidînden âfâka aksedince zemîn ve semâyı dolduran o zemzeme-i hidâyet-nümûn arasından aksâ-yı şarktan aksa-yı gerba, şimâlden cenûba, bütün cihânın her köşesinden her köşesine bir peyâm-ı uhuvvet gelir, bir hiss-i te^câvün ve tenâsur kalpleri birleştirir, bilmek bilismek, sevişmek vücûbunu anlatır. ^cAzamet-i hâlık ihtâr ile kulûb-ı nâdimeye ümîdler verir, va^cdlerde bulunurdu.

İşte şimdi bu ümîdlerle canlanan bütün şu halkın dertli, felâketli mevcûdiyetlerinden kopan bir feryâd-ı istimdâd, büyük, hurûşân seylâbelerle sürüklenen mahûf kayaların çıkardığı boğuk, iniltili gürültülere meşâbe bir velvele-i ^caks-endâz oluyordu. Amîn! Amîn!

Aç, gıplak, zengin, genç, ihtiyar bütün bu ^câciz insanların mecmû^c-ı mutâlebâtından kabaran bu tûfân-ı istirhâm şimdi şu pek dar gelen kubbelere cûşân ü hurûşân, sığmayarak dâimî bir gulgule-i tennân ile muttasıl inliyordu: Amîn! Amîn!

GÜZELLİK

Güzel mi değilsin?... Evet, ben de o fikirdeyim, güzel değilsin. Sana perestişim güzelliğin için..Nazarları kamaştıran, yürekleri oynatan o şimşekten çehrende bir lem^a, bir şerâre parladığı için olsaydı karşında bir dakika nazarım kamaşır, bir dakika yüreğim oynardı, bir dakika sana perestiş etmiş olurum; sonra ihtimâl ki o bir dakikalık za^afım için fikren mahcûb olur geçerdim.

Şimdiye kadar, emîn ol sevgilim, şimdiye kadar hiçbir güzellik beni karşısında bir dakikadan ziyâde tutamamış, hiçbir şa^cşa^a nazarımı bir dakikadan ziyâde cezb etmeğe muvaffak olamamış, hiçbir câzibe yüreğimi bu kadar uzun bir merbût-ı mes^cûd ile bağlayamamıştır. Eşyada bir hüsn biliyorum ki mevcûdiyeti onların kendilerinden ziyâde benim hissime, benim nazarıma, benim zevkime, bana, sırf bana âit, ben olmasam, ben öyle görmesem, ben öyle hissetmesem, onlar güzel olmayacak, onlardaki o güzellik mevhûm olacak, ma^cdûm olacak; fakat ben varım, ve benim hissim, nazarım, zevkim var. Onlarda o mevcûdiyet-i hüsnü te'min ediyor... Onları bana güzel, müşa^c-şa^c, câzib gösteriyor.

Halbuki sen öyle değilsin; güzel olmamakla beraber sende güzelliklerin fevkinde bir tecelli, câzibelere müessir bir rûh, şimşeklerden hâtif bir şa^cşa^a var; sende öyle bir şey var ki başkasında olsaydı şübhesiz beni lâ-kayd bırakırdı; öyle bir şey ki işte sende bile benden başkasına benim gibi te'sîr etmiyor; ondan ancak ben bu kadar müte'essir oluyor, ancak ben onunla seni bu kadar seviyorum, sana perestiş ediyorum.

Acaba nedir bu şey ki hiç kimsede, şimdiye kadar hiç kimsede vücûduna tesâdüf etmedim?... Yalnız sende gördüğüm, sende görüp de bayıldığım, sevdiğim, perestiş ettiğim bu şey, bu hiçbir şeye benzemeyen şey sanıyorum ki ben, evet bî-şâre kadın benim... Ve sen yalnız bana beni arz ettiğin için, bana beni sevdirdiğin için seviliyor; ezici vazifeyi ifâ edeceğim diye kendi kendini harâb ettiğin için bu mükâfâta, bu zelîl ücrete, bu sadaka-i kalbiyeyeşâyân görülüyorsun...Yalnız onun için!

SON MEKTUB

İşte bu üçüncü defadır ki sana yine rast geliyorum; fakat o kadar bî-gâne, o kadar sengîn, o kadar hâinsin ki, artık anlıyorum, hatta vâlideni yanına alışında öyle bir maksad-ı zâlimâne var ki... Gûyâ o yanında iken bana tabî^{cî} bir tebessüm bile edilmez. Ah bir zaman, o istediğin zamanlar, onu arabana almamak için ne desîseler, ne çâreler bulduğunu anlatan mektubların...

Sahih, mektublarınızı da istiyorsunuz, demek gerçekten her şey bitti; ben ise o kadın gelip mektublarınızı istediği zaman inanmamış, bunu muhal addetmişim. O kadar irtibât gösterirken. o hararet, o iştiyâk gözümün önünde iken birden buna inanmamakta haklı değil miydim? Fakat yemîn ediyorsunuz, zevciniz haber almış, yahut alacakmış... Ben ise asla zannetmezdim ki bu ^caşk böyle bitsin, sizden ancak ölürsem ayrılacağım zannediyordum; asla ümîd etmezdim ki böyle bir hafta içinde benden kendinizi aldıktan sonra bu mektupları, onları olsun bende bırakmayasınız...

Demek sahihmiş, işte üç defa, o günden beri üç defa gördüm, üç defa da bir yabancı kadın gibi, arabasıyla gezerken gözüne ilişen bir delikanlıya ^catf-ı nazara tenezzül etmemesi tabî^{cî} olan bir hanım efendi vakâr-ı lâ-kaydisiyle geçtiniz. Demek her şey bitti, ^cavdetsiz, bütün bütün bitti, öyle mi, ebediyyen, ebediyyen?... Başına topuz yemiş bir adam gibi sallanarak, serser, düşünmeyerek hep bu sözü tekrar ediyorum. Lâkin bilmiyor musunuz ki ben artık sizsiz yaşayamam? Bilmiyor musunuz ki sizsiz kalmak benim için ölmek demektir? Benim her şeyim siz oldunuzdu; benim her şeyim sen oldundu... Burada yine "sen" diye hitâb ettikçe senin yanımdayım zannediyorum; senin odanda, o ancak iki kere kabul edildiğim benim cennetimdeyim zannediyorum. Fakat artık her şey bitti, her şey... Öyle mi? Ya ben, ya şimdi ben? Ben yaşayabilecek miyim zannediyorsunuz?

Ah ne ahmak, ne budalayım? Bundan size ne değil mi? Siz eğleniyordunuz, bu güzel mevsimde eğlenmek istiyordunuz; karşınızda eğlenmenize hizmet edebilecek zararsız bir çocuk

buldunuz: Biraz deli, pek çok harâretli, sizi gâib etmek korkusuyla her şeye itâ^cat edecek, sizin mevki^c ve câzibenizle kamaşacak, keyfiniz istediği zaman istediği yerde sizi eğlendirebilecek bir sefîl... Fakat bir gün baktınız ki eğlence tehlike peydâ ediyor; sâdece bir zevâl harâreti var zannettiğiniz yerde bir bürkân iltihâbına rast geldiniz; beni o kadar deli, size aşk ve iştîyâkla o kadar ateşli buldunuz ki bana takarrüb ettikçe vücûnuzun kavrulmasından korktunuz. Artık bir hareketle bu tehlikeyi def^c etmek istiyordunuz... Lâkin bu hareketle bir adam ölecekmiş, bundan size ne, değil mi? Size eğlence, tehlikesiz, zararsız, değişici bir eğlence lâzım... Ya ben, benim kalbim, benim zavallı hayatım... Bunu müdafa^ca etmeyecek miyim? "Lâkin bu yaptığınız fenadır, ben ölüürüm, beni bile bile kahretmezsiniz!" diye feryât etmeyecek miyim; siz bir Klopatra hareketiyle beni tard ederken ben hayatımı kurtarmak için size sarılmayacak mıyım? İnsan çabalamadan, kendini kurtarmak için tırmanmadan boğulur mu? Yılan bile olsanız sizi bırakmayacağım.

Evet işte tekrar ediyorum, sensiz ben çıldırırım, bana bin va^cdlerle, lütuflarla hayatı sevdirdin, sa^câdetin ne olduğunu senden öğrendim, şimdi sensiz ne yaparım? Ah bilsen ki senden evvel ne me'yûs, ne muzlim idim; bilsen ki bütün hayatımda nasıl bir zulmet içinde boğuluyordum; kimsesiz, sefîl, serserî sürükleniyordum. Hayat ve kâinâtın sebeb-i vücûdunda bana âit hiç bir şey görmüyordum. Her şeyden bıkmıştım; bu uzun sefâlet ve ızdırâb içinde şikâyetten, muzdarib olmaktan, ölmek istemekten bıkmıştım; hiç bir şey yapamayacak, hiç bir şey isteyemeyecek bir halde, ölmek bile istemeyerek, istemekten, istememekten, tereddüitten, şübheden, her şeyden bıkmıştım. İşte sizin ilk tebessümünüz o zaman... Ne diyeyim, nasıl anlatayım! Bir tûfân olsa, ezelden beri devam eden bir tûfân zulmetinden sonra güneş, bizim güneşimiz birden, bütün şa^cşaa^casıyla, bütün feyz ü harâretiyle birden yansa hayat ve tabî^cata ne, ne şevk ve tehâlük gelir... İşte benim için siz öyle bir güneş oldunuz.

Uzun bir yalnızlık, elîm bir kimsesizlik içinde kaht-ı

âmâle uğramış, Cakîm ve Calîl kalmış rûhum için sen işte böyle bir şey oldun; ve şimdi bütün bunları benden alıyorsun, lâkin bu düşünölmeyecek bir şey değildir. Şimdi evvelden ziyâde sefîl ve bedbaht oldum, bunu siz istemezsiniz; kollarınız arasında mesCûd olmuş bir şey ne kadar hakîr olsa bile, yine sizden ayrı bulunamaz... Bu olamaz!

Ah bilseniz bu son haberi almadan ne ümîdlerim, ne emellerim vardı... Size kâğıt yazmak, "PekaCîlâ, zevcinizden korkuyorsunuz, saCâdetimize onu mu mâniC göröyorsunuz? Öyle ise gidelim... Beraber kaçalım!" demek için ölüyordum. Ve mec-nûn! Geleceğimize inanıyordum; ya siz o kadar harâret, o kadar samîmiyet gösterirken başka ne yapabiliirdim? Ah kadınlar, siz hepiniz bir şeysiniz, hepiniz... Aldatmada hep birsiniz. Ben diyordum ki "Beni aldatmaya ihtiyacı olamaz; sevmese beni defC eder." Fakat sizde bir ihtiyac-ı kizb ü denâet var, öyle mi, öyle değil mi? Eğlenmek için, gülmek için mi aldatırsınız... Bir cerihayı erkek kalbine bir saniye bir raCge-i haz ile mest olmak için mi açarsınız?..

Sizi gelir zannederken bilseniz neler düşünüyordum? Ben fakirim, bunu bilirsiniz; size bir orman köşesinde, uzakta çarpınan dalgalara nâzır bir küçük köşk takdîm edemem; fakat birbirini seven iki kalb için köşkün ne ehemmiyeti var, değil mi? Ah biz hayvan erkekler, ne çabuk ve ne kadar, şiddetle sevildiğimize böyle inandığımız için bu cezalara ne kadar, ne kadar müstahakız, sizi sâde sevk ve idâre etmek, hayatınıza sâhib olmak, elimde yaşatmak için çalışacaktım, ölünceye kadar çalışacaktım. Ah ne yazık ki bir insan hayatta belki bir kere tebessüm edecek böyle bir ıkbâli kaçırmamak, sevdiği sevildiği kadına "Gel beraber yaşayalım, seni mesCûd edeyim!" diyebilmek için saCyî, nâmûsu, zekası kifâyet etmiyor!

Fakat sizin için bu sözler pek gülünçtür değil mi? SaCyî, nâmûs, zeka yerine arabalar, nerden geldiği asla merak edilmeyen elmaslar, size kadar gelmek için ne yollardan, ne ellerden geçtiğini, nasıl kazanıldığını sormak hayâlinize bile gelmeyen paralar... değil mi, size bunlar lâzım?

Mektublarınız mı? Ah onları gönderiyorum, onları ayak-

larınızın altına atıyorum... Onları alınız, ve beni rahat bırakınız. Zîrâ onlar beni öldürüyor, eziyor... Okudukça deli oluyorum... O sizi aradığım, hayatı sevdiğinin nâmûs ve zekasına tevdi^c ederek seven kadınlardan zannettiğim zamanları ihtâr eden o kâğıtları alınız; ve tarihini değiştirerek başkalarına gönderiniz. Siz zannediyor musunuz ki ben sizin şahsınız, sizin kendiniz için böyle sızlanıyorum? Eğer öyle zannediyor, eğer öyle zannederek memnûn oluyorsanız biliniz, evet, biliniz ki pek gülünç bir sûrette yanılıyorsunuz... Biliniz ki bugünkü elemlerim, bugünkü ye'slerim, sizin için, sizden mahrûm olduğum için değil, o zamandan, o sa^câdetten mahrûm olduğum içindir. Bunu biliniz, biliniz ki bana o zamanı siz değil, "kadın" verdi; ve her kadın, anlıyor musunuz, her kadın bu sa^câdeti verebilir, mademki hepiniz aynı şeysiniz... Mademki...

Ah yok, yok! Bak yazamıyorum, yazamıyor; sen benim için üç ay müddet o kadar ^culvî, o kadar emsalsiz, o kadar lezîz bir gıda-yı rûh oldunuz ki başka hiç bir kadın, hiç bir kadın benim rûhumdan bu derece perestîş göremez... Ah, bu lutfâ tekrar nâil olmak için söyleyiniz ne yapmalı? Bir nazar-ı merhametinize nâil olurum diye arabanızın altında ölmek istiyorum. Dünyanın bütün kadınları bir yere gelse beni o kadar müteheyyîç, beni o kadar mahmûm ve müştâk edemeyecek... Söyleyiniz, her şey bitti mi? Artık hiç, hiç ümîd etmeyeyim, öyle mi?

Ah bunun gerçek olmadığını söyleyiniz, deyin ki birdenbire korktunuz da onun için öyle yazdınız, yoksa siz de istemiyordunuz, yoksa siz de beni seviyordunuz... Ah bunu bana söyleyiniz, dünyayı yine bana veriniz... Deyiniz ki beni seviyorsunuz da korkuyorsunuz, bunu söyleyiniz...

M.Rauf

M.Rauf

(S.F.M., 11 Teşrin-i Sâni 1315/24 Ocak
1900, C.18, nr.454, s.183-185;
S.İ., s.159-167)

M.Rauf

GÖZLERİN...

(Bu) gülen ve seven gözlerine her bakışında sa^câdet-i hayatımın emîn bin müjdesini bulurum. Hararetli, va^cdli nazarlarının nevâzişleriyle ümîdlenerek bu (x) gülen ve seven gözlerinin içinde tecelli ettiğini gördüğüm mes^cûd bir istikbâlin karşısında, hiç bir şey söylemeden, bir istiğrâk-ı mütelezzizâne ile mahzûz kalırım. Sen de hiç bir şey söylemez, susarsın. Fakat o vakit gözlerin, beni esîr eden bu mültefit ve müteşekkir gözlerin bir teslîmiyet-i mes^cûdâne ile ebediyyen benim olduğunu söyler; bu mahmûr-ı muhabbet gözlerindeki o sâf, berrâk lem^ca-i hüsn ü emele ebediyyen müncezib olan hayatım, bütün mevcûdiyetim minnetdâr nazarlarımla sana secde eder. Sonra bir an olur ki nazarlarımız gaşy-âver bir mu^cânaka-i nûşîn içinde ser-mest olarak bütün bir hayatın lezzet-i mev^cûdesinden nasîb alır. (Ah, insanı bütün hüviyetini sarsan bu dakikalar...)

Bu mes^cûd mu^câşakalardan ben sana daha müncezib, daha minnetdâr; sen daha müsterih, sen daha mes^cûd çıkarız. Fakat nedir o rûh-ı endişenâkındaki şübhe ki bazan bu sâf, berrak nazarların en mes^cûd, en müsterih dakikalarda bile bir reng-i tefekkür, bir reng-i ızdırâb ile gölgelenir? Bir şeyim yok, mes^cûdum; dersin. Fakat gözlerin, bu endişenâk, bu müte'elim gözlerin hayır, der, şübhe ediyorum.

Biraz evvel tekmîl samîmiyet-i mahremânesiyle bana hayatımı tevdi^c eden gözlerinin ma^cnâ-yı müstekîsi şimdi o kadar derinleşti ki rûhundaki hastalığınâîlâmına, en mes^cûd zamanlarda bile acı bir iftirâk (xx) şübhesini fikrine telkîn ile muhabbetine bütün bütün teslim-i nefis etmekten seni men^c eden bu hâin şübhenin verdiği ^cazaba ben de ıstirâk ederim. Seni ne kadar sevdiğimi görür, bu muhabbetin ebedî olduğunu nihâyet anlarsın. O vakit gözlerinin a^cmâkindan gül-

x- bu/o

xx- iftirâk/ferdâ

meğre başlayan bir şems-i itminân o zulmetleri dağıtır; ve bunlar, bana öyle gelir ki, gülen ve seven gözlerinin nûr-ı bahtiyârîsiyle mahv olurken kulağıma "ferdâ-yı muhabbeti görmemek için intihâr edenlerin hakları vardır," fikr-i muzlimini fısıldar..

H.Cahit

(S.F.M., 11 Teşrîn-i sâni 1315/24 Kasım 1899,
C.18, nr.454, s.182-183;
H.H.S., s.70-71)

GÖZLERİNİZ

-Benimkine-

Bazan bir şerâre gibi parlayarak, yanarak... Bazan durgun bir deniz gibi maviliği koyulaşarak... Bazan uyur gibi yarım kapanarak beni ebediyyen size rabt eden gözleriniz... Küçük bir kımıldanışla, bir kırpılaşla, bir had-dinden ziyâde açılışıyla, daha taklit olunamaz hareketlerle serbest ve vâzih ifade-i merâm eden gözleriniz... O kadar semâvî ve câzibeli gözlerin ki ebediyet menekşeleri sanılır ve onların rûh-ı kebûduna safvet-i rûhum her lahza te'abbüd eder. Bazan ben sizin nermîn elinizi sıkarak sev-dâvî bir hurûş-ı hissiyât ile hikâye-i Cagkımı anlatırken o mavi gözler, hayır, o mavi genç kızlar... Mecnûnâne ben onların bu gûhluğunda bütün bir taze kız güzelliği bulurum; onları öpmek için mütebessimâne dudaklarımı uzatırım, bir den onların tekerlek, mavi yüreklerinde kendimin şekl-i mün^caksini görürüm: Bak -derler- biz seni o kadar severiz ki dâima kalbimizdesin... Ve müstehziyâne gülüşerek kırpı-sırlar...

Oh, sizin gözleriniz bir mu^cammadır... Bazan öyle gazab-âlûd in^citâfları olur ki karşılarında titrerim; bazan o kadar halîm ve sevdâ-perver bakışlırlar ki rûhum bütün sa^câdet kesilir; kân öyle derin bir istiğrâk içinde sâkitâne dururlar ki: Ne der -derim- acaba ne düşünüyorlar?

Oof, bu gözleriniz... Anlaşılmıyor ki... Ya uyurken kıvrık kumral kirpikleriniz kucaklayarak o mavi genç kızların üstünü nerm ve rakîk bir pûşîde-i beyaz ile örttüğü zaman ne kadar nazar-nüvâz bir güzellik kazanırlar; artık onları, beni görmedikleri için harîsâne temâşâyâ dalarım; nâ-gehân belki hârr ü müzehheb bir safha-i rü'yâyâ imrene-rek kımıldanırlar... O zaman onları o rü'yâdan kıskanırım. Yavaş ve kıskanç bir sesle onlara fısıldarım: Ben size o kadar mâlikim ki -derim- siz o kadar benimsiniz ki yalancı rü'yâlar değil hâin hakîkatler bile sizi benden gasb edemez. o kadar yalnız benim, o kadar iştiraksiz benimsiniz ki...

Sabahleyin siz uyandığınız zaman bütün vücûdunuz şî-

kâyetkârâne bağırışırılar: Oo... Bu adam bizi hiç sevmiyor, bütün gece gözlerinizle... Siz yarı sürûr ve yarı kederle melekâne gülümserken mavi gözleriniz yukarıdan bana müteşekkîrâne selam verirler... Ma^czûr görünüz, ne yapayım, elimde değil; bazan bir şerâre gibi parlayarak, yanarak... Bazan durgun bir deniz gibi maviliği koyulaşarak... Bazan uyu r gibi yarım kapanarak beni size ebediyyen rabt eden o baygın gözlerinizdir, o mavi gözleriniz... O kadar semâvî ve câzibeli gözleriniz ki ebediyet menekşeleri sanılır ve onların rûh-ı kebûdunda safvet-i rûhum her lahza ta^cabbüd eder...

C.Sâhîr

24 Şubat 1315/ 9 Mart 1900

(S.F.M., 25 Mayıs 1316/7 Haziran 1900,
C.19, nr.482, s.210.)

SEPELİN

Bazan öyle anlar olur ki, hem de en neş'eli zamanlarda birden bütün muvaffakiyetlerimin ne kadar miskîn, bütün mefharetlerimin ne kadar zelîl, mevcûdiyetimin ne kadar hakîr olduğunu bütün tedâvî kabul etmez acılığıyla görüvererek bu meskenetin, bu mezelletin, bu hakîriyetin altında ezilerek, zebûn, zehirlenmiş, teşebbüslerimde (x) o kadar mecrûh, elemelerimde o kadar meftûr kalırım ki hayatımı ayaklarımın altında sürünen ^calîl, zelîl, sefîl bir dilenci, "Ya Rabbim, niçin ve nasıl yaşıyor?" dediğim bir dilenci hayatı gibi görürüm.

Evet, niçin ve nasıl yaşıyorum (1), hâlâ (2) nasıl yaşıyorum.

M.Rauf

(3)

(S.F.M., 21 Haziran 1317/4 Temmuz 1901,
C.21, nr.538, s.284;
S.İ., s.106-107)

x- teşebbüslerimde/neş'elerimde

1- ya Rabbim

2- niçin

3- 1315/1899

MÜLEVVES

- Samer Palas'da-

Kendisini yanında zevciyle görünce tanıdım. Bahçeye giren çıkan halkın arasında ilerliyordu; zevci, sivri sakalı, ince boyu, kavun şapkasıyla elinde kadının pelerinini tutarak oturacak bir yer bulabilmek için etrafına bakıyordu. Bahçe bu Pazar gününün Beyoğlu'ndan, Boğaziçi'ne hücum etmiş harîs-i zevk ü safâ kalabalığı ile dolmuş, oturacak yer kalmadığından boş yerlere konulan masalar bile işgâl edilerek birçok kimseler ayakta kalmıştı. Uzakta deniz, neş'eli bir güneşin altında bütün elmaslarıyla titriyordu. Yukarıda, terasta, Fransa'dan gelmiş birkaç kılıç canbâzının verdikleri oyun için beyne'l-milel bir bandıra çadırı altında biriken kibar halkın arasına hınçlı bir yağmurun seylân-ı hurûşu gibi dökülen el şakırtıları muzikanın gürültülerine karışıyor, sonra te-^cakkub eden derin sükût içinde yalnız çeliklerin şamâtât-ı tesâdümü devam ediyordu. Giren çıkan halkın izdihâmı kapının yanında bir mansıba inen iki nehir gibi karışarak girdâblanıyordu. Rıhtım arabaların, sandalların getirip bıraktığı kadınlar, erkekler, arabaların, süvârilere ^cazametli geçişleriyle taşıyordu.

Onlar birçok bakındıktan sonrame'yûs olup dönerlerken arkadaki ağaç köşklerin birinden kalkan bir kadınla erkeğin yerinikapmak için şitâb ettiler. Oturdukları yerde kendilerini iyice görmek için vaz^ciyetimi biraz değiştirmek kifâyet etti. Zevç ve zevce buldukları yerin neş'e-i muvaffakiyetinden memnûn olarak etraflarına bakarken kendilerini tetkîk etmeğe başladım.

Ben onu daha genç, daha güzel tasavvur ediyordum; fakat dikkat edildiğinin farkında olmayarak simâsının ifâde-i tabî^ciyyesiyle etrafa baktıkça tasavvurumdan iri bir vücûdun üstündeki iri çehre, gözlerin rikkatsizliği, hutûtta ki takarrürsüzlük hiç hoş gelmedi. Ve iki sene evvel dinlediğim o acı hikâye-i ^caşk ve ibtilâ şimdi kahramanının bu tetkikle ih-yâ edilerek tamam olmağa başlıyor, hikâyeden sonra bu kari koca hayatının nasıl bir hayat olabileceğini düşünmek beni te'lîm ediyordu.

Paris'te tahsilde bulunan bir dostuma rast gelen bu kadın onun için kat^{cî} bir râbîta-i ibtilâ hâsıl etmişti, ^Cavdetinde İstanbul'a kadar ta^ckîb ettirecek kadar mütehakkim bir ibtilâ-yı menhûs... Kadın orada bir sene devam eden münâsebetten sonra delikanlıdan ayrılmayarak, ondan ayrı yaşamayarak, yaşayamayacağını, unutamayacağını hissederek esîr ü zelîl ta^ckîb etmiş, onun red ve tahkirleriyle beraber ayrılmak istememiş, ne olursa olsun deyip canı avlanacak bir adam hırs ve tehâlûküyle onsuz kalmağa râzı olmamıştı.

Ve zevci bunları biliyor, ve onunla beraber karısının bu ^Câşıkını ta^ckîb ediyordu. Zevcesi için delikanlıya ser-fürû ediyor, onun yanında kadının hâmisî, şefî^{cî} oluyor, "Ne yapalım bir felâket bu" diye bu hale râzı olup tahammül ediyordu.

Kadın, zelîl ve hor, dâima yapışarak, dâima takılarak, tahkirler, teb^{cî}idlerle beraber hâlâ severek, ^Caşkı tedâvisiz bir hastalık derecesine çıkararak, vaz geçmiyor, kendinden kurtulmak için Makari Köyü'ne sayfiyeye çıkan delikanlıyı orada da ta^ckîb ederek karşılarında zevcine bir ev tutturuyor, bu köyce rezâleti mûcib oluyor, kadının intihâr tehditleri masal olarak etrafa yayılıyor, fakat ^Caşkıdan başka bir şey görmeyerek ne olursa olsun sebât ve inat ediyordu.

Bu kadının bu harâret-i ibtilâ ile dostuma rast gelinceye kadar daha kim bilir ne ^Caşklar geçirmiş olmasını düşünüyorum da birçok kişinin birçok seneler giymiş çıkarılmış olduğu murdar bir karnaval elbisesi karşısındaki nefret ve istikrâh ile bakıyordum. Ve bunlar da insan idi; bu kadar derin levse dalmak için insanların bu kadar mütehammil ve kayıtsız olması beni tuğyâna sevk ediyordu. Bir elbisenin rûhu yoktur ki tahattur etsin, iğrensin, fakat senin, fakat ah ey kadın senin, senin hissîn, senin rûhun böyle paçavra olmak, olmağa tahammül etmek için nasıl bir şeydi? Sen de herkes gibi bir mevcûd mu idin yoksa başka bir çamur mu?

Ve hâlâ yaşamak, hâlâ hayata şimdi şu bahçede baktığın nazardaki neş'e ile bakabilmek için artık her türlü ^Culviyete bütün bütün bî-gâne olabildiğini gördükçe etrafıma bakıp bu tanımadığım insanların da kim bilir nasıl gizli se-

fâiletlerle melûl olduğunu düşünüyor, ve insanlıktan nefret ediyorum.

Hayatı güzelleştirmek için ^Casırların mucâhedeleri karşısında vücûd yükselmek isteyen rûhu nasıl bir inat ile hâlâ çamurlara çekiyor?

Birdenbire o kadar döndü ki artık çehresini kâmilten görmeğe başladım. O zaman bir şey beni zabt ve işgâl etti. Bu kadın çehresinde başka bir hâlet vardı. Gözleriyle kaşlarının ifadesinde hiç unutturmayacak bir ifade-i mahsûsa, bir ma^Cnâ-yı celb vardı; gözleri, teşne, bakarken, birden göz kapakları titreyerek çenesinde bir buruşuk hâsıl olup bir yeri sızlıyor gibi nazara bir reng-i elem ü ezâ çöküverdi. Ve bu hal beni korkutuyordu. Aynı hal zevcinde vardı. A-rasına ağzıyla gözlerinin arasında bir damar geriliyor gibi bir hatt-ı ^Casabî ihtizâz ediyor, o zaman canının yanmasından haykırıyor gibi bütün sîmâ korkunç bir hal bağlıyordu.

Birden bu sîmâları çoktan görmüş ve unut^umamış bir şey olmak üzere tahattur ettim; fakat bunda bir ra^Cse-i hırâs vardı; bu kadını evvelden nerede gördüğümü düşünürken Doktor Şarko'nun tetkîkâtına âit risâledeki çehreler gözlerimin önüne geldi. O zaman bu âlâm-ı hâinenin elinde bu iki mevcûdun da nasıl bir kurban-ı tebâh olduklarını görerek acı suallerimin birden cevabını buldum; vücûdun bir verâsetinden, yahut bir hatadan mütehassıl bir kusûrun sevkiyle rûh-ı beşerin bazan ne hasta, ne mecrûh olduğunu düşünerek bu sevâik-ı elîmenin nasıl bir hummâ gibi gayr-i kâbil-i mukâvemet bir sebep-i sükût olduğunu i^Ctirâf ettim; âdeta muhtazır bir hastaya bakar gibi, o zaman bu zevç ve zevceye merhametle bakarak onlara ve öyle birçok insanlara acıdım.

M.Rauf

1315/1899

(Siyah İnciler, s.135-141)

ZEHİRLERİM

Pazar, saat on bir, vapur Büyükdere'den kalktı, bizim Tarabya iskelesini tenezzühten ^Cavdet eden halkla hınç-â-hınç, nazar-ı dikkati celb edecek bir kaç hüsn. Bilhassa daha bu kış kısa jüponu terk etmeiş matmazel M... 'ye tevcih ettim. Bütün tarâvet, bütün tazelik. Bu genç kızda öyle nârin bir en-dâm, hutût-ı vechiyesinde o derece rikkat, iri gözlerinde o kadar safvet var ki, rengindeki sâzlık kumral muhteşem saçla-rın gölgesinde öyle lebânî bir ifade alıyor ki bir nefesle paralanabilir bir su çiçeğine, sâkının üstünde suyun heyecan-larında sallanan ma^Csûm ve rakîk bir nilüfere benzetiyorum. Yanında küçük kız kardeşiyle ak saçlı mürebbiyesi var; bir de o komşuları tek gözlüklü gösterici herif sırtıp duruyor. Hep gülüp geçen zengin arabalarda selâmlar dalgalanıyor, bunlar tavakkuf ederek Rusya'dan yeni ^Cavdet eden matmazelin bonsu-varlarla elini sıkıyor.

Vapur takarrüb ediyor, o kadar kalabalık ki iskelede bekleyen halkta "Biz nereye sığacağız?" suâli hâsıl oldu. Her-kes o kadar tehâlük, kadınlarda öyle bir bûy-ı telâş var ki, bu zevk-i hava-yı nesîmisi içinde, bu ılık, nâim akşam, Boğa-zın elvâh-ı mahmûruna, renklerin sulardan, havalardan, kır-lardan in^Cikâs ederek titreyen iltimâ^Clarına karşı insana bir zevk-i hayat-ı şükrânî geliyor.

Birden gözüm sefâret-hânelerinin rıhtımından müebbed pembe elbisesi, müebbed mâi önlüğüyle gelen o kadına illiştii, o kadın yahut o kız, fakat o kadar harâb bir çehre ki o kız diyemiyeceğim; buraya geldiğim bir buçuk senedir kış yaz her gün Yeniköy'den Büyükdere'ye doğru gidip akşamları yine böy-le yürüyerek ^Cavdet eden bu hizmetçi kadın... Bu zaten her akşam tenezzühümün heyûlâ-yı elemi, Tarabya rıhtımının heyû-lâ-yı fakr ü mâtemi olan bu kadın, ah bilseniz, bunun da re-vişindeki edâ-yı nâlânı, ilerlemek, dâima ilerlemek için ham-le-i kararını, yorgunlukla zebûn-ı musâra^Casını bilseniz ya Rabbim! Yüzünde nasıl bir ifade-i tahammül, bütün etvârında nasıl bir ifade-i elîme-i ta^Cab ve harâbî, etrafından akan bu servetler arasında nasıl görmeyerek, bakmayarak, hatta yaşa-

mıyarak bir yürüyüşü, durmayarak, dinlenmiyerek, revişine hâlel getirmiyerek nasıl ağlayan, nasıl inleyen bir yürüyüşü vardır bunu görseniz...

İskelele kadar gelince oranın arabalarla, halka kaplanmış yolundan geçmenin kâbil olmadığını görerek sıkıldı. Kolundaki bohçasını ne yapacağını bilemedi, uğraşarak, yol açarak ilerlemeğe çalıştı; o zaman, ah ey genç kız, ah ey rakîk ve ma^csûm nilüfer, o zaman senin ona baktığını, ve gözlerinde bir ma^cnâ-yı istihkânın, dudaklarında bir reng-i istihkânın güldüğünü gördüm. İstihkân, peki, bunda zaten hakîrlikten başka bir şey yoktu, fakat sen zâlimâne gülüyordun. Yeniköy'de beklettiğin arabana gitmek için deniz tenez-zühü olsun diye sen vapura binerken o her gün binlerce meşakkatle sürüklediği bu kanlı yolda ölüyor, aç kalmamak, açlıktan ölmek için sürükleniyordu. Ve sen ona gülüyordun, senin köpeklerinin bile yemiyeceği şeyleri yiyebilmek için pazar bile çalışmaktan ^cavdet eden bu kadına sen gülüyordun... Niçin güzelliğin iyiliğin değildir yârim niçin? Ah bütün hayran olduğum letâfet ve rikkatinle beraber bil ki câhil olmasaydın sana sefîl derdim. Câhil olmasaydın, seni ona güldüren bu servetin bu kadar büyük ve mebzûl olmak için kim bilir nenin mahsülü olduğunda gâfil olmasaydın... Zîrâ bilmezsin ki, sen, beyaz ve pâk bir nilüfer, sen bilmezsin ki belki bu akşam böyle sürüklenen bir sefîlin hakkını yiyorsun. Fakat şimdi sana değil seni ona güldüren, o çamurlar içinde şişmiş ayakları, ölmüş dizleri, inleyen kalbiyle bî-tâb ve serseri sürünürken onun hakkıyla seni arabalara, vapurlara bindirip güldüren insanlara la^cnet olsun!

x x x

Orada daha ziyâde duramadım, o kadar müddet sevdiğim bu kıza dargın, insaniyete dargın, kendime dargındım; gelen geçen arabalar arasında ezilecek kadar serserî yürüyen bu kadının arkasından giderken düşünüyordum ki sâde bu vapura binen halkın bugün fazla isrâf ettikleri paralar bu kadına verilseydi bütün âilesini müreffeh edebilirdi. Önde sar^calı

revişleriyle, bir tarafa eğilmiş başıyla, topuk darbelerinden mevzûn bir hareket alan eteklerinin raksıyla yürüyordu.

Yol pek kalabalıktı, Sammer Palas'ın önüne geldiğimiz zaman bugün buranın izdihâmına bakarak hayret ettim, içeride oturmak için bir masa kalmamıştı, bahçenin önü hep konak arabalarıyla kapanmıştı, denizdeki kira sandalları, iki üç çift kayıkların, mâhûn sandalların arasında gâib oluyordu, gelen geçen arabalardan yoldan geçmek güç, âdetâ gayr-i mümkün bir hale gelmişti. Herkes rıhtımın üzerine sıkışmıştı; bunlar oraların yerli ahâlisi, bugün tenezzühe çıkmış civar Rum ahâlisi idi, ve bunlarla arabalardaki halkın zarûrî mukâyesesi kemâl-i neş'e ile hazırlamp eğlenmek üzere çıktığım halde günün mahv ve hebâ olduğunu görüyordum, başka zaman bütün bu tafsilât bana herkesin hayatını güzelleştirmek, mes^cûd ve pür-zevk günler geçirmek için edilen bu fedâkârlıkları sevdi-ren, hayatı hoş geçirmek için yapılmış olduğuna memnûn eder-ken gözümün önünde ihtilâçlı hatvelerle bu sefîl kadın, sağa sola dalgın, sönmüş, ma^cnâsız bir nazarla bakarak ilerleyen bu bedbaht beni hep acı düşündürüyordu. "Evet bunlar hep iyidir, diyordum, bu güzel fanteziyi çalan mükemmel mûsiki, es-bâb-ı istirâhatın mükemmeliyet bile fevkinde olduğu bu nefîs otel, bu muhteşem arabalar, bu kahraman bâr-gîrler, yaldızlı kayıklar, hep, hep iyidir, her şeyi düşünmeksizin, fakat hiç bir haklı sebep olmayarak parasız kalmış olanları, ah ey insanlar, bu bedbahtları hiç düşünüyor musunuz? Bunları hiç düşünüyor musunuz?"

"İşte zehirlenmiş bir gün daha!" diye esef ettim; ve bir kere böyle düşünmeğe başlayınca bütün düşüncelerim zehirli, bütün hislerim zehirli oldu; zâten hiç bir gün bilmem ki yalnız gezmeğe çıktığım halde böyle zehirli şeyler düşünme-miş olayım.

Orada otelin deniz hamamının uzun iskelesine bir si-tenbot yanaşmış, içinde İstanbul'un en güzel, en nefîs kadın-larından, en nezîh, en mümtâz erkeklerinden, en zengin, en yüksek halkından bir takım bırakmıştı; tenezzühten ^cavdet e-den zemîn arasında renkten, râyihadan, handeden, cilveden ha-va-yı nesîmîleri arasında bir mûsiki Fransızcanın İngilizce-ye karıştığı bir zemzeme-i mûsiki terennüm ediyordu; ve bun-ların hiç bir kusursuzlukları, tezeyyünde mûsâmahasızlıkları,

tahlîl onların bütün gülünç, hayvan taraflarını gösterir; o gün şubhesiz terazinin bir gözünde bütün beşeriyet bulunursa diğ-
 rinde yalnız ben bulunurum, onlara o kadar bî-gâne kalırım, ve
 en rahat günlerim bu günlerdir. Bütün beşeriyet böyle bir rik-
 kat ve temarruz ile birdir, hem elem borçlu olmam; hayafa taham-
 mül edip böyle bî-haber kalabilmek için ne kadar hayvan olmak
 lâzım geldiğini düşünerek kendimi bu hayvanların arasında o ka-
 dar severim, o kadar hodkâm olurum ki diğer böyle mu^cazzeb ol-
 duğum günlerin acısını çıkarmak ister gibi o günlerde beni ağ-
 latan şeyler bugün güldürür, böyle kendi kendime herkesle eğ-
 lendiğim günler ne kadar nâdirse o kadar da tatlıdır. Hergün
 beni acındıran sebebler o gün garîb bir hâdisse-i rûhiye ile eğ-
 lenmeğe sevk eder, istihfâf ve tezyîf ederim. "Hayvan gibi ya-
 şıyorlar!" derim, sevine sevine tekrar ederim. "Hayvanlar, hay-
 vanlar!" derim, tekrar etmeğe doyamam. Bütün içlerinde yüzdük-
 leri maskaralıklardan bî-haber olarak rahat, yalnız doyup, uyu-
 yup yumurtlamakla meşgûl olan bu insanları bir şeylermiş gibi
 vakûr, ciddi, insaniyetin en ^câlî tabakât-ı muhayyilesine kadar
 da^cva-yı istihfâf eder görününce keyfim artar, bütün budala-
 lıklarını bütün silsile-i hâdisâtıyla göz önüne getirerek, gön-
 düğüm bir çehre-i levnî bir hâlet-i fârikası gözümün önüne büt-
 tün tabî^catını, bütün münâsebâtını, âilesinin ahvâlini, hayat-
 ictimâ^ciiyesini getirerek bunları kendi kendime ikmâl ü tasvîr
 ederim, istediğim renklere koyarım, mübalağalara boğarım, hep
 maskaralıkları galebe ettiririm, o zaman gülerim, gülerim. Son-
 ra bazan böyle rahat ve mes^cûd yaşamak için işte asıl bu hay-
 vanlık lâzım olduğunu ve kendim böyle olduğum için böyle mu^caz-
 zeb, bana külliye bî-gâne sebeblerden bile böyle zebûn oldu-
 mu düşünerek bu hayvanlıklardan onlara haset ettiğim olur, "Ne
 iyi rahat yaşıyorlar" derim, bunların dâima benim bu eğlendiğim
 nâdir günler gibi dâima pür-zevk ü tarab olduğunu düşünerek
 kendime hayvan olmadığım için kızarım, " Keşke ben de onlar gi-
 bi olsam!" derim. Sonra yine düşünürüm ki bütün bu hallerimle
 ben de onlardan başka bir şey değilim, "Lâkin bu halden dolayı
 daha fenayım, lâkin sen kendin, evet sen kendin nesin! Ah koca
 hayvan, ah hodkâm canavar!" diye haykırıyorum; kendimi onlardan
 ayrı, böyle mümtâz tutmak için ne gülünç, ne maskara olduğumu,
 behîmiyet-i beşeriyenin en budala kurbanı kendim olduğumu gö-

rüp insafsızca, gaddarâne alaya başlarım. Hepimizin bir hamîreden mevcûd olduğumuzu, ve böyle kendimi tenzîh etmek asıl gülünç şey olduğunu birinci defa itirâf ederim, gülerim, kendi kendime bir düşmana hitâp eder gibi "Ah hayvan!" derim; ve işte en güzelgünlerim kendimle eğlenebildiğim, kendime acımıyarak böyle eğlenebildiğim günlerdir.

Fakat bugün, bugün eğlenemiyor, bugün güleniyordum, etrafımda kaynayan bu sefâlet o kadar canlı, o kadar kanlı idi, iniltiiler sâkit ağızlarda öyle zebûn bir edâ-yı şekvâ alıyordu, bütün bu çehrelerdeki elîm tekallüs o kadar acı ve hakîki idi ki insan bu zilletten, insan bu açlıktan şübhe edemezdi. Etrafımda kaynayan bu açlıktan birden o kadar ezildim ki kaçtım; Kalender'e gelmiştik, oraya çıktım; sandallarla sâhile takarrüb etmiş hanımefendileri, arabaları ileri geçen madamları seyrediyim, Kalender'in halkını temâşâ ediyim dedim, fakat etrafıma dikkat edince gördüm ki Tarabya'nın oteli bu sene bahçeyi yaptığından beri buranın ehemmiyeti de tenâkus etmiş, burası ancak aşağıda gezen halkın bin fedâkârlıkla oturabilenlerine câ-yı tenezzüh olmuştu. Ve bunların bütün hesaplarını, bütün hayatlarını görüyordum; ne fikirlerde olduklarını, ne emelleri bulunduğunu hepsini kendim gibi biliyordum. Burada otururken oturmayanlara karşı fikirleri, etrafıma bakarken derûnî mülâhazaları, ^Cavdetteki düşünmeleri, elbiseleri saklayışları, yorgun, harâb, hazırlanacak yemek peşine koşuşları, lambaların, sofranın hazırlanması için telâşları, mutlak'ül-vukû^C olan noksanlar için gürültüleri, öbürgün başlayacak iş için şimdiden düşünüşleri, bütün küçük sefâletleri, bütün bu ^Câdî zarûretleri görür gibi oluyordum. ve bunları düşünürken gözümün önünden mükellef arabalarda gezen mösyöler, madamlar, denizdeki sitembotlar, kayıklar, sandallar, yaşamak için hiç böyle şeyleri düşünmeyen, düşünmeğe mecbûr olmayan bir sınıf insanları gösteriyordu.

Birden yanımdaki masada oturanâile nazar-ı dikkatimi celb etti; birisi, geniş alınlı, kısa yüzlü, kartalımsı burunlu, uzun ağızlı bir kadın, ileri çıkık kaş kemiklerinin altında sönmüş bir nazar-ı şebâb ile bakan gözlerinin zaval-

ile kopardı, mosmor etti; kamburun gözlerinin yaşla dolduğunu, vâlideyi daha kızdırmamak için yaşları gözlerinde içmek için bir müddet yere baktığını gördüm; ezilmiş bir nazarla şaşkın, sersem bakıyordu, fakat artık yaşlar daha duramadılar, ve damla damla eteğine dökülmeye başladılar.

"Lâkin korkma!" diye haykırmak istedim, bütün sefâletini şimdi haykırarak haykırarak ağlayacak derecede hisseden bu küçük sefîle "Korkma! Onlar da, etrafında oturanlar da, sandallar da, arabalarda gezenler de, hepsi de senin gibi ^calîldir!" demek istiyordum. Lâkin sen bilmiyorsan ben de bilmiyor muyum ki bütün bu tantanaların, bütün bu servetlerin arkasında ne elîm ihtiyaçlar, ne acı hesapların kanlandığını, bütün bu sa-^câdetlerin arkasında ne sefîl gözyaşlarının, ne cânî tezvirlerin, ne alçak hayallerin zehirler saçtığını ben bilmiyor muyum? Lâkin kimden ve niçin utanıyorsun bî-çâre sefîl? Ben bilmiyor muyum ki bu arabalar, kayıklar ne yalanlarla vücûd buluyor, ben bilmiyor muyum ki bütün bu adamlar, bu kadınlar ne bayağılık küzzamlarıyla ma^clûldürler? Sen bilmiyorsan ben bilmiyor muyum ki bütün bu servetler ne gizli cinâyetlerin mahsûl-i sefâhatidir?

Lâkin bütün hayatınız müddetince bilmiş olunuz ki insanlar her ne renkte olurlarsa olsunlar hep birdirler, ve bazan müzehheb zevâhirlerin gizleyebildiği sefâletler daha elîm ve daha çirkindir!

M.Rauf

1315/1899

(Siyah İnciler, s.204-220)

YAZILARIMA KARŞI

-Mehmed Rauf Bey'e-

Siz, yavrularım, siz benim yegâne teselli-i hayatım-sınız; sizin ağlayan ve gülen yüzünüzde ben bütün mâzî-i ^Cömrümünsafahât-ı tahassüsünü görürüm ve onları bir daha yaşarım. Siz bazen bir tâir-i bahârînin zemzeme-i neş'edârı kadar rakîk ve müheyyiç, bazen ümîd-i necâtı kırılmış bir marîz-i muhtazırın enîn-i vâpesîni kadar hazîn ve mü'esser-siniz. Ben sizi yazarken ne kadar üzüldüm! Zaman olurdu ki sizin özendiğim bir kısmınızda kalemim mu^Cannidâne dururdu, ben bir sadâ-yı pest-niyâz ile yalvarırken: -Ölmaz, derdi, artık yoruldum...

Siz yavrularım, siz benim evvelîn-i şebâbımın ebkâr-i hayâlisiniz. Kiminiz kırmızı ve dolgun çehre-i pür-hayatı-nızla, kiminiz sarı ve solgun simâ-yı halâvetiniz veya merâretinizle, fakat hep canlılığınızla birer hayatsınız, birer genç kızsınız.

Ooh, i^Ctirâf ederim: Kiminiz çirkinsiniz, sevimsizsiniz; siz zavallı sevimsiz çirkinler! Bütün güzellikleri, zînetlerini rûhunda bırakarak çıplak çıkanlar değil misiniz?.. Kiminiz mahzûn ve sevdâvî, kiminiz şen ve hande-perversiniz.. ^CÖmrüleriniz de muhtelifdir, kiminiz beş sene, on sene yaşayacaksınız, kiminiz ile'l-ebed... Fakat öyleleriniz de var ki daha doğarken ölmüşlerdir.

Lâkin çocuklarım, acaba sizi kimler okuyor? Kırâ^Cat-hâne köşesinde birini beklerken hücum eden uykuya dağıtmak için sizi müstehziyâne okuyanlara sakın, sevgili nev-zâdlarım, hiç bir şeyi söylemeyiniz; onlar yalnız maddî adamlardır, onlar insanlığı yalnız eşkâl-i hâriciyelerinde tecelli eden bedbahtlardır. Artık on beş yaşına geldiği için yatağında yalnız uyumayan genç kızlar bir ihtiyac-ı rûh ile sizi okumaya başlarsa o zaman güzelleşiniz, çocuklarım güzelleşiniz; en şûh ma^Cnâlarınızla onun taze fikrine sokulunuz; ve şâyet lakırtı sırası düşerse ona beni ihsâs ediniz... Yirmi yaşın bütün galeyân-ı sevdâ-perestânesiyle coşkunlaşan bir genç adam tesâdüfî bir arzu ile yuhut bir merâk-ı rûh ile

sizi okuyacak olursa ona ümîd-bahş olunuz; ona bütün kuvvet-i te'essür-hîzinizle sevgisinden bahsediniz, mes^{ûd} bir âtî irâe ederek onun gözünü parlatınız; ve eğer o genç adam sizden bir parçayı beğenip de onu sevgilisine yazacağı mektuba ilâve ederse o zaman, o parçaya tembih ediniz ki lisân-ı rûhunun bütün mutûkiyetiyle o genç kıza ^{âşk} versin, merhamet versin...

Bî-keslere mügfik bir teselliyetkâr, güzellere mutî^c bir bende olunuz...

Ooh, sevgililerim, eğer sizin en açık bir sâhifeni-zi mütelezzizâne okurken vâlidesinin ayak sesini duyan bir genç kız sizi hemen koynuna sokacak olursa orada hemen en gizli bir köşeye saklanınız, o sîne-yi ^{âşkâneyi} bir derâgûş gibi ısıtınız, okşayınız; ve du^â ediniz ki vâlidesi uzun müddet otursun; o hafâgâh-ı telezzüzde uzun müddet kalmak isteyiniz.

Ooh sevgililerim, siz ne kadar mes^{ûd}sunuz, benim göremediğim dil-firîb çehreleri görüyorsunuz; benim işite-
mediğim âhenkdâr sesleri işitiyorsunuz; Kim bilir? Şâyet bir zaman o beni aldatan güzele de tesâdüf edecek olursanız acı bir nefretle saklanınız; benim ^{âşk-ı} pâkizemi reddeden, beni dikenli bir âgûş-
mahrûmîye atana o hüsn-i câmidden kaçınız, uzaklaşınız, onun aldatıcı güzelliğine kapılmayınız, zehirliidir...

Yavrularım, işte sizin ikinci sene-i hayatınızda son sâhifesini kapıyorum; yarın üç yaşına gireceksiniz. Siz benim benliğimin çiçeklerisiniz, hislerisiniz, siz benim benliğimin genç kızları-sınız; rûh-ı şebâbım ebediyyen size ^{âşk} şıktır, ey ebkâr-ı hayâl!...

C.Sâhir

(S.F.M., 16 Mart 1315/29 Mart 1899,
C.19, nr.472, s.51)

(Elvâh-ı Muhabbetten)

BİRİBİRİMİZ İÇİN

(1)

Mademki hayat böyle birleştirmek için bizim gibi uzun müddet (2) kimsesizlikler içinde sürünmüş (x) iki yetimi mevcûdiyeti intihâb etti, mademki kader bu iki kırık mevcûdiyeti ta^cmîr için böyle bir büyüklük gösterdi, sana yalnız kendin için kemâl-i hürmetle uzanan elime gel bedbaht hayatını kemâl-i emniyetle teslim et ki mes^cûd olalım.

O kadar biribirimizin olalım, o kadar münhasıran, o kadar şedîden biribirimizin olalım ki o sefîl ve bî-kes hayatlarımızın şimdiki sa^câdeti o öksüz mâzîye bile şâmil olsun.

Her hissimizde, her emelimizde beraber, hayatın şevklerinde, sa^câdetlerinde olduğu gibi elemelerinde de beraber, o kadar samîmi beraber, o kadar emsâlsiz beraber olalım ki büyük kader böyle belki bir hevesle birleştirdikten sonra bu merbûdiyyetteki şî^cr-i ulvîye meftûn olarak bizi yalnız hayatın küçük sefâletleriyle değil ölümle bile ayırmasın.

Birimiz evvel ölüp diğerini ihtimâllere gıda bırakmak, yahut geri kalıp yine bî-kes olmamak, birleşinceye kadar geçen yalnızlıkları bir daha tazmîn etmek için mevt de bile ayrılmıyacak sûrette beraber olalım... Fânîlik içinde bir râbîta olan bu hayatımızdan sonra memât bizi ebediyyen için de birleştirsın.

M.Rauf

Tarabya

(S.F.M., 18 Mayıs 1316/31 Mayıs 1900,
C.19, nr.481, s.194;
S.İ., s.287-288)

1- Sermed'e

2- zâlim

x- sürünmüş/sürüklenmiş

HİKÂYE-İ KALB

O bana derdi ki:

-Sa^câdeti niçin uzaklarda arıyorsunuz? O insanın kendi kalbindedir, bir kalb sizin gibi kıskanç ve müvesvis olursa ebediyyen... Ebediyyen bedbahttır. Ve siz fazla olarak o kadar açsınız ki işte bütün tûfân-ı iltifâtımla sizi doyuramıyorum. Güzelliğimi, gençliğimi yalnız sizin ^cömrünüzü çiçeklemeğe hasr ve bezl ettiğim halde işte hâlâ, öyle değil mi, işte hâlâ mes^cûd olamadınız. Bilmem ki ne istiyorsunuz? Semânın mavi gözleri altında, genç Mayısın bahçemize isâr ettiği rakîk râyihâlar arasında, sizin tamamıyla, bütün ma^cnâ-yı şiddetiyle sizin olan sevdiğiniz bir kadının her an galeyân eden ^caşk ve şefkâti karşısında yaşamaktan alamadığınız sa^câdeti acaba nerede arıyorsunuz?...

Hissiyâtınızı hüsnümle beslemeğe başladığım günden beri hiç bir gün, i^ctirâf ediniz, hiç bir gün şikâyetiniz, nâlesiz geçti mi? Kalbimizin a^csâb-ı marîzasına dokunan mızrab bu tarz temâsda devam ettikçe ebediyyen oradan bir fer-yâd-ı nevmîdîden başka ses çıkmayacaktır. Fakat bana acıyınız. Hergün içimi yiyerek şişen, kabaran ^cazametinizin, hayatın bütün güzellikleriyle doymayan aç kalbinizin dâimî ve hakîr bir eğlencesi olmaktan beni kurtarınız.

Ben ona dâima derdim ki:

Benim gibi marîz ve hissi bir adamın fırtınalı hissiyâtına yalnız sen çiçekler serpmiyorsun; ben yalnız seninle muhîtât-ı beşeriyetin mühâcemâtına mukâvim oluyorum. Fakat sa^câdet! Bu benim gibiler için bir hülyadan, ba^cîd ve mübhem bir serabtan daha çok hakîki değildir. Senin gibi şûh, senin gibi vefâlı, müstesnâ bir kadının ^caşk-ı samimiyesiyle mest olarak yaşamak... Oh bu işte bütün insanların arzu ettiği fakat pek çoklarının nâil olamadığı bir sa^câdettir. Senin gibi, ıstıyıyor musun sevgilim? Bütün kadınlar senin gibi olmakla ıftihâr etmelidir. Benim kalbim o kadar cansız, o kadar teşne-i ^cazâb, o kadar hasta ki seninle de, işte ^caşkla

da mes^ûd olamıyor. Anlatamıyorum değil mi meleğim? Bu mes-
ûm felsefeyi anlamıyorsun. Sâf fikrin düşünemiyor ki bu
dünyada hissi adamlar kendi sa^âdetleriyle bedbahttır.

xxx

Onunla kısa bir ebediyyet yaşadık. Ömrümüz hep böy-
le muhâverelerle geçti. O beni kıskanç zannederken ben hep
kâinâtın taksîm-i âlâmiyle meşgûl olurdum. Sonra bir gün
nâ-gehân kıskanç bir rüzgâr onu benden kaçırdı. Ve bu ifti-
râk beni o kadar sersemletti ki artık ebediyyen iyileşemi-
yeceğim zannettim. Günler, haftalar, aylar bana nihâyetsiz
şifâlar verdi. Fakat şimdi aşksız geçen bu uzun hastalık
zamanını tazmîn etmek istiyorum, istiyorum ki çıldırasıya
sevdiğim bütün kadınların biri çıksın bana:

-İşte o hayatı sana ben iâde edeceğim, desin. Fakat
hayır... Hepsi bana karşı bir sebât-ı canût izhâr ediyorlar,
her sabah nasîbe-i aşkını kuçaklamak için şefkâtle açılan
kollarım akşama kadar harîs ve müştâk bekledikten sonra ni-
hâyetbî-tâbâne düşüyorlar. Bazan samût ve hayran düşünürken
tabîatın sevdâ-yı istihzâsına benzeyen gizli gürültüler
duyuyorum.

Fakat bu ızdırâb-ı hicrân beni o kadar te'dîb etti
ki aylardan beri, kendisini bekleten genç kadın tulû^c ede-
rek bana müzehher ve nevîn bir lâne-i aşk kurduğu zaman
benim azablarımla müte'essir olmayan beşerîyyet için hiç
ağlamıyacağım. Bütün fikirlere nâfiz olan hod-endişelik
seyyi'esine muârrız-ı yegâne kalmaktan şedîden... şedîden
ictinâb edeceğim....

Ferîh ve âzâde-ser sevişmek ve hayatı lâyıkiyla ya-
şamak için lâzım olan sağlam ve lâ-kayd kalbi buldum, şim-
di yalnız hayatımı çiçekliyecek o genç kadının tulû^cunu bek-
liyorum....

4 Haziran 1316/17 Haziran 1900

C.Sâhir

(S.F.M., 8 Mart 1317/21 Mart 1901,

C.21, nr.523, s.34)

SARI, EFLATUN, SIYAH

Kamerin seyyâle-i ibtisâmâtıyla mâlî mavi gecelerin sînesinde gezen erbâb-ı tenezzühe katılarak rûhumun derin fırtınalarını dindirmeğe çalışırken karşımda bu üç rengin tulû^c-ı nâgehânisini gördüm: Sarı, eflatun, siyah; bu üç renk ne kadar lâtîf mahsûsiyetlere mâlikti. Siyahın mâtemî bir neşîde okuyor gibi hazîn bir tarz-ı telaffuzu, eflatunun nazar-girîz bir üslûb-ı hırâmı, sarının müzehheb ve hüya-perver bir edâ-yı halâveti vardı. Üçü de serseri bir bulut cereyân-ı perîşânıyla gâh yaklaşı yaklaşı birleşerek ve gâh birden ayrılarak dolaşırlardı. Üçünün de bana in^citâf eden sâf nazarlarında lekesiz bir meâl-i şefkat vardı. Her gece gözlerimizin ilk müsâdefe-i enzârında sarı gözlerini kırparak, eflatun gülerek, siyah kalbini göstererek eski bir âşinâ-yı kalb tekellüfsüzlüğüyle selam verirlerdi; ben de ihtirâm-kârâne başımı eğdim; sonra her tesâdüfte ikişer kelime ile i^ctirâf-ı kalbe uğraşırdım. Yukarıda mehtâb sâkit bir kakkaha-i kebûd ile bize gülerken, etrafımızı kaplayan kitle-i seyrân-kârân mu^cciz nazarlarını bize dikerken, bütün muhitât bizi teftîş ederken biz gılgin bir telâş-ı aşk ile birbirimizi arardık. Biz hiç bir şeyden, hatta mehleke-i şüyû^cdan bile korkmayarak sîne-i râyihâdâr-ı muhabbette koşarken göklerin koynundan nâ-meer'î bir sükût eseri ile jaleler dökülürdü.

Kamer beyaz, nermîn bulutlar altında yaşmaklı bir genç kız çehresi gibi şifrlî ibtisâmlarla mâlîydi. Muhitât o kadar sâkit ve müheyyicti ki ervâh-ı sâhireye handelerle mazrûf gizli acılar ihsâs ediyordu. Hava mütefekkir bir rukûdet içinde gecenin reng-i mâtemîsinden kurtulmak için kamere yalvarıyordu. Ve o sönük, mavimsi lem^calarla havanın cevvi-esmerine isâr-ı hayat ediyordu. Kevâkib derinliklerinde en rakîk ve hissî kalbler kaynayan enzâr-ı muzî'e gibi arza bakıyorlardı; karanlık bir odada yanan ateşten etrafa tağan kıvılcıklar gibi semânın gül rengi sînesinde titriyorlardı. Kehkeşân bu gece daha parlaktı; ondan daha az münevver olmakla bera-

ber seven rûhlar arasındaki mecrâ-yı müvâneseti ândırıyordu. Şimdi trenin güzergâhına nâzır olan râh-ı tenezzüh, bu uzun sîne-yi pür-nûr insanlarla dolu idi. Kadın erkek dolaşıyorlardı. uzakta bir kaç kısık ses bu leyl-i ulviyenin âheng-i sükûtunu ihlâl ediyordu. Yolun, evlerin esmer gölgeleri ile lekelenen bazı taraflarında nâdiren iki karaltının gûya gayr-i ihtiyâri müsâdemeleri görölüyor, bunu billûrî bir kahkaha ta^ckîb ediyor, herkes müstehzî tecessüslerle oraya bakıyor, gülüyordu. Ben de hazîn bir reftâr-ı mecrûh ile yürümekten ziyâde sürüklenerek bu kalabalığın içinde onları arıyordum. Niçin yoktular? Şöyle az çok uzandım; evlerine yaklaştığım zaman dört beş gölgenin kapıdan çıktıklarını gördüm. Ooh artık şübhe yoktu, bunlar onlardı. Onlara yaklaştıkça kalbimin helecanı artıyordu. Tamam karşılaştığımız zaman küçük efla-tun gülümseyerek başını eğdi, sarı mültefit bir "bon suvar" fısıldadı; siyah hazîn bir nigâh-ı giryân ile baktı. Öbürle-ri yabancı nazarlarının muhteriz in^citâflarıyla beni süzdü-ler. Başımı yukarı kaldırıncâ kameri gördüm; henüz bir ebr-i bârînin âgûşundan sıyrılıyordu. Yüzünde donuk bir tebessüm-ü ma^cnâdâr vardı... İkinci müsâdefemizde siyah rûh-perver bir tavr-ı mahmûr ve ince bir şive-i cân-rübâ-yı ifade ile bana sordu: "Bu letâfet ne kamerde ayın ondördü gibi?...". Bu kü-çük bir istifsâr-ı mevzûndu ki şâirliğime ufak bir fiske, bir darbe-i inân-hîz vurmak için tertip olunmuş gâbiydi. Fa- kat kâbil miydi? İşte kamer gökte mavi şa^cşa^calarıyla ne his- sî neşîdeler okuyordu; muhîtât derin bir şi^cr-i sükût ile mâl-â-mâl idi; karşımda onlar edâ ve sadâlarıyla şi^cr-nisâr oluyorlardı. Ben bütün bu mevcûdât-ı şi^cr ve şâir içinde ka- fama sığmayan çılgın dimâğımınla, sînemi yırtmak isteyen muhte- lic kalbimle mi şi^cr okuyacaktım?

Her gece, bütün mehtâblı geceler böyle nezîh bir ^caşk-ı nazra-i bî-şâibenin âyât-ı lezâzesini yaşıyorduk. Bazan öyle nazarlar teâtî ediyorduk ki onların içinde ma^cneviyatlarımız esrâr-engîz bir lisân-ı sâkitle konuşuyorlardı. Fakat her şeye bir son, her beyaz hayata bir siyah memât, her tatlı mî- kârenete bir acı hicrân, her tulû^ca bir gurûb mevcûd olduğu- nu düşünmemek mümkün olsaydı ne olurdu?... C.Sâhir

28 Ağustos 1316/10 Eylül 1900

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900, C.20, nr.498, s.51

5 Teşrin-i Evvel 1316/18 Ekim 1900, C.20, nr.501, s.98)

Elhân-ı ^cAşk ve Elem

-1-

GÖZLERİN BİR SEMÂ Kİ

-Hep Sana-

Gözlerin sir semâ ki bulutlu, sanki rûhunu, bu semâ-
nın güneşini görmeğe mâni^c olan isdâd-ı sehâib ile pür-zıl-
lâl; seni sâde uzaktan görürken zindanlarda titreyenlerin
hasretle semâyı hep güneşli düşünmeleri gibi gözlerini rûh-
suz tasavvur edemezdin. Söyle niçin onu sakladın, rûhunu ne-
den sakladın?

Bir karanfildeki o mahzûn ibtisâm-ı şûh, o nîm serze-
nişle, o bûy-ı perîşân ile pür-nem tebessüm, işte tebessü-
mün... O kadar ki dudakların bir karanfildir denilir. Fakat
o tebessüm ma^csûm bir jêle gibi ra^cşân-ı şems ve nûr değil,
hep bulut, tebessümün de, nazarın da hep bulut!

Evet, hep bulut, bütün bulutsun; bu gözlerin, bu du-
dakların arkasında beni bahtiyâr yahut me'yûs edecek bir
felsefe-i hayat olduğunu düşündükçe "Ah görsem..." diyorum,
"Bu gözlerin güneşini görsem de lâzım gelirse hatta ölsem..."
diyorum; beni sevdiğini, hiç olmazsa sevmek istediğini gör-
sem, bilsem ki beni istiyorsun, bunu bilmek o kadar güç (x)
olsa ki ölsem...

Fakat hep bulut, bütün bulutsun; tebessümünde, naza-
rında bütün bulut! Niçin hep bulut, niçin hep gölgesin? Yok-
sa rûhun da mı pür-zılâl?

M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900,

C.20, nr.498, s.52

S.İ., s.49-50)

 x- güç/feci^c

BİR NECM-İ EMEL

Müebbed zannolunan uzun gecelerin sîne-i zalâmından nûr ü zerî, bütün zîb ü haşmetiyle uzak bir güneş gibi müşa^cşa^c tulû^c eden zührenin infilâkı gibi hep bulut olan gözlerinin a^cmâk-ı zılâlinde bazan necm, bir necm-i emel tebessüm ediyor.

Ve deniz mevcûdiyetinden nasıl semâ ile haberdâr ise, nasıl nûr ve zer için onun elvân ü envârına mütehasir ve müftekirsa mes^cûd yaşamak için senin nazarına muhtâc olan rûhum için bu lerziş-i nûr, ne kadar mübhem ve lerzân, ne kadar gayr-i mahsûs olsa da (x) bir güneş şa^c-şasıyle rahşân-ı emel geliyor.

(1) Ah bilsem ki bu nûr ve zer sahîhden kalbindeki güneşdendir, ve benim, sâde benim için tebessüm ediyor... Ah bir bunu bilsem, bu benim için titreyen necm-i emel rûhumda mehtâblar hâsıl edecek, pür-nûr ve müzehher, mahmûr ve zerrîn, lâcivert ve müebbet mehtâblar...

M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900,
C.20, nr.498, s.52-53,
S.İ., s.51-52)

x- olsa da/ olursa olsun

l- Fakat

Elhân-ı Âşk ve Elem

-3-

LÂNE-İ TELÂKİ

Başkaları, belki daha bahtiyar, görüşmek, Âşklarından, saâdetlerinden, emellerinden, elemelerinden bahsetmek, beraber gözyaşları döküp hasretlerini tedâvi etmek için, mestî-i Âşıkânenin ilhâm edeceği bütün çılgınlıklarını birbirlerine tevdi^c ederek mesûd olmak için gizli, hususî yuvalar bulurlar, buralarda saatlerce, bazan günlerce leb-ber-leb imtisâs, korkulacak, mâni^c addedilecek kimselerden uzak, unutmış, unutulmuş, sâde kalblerinin sadâsına münkâd ve râm, sâde rûhlarını dinleyerek yaşarlar, o anda bütün hayat ve kâinât onlarındır.

Biz, ah bedbahtlar, biz... Biz cüdâ, biz birbirimizden cüdâ, nasıl sevdiğimizi, ne kadar çok sevdiğimizi, ne istediğimizi, nihâyet Âşkıımızın bütün zavallı hülyâlarını, sefîl emellerini anlatmak için telâkiden, telâki ümidinden cüdâ, biz her vâsıtadan mahrûm, her çâreden uzak... günler, haftalar geçiyor da kalbimi yakarak sana söylemek için rûhumdan taşan sözleri, ta^czîz ve perestîş kelimelerini iskât ediyorum, sâde uzaktan (x) bir nazarla görüşebilmek, uzak (xx), mahrûm, cüdâ...

Hayır, hiç bir zaman, nûrum; bir nazarla, bir nazarınla benim, sâde benim olduğunu söyledikten, bir saniyelik bir nazarla beni öbür tesâdüfe kadar ümidle yaşatan gıdayı saâdeti, bir lemhada güneşleri, cihânları, bütün nâ-mûtenânîyi verdikten sonra... Lâkin bizim lâne-i telâkimiz, işte senin gözlerin... Ah onun bana bütün bunları bahş eden nazarları önünde rûhumdan nasıl mukâvemetsiz bir arzu-yı feryâdın yükseldiğini bilsen... Bilsen o nazarlarla nasıl perestîş ediyorum, o lâne-i telâkiyi nasıl ta^czîz ediyorum (xxx) bilsen...

M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900,

C.20, nr.498, s.53, S.I., s.53-54)

x- uzaktan/uzak, xx- uzak/mehcûr

xxx- bilsen/bir bilsen

SEN, (MÜEBBEDEN SEN)

Şimdi uzak, uzak bir mâzî olan mahrûmiyet-i hayatımda, o sana uzaktan her şeye ma^Ctûf nazarların için bile perestiş ettiğim bir zamanda bana ümîd ve emeli in^Cci-tâf eden (x) nazarların rûhuma mukâvemetin hâricinde sa^Câdetler verdi (xx); fakat şimdi senden uzak bir gün bile yaşayamıyorum, hatta nazarlarının va^Cd ve tebessümleriyle rûhumda mehtâblar varken bile sensiz, bir saat sensiz yaşayamıyorum. Ninesinden cüdâ kalmış bir şîr-hôr gibi, senin nazarından mahrum kaldıkça yine o mâzî zulmetine, rûhumda henüz şems-i âmâlinin nûr ü zeri temevvüc etmediği zulmet ve girdâba sukût ediyorum.

Gittikçe anlıyorum ki bir an olacak bana hiç bir şey kâfî gemeyecek, bir gün olacak ki sâde sen lâzım olacaksın, bir vücûda bir hayat gibi sâde sen lâ-büdd olacaksın; sen, hayat ve rûhunla (1), (bütün hayatınla sen,) bütün sen... Şimdi mahrûm olduğum nazarları muvakkat buldukça dâimî olsun diyeceğim; dâimî olsa, sesini, nefesini, râyihânı, saçlarını, nihâyet seni, bütün seni isteyeceğim; ve isteyeceğim ki müebbed benim olasın, müebbeden ve münhasıran...

M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900,
C.20, nr.498, s.54,
S.İ., s.55-56)

x- eden/etmeye başlayan
xx- verdi/vermişti
1- sen

BENİM ʿAŞKIM

Benim ʿaşkım, bundan haberdâr ol, eğer nâçîz bir meylin olsun varsa bil ki, benim ʿaşkım muzlim, hâin, müfteris bir ateştir; bir ateş ki beni her saniye yaktığı için senin bütün saniyelerine varıncaya kadar, hayatını kâmilen ister; benim ʿaşkım zâlim, kıskanç, hodkâm bir kindir; beni en ani fikirlerime varıncaya kadar zabt ve kahr ettiği için senin de en gayr-i mahsûs fikirlerine varıncaya kadar şiddetle, şiddetle ve inhisârla mâlik ve sâhib olmak ister; saniyelerine, nefeslerine kadar, nefeslerine, nazarlarına kadar, ta^c-dâd ile, inhisârla malik olmak ister; benim ʿaşkım bir fâci^ca, bir hâile, bir bâdiredir; benim hayatımı yakıp kavurduğu için senin de hayat ve rûhunu kanla bile zabt ve tes-hîr etmek ister.

Evet, benim ʿaşkım, böyle ricâlarla, esâretlerle, minnetlerle, bütün fedâkarlıkla başlar, (ve öyle yaşar), (1) öyle biter; senden başka kâinâtta benim için hiç bir şey, hiç (2)zerre, sana âit olmadıktan sonra bir zerre kalmaz; fakat bir ʿaşk ki pek çabuk bir kan olur, sevince ölümlere kadar, ölünceye, öldürünceye kadar severim... İşte benim ʿaşkım!

Benimle bu zulmetlere, bu ateşlere, yahut bu fezâya, bu envâra girmek için rûhunda vüs^cat, hayatında kuvvet varsa, peki, esîrinim... Fakat bil ki (3) esîrimsin...

M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900,

C.20, nr.498, s.54.

S.İ., s.57-58)

1- öyle başlar ve

2- bir

3- sen de benim

Elhân-ı ʿAşk ve Elem

-6-

(EĞER) ŞŪH (İSEN)

Fakat ah eğer sâde bir şŭh isen... ʿAşk senin o nâzik ellerinde sâde bir eğlence, benim için bir nazarınla başlayıp ölümle bitecek kadar fâci^c ve muzlim olan bu ʿaşk sende bî-çâre bir oyuncak olacaksa... Eğer sâde eğlenmek istiyorsan, bir handenin ne çabuk bir cerîha olabileceğini bil de ʿaşkıma acı...

Eğer öyle ise, eğer öyle olacaksan, seni de bırakmak mı lâzım gelecek, sen de mi gideceksin? Ah sen de mi hayatımda sâde acı bir hâtıra, tesâdüfün keyfine gelen bir rû'yet-i mensiye olacaksın? Senin de sâde bir mâzî olmana kalbim tahammül etmiyor. Eğer bu sahîh ise, senin de ʿaşkın şŭh ve kalbsiz bir şeyse, ah kaç, benden kaç, seni görmeyeyim, öleyim de görmeyeyim, bütün bütün hayat ve rûhum olmadan seni unutam, dediğin ʿaşk bir cerîha, nâ-kâbil-i iltiyâm bir cerîha olmadan kaçayım, birbirimizden kaçalım... Yahut, yok, zaman dursun, (1) ya hiç bir şey olmasın, hep senin nazarın, hep senin ʿaşkın olsun... Yahut, ölüm!

M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900,
C.20, nr.498, s.54.
S.İ., s.59-60)

1- sen beni sevdiğin kadar zaman dursun,

TERÂNE-İ SA^CÂDET

Benim misin? Artık benim, münhasıran benim, ebediyen benim... Ah sahihden mi benimsin? Söyle söyle, bunu tekrar et, fakat sâde gözlerinle değil, artık dudaklarınla da söyle, kalbinle, (1) kendinle de söyle... O kadar benim, kimsenin olmadığını sûrette mi benimsin?

Sen bunu söyledikçe, o kadar zaman sâde sâkit ü câ-câmid dudakların bu sözleri tekrar ettikçe ağlamak arzusuyla beraber rûhuma handeler, nûrlu handeler doluyor zannediyorum. Senin de benim olduğunu düşündükçe gülmek, ağlamak, çıldırma istiyorum.

Hiç kimse bilmediği, şübhe etmediği halde sâde benim için yaşadığını, en büyük zevklerin, sa^Câdetlerin bana âit şeylerden hâsıl olduğunu, gizli, bütün cihândan gizli bir sırrımız, bir ^Caşkımız olduğunu, sâde ikimizin anladığımız nazarlarımızda bir saniyede birbirimize nasıl vecd-engîz şî^Crlere söyleyebildiğimizi, bu nâ-mütenâhî dünyada (x) her şeyi ^Caşkımıza ne güzel fedâ ettiğimizi düşündükçe inbisât-ı rûhuma mukâvemet edemiyorum; bütün dünya bizim ^Caşkımız için vücûd bulmuş gibi geliyor. Sa^Câdetimin elinde ^Caciz ve gururla ağlamak istiyorum.

Ah benim için nasıl bir lâne-i emel olduğunu bilsen...

M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül/1316/27 Eylül 1900,

C.20, nr.498, s.54.

S.I., s.61-62)

1- artık

x- dünyada/kâinâta

SUKÛT

Ah sefîl, nihâyet iʿtirâf etmek, evet, nihâyet her şeyi söylemek mi lâzım? Evet; sefîlim; zîrâ bak, beni kendine ne kadar yaklaştırdınsa o kadar uzaklandığımı gördüm, ve bugün ki artık benimsin, bugün aramızda bir uçurum var gibi geliyor. Oh, derin, derin bir uçurum, hâin bir uçurum..

Ben senin esrârını, zılâlini, müşkülâtını, ʿaşkınnan şübhelerini, zulmetlerini, ateşlerini seviyordum. Ben senin benim olmayışını, benim olmak üzere oluşunu, benim olmayışını, müfârekâtının elemelerini, zehirlerini, (ye'slerini), dargınlıklarının acılarını, dikenlerini, (1) nihâyet ʿaşkına emîn olmayışımı, benim olmayacağın korkularını, elimde pek harîs-ı pervâz bir kuşun endîşelerini seviyordum; beni bıktırmadan bana ʿaşkın bütün acılarını, kiskançlığın bütün taharrüşlerini tattırışını, bu zehirlerle beni katre katre mesʿûd edişini, sebebsiz darılarak bir tebessümle barışmaları, çılğınca infiʿâllerimi bir nazarınla mesʿûd edişleri, en karanlık ümitsizlikten şevâhık-ı saʿâdete isʿâd edişleri, gözlerin bana henüz bulutlu, tebessümün bütün bulut olduğu zamanları seviyordum; ve bugün ki benimsin, bugün aramızda bir uçurum var gibi geliyor.

Benim sevdiklerimin yerine sende ʿâdetâ bir kadın var, her kadın gibi bir kadın, ve işte uçurum, bir uçurum ki sana muvâsalat için onun zulmetlerinde bogulsaydım, ateşlerinde yansaydım... Sana yetişemiyecek, hayâlimin bütün servetleriyle, emellerimin bütün zînetleriyle (x) mes-hûf ve müştâk ölseydim... Bir nazarla bana kâinâtı verirken bir tebessümle buna kendin bile emîn olmadığını ifhâm edişini seviyordum. Ben bunları seviyordum; benim oldun: Bunlar (hep) yine yetişilmez emeller, yetişmek için fedâyı cân edilecek emeller oldu... M.Rauf

(S.F.M., 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900,
C.20, nr.498, s.54-55 /S.İ., s.76-78)

1- ye'slerini x- zînetleriyle/perestişleriyle

BİR MÜSÂMEREDEN SONRA

Şimdi nûr u zeheb, şimdi zılâl ü zalâm... Şimdi ziyâ, mûsiki, hayat... Şimdi gece, sükût, vahdet... Şimdi kadınlar, erkekler, neş'e, hande... Şimdi, şimdi hiç... Şimdi ben, sâde ben ve tabî^cat... (x) Şimdi o, onun handeleri, gamzeleri, oh, uzaktan, sâde bir tesâdüf-i nazarla, rûhu tenvîr eden tebes-süm^leri, belki bana değil fakat rûhumu tenvîr eden o tebessüm-leri,.. Şimdi sükûn, zulmet, (1) hâb... Onsuzluklarımla ben... (2) Ben...

Gece durula durula tasallüb etmiş denizle, uyuya uyuya ölmüş sâhiliyle, dalgalana dalgalana gâib olmuş semâsıyla karşımda, titrek envâr-ı nücûmiyle pür-nem, dalgın, mahzûn bakılırken gözüme ilişen parlak bir sitârede yine o tebessümle-rinle, gözlerinin nûr-ı envârıyla, saçlarının bulutuyla seni gördüm; acaba sen de mi yalnızdın, ve acaba sen de mi o sitâ-reye karşı beni düşünüyordun?

M.Rauf

(S.F.M., 21 Eylül 1316/4 Ekim 1900, C.20,
nr.499, s.66.
S.İ., s.45-46)

-
- x- ben ve tabî^cat/tabî^cat ve ben
1- ve
2- Sâde

Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri

SARHOŞ

Göksu'nun arka çayırında pis bir masanın etrafında dizilmişlerdi. Bunlar su kumpanyasının inşâ^câtında çalışan dört ^camele idi. Hisden, rûhtan mahrûm birer mahlûk gibi her-
gün hayat-şiken bir ta^cabla tahammül ettikleri sa^cylerini bir fâsıla-i istirahatla ihlâleden Pazar gününden istifâde ederek gürültü, patırtı içinde içiyorlardı. Akşam idi. Bütün etraftaki tepeler bu solgun çayırlara yeşil bir zulmet yağ-
mağa başlamıştı. Uzakta bir yoldan, dağ kenarından birkaç ö-
küz bir leke gibi akıyor; şurada birkaç tavuk, öteden çömlek-
çi kulübesinden yükselmek isteyen bir duman muhterizâne sürü-
nüyor; derinlerde sesler; arada bu yeşillikler içinde insana,
hayvana benzer bir leke geçiyor. Bütün bu sükûn ve huzûr or-
tasında onlar, o mavi gömlekli sefil ^cameleler içiyorlar.
Çirkin, galîz bir sesle türkü söylüyorlardı.

Gittikçe değiştiler. Kalın kadehler masaya şiddetle çarpıyor, na^cralar başlıyordu. Ve o şarkı, murdar, girye bir sesle bir rûh-ı hayvaniyenin bütün gılzet-i mahrûmânesini haykıran bir şarkı, te'essüründen bir sût-re-i mâtem altında ağlar gibi duran tabî^catın güzellikleri içinde dâima inliyor-
du.

Şimdi bütün bütün sarhoş olmuşlardı. Çehreleri, fark olunabildiği derecede, bir reng-i nuhûset alıyor; ağızları nefret verici bir çarpıklıkla açılıyor, bütün hey'et-i ma^cyû-
beleri yalnız bir şeye, rakıya, esîr oluyordu. Ah, ne çirkin-
diler! İnsaniyetin şu manzarası kalbi ne haşyet, ne istikrâh ile sıkıyordu. Fakat bunlardan bu kadar iğrenmekte hak var mıydı? Daha ne türlü â^cmâl-i sefîle esîrleri vardı ki temiz esvâbları içinde oldukları için mi daha az iğrenç, daha az murdar görüleceklerdi?

H.Cahit

21 Eylül 1316/4 Ekim 1900

(S.F.M., 23 Eylül 1316/6 Ekim 1900,

C.18, nr.447, s.74;

H.H.S., s.26-27)

MÜTÂLA^CALARIMA KARŞI

-Mahmud Celâl Bey'e-

Bu muzdarib yazılar üzerine in^Citâf edecek zümre-i en-zâr içinde benim acılarımınla mütehassis ve giryân olanları el-bette vardır. Ben buümîde o kadar çok mâlikim ki zavallı kal-bimin bedbaht ^Cukdelerle mâlî olan rişte-i hayatının hikâ-yât-ı müellimesini, derinleşe derinleşe nihâyet birer mâtem olan nâ-mütenâhî ^Caşklarımın bî-pâyân ızdırâblarını herkesten evvel, sevgili mütâla^Calarım, sizin enzârınıza ağlarım. Ve si-ze böyle birer ^Cazab, ifşâ olunmazsa büyüyecek zannedilen der-ler tevdi^C ettiğim Perşembeler O kadar mes^Cûd ve müteselli o-lurum ki bana bu sa^Câdeti, bu sâf ve mu^Cazzez teselliği hiç bir şey veremez. Sizinle uzun uzun hasbihaller ederek, hayatın kimseye söylenmeyecek esrâr-ı tabî^Cîyyesini bile size ifşâ e-derek rûhunuza daha çok yaklaşmak, size uzaklığımla yakın, meç-hûliyetimle ma^Clûm olmak ve herkesin yalnız bir dost, hakîkî ve sâdık bir dost arayarak bulamadığını bildiğim halde ben si-zin içinizde garassız, beni hiç tanımayan, bilmeyen, yalnız şahsiyet-i ma^Cneviyemi, yalnız ızdırâblarımı, yalnız ağladığı-mı ve ağlayanları bilen mübhem ve ^Culvî dostlarımın bulunduğunu hissetmek... İşte fa^Câl dimâğımın bu tevlîd-i mütemâdîden kazandığı yegâne mükâfât budur.

Zâten hayatı sevdiren dostlar değil midir? Bu uzun ve karanlık yolda düşmeden yürümek için herkes samîmî ve himâyet-kâp bir dostta, tutunacak bir dost eline, o hıyânetsiz, mukad-des ele muhtaçtır. Ve buna mâlik olmayan bedbahtların hayatla-rı uzun bir ihtizârdır, nihâyet ölümün nâ-mu^Cayyen âgûşunda uyuyan, bir ^Cazab-ı sâhirden başka bir şey değildir. Derin bir ^Caşk-ı tahassüsle elemlere iştirâk edecek, ifşâ^Cât-ı kalbiyeyi mahmûm bir ra^Cşe-i rûh ile dinleyecek mahrem ve hassâs mevcû-diyetler, hakîkî dostlar kadar müteselliyet-i rûhiyeye mu^Câve-net edecek ne vardır? Benim için muzdarib olanların servet-i tesellisi yalnız onlardır.

Halbuki, sevgili mütâla^Calarım, sizin içinizde benim böyle pek çok âşînâlarım var. Âfâk-ı hayatımdan toplayarak par-ça parça nazargâhınıza ^Carz ettiğim yazıları "İşte ben de böy-

le hissediyorum." diye karşılayacak fikirler bulunmadığına emîn olsaydım onları dimâğimde bağardım .

Fakat siz kimlersiniz? Ve beni hangi evân-ı hayatiyenizde okuyorsunuz? Muğfel bir kahkahanın terâne-i bülendiyle gays olduğunuz zaman, asla size sâdık olmayan meserretlerle meşhûn bulunduğunuz kâzib dakikalarda beni hiç okumayınız. Eğer bedbîn bir genç adam iseniz her şeyi daha siyah görmeğe başladığınız sımîtime ve heyecân saatlerinde, ve hasta bir hassâsiyet-i müfritenin âgûş-ı muzîkında kıvrandığınız zaman, genç kızların kudsî kanatlarıyla sâyelenmiş müzehheb rü'yâlar görmek için rûhunuzda bir iştîyâk varsa, daha ziyâde hasta uyanmak üzere benim yazılarımda uyuyunuz; ve bütün istirhâmlarınızın mü'essir olamadığı hâin kadın kalblerine benim yazılarımla hücûm ediniz. Şebâbının bütün galeyân-ı harâretiy-le hayatı süsleyerek tahassüsler arayan, bütün müstesnâ çehrelerin ihsâsâtına bir nazar-ı tenezzül-girîz ile bakan ve belki bütün büyüklükleri terliğinin ucuyla fiskelemek arzusu-na mağlûb olan mağrûr bir küçük hanım efendiyseniz, yazılarım kibir ve 'azametinize hiç bir nefha-i teskîn serpmemekle beraber sizi biraz meshûr edeceği için onları okuyunuz. Eğer ser-âzâd-ı mâzîsinde kurduğu âşiyân-ı hülyâsı bir darbe-i nâgehânî ile yıkılmış hassâs ve mağmûm ebedî bir kadınsanız bütün bu teslimiyet-i kalbinizle benim yazılarıma sarılınz; bu uzun ve karanlık yolda düşmeden yürümek için yazılarımin samîmî ve himâyetkâr ellerine tutunuz. Nihâyet bir ihtiyar adamsanız gençliğinizin tesemmümât-ı hissiyesini hatırlamak için onları arasına mütâla^ca ediniz, beyaz saçlarınızın hâle-i nûrâniyesiyle tetevvüc eden çehrenizin buruşukları arasında titreyen gözyaşlarınızı o yazıların temiz sînelerine düşürünüz.

C.Sâhir

29 Kanûn-ı Evvel 1316/11 Ocak 1901

(S.F.M., Kanûn-ı Evvel 1316/ Ocak 1901,
C.20, nr.514, s.307)

İTİRAFTAN SONRA

Esrarımı nazarına tevdi^c etmek için acûl ve heves-nâk, masanın üzerinde açık duran kırmızı kaplı şîr^c defterimin o gizli sâhifesini çevirerek galeyânlı bir endişe-i kalb ile okumağa başladığın zaman ben karşında derin bir hırâs-ı ma^csûm ile titriyordum. Her satırında rûhumun, ra^c-şe-i ızdırâbını gizleyen o nâ-kâm hikâye-i ^caşkın sînesinde koşan nazarların, sonlara yaklaştıkça artık yavaş yavaş dudaklarında irtisâmını hissettiğim hande-i istihzayı görmemek için gözlerimi kapadım. Seninki gibi lâ-kayd ve müstehzî rûhlar karşısında edilen itirafların pek gülünç ve pek mü'essir olmak arasında mütereddid kaldığını ve hemen pek çok defalar birincinin gâlip olduğunu düşünerek ani bir darbe-i heyecanın te'siriyle onu senin nermîn ellerine teslim ettiğime nedâmet ediyordum; şimdi, diye düşünüyordum, işte şimdi bir aveng-i tanîn ile parlayacak merhametsiz kahkahaya ne cevap vermeli?...

Fakat sen hiç gülmedin. Siyah parlak gözlerin, yumuşak bir gece kadar beli^c nazarlarıyla beni okşarken, mini mini, pembe parmakların o cer'etkâr sâhife üstünde oynarken dudakların rûhuma i^ctimât, ^caşkına daha ebedî bir iştîyâk ve arzu ile sarılmak için metânet veren bir lerce-i telaffuzla: Onun tarafından -dedi- teşekkür ederim size... Sonra dalgın, uzak bir semâ-yı hülyanın kebûd-ı firîbânına müstağrâk, bilmem ki neler düşündüm?...

Ben karşında ellerine sarılarak bir çocuk, bir bulut, bir şâir gibi uzun uzun ağlamak ihtiyacıyla ezilirken, sen mütefekkir ve meshûn, susarken ayrılmasaydık; bu büyük sükûtun âgûş-ı serâirinde nâ-mu^cayyen ^caşkımızın genç kalbi üzerinde birbirimizi anlayıncaya kadar ebediyyen kalsaydık. Lâkin söyleyiniz bana, ebediyet buna kâfî olacak kadar uzun mudur? Zîrâ ben sende o kadar asabî ve nâ-vazih bir kaddın rûhu görüyorum ki onu yalnız bir defa okumak için nihâyetsiz seneler lâzımdır. O nâ-mütenâhî rûhunda gizli bir inci vardır.

Nihâyet sizi arabanıza bindirdiğim zaman ellerinin yandığını hissettim ve artık son selâm, isti^ccâl edilirken bu kesîf sükûtu yırttım. Tekerleklerin velvele-i tedviri ra^cşedâr sesime sefîl bir medfen oldu.

20 Şubat 1316/3 Mart 1901

C.Sâhir

(S.F.M., 7 Haziran 1317/20 Haziran 1901,
C.21, nr.536, s.202)

HICRÂN-I EMEL

Daha hiç, hiç bir şey, daha hiç bir şey yok, sâde bir kaç nazar, sâde bir kaç tebessüm, fakat rûhum, fakat hayatım bütün senin, bütün seninle meşgul, bütün seninle mu^cattar...

Daha hiç bir şey yok, hayâlin bile benim değil, hayâline bile hakkım yok! Fakat rûhum bütün hicrân, bütün hicrânla mâl-â-mâl, bütün hicrânınla meshûf ve mütehassir.

Hayalin bile benim değil iken beni sevsen de beni olamıyacağın, benim olsan da yine gâib olacağın hicrâniyle zehr-âlûd, bu kadar bî-kes sa^câdetin bile sînesinde hicrân var, bir hicrân-ı emel, senin emelinin hicrânı, senin hicrânının ateşi... Fakat bâri bilseydin, ümîdsiz, emelsiz bile senin için muzdarib ve zebûn kalan bir rûh-ı perîşân, bir hayat-ı mecrûh olduğunu olsun bilseydin...

Acı, pür-hicrân, fakat yine bir teselli, hemân bir sa^câdet olurdu.

1316/1900

M. Rauf

(Siyah İnciler, s.43-44)

Hayat-ı Hakikiye Sahneleri

DOKTORUN ODASINDA

İbtidâ küçük, kasvetli bir odaya aldılar, yer bulmak müşkildi. İri, kamburlaşmış vücûdunu şiddetle sarsan öksürüklerden biraz vakit bulan bir ihtiyar yanıda siyahlar giymiş bir kadını iterek yer açtı. Odada on kadar bekleyen vardı. Havada elîm bir durgunluk kalbe basıyordu. Hep susuyorlardı. Yalnız öksürüklü ihtiyarın hırıltılı nefesi bu sükûn-ı müz^cici tırmalıyordu. Arada, sağdaki kapı açılarak yukarıdan doktorun yanından biri indikçe sırası gelen tehâlûkle kalkıyor, boş kalan yere yeni gelenler tarafından işgâl ediliyordu. Hastaların şu dâimî gelip gidişinden bu odaya derin bir ye's ve hüznün dükülü-yordu. Sanki her giren çıkan neş'e-i hayatını zehirleyen musîbetin bir kısmını buraya boşaltıyor, fütûr ve gam gittikçe artıyordu.

Yukarıda doktorun kapısı karşısında, kütüphânesinde ikinci intizâr daha müellim idi. Mukadderât-ı hayat hakkında doktorun ağzından hemen biraz sonra sâdir olacak hükmün tahayyülü i^ctidâl-i demi ihlâl ediyordu. Burası bütün bütün bir sükûnete boğulmuştu. Türlü türlü hastalıklarla, felâketlerle, gözyaşlarıyla meşbû^c hissedilen havada hâin sessizlikle insanın ciğerlerine sokulan ölümün mahûf kanatlarını titriyor gibi geliyordu. Ve kapı açıldıkça aşağıdan ^cakseden öksürükler, iniltieler bu bârid sükût-ı memât içinde bütün bütün büyüyerek ayaklar altında bekleyen bir mezar haşyetini veriyordu.

Doktorun odası bu hirâsı tezyîd ediyordu. Şaşırان nazar, ne olduklarını birdenbire fark edemediği ufak tefeklerle dolu raf üzerinde bir kafa iskeletine tesâdüf ediyor, derin bir felsefe-i ^cademle mütebessim gibi duran, bütün tedâvilerin, bütün emellerin hiçliğini bir sekînet-i müstehziyâne ile haykıran şu insan başından ayrılamıyordu.

Şimdi doktor, uzun sandalyeye yatırdığı hastasını dinliyordu. Şu müstenzî kafanını boş gözleri arkasından fır-

sat gözleyen ölümün âgûş-ı bâridinde yok olmamak hırsıyla, o nâ-kâbil-i ictinâb seyyieden kurtulmak ümîdiyle şu aynı sandalyeye bugüne kadar, me'yûs ve ümîd-perver, uzanan yüzlerce hayat dilencilerinden şübhesiz birçoklarının bugün toprak olduklarını düşünmekten kalbe süzülen kahr-ı memât altında ak sakallı doktorun meyyâl-ı tezelzül vücûdunda tecessüm eden kudretin beşerin za'fı, kifâyetsizliği bütün acılığı, bütün ümîdsizliği ile mahsûs oluyor, aşağıdan ^Cak-seden öksürük sesleri, hasta iniltileri memât ile karşı karşıya gelinen bu mehîb odada bütün bütün büyüyerek tekmil beşeriyetin sefâlet-i hayatiyesine, pür-^Cacız ü nâtüvân, bir timsâl teşkîl ediyordu...

H.Cahit

15 Nisan 1317/28 Nisan 1901

(S.F.M., 19 Nisan 1317/2 Mayıs 1901, C.21,
nr.529, s.140
H.H.S., s.28-30)

Tünele her binışimde artık bu fikr-i sâbit oldu: Ölüm. O büyük ağırlıkları yüklenmiş zulmetin sînesine sokuldukça o-
radan ölümün nefha-i esrârengîzi gelir zannediyorum. Fakat
bu bir korku vermiyor; yalnız gayş-âver bir tecessüs, yakıcı
bir merak uyandırıyor; üstümüzdeki o mehîb kütle birden, bir
anda, hemen şimdi yıkılsa, diyorum. Ve bu oluyor gibi, hemen
bir an sonra, daha bunu bile düşünmeğe vakit bulamadan, bir
yıldırım hızıyla ölecek imiş gibi ölümün, koyu ve hâkim, o
nâ-gehânî, o ^cazametli gelişini görmek, tahlîl etmek istiyoro-
rum. Bu hayâle kapılarak sanki hakîkaten vagonun enkâzı için
de, o müdhîş toprak yığınlarının altında eziliyor gibi bir
baygınlıkla terk-i hayat ederken, birdenbire vedâ^c ettiğim
hayatı bütün vuzûhuyla görüyorum.

Ve böyle bir ölü bî-taraflılığıyla mevcûdiyet-i dünyama,
bütün mevcûdiyetlere pek uzaktan baktıkça şimdi heyecanlarına,
ihtiraslarına gömülerek hakîkatini, hey'et-i mecmu^casını bir
darbe-i nazarla ihâta edemediğimiz hayat, bütün hiçliği, bü-
tün hiçliğimiz ile nazara çarpıyor. Filhakîka ne yaptık ise,
gayr-i kâfi, hemen hemen hiç; ne düşündükse hep tasavvurda.
Bütün bu arzuları hakîkat yapabilmek için bir gayret-i gûlâ-
ne lâzım iken bazan öyle bî-sûd emeller pîşinde râh-ı mesâ-
^cîden ayrılıyor ki böyle bir darbe-i ^canîf ile bir gün bu
mevcûdiyetimize nîhâyet verecek ölümü hiç hatırlamadığımızın
bir delilidir. Halbuki esassız bir şân ve şöhret ile bin tür-
lü ihtirâsât-ı süfliye arkasında bu miskîn boğuşmalarımız nâ-
fi^c bir eser pâydar tevliîdinden bizi mahrûm bırakabilmeleri
ne büyük bir ziyan. Ne büyük bir acıdır. İşte böyle şedîd bir
hâkim gözüyle kendi hakkımda bir hükm-i mahkûmiyet verince,
-sonra Beyoğlu'na çıkıpta tekrar hayata doğduğum vakit- kal-
bimde büyük bir şevk-i sa^cy, yeni bir kuvvet bulur, ihmâl e-
der gibi olduğum işlerime yeni bir gayret-i isti^ccâl ile sa-
rılır ve mini mini kızımın, "Hilkât"imin zavallı istikbâlini
daha endişeli bir nazarla görürüm.

Ah şu hayrkâr ölüm hakîkatı ile herkes hiç olmazsa ay-
da bir kere yüzyüze gelse idi. Ölümü düşünse değil hissetse
idi....

H.Cahit

15 Mayıs 1317/29 Mayıs 1901

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.87-89)

VÂLİDEMİN FELSEFESİ

Ziyâretgâhtan çıkınca ana oğul, mezarlığın ortasından geçen yolda ağır ağır, sanki ebediyete seyâhâte gidenlerin hâtıra-i hicrânını her hicrânın bittiği o telâkigâh-ı umûmîde uyutarak, sanki hepimizin birer birer gidip de iltihâk edeceğimiz o âile-i uhreviyeden birer şemme-i mülâkât olarak yürüyorduk.

Semâ ile mezar arasında vâsita-i teâtîolan serviler birer mirvaha-i uhreviyet gibi... Mevâ^cîd-i sermediyeti ta^c-dâd eden bir sadâ-yı rûhânî zemzemât-ı rahmet gibi ervâh-ı hâimenin bâlâ-yı mehd-i ârâmişinde titriyor ve dalgalanıyor-du.

Vâlideme ser-nigûn olmuş tarihî bir çok ahcâr-ı mezar, yeksân-ı türâb olmuş bir çok mekâbir-i ekâbir gösterdim. Vâlidem o ^catabe-i ukbâda bütün bir rûh-ı masûm idi. Du^cadan, tazarru^cdan başka bir şey yakışmayan o mağfiret-âbâd-ı bekâda yine bir mevzu^cla, bir felsefeyle hırs-ı bî-mâ^cnâsını tatmin etmek isteyen hodkâmlığım ancak zevâhir-i mekâbirde dolaşırken onun hayatta pek çok sirîşk-i mâteme mecrâ olan kırıpikleri eminim ki o toprakları kazıyarak a^cmâk-ı siyahını görüyor ve idrâk-ı a^csârın ziyâ-yı efkârıyla büsbütün kararan o zulmetlerde bir meşrik-i câvidâninin fecr-i gufrânına tebesüm ediyordu. Vâlidem, her birinin ziyâ^cında uzun uzun mâtemler tuttuğu, cenâze-i yâdını zemzem-i giryesıyla yıkayarak tahatturdan kefenler içinde nisyânın yetişemeyeceği bir şâhika-i vefâya gömdüğü kıymetli ve mu^cazzez vücûdlara melâz-ı sermedî olan cennetlerin rû'yet-i hayâliyle ekdâr-ı hicrânına teselliler bularak eshâr-ı uhreviyet karşısında... Ben hîç-i hayatımı lisân-ı me^câbîâden daha belîğ bir sükût-ı rûhâniyle i^clân eden mekâbirin hâmûşî-i beyânından ızdırâbât-ı ezeliyemin evcâ-ı ebediyesine bir dâdû-yı sükûn, bu gîrûdâr-ı mevcûdiyetin iftirâs-ı metâ^cibine bir va^cd-i istirâhat alamıyarak felsefe-i insaniyenin netâyic-i muzlimesinden çıkan leyâl-i esrâr önünde bir ^casr-ı murâkabe yaşadık.

Sonra du^ca etti... Kimi azaklarda, vâsi^c bir çölün mer-

siye-i âfâk-ı dūr-â-dûrıyla, kimi bir gabrâ-yı muğberrin neşâid-i sükût-ı meftûriyle uyuyan ölüleri, ölülerimiz için, bütün emvât-ı insâniyet için du^ca etti. Mezarlığın methalinden çıkarken yeryüzünde bu kadar havârık-ı mesnû^câtın mucidi olduğu halde nihâyet toprak olan beşerin fâniyet-i hayatından bilmem niçin bahseden bir fikrime karşı:

- Topraktan hâsıl, toprağa vâsıl, dedi.

Muhterem kadın, benim ^cilm-i câhilânemle ne güzel istihzâ ettin. Ve hakkın var. Okuduğumuz ve hepsini yüklensek altında ezileceğimiz kitaplardan... O karanlıklarda hayat-ı tıflânımızın kardeşleri olan tesellileri ölmüş, kadîd olmuş gördüğümüz efkâr-ı müte'eyyise yığınlarından ziyâde mâhiyet-i hayatı hülâsa eden felsefe, en doğru felsefe işte bu hikmet-i ümmiyânedir,

F.Âli

19 Mayıs 1317/1 Haziran 1901, Burgaz

(S.F.M., 12 Temmuz 1317/25 Temmuz 1901, C.21, nr.541, s.325)

KÖR DÜĞÜM

-Hüseyin Suad'a-

Sen, sabahtan beri İstanbul'un bütün büyük mağazalarını dolaşarak sevgili ninen için beğendiğim ve mesrûriyetle getirdiğim halde beğenilmiyerek atılan eldivenlerin kutusunu bağlayan pembe sicimi yerden kapmış şimdi odanın bir köşesinde sâkitâne düğümlerini çözmeğe çalışıyordun. O, hırçın ve ^Casabî, susuyordu. Daha hırpalamağa alışmayan iki yaşında ellerin nâzik temâslarla pembe sicimi okşuyordu. Birinci düğüm parmaklarının câzibesine dayanamıyarak ita^Cat etti, Muvaffak olmaktan memnun, ikincisine başladı. Yavaş yavaş hırçınlaşan darbelerle bir müddet uğraştın. Nihâyet ninene gittin. Onun parmakları bunu çözebilir sanıyordun. Hatta kalbleri kıran o parmaklar için bu o kadar güç değildi. Uğraştı, uğraştı. Göğsüne ilişmiş bir toplu iğnenin mu^Câveneti bile neticesiz kaldı, en sonra bana koştun; Mini mini ellerinle pembe ipi azattın. Ben onun mu^Cazzez ellerine temâs eden bu mes^Cûd sicimi acıtmak istemedim. -Kör düğüm bu , çözülmez ki... dedim. Sen mütehayyir yüzüme bakıyordun. Birden, senin karşımda iki yaşında bir çocuk olduğunu unutarak -Yani hayatımız...- diye ilave ettim ve gözüm bilâ-ihtiyar vâlidene in^Citâf etti. O, gazûb nazarlarında şimşekler çakarak bana bakıyor ve sana cevap veriyordu: -Çözülmeyen düğümlerin, -diyordu- ismi öyledir... Sen o zaman me'yûs ü nevmîd, pembe sicimi kucağıma bıraktın. Belki ilk defa olarak hayatta teskîn edilemiyen bir arzuya mâlik olmaktan muzdarib, uzaklaştın.

x x x

Bunun üstünden iki sene geçti. Kör düğümlü bu pembe iple seni, ey pembe çocuk, hâlâ unutamadım. Hayatın nasıl çözülmez bir kör düğüm olduğunu anladığın zaman, eğer sana tesâdüf edersen, bu hâtırayı tekrar ederek hangimizin doğru söylediğini sormak isterim!

C.Sâhir

11 Haziran 1317/24 Haziran 1901

(S.F.M., 21 Haziran 1317/4 Temmuz 1901,
C.21, nr.538, s.284)

Samimi Te'essürler

HAYATA KARŞI

Kızıma

Şu dar, kara (1) ufkun üzerinden güneş çekilmişti; birkaç bulut, batî ve bî-renk sürükleniyordu. Semâ, in^citâf edecek nazarlardan tehâşî ediyor gibi, bulanık bir sükûnetle derinleşiyordu. Sen, mini mini kızım, şu melâl-perver, şu bî-tâb uf ka karşı açılmış pencerenin önünde, nineciğinin kucağında, solgun mavi gözleriyle bakıyordun. Soluk çehrende ibtidâ hiç bir ma^cnâ yoktu. Sonra nazarlarına bir sebât, bir ifâde-i hayret geldi. Hayatın henüz üç muhâtabını gören mevcûdiyetinden neler geçti, bilmem, birden sarsıldın, çirpindin, uçuk nazarlarından tağan ma^cnâ-yı baht içinde henüz bir kuş nağmesi gibi kelimât ile gayr-i kâbil-i tesbît sadâlar çıkar-dın, Za^cif sesinle hu! hu! diye haykırdıkça ufuklara, nâ-mü-tenâhîliklere doğru atılmak istiyordun.

Âlem-i haricînin rûh-safâsından ilk defa olarak kopardığı bu ;avâz, bu ilk lem^ca-i mübeşşir-i zekâ, (2) bilâ-ih-tiyâr istikbâlini düşünen zavallı babanın fikrini tâ mâzîlere, leyâl-i ezminenin ilk infilâk-ı fecrine kadar götürdü. (3) Beşeriyet de bu pâyânsız semâları yeni sezmeğe başladığı vakit yine böyle nağmelerle sanki sırr-ı mevcûdiyetini sormuş, onun da o bî-haber, o bî-tecrübe nazarlarında bu derin hayretler, bu müphem korkular bağlamıştı. Fakat o semâlar bu sâf-dil istiknâhlara sâmit kaldı, mukadderât-ı hayatı söylemedi: O mah-rûm peder-i tıfl-ı garîb ve nâ-tüvân da bütün bu tegevvüs-i mevcûdât arasında muzlim ecdâd-ı bî-nâmından müntakıl sevâ-ık-ı tabî^ciyeye ile sürüklenerek, her tecrübesini bir felâket,

1- İstanbul ufkunun

2- karşında bir taraftan batmakta olan Âlem ile diğer taraftan Âleme yeni doğan za^cif bir mevcûdiyetin bu müvâcehe-i hüzn-engîzine bakarken

3- Sîne-i hayvâniyetten henüz nîm kurtulan

bir gözyaşı bahâsına elde ederek sendeleye sendeleye ilerledi; handan manzaralar altında mektûm bulunan hakâyık-ı feci-^cayı bütün acılıklarıyla tattı.

Halbuki, bî-haber yavrum, şimdi bu a^csâr-ı tecrübeni bütün mahsûl-i musîbet ve bedbahtîsini tevârûs etmiş olduğumuz için artık âtîde bizi bekleyen şeyleri biz biliyoruz. Ve işte bunun içindir ki sevgili Hilkat, seni şu ümîdsiz, şu fenâ-karîn hayatın karşısında pâk ve mu^cazzez rûhunla, pür-ümîd ve pür-hayat, sanki istifsâr-ı istikbâl edeken gördüğün karşısında babanın kalbi felâket-i hayatiyene bir cinâyet-i ^cazâb-ı vicdâniyesiyle ağlıyor...

H.Cahit

13 Haziran 1317/26 Haziran 1901

(S.F.M., 28 Haziran 1317/11 Temmuz 1901,

C.21, nr.539, s.296

H.H.S., s.98-100)

Samîî Te'essürler

İNSANLAR ARASINDA

-Kızıma-

İşte kızım, bugün insanlar seni resmen aralarına aldılar. Bak, yazıyorlar: İsim ve şöhreti, Fatma Hilke; tarih ve mahall-i tevellüdü: 24 Şubat 1316 Âsitâne; mezhebi, müslime. "Ceride-i nüfus"da bu sûretle kaydolundugunu gösteren tezkiye-i Osmaniyeyi sana verdiler, bu kâğıtla artık hayat-ı medeniye doguyorsun.

Fakat aldanma, kızım. Dâhil olduğun bu hayat, mebzûl ziyâlara henüz alışmayan ma^csûm gözlerini kamaştırmasın. (1) Bu (2) kâğıt, sana hiç bir şey söylemiyor. Yalnız bütün şu mahlûkât-ı beşeriye arasında mevcûdiyetine bir damga vuruyor, seni de tasnîf ederek bir kısım-ı mahsûsa atıyor. Sonra: Haydi, diyor, yürü! Ve ben de ikmâl ediyorum: Yürü ve bedbaht ol!

Evet, sevgili Hilke, bedbaht olacaksın. Girdiğin bu âlem-i ma^cîşet öyle bir ma^creke'dir ki çehrenin o berrak safvetinde rûh-ı ma^csûmunun leme^cânına baktıkça kalbim seni bekleyen elemelerin tasavvuru ile titriyor.

İstikbâl-i hayatının beyâbân-ı tenhâisinde ekdâr ve ızdırâbât birer vahşi hayvan tehâlükiyle ağızlarını açmışlar, seni, senin şu nahîf mevcûdiyetini bekliyorlar; sen burada yapayalnız, hiç bir mu^cinsiz, şu kadın kimsesizliğiyle, şu kadın acizliğiyle, yürüyeceksin; neş'elerin, sa^câdetlerin bunlara birer gıda olacak. Hiç bir mu^cinsiz... Çünkü şu kargaşalıkta herkes nefsi için çabalıyor. İstimdâd için uzattığın eller açık kalacak. İstimdâd için çıkardığın âvâzeler etrafın hod-pe-restâne velvele-i hîcâsı içinde boğulacak. Mu^câvenet değil zarar göreceksin. Seveceksin aldatacaklar; inanacaksın aldatacaklar. Ümidlerin, emellerin hep birer birer solacak, kuruyacak; hakikat-ı hayatı ilk zamanlarda mes^cûd nazarlarından saklayan

1- Senin için bir hükm-i felâketi hâvî olan

2- insafsız

bütün bağlar çözülecek; o vakit şu ferdâsız mezar-ı hayat içinde ne kadar yalnız, ne kadar zavallı olduğumu anlayacaksın. Nenen, baban? Heyhât, onları gâib edeceksin, yavrum. Baban sana yalnız sa^cy içinde geçen bir hayatın hâtırâ-i sâf ve mahrûmunu bırakabilecek.

Bu şeh-râh-ı hûninde hergün bir yara alarak ilerlerken, kim bilir, belki bir gün artık yorulacak, düşmek üzere bulunacaksın. Şimdi bu ihtimâl-i mağlubiyetini düşündükçe titriyorum. Sâhîh, sevgili kızım, bir gün hava-yı mevcûdiyetinden hıyânet-i hayat zehirlerinin te'sîr-i kâhîrini hissedersen, tereddüt etme, hemen analık âgûşuna atıl. Bak, işte bugün baban da âlâm-ı hayata senin za^cîf vücûdunla mukâvemet ediyor, sa^câdet değilse bile teselli ve tahammül buluyor...

H.Cahit

13 Haziran 1317/26 Haziran 1901

(S.F.M., 28 Haziran 1317/11 Temmuz 1901,
C.21, nr.539, s.297;
H.H.S., s.101-103)

ADA VAPURUNDA

Evvela, sabah, ^Cazîmetinde bir kaç tuvaletin resm-i güşâdından başka bir şey yoktu. Kemâl-i kanâ^Catle bunları tetkît ettik, ve onların birbirlerine ve bâ-husûs elbisele-
rine nasıl bir dikkat-i münkadâne ile nasb-ı nazar edişle-
riyle eğlendik. Hiç bir şâyân-i dikkat, şâyân-ı incizâb me-
lâhat; sâde kalabalık, müdebdeb bir yahûdî ^Câilesi arasında muhteşem şark melâhatıyla bir genç kız ki tenâsüb ve mükem-
meliyetiyle beni teb^Cîd ediyordu.

Fakat ^Cavdet pek tehâlûkle vâki^C oldu. Bir kere bütün çehreler görülmüş, bilinmiş çehrelerdi. Bu bir parça mahre-
miyet, ülfet veriyordu. Sonra günün bütün yorgun zevkiyle vücûdlar rahata müstağrâk, sanki o kadar neş'e verilerek çe-
kilen güne medyûn, mahzûn bir gurûbun ihmîrârları karşısın-
da, herkes sâkit ve memnûn idi. Nazar-ı dikkatimi bilhassa oturduğum yerden (x) sabah da elbisesiyle beni işgâl etmiş
şu soluk benizli, uzun siyah gözlü genç kadın celb ediyordu. Güzel değil, hiç değil, fakat ^Casabî, güzel denilecek kadar
^Casabî, bütün kadınlığı sâde bakışıyle, söyleyişiyile ^Curyân bırakan bir ^Casabiyetle pür-heyecan bir ^Casabî... Bu nisvi-
yetle bu tuvaletin ittihadına, bunlardan sereyân eden şûhlu-
ğa bakıyordum.

Yanında uzun siyah peçesinin arkasında evvela gizle-
nirken onu kaldırıncaya gayet yakından (xx) görülen, henüz u-
fukta bulunan yuvarlak, büyük bir aya benzeyen çehresiyle,
üç kat geniş çenesiyle gayet şişman beyaz bir kadın vardı ki
onunla konuşuyordu. Bunlara iki de erkek refâkat ediyordu ki
birini Beyoğlu'nda mağazalarda tanınmış bir çehre, diğerini
yine böyle bin tenezzüh yerlerinde öğrenilmiş bir hovarda
Rum olmak üzere zaten biliyordum; fark olunuyordu ki bu adam
soluk kadına refâkat ediyordu, ve galiba onun zevci idi, a-
ralarındaki za^Cif çocuk da bu zannı takviye ediyordu. Öbürü-
ne gelince şapkasına ve koluna dikilmiş siyah kırepten belli

x- yerden/yerde

xx- gayet yakından görülen/nihâyet görülen

idi ki şişmana mensûbdu, fakat nasıl görünüyordu ki soluk kadına intisâbdan başka bir emeli yoktu, hiç yoktu...

Evvela her şey iyi devam etti, şişman kadın fark etmiyerek ikisinin arasında söylüyor, dinliyor, öbürleri ise günden, birbirlerinden, bâ-husûs şişmandan memnûn eğleniyorlardı: Zevce gelince, kâide-yi umûmiyye olduğu üzere; o öbür tarafta başka biriyle konuşuyordu. Evvela her şey iyi devam etti, demiştım, fakat bir zaman geldi ki bilmem nasıl silindir şapkalı, sivri sakallı bir Frenk peydâ oldu, ve nazarı etrafta gezdikten sonra bu soluk benizli genç kadında geldi sebât etti.

O anda sahne, tiyatro kitaplarında denildiği gibi, manzara değişti, meclis değişti; şimdi evvelkiler, ve siyah şapkalı Frenk oldu. Genç soluk kadın evvela sâde refikasına ağız, gözleri, kaşlarıyla işaretler, taklitler yapıp mutlaka birini çekiştirirken bir an oldu ki dikkat edildiğinin, sanki seçildiğinin, tercih olunduğunun, bu nazarın kendinde sâde tavakkuf değil, sebât ettiğinin farkında oldu; ve şimdi konuşan o tabî^{cî} kadının birden başka bir kadın olduğunu gördüm, tavırlarına bir asâlet geldi, çehre kesb-i ciddiyet etti, gözleri bilmem nasıl oldu bir vakâr-ı mahzûn peydâ etti; ve galiba memnûniyetinden, hatta güzel bile oldu. Dikkat edildiğinin, beğenildiğinin farkında olan ve bunu etmekten başka bir şey istemiyen bir kadın haliyle hep ezberlenmiş, hazırlanmış, tecrübe edilerek te'sîrleri tahkîk edilmiş tavırlar, haller, hâletler, gamzeler tevâlî etti.

Dünyanın en güzel mudhikesi oynuyordu. Kadın yerinde duramıyordu, sanki bir âyine karşısında imiş gibi halleri vardı, sözleri arasında eteğinin bir kıvrımını, saçları şöyle bir parmakla düzeltmek, potininin ucunu süzüp hâsıl olan te'sîrden memnûn, sözüne handelerle devam etmek, ve sözü şûhluklarla, kadınlıklarla, boyunlar kırarak, omuzlar titreterek, tebessümler yaratarak, gözler süzerek bitirmek... Bir an oldu ki refikası da bu tebdilin farkında oldu. O zaman mudhike kesb-i ehemmiyet etti.

Bana öyle geldi ki onun dudaklarında ince bir tebessüm peydâ oldu, refikasının tavırlarını o da benim gibi tetkîk e-

ediyordu; şu farkla ki kendisi onu pek iyi bildiği için sanki gözlerinde "Divane herif bilmez ki sen ne meta^csin. Kendine o kadar ehemmiyet verme... Ne olduğun bence belli. " demek isteyen bir tebessüm vardı... Fakat bu bizim genç hanımı tedbirlerinden men^c edemiyordu. O nasıl olursa olsun eldeki ikbâlden istifâde etmek istiyordu.

Fakat öbürü, siyahlı delikanlı, görüyordum ki o buna razı olamıyordu; sâde Frenk'in bakmasına belki râzı idi, fakat onun nazarı altında genç kadına ne memnûniyetler temevvüç ettiğini işte benim gibi o da görüyordu, (ve) işte o buna tahammül edemiyordu; o zaman daha ziyâde duramıyarak, bir kenara çekildi, muğber, mütehevvir, uzaktan Frenk'i süzmeğe başladı, bî-şübhe bunda ^casabiyet galabe ediyordu.

Fakat ben uzaktan (x), sâde bir seyirci sıfatıyla, daha ziyâde selâmetle muhâkeme ettiğim için daha filazof davranıyordum, ve mütehevvir delikanlının kulağına eğilip demek istiyordum ki: -Lâkin niçin muzdarib oluyorsunuz, bilmiyor musunuz ki bu geçici bir şeydir, siz ise her zaman onun yanındasınız. Hem bunun nesinde fenalık var? Gayr-i kâbil-i ictinâb olan şeylere ehemmiyet vermemek kadar hikmet olamaz, bâhusus ki şimdi köprüde şu mu ^cacciz herifi bırakacaksınız. Sizi te'min ederim ki bunun fenalığından değil, sâdece kadınlıktandır. İnsan kadınlardan o kadar sa^câdet gördükten sonra ufak tefek nazlarına, acılarına tahammül etmelidir. Sizin bir hıyânet gördüğünüz yerde sâdece bir mu^camele-i kimyevîye var. Bir kadın bir erkek tarafından beğenildiğini hissedince, hatta başkasını seviyorsa bile, şûh olur. Buna istersen rûhî, isterseniz hikemî bir kanun deyiniz. Fakat her halde umûmî, ezeli bir kanundur. Buna râzı olmalı...

Ve kendi kendime gülerek diyordum ki: -Hatta istersen münfa^cil ol, râzı olma, muzdarib ol, bunu men^c edemezsin. Mademki kadın istiyor. Dünyanın hiç bir kuvveti yoktur ki onu bundan, bunu istemekten men^c etsin. O istedikten sonra onu cebretmek kadar beyhûde şey olamaz. Hatta sana meftûn ve müştâk iken bile, sana mülâkâta şitâb ederken bile kendisine meftûnâne mün^catif bir nazara minnetdâr olur. Sanki ne kadar şâyân-ı muhabbet olduğunu anlarsa o kadar mes^cûd olur. Kadınlara

rın çoğu sevildiklerinden ziyâde şâyân-ı muhabbet olduklarını anladıkları için mes^cûd olurlar. Fakat ah bu kadınlar, bu kadınlar, bilseler ki en büyük ^caşklar bile böyle böyle ehemmiyetsiz nazarlarla nasıl mecrûh ve bî-mecâl kalır. Bunu kendileri bilseler de yapmasalar... Yoksa, ah yoksa onların ruhunu böyle mahzûz olmaktan, bu şûhluktan, başkalarının muhabbetlerine tehâlûkten men^c edemezsiniz ki...

Ve sâde seyirci sıfatıyla başlamışken şimdi kendim de kesb-i alâka ediyor, ve eğlenirken muzdarib olmağa, ağır, acı bir hüzn-i tahattur ile zulmet-âlûd kalmağa başlıyordum. Ve o da, görüyordum ki o da muzdaribtî, hâlâ köşede, hatta artık onlara bakmıyarak, siyah dumanlar arasında muhtazır güneşe karşı, dalmış kalmıştı.

O zaman acıdım; "Lâkin mademki senindir, mademki şimdi o herif def^c olunca yine senin olacaktır" demek istedim, fakat onun gözlerini görür gibi oldum. O kadar acı bir nazar-ı şikâyeti vardı ki artık usandığını, bu herifin kendisine değil, (1) her köşede böyle birisini bulan o kadına muğber olduğunu anladım.

Bunun neticesiz olduğunu bildiği halde yine nefisini ızdırâbtan men^c edemiyor, dedim; bu kadını bile istemiyor... Demek, demek sahihten seviyor, demek cidden (seviyor...)(2) Öyle ise... Ah öyle ise...

M.Rauf

(3)

(S.F.M., 14 Haziran 1317/27 Haziran 1901,
C.21, nr.537, s.258-259;
S.İ., s.143-149)

1- nereye gitse

2- benim gibi seviyor...

3- 1317/1901

ZENGİN OLSAM

Zengin olsam, diyordum... Ve birdenbire, muhayyilem aklın (x) kuyûd-ı müz^cicesinden silkinip kurtularak muhâl nedir bilmeyen bir ^câlem-i nevînin âfâk-ı müzehhebesinde uçmağa başladı. İbtidâ, arkaya doğru mütemâyil ince direkleri, sivri başıyla, pür-şitâb ve şâdân, sîne-i sa^câdete hücum eder gibi görünen beyaz bir yat bütün sevdiklerimle beraber beni alarak yeni ufuklara götürüyordu. Adalar Denizi'nin mir^cât-ı lâciverdisi içinde pür-sükûn ve terâvetnâk, dinlenen zümrü-dîn cezîreleri geziyor, İtalya gecelerinin lü'lü-i encûm ile bahtiyâr, ^cıtr-nevâz-ı şikârı içinde yüzüyor, sonra daha uzaklara giderek Bahr-ı Muhî't'in emvâc-ı hurûşânı ile pençeleşiyor, böyle hergün yeni bir semâ-yı tâbânın kaside-i âhengi ile mest olarak, dâima gidiyorduk. Amerika'yı geçtik, mürde bir emelin hâtırâ-i giryânına makber olan Yeni Zelanda'lara bir nigâh-ı tahassür yolladık. Japón, Çin, Hind Denizlerinin ihtişâm-ı ^culviyesine müstağrâk kaldık.

Sonra, birden, bir darbe-i hayâl ile, bu deniz hayatı bir seyhât-ı berriyeye tahvil ediyordu. Şimdi kamerin temiz nûrlarıyla canlanan Venedik kanallarında o şîr-âlûd gondollarla dolaşıyor, (Alp silsilelerinin buzlu şâhikâlarında tulû^cu karşılıyor,) İsviçre göllerinin mavi sînelerinde hüzn-i şâmı hissediyor, Norveç(?) henüz hiç bir şua^c-ı şems ile tenvîr etmemiş bâkir zulmetlerinde mebhût ve müte'essir kalıyorduk. Sonra büyük şehirlerin gulgule-i izdihâmı, medeniyetin mü'essir -i hayra-bahşı bizi istikbâl ediyordu. Hiç bir yerde uzun uzun tavakkuf etmeyerek, memleketten memkete, kıt^cadan kıt^caya atlıyor, her kavmin kendi kâbiliyet ve istidâdına göre sath-ı arzda yalnız bir kısmını hak ettiği dâstân-ı beşeriyeti hey'et-i mecmu^casıyla okuyorduk. Fakat Amerika'nın veleh-bahş şelâlelerinden, Hind'in haşyet-âver bir lerze-i esrâr ile titreyen ormanlarına, Afrika'nın bir câzibe-i mechûliyet ile teshîr eden muharrik çöllerinden, kutup-

x- hayâlim aklın/muhayyilem hakîkatin

ların mahrûm-ı hayat buz vâdilerine koştuktan yorulan hayat, sonra sevgilim, seninle تنها bir köşe-i huzûr ve saâdette çekilmek ihtiyacını hissediyor, Burgaz Adası'nın hâlî bir kenarında bir Japon pagodunun sîne-i samîmiyetinde dinleniyordu. Burada dünyanın her tarafından toplayıp getirdiğimiz nevâdâr âsâr-ı san'atın verdiği hazz-ı bedî'î ile tabî'atın mestî-i bahş-ı ihtisâsât nezihesini mezc ederek bütün dağdağa-i cihândan uzakta, birbirimize daha sokularak, herkes tarafından unutulmuş, beşeriyetin bütün felâketlerini, cerihalarını unutmış, yaşıyorduk.

- Nasıl, sefîl! diye bağırdı birdenbire vicdanımda bir ses; nasıl unutacak mıydın? Bütün bu sızlayan, bu inleyen, bu çarpınan bedbaht insaniyetin enîn-i te'ellûmine karşı (1) kulaklarını tıkayacaksın, ha? (2)

(- Ah, hayır hayır,) hiç bir vakit...

H.Cahit

14 Haziran 1317/27 Haziran 1901

(S.F.M., 21 Haziran 1317/4 Temmuz 1901,
C.21, nr.538, s.280;
H.H.S., s.95-97)

1- çekildiğin o âşiyân-ı mes'ûdda

2- Lâkin o vakit senin de bugün la'net ettiğin gürûhtan ne farkın kalacaktı?

Bugün seninle birlikte mahzâ-levs hayata, iğfâl-i ikbâle müdâfa'a için bedbaht olan bu bî-çâre, bu kem-nâm silah arkadaşlarını unutacak mıydın, söyle!

PERİŞÂN GÖLGELER-1

-O Niçin Sevdiğime-

Hayır, hayır, hayır... Hiç değil...

Eğer sevseydim diyordum, bütün bu ^Caşkî tesemmümlerde görülen giryeler, azablar, onsuz olamamaklar bende de olurdu. Halbuki işte ne kadar lâ-kaydım! İtirâf ederim, her ne kadar biraz üzüliyorsam da, ondan ayrılırken bir keder, bir ah böyle olmasaydı ızdırâbı hissediyorsam da bu tıpkı güzel bir bahçeden, mütehayyel bir gurûbtan mahcûr olmak endîşesine müşâbe o kadar çabuk zâildir. Sonra unutuyorum. Hayatımda öyle dakikalar var ki onlarda hiç o yoktur. Fakat eğer sevseydim böyle mi olurdu? Hiç böyle olur muydu o zaman?..

Lâkin sevgilim, işte şimdi bütün bu itminânlar hilâfına her görüşümde sana, senin o kadar korktuğum ^Caşkına daha çok mağlûb, işte şimdi nihâyet sana öyle nâ-mütenâhî merbût oldum ki hayatımın bütün tahassüsâtında mü'essirsin. Oh... ^CAşkın ^Casabî bir çocuğu oldum.

Başka türlü yapmak kâbil miydi? Bazan gecenin karanlıkları altında uyuyan bir gül gibi râkid ve bazan mehîb bir berk-i siyah ile mütenevvir gözlerin -Ah o gözlerin huzurunda diz çökerek du^Câ etmek isterim.- bizi takdîs et diyordu. Perîşân gecelerden yapılmış bir iklîl gibi duran ve kalbe dudakları âgâşuna gömmek arzusu veren saçların mevceddâr bir ifâde ile: -Biz de, diyorlardı, ipekli bir kucak bulacaksın. Ve müstesnâ bir nesc-i yâsemene mâlik nermîn ellerin parmaklarının gizli bir takallüsüyle: Gel, diye işaret ediyorlardı, avcumuzda sıkılmak ve okşamak için seven ve titreyen bir ele ihtiyacımız var...

Ben hâlâ muhteriz ve mütereddid dururken kalbim mütehevvir bir ses ile bağıırıyordu: Çılgın, diye, perîşân olacak kadar güzel, esîrî olan bu gözlere de mi itâ^Cat etmeyeceksin?

C.Sâhir

24 Haziran 1317/7 Temmuz 1901, Makari Köyü

(S.F.M., 19 Temmuz 1317/1 Ağustos 1901,
C.21, nr.542, s.338)

PERİŞÂN GÖLGELER -2

-O Niçin Sevdığime?-

Şimdi bahçenin karşısındaki, son senelerimin ne kadar mu ^cazzez hâtıralarına mehd ü mezar olan, bu güzel yolda uzun, yorucu düşüncelerden sonra, bilhassa bugünün hummalı saat-ı ızdırâbından sonra gelen zebûn bir nekâhet-i dimâğîyye ile ma^clûl, ihâtâsız bir tefekkür-i ^casabîye müstağrâk, yürüyordum. Her yer, sînesinde bir sır gizliyor zannolunan koyu bir sükût içinde idi. Kamer, o müstehzî kız, kendisini bekleyen ne kadar kalblere hıyânet ederek ufuktan başını çıkarmak için artık gözlerinin kapanmasına intizâr ediyordu. Uzak bir mâzînin zînet-i âfâkı olan hâtıralar gibi sönük bir iltima^c ile parlayan kevâkib huzmât-ı enzâriyle, bir zaman yapraklarının çapkın zemzemeleriyle beni günaha teşvîk eden ve şimdi bütün bir edâ-yı vakûr ile sallanan, ağaçların şu yolun ketûm kalbi üzerine irtisâm eden şebe zılleri bî-şekl hüsn-i lerzedârlarıyla rû'yâvî bir tehassüs-i müşevveş veriyorlardı...

Birdenbire küçük bir köşkün çayıra bakan bir odasından gelen ve fülûtün bir kanarya elhânı kadar nermîn kahkahalarına benzeyen ince bir kadın sesinin terennüm ettiği ninniye refâkat eden beşik gıcırtısı müfekkireme bir nefha-i teyakkuz serpti. Bir dakika için o kadar fedâkâr bir arzu ile "Ah bir çocuğum olsaydı..." dedim. Ve hemen seni bu mu^cazzez emele teşrîk ettim. Evet, ah bir çocuğum, ah bir çocuğumuz olsaydı... Kalbimizi mini mini elleriyle daha çok bitistirecek bir yavrumuz, nezîh sa^câdetimizin küçük bir kanaryası olsaydı. Şimdi çocuğu olanları bütün rûhumla kışkandım. Ooh, sevgilim, bir çocuk, incecik sesiyle ikimizin arasında dâimî bir râbîta...Bazen neş'eli edâsıyla bizi ufuklara, kamere, kevâkibe, denize, bütün karşılâlarında uykusuz ve sessiz ağladığım güzelliklere dâir isticâb edecek zeki ve mütecessis bir çocuk... Bununla beraber ikimiz de senin âgûşunda her korkudan emîn, dadıların o mahûf masallarındaki perîlerden, her şeyden, hatta hayatın hücûmlarından, hatta o siyah ölümlerden bî-hirâs... Şâtır ve mes^cûd...

Fakat sonra bir zaman o çocuğun da benim gibi bu sürüklenemiyecek kadar ağır hayattan dileneceği şeylerin nasıl reddolunacağını düşünerek bu müdhiş kabâhat tasavvurumdan korktum ve titredim...

Eve geldim. Yukarıya çıktığım zaman odamın kapısı önünde bir kanepenin kucığında uyuklayan mini mini rengin ile Güzîn'i, sevgili kedim Nermin'in mu^cazzezyavrularını gördüm. Ve uyandırmaktan muhteriz, kalbim dudaklarımda titreyerek öptüm onları....

C.Sâhir

25 Haziran 1317/8 Temmuz 1901

(S.F.M., 12 Temmuz 1317/25 Temmuz 1901,
C.21, nr.541, s.324)

Akşamları, yorgun vapurumuz bizi Burgaz'a yaklaştırdığı vakit iskeleyi hep dolu görürdük. Bu kalabalık içinde genç kızların, kadınların açık renk esvâpları nazara uzaktan bir tuhfe-i telezzüz yollardı. Vapurun safîr-i müjdesi gecikenleri de isti^ccâle sevk eder, küçük iskele bütün dolardı. Sonra, içeriye atlamağa çalışan çocukların, çıkmak için acele eden yolcuların karışıklığı, taşınan şeylerin, bağırان hamalların gürültüsü iskelenin üzerini dalgalandırdıkça sanki orada biriken kadın sînelerinden yükseliyor gibi, küçük adanın mahdûd yolcularını bir bûy-ı mahrûmiyet ve samîmiyet sarardı. Ada'nın pek çok zarîf ve şûh genç kızları, kadınları için son vapuru beklemek büyük bir eğlence olmuştu. Her akşam orada en güzel tuvaletleri ile, en câzib tebessümleriyle vapura intizâr eden bu sâdık müdâvimler içinde bir peder, bir zevce, bir nişanlıya, bir sevgiliye kavuşanlar vardı. Fakat bu bahtiyarlar hararetli derâgûşlarla bir sîne-i samîmiyette o günün metâ^cabını, tahsîrini dinlendirirken müstehzî bir edâ-yı vedâ^c ile iskeleden kaçan vapura bir nigâh-ı iğbirâr yollağarak yapayalnız dönenler de vardı. Ve bana öyle geliyordu ki böyle her akşam iskele üzerinde, bî-kes ve bî-nasîb, bekleyerek sonra sevgililerine, âilelerine kavuşanların arkalarından kemâl-i merâretle baka baka yalnızca sürüklenir gibi, ^cavdet eden bu mahrûmîn zümresinin bulanık nazarlarından mübhem bir ma^cnâ-yı hüzn, kırık revişlerinden ağır bir edâ-yı fütûr, cebr-i nefesle gösterdikleri tebessümlerinden sârî bir zehr-i melâl uçuyor...

O vakit, kendi intizârlarımızı tahattur ederim. Hep bekliyoruz. Fakat şu'ûn-ı hayatın bu hâin ve câhil sefînesi bizim iskeleye o mu^cazzez çehre-i âmâli çıkarmaktan hergünün şâm-ı mahrûmu geliyor. Şikeste-i ümîd ve hayat. bir leyl-i fütûra gömülüyoruz. Sonra sabahleyin yeni bir ümîdle biraz kuvvet bularak tekrar iskeleye atılıyoruz. Yine o mahrûmiyet, sonra yine ümîd, yine fütûr... Arzu-yı hayat ateşlerini söndüren, insanın kalbini, rûhunu kurutan bu tevâlî, bu intizâr..

Ah, daha ne vakte kadar?

H.Cahit

30 Haziran 1317/13 Temmuz 1901

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.90-91)

LEYLAKLAR AÇARKEN...

Leylaklar açarken ve mor kokuları akşamın gölgelerine bürünürken, Boğaziçi'nin sessiz bir kenarında, çarpıntısız, debdebesiz bir evciğin, temiz, تنها bir odasında ölmek isterim.

Leylaklar açarken şu çirkin, ^Cabûs kara toprak güzellenmeğe, gülmeğe başlar. Cevv-i havada hiss-i ^Caşka benzer, bir âheng-i leyyin ve nermîn ile serâir-nüvâz bir cereyân-ı hafif, bir melek nârinliğiyle leylakları açarken, bulutları okşarken, bir bahar akşamı ölmek isterim. O ince rüzgârın âgûşuna uzanan Boğaziçi'nin sathına doğru, kuyu yeşil dağların, koyu yeşil koruluklarında, rûhumuzu aramak için inen melekler gibi, bulutlar bir sût-re-i hafife ile süzüldüğü zaman, rûhumun onlara doğru, leylak kokuları arasından perrân-ı i^Ctilâ olmasını isterim. Beni, hemen oracıktan Rumeli Hisarı'nın eteğindeki kayalarda, servilerin ufak yapraklı dalları titrettikleri zaman, o tek tük gölgelerden birinin hizâsına defnet-sinler. Eğer lâayk isem, beni sevenlerin döktüğü bir iki damla gözyaşı, -ki hasenât-ı ^Cömrümün bir zübde-i âsârıdır- dâima pür-şetâret duran Boğaziçi'nin safvet-i şevkine, mahzûn bir çocuk ma^Csûmiyetiyle gülümseyen, bu köşecikten deryâ-yı mağfiret-i ilâhiyeye karışsın.

Bilir misin sevdiğim? Bir bahar akşamı, Boğaziçi'nin baygın dalgacıkları, sâhilin gerdemini öperken, suların derin derin çarpıntıları işitiliyordu. Semâyı bir kesîf bulut kütle-i ihâtâ etmişti. Ufuklarda güneşin solgun şua^Cı, havaî ma- vi ve koyu gümüşî arasında bir rengindeki bulut kümelerinin altından görünüyordu. Ortalıkta ses yok, intizâz yoktu. Denizin yüzü hârelerle mestûr idi. Yalnız lâcivert suların ortasında güneşin ma^Ckes-i şua^Câtına müsâdif, beyaz yelkenli bir gemi durur, dinlenir gibi, baygın bir halde yüzüyor. Derken, uzaktan te'evvühât-ı leyliyeyi andırır bir çığlık ile bir martı ötüyor, ve uçuyor. Digeri ona cevap veriyor. Sonra bir üçüncü daha bağırıyordu. Denizin ufakhâreli katmerleri üstünde ser-â-ser nûr parçaları parlıyor. Göğün hizâsında, âgûşunu açmış, bir meftûr-ı garâm tûvânsızlığıyla, Boğaziçi'ni kucaklamak isteyen iri bir kuş kanatlarını germiş hareketsiz duru-

yor. Ortalık koyu bir renge sarılıyor, Câlem-i hayatın bayılıyor gibi rûhu eziliyor, benzi soluyordu.

Bu levha hatırına geliyor mu sevdiğim? O zaman bana, sen diyordun ve soruyordun: "Rumeli Hisarı'nın gölgesi İstinye'ye kadar uzanmış, görüyor musun? Kandilli'nin üstündeki sükûtu işitiyor musun? Karşı sâhildeki ağaçların gölgesi bize kadar nasıl uzanıyor? Şu bacalardan tüten duman nasıl bî-tâb bir teslimiyet ile göklere doğru yükseliyor, görüyor musun? Şu sandalın küreklerinin denizden kaldırdığı birkaç avuç suyun sıpartısını işitiyor musun?.. Oh! Burada büyüyen, burada yaşayan hiç bir zaman fenâ adam olamaz!.. Bu havayı teneffüs eden kalbinde hiç bir vakit bir leke bulunmaz!.."

Evet sevdiğim, bu Boğaz'ın bir sâhilinde gizlenen bir rûh da elbette safâ-yı rûhânî hissedecek.

Hisar Cami'i'nin minâresinden, sükûn-firîb bir sesle okunan, akşam ezanı titreye titreye servilerin arasında dağılırken, akşamın sükûneti geçen şeyleri unutmayı ihtâr eder. Ve bir balıkçı evinde onu bekleyen uykusuna kavuşmak için yorgun yorgun istiCâl ederken kim olduğunu bilmeden rûhuma bir fâtihacık yollar.

Azametli bir bahar gecesi, insaniyetin titreyen dudaklarına lezzet-i ebediyyet döker. Sath-ı hâk-dânda kapanan her kirpiğe mukâbil safh-ı âsumânda bir seyyâre açılır. Sükûnet-i tegannîye, mechûlât ağlamağa başlar. Parıltılı bir murassaC kapı heybetiyle gök açılır gibi olur. Çiçekleziyle, yeşillikleriyle dünyaya... Hand-â-hand, nûr-â-nûr armağanlar saçan toprak, cihânın bu mevsiminde ona bir ufak hediye-i müttekâbilesi olacak benim vücûd-ı zaCifime de elbette hüsn-i kabûl gösterir. Doğarken ağlamak, peki!.. Fakat ye's içinde ölmeği bî-lüzûm görüyor ve neş'eli bir vedâCı, hazîn bir visâle tercih ediyorum. Onun için oh!.. Onun için istiyorum ki dağdağa-i hayata böyle pür-sevk ve şegaf bir hengâme-i baharında, leylaklar açarken, cihân bana, ben cihâna gülerek vedâC edeyim.

A.Hikmet

Şişli, 8 Temmuz 1317/21 Temmuz 1901

(S.F.M., 12 Temmuz 1317/25 Temmuz 1901,
C.21, nr.541, s.330)

GECELER

- Süleyman Nesib'e -

Geceler, geceler, geniş kanatları altında sâkîn bir uykunun mukaddimât-ı neş'esi hissolunan pür-serâir geceler; sonra bu gecelerin Cazemet-i lâciverdisi önünde dalgın nazarlarıyla nîm-zulmet âfâka dalarak, her şeyden bî-haber, hep mahfûf-ı istiğrâk dururken yalnız bir hayal, hayatımla diğer aldatılmış hayatların Cacz-i ma'sûmiyle istihzâ eden onun hayâl-i bî-vefâsı. Artık bu hayâlime dalarım. Etrafta ne bir ses, ne bir nağme, her şey, hatta geceler, hatta semâların ervâh-ı merhumesi bile uyurken ben, hissime hâkim olamamaktan mütevellid bir sükûn-ı zevk içinde mutî^c ve mütevekkil, o, pek çok seviyenlerde görülen bir şımarıkla Canîf ü müstehzî, hasbihâle başlarız:

- Bak, der, hani ilk mektubu senin harâretli elinin arasına bırakıp kaçtığım gece de böyle idi değil mi? Onun üzerinden tam bir senenin geceleri, beyaz, mavi, pür-lahn ü rû'ya, mestûr-ı zulmet, uyutan, aldatan, okşayan, inleten geceler geçti. Müteheyyic denizlerin âheng-i emvâcı hep o gecelere dökülürdü. Sonra sen de ağlardın, senin de gözlerinin mavi gecelerinde yaşlar görünürdü. Fakat hasta mısın şimdi? Benzin niçin bu kadar sararmış?

- Benim mi? derim...

Ve artık coşarak hepsini, hep acılarımı, hepimizin şu kadınlardan duyduğumuz acıları söylemek, nihâyet Caşkı saklayan o pür-renk ve âhenk gecelerden şu boş semâda neler kaldığını anlatmak isterim. Fakat o hayâl-i mâzî nâgehân kaybolur. Artık sükût, hep sükût... Ben başımı ellerim arasına alarak beynimin uğultularını dinlerken gördüğüm o geçmiş leyâl-i sevdadan bu siyah gecelere katre katre yaşlar dökülür...

Hakkı

26 Ağustos 1317/8 Eylül 1901

(S.F.M., 30 Ağustos 1317/12 Eylül 1901,
C.22, nr.548, s.30)

USANÇ DAKİKALARI

-Celâl Sâhir'e-

... Küçük bir bahçe; bir kenarı ezeliyetin zulmetleriyle öpüşürken öbür tarafı ebediyetin dumanlarında siliniyor; dağları var ki semâların nâ-mütenâhîliğinde uçuyor. Uçurumlarında nazar ilelebed gâib oluyor. Fakat bu küçük bahçe, bu nâ-mütenâhî câlem, şimdi dümdüz. Ne bir tepe, ne bir hufre. Hep düz, öldürecek, öldürmeden yaşatacak, yaşatmadan bıktıracak, hep usandırarak kadar düz, ilâ-nihâye düz, düz değil: Çukur, hep çukur, nâ-mütenâhî çukur...

... Kirlî, soluk, donuk bir aydınlık; aydınlık değil, ziyâ değil, fakat karanlık, siyah karanlık da değil: Sincâbî bir karanlık, hep göl, düz, dümdüz, yeknesak, çukur bir solukluk, hep sincâbî, hep göl...

... İnce, râtıb, dâimî bir yağmur; yağmur, hayır, neş'e değil, şevk ve emel değil. Fakat kalın, boğan, bol, yakan, öldüren tûfân değil. Islak bir yeknesaklık, soluk bir düzlük, hep çukurluk, göl gibi, hep sincâbî, hep karanlık, hep donuk, dümdüz, ince, sanki bir toz; titreten, üşüten, titretmeden durduran, üşütmeden donduran bir yağmur, nüfûz eden bir sincâbîlik, bir hiçlik, hep hiçlik...

... Hep boşluk; fakat bütün genç kızlarla, genç kadınlarla dolu. Genç kız değil, genç kadın değil: Hep iki kat, hep câlîl; ah birer çocuk, yaşamadan büyümüş, büyümeden ihtiyarlamış, canlı, fakat ölü, sağlam, fakat marîz birer mahlûk, birer emel, birer duman, birer hiç, hep hiç... Şimdi her köşede bunlardan birer kâfile; fakat mütehaccir, fakat mütefekkir ve giryân; bir gârîye ki akıyor. Şimdi nâ-mütenâhîliğin her köşesinde bunlardan bir inilti, fakat sâmit. Dağılmış, bir toz, bir hiç, bir sincâbî... Her tarafı inleten bir tûfân-ı feryâd, fakat ses yok. Hepsi düşmüş, hepsi yorgun, kalkamayacak, bağıramayacak, inleyemeyecek kadar ölmüş, bıkmış, hep bıkmış... Fakat bütün bu kımıldamayan ölümler, bütün bu tahaccür eden kafalar hep geziyor, bir bârân-ı cevelân, bir sincâbîlik refrefesi, bir düzlük temevvücü, bir rûzgâr ki hep durgunluk, hep retûbet, hepsi fütûr ve rehâvetin pâyânsızlığında mebhût,

hepsi bî-hareket, hepsi yorgun, bütün samt, bütün yorgunluk, bütün bakkınlık: Bütün rûhum...

Bir fırtına olsa, fakat bu bir fırtına değil, bir herç ü merç olsa, bütün gayya-yı mevcûdiyetin vahşi ve siyah gûlları azsa; birbirleriyle boğuşsalar, bütün kâinâtın üzerine siyah bir nefes-i âteşin ve şedîd üfleyerek her şeyi yeksân ettikleri sırada dağları koparıp birbirine atsalar; zelzeleler hiddetlense, yıldırımlar kudursa, semâlar denizlerle çarpışsa, ve volkanlar köpürse, nehirler taşsa, yerler çökse...

Fakat hayır, güneşler neş'elense, semâlar mavileşse, rüzgârlar gayş olsa ve sen, ey bana vaktiyle hayatı sevdirmiş olan yavrum, sen yine gülсен, ah bir gerçek gülсен...

H.Cahit

10 Eylül 1317/23 Eylül 1901

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.92-94)

Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri

KAYIKÇI

Hisar'dan Kanlıca'ya geçiyordum. Yaşlı bir kayıkçı eski ve ağır sandalını akıntıya karşı sürüklemek için bütün mütezil kuvvetiyle küreklere asılıyor, bir sel gibi akan küçük mevcellerle boğuşuyordu. Bu mücâdele onu yormuştu. Akşam soğuk ve rutûbetli olmakla beraber esvâbını çıkardı, düğmeleri çözüp bir gömlekle kaldı. Şimdi bütün bu harâb vücûdda bir lerziğ-i ta^cab vardı. Nefesi sıklaşmış, yüzü kızarmıştı. Buruşuk ve meşin gibi çehreden akanterler göğsünün kırçıl kılardan süzülerek hararet-i mücâdele ile yanan bedeninde kuruyordu. Ve bu zavallı insan, beni, sandala rahatça yaslanmağa kendinde hak bulan bir mahlûka, istediğim yere götürmek için ufak bir ekmek parçası mukâbilinde dâima uğraşıyordu. Ma^camâfih ben onda yine gıpta edecek bir mazhariyet buldum. Lakırtı söylerken dudaklarının arasından gülen beyaz, tamam, sağlam dişlerini işaret ederek:

- Baba, dedim, mâşâallah dişlerin pek sağlam...

O vakit ihtiyarın çehresi bir anafor gibi karıştı. Kendisini bu nice senelerden beri, muhtâç ü zebûn, şu küreklere mahkûm eden nasîb-i hayatın rûy-ı siyah-ı bî-insâfına tükürür gibi:

- Neyleyim, dedi, yiyecek bir şey bulamadıktan sonra!

15 Eylül 1317/28 Eylül 1901

H.Cahit

(S.F.M., 20 Eylül 1317/3 Ekim 1901,
C.22, nr.551, s.74;
H.H.S., s.31-32)

KÖPRÜDE

- İbrahim Cehdî'ye-

Önünden yürüyordu. Lâ-kayd kıyâfetli, lâ-kayd mişvârlı bir adamdı. Ensesi fesiyle yakası arasında rahatsız oluyor gibi taşıyor, kulakları iki tarafa birer kanat gibi gergin duruyordu. Hiç bir şey bilmiyormuş, hepsini yeni görüyormuş gibi, gezmekten, tembellenmekten başka bir işi yokmuş gibi, her şeye ağzı üç santim açık bakarak, sonra sendeler gibi yürüyerek tekrar bir diğerine anlamıyor gibi dakikalarca bakıyor, bazan burnunun üstünde, kaşlarının arasında nihâyet anlamış gibi bir memnûniyet pıhtılanıyordu. O zaman, bir neş'e, ötekine berikine çarptığının farkında olmuyor, ayakları birbirine dolanarak, tahtalara çarparak, sendeliyordu.

Sonra tecâvüzlere de başladı. Bir iki kadının şemsiyesinin altına kadar girmeğe uğraştı, başka birisine omuz vurdu, diğerlerinin arasından geçmek için çabaladı; sonra dar bir yere durup başkasının kendine sürünerek geçmesini bekledi. Ve onların ictinâbına, herkesin hareketine lâ-kayd kalıyor, bu müstahkir nazarlar burnundaki memnûniyeti izâle edemiyordu. Memnûn, ağzı açık, burun şâtır, havaya, güneşe, minarelere, düdüklere bakıyor, küstah, terbiyesiz, hödük, savrularak yürüyordu.

Evvela gülüyordum, sonra hemen kulaklarından tutup tokatlamak istedim; fakat o kadar rahattı ki kıyamadım, kıyamadım ve kıskandım. Ah ben de onun gibi olsaydım dedim, evet, ben de onun gibi olsaydım, onun gibi terbiyesiz, hödük, küstah olsaydım, ve ben de tahkir ettikleri zaman anlamasam, bilmesem, görmesem... Onun gibi egek, fakat rahat, ya Rabbim, rahat olsaydım...

M.Rauf

1317/1901

(Siyah İnciler, s.109-111)

YALANCI DOST

- Kendisine-

Herkes gibi benim de bir yalancı dostum var. Fakat zannedilmesin ki bütün dostlarımla icabında şu son ve lütfkâr çârenin sîne-i himâyetine şitâb ve ilticâdan müstağni davracaklarına kâilim? Hayır, yüz kere bil^cakis; fakat benim bu dostum gözlerinizle görmediğiniz şeylere inanmayacak, hatta bazan onu bile tahrîf ederek sizi gafletle, nisyânla ithâma kadar varacak züareden bir yalancı...

Şu son cümleyi bitirirken bir nedâmet hâsıl olduğunu hissediyorum, daha ilk nefeste kendinden ve halinden mezmûm bir şeyden bahseder gibi davrandığım için haksızlık ettim zannederim. Bilmem ki bunca fena ma^cnâsıyla yalancı demek muvâfık-ı insâf mıdır? Çünkü ondaki yalancılık ^câdeti bir san^cat, fakat yalanı gayet nefîs ve müntehâb, gayet musanna^c ve müstesnâ yapmak san^catı, yalan için yalan san^catı değil, mes^cûd olmak san^catı... Evet dostum mes^cûd olmak için yalan söyler, ve ne zaman istediği kadar mes^cûd olsa, buna lüzum görmeyeceğini düşünsem onu ma^czûr görmeğe meylederim; ve bu cihetten onun yalancılığı bana biraz meşrû^c gelir.

Herkesteki hayatı süslemek, mes^cûd olmak ve tabî^cî istediği kadar muvaffak olmayınca hiç olmazsa süslü ve mes^cûd göstermek ihtiyacı dostumda bir marîz-ı mübrem derecesinde icrâ-ı te'sîr ve tahakküm ediyor. Mes^cûd olmak için evvela hiç olmazsa mes^cûd görünmek lâzım olduğunu anlamış bulunduğu için olmalı ki bütün dikkat ve mahâretini herkeste böyle bir te'sîr husûlüne hasr ve vakfeder. Ve bunun için sa^câdetinin büyüklüğüne, ikbâlinin parlaklığına, bahtının güşâdeliğine dâir hikâyeler, vak^clar nakleder; öyle ki onları dinleyip de kendisini mes^cûd bulmamak, hatta perestîş olunduğu, mu^cteber, mergûb, mübeccel, makbûl, bâlâ-ter ve ilâh olduğunu anlamamak, bu kadar sa^câdetlerden dolayı gıpta etmemek için insan fikirsiz ve hasûd olmalıdır.

Ve bu hikâyeleri o kadar serbestâne bir mahâretle, o kadar muvafık bir sitâyişle nakl ve irâd eder ki hatta yalan olduğunu şübhe etseniz bile hiç olmazsa meftûn-ı sa^câdet olduğunuz için affetmeğe meyledersiniz. Ben sâde şübhe değil, delâi-

liyle emîn olduğum halde yine affederim, yine son bir şevk ile dinlerim, zîrâ sanki başkalarının, hem de sâde bir iki kişinin yazdığı gibi bu da nakleder. Bunda cidden şâir, cidden romancıdır: Yani ihsâs ve ihyâ kuvveti vardır. Mevki^cler icâd ederek, bazı sözleri, bazı tavırları tamam mevki^cinde, tamam hayalde, o anı tesbît edecek bir muvâfakat ve tesâdüfle irâd ederek, o kadar hiss-i hakikat hâsıl eder ki bu his ve hararete hemen samimiyet derecesine çıkan ateşli tahkiyeye hayran olursunuz. Vâsıl-ı muvaffakiyeti buradadır: Zîrâ o zaman bu bir yalan değil, bir eser-i edebî olur, kesb-i kıymet eder. Yalan onun için böylece, sâde mes^cûd olmak san^catı değil, mes^cûd oldum hülyâsıdır; zîrâ bunları söyleyip sizi inandıra inandıra herkesten gördüğü nazar-ı telakkiyi gerçekten benimsediği, kendisinin de buna inandığı zaman olur, o zaman, işte o zaman, işte o zaman, asıl sihr buradadır: O zaman bunlar gerçekten yalanlıktan çıkar bir lütufkâr, hayır-hâh hakikat olur.

Bunun içindir ki, şâyet sözlerin hakikate mugayyereti fark edilip ihtâr ve isbât edilirse, bu kendini hayatından o kadar memnûn eden sa^câdeti elinden bir nevi^c gasb gibi bir şey olarak, en büyük bir hakaret diye telakki edilir; hem yalnız yalanını ihtâr değil, onun yanında sahihten mes^cûd olmak ve bunu göstermek de onun sa^câdetini bir nevi^c gasb addolunur: Bütün sa^câdetleri, bütün parlaklıkları nefisine hasır ve i^câde de yalnız kendinin mes^cûd ve parlak bulunmasına çalışmakta sa^uy ve muvaffakiyeti çok olan dostumun onları idâre ve muhâfazadaki ^casabiyeti o derecedir ki şâyet başkasının sa^câdeti daha şâyân-ı gıpta, daha fâik ve bâlâ-ter bulsa, kendi sa^câdetinin küçülmesine, muhakkar kalmasına tahammül edemez, eseri sukût eden san^catkâr kin ve ^casabiyeti ile bir an şaşırır; fakat gerçekten sa^câdet için doğmuş bu çocuk, bu müşkil ve elîm mevki^cde, bedbaht olmamak için ona da bir çâre bulur, va asıl mahâretti burada tezâhür eder; denilir ki mes^cûd olmak için sahihten her şeye mâliktir: Onda kendine âit olmayan şeyleri hep sönük ve muhakkar görmek hüneri son derecededir ki âdeti samimi denilebilir: Aynı şey onda büyük, mutantan bir muvaffakiyet iken, sizde sanki küçülür, sezâ-yı istihfâf, hatta nakl ve izhâra değmez bir meskenet kalır; ve bunu o meksûb fâikiyeti ile o kadar hissettirir, onda bâ-husûs yalanla tefevvuk kuvveti

fevkalâde olduğu için, o kadar gösterir ki bir an olur kendiniz bile sa^câdetinizi zelîl ve hakîr bulursunuz. Sa^câdetini müdafa^ca için herkes gibi ona da nihâyetsiz hak verdiğim için ben bunda bir töhmet bulmuyorum, her gün etrafımızda böyle ma^csû m sebebler için değil, necîb, muhakkar, menfa^cat, °ulvî görünmek için bunların hepsini yapan bu kadar yalan adamlar varken, bu çocuğu fena ma^cnâsıyla yalancı diye tanıtmak kadar haksızlık olmaz zannederim: Onun için, bütün bu ifşââtan sonra şuracıkta kendisinin izâh ve tahlîline çalıştığım rûhundan af talep etmek ihtiyacında olduğumu i^ctirâf ederim. Bâ-husûs ki bu kadar °asabî ve cehdlerle beraber, onun da yine mes^cûd olmadığını, zulmet-i rûhunda kendisinin debunu i^c-tirâf edecek kadar bütün ve bedbaht kaldığı devirler ne çok olmak lâzım gelir! O zaman kim bilir ne kadar sefil ve çâresiz kalır değil mi? Fakat ben ona bunlardan ziyâde bütün sa^c-âdetlerinin sâde yalan olduğunu düşüneceği samimiyet, daha doğrusu, çâresiz anları için acırım. Sahihten mes^cûd olanların sa^câdetleri bu hâin dünyada sâde yalan ve gaflet olduğu halde, bütün yalan üzerine mü'esses olan bu sa^câdetlerin ne kadar acı, zehirli birer boşluk, birer hizîmet olduğunu, o sırf °asabiyet-i mütemarrıza olan rûhu ile inkâr edemeyince, kim bilir ne kadar muzdarib ve mecrûh kalır? İşte ne zaman bunu düşünsem, dostumun en mes^cû ve muvaffak zamanlarında bile bedbaht ve şâyân-ı merhamet bulurum. İşte o kadar yalanla beraber bizim sefil kaderimizden onun da kendini kurtaramadığını görerek, sâde bunun için değil, hatta beyhûde çıkan mücâdeleleri için bile acırım. Öyle olur ki hiç olmazsa bu tasannu^c, bu mücâdele yorgunlukları olmadan, sâdece, düzce, sa^câdet ve felâketi geldiği gibi, geldiği zaman kabul eden bir °âdî adam gibi olsa belki daha mes^cûd olacağını, hiç olmazsa bir kaç yapma olmayan, asıl sa^câdet saniyesi tanımış bulunaçağını, hiç olmazsa biraz sahihten rahat edeceğini düşünürüm; o zaman merhametim o kadar tezâyid eder ki, o bana yine en parlak bir sa^câdeti tantana ve şa^cşa^ca ile naklederken, sözlerini kesip ona bunu söylemek bir ihtiyaç olur...

Fakat mademki şimdi burada yazıyorum, bir parça söylemiş olmuyor muyum?

M.Rauf

1317/1901

(Siyah İnciler, s.197-203)

TAZE BİR MEZAR

Hepsini bin nâz ve nevâzişle, bin şevk ve tehâlûkle, en âteşîn iştîyâklar, pereştîşler, en nâzik ihtimamlar, niyazlarla büyütür, bin minnet, bin fedâkârlıkla, bütün rûhumla, bütün hayatımla beslerim, nâ-mütenâhî bir pervâz-ı şîr ve hayâl ile bir tebessümüne, bir neş'esine bütün dünyayı vakfederek kadar münhâsıran esîrî, hayatımda ondan, onun devamından, onun kendinden başka hiç bir şey kalmayacak, hiç bir şey bırakmayacak sûrette memlûku olurum.

Fakat ah sonra, sonra bir gün mutlak görürüm ki o da ma^clûldur, onun da ma^clûl, onun da ümîdsiz, şifâsız müteverrim olduğunu görürüm; bütün öbürleri gibi onun da gizli, hâin, tedâvi kabul etmeyen bir karhası, tâ^cumk-ı mevcûdiyetinde kâtil bir hastalığa vardır; ve onun da öleceğini, onun da beni bin reң ve mihnet içinde yalnız ve mahrûm bırakıp gideceğini anlamak o kadar acı, tahammûlsüzdür ki artık canımı fedâ ederek mücâdeleye başlarım.

Malbuki her istimdâdımdan, her feryâdımdan daha ümîdsiz bir sûrette paralanmaktan başka bir şey görmem; bütün niyâzlarımın, şikâyetlerimin bir şey yapmadığını, bütün giryelerimin, elemelerimin hep beyhûde olduğunu görerek, artık meftûr, zebûn, harâb, ölümlerinde hazır bulunurum. Ve öldüklerini de görürüm, her saniye başka bir hicranla kırılarak, başka bir ihtizârla inleyerek bütün bütün gittiklerini de görürüm.

Ve gömerim; kimse görmeden, hiç kimse hissetmeden onu da yapıyâlnız mezarına götürür, onu da yavrusunu gömen bir nine hasret ve ateşîyle ağlayarak, feryâd ederek mezarına bırakırım, gömerim; ve kimsesiz, bedbaht, bir zaman o kadar beraber mes^cûd yaşadığımız yere, yalnızlığımıza, onsuzluğuma ^cavdet lâzım gelir. Ah bugünler, bu hicrân ve tahattur günleri, ^cömrümün en muzlim, en acı, en harâb günleri, bu yeni mezar üstünde de öksüz, mâtem-zede, mâzîyi en ufak, en ma^cnâsız sa^câdetine kadar aylarca düşünüp, hepsi için bin türlü zehirlerle, firkatlerle inlediğim, sızladığım, öl-

duğum enîn ve mihnet günleri...

Halbuki hayatım hep böyle mezarlarla doludur; bütün emellerimden, en sevgili emellerimden böyle kalbimde sâde bir mezar kalmıştır, en sevgili emellerimden ve en sevgili emellerimin en nazlıları olan en kıymetli olan aşklarım-dan sâdece böyle bir mezar... mezar, mezar, ah ne mezar, ne kadar mezar! Zaman olur ki bunların böyle cavadetsiz, merhametsiz, bütün bütün bitmelerine kalbim tahammül edemez, hepsi için ayrı ayrı, günlerce, aylarca ağlarım, hepsi için başka mâtem tutarım.

Fakat bugün yeni bir mezarım var, taze, pek taze bir mezar ki daha dün gömdüğüm en mu'azzez bir emelim için şimdi onun üstünde, sâde onun için gözyaşı döküyorum.

M.Rauf

(Siyah İnciler, s.65-67)

BALIKÇILARI SEYREDERKEN

Geniş kumsalın üzerinde on altı kişi idiler. Büyük ığ-
rının kalın halatlarına dîvân-ı mukadderâtın münkâd ve bî-ha-
ber birer mahkûmu halinde bellerinden kendilerini bağlamışlar;
sekizi bir tarafta, sekizi öte tarafta; hepsi şimdi orta yer-
lerinden kopacak gibi asılarak çakıl taşlarının üzerinde kı-
sa ve zor hatvelerle ilerliyorlardı. Bir hadd-i mu^cayyene ge-
lince en öndeki kendisini bağdan kurtarıyor; sonra yine aynı
mesâfeyi yine aynı sa^cy-ı hayat-güdâz içinde, yine o hamle-i
müt^cab ve muhrîb ile kat^c etmek üzere tâ en nihâyette ipe bağ-
lanıyor; yorgun bir âvâze-i teşvîk ve teşcî^c ile kendisine de
yeni bir kuvvet vermek istiyordu. Şu ezilen, inleyen, soluyan
insanların muttarîd ve kavî adımlarından çakıllarda peydâ o-
lan şakırtıya denizin oynak mevcellerinin ince kumlardaki feş-â-
feşi mevzûnu karışıyor, sonbahar rüzgârının yüksekteki çam-
larda uyandırdığı nâlân ve yek-edâ bir nağme bu âhenge bir
hasse-i girye-bâr ile iştirâk ediyor idi. Başka hiç bir ses
yok; her taraf sâmit ü ebkem. Güneş çoktan beri dağın arkası-
nda gâib olmuş; Teşrîn-i Evvel akşamlarına mahsûs donuk bir
duman zulmetlere karışarak mevcûdâta hakikat hâricinde bir
âlem reng-i mübhemini vermişti. Karşıdan, Heybeli'nin üstün-
den yükselen kamerin çehre-i handân ve münevveri bile bir gâ-
ze-i fütûr altında manzûr oluyordu. Dalgaların sâhile getir-
dikleri nevvâr bûselerde bile bir solukluk, bir donukluk var-
dı. Ve buna kendileri de vâkıf gibi şu seyf-i muhtazırın her
yeni dalgası yeni bir incilâ-yı şebâb ve garâm göstermek eme-
liyle, pür-şevk ve mütehâlik, sâhile atılıyor, fakat o da,
meftûr ve nâ-ümîd, bir ye's-i siyah içinde sönüyordu.

Baş tarafından kumsala saplanan büyük balıkçı kayığı-
nın kenarına dayanarak bir saatten ziyâde bir müddetten beri
bu levhanın te'sîrâtı altında kalıyordum. Beni üşüten şu ısl-
ak rüzgâr bütün ihtisâsât ve ma^cneviyetimle sanki bir üşüme,
bir titreme vermişti. Deniz kenarında hücum-ı emvâç ile inle-
yen kayalardan biri halinde ben de oraya saplanmış gibi idim.
Kayaları inleten dalgalarla bana çarpan dalgaların pek derin
karâbetleri vardı. Biri şu bahr-ı sermedînin sîne-i lâ-kayd

ve siyahından lâ-kayd ve a^cmâ bir rüzgârın pence-i sevgiyle çıkıyordu. Biri ihtisasât-ı bî-pâyân beşerin ummân-ı hurûşâ-nından lâ-kayd ve a^cmâ bir tesâdüfün pençe-i sevgiyle kopuyordu. Fakat bu meşâbe iki dalganın çıkardığı elhân arasında ne derin bir fark vardı...

...Şimdi deniz o kadar hasûdâne bir ta^cannüd ile sakladığı nasîb-i hayatlarını şu bükülen, kıvrılan insanlara artık vermeğe râzı olmuştu. İğribin son örgüleri yaklaşıyordu. On altısı da hep bir yere toplanmışlar, neticeye vusûlden mütevellid taze bir şevk ile ağlara asılıyorlardı. Kayık kumsaldan hareket etmiş, iğribin yanına sokulmuştu. Örgüler safahât-ı mütehavvile-i mevcât üzerinde kaynaşan o firârî nûr-ı kameri kucaklamış gibi beşûş ve mahmûl çekildikleri halde başta duran iri balıkçının eliyle verdiği bir darbe-i nâ-gehânî üzerine zabta kâdir oldukları sular serpiliyor, bunlarla beraber o zabtedilemez lem^calar bir toz halinde uçuyordu. Ve siyah örgüler, nevmîd ve pür-fütûr, üstüste yığılıyordu. Aralarında ehemmiyet verilmemiş küçük bir balık, değersiz bir yengeç, hakîr ve kem-nâm karışıp gidiyordu. Şimdi hepsi ağın arkasından sürüklenen torbaya bütün mevcûdiyetleriyle mütevec-cih idiler. Yorgun kolları ihtimâl ki kendilerine tatlı va^c-^cadler veriyorlardı.

Ağların nihâyeti geldi, torba da sâhile alındı. Ve o vakit saatlerden beri şu kumsal üzerinde hayatlarını kemiren, bu sa^cy-i muhrîb esnasında bile birbirlerine lâtîfeye imkân bulan kimselerin üstünde sanki korkunç bir ye's ve hüsrân bir an için sâkit kanatlarını gerdi. Torbada uzun, dolaşık deniz yosunlarının, kaya parçalarının arasında pek az balık vardı. Hiç bir ağızdan bir lakırtı çıkmadı. Bu darbe altında ezilmiş göründüler; bî-hareket kaldılar. Fakat sonra kendilerini pek çabuk topladılar. Bir isti^ccâl-i ^canîf ile torbayı temizlemeğe, yosunlarla balıkları ayırmağa başladılar. Şimdi derâgûş-ı emvâç ile tehzîz edilen sâhillerin, darbe-i rüzgâr ile uğuldayan çamların elhânı arasında başka bir ses, başka bir çarpınma, başka bir âheng-i rûh-şegâf vardı. Bu, hayat ile mevtin ebedî bir didinmesi, ebedî bir çarpışması idi. Tutulan balıklar hep birden bir ihtilâc-ı mecnûn ile çarpınıyorlardı. Bu hayat-

ların kumlara çarpılmasından çıkan şemâtat-ı elîm arasında ölümün nefha-i bârid ve bî-emânı, mahûf ve nâfiz, insana temâs ediyordu. Kamer, bu muhteliç, bu mütekallis hayatlara en rengin ve nazar-firîb nûrlarını yolluyor, denizin en mevzûn ve muttarid âhengiyle en parlak gözyaşlanını serpiyor, fakat hiç bir şey bu lâ-yetegayyer kânûn-ı hilkâtin pençe-i bî-te'essürünü durduramıyordu. Fikri, hissi, rûhu tırmalayıcı o seri^c, tîz şemâtat-ı elîm dâima devam ediyordu....

... Sonra, mechûl bir yükün altında zebûn gibi ^cavdet ederken o parlak kumsalda bir an için temâsıyla titrediğim ölüm nefhalarının soğukluğunu rûhumda hissediyor, ölüm çarpınmalarının velvele-i haşyet-resini a^cmâk-ı mevcûdiyetimde duyuyordum. Dünyanın en güzel, en şî^cr-âlûd bir sahne-i hazâni-si içinde çarpınarak, uğraşarak terk-i hayat eden o balıklar gibi bütün insanlar da çarpınarak, uğraşarak, terk-i hayat edeceklerdi. Bütün insanlar gibi ben de ölecektim; bî-şübhe, muhakkak, ölecektim!

H.Cahit

Burgaz, 25 Mart 1321/7 Nisan 1905

(Hayat-ı Hakîkiyye Sahneleri, s.75-79)

KİLİSE DEN CAVDETTE

Her zaman gözlerinizde şen bir çocuk çapkınlığı parlarken bugün kilisedeki âyîn-i mâtemînin te'sîr-i bâridi altında dalgın ve mütefekkir duruyordunuz. Çehrenizin handân tazeliğine hiç yakışmayan bir hava-yı gam-âkîn ile hâledâr idiniz. Ben, kilisenin bir köşesinde, benim için pek yeni olan bir manzaraya seyirci bulunuyordum. Dört beş aydır hasta yatan ihtiyar bahçıvanı yapma çiçeklerden gösterişli bir demet ile süsledikleri açık tabut içinde kilisenin ortasına koymuşlardı. Mugannîler, râhibeler hususî esvâplarıyla yerlerine geçmişlerdi. Kiliseyi pek doldurmayan mütevâzi^c bir kalabalık, ihtiyar bahçıvanın akrabası, dostları, cenaze etrafında dizilmişlerdi. Mumlar yanıyor, âvîzeler parıldıyor, du^câlar okunuyordu. Duvarlardaki tesâvir-i mu^cazzeze asırlardan beri devam eden ^can^canât-ı mezhebiyenin birer muhâfız-ı müstebiti halinde bu âyîne nıgehbân oluyorlardı.

Okudular, okudular. Kalın sesleri, ince çocuk nağmeleri ta^ckîb etti, küçük kitaplardan sonra büyük kitaplar elle-re alındı. Bazan hâzırûn kemâl-i huzû^c ile eğilerek salîb işaretini tekrar ediyordu. Sonra bir râhip ağır, muttarid hat-velerle herkese, her köşeye buhurlar serpti, bir diğeri gevrek dağıttı. Okudular, okudular. Hâzırûn gittikçe kendinden geçerek âyînin sürükleyici, teshîr edicite'sîri arkasında tahayyülât-ı diniyeye gömülüyordu. O vakit gözlerinize dikkat ettim. Sizi tanımadım. Bana bütün bütün yabancı idiniz. Rûhunuz bana ebediyyen kapalı idi. Sizin ^câleminiz ile bizim ^câleminiz arasında hiç bir şeyin, hatta muhabbetin bile dolduramayacağı bir uçurum vardı. Sizin bütün melekâtınız a^cmâk-ı mevcûdiyetinizde asırlardan beri ecdâdınızın katre katre yığıldığı bir esâs-ı rûhî üzerinde şu tesâvir-i mu^cazzezenin enzâr-ı hasûd ve muhâfızı altında inkişâf etmişti. Siz daha ses nedir bilmezken kulaklarınıza böyle âyînlerin nağmeleri çarpmıştı. Siz daha ziyâyı anlamazken gözleriniz bu emânet-i mukaddese, bu tesâvir ile beslenmişti. Bu asırların te'sîrini, bir saniye içinde yaşayan ve ölen muhabbet mi izâle edebilirdi?

Beni lâ-kayd bırakan şu yabancı manzara, şu merâsim, şu du^câlar, şu râyihalar sizin kalb ve fikrinizde kim bilir ne isim verilemeyecek, kelimelerle tesbît olunamayacak mevceler kabartıyor, fırtınalar icâd ediyordu? Bunları ben ebediyyen anlayamayacaktım. İnsanları din işte böyle birbirinden kat^cıyyen ayırmıştı. Gün-â-gün ma^cbetler, gün-â-gün âyinler... Bütün bunlar hep intifâ' bulmaz bir hırs-ı şedîde tab^can boğaz boğaza gelmek için... Bu yüzde sîne-i beşeriyette asırlardan beri hüzn-engîz bir nehr-i hûnîn akıp duruyordu. Kardeş kanlarından toplanan bu seylâbe-i meş'ûmu kurutacak, şimdi ilelebed düşman gibi karşı karşıya ahz-ı mevki^c eden bu muhtelif ^câlemleri birbirine anlatacak hiç bir vâsıta yok muydu? ^cİlim ve fenni tahattur ettim. Fakat onun da taze şua^clarındaki kuvvet-i hayat henüz böyle köy kiliselerinin içine girecek, orada parlayan âvîzeleri söndürecek kadar kuvvetli değildi.

Ve işte, ^cazîz madam, kiliseden ^cavdetten ben de sizin kadar muhât-ı hüzn idim. Yüksek sesle düşünür gibi, bana:

- Zavallı, gitti; dediniz.

Bilmem niçin, âdeta tarâvet-i tıflânenizden intikâm almak ister gibi:

- Hep gideceğiz, dedim.

Bütün bütün dalgın, tekrar ettiniz:

- Hep gideceğiz, ama...

Evet, istemiyordunuz. "Gitmek" istemiyordunuz, genç kadın. Sahih, ne yazıktır ki bu güzel gözler mutlaka sönecek; bu parlak, bu pembe renk mutlaka uçacak; bu sıcak, bu ipek eller soğuyacak, çürüyecekti. Fakat bundan, o kadar korkulan bu ölümden kurtulmak kâbil olsa bile en dehşetli, en affetmez bir rakîbe gibi her güzel sîmâyı tahrîb eden zamandan nasıl kurtulacaksınız? İşte vâlideniz henüz gitmemişti. Çehrenizin hutûtı hep bir. Size otuz kırk sene sonraki âtî-i hayatınızı gösteren tılsımlı bir âyine: Bütün bu câzibelerinizin enkâz-ı girye-bahşı. Sîmânızdan uçan her lem^ca-i şetâret her an ölen bir kısım-ı hüsnünüzden ihtizâr-ı ye's-âveriyle karışık. Sizin

bu levha-i ufûl ve harâbınız arkasından bütün cihânda, binlerce seneden beri ebediyyen gâib olmak üzere geçip giden güzelliklerin mâtem-i hîçisini kalbimde hissettim. Ve aynı zamanda gençliğimdeki ümîd ve hülyâların, yüksek tasavvurların da böyle zamanın o batî te'sîr-i kâhiriyle her an solup ölmüş olduğunu gördüm. Artık karşımdan siz silindiniz. Kendimi mâtem-i hüsrânım içinde müstağrak kaldım. Ve bugün ihtiyar bahçıvanın cenazesinden değil, kendi şebâb ve ümîdimin, kendi kendimin cenazemden ^cavdet eder gibi, kahrolarak, eve döndüm.

Burgaz, Teşrin-i Sâni 1321/Kasım 1905

H.Cahit

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.80-83)

Bu temiz, bu berrak bahar sabahının mütebessim, parlak terâveti içinde yıkanıyor gibi şûh ve işvekâr deniz mesrûr, sâhilller handân, çamlar şâd ve nevvâr idi.

Pencereyi açınca tabî^catın serin ve mu^cattar bir hüsn-i kabûlü yüzümü okşadı. Bu sükûnet içinde her şey bana mes^cûd bir gün va^cd ediyordu. Hatta bu sabah aynam bile bana güldü. Beni şen, yaşamaktan bahtiyar bir çehre ile karşıladı.

O zaman şübhe ettim. Uzun, elemli, fütûrlu günlerden beri her sabah hep nevmîd ve muzdarib bir çehreyi, hayatımın timsâli gibi, bî-rahm bir ^canîf ile yüzüme çarpan bu dostumun şimdi samîmiyetine inanamadım; gülen denizlerin, teganni eden çamların, parlak sâhillerin mes^cûd va^cdlerinde muğfel bir hıyânet sezdim; ve o vakit aynama, hakîkati hiç saklamaz denilen bu açık yürekli dostuma tekrar baktım.

O, şimdi sâmit, ciddi, pür-esrâr nazarlarla susuyordu. Birden, onun bu sükûtu esnasında ben hakîkati gördüm: Bu da yalandı, hep yalandı. Bu dost da gülenle gülüyor, ağlayanla ağlıyor, düşünenle düşünüyordu.

^cAsırlardan beri bütün beşeriyet-i muzdaribe, bütün beşeriyet sâika ızdırâblarını, sa^câdetlerini hep onun sîne-sine döküyordu. O dâima riyâkâr bir hüsn-i kabûl ile kimisine gözyaşlarına müstağrâk bir çehre-i hüzn, kimisine kahkahalar içinde bir semâ-yı neşât gösteriyor, samîmiyetsiz, harâretsiz bir âgûş-ı iğfâl ile rûhunu hep saklıyor, bütün dostlarını bir an içinde unutuyordu.

Bir hırs-ı müntakimâne ile elimi uzatıyordum. O zaman, bu hâince unutkan, bu alçakça vefâsız sînede yavrumun, "Hilkat"ın hayran ve sâf nazarlarının da in^cikâs ettiğini, soluk, mâzik çehresinde teressüm eylediğini tahattur ettim. İlk defa olarak burada kendisini gördüğü zaman mavi gözlerini derin bir baht ile açmış, uzun uzun bakmıştı. Aynanın yan safhalarında ^caks eden hayâllerle mini mini Hilkat çoğalıyordu. Kendisini bu melek kalabalığı arasında gördükçe bütün bütün şasıyor, aynanın karşısından ayrılmak istemiyordu. Halbuki

ayrıldı. Bu aynalarda canlanan o birçok Hilkeciik sîmâlarından şimdi bir tanesi bile yok.

Kırmak istediğim aynayı şimdi yavaşca kapadım. Onlar artık hiç bir zerre-i mevcûdu ^caks edemedikçe yavrumun müte-
^caccib nazarları, nâzik sîmâsı orada ebediyyen yaşıyor zannediyordum... Ah bu sahîh olsa idi, şimdi toprak olan o sevgili gözler bir kerecik baksa idi....

H.Cahit

Burgaz, 1321/1905

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.72-74)

KÖPRÜDEN GEÇERKEN

Kızımın mezarından dönüyordum. Bayramın birinci günü idi. Köprünün üzerinde Galata cihetinden arabalar nihâyetsiz bir zincir gibi akıyordu. İlk arabalır geçişine lâ-kaydâne baktım. Fakat sür^catle değişen şu levhaların pâydâr bir te'-sîri olacak ki nihâyet beni sarstı. Bu arabaların hepsi yaya ve yorgun kalabalık üzerine sırmalı bir debdebe-i ^cazamet ve gurur kusuyordu.

- Ha, dedim acı bir tebessümle, mu^cayedededen dönüyorlar.

O vakit bu muhtelif sîmâlara dikkat ettim. Her türlü vardı: İhtiyar, genç, fesli, sarıklı...Hepsinde sirmalar, kurdeleler, nişanlar... Birdenbire, benliğimden tecerrüd ederek şu muhîr-i levs ve zillet içine yeni düşmüş bir vahşi hayretiy-le düşündüm:

-Bunlar kim? şübhesiz benim gibi birer adam. Fakat işte başka bir sürü ki onlara benzemiyorlar. Bunlar çamur içinde didinip yürürken onlar arabalarda, ^câlemleri halk etmiş gibi bir gurur ve memnûniyetle koşuyorlar. Göğüsleri altın içinde; kurdeleler, nişanlar içinde. Bunlar, demek, birer mahlûk-ı mümtâz ve müstesnâdırılar?

O zaman, tebâh olan zavallı bir gençliğin bütün tecârib-i elîmesi, etrafın işitmesinden korkarak kulağıma merâretle fısıldadı:

- Hayır, zavallı vahşi, bunlar tabî^catın birer hayat-ı ^culvîye mazhar mahlûk-ı mümtâzları değil, fikir ve hisden mahrûm, dâima şer işlemeğe mahkûm birer kuklalardır. O gördüğün sirmalar, kurdeleler, boyunlarına geçirilmiş mutalsam birer kemend-i esârettir. Bunlara en bâlâ-pervâz vicdanlar bile sayd olur. Bununla müdâfa^ca-i hak ve ^cadâlete en kahramanâne safvet ile isbât eden diller bile tutulur. Bir gün evvel hamiyet ve nâmûsun en cûşân birer müdâfi^c-i vatan-perveri olan kimselerin boynuna bu kemend-i füsûnkâr geçince işte şu gördüğün eşirra-yı hilkât vücûda gelir. Siz zavallı vahşiler, boyunlarınıza gerdanlık olarak öldürdüğünüz kaplanların dişlerini takmaktan başka bir şey yapamazsınız. Fakat bak bizim ne parlak nişanlarımız

var:Bunlar mefâların sîne-i vahşet ve zulmetinde mahvedilen gençlerin, söndürülen âilelerin, yıkılan istikbâllerin be-rât-ı mükâfâtıdır.

Bugünkü ziyâret-i elemnâkin acıları içinde uyuşmuş olan fikrimi bu sözler bütün bütün sarstı. Şu sırmalı, şu nişanlı herifler nazarımda birer delâlet-i meş'ûme kesb etti. Bunlar yırtıcı bir hayvan sürüsü idi. Hepsi nâmûs ve hamiyyeti ayağının altına alarak yükselmiş, paylaşılacak bir şikâr üzerine üşen yırtıcı hayvanlar gibi cism-i nizâr-ı vatanı atılmışlar. Ve şu zavallı vatan, babalarımızın şu öksüz yurdu, hal-i ihtizârında bile bir enîn-i tazallüm çıkaramadan söndüp giderken bu yağmakârların, bu kâtillerin gulgule-i şevk ve tarabı tükenmek bilmiyordu. Ecnebî bir milletin donanması babalarımızın kaniyla karışık bir kıt'a-i vatani pâ-mâl-i tecâvüz ederken, askerleri babalarımızın mezarını çiğnerken şu herifler mu'âyedeye koşuyorlardı. Evet, o büyük mu'âyede salonunda bugün şu milletin bütün ricâli, vezirleri, müşirleri, culemâsı etekler öpmüşler, secdelere kapanmışlardı. Fakat hiç biri kendisine terettüb eden vazifeyi îfâ etmemişti. Hiç biri, huzûrunda zânû-be-zemîn-i meskenet oldukları hükümdâr-ı zâlîme nâmûs ve hamiyyetin, vazifenin telkîn edeceği doğru sözleri söylememiş, "Padişâhım, vatan mahvoluyor" diye bağırılmamıştı. Hepsi fazla bir ma'âş ve rütbe almak hırslının verdiği mutâvâ'at-ı rezilâne içinde boyun eğmiş, susmuştu.

Ve bu adamlar bugün şu köprüden geçtikleri gibi yarın daha hatırnâk köprüden geçeceklerine hep mu'tekid idiler. Ya huzûr-ı rabbânîde hesap vereceklerine inanmasalardı acaba neler yapacaklardı?

H.Cahit

Burgaz, 6 Nisan 1322/19 Nisan 1906

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.84-86)

Süleymaniye Câmî^c'inin karşısındaki duvar dibine dizilirlerdi. Önlerine gâh bir çuval, gâh bir beyaz bez yayarlar, bütün mukadderât-ı beşere, bütün serâir-i vücûda vâkıf olan bir insanın vakâr ve gurûruyla şübheli bir ekmek parası beklerlerdi. Önlerinden akıp geçen hamallar, nefercikler, taşralılar, arada sırada süslü hanımlar, beyler onların, kim bilir, belki de müdekkik nazarları önüne açılmış sahâif-i tecârib idi. Herkes bir emel arkasında, ya meşgûlve mütehâlik, ya mef-tûr ve pür-ta^cab geçip giderken orada kaldırım üstünde mâzî ve istikbâle âit râz-ı hayatın bir parçasını ifşâ ederdi.

Fakat o nazarlar hafâyâsı teşrîh edilmek lâzım gelen kalblerden ziyâde kendilerinin o günlük yiyeceğini te'mîn edecek ceblere nüfûz etmekte daha mahâret kesb etmişti. Onlar kendilerinin vereceği ümîd ve tesliyetle muhtaç kalbleri tanır-lardı. Emn ü i^ctimât ile dolu bu kalbler kendilerine mürâca^cat edince derhal bakla larını, şeytan minârelerini karıştı-rırlardı. Alın teri kokan bir onluk da titrek bir el ile bun-ların arasına atılır, hepsi birden rûşenâ bir sahîfe-i hayat halinde bezin üstüne serpilirdi. Falcı bunları birer birer şerh ederken sözleri öyle bir dikkat-i hürmetkârâne ile din-lenir, çehreler öyle bir inbisât-ı tesliyetle mes^cûd olurdu ki bu hakîr ufak tefekkürlerin pek derin, pek mühim, pek ha-yat-nüvâz bir takım hakâyıkı haber verdiğine inanmak lâzım gelirdi.

Bir gün belediye çavuşları bu falcıları kaldırıyordu. Anadolu'nun sevgili evlatlarından bir nefer orada duran arka-daşlarının yanından ayrılarak çavuşun yanına gitti. Falcılara ilişmemesini ricâ etti. Muhâtabı hayret ediyordu:

- Sizi burada aldatıyor, paranızı alıyor, diyordu.

Çavuş muhâtabına yalvarır bir nazarla baktı:

- Ziyanı yok hemşeri, dedi, paranızı alsın. Bize mem-leketten haber veriyor ya!

H.Cahit

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.22-23)

KÜÇÜK KIZ

Bütün tiyatrosu hınç-â-hınç idi. Localardan dökülen, yerden yükselen hây u hûyun fevkinde muzikanın yeknesak bir havası sahneye serilen bir halı üzerindeki küçük canbâz kızına bir kamçı gibi esâretini ihtâr ediyordu.

Küçük bir kız şimdi kemikten mahrûm bir torba et yığını gibi vücudunu ters kıvrarak bacaklarını başına ilâştirmiş, kıvranıyor, sürükleniyor, bükülüyor, doğruluyor, yuvarlanıyordu.

Bir işkencenin tevlîd ettiği zevk ve lezzeti gösterecek sûrette arada el şakırtıları işitiliyordu. Ve bundan hâzırûn konuşarak, eğlenerek, gülüşerek vakit geçirirken mini mini bir kız karşıda, zillet ve esâret toprakları üzerinde rûhsuz bir vücûd, kemiksiz bir mahlûk gibi burkuluyor, bükülüyor, sürükleniyordu. Onun bir lokma ekmek için böyle boğuşması, didinmesi, sefîl olması bütün şu halkın keyif ve neş'esini te'mîn ediyordu.

Bu bî-çâre çocuğa acıdığımı duyan refikim:

- Ya biz, dedi, bize kim acısın? Bizimle bu zavallı çocuk arasında ne fark görüyorsun?

Pek doğru. Acıyabilmek için acınmağa muhtâç olmak iktizâ eder.

H.Cahit

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.33-34)

Altıncı dâire karşısındaki köşeye otururdu. Önüne dört köşesi birer taşla tutturulmuş bir mendil serilirdi. Orada tozun, çamurların içinde, köpeklerin arasında, etrafından akan seyl-i hayata dâima yabancı ve bir şey anlamaz nazarlarla bakarak, mütebessim ve memnûn otururdu. Büyük, pek büyük başı, ince boynu ile tabî^catın muvaffak olunamamış bir eseri idi. İnsanlıktan ne hisse almıştı? Burası ebediyyen hallolunamayacak bir mu^camma gibi onun rûhu ile muhît ve tabî^cat arasında kalmış bir mes'ele idi.

Orada, sokağın tozları ve çamurları içinde bütün bir mevsim kaldı. Yabancı ve bir şey anlamaz nazarlarla bakan gözlerinin önünden fecî^c ve neş'enâk bir çok sahneler geçti. Onların hepsine aynı lâ-kaydî ile bakıyordu. Her şeye, herkese gülüyordu. Bunu görenler "Abdal" diye başlarını çevirirlerdi. **Bazan** çocuklara eğlence olurdu, bazan koca adamlara şâyân-ı temâşâ bir mahlûk gibi görünürdü. Fakat o, abdal, muhîtin bütün hayretlerine, nefretlerine, tevahhuşlarına, tahkirlerine aynı sîmâ ile, aynı tebessüm ile mukâbele ederdi.

Fakat, acaba abdal olan kim idi? Bir şemsin aydınlığı kadar kısa bir hayat içinde bir çok miskîn ve sefîl hiçler için esîr-i ihtirâsât olanlar mı, yoksa bütün elemlere, bütün sa^câdetlere, o mütehavvil ve bî-esâs hâlât-ı rûhiyeye aynı lâ-kaydî ile aynı tebessümü gösteren galat-ı tabî^cat mı?

H.Cahit

(Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, s.35-36)

S O N U Ç

Güzel sanatların önemli kollarından biri olan edebiyat, "dil" malzemesiyle vücut bulurken, genelde "nazım" ve "nesir" gibi iki farklı anlatma tarzında okuyucu karşısına çıkar. Bu iki anlatma tarzı kendi içinde birçok "tür"lere ayrılır. Tür proplemi, Aristo'dan günümüze kadar tartışılmalı gelmişse de, Batı'da asıl ciddi çalışmaların XVIII. asrın ortalarından itibaren başladığı görülür. Ancak bu konuda farklı fikirler, farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan biri olan Ferdinand Brunetiere'ye göre, edebî türler, bir menş'e'den kaynaklanmakta, zamanla kendi içinde bölünüp farklı türler meydana gelmektedir. Türlerin farklılaşması ve yeni türlerin teşekkülünde, sanatkarın munsubu bulunduğu ırk ve mirası; içinde yaşadığı iklim, coğrafî, tarihî ve sosyal şartlarıyla kendi ferdiliği temel faktörlerdir.

Tanzimat öncesi Türk edebiyatında nazımın ağırlık taşıdığı ve edebî sahaya hâkim olduğu görülür. Hatta ikinci plânda ve cılız kalmış olan nesre geniş ölçüde tesir etmiştir. Gerek Divan, gerekse Halk edebiyatı büyük ölçüde aynı bedîî çerçeve içinde ve bir "gelenek" halinde yüzyıllar boyu varlığını devam ettirmiştir. Genelde "mevzûn ve mukaffa söz" diye tarif edilen şiirin şekli tartışma konusu olmaz. Ancak Tanzimat edebiyatı ile birlikte bu gelenek, yerini önemli ölçüde yeni bir estetik ve edebiyat anlayışına bırakmak mecburiyetinde kalır. Şiirin muhtevası kadar şekli de değişirken eski hâkimiyetini nesre bırakır. Böylece nazımla nesir birbirine yaklaşır, iki farklı anlatma tarzı arasında karşılıklı geçişler söz konusu olur. Yani şiir, nesrin bazı hususiyetlerini kendi bünyesine alırken, nesir de şiirin bazı özelliklerini bünyesinde yer vermeye başlar. İşte bütün bu gelişmeler mensûr şiir türünün zeminini hazırlar.

Bu gelişmelerin temelinde, sanatkarlarımızın yüzünü Batı'ya çevirmiş olması gerçeği yatmaktadır. Özellikle tercüme faaliyetleri bize Batı'nın sadece fikir dünyasını taşımakla kalmaz. Duyuş tarzımıza ve duygularımızın ifade şekline de geniş ölçüde tesir eder. Şiir tercümelerinde, dil zaruretleri yüzünden şeklin ihmal edilerek, muhtevaya sığınılması mensûr şiire doğru a-

tılmış önemli bir adımı teşkil eder.

Mensûr şiir tarzının doğuşundaki ehemmiyetli faktörlerden birini Fransız edebiyatının tesirinde aramak yerinde olur. Bilindiği gibi mensûr şiirin asıl vatanı Fransız edebiyatıdır. 1842'ye kadar "şâirâne nesir" olarak isimlendirilen bu tarz, bundan sonra "mensûr şiir" diye anılır. En güzel örneklerini de Baudelaire, Isidore Ducasse, Arthur Rimbaud, Mallarme gibi şahsiyetlerin kaleminden verir.

Ancak mensûr şiirin gelenekten beslenen yönünün de bulunduğu kanaatindeyiz. Divan ve Halk edebiyatındaki bazı nesir örneklerinin, devrin diğer nesirlerinden çok farklı olduğu dikkati çeker. Özellikle Sinan Paşa'nın Tazarru'nâme'si ve Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki nesir kısımlar mensûr şiir hususiyetlerini düşündürecek bir nitelik arz eder. Hatta bazı araştırmacılar bunları ilk mensûr şiir örneği olarak kabul ederler.

Mensûr şiiri hazırlayan ferdîlik ve santimentalizm A.Hâmid, R.Mahmut Ekrem ve Ara Nesil'de en uç noktaya ulaşmıştır. Bu yeni türe giden yolda kapıyı aralayan R.Mahmut Ekrem ve onun "Her mevzûn ve mukaffa lakırtı şiir olmak lazım gelmez, her şiir mevzûn ve mukaffa bulunmak iktiza etmediği gibi." cümlesidir. Talim-i Edebiyat yazarı, yeni edebiyatın estetiğini hazırlarken, "nesr-i muhayyel" dediği mensûr şiir örnekleri vermekten de geri kalmaz. Fakat Tanzimat döneminde en güzel örneği "Makber Mukaddimesi" ile A.Hâmid ortaya kor.

Yukarıda izaha çalıştığımız hazırlayıcı sebepler sonucu, Halit Ziya Uşaklıgil, İzmir'de ve daha onaltı yaşında iken "mensûr şiir"i Nevruz Mecmuası ile (1 Mart 1300/14 Mart 1884) edebiyatımıza getirir. Ancak bu yeni türün asıl gelişme ve yayılma alanı Hizmet Gazetesi (13 Kasım 1886) olur. Kısa zamanda Halit Ziya'nın çevresinde toplanan birçok genç bu türde yazı kaleme almayı dener. Mensûr şiir tarzı, beğenenlerin -başta R. Mahmut Ekrem olmak üzere- takdir ve teşvikleri kadar, şiiri "Mevzûn ve mukaffa söz"de arayanların şiddetli tenkitlerine de maruz kalır. Ancak mensûr şiir, her şeye rağmen günbegün yaygınlaşıp güçlenerek varlığını devam ettirir. Özellikle Servet-i Fünûn edebî topluluğunda çok büyük rağbet görerek, âdeta "moda"

haline gelir. Servet-i Fünûn sayfalarında sık sık görüldüğü gibi, dönemin diğer nesir türlerine de geniş ölçüde tesir eder. Halit Ziya'nın dışında en çok Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit ve Celâl Sâhir'in imzalarına rastlanır. Duyguların ifadesine çok ehemmiyet veren Edebiyat-ı Cedîde'ciler için mensûr şiir, bu duyguların ifadesinde önemli bir vasıta olur.

Bu tür, 1908'den sonra canlanan edebî faaliyet içinde önemli bir yer işgal etmeye devam eder. Hemen hemen bütün Fecr-i Âtî mensupları bu alanda örnekler verirken, dönemin mecmuaları geniş ölçüde mensûr şiire sayfalarını açarlar. Daha sonraki yıllarda Yakup Kadri, Halide Edib, Refik Halit ve Ruşen Eşref gibi yazarlar, gerçekten güçlü ve o derece de güzel mensûr şiir örnekleri verirler. 1930'lardan sonra eski gücünü kaybeden bu tür, seyrek de olsa günümüze kadar temsilcisini bulur.

Mensûr şiiri lügatler; "Manzûm olmayan, vezinsiz, kafiyesiz, fakat güzel söz." olarak tarif ederler. Tibîî ki bu türde ilk akla gelen husus; "vezinsiz, kafiyesiz, mısrasız çoğu gramer kâidelerine uygun cümlelerden teşekkül eden nesir." olacaktır. Ancak bu nesir, bilinen normal nesirden, hatta sanatlı nesirden çok daha farklı ve başkadır. Böyle olması da icap eder. Yoksa "mensûr şiir" adını taşımasının bir manası kalmayacaktır. O zaman mensûr şiir tarzının normal nesirden farklılıklarını, diğer bir ifadeyle şiire yaklaşan hususiyetlerini sıralamaya çalışalım. Her şeyden evvel bu türe vücut veren husus, ferdî ve şâirâne duygulardır. Metin, bu ferdî ve şâirâne duyguların, hislerin, heyecanların, sevinç ve elemelerin ifadesi ekseninde teşekkül eder. Cümlelerde -şiir kadar olmasa da- belirli bir âhenk ve ritim hissedilir. Bu, kelime, kelime gurubu ve cümle tekrarlarıyla, cümlelerdeki ölçülü ve simetrik yapıyla, yer yer kafiyei hatırlatan secillerle, assonans ve aliterasyon sanatlarıyla sağlanmaya çalışılır. Mensûr şiirlerde güçlü bir duygu yoğunluğu bulunur. Bunun ifadesi şiire has hususiyetlerin kullanılması, hatta yer yer dilin imkanlarının zorlanması gerektirir. Sık sık çeşitli edebî sanatlara başvurulur. İşlenmiş bir cümle ve dil örgüsü dikkati çeker. Mensûr şiirin uzunluğu en fazla yarım veya bir sayfadan ibarettir.

Konumuz olan Servet-i Fünûn edebiyatı mensuplarından 13

yazarın toplam 175 mensûr şiiri, büyük çoğunluğuyla yukarıdaki hususiyetleri taşır. Ancak çok az bir kısmının hikâye ve hâtıra türüne yaklaştıkları görülür. Bu hususu; yazarın başka türün imkanlarından da faydalanmak istediği veya mensûr şiir üslubunun diğer nesir türlerine geniş ölçüde tesir etmiş olduğu şeklinde açıklamak mümkündür. Kanaatimizce en güzel mensûr şiirleri Halit Ziya Uşaklıgil kaleme almıştır.

İncelediğimiz 175 mensûr şiir konuları bakımından Servet-i Fünûn edebiyatının bütün özelliklerini aksettirmektedir. "Sanat sanat içindir." prensibine bağlı olan bu edebî topluluk mensûr şiirlerinde tamamiyle "ferdî"dir. Metinlerin hareket noktası yazarın kendi "ben"idir. Önemli olan bu "ben"in duygularının, hislerinin, heyecanlarının, sevinç ve elemelerinin ifadesidir. Böyle olunca hâricî âlem, bu benin daha iyi anlatılmasında bir vasıtadan ibaret kalır. Sürekli olarak iç benle dış dünya arasında bir bağ kurulmaya çalışılır. Kimi zaman iç benden hâricî âleme, kimi zaman da hâricî âlemden iç bene geçilerek, ikisi arasında teşbih veya tezat kurulmaktadır. Çok az görülen sosyal muhtevada bile ferdî bir yön bulunur.

Mensûr şiirlerde ilk ve en yoğun olarak hissedilen husus, sanatkârların bedbinliğidir. Yazar, içinde yaşadığı dünyada ve bir ferdi olduğu cemiyette mutlu olamaz. Hayat sıkıntı ve meşakkatleriyle, maddî ve manevî ihtiyaçlarıyla acımasızdır. İnsanlar tabîî hayatı medeniyet adına yaşanmaz ve bir "tufân-ı kuyûd" haline getirmişlerdir. Böyle olunca, mücadele ve yaşama gücünü yitiren sanatkâr, ya hayale dalar ya da hayat sahnelerini bedbin bir ruhla tasvir eder. Hayaller, ümitler, emeller hayatın acı gerçekleri karşısında birer birer söner. Bunun için sık sık hayal-hakikat çatışması temine rastlanır.

Mensûr şiirlerde en çok işlenen konu "aşk"tır. Servet-i Fünûn yazarları derin bir sevmeye ve sevilme arzusu içindedirler. Ancak bir nevi kaçış olan bu aşkta mutluluğa ulaştıkları çok nadirdir. Hayat ve hadiseler karşısında olduğu gibi, aşkta da aradığını bulamamanın bedbinliğiyle derin bir ızdıraba gömülürler. Kadınlar ya vefasızdır ya da ölüm onları alıp götürür. Böylece aşklar yalan olur.

Cemiyetle ve hayatla olan bağlarını bir bir koparan mensûr şiir yazarı, kendini kalabalıklar içinde bile yalnız hissetmeye başlar. Bazen yalnızlıktan haz duyarken, bazen de yalnızlığından şikayetçi olur. Böylece, hep birbirini takip ve davet eden duygular zincirinden "kaçış" halkasına sürüklenir. Mademki bu hayat yaşanmayacak kadar kötü, aşklar yalan, ümitler, emeller boş, kadınlar vafasız, insanlar bencil ve anlayışsızdır, mademki sanatkâr derin bir bedbinlik duygusu içinde yalnızdır, o halde tek çıkış kapısı olan muhayyel âlemlere, tabiata, hatta nirvanaya kaçış, tabîî bir sonuç olacaktır. Kaçışta huzursuz ve bedbin ruhunu tatmin edemeyen sanatkâr bu defa "intihar" ve "ölüm" duygusuna sürüklenir. Çünkü ölüm, bütün acıların, sıkıntıların, elemelerin sonu olacaktır. Zaman zaman da ölüm vakası karşısındaki insanın ürpertisi, isyanı ve aczi mensûr şiirin konusu olur.

Mensûr şiirlere hâkim olan bu duygular, Servet-i Fünûn neslinin, bir ferdi olduğu cemiyetin değerler mazumesinden ve ruh ikliminden ne derece uzak olduğunun açık bir delilidir. Tarihe, dine ve diğer kültürel değerlere büyük ölçüde imanını yitiren bu nesil, sanatın büyüğü dünyasında buhranlarını, bunalmışlıklarını unutmaya çalışır.

Mensûr şiirlerde tabiat bir hayli yer tutar. Bu, hem bir kaçış yeri olmasından hem de duyguların ifadesine vasıtalık etmesindendir. Tabiata bakış büyük ölçüde subjektiftir. Yani yazarın duygularına göre şekil alır. Ayrıca gerçek bir tabiat olmaktan çok, yapma ve resimlerde görülmüş bir tabiat intibainı uyandırır.

Kısacası; Servet-i Fünûn döneminde gelişip moda haline gelen mensûr şiir, bu edebî topluluğun ferdî ve şâirâne duygularının ifadesinde sevilerek kullanılan bir türdür.

B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

A.Nadir: "Musahabe-i Edebiyye", S.F.M., 11 Tem. 1312, C.11, nr.280, s. 308-310

Akı, Niyazi: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İstanbul, 1960.

—————: "Halit Ziya Uşaklıgil'in Mensur Şiirleri", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, C.1, nr.1, Erzurum, 1970, s.1-9.

Aktaş, Şerif: Edebiyatta Üslup ve Problemleri, Ankara, 1986.

Ayvazoğlu, Beşir: Aşk Estetiği, Ankara, 1982.

Banarlı, N.Sami: Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.II, İstanbul, 1971.

Beyatlı, Y.Kemal: Edebiyata Dair, İstanbul, 1984.

Bilgegil, M.Kaya: Edebiyat Bilgi ve Teorileri (I Belâğat), Ankara, 1980.

Cenab Şahabeddin: "Tettebbuât-ı Edebiyye", S.F.M., 26 Ey.1312, C.12, nr.291, s.74-75.

—————: "Yeni Tabirât", S.F.M., 13 Tem. 1313, C.13, nr.331, s.290-292.

Develioğlu, Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1978.

Ercilasun, Bilge: Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit, Ankara, 1981.

Ergin, Muharrem: Dede Korkut Kitabı, Ankara, 1958.

Gözler, H.Fethi: Örnekleriyle Türkçü ve Edebiyat Bilgileri, İstanbul, 1975.

Huyugüzel, Ö.Faruk: Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı, Hikâye ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma, Ankara, 1982.

—————: Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma, İzmir, 1984.

—————: Halit Ziya Uşaklıgil'in İzmir Devresi ve Bu Devrede Verdiği Eserler I", Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırma Dergisi III, İzmir, 1984, s.69-86.

Kabaklı, Ahmet: Türk Edebiyatı, C.II, İstanbul, 1978.

Kaplan, Mehmet: Tefvik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser), İstanbul, 1971.

—————: Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I, İstanbul, 1976.

—————: Şiir Tahlilleri I, İstanbul, 1978.

—————: Edebiyatımızın İçinden, İstanbul, 1978.

Köprülüzâde Mehmet Fuad-Şahabeddin Süleyman: Malumât-ı Edebiyye, İstanbul, 1330.

Kudret, Cevdet: Edebiyatımızda Hikâye ve Roman I, İstanbul, 1978.

Mehmet Celâl: Osmanlı Edebiyatı Numuneleri, İstanbul, 1312.

Mehmet Rauf: Siyah İnciler, İstanbul, 1341.

Muallim Naci: Istılahât-ı Edebiyye, (Hazırlayanlar: Alemdar Yalçın-Abdülkadir Hayber), Ankara, (tarihsiz)

—————: Lûgat-ı Naci, İstanbul, 1978.

Okay, M.Orhan: "Estetik ve Güzel Sanatlar", Hareket Dergisi, Oc.-Şub.1980, nr.11-12, s.26-29.

—————: "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinin Poetika Açısından Tekevvünü", Millî Kültür Dergisi, Tem. 198 , nr.49, s.43-47.

Recaizâde Mahmut Ekrem: Talim-i Edebiyat, İstanbul, 1330.

—————: Takdir-i Elhân, İstanbul, 1301.

Safa, Peyami; Sanat-Edebiyat-Tenkit, İstanbul, 1978.

(Sevük), İsmail Habib: Türk Teceddüt Edebiyatı, İstanbul, 1340.

Sevük, İsmail Habib: Avrupa Edebiyatı ve Biz, İstanbul, 1940.

Somar, Ziya: Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihimizde İzmir, C.1, İzmir, 1944.

Şemseddin Sami: Kamûs-ı Türkî, İstanbul, 1978.

Tahir'ül Mevlevî : Edebiyat Lûgati, İstanbul, 1973.

Tanpınar, A.Hamdi, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1982

Tanpınar, A.Hamdi: Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 1977.

Tansel, Fevziye Abdullah: İyi ve Doğru Yazma Usulleri III, İstanbul, 1983.

—————: "Ahmet Hikmet Müftüoğlu", Türkiyat Mecmuası, C.9, İstanbul, 1951, s.1-34.

Tarakçı, Celal: Muallim Naci Efendi (Hayatı ve Eserlerinin Tetkiki), (Babılmamış doktora tezi), Erzurum, 1973.

(Tarhan), A.Hâmid: Makber, İstanbul, 1293.

Tarlan, A.Nihat: Edebiyat Meseleleri, İstanbul, 1981.

Tevfik Fikret: "Tasfiye-i Lisan", S.F.M., 25 Mart 1315, C.17, nr.422, s.87-91.

—————: "Bir Mülahaza", S.F.M., 20 May. 1315, C.17, nr.429, s.195-197.

Tulum, A.Mertol: Tazarru'nâme, İstanbul, 1971.

Turinay, Necmettin: "Mensur Şiirden Hareketle", Millî Kültür Dergisi, 2 Tem. 1981, C.3, nr.2, s.31-33.

(Uşaklıgil), H.Ziya: Mensûr Şiirler, İzmir, 1307.

—————: Mezardan Sesler, İzmir, 1307.

Uşaklıgil, H.Ziya;Mâi ve Siyah, İstanbul, 1963.

—————: Kırk Yıl, İstanbul, 1969.

Wellek, Rene-Warren, Austin: Edebiyat Biliminin Temelleri, (Çeviren: Ahmet Edip Uysal), Ankara, 1983.

(Yalçın), H.Cahit: Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, İstanbul, 1325.

Yalçın, H.Cahit: Edebî Hatıralar, İstanbul, 1935.

Yetkin, S.Kemal: Edebiyat Konuşmaları, İstanbul, (tarihsiz).

Ziya Paşa: "Şiir ve İnşa", Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II, (Hazırlayanlar: M.Kaplan-İ.Enginün-B.Emil), İstanbul, 1978, s.45-49.